

**Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин і регіональних студій
Кафедра міжнародних комунікацій та політичного аналізу
Лабораторія проектів та ініціатив**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

**Матеріали III Міжнародної науково-практичної
Інтернет-конференції (м. Луцьк, 15 листопада 2023 р.)**

**Луцьк
2023**

УДК 327 (08)
А 43

Рекомендовано до друку
Вченою радою факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 8 від 17 квітня 2024 р.)

Рецензенти:

Сидорук Тетяна Віталіївна
докторка політичних наук, професорка,
завідувачка кафедри міжнародних відносин
Національного університету «Острозька Академія»
(М. Острог, Україна)

Актуальні проблеми міжнародних відносин і регіональних досліджень: Матеріали III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (м. Луцьк, 15 листопада 2023 р.) / укладачі: С. Кулик; О.Борисюк (технічна підтримка). Луцьк, Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2024. 298 с. PDF-формат; мережеве видання; інституційний репозитарій.

Конференція присвячена
30-річчю факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету імені Лесі Українки

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, наукової термінології, власних імен, іншої інформації.

Матеріали конференції розміщені
на сайті факультету міжнародних відносин
ВНУ імені Лесі Українки
(Рубрика: Наукові та освітні проєкти,
Актуальні проблеми міжнародних відносин і регіональних досліджень.
Матеріали III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції
(м. Луцьк, 15 листопада 2023 р.)

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. Актуальні проблеми міжнародних відносин і зовнішньої політики країн світу		
Ціватий В. Г.	Особливості зовнішньої політики і публічної дипломатії Китайської Народної Республіки кінця XX – початку XXI ст.: регіональні інтереси та пріоритети в Центральній Азії (інституціональний і мультилатеральний аспекти)	8
Pikulyk O. B.	Organization for Security and Cooperation in Europe: Main Areas of Activity and Problems of Functioning	11
Підручна Є. Р.	Особливості політики адміністрації президента США Дональда Трампа щодо Республіки Корея	13
Sakharuk A.	The Stages of Feminism Development in the United States of America	17
Коренюк Д. І.	Передумови Шестиденної війни 1967 року	20
Коренюк Д. І.	Роль США в арабо-ізраїльських переговорах після «Жовтневої війни» 1973 року	22
Шикула М. В., Балак І. О.	Багатовекторність зовнішньої політики Аргентини на початку XXI століття	24
Галан В. М., Гулай В. В.	Зміни у зовнішній політиці Словачької Республіки: окремі історико-політичні й правові питання минулого та виклики сьогодення	26
Kasatkina K.	U.S. Policy towards Slovakia: Key Priorities and Challenges amid Geopolitical Instability	28
Грицаєв Я. В.	Витоки сучасних українсько-американських відносин	32
Шевчук С. Р.	Історичні особливості формування зовнішньої політики Канади	35
Baranetskyi D. O., Vozniuk Ye. V.	Main Aspects of Turkish-Canadian Relations	37
Баранецький Д.О., Копачинська Г. В.	Основні аспекти турецько-ізраїльських відносин	39
Вовк Н. В.	Особливості публічної дипломатії Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії	42
Куруга У. О.	Features of Bilateral Relations between Montenegro and Canada	44
Karpenko K. P.	Features of Bilateral Relations of Austria and Canada	46
Полінчук А. В.	Особливості двосторонніх відносин Італії та США	48
Ivanov O. S., Kotsan N. N.	Bilateral Relations between France and the United States of America	50
Oleksandruk K., Vozniuk Ye.	The Republic of Korea and the USA Foreign Political Relations	51
Столярчук К. В.	Сучасні геополітичні пріоритети Республіки Білорусь	53
Козяр Є. О.	Екстремізм та радикалізм як виклики країнам Європи	55
Вакулович У. С.	Євроатлантичні прагнення сучасної Грузії	59
Arendarchuk S. S., Vozniuk Ya. V.	Pakistan-China Alliance & the India-US Coalition	62
Романчук М. В., Копачинська Г. В.	Тайвань у сучасних міжнародних відносинах	64
Алексєєва І. А., Ціпошук С. А.	Арктичний регіон як зона геополітичних інтересів держав світу	67

Шарганович М. С., Коцан Н. Н.	Проблеми та перспективи розвитку економічного співробітництва країн Західної Африки	70
Vozniuk Ye. V.	The Role of International Organizations in Regional Conflict Resolution	72
Денис М. Р., Романюк Н. І.	Дилема ООН: виклики інституційних змін	74
Господарик І. В.	Дерогація як механізм правомірного обмеження прав людини та захисту національних інтересів держави	76
Плисюк Я. І.	Особливості запровадження санкцій у міжнародних відносинах	78
Кацевич М. Р., Моренчук А. А.	Вплив гуманітарного чинника на розвиток міжнародних відносин	80
Кулініч І. А., Романюк Н. І.	Вплив штучного інтелекту на сучасні війни	82
Федонюк С. В.	Застосування технології ChatGPT для інтен-аналізу і прогнозування в міжнародних відносинах	85
Pietrewicz M.	Technologia DEEPFAKE jako zagrożenie dla bezpieczeństwa politycznego państwa	87
Кондратюк А. С.	Мовна політика щодо вивчення англійської мови у КНР на сучасному етапі	90
Круглій О. Р., Кондратюк А. С.	Джонсонізм як лінгвістичне явище (мовна особистість Бориса Джонсона)	92
РОЗДІЛ 2. Російсько-українська війна очима науковців		
Петрусь Ю. О., Ніколаєнко Н. О.	Події на острові Тузла як передвісник гібридної агресії росії проти України	95
Тимощук Є. І., Ніколаєнко Н. О.	«Русскій мір» як ідеологія та засіб впливу на свідомість громадян	96
Бондаренко А. Р., Кулик С. М.	Особливості поширення російської пропаганди про російсько-українську війну в країнах Бенілюксу	98
Кулик С. М., Пальоха Д. М.	Політичні аспекти знищення російським агресором літака АН-225 «Мрія» і перспективи його відновлення Україною	102
Нечаєва-Юрійчук Н. В., Карпо В. Л.	Євроатлантична інтеграція України: випробовування війною	105
Романюк Н. І., Войтович С. А.	Реакція НАТО на російсько-українську війну	108
Клемба Л. І.	Реакція Естонії на повномасштабне вторгнення Росії в Україну	111
Остапчук С. В., Кулик С. М.	Французько-українські відносини протягом першого року російсько-української війни	114
Климко С. В., Кулик С. М.	Допомога Португальської Республіки Україні під час війни	118
Наумюк А. В., Кулик С. М.	Гуманітарна підтримка Великою Британією України в умовах російсько-української війни	122
Клемба Л. І., Моренчук А. А.	Обсяги допомоги Україні країн світу (відносно їхнього ВВП) під час повномасштабного вторгнення рф	124
Грицюк Д. П., Романюк Н. І.	Особливості співробітництва Китаю та України на сучасному етапі	127
Васильчук А. І., Кулик С. М.	Антиросійські настрої в Грузії у 2023 році	131

Горбань К. С., Кулик С. М.	Зустріч Президента РФ В.Путіна і лідера КНДР Кім Чен Ина у контексті російсько-української війни	133
Sikorska J.	Górski Karabach jako przykład klęski rosyjskiej dyplomacji w dobie wojny w Ukrainie	137
Науменко Н. С.	Безперспективність європейських санкцій проти алмазного експорту Росії на другому році війни в Україні	141
Мурашевич А. О.	Особливості діяльності благодійної організації «Благодійний фонд братів Суркіс»	145
Мельниченко А. О., Боярчук А. В.	Волонтерський рух в Україні як складова визвольної боротьби українського народу проти російської агресії	149
Конюрська Д. А.	Волонтерські організації України в умовах російсько-української війни (на прикладі громадської організації «Дружній простір»)	153
РОЗДІЛ 3. Україна в системі сучасних міжнародних відносин		
Семенюк А. О., Борисюк О.П.	Співробітництво України і Французької Республіки за президентства Франсуа Олланда	156
Кальваровська Б.М.	Comparative Analysis of the National Security Sphere of Ukraine and Israel on the Eve of Military Escalation	158
Зіменко В. В.	Співробітництво України та Великої Британії в умовах російсько-української війни	161
Кирилюк Д. П., Борисюк О. П.	Двосторонні відносини між Україною і Японською Державою на сучасному етапі	164
Наголюк М. В., Романюк Н. І.	«Безвізові» відносини України з Європейським Союзом в період збройної агресії росії	166
Губицький Л. В., Мельник Г. М.	Заборона на ввезення українського збіжжя до Польщі 2023 року: непорозуміння чи свідомий крок?	170
Бондарук А. В., Ціпошук С. А.	Сучасні угорсько-українські протиріччя	173
Базиліюк М. М., Кулик С. М.	Вплив української діаспори на формування іміджу України в країнах Балтії	176
РОЗДІЛ 4. Європейський Союз: політика, стратегія, розвиток		
Трубій Я. Б.	Вплив Європейського Союзу на міжнародну арену	179
Лабаніч В. М., Балак І. О.	Зовнішня політика Швеції в контексті членства в ЄС	182
Бояр А. О.	Сучасні імперативи торговельної політики Європейського Союзу	184
Бояр А. О., Киричук В. В.	Місце Європейського Союзу у світовій торгівлі	186
Ковальчук І. В., Кицюк І. В.	Досвід Європейського Союзу для розвитку малого та середнього підприємництва в Україні	190
Бондаренко А. Р.	Позиція країн Бенілюксу щодо інтеграції України в ЄС	192
Vobier A.	Europejska polityka energetyczna w świetle francusko-niemieckiego sporu o energię atomową	196
Пасічник Я. О.	Політика обмежувальних заходів як метод подолання пандемії COVID-19: досвід країн Європи	200
Коцан Р. І.	Безпека кордонів в Європейському Союзі	203

РОЗДІЛ 5. Сучасні тренди міжнародних економічних відносин		
Кухарик В. В.	Історичні аспекти розвитку економічної дипломатії ЄС – Китай	206
Жеребило М. Ф.	Торговельно-економічне протистояння між США та КНР	208
Войціцька І. В., Моренчук А. А.	Економічні трансформації у регіонах світу в умовах глобальної турбулентності	210
Хомич С. В.	Тенденції та перспективи розвитку криптовалют в Україні	213
Шрамко О. С., Кухарик В. В.	Перспективи розвитку ТНК в Україні у післявоєнний період	215
РОЗДІЛ 6. Євро регіональне співробітництво: проблеми та перспективи		
Мандрик І. П.	Проблеми та перспективи розвитку українсько-польського міжрегіонального співробітництва	217
Balak I. O.	Poland Participation in the INTERREG VI Programs as Cohesion Policy Instrument	220
РОЗДІЛ 7. Сучасні проблеми внутрішньої політики та соціально-економічного розвитку держав світу		
Гулай В. В., Гулима В. П.	Ставлення до України та українців крізь призму рейтингів провідних політичних сил Польщі напередодні парламентських виборів 15 жовтня 2023 року	223
Злотко Д. Б.	Соціально-економічні наслідки міграції населення України до Польщі у зв'язку з російсько-українською війною	225
Годорожа М. О.	Міграційна політика Республіки Польща	228
Дячук Н. В., Вознюк Є. В.	Політико-правова система Канади	230
РОЗДІЛ 8. Сучасний стан та проблеми туристичного регіонаознавства		
Патійчук В. О.	Сучасна туристична політика Європейського Союзу	233
Корсун А. О.	Туристичний імідж КНР	236
Панас О. В.	Туристичний бізнес України в умовах війни	238
Маковецька Л. О., Ткачук Н. М., Ціпошук С. А.	Міжнародний досвід використання віртуальних подорожей музеями світу	241
РОЗДІЛ 9. Стратегічні комунікації як інструмент сучасних міжнародних відносин		
Березинський М. С.	Сприяння Європейського Союзу Україні у боротьбі з фейками й дезінформацією РФ	246
Омельчук Т. Е.	Медіасупровід агресії з боку державних телеканалів російської федерації	248
Varanyuk O. S., Vozniuk Ye. V.	Global Impact of Information Weapons	250
Швайдак Ю. Р.	Види та методи інформаційно-психологічних операцій	253
Кобилінський Д. А.	Уплив геополітики на комунікаційні стратегії держав та інтеграційних об'єднань	255

Vozniuk Ye. V.	The Role of Social Media in Modern International Conflicts	258
Моренчук А. А.- молодший	Стратегічні комунікації та публічна дипломатія Японської Держави в умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну	261
Міхацький А. О.	Комунікація в соціальних мережах як сучасна медіа-технологія протестів	264
Нетудихата А. Г.	Допомога Європейського Союзу Україні у сфері цивільного захисту	268
Май В. Р.	Кібербезпека в Європейському Союзі	272
Сеник В. С.	Кібератаки як інструмент політики російської федерації	274
Борисюк О. П., Кулик С. М.	Співпраця України та Естонської Республіки у сфері кібербезпеки	276
Матейчук О. В., Вознюк Є. В.	Сучасні маніпулятивні технології	280
Шателюк О. Д.	Відкрита взаємодія як основа VUCA-комунікації	282
Тихомирова Є. Б.	Кліматична грамотність як фактор протидії дезінформації	286
Байрак С. О., Юрченко М. С.	Сутнісні характеристики державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки України	289
РОЗДІЛ 10. Безпека сталого, інклюзивного та смарт розвитку		
Левицький С. О.	Глобалізоване управління відходами з використанням інструментів економіки замкненого циклу	293
Корнелюк О. А.	Роль циркулярної економіки у забезпеченні сталого розвитку	295

***

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

В. Г. Ціватий – кандидат історичних наук,
доцент, Заслужений працівник освіти України,
доцент кафедри міжнародних організацій і
дипломатичної служби Навчально-наукового
Інституту міжнародних відносин Київського
національного університету імені Тараса
Шевченка
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-1505-7483>

**ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ І ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ
КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.:
РЕГІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ ТА ПРІОРИТЕТИ В ЦЕНТРАЛЬНІЙ АЗІЇ
(ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ І МУЛЬТИЛАТЕРАЛЬНИЙ АСПЕКТИ)**

Наукове обґрунтування і концептуалізація таких соціальних регуляторів сучасного світоустрою, як міжнародні відносини, зовнішня політика і дипломатія в історичній ретроспективі, сучасності та перспективі – це новий перспективний напрям досліджень у сфері інституціональної історії та сучасних моделей міжнародних відносин, багатосторонньої дипломатії, публічного управління та адміністрування, світової економіки, міжнародної політики, міжкультурної комунікації, юриспруденції, філософії зовнішньої політики та філософії дипломатії, міжнародного права в умовах поліцентричного світоустрою ХХІ ст. [5, с. 190-194].

Мета наукової розвідки – проаналізувати особливості азійської політики Китайської Народної Республіки у контексті реалізації концепту «м'яка сила» і модель дипломатії та зовнішньої політики КНР в умовах поліцентричного світоустрою кінця ХХ–ХХІ ст., а також визначити регіональні та національні особливості реалізації «м'якої сили» у зовнішній політиці Китаю.

Актуальність даної теми підтверджується значною кількістю наукових публікацій щодо зовнішньої політики і міждержавних відносин Китайської Народної Республіки. Оцінюючи стан наукового вивчення позицій і концептуальних підходів КНР щодо регіоналізації та особливостей інституціоналізації політико-дипломатичних відносин у поліцентричному світі ХХІ ст. маємо констатувати недостатній рівень поглибленого їх вивчення та аналізу. При цьому варто підкреслити, що недостатньо приділяється уваги саме з боку представників академічних кіл. Цей аспект в останні десятиліття набув особливої актуальності й для вітчизняної наукової думки. Саме із цієї причини означимо лише незначну кількість українських наукових розвідок і архівознавчих статей, що присвячені важливим аспектам зовнішньополітичної діяльності та сучасному дипломатичному інструментарію КНР, зокрема діаспоральної політики та інтеграційної дипломатії. Серед українських синологів: Б.Гончар, В.Величко, І.Вишневська-Черкас, В.Гамянін, В.Кіктенко, О.Коппель, М.Кулініч, О.Машевський, Н.Городня, О.Олійник, О.Пархомчук, Ю.Подрез, С.Пронь, М.Таран, О.Федічев, В.Ціватий та інші [2; 3; 5, с. 190-194].

Дана проблематика також є у сфері інтересів і зарубіжних дослідників. Професор Університету міжнародних відносин Чжан Мінцян вважає, що «досвід Китаю дуже цінний, його модель розвитку може бути альтернативною західній, а країни самі можуть вирішити, яку модель розвитку вибрати». Ян Цземянь, директор Шанхайського інституту міжнародних досліджень, трактує роль Китаю в міжнародній системі міждержавних відносин, що трансформується на початку ХХІ ст., так: «Зараз для Китаю найголовніше питання полягає в тому, як сформуванати «набір цінностей з китайською специфікою»,

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

упровадити їх в міжнародну систему і зробити китайську модель привабливою для країн, що розвиваються» [4, с. 48-53; 8; 9].

Незважаючи на великий обсяг наукових розвідок і наявних концептуальних підходів китайських науковців у сфері зовнішньої політики і дипломатії, існує багато неоднозначних питань, а деякі дослідницькі проблеми в цій царині до сьогодні залишаються актуальними для їх подальшого наукового вивчення й наукового супроводу. Китай має необхідність здійснити ще величезну роботу з розробки стратегії зовнішньої політики держави, яка враховувала б ці недоліки або контраверсійні підходи, і яка б у підсумку дозволила досягти однієї із пріоритетних зовнішньополітичних цілей КНР – створити образ Китаю як відповідального члена світової спільноти, надійного партнера з багатуо культурою, здатного внести важливий вклад у формування гармонійного світу [5, с. 190-194; 7].

На сьогодні більшість акторів міжнародних відносин уже не спроможні конкурувати з Китаєм і Туреччиною в регіоні Центральної Азії. Одним із таких факторів – є інтеграційний фактор – інституціоналізація моделей і процеси тюркської інтеграції в цьому регіоні. Підвищення ролі та посилення впливу Китайської Народної Республіки у Центральній Азії може поновити його колишні протиріччя з іншими державами регіону та загострити їх. Також можна очікувати, що в середньостроковій (або довгостроковій) перспективі економічні та геополітичні інтереси Китаю змусять його на воєнно-політичне втручання в Центральній Азії.

Протягом 2018–2023 рр. у мас-медіа регіону Центральної Азії кілька разів порушували питання про створення «Об'єднаної тюркської армії» («Євразійських воєнних сил») за участі Туреччини, Азербайджану, Киргизії та Монголії. Це щось таке на кшталт азійського НАТО з базовим суб'єктом у вигляді турецької жандармерії. На сьогодні не тільки регіон Близького Сходу переживає досить важкі часи, але і Центральна Азія, і Південний Кавказ стоять на порозі досить великих міжнародно-політичних, політико-дипломатичних і регіональних змін XXI ст. Політика КНР у Центральній Азії ХХ–ХХІ ст., азійський вектор китайської моделі зовнішньої політики і моделі дипломатії КНР базується на історичних пластах політико-дипломатичних традицій і сучасних дипломатичних практик. Компаративний аналіз і узагальнення інструментів дипломатії надають сучасним дослідникам визначити обумовленість і спрямованість векторів зовнішньої політики Китайської Народної Республіки в умовах поліцентричного світоустрою і глобалізаційних впливів сучасності [1].

Сьогодні політики та експерти в КНР розглядають традиційні механізми прояву «м'якого впливу» на зарубіжну аудиторію, включаючи діаспору, як важливий засіб завоювання провідних позицій у світовій політиці, дипломатії, економіці, культурі, освіті та спорті. Більш того, збагачені національними традиціями методи використання «м'якої сили» дозволяють Китаю домагатися істотних успіхів у цій сфері. При цьому, як й інші держави Азійсько-Тихоокеанського регіону (АТР), Китай значне місце у своїй політиці віддає реалізації програм економічного співробітництва, доповнюючи тим самим класичне розуміння концепції «м'якої сили».

Концепти зовнішньої політики і дипломатії КНР також історично традиційно базуються на стратагемах. Стратагеми можна порівняти зі зброєю, якою китайці уміло користуються вже кілька тисячоліть. Сфера застосування стратагем досить широка, але насамперед вони застосовувалися і мають місце й сьогодні саме у військовій і дипломатичній практиках. Стратагемне мислення – нестандартний підхід до критичних ситуацій. Тому «той, хто вмів обороняється, робить так, що ворог не знає, де йому оборонятися. Той, хто вправний в обороні, робить так, що ворог не знає, де йому нападати...» [5, с. 190-194; 6].

Важливою складовою зовнішньополітичної стратегії КНР на сьогодні – є реалізація мультилатеральної (багатосторонньої) дипломатії та інтеграційно-інституціонального міжнародного проєкту «Один пояс, один шлях». КНР в останні десятиліття впевнено

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

посилює своє регіональне лідерство і статус центру політико-дипломатичної сили. Одним із регіональних інтересів КНР на сьогодні – є регіон Центральної Азії. Відповідно до посилення свого міжнародно-політичного лідерства, КНР ставить і нові завдання перед практичною дипломатією: формування нового політико-дипломатичного інструментарію та політично структурованих уявлень про особливості аналізу, механізмів прийняття й реалізації зовнішньополітичних рішень у Китаї. На сьогодні КНР формує свою власну інституціональну модель, яка в культурному, світоглядному, ментально-цивілізаційному вимірі значно відрізняється як від України, так і від провідних держав Заходу [8].

У своїх стратегічних моделях інституціонального та політико-дипломатичного розвитку Китай вбачає одним із головних пріоритетів – глобалізаційний чинник. Наукова громадськість оцінює й називає цей концептуальний підхід глобалізаційних впливів – прагматичним і виваженим. Для реалізації головних пріоритетів моделі китайської дипломатії, КНР активно використовує інструментарій публічної дипломатії («soft power»). При цьому, важливим аспектом її втілення є залучення до себе в союзники значної кількості держав, насамперед, Азійсько-Тихоокеанського регіону і країн, що розвиваються. Китай на сьогодні у системі міжнародно-політичних координат віддає перевагу поліцентричній концепції світоустрою та у відносинах із провідними державами Заходу і США продовжує слідувати моделі партнерства із «центрами сили», а не протидіяти їм.

Задекларований новий курс зовнішньої політики КНР зорієнтований на забезпечення відповідних умов, що сприяють реалізації політики реформ і відкритості Китаю, а також формуванню справедливого політичного та економічного світоустрою на основі п'яти принципів мирного співіснування (рівність та взаємна вигода, взаємна повага державного суверенітету та територіальної цілісності, взаємний ненапад, невтручання у внутрішні справи один одного, а також мирне співіснування). КНР задекларувала намір ніколи не вступати до військових інституцій і військових альянсів з однією державою або групою держав. Нині Китай дедалі більше позиціонує себе не тільки як важливого регіонального гравця, а як глобальну економічну та політичну силу [3]. У XXI ст. жодна країна не привертала до себе такої пильної уваги, як КНР. Офіційний Пекін вважає пріоритетними для себе відносини з провідними державами світу та країнами-сусідами в нових умовах поліцентричного світоустрою, його регіонально-геополітичний інтерес – Центральна Азія (ЦА) [8; 9].

Отже, в умовах сучасного поліцентричного світоустрою XXI ст. КНР створює свою особливу модель дипломатії та визначає головні завдання зовнішньої політики в контексті національних безпекових та економічних пріоритетів. «М'яка сила» Китаю на сьогодні характеризується стратегічним плануванням та регіонально-національною специфікою, особливостями концепції «м'якої сили» Китаю (особливості публічної дипломатії та діаспоральної політики Китаю в умовах поліцентричної моделі світу XXI ст.). КНР володіє й використовує в дипломатичній практиці один із найбільш повних і привабливих наборів інструментів «м'якої сили» серед інших держав Азійсько-Тихоокеанського регіону.

Цілі зовнішньої політики КНР полягають в забезпеченні національної безпеки і зміцненні позицій Китаю на міжнародній арені. Китай зорієнтований на розширення співпраці з ключовими гравцями АТР. Китай в умовах сучасного світоустрою не тільки зазнає фундаментальних змін, але й створює абсолютно нову соціальну, економічну і політико-дипломатичну моделі, що інституціонально змінюють правила глобальної торгівлі та міжнародної економічної системи.

Загалом, китайська дипломатія своєчасно відгукується на нові загрози і виклики в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, залишаючи пріоритетними принципи «м'якої сили» при реалізації головних завдань зовнішньої політики КНР в умовах мондіалізованого

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

світоустрою XXI ст. Саме зараз є помітним зростання політико-дипломатичної активності, підвищення ролі та посилення впливу КНР у Центральній Азії.

Джерела та література

1. Вишневська-Черкас І. Г. США – КНР: стратегія конгейджменту. К.: Дипломатична академія України при МЗС України, 2016. 328 с.
2. Китай очима Азії: кол. монограф. / Інститут сходознавства імені А. Ю. Кримського НАН України; Українська асоціація китаєзнавців. К., 2017. 316 с.
3. Пронь С. В. Китай: зовнішня політика і дипломатія у другій половині XX століття. Миколаїв: «Іліон», 2012. 148 с.
4. Ціватий В. Г. Дипломатія та дипломатична служба Китайської Народної Республіки в умовах глобалізаційного простору: інституційний аспект. *Зовнішні справи: науковий журнал*. 2012. №9. С. 48-53.
5. Ціватий В. Г. Історичний, зовнішньополітичний, дипломатичний та інституціональний вимір двосторонніх відносин США – КНР XXI століття: концепт і стратегія конгейджменту. Рецензія на монографію: Вишневська-Черкас І. Г. США – КНР: стратегія конгейджменту. К.: Дипломатична академія України при МЗС України, 2016. 328 с. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2016. Вип. 23: Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. Ч. I. Серія «Історичні науки». С. 190–194.
6. China, Xinjiang and Central Asia: History, Transition and Crossborder Interaction into the 21st Century. Colin Mackerras, Michael Clarke. Routledge (Taylor&Francis), 2009. 217 p.
7. Glaser Bonnie S. Soft Power with Chinese Characteristics. URL: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/media/csis/pubs/090310_chinesesoftpower_chap2.pdf.
8. Men Honghua. Zhongguo Ruanshili Pinggu Baogao (Assessment and Report of China's Soft Power). *Guoji Guancha (International Observations)*. 2007. №2-3.
9. Will R. China's Stadium Diplomacy. *World Policy Journal*. 2012. 29 (2). P. 36-43. URL: <https://read.dukeupress.edu/world-policy-journal/article-abstract/29/2/36/78954/China-s-Stadium-Diplomacy?redirectedFrom=fulltext>.

О. В. Pikulyk – PhD in Economics, Associate Professor of International Relations and Regional Studies Department of Lesya Ukrainka Volyn National University

ORGANIZATION FOR SECURITY AND COOPERATION IN EUROPE: MAIN AREAS OF ACTIVITY AND PROBLEMS OF FUNCTIONING

In the conditions of modern security threats in the regions of the world, the question of the international organizations activity is becoming particularly relevant. International organizations are called to ensure the prevention of conflicts, combating terrorism, illegal migration, as well as ensuring compliance with the norms of international law.

The Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE) was created for the purpose of dialogue on security issues for the improvement of human life. Today, this organization covers security issues in military-political, humanitarian, environmental and economic contexts. Coordination of joint actions of member countries in the field of combating terrorism, arms control, human trafficking, energy security are important areas of OSCE activity.

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

The OSCE security concept is based on the principle of respect for human rights and fundamental freedoms. Therefore, the key direction of the organization's work is the strengthening and promotion of human rights in the countries of the world [7]. The OSCE provides support for democratic institutions in countries through cooperation with civil society organizations, support for mass media reform, educational and information campaigns.

The Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR), which is one of the world's regional human rights bodies, operates within the framework of the OSCE. The Bureau carries out its activities through cooperation with state institutions, parliaments, political parties and assists civil society in policy making [7]. The Bureau monitors election processes, implements various projects aimed at the development and strengthening of its democratic institutions, conducts training programs for state bodies and non-governmental organizations on the support, encouragement and monitoring of human rights compliance [1].

The activities of the OSCE in the field of human rights protection cover the following areas: support for civil society organizations that deal with human rights, promotion of gender equality, prevention of human trafficking and torture, support for the implementation of legislation on the protection of the rights of persons belonging to minorities, monitoring and promoting the strengthening of executive, judicial, legislative and law enforcement bodies, as well as analysis and consulting on the observance of human rights [6].

To combat human trafficking, the OSCE established a separate department in 2003 that provides member countries with technical assistance, promotes capacity building, conducts research and helps develop public policy. The OSCE has also developed an action plan aimed at combating human trafficking [4].

The OSCE makes a comprehensive contribution to international counter-terrorism efforts, led by the United Nations, by addressing manifestations of terrorism as well as various social, economic, political and other factors that may create conditions in which terrorist organizations can recruit and obtain support [7]. OSCE member states set themselves the task of combating all terrorist acts, without exception, as the most serious crimes. States, particularly through their police agencies, have an obligation to protect all persons within their jurisdiction from terrorism as part of their human rights obligations, guaranteeing the right to life, the right to security and other fundamental freedoms. This requires a comprehensive approach to counter-terrorism, with a particular focus on preventing and countering violent extremism and radicalization leading to terrorism, respecting human rights and the rule of law [2, c. 331].

The OSCE is active in the field of environmental protection. The OSCE supports projects that ensure balanced consumption of natural resources, including water, reduce the risks of natural disasters, and respond to climate change. The OSCE supports an international energy dialogue that includes leaders in energy production, consumption and transit. The organization also promotes the conclusion and implementation of multilateral agreements on environmental protection, supports the development of environmental legislation, helps develop a national strategy in the field of the environment [4].

OSCE activities are also aimed at solving issues of economic development, maintaining sustainable economic growth and strengthening international economic cooperation. The field operations of the organization include assistance to member countries in carrying out economic reforms, preventing corruption, providing support in the development of international transport and logistics networks, improving conditions for investment in the economy, conducting trainings on economic rights and economic planning, promoting cross-border trade, managing labor migration processes, exchange of information for the purpose of more effective detection, tracking and stopping of money laundering and financing of terrorism [7].

The urgent task of the OSCE today is its participation in supporting Ukraine in the conditions of full-scale aggression by the Russian Federation. The Birmingham Declaration of the OSCE PA 2022, in which the Assembly condemned the full-scale unprovoked aggressive war of the Russian Federation against Ukraine and called for the immediate withdrawal of Russian troops from the territory of Ukraine. The OSCE PA once again condemned the attempted

annexation and occupation of Crimea and the illegal «recognition» and occupation of Donetsk and Luhansk regions [3].

To overcome the challenges facing Ukraine and its citizens, the OSCE Support Program for Ukraine was launched on November 1, 2022. This program includes 23 projects on a wide range of issues – from humanitarian demining to the protection of displaced persons. In order to carry out permanent consultations, a Special Representative – project coordinator in Ukraine has been appointed [5].

Today, the OSCE has faced important problems that require solutions. Monitoring and condemning actions today is insufficient to ensure security and peace. Despite the importance of the OSCE's activities in the field of ensuring security in the regions of the world and solving many extremely important issues for the development of society, the OSCE today lacks an effective mechanism for ensuring the implementation of the decisions made, especially in the field of military and political issues. Therefore, solving this issue and reforming the OSCE is an urgent task, which depends on the further functioning of this organization, as well as the ability to ensure peace in the region, respect for human rights, and counter modern security challenges.

Sources and literature

1. Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ). Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: <https://ombudsman.gov.ua/uk/byuro-obsye-z-demokratichnih-institutiv-i-prav-lyudini-bdipl>.

2. Дубовик В.Б. Боротьба з тероризмом, екстремізмом та радикалізацією як напрям діяльності ОБСЄ. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 330-333. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/8/55.pdf>.

3. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/organizaciya-z-bezpeki-i-spivrobotnictva-v-yevropi>.

4. Пархітько О. ОБСЄ – потужна організація чи черговий майданчик для вираження занепокоєння. INTENT. 28.05.2023. URL: <https://intent.press/publications/world/2023/chi-ye-meta-v-obsye/>.

5. Позабюджетна Програма підтримки ОБСЄ для України. OSCE. URL: <https://www.osce.org/uk/support-programme-for-ukraine>.

6. Human rights. OSCE. URL: <https://www.osce.org/human-rights>.

7. Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE). URL: <https://www.osce.org/>.

Є. Р. Підручна – студентка 1 курсу магістратури програми «Регіональні студії» факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ АДМІНІСТРАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА США ДОНАЛЬДА ТРАМПА ЩОДО РЕСПУБЛІКИ КОРЕЯ

Науковий керівник:

М. М. Бессонова – кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

Взаємини між Сполученими Штатами Америки та Республікою Корея (далі – РК) визначаються низкою стратегічно важливих факторів, які роблять ці відносини ключовими у контексті геополітики та безпеки. Тому дослідження особливостей політики американських президентів щодо Південної Кореї не втрачає своєї актуальності. Відносини обох країн кваліфікують як союзницькі, втім, жоден альянс не буває без розбіжностей. З метою кращого розуміння сучасного стану американсько-південнокорейських відносин важливо враховувати підходи минулих адміністрацій президентів США. Отже, метою дослідження в рамках цієї публікації є огляд та характеристика особливостей політики США щодо РК часів президентства Д. Трампа.

Важливим чинником, який впливав та продовжує впливати на політику США щодо Південної Кореї є Північна Корея (КНДР). В часи президентства Д. Трампа КНДР продовжувала нарощувати свій потенціал у виробництві зброї масового знищення. Іншим важливим чинником, який створював виклики для США у регіоні залишався Китай. Тому співпраця та взаєморозуміння між США та РК були необхідною основою для збереження стабільності та забезпечення регіональної безпеки, протистояння глобальним викликам та просування спільних інтересів, відповідно до договору про взаємну оборону, підписану свого часу ще у 1953 р.

Протягом чотирьох років каденції 45-го президента США його байдуже ставлення до альянсу із Південною Кореєю підірвало партнерство, спричинивши великий розрив у довірі між двома сторонами. Позиція Д. Трампа щодо негативного ставлення до альянсів Сполучених Штатів з іншими країнами, які він розглядав як обтяжливі для США, була відома ще під час його передвиборчої кампанії коли він чітко зазначав, що він не розуміє цінності альянсів США [10].

Політика США щодо РК визначала особиста позиція Д. Трампа, яка характерна тим, що він поведився з Південною Кореєю як з меншим партнером і залякував Сеул у широкому спектрі економічних, безпекових і військових питань. Однією з основних особливостей політики 45-го президента США відносно альянсу з Південною Кореєю був його нетрадиційний підхід до економічних питань у двосторонніх відносинах, зокрема, у питаннях торгівлі. Тогочасний президент США виступав із критикою торговельного дисбалансу та укладених раніше угод. Він стверджував, що Угода про вільну торгівлю між США та Кореєю (KORUS FTA) вплинула на втрату робочих місць у США, і він фактично змусив Сеул переглянути переговори, погрожуючи вийти з цієї угоди [4]. Д. Трамп стверджував, що він переконаний, що торговельний дефіцит між двома країнами завдає шкоди інтересам США, тож за його ініціативою були запроваджені мита на основні південнокорейські експортні товари [8]. Крім того, руйнівна торгова війна Д. Трампа з Китаєм, який був найбільшим торговельним партнером РК, спричинила падіння південнокорейського експорту до цієї країни на 21,3 % у 2019 р. [11].

Незважаючи на бурхливу політику адміністрації Д. Трампа, альянс США та Південної Кореї вижив, багато в чому завдяки зусиллям президента РК Мун Чже Іна. Так, Південна Корея теоретично могла б запровадити аналогічні мита на американські товари у відповідь на торгову війну Д. Трампа. Натомість Мун погодився переглянути угоду про Зону вільної торгівлі (ЗВТ) [9].

Інший приклад поступок з боку РК до США пов'язаний вже з іншою сферою. Так, коли Д. Трамп у 2018 р. пообіцяв скасувати спільні військові навчання без попередніх консультацій, адміністрація Муна намагалася пристосуватися до такої позиції тогочасного очільника Білого дому. Замість того, щоб засуджувати необґрунтовані вимоги Д. Трампа щодо ЗВТ та критикувати зміни у військовому партнерстві, Синій дім (назва офіційної резиденції президента РК) постійно применшував значення проблеми та наполягав на тому, що обидві сторони поглиблюють «взаєморозуміння» під час переговорів. Інші чиновники в уряді США так само намагалися применшити розбіжності, які розпалює Д. Трамп [6].

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

Ще однією визначальною особливістю був підхід до проблем північнокорейського ядерного питання, яке є одним з тих, що дуже хвилює Південну Корею. Д. Трамп виступав із суворою риторикою, вживаючи нестандартний метод «максимального тиску», який включав в себе санкції та потенційні військові дії. Це підхід викликав дискусії і внутрішні, і на міжнародному рівні, але водночас відзначився спробами виведення Північної Кореї на переговорний стіл, зокрема, через зустрічі з лідером Північної Кореї Кім Чен Ином. Адміністрація Муна намагалася приховати розбіжності в альянсі частково тому, що їм потрібна підтримка США для мирних ініціатив з КНДР. Так, Північна Корея хотіла послаблення санкцій і гарантій безпеки – тобто тих дій, які Сеул не міг собі дозволити без підтримки з боку США. Очільник Південної Кореї намагався зробити розвиток міжкорейських відносин своєю головною зовнішньополітичною ініціативою. Таким чином, тогочасний президент РК намагався применшити розбіжності та піти назустріч Д. Трампу, коли це було можливо, в надії зберегти взаємодію США з Пхеньямом.

Втім, підтримка Муном північнокорейської дипломатії Трампа не змогла подолати розбіжність у поглядах між Сполученими Штатами та Південною Кореєю: багато хто в Сеулі вважав, що послаблення санкцій для КНДР має відбутися в рамках заходів зі зміцнення довіри, тоді як адміністрація Д. Трампа пропонувала використовувати пом'якшення санкцій як важливий важіль на шляху до денуклеаризації КНДР [12]. При цьому підходи США та РК щодо КНДР часто здавалися неузгодженими, що іноді у публічному просторі сприймалося як прямі звинувачення один одного у вживанні кроків без попередніх консультацій [7].

Після зриву раунду переговорів на робочому рівні США та КНДР у Стокгольмі 5 жовтня 2019 р. [5], адміністрація Муна розпочала 2020 р. пропозиціями щодо продовження розвитку міжкорейських відносин через економічну співпрацю, висунувши такі ідеї, як відновлення індивідуальних турів на Північ та започаткування угод про бартерну торгівлю. У відповідь на пропозиції Муна посол США в Південній Кореї Г. Харріс наполягав на тому, що Сеул повинен проконсультуватися зі Сполученими Штатами щодо будь-яких заходів, перш ніж пропонувати їх, особливо тому, що туристична ініціатива може спровокувати випадкові порушення санкцій [13]. Можливо відсутність узгоджених кроків щодо КНДР між США та РК була одним із чинників, який призвів до провалу спроб налагодження діалогу Південної Кореї з Північною, яка у червні 2020 р. фізично знищила міжкорейський офіс для переговорів, розташований в місті Кесон на північ від демілітаризованої зони, яка розділяє дві Кореї (Північна Корея обгрунтувала знищення офісу тим, що це була відповідь на поширення перебіжчиками антипівнічнокорейських листівок у КНДР) [2]. Акт знищення будівлі, призначеної для сприяння діалогу, оплаченої Південною Кореєю і розташованої на північнокорейській землі, було дуже символічним. І стало ознакою того, що зв'язки між двома давніми противниками швидко погіршувалися.

Характеризуючи політику адміністрації Д. Трампа щодо РК, варто згадати і вимогу США до Південної Кореї щодо збільшення фінансового внеску у вартість оборони та утримання американської військової присутності, яка стала однією з найбільш визначальних рис політики адміністрації Д. Трампа. Ця ініціатива виникла в контексті його загальної стратегії збалансування витрат та перегляду міжнародних договорів з позиції «Америка понад усе!» [3].

Перш за все, варто відзначити, що Д. Трамп виступав із позиції, що Сполучені Штати витрачають значні кошти на забезпечення безпеки своїх союзників, тож він вимагав реального внеску союзників у спільні оборонні зусилля. У випадку Південної Кореї це призвело до перегляду вартості американської військової присутності на південній частині півострова та вимоги збільшення фінансового внеску Сеула у витрати на оборону. Це рішення США викликало бурхливу реакцію та обговорення у внутрішніх політичних колах Південної Кореї. Деякі групи та політики висловлювали обурення, вважаючи, що це може створити надмірний фінансовий тиск на країну [1]. З іншого боку, існували аргументи за більший внесок у власну безпеку та спільні оборонні зусилля.

Загалом, вимога Д.Трампа до союзників, включаючи Південну Корею, відображала його намір реформувати традиційні міжнародні відносини та покласти більший акцент на взаємний внесок у безпеку та оборону. Це стало частиною більшої дискусії про адаптацію та перегляд геополітичних відносин у світлі нових викликів та загроз.

У цілому, президентство Д.Трампа викликало погіршення відносин між США та Південною Кореєю. Байдуже ставлення 45-го президента США до альянсу призвело до розриву у довірі та викликало великі труднощі в партнерстві. Незважаючи на нестабільність та бурхливість політики адміністрації Трампа, альянс між США та Південною Кореєю вижив. Це було досягнуто завдяки зусиллям президента Мун Чже Іна, який намагався пристосовуватися до непередбачуваних кроків Д. Трампа. Особливо помітною була різниця в підходах країн-союзників до Північної Кореї: Д. Трамп використовував сувору риторику та тиск, в той час як Мун Чже Ін прагнув до зменшення розбіжностей та активно працював на розвиток міжкорейських відносин. Тож, позиція Д. Трампа формувала ті перешкоди, які могли чинити загрози для цілісності міждержавного союзу США та РК. Втім, альянс США і Південної Кореї попри особливості, викликані позицією Д.Трампа, залишився важливим для обох країн з точки зору не тільки боротьби із загрозою, яку представляє Північна Корея, але й з точки зору його потенціалу для вирішення ширших регіональних і глобальних проблем.

Джерела та література

1. America First or U.S.-South Korea Alliance First in Dealing with North Korea? *Council on Foreign Relations*. 2017, November 7. URL: <https://www.cfr.org/blog/america-first-or-us-south-korea-alliance-first-dealing-north-korea>.

2. Berlinger J., Kwon J., Seo Y. North Korea blows up liaison office in Kaesong used for talks with South. *CNN*. 2020, June 16. URL: <https://edition.cnn.com/2020/06/16/asia/north-korea-explosion-intl-hnk/index.html>.

3. Foreign Policy. *The White House*. 2020. URL: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/issues/foreign-policy/>.

4. Paletta D. Trump preparing withdrawal from South Korea trade deal, a move opposed by top aides. *Washington Post*. 2017. September 9. URL: <https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2017/09/02/trump-plans-withdrawal-from-south-korea-trade-deal/>.

5. Sanger D. E. U.S. Nuclear Talks With North Korea Break Down in Hours. *The New York Times*. 2019. October 5. URL: <https://www.nytimes.com/2019/10/05/us/politics/trump-north-korea-nuclear.html>.

6. Shin H., Joyce L., Sangmi C. U.S. breaks off defense cost talks, as South Korea balks at \$5 billion demand. *Reuters*. 2019. November 19. URL: <https://www.reuters.com/article/us-southkorea-usa-talks/u-s-breaks-off-defense-cost-talks-as-south-korea-balks-at-5-billion-demand-idUSKBN1XT0EN>.

7. South Korea Should Consult U.S. on North Korea Tours, Envoy Says. *Bloomberg*. 2020. January 16. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-01-16/south-korea-should-consult-u-s-on-north-korea-tours-envoy-says?sref=EWvigcvl>.

8. Swanson A. Trump's trade plan threatens to derail Korean security talks. *The New York Times*. 2018. March 6. URL: <https://www.nytimes.com/2018/03/06/us/politics/trumps-trade-south-korea.html>.

9. The Japan Times. How Seoul raced to conclude U.S. trade deal ahead of North Korea denuclearization summit. *The Japan Times*. 2018. March 30. URL: <https://www.japantimes.co.jp/news/2018/03/30/asia-pacific/politics-diplomacy-asia-pacific/seoul-raced-conclude-u-s-trade-deal-ahead-north-korea-denuclearization-summit/>.

10. Transcript: Donald Trump expounds on his foreign policy views. *The New York Times*. 2016. March 27. URL: https://www.nytimes.com/2016/03/27/us/politics/donald-trump-transcript.html?smid=tw-nytpolitics&smtyp=cur&_r=0.

11. U.S.-China Trade War Takes Toll on South Korea and Japan. *Wall Street Journal*. 2019. September 2. URL: <https://www.wsj.com/articles/u-s-china-trade-war-takes-toll-on-south-korea-and-japan-11567415192>.

12. US opposes lifting key sanctions against North Korea. *AP News*. 2019. December 18. URL: <https://apnews.com/article/8692b877d6c22548622056e263f25ec7>.

13. U.S. should be consulted on potential South Korean tourism to the North: Harris. *North Korea News*. 2020. January 16. URL: <https://www.nknews.org/2020/01/u-s-must-be-consulted-on-potential-south-korean-tourism-to-the-north-harris/?t=1580340653753>.

A. S. Sakharuk – fourth-year student
International Relations Faculty
Lesya Ukrainka Volyn National University

THE STAGES OF FEMINISM DEVELOPMENT IN THE UNITED STATES OF AMERICA

Scientific supervisor:

Ye. V. Vozniuk – Candidate of Political Sciences, Associate Professor of the International Communications and Political Analysis Department Lesya Ukrainka Volyn National University

Feminism is a social ideology that occupies at least the most important role in the modern progressive world. Historically, women have been underrepresented and less protected in society compared to men, due to the existence of gender stereotypes, misogyny, sexism and several other forms of contempt towards the female sex. It will also be true that we differ in our nature because of biological and physical characteristics, one hundred per cent equality is impossible. It is important to understand that «same» does not mean «equal». First of all, it is about equal rights and equal access to opportunities: men and women do not have to have identical physical characteristics, to have equal conditions [1].

The 20th century was marked by the rapid development of gender research in various fields, in particular in psychological and pedagogical science, and this process continues even today. The growth of interest in this topic is determined by new experimental studies, theoretical understanding of empirical facts, the beginning of cross-cultural analyses in different countries, as well as the adaptation of known methods for studying gender issues and the creation of specific gender methods. In this context, there is a review of the educational process taking into account the gender approach and the implementation of the results of gender research into practice. This trend is marked by a special emphasis on the development of feminist currents in the United States, which have become an important part of the gender equality in the modern world discussion [2].

In the 19th century in the United States, the term «feminism» arose from the Latin word «femina», which means «woman». The term itself began its journey from the general name of the movement for equalizing the rights and opportunities of men and women. Its «invention» is often attributed to the French theorist of socialism, Charles Fourier, or Alice Rossi, although it entered everyday use only in the 1960s. The division of labour between men and women was based exclusively on biological characteristics, giving women the sphere of family life, and men – the sphere of public activity and socio-economic activity. «Attempts to increase the

social role of women» found a practical embodiment in the development of women's movements.

The development of feminism in the United States of America can be divided into four key stages, each of which reflects specific aspects of the struggle for women's rights and socio-cultural changes in society: *First-Wave Feminism* (19th century) – women began organizing to fight for their rights, including the right to vote (suffragettes), education, and access to work. Pioneers such as Elizabeth Cady Stanton, Susan B. Anthony, and Lucy Stone became prominent figures in the movement; *Second-Wave Feminism* (60s–80s) – an active struggle for equal rights for women in the areas of reproductive health, work and family life. Feminists such as Gloria Steinem, Betty Friedan, and Kate Millet brought attention to issues such as abortion rights, equal pay, and domestic violence; *Third-Wave Feminism* (1990s–2000s) – focused on the diversity of women's experiences and perspectives, particularly the relationship between feminism and other struggles for rights and justice, such as anti-racism, the struggle for LGBT rights and recognition of privilege; *Fourth-Wave Feminism* (2000s – present) – characterized by its intersectionality, digital activism, and emphasis on social media and online organizing. It addresses new challenges faced by women, such as online harassment, reproductive justice, and representation in media and politics.

The first organized movement to enfranchise American women began in July 1848 with a convention organized by Elizabeth Cady Stanton and Lucretia Mott in Seneca Falls, New York. Participants signed a Declaration of Sentiments that affirmed women's equality with men and passed a dozen resolutions calling for various specific rights, including the right to vote. Even though the early women's rights movement interacted with abolitionism, the passage of the 15th Amendment in 1870 provoked a backlash from several leaders of the women's movement. They were outraged that black men were given the right to vote before white women. Also, the women's suffrage movement largely excluded black feminists such as Sojourne' Truss and Ida Bell Wells-Barnett. Even after the ratification of the 19th Amendment in 1920, which achieved the main goal of *First-Wave Feminism*, namely guaranteeing white women the right to vote, dark-skinned women and other women of colour continued to face obstacles in exercising their suffrage until the passage of the Voting Rights Act in 1965 [3].

After the ratification of the 19th Amendment in 1920, which gave women the right to vote, the first wave of feminism slowed down considerably. Although many of these activists continued to fight for women's rights, the next sustained feminist movement – *Second-Wave Feminism* – is believed to have emerged in the 1960s. Similar to the first wave, which developed during the period of social reforms, the second wave also took place among other social and political movements. Feminism or «women's liberation» gained strength as a political force in the 1970s when Betty Friedan, Gloria Steinem, and Bella Abzug founded the National Women's Political Coalition Committee in 1971. Important developments of the second wave included the passage of the Equal Rights Act and the landmark Supreme Court decisions in *Griswold v. Connecticut* (1965) and *Roe v. Wade* (1973) in the area of reproductive freedom. However, although Congress passed the Equal Rights Amendment in 1972, conservative resistance ensured that it did not receive enough support from the states for ratification [5].

This wave of feminism undoubtedly achieved greater equality and rights for women, but the early 1990s marked the emergence of a movement that focused on issues such as sexual harassment at work and the underrepresentation of women in positions of power. Rebecca Walker, daughter of Second Wave leader Alice Walker, heralded the arrival of the «*Third-Wave Feminism*» in 1992 while watching Anita Hill testify before the Senate Judiciary Committee. The same year, known as the «Year of the Woman», was marked by a significant number of elected women in Congress. Third-wave feminists expressed a rebellious spirit, calling for women to express their sexuality and individuality while striving to be more inclusive of racial and gender diversity [4].

The *Fourth-Wave Feminism* in the United States, which began around the mid-2000s and continues till now, is defined by new challenges and strategies to fight for gender equality. One of the key features of this phase is the emphasis on intersectionality, understanding the interaction of gender issues with various forms of oppression such as race, class and sexual orientation. Digital mobilization is another significant tool for the current fourth wave of feminism, allowing the use of the Internet and social networks for mass mobilization and dissemination of ideas. Sexuality and body activism are becoming key, expressing a strong interest in issues of sexuality, reproductive rights, and challenging body stereotypes. Fourth-wave feminism also takes into account the diversity of gender identities and emphasizes their legitimacy in a post-gender context. In general, this stage of feminism is dynamically developing in the conditions of modern social and technological realities, and activists use various strategies to achieve gender equality [6].

At the current stage, feminism manifests itself in various currents and organizations actively working to achieve gender equality. Despite its many forms, feminism has had a significant impact on history and remains an important force in the modern world. Regardless of which current of feminism (radical, liberal, social, cultural, post-feminism, ecological feminism or intersectional feminism) these stages reflect the ongoing evolution of feminism in the United States, from its early roots in securing basic legal rights to its current focus on addressing complex and intersecting forms of oppression. Each wave builds upon the achievements and challenges of the previous ones, contributing to a broader understanding of gender equality and social justice.

Feminism in the US continues to evolve, responding to new challenges and issues such as transgender rights, technological equality and rejection of cultural violence.

Sources and literature

1. Фемінізм – що це таке, історія, хвилі, види, суть та ідеї. Хто такі Феміністки. URL: <https://termin.in.ua/feminizm/>.
2. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. Гендерна освіта – ресурс розвитку паритетної демократії. 2011. URL: https://gender.org.ua/images/lib/tezy_ternopil_2011.pdf#page=19.
3. Фемінізм: витоки та особливості його сучасного етапу. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/9069/1/Postol.%202012.pdf>.
4. What are the Four Waves of Feminism? URL: <https://www.history.com/news/feminism-four-waves#first-wave-1848-1920>.
5. Політична доктрина фемінізму у XX ст. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/13955/1/ПОЛІТИЧНА%20ДОКТРИНА%20ФЕМІНІЗМУ%20У%20XX%20ст.pdf>.
6. National Woman History Museum. Feminism: The Fourth Wave. URL: <https://www.womenshistory.org/exhibits/feminism-fourth-wave>.

Д. І. Коренюк – студент 2 курсу магістратури факультету історії та міжнародних відносин Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

ПЕРЕДУМОВИ ШЕСТИДЕННОЇ ВІЙНИ 1967 РОКУ

Науковий керівник:

О. В. Жуков – кандидат історичних наук, заступник директора з навчально-виховної роботи навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Війна на виснаження, війна Судного дня, теракт на Олімпіаді у Мюнхені, Чорний вересень у Йорданії, Ліванська війна, суперечки про єврейські поселення та майбутнє Єрусалима, Кемп-Девідські угоди, угоди в Осло та Інтіфада – все це результат шести напружених днів боїв на Близькому Сході у червні 1967 р.

Передумови Шестиденної війни цікавили низку вітчизняних дослідників. Серед них виокремимо наукові дослідження Д. Лікарчук [1], Н. Сіцінського [2], В. Фісанова [3], які розглядали шляхи міжнародного врегулювання на Близькому Сході. Ми також проаналізували передумови початку Шестиденної війни 1967 р., як каталізатора майбутніх військових кампаній.

Такий короткий і локальний конфлікт, який має тривалі та глобальні наслідки, і до якого була прикута увага всього світу у Новий час виникає не часто. Цей локальний конфлікт відбувся у контексті глобального протистояння двох конфліктуючих військово-економічних блоків: радянського та американського. Прийнята назва досліджуваного нами конфлікту – Шестиденна війна, проте арабська наукова історична громадськість надає перевагу іншій – Війна червня 1967 р. Передумови початку Шестиденної війни виникли у 1949 р., коли було утворено державу Ізраїль. Ізраїльська війна за незалежність закінчилася на початку 1949 р. угодою про перемир'я, за яким формально Ізраїль залишався в стані війни з усіма своїми сусідами, захища ненадійні кордони та відрізані від євреїв релігійні святині. Крім того, війна спричинила появу 750 тис. палестинських біженців у Йорданії, Лівані, а також на підконтрольних Єгипту та Сирії територіях.

Територія Ізраїлю дорівнює площі Уельсу, а в 1967 р. населення країни ледве доходило до трьох мільйонів осіб. Оточений з усіх боків арабськими країнами, Ізраїль мав надзвичайно вразливі кордони, а територія держави нагадувала пісочний годинник з гірським ланцюгом на півночі та пустелею на півдні.

Ці дві області були пов'язані вузьким коридором, ширина якого у найвужчій його ділянці становила 11 км, тому йорданська артилерія могла загрожувати всій території Ізраїлю. Протягом двадцяти років Ізраїль перебував у стані війни із сусідами. Резолюція ООН 1947 р. про створення на території Палестини, яка перебуває під контролем Англії, єврейської та арабської держави, була відкинута палестинськими арабами та більшістю країн арабського світу [1, с. 359].

Після відходу англійців у 1948 р., до Палестини ввійшли сім армій, зайнявши територію, призначену для палестинських арабів та атакувавши нову державу – Ізраїль. Після закінчення війни у 1949 р. на кордонах Ізраїлю встановили мир. До 1960-х рр. для Ізраїлю головним західним союзником та постачальником зброї була Франція. Однак після переобрання 1958 р. Шарля де Голля на пост президента Франції, П'ята Республіка націлилася на тіснішу співпрацю з арабськими державами.

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

Особливу роль в ескалації конфлікту Ізраїль надавав Сирії. Це факт підтверджує інтерв'ю начальника генштабу Ізраїлю одному військовому виданню, у якому він викладає думку про те, що Йорданія та Ліван, на відміну від Сирії, не спонсорує та не озброює терористичні формування, що виявляють агресію до Ізраїлю. 12 травня 1967 р. Л. Ешколь на партійному МАПАЙ заявив, що Сирія – інспіратор терористичних акцій ФАТХ.

У 1960 р., коли відбулися прикордонні зіткнення сирійців та ізраїльтян у районі Голанських висот, президент Єгипту став втрачати лідерство в арабському світі. Не можна було допустити, щоб сирійці лідирували у конфронтації з Ізраїлем.

7 квітня 1967 р. сталося велике зіткнення між Сирією та Ізраїлем: сирійська артилерія на Голанських висотах обстріляла ізраїльське тракторне господарство, що знаходилось в демілітаризованій зоні. Інцидент переріс у повітряну битву, під час якої Ізраїль збив шість сирійських МіГ-21.

У 1966 р. Єгипет уклав із Сирією угоду про взаємну оборону, яка передбачає підпорядкування всіх військових підрозділів єгипетського командування [3, с. 103].

Існує думка, що Г.А.Насер прагнув видалити миротворчі сили під приводом того, що миротворці не сприяють міжнародному миру та стабільності. Єгипетський уряд розраховував, що ООН не виводитимуть свої сили з Синаю, і тоді Єгипет зможе здійснити акт демонстрації сили в адресу Ізраїлю.

Проте миротворці залишили Синайський півострів. Однак 20 травня єгипетські військові розпочали приготування: Єгипет мобілізував армію, закликав резерв і почав готуватися до оборони. Цього ж дня на підтримку загальної арабської війни проти Ізраїлю висловився сирійський міністр оборони Хафіз ал-Асад.

Г.А.Насер схилив молодого короля Йорданії Хуссейна приєднатися до єгипетсько-сирійської коаліції та наприкінці травня було підписано військово-оборонні пакти між Єгиптом, Йорданією та Іраком. Британський уряд висловив підтримку Ізраїлю, а прем'єр-міністр Великобританії Г. Вільсон заявив, що Великобританія не дозволить закріпити блокаду Тиранської протоки. Ізраїльська сторона багаторазово зверталася до США та Великобританії з проханням вжити заходів щодо зняття її блокади [2, с. 107].

Однак зняття блокади призвело б до залагодження конфлікту між Ізраїлем та Єгиптом, вихід цього конфлікту зі стадії загострення, у результаті його врегулювання, що було вигідно США. Збройні сили Єгипту активно зміцнювалися на Синайському півострові. Тим часом у стан боєготовності привели 6 флот США у Середземному морі (майже 50 кораблів, включаючи авіаносці з 200 літаками).

У відповідь через Дарданелли рушив радянський чорноморський флот. 28 травня Насер виступив із промовою, у якій відкрито заявив про плани війни з Ізраїлем. 23 травня США приступили до термінового надання військової допомоги Ізраїлю.

Президент США віддав наказ про постачання різного виду озброєння до Ізраїлю повітрям, у тому числі танків, бронетранспортерів, протигазів. Поїздка до США та переговори з американським керівництвом голови МОСАД М. Аміта на початку липня усунули сумніви Ізраїлю у плануванні завдання превентивного удару.

Вже 4 червня кабінет національної єдності після семигодинного брифінгу уповноважив прем'єр-міністра розпочати війну. Ізраїльський прем'єр-міністр Леві Ешколь віддав розпорядження про початок бойових дій 4 червня о 7:45 хв ізраїльського часу та о 8:45 каїрського. Шестиденна війна почалася. Попри те, що арабо-ізраїльський конфлікт у червні 1967 р., тривав лише шість днів, ця війна була вкрай складна.

Джерела та література

1. Лікарчук Д. С. Особливості конфліктів у політичній сфері. *Гілея: науковий вісник: збірник наукових праць*. К.: ВІР УАН, 2014. Вип.83. С. 358-361.
2. Сіцінський Н. А. Історичні особливості встановлення сучасного кордону держави Ізраїль. *Менеджер*. 2014. №2. С. 106-109.

3. Фісанов В. Проблеми міжнародного врегулювання на близькому сході у роки холодної війни (за матеріалами опублікованих документів та сучасної кінодокументалістики). *Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича: Історія*. №1. 2019. С. 101-108.

Д. І. Коренюк – студент 2 курсу магістратури факультету історії та міжнародних відносин Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

РОЛЬ США В АРАБО-ІЗРАЇЛЬСЬКИХ ПЕРЕГОВОРАХ ПІСЛЯ «ЖОВТНЕВОЇ ВІЙНИ» 1973 РОКУ

Науковий керівник:

О. В. Жуков – кандидат історичних наук, заступник директора з навчально-виховної роботи навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Близькосхідний регіон набуває все більшого значення в сучасному світі, враховуючи новий виток військових дій у ХХІ ст. У регіоні багатому на нафту зберігається загроза ісламського фундаменталізму, міжнародного тероризму, існує висока ймовірність конфліктів та їх можлива інтернаціоналізація, тому до нього постійно звернута увага США.

Роль та місце США в завершенні війни «Судного дня 1973 р.» детально розглядали Ф.Енцел і Ф.Туал [1], К. Кулешова [3]. Збройні конфлікти на сучасному історичному етапі проаналізовані групою науковців під керівництвом І. Пташник [2]. Автор також ставить за мету проаналізувати роль та місце США в арабо-ізраїльському переговорному процесі після війни 1973 р.

США були впевнені у своїй здатності налагодити мир і порядок у регіоні. Відразу після ухвалення резолюції Ради Безпеки ООН №338 США намагалися відокремити питання про припинення вогню від процесу загального врегулювання. У розмові з головою уряду Ізраїлю Г. Меїр, яка прибула до Вашингтону 31 жовтня 1973 р., президент США Р. Ніксон виклав основні напрямки американської Близькосхідної стратегії в нових умовах, що склалася в результаті війни. По-перше, США прагнули розв'язувати близькосхідні проблеми кроково, поетапно. По-друге, США протистояли посиленню впливу СРСР на Близькому Сході. По-третє, США спробували покращити відносини з Єгиптом та Сирією, що відкривало можливість для допомоги Ізраїлю [2, с. 46].

У листопаді 1973 р. на арабському саміті в Алжирі ОВП було визнано єдиним законним представником палестинського народу. Учасники саміту підтвердили, що мир із Ізраїлем не може бути укладений без її безпосередньої участі у переговорах. Секретний «Меморандум про взаєморозуміння», який Г.Кіссінджер передав уряду Ізраїлю ще під час підготовки першої угоди про розділення військ на Синаї, тобто напередодні відкриття Женевської конференції, містив обіцянку, що «Сполучені Штати

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

докладуть усіх зусиль, щоб повною мірою задовольнити ізраїльські потреби у постачанні озброєння на довготривалій основі». До того ж, «Меморандум» відіграв роль у згоді Ізраїлю брати участь у Женевській конференції, оскільки за Ізраїлем визнавали право вето на участь ОВП у конференції. На переконання науковців, «виключаючи ОВП від початку, Г. Кіссінджер виключав із процесу встановлення миру суть арабо-ізраїльського конфлікту» [3, с. 80].

Як СРСР, так і США, домагалися роз'єднати війська, однак у них для цього були різні причини. США намагались зупинити нафтове ембарго, а СРСР побоювався, що Сирія зможе стати об'єктом ізраїльського вторгнення. Крім того, ці побоювання посилювали відверто антисирійські настрої США.

Між США та Ізраїлем, як частина досягнутої угоди про роз'єднання, було підписано меморандум, у якому Вашингтон обіцяв задовольнити на довгостроковій основі «оборонні потреби» Ізраїлю. А. Садату США пообіцяли зробити все, що від них залежить для повного виконання резолюції №242. Єгипетський уряд зайняв непослідовну позицію, що полягала у тому, що домагався роз'єднання військ Єгипту та Ізраїлю не як наслідок попередніх кроків до політичного врегулювання, а як саме військові заходи.

Якщо до війни 1973 р. Саудівська Аравія займала досить пасивну позицію щодо проблеми близькосхідного врегулювання, то після війни роль цієї країни істотно зросла. Крім нафтових санкцій, Королівство приділяло особливу увагу боротьбі за Східний Єрусалим.

У березні 1975 р., коли Г. Кіссінджер здійснював своє чергове турне країнами Близького Сходу з метою добитися другого роз'єднання військ на Синаї, Сирія засудила політику «маленьких кроків» США, вимагаючи повноцінного врегулювання конфлікту. Слід зауважити, що війна 1973 р., а точніше, біфуркація її наслідків для США, спричинила американський курс на нормалізацію відносин із Сирією [1, с. 367].

У підсумку політична лінія Єгипту зіграла на руку насамперед Ізраїлю, який після укладення у вересні 1975 р. другої синайської угоди вийшов зі стану військової конфронтації з Єгиптом. Друга синайська угода, хоч і вивела Єгипет зі стану військової конфронтації з Ізраїлем, проте юридично зберегла окупацію Ізраїлем переважної частини захопленої ним арабських територій, і аж ніяк не сприяла розв'язанню палестинської проблеми. Навіть за умов військової поразки після «Потрійної агресії 1956 р.» та арабо-ізраїльської війни 1967 р., араби не були так роз'єднані, а США змогли усунути СРСР від рішення арабо-ізраїльського конфлікту.

Отже, США спробували максимально ізолювати СРСР від процесу близькосхідного врегулювання і стали одноосібним посередником у цьому процесі. Політика сепаратних кроків пояснювала не лише спроби підтримати Ізраїль. Під час виступу 23 червня 1975 р. Г.Кіссінджер пояснив доцільність концепції «часткового врегулювання» і прямих переговорів тим, що вона, нібито, дає можливість «розділити близькосхідну проблему на окремі елементи, які легше вирішити, чим досягти всеосяжного врегулювання». Варто все ж таки звернути увагу на слова Г.Кіссінджера, які відображають суть можливостей США навіть у сфері зовнішньої політики, яка є прерогативою великих держав.

Джерела та література

1. Енцел Фредерік, Туал Франсуа. Геополітика Ізраїлю. Порогові точки. Париж. 2016. С. 367-369.

2. Збройні конфлікти сучасності. Проектне дослідження /за заг. ред. І. Пташник. Івано-Франківськ: Юридичний інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. 2014. 158 с.

3. Кулешова К. І. Регіон Близький Схід в сучасних політичних концепціях /за заг. ред. Ін-т соц. наук; ОНУ ім. І. І. Мечникова. *Міжнародні відносини та політика держав в умовах глобальних трансформацій: аналіз сучасної політичної думки*: монографія. Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2016. С. 72-88.

М. В. Шидула – студент 4 курсу
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

І. О. Балак – кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин і
регіональних студій факультету міжнародних
відносин Волинського національного
університету імені Лесі Українки

БАГАТОВЕКТОРНІСТЬ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ АРГЕНТИНИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Аргентина, провідна країна Латинської Америки та активна учасниця регіональних інтеграційних об'єднань, вступила в нове тисячоліття з величезним рівнем інфляції, рецесії та, зрештою, найбільшим в історії дефолтом 2001 р. Падіння виробництва, високий рівень безробіття, політичні і соціальні кризи спонукали до вирішення економічних проблем, зокрема, через пошук нових партнерів на міжнародній арені.

Саме в такій атмосфері розпочався новий етап зовнішньої політики Аргентини на початку ХХІ ст. Вивчення досвіду Аргентини є актуальним для сучасних умов регіональної нестабільності та мінливості міжнародних відносин. Розкриття основних напрямів зовнішньої політики Аргентини є метою цього дослідження.

Впродовж Холодної війни та 90-х років ХХ ст. основним союзником та стратегічним партнером Аргентини виступали Сполучені Штати Америки. Але після розпаду Радянського Союзу та переходом світової системи до багатопольярного устрою, перед Аргентиною відкрилися нові можливості для співпраці та реалізації власного потенціалу. З появою нових міжнародних акторів та нарощенням потужності діючими, Аргентина змістила свій погляд з Заходу на Схід, а також надала більшого значення регіональній співпраці зі своїми сусідами.

Економічне піднесення Китаю, розпочате ще в 70-х роках минулого століття, вимагало нових ринків та претендувало на вплив на інші регіони. Південна Америка стала геополітичною ареною протистояння між колишнім патронатом США та новим геополітичним гравцем КНР з його політикою «м'якої сили». Китай розглядали як величезний ринок та міжнародний інвестор, чим приваблював аргентинський уряд, який охоче експортував до Китаю свою сільськогосподарську продукцію, зокрема, сою. Випереджуючи Світовий банк та Міжамериканський банк розвитку, Китай став головним інвестором в регіоні, надаючи кредит для розвитку промисловості та нафтовидобування в країнах регіону у сумі 22 млрд дол. США, що на 2 млрд більше, ніж вищеназвані організації [3, с. 131]. Це також вказує на рівень залученості Китаю у латиноамериканському регіоні. В умовах розпаду світових конфліктів за участю США (війни в Югославії, Іраку та Афганістані), Аргентина все більше вдавалася до співпраці з стабільним та потужним Китаєм. Китай, в свою чергу, розглядав Аргентину як сировинну державу, з розвинутим аграрним сектором і як вигідний плацдарм для експорту своєї продукції в інші країни Південної Америки. Таке бачення держав один одного згодом переросте в профіцит, на користь Китаю, який станом на 2008 р. вже складатиме 700 млн дол. США та в подальшому буде все більше зростати [5, с. 127].

Аргентина та Китай, окрім економічної співпраці, підтримують тісні зв'язки і в інших сферах. Аргентина дотримується політики одного Китаю в питаннях, щодо взаємовідносин КНР і Тайваню, а Китай підтримує претензії Аргентини на суверенітет над Фолклендськими островами. Також Аргентина одна з держав латиноамериканського регіону, яка підписала документи про співпрацю в китайській ініціативі «Один пояс – один

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

шлях», яка є викликом неоліберальній глобалізації, підтримуваній США. До цього додамо також намір Аргентини влітку 2023 р. вступити в організацію БРІКС, що відкрито позиціонує себе як представника Глобального півдня та противника колективного Заходу.

Ще однією східною державою, з якою на початку ХХІ ст. почала активно співпрацювати Аргентина стала Росія. В. Путін, який прийшов до влади в 2000 р., надавав великого значення співпраці з державами Глобального півдня загалом і Аргентині, зокрема. Хоча аргентино-російські відносини торкалися атомно- та гідроенергетичної, а також нафтогазової галузей, вагоме місце у співпраці двох держав займав військово-промисловий сектор. В червні 2004 р. було укладено угоду про військово-технічне співробітництво двох держав, а також ще один схожий за змістом документ у 2006 р. [1]. Традиційно, основним партнером у військово-технічній галузі Аргентини були США, які могли цю співпрацю, в випадку загострення відносин, зменшувати (як це було при конфлікті адміністрації президента Картера та диктаторської Аргентини), але з появою багатополлярної системи міжнародних відносин, Аргентина має змогу вести свою зовнішню політику автономно від США з іншими міжнародними акторами, в військовій сфері, зокрема.

Важливого значення набули відносини Аргентини зі своїми сусідами в рамках економічної інтеграції організації МЕРКОСУР. Особливим для цього періоду є зближення Аргентини з Венесуелою, а також заохочення латиноамериканських держав до економічної інтеграції, яка, очевидно, мала на меті зменшити економічну кризу в самій Аргентині. Уряд аргентинського президента Н. Кіршнера надавав великого значення регіональній інтеграції, консолідації та розширенню МЕРКОСУР та бажав виділити Південну Америку як окремий геополітичний регіон в новому багатополлярному світі [4, с. 185]. Для виконання цієї мети, уряд Аргентини активно сприяв співпраці зі своїми сусідами, насамперед з Бразилією, відносини з якою, не зважаючи на розбіжності, були пріоритетом для Аргентини, та з Венесуелою, з якою склалися тісні зв'язки, які згодом переросли в політичний та ідеологічний альянс.

Зрештою, зовнішній політиці багатовекторності Аргентини сприяли відносини між США та Аргентиною безпосередньо, які в цей період часу були доволі напруженими. Якщо ще в 90-х роках минулого століття Аргентина повністю лежала в орбіті інтересів США, які й були обрані урядом К. Менема як головний стратегічний партнер, то вже на початку ХХІ ст. двосторонні відносини між державами були представлені суто конкретними питаннями, як от питання боргу Аргентини перед МВФ, та конфліктами інтересів двох держав.

Перший серйозний конфлікт відбувся на четвертому саміті держав обох Америк в Мар-дель-Плата в 2005 р. Прагнення Америки підписати договір про Зону вільної торгівлі в Америці (ФТАА), інструмент для свого позиціонування в регіоні, були зупинені автономістською політикою Аргентини та деяких інших латиноамериканських держав. В цей час уряд Аргентини провів паралельний саміт, що стосувався питань зміцнення позиції МЕРКОСУР. Це відкрито демонструвало небажання Аргентини знову підпадати під інтереси зовнішньої політики США [2, с. 51]. Окрім цього, Аргентина налагодила тісні зв'язки з тодішнім президентом Венесуели У. Чавесом, який США розглядали як політичний альянс проти США. Не зважаючи на те, що Штати голосували проти надання кредитів Аргентині та дещо дистанціювалися від цієї держави, відносини між двома країнами, зрештою, важко охарактеризувати як ворожі. Це відносини, які втратили довіру та колишню динаміку.

Отже, можна стверджувати про певну «децентралізацію» відносин Аргентини зі США на користь співпраці з іншими регіональними лідерами, такими як КНР або РФ. Велике значення Аргентина приділяла регіональній співпраці та консолідації задля збереження набутої автономії в зовнішній політиці та сприяння становленню латиноамериканського регіону як окремого геополітичного гравця.

Джерела та література

1. Apruébase el Convenio entre el Gobierno de la República Argentina y el Gobierno de la Federación de Rusia sobre Cooperación Técnico-Militar, suscripto en Moscú, Federación de Rusia, el 25 de junio de 2004. *Infoleg* : веб-сайт. URL: <https://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/120000-124999/122132/norma.htm>.
2. Brieger P. La política exterior en la era Kirchner. Buenos Aires: *Consenso Progresista*. 2009. T. 1. C. 35–62. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/brasilien/07617.pdf>.
3. Cecilia Miguez M. La política exterior argentina y su vinculación con los condicionamientos internos en el siglo XXI. San Jose: *Relaciones internacionales*. 2006. №89. C. 125–142. URL: <https://www.revistas.una.ac.cr/index.php/ri/article/view/9067/10581>.
4. Mazzina C., González Cambel M. Continuidades y cambios de la política exterior del kirchnerismo y el gobierno de cambiamos. Parana: *Reflexión y Análisis Político*. 2018. T. 23, №1. C. 181–212. URL: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6735720>.
5. Miranda R. Política exterior y poder internacional de Argentina durante los gobiernos kirchneristas. Bucaramanga: *Reflexión Política*. 2018. T. 20. №. 39. C. 122–142. URL: https://ri.conicet.gov.ar/bitstream/handle/11336/114463/CONICET_Digital_Nro.7e3927c7-be71-4ab3-8eb2-a5fd6a6203d6_A.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

В. М. Галан – студентка 1 курсу кафедри міжнародної інформації Національного університету «Львівська політехніка»

В. В. Гулай – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної інформації Національного університету «Львівська політехніка»

ЗМІНИ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ: ОКРЕМІ ІСТОРИКО-ПОЛІТИЧНІ Й ПРАВОВІ ПИТАННЯ МИНУЛОГО ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Пропоноване дослідження фокусується на вивченні впливу внутрішньополітичних змін, що виникли в результаті здобуття незалежності Словацької Республіки від Чехословаччини у 1993 р., на її зовнішню політику, на подальші формування нових державних структур та пошуком своєї ролі у міжнародній арені. У даній дослідженій роботі ми розглянемо основні етапи змін у зовнішній політиці Словаччини, феномен правонаступництва та визначимо її сучасну позицію.

Зміни у зовнішній політиці після виходу зі складу Чехословаччини: Словаччина є однією з наймолодших держав світу. Вона була утворена 1 січня 1993 р.у в результаті мирного розділення Чехословаччини на дві незалежні держави. Розпад Чехословаччини був результатом тривалого процесу наростання міжнаціональних суперечностей між чехами та словаками, відносини між двома народами були складними та неоднозначними. З одного боку, словаки та чехи мали спільну історію та культуру. З іншого боку, між ними існували певні розбіжності, зокрема в економічному розвитку, політичній культурі та мові [1].

Основними причинами розколу були:

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

– Різниця в економічному розвитку Чехії та Словаччини. Словаччина була менш розвиненою в економічному плані, ніж Чехія. Це призвело до того, що словаки відчували себе обділеними від чехів;

– різниця в політичних культурах Чехії та Словаччини. Словаки традиційно були більш консервативними, ніж чехи. Це призвело до того, що у Словаччині існувала більш сильна підтримка комуністичного режиму, ніж у Чехії;

– різниця в мовах та культурах Чехії та Словаччини.

Від цього почалося будівництво відносин з сусідніми країнами:

– Із Україною. Словаччина та Україна мають спільний кордон протяжністю понад 97 км. У них також є багато спільних історичних та культурних зв'язків;

– Із Польщею. Словаччина та Польща мають спільний кордон протяжністю понад 518 км;

– правонаступництво Словаччини: правонаступництво визначало перехід від колишніх міжнародних зобов'язань Чехословаччини до нової реальності Словацької Республіки.

Одним із перших і ключових кроків було приєднання до ООН, що сталося ще у 1993 р. Це був сигнал Словаччини про її готовність брати участь у міжнародній діяльності та сприяти збереженню світового миру та безпеки. До того ж, приєднання до ООН відобразило державну незалежність та визнання її статусу суверенної країни [2].

Інший важливий етап у розвитку правонаступництва було укладення договору про добросусідство та співпрацю з різними державами. Ці договори, зокрема з (назва держави), встановили нові рамки для співпраці та взаємовідносин, дозволяючи Словаччині налагоджувати відносини на основі взаємної довіри та економічного взаємозв'язку [3].

Сучасність: На сучасному етапі зовнішня політика Словацької Республіки продовжує еволюціонувати. Словаччина є демократичною державою, але, в ній присутній сильний консерватизм (консерватизм іноді впливає на зовнішню політику, наприклад, коли мова йде про питання міграції та прав людини). Її зовнішня політика є складною та багатовимірною, націлена на інтеграції з західним світом, так як є членом НАТО та ЄС, через це стикається з низкою викликів, зокрема з російською агресією в Україні та зростанням Китаю [4].

Не зважаючи на всі перепони на своєму шляху, прагне до розвитку і удосконалення співпраці з іншими слов'янськими державами, зокрема з Україною (Словаччина є одним із найбільших постачальників зброї Україні, і вона також підтримує санкції проти росії) та Польщею. Не виключає і сподівається на подальший розвиток економічних відносин з Китаєм, але також стурбована його зростаючою військовою міццю.

На завершення варто відзначити, що зміни у зовнішній політиці Словацької Республіки вказує на успішний процес адаптації та інтеграції в міжнародну спільноту після виходу зі складу Чехословаччини. правонаступництво та активна участь у міжнародних структурах підкреслюють визнання країни як важливого гравця на світовій арені, і як процес виявилися ключовими для формування її міжнародного обличчя.

Зрештою, це дослідження надає інсайти у процес становлення Словацької Республіки на міжнародній арені, виявляючи її стратегічний підхід до сучасної зовнішньої політики країни, і є результатом не лише її історичної спадщини, але й стратегічного бачення її ролі у світовому співтоваристві, демонструючи важливість дипломатичних зусиль для забезпечення національних інтересів, відображення бажання активно сприяти розвитку співпраці, зберігати міжнародні стосунки на основі взаємоповаги та розвивати свою роль у глобальному контексті.

Усі вищезазначені висновки підкріплені аналізом різноманітних джерел, включаючи міжнародні договори та заяви представників, що надає дослідженню надійну основу. Ця робота виступає важливим внеском у розуміння еволюції зовнішньої політики Словаччини та її ролі в сучасному світовому контексті.

Джерела та література

1. Novotný, I. (2015). «Vznik Slovenskej republiky: Rozpad Československa». Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
2. Declarations of Acceptance of the Obligations contained in the Charter of the United Nations – Admission of States to Membership in the United Nations in accordance with Article 4 of the Charter. URL: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=I-2&chapter=1&clang=_en#12.
3. Vienna Convention on succession of States in respect of treaties. URL: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXIII-2&chapter=23&clang=_en.
4. Smith D. (2021). «Moderné výzvy v zahraničnej politike: skúsenosti Slovenskej republiky» *Medzinárodné vzťahy*, 45(3), s. 211-228.

K. Kasatkina – PhD, a researcher at the Institute of European Studies and International Relations, Faculty of Social and Economic Sciences, Comenius University Bratislava, Bratislava, Slovakia

U.S. POLICY TOWARDS SLOVAKIA: KEY PRIORITIES AND CHALLENGES AMID GEOPOLITICAL INSTABILITY

The ongoing war in Ukraine has instigated pivotal geopolitical transformations across Central and Eastern Europe, shaping relations between global players such as the United States, Russia, and European Union countries. Within this dynamic context, Slovakia emerges as a strategic linchpin for understanding the broader geopolitical calculus and diplomatic engagements of the United States in the region. Researching Washington's policy towards this country amid geopolitical instability helps comprehend the measures taken to maintain security and stability in Central and Eastern Europe. Therefore, the purpose of this study is to provide insights into the key aspects of American support provided to Slovakia to bolster security and stability in the region.

In recent years, there has been a noticeable increase in scholarly works examining the relations between the United States and countries in Central and Eastern Europe, particularly Slovakia. The majority of these studies have focused on understanding the historical context of American-Slovak relations and concentrated on the economic partnerships and diplomatic collaborations between the two countries. However, the need to study the goals of US policies towards Slovakia in light of contemporary challenges and priorities has become increasingly apparent.

The U.S. policy towards Slovakia as an independent republic has significantly evolved over more than thirty years. In the early 1990s, after the fall of the Iron Curtain and the end of the Cold War, Czechoslovakia underwent processes of democratization and national reorganization. Washington actively supported these democratic changes in the region and expressed support for the aspirations of Czechoslovakia's people for freedom and democracy. Subsequent to the split into two sovereign states - the Czech Republic and the Slovak Republic – the United States formally recognized both nations as independent entities. This marked a pivotal juncture in the diplomatic relationship between the USA and Slovakia.

Since the early 1990s, economic ties between two countries have flourished. American companies have demonstrated a keen interest in investing in Slovakia's economy, leading to

a substantial increase in bilateral trade between them. Following Slovakia's accession to NATO in 2004, the United States played an active role in bolstering regional security. This involved providing support for the modernization of Slovakia's armed forces and facilitating the country's engagement in NATO and UN missions. Additionally, Washington and Bratislava collaborate in upholding democratic values, human rights, and the rule of law [10]. These collaborative efforts have been instrumental in establishing current diplomatic, economic, and security relations between the USA and Slovakia.

After the annexation of Crimea by Russia and the conflict in Donbas in 2014, it indeed posed a significant challenge to stability and security in Central and Eastern Europe. These events drew heightened international attention, including from the United States, toward security and geopolitical stability in the region [8]. Russia's expanding influence and escalating tensions between Russia and Western nations created uncertainty and potential threats for many countries, including Slovakia. Consequently, it led to a reevaluation and reinforcement of U.S. policy in the region, focusing on supporting NATO countries' defense capabilities.

These events prompted the United States to deepen engagements with Slovakia, emphasizing security cooperation, and strengthening bilateral ties to address the evolving security landscape in the region. This issue became the focal point of the meeting between the Minister of Foreign Affairs of the Slovak Republic, Miroslav Lajčák, and the U.S. Secretary of State John Kerry in Washington in March 2014 [3]. The USA also sought to collaborate closely with Slovakia on various fronts, including defense and diplomatic efforts, to maintain stability and counter potential challenges stemming from the geopolitical shifts in Eastern Europe. Moreover, they worked with Slovakia and other regional countries to reinforce anti-Russian sanctions and maintain pressure on Russia due to the situation in Ukraine.

In the defense sector, the ongoing collaboration persisted between the Slovak Armed Forces and the Indiana National Guard through the U.S. State Partnership Program. This initiative, part of the U.S. European Command's State Partnership Program aimed at connecting U.S. states with partner countries, has been actively contributing to the security cooperation objectives within the command's framework [1]. There was a recognized necessity for the modernization of the Slovakian military with the involvement of American companies. For instance, in December 2018, the Slovakian government approved the purchase of 14 multirole F-16 fighter jets manufactured by the American company «Lockheed Martin», totaling \$1.8 billion [4]. This marked the largest procurement in the history of the Slovakian armed forces. All of these acquisitions underscored the United States' importance to Slovakia as a crucial partner in military security, positioning the U.S. as a reliable ally on NATO's eastern flank.

Despite significant the arms acquisitions and recent high-level bilateral visits after a long pause, the alignment of political stances between Slovakia and the U.S. remains divergent, as per insights from experts at the Polish Institute of International Affairs [9]. This is shown by the ineffective attempts of the U.S. to influence Slovakia's approach to relations with Russia. Slovakia leans more toward the policies of the EU and Germany in these matters. Moreover, while perceiving the U.S. as its main partner in modernizing its armed forces, Slovakia does not pursue American military presence on its soil.

Russia's full-scale invasion of Ukraine in February 2022 led to heightened political cooperation and policy coordination among the United States and European nations in order to sustain the unity of Western countries. The event prompted an intensification of American's engagements with Slovakia, focusing on enhancing security cooperation and bolstering bilateral relations to address the changing security situation in the region.

The challenges to international security posed by Russia's full-scale invasion of Ukraine find reflection in the national security strategy of the Joe Biden administration. This strategy underscores the commitment to principles of collective security in the face of Russian aggression in Europe [7, p. 38-39]. Additionally, the U.S. State Department developed a four-

year strategy that outlines U.S. priorities in specific countries, regions, and international organizations. These concepts are referred to as the Integrated Country Strategy [6].

The Integrated Country Strategy for Slovakia was formulated in March 2022. It serves as a comprehensive blueprint for U.S. diplomatic efforts in Slovakia, delineating goals, tasks, and potential mission challenges in an evolving geopolitical landscape. The strategy encapsulates U.S. foreign policy objectives concerning the Slovak Republic for the upcoming four years, with particular attention directed toward four key mission objectives:

- 1) expand security and strengthen alliances;
- 2) strengthen democratic resilience;
- 3) economic support and resilience;
- 4) public engagement and cultural exchange [5].

In particular, the efforts of the United States stand out in expanding bilateral and multilateral cooperation with Slovakia to strengthen regional and global security and stability, as well as to counter hybrid threats. According to the U.S. Department of State, nationalism, far-right extremism, and the dissemination of Russian disinformation present threats that may weaken Slovakia's support for Western alliances, potentially sparking internal political instability. Moreover, the neglect of core Transatlantic values within regional and domestic spheres risks undermining Slovakia's global standing and involvement in critical democratization [5, p. 7-9].

These U.S. concerns stem from the fact that the anti-American sentiment in Slovakia poses a notable challenge to stability and security in the region, impacting the political dynamics and cooperation between Slovakia and the United States. This phenomenon may hinder the effectiveness of pursuing shared strategic priorities between the U.S. and Slovakia in the region, creating additional complexities for both sides in achieving common goals in security, stability, and cooperation. For instance, heated debates in parliament revolve around the support for anti-Russian sanctions [12]. Anti-American sentiments have intensified following the victory of pro-Moscow political forces in the September 2023 elections.

Recognizing the gravity of stability and security challenges in Europe, the United States reaffirms its commitment to Slovakia as a key ally and partner in the region. This is confirmed by several significant meetings between representatives of the two countries throughout 2022–2023. On the brink of Russia's full-scale invasion of Ukraine, significant diplomatic interactions unfolded between the United States and Slovakia. Notably, U.S. Secretary of State Antony Blinken hosted Slovak Ministers of Foreign Affairs Ivan Korčok and Minister of Defense Jaroslav Nad' for the signing of the Defense Cooperation Agreement in Washington on February 3, 2022. U.S. Secretary of Defense Austin engaged in discussions with Slovak counterpart Jaroslav Nad' in Bratislava on March 17, 2022 [2, p. 140-143]. In September 2022, the U.S. pledged \$200 million in Foreign Military Financing to enhance Slovakia's security and military interoperability, aligning with its support for Ukraine and 17 other nations. This funding enables the Slovak Ministry of Defense to procure NATO-standard military equipment, strengthening defense capabilities amid the ongoing war between Russia and Ukraine [11].

In conclusion, this study has attempted to identify critical aspects of American assistance in bolstering Slovakia's security and stability within the region. The strategic alliance between the United States and Slovakia has been notably focused on fortifying security measures and strengthening defense collaboration. This concerted effort to enhance Slovakia's defense capabilities signifies the pivotal strategic significance of collaborative initiatives between these nations in confronting escalating threats and uncertainties prevailing in the current geopolitical landscape. The evolving political milieu in Slovakia, coupled with the rising influence of pro-Russian factions, adds layers of complexity to the dynamics at play. These factors influence strategic policies and relationships the United States and Slovak Republic.

Sources and literature

1. Carrasco C. Indiana National Guard celebrates 20 years of partnering with Slovak Republic. May 30, 2014. URL: <https://www.nationalguard.mil/News/State-Partnership-Program/Article/575691/indiana-national-guard-celebrates-20-years-of-partnering-with-slovak-republic/#:~:text=The%20Indiana%20National%20Guard%20and,the%20North%20Atlantic%20Treaty%20Organization.>
2. Demeš P. Priateľ, Partner, Spojenec / Friend, Partner, Ally. URL: https://www.sfpa.sk/wp-content/uploads/2021/08/fpa_2023.pdf (date of access: 22.10.2023).
3. Foreign and European Policy in 2014. Annual Report of the Ministry of Foreign and European Affairs of the Slovak Republic. URL: <https://mzv.sk/documents/30297/2784161/2014+V%C3%BDro%C4%8Dn%C3%A1+spr%C3%A1va+ministerstva+EN+150416.>
4. Government has approved the purchase of F-16 jets. *The Slovak Spectator*. URL: <https://spectator.sme.sk/c/22007566/government-has-approved-the-purchase-of-f-16-jets.html>.
5. Integrated Country Strategy. Slovak Republic. March 25, 2022. URL: https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/06/ICS_EUR_Slovak-Republic_Public.pdf.
6. Integrated Country Strategies. U.S. Department of State. URL: <https://www.state.gov/integrated-country-strategies/>.
7. National Security Strategy. The White House. Washington. October 12, 2022. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>.
8. Nuland V. Keynote at the 2014 U.S.-Central Europe Strategy Forum. October 2, 2014. URL: <https://2009-2017.state.gov/p/eur/rls/rm/2014/oct/232444.htm>.
9. Ogrodnik Ł. Slovakia's Relations with the United States. November 2019. URL: https://pism.pl/publications/Slovakias_Relations_with_the_United_States_.
10. Policy & History. U.S. Embassy Bratislava. URL: <https://sk.usembassy.gov/our-relationship/policy-history/#:~:text=Bilateral%20Economic%20Relations&text=U.S.%20exports%20to%20Slovakia%20include,%2C%20chemical%20products%2C%20and%20plastics.>
11. Slovakia Receives Foreign Military Financing as a Friend, Partner, and Ally of the United States. U.S. Embassy Bratislava. 29 September, 2022. URL: <https://sk.usembassy.gov/slovakia-receives-foreign-military-financing-as-a-friend-partner-and-ally-of-the-united-states/>.
12. Zmušková B., Yar L. Most Slovak parties do not support new Russia sanctions. *Euractiv*. 11.09.2023. URL: <https://www.euractiv.com/section/politics/news/most-slovak-parties-do-not-support-new-russia-sanctions/>.

Я. В. Грицаєв – студент 2 року магістратури
Навчально-наукового інституту історії, права та
міжнародних відносин Сумського державного
педагогічного університету імені А.С.Макаренка

ВИТОКИ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИН

В умовах російсько-української війни підтримка України з боку країн-партнерів є вагомим внеском у відновлення міжнародного порядку. Одним з таких партнерів України є США. Українсько-американські відносини мають давні корені, які ведуть свій початок від появи перших українських мігрантів на території Північної Америки. Втім, основу сучасної співпраці слід вбачати у ХХ ст. Для того, аби краще розуміти витоки сучасних українсько-американських відносин, варто виявити яке місце займала Україна серед американських зовнішньополітичних пріоритетів до відновлення незалежності у 1991 р.

Одразу ж необхідно зауважити, що великий внесок у визнання незалежності України та сама постановка «українського питання» були багаті в чому можливі завдяки безперервній багаторічній діяльності американських українців [5, с. 181]. Одним з перших дослідників, хто вивчав місце України серед зовнішньополітичних пріоритетів США був Євген Камінський, який вважав, що перші спроби легалізувати американську підтримку незалежності України здійснив професор Джорджтаунського університету Лев Добрянський у 1957–1958 рр. [3]. Ситуація була сприятливою, враховуючи те, що у своїй інавгураційній промові переобраний президент США Д. Ейзенхауер 1957 р.: зазначив: «Ми поважаємо прагнення тих народів, які, хоч і поневолені тепер, пристрасно бажають свободи» [2, с. 265]. Л. Добрянський, який мав хороші зв'язки в Конгресі, базував свою справу на наступному: свого часу В. Вільсон був людиною теорії, а не дії; головним винуватцем підкорення поневолених народів є соціалістична система; США помилилися, встановивши дипломатичні відносини з СРСР; мир можна зберегти лише розпадом СРСР, але для цього потрібна постійна психологічна діяльність [1, с. 45]. На той час ставка на еволюційні зміни в СРСР взяла верх й в американському політичному мисленні.

Влітку 1959 р. Л. Добрянський представив проект резолюції про поневолені нації сенаторам Полу Дугласу та Джейкобу Джавітсу. У липні обидві палати практично одноголосно прийняли публічний Закон 86-90 про «Тиждень поневолених націй». Українська дослідниця Г. Щигельська вважає прийняття цього Закону одним із вагомих досягнень українського етнічного лобі в США періоду Холодної війни, завдяки якому у третій тиждень липня щорічно відзначається «Тиждень поневолених націй» [6, с. 110]. Україна посіла четверте місце в списку, що стало першим офіційним визнанням існування України в історії США. Як зазначають українські дослідники Є. Камінський та В. Головченко, цей Закон мав досягти своєї мети шляхом «війни нервів» із СРСР. Її проголошена мета – розпад СРСР – мала бути реалізована шляхом «демонстрації ініціативи, пильності та проникливості, що стосується головної імперсько-колоніальної держави сучасного світу» [3]. Йшлося про поступову ерозію радянської системи.

Багаторічними зусиллями проблема поневоленої України врешті-решт вийшла за рамки психологічної війни проти СРСР. Адміністрація Рейгана поставила національне питання в центр своєї політики щодо СРСР і вперше прорвала традиційну американську апатію щодо цього питання. Як зазначає український дослідник Є. Камінський, з 1960-х по 1980-ті рр. Україна часто згадується в офіційному виданні Конгресу США [3]. Саме американські законодавці не дали згаснути інтересу США до України, ведучи дебати щодо численних законопроектів і заяв. Лише з 1970 по 1979 рік було подано понад 150 законодавчих ініціатив щодо України.

Що стосується офіційних осіб виконавчої влади США, то вони (наприклад, віце-президент Рокфеллер, президенти Ніксон, Картер і особливо Рейган) час від часу надсилали вітальні листи українсько-американським політичним організаціям з

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

обіцянками підтримки в їх боротьбі за визволення українського народу. Держдепартамент США займав з цього приводу стриману позицію аж до розпаду СРСР. Втім, як зазначає Г. Щигельська, стратегічне значення згаданого вище закону в період Холодної війни і до розвалу СРСР полягало у визначенні статусу населення України як колоніально залежного на офіційному рівні [6, с. 113].

У роки спроб реформувати радянську систему, найважливішою причиною обережної офіційної лінії був той факт, що Сполучені Штати були сповнені рішучості не підривати свої відносини з Горбачовим у широкому спектрі питань безпеки. Американські політики вже запровадили новий і «революційний» підхід: вийти «за межі стримування», як проголосив Джордж Буш-старший 12 травня 1989 р., щоб випробувати радянське «нове мислення», і, якщо новий курс Радянського Союзу повинен виявитися надійним, допомогти своєму головному колишньому противнику в його прагненні трансформуватися та реформуватися.

Практичні наслідки вищезазначених проблем для американської зовнішньої політики почали виникати в 1990 р.; після виборів в окремих республіках, тоді ще складових СРСР, у березні народні рухи перейшли від ідеї реформування СРСР до ідеї незалежності. Незалежність України була де-факто проголошена як мета Народного Руху України в червні і остаточно прийнята Другим з'їздом Руху в жовтні 1990 р. Це вплинуло на ставлення США до процесів, що відбувалися в СРСР. До 1990 р. не було розбіжності між американською риторикою на підтримку національного самовизначення та програмними документами народних рухів; відтепер ця розбіжність стала очевидною.

Офіційна політика США полягала в розширенні контактів з республіками. Водночас, відповідаючи на питання про можливості визнання їх незалежності, радник Держдепартаменту Р. Зеллік зазначав, що США не підтримують «розпад» СРСР і не можуть обговорювати критерії та обставини, за яких США можуть визнати незалежність держав, які можуть виникнути (при цьому ситуація з країнами Балтії розглядалася по іншому) [3].

Американська законодавча влада була краще обізнана щодо прагнень визвольних рухів, ніж влада виконавча. По-перше, для багатьох конгресменів велике значення мала підтримка етнічного лобі. По-друге, багато членів Конгресу працювали у 1970-80-х рр. над справами прав людини в Україні, тож вони знали ситуацію і, крім того, знали багато про українських та інших колишніх політ'язнів, які тепер стали керівниками кількох національно-демократичних організацій. У них не було промосковських стереотипів щодо цих людей. Кампанія за права людини забезпечила своєрідний союз між ліберальними демократами та жорсткими антикомуністичними республіканцями.

У результаті Конгрес США ухвалив кілька документів, присвячених ситуації в Україні, серед яких лист Сенату від 15 листопада 1989 р. з проханням до президента Дж. Буша-старшого спонукати тогочасного радянського лідера М. Горбачова легалізувати заборонені українські церкви, а також Спільна резолюція 1990 р., яка дозволяла провести тиждень пам'яті жертв насильницького голоду 1932–1933 рр. в Україні [3].

Наприкінці липня 1991 р. під час зустрічі з Бушем-старшим Горбачов зробив деякі зауваження щодо Югославії: він хотів переконати Буша-старшого перед візитом до Києва, що відокремлення України може призвести до війни югославського типу. Американського президента хвилювало, що «досягнення Горбачова можуть бути загублені в усіх розмовах про незалежність». Так він зробив декілька вставок до проекту своєї кийівської промови, які, за його ж висловом, мали зробити її «чутливішою до проблем Горбачова» [4, с. 379]. Однак, як відомо, ця промова була критично оцінена і в американських мас-медіа, і в Україні (*Chicken Kyiv speech*).

Після невдалого перевороту консервативної номенклатури у Москві та параду суверенітетів, на американську виконавчу владу продовжувався тиск з боку Конгресу щодо швидкого визнання незалежності України. Резолюція Сенату 20 листопада

закликала президента визнати незалежність України, якщо на референдумі 1 грудня 1991 р. парламент підтвердить проголошення незалежності України. Значною мірою ці кроки можна пояснити не лише розумінням нових геополітичних реалій, але й майбутніми виборами.

На зустрічі з американцями українського походження у Білому домі 28 листопада 1991 р. Буш-старший зазначив, що США визнають незалежність України після референдуму 1 грудня. Визнання М.Горбачовим незалежності України не згадувалося як передумова цього кроку.

Але ця зміна була врівноважена врахуванням нової ролі Б.Єльцина: США пообіцяли почекати з офіційним визнанням незалежності України, поки це не зробить Росія. Вашингтон дав зрозуміти Україні, що вона ще має «заслужити» визнання своєї незалежності, хоч це і було яскраво підтверджене на референдумі 1 грудня.

Таким чином, до 1991 р. Україна не була пріоритетним напрямом зовнішньої політики США, саме це характеризує витоки сучасних відносин США та України. Включення «українського питання» до порядку денного американської зовнішньої політики відбулося передусім завдяки активній позиції представників української діаспори, а первісний пріоритет для США тоді становила росія. Саме на такому історичному фоні США визнали незалежність України, і лише через тридцять років після розпаду СРСР воєнна агресія росії проти України примусила американську владу по іншому глянути на Україну та відносини з нею.

Джерела та література

1. Головченко В. Українське питання в політиці США за доби Холодної війни. *Американська історія та політика*. 2016. № 1. С. 40-49. URL: <http://www.americanstudies.history.knu.ua/uk/nomer-1/>.
2. Ейзенхауер Д. Друга інавгураційна промова. 21 січня 1957 р. *Інавгураційні промови Президентів США* / Пер.з англ. В.К.Горбатька. Х.: Фоліо, 209. С. 262-266.
3. Камінський Є. Україна у зовнішньополітичних доктринах США. *Українська державність у ХХ столітті: (Історико-політологічний аналіз)*. К.: Політична думка, 1996. URL: <http://litopys.org.ua/ukrxx/r14.htm>.
4. Камінський Є., Дашкевич А. Політика США щодо України (Витоки, концептуальні основи, практична еволюція). К.: Політична думка, 1998. 547 с.
5. Сенік Я. Українська справа у Вашингтоні в роки Холодної війни (з архівних документів відділу рукописів ЛННБ України імені Василя Стефаника). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Історичні науки». Острог, 2020. Вип. 31. С. 174–184.
6. Щигельська Г. Українське питання в політиці США в контексті відзначення «Тижня поневолених націй». *Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича: Історія*. №1. 2019. С. 109-115.

С. Р. Шевчук – студентка 3 курсу
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету імені
Лесі Українки

ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КАНАДИ

Науковий керівник:

О. Б. Пікулик – кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин і
регіональних студій факультету міжнародних
відносин Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Грунтовно досліджуючи питання зовнішньої політики провідних країн світу науковці неодноразово стикаються з аналізом всебічних та комунікативних аспектів, які займають домінуюче місце у доктринах міжнародних відносин. Історичне розуміння розвитку окремих країн та їх становища на міжнародній арені допомагає окреслити та зрозуміти особливості сучасних пріоритетів зовнішньої політики, розвитку економічної та політичної співпраці. Аналіз зовнішньої політики Канади передбачає врахування зовнішніх та внутрішніх чинників розвитку держави та її взаємодії із зовнішнім світом. Історичні дані, що формують уявлення про державотворення, а також географічне положення держави є чинниками, що впливають на її зовнішню політику.

В процесі історичного розвитку Канада робила усі можливі кроки для своєї трансформації з британської колонії у незалежну та провідну державу. Починаючи з 1867 р. Королева Вікторія дала згоду на проголошення конфедерації Домініону Канада, яке включало три британські колонії – Канаду, Нову Шотландію та Нью-Брансвік. Перші роки розвитку були досить складними для молодій держави. Проте намагання підтримувати дружні відносини з провідними країнами того часу дало можливість Канаді вийти на новий рівень міжнародних відносин. Через експансіоністські ідеї Америки усі можливі шляхи країни йшли до досягнення більшого суверенітету та незалежних рішень на свою користь. Уряд Канади лише поступово набував впливу на відносини країни зі Сполученими Штатами [1].

У 1919 р. Канада приєдналася до Ліги Націй, але її уряди були стурбовані ст. 10 пакту Ліги, яка зобов'язувала країни-члени захищати територіальну цілісність і незалежність усіх інших учасників організації. Канадці вважали, що ця стаття надто зобов'язуюча і може призвести до затягування Канади у війни, які не стосуються її інтересів. У 1923 р. була прийнята резолюція, яка дозволяла кожному члену Ліги самостійно вирішувати, чи повинен він застосовувати силу для виконання цієї статті. Оскільки резолюція не була прийнята одностайно, це підірвало ідею про те, що міжнародна безпека є колективною відповідальністю.

Вестмінстерський статут 1931 р. дав Канаді повну законодавчу незалежність та повну самостійність у внутрішніх та зовнішніх справах. До Другої світової війни Канада розвивала торговельні відносини переважно з Великобританією та США. Обсяг її експорту до Великобританії перевищував імпорту. Після війни канадсько-британські відносини дещо послабились, і Канада почала тісніше співпрацювати з іншими країнами.

Канада стала однією із засновниць Організації Об'єднаних Націй. У той період Канада направила групу армійської бригади для участі у силах ООН під час Корейської війни. Це призвело до значного збільшення збройних сил Канади. Разом із США Канада заснувала Командування повітряно-космічної оборони Північної Америки.

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

У 1984 р. до влади в Канаді прийшли прогресивні консерватори на чолі з Брайаном Малруні. Однією з їхніх головних цілей було покращити відносини з США. Для цього вони відмовилися від Національної енергетичної програми, яка обмежувала експорт канадської нафти до США, і послабили вплив Агентства з аналізу іноземних інвестицій, яке дозволяло Канаді контролювати іноземні інвестиції [2]. Б.Малруні і президент США Р.Рейган домовилися провести переговори про створення всеосяжної угоди про вільну торгівлю між двома країнами. Переговори тривали шістьнадцять місяців, але не увінчалися успіхом.

Економічні інтереси завжди відігравали важливу роль у канадській дипломатії. Наприкінці ХХ ст. Міністерство закордонних справ і міжнародної торгівлі (раніше Міністерство зовнішніх справ) об'єднало в собі повноваження міністра закордонних справ і міністра торгівлі. У великому огляді зовнішньої політики, опублікованому в 1995 р., питання зайнятості, процвітання та економічного зростання були названі ключовими пріоритетами Канади [3].

У 1995 р. ліберальний уряд Жана Кретьєна розпочав масштабні скорочення бюджету, в тому числі іноземну допомогу, яка скоротилася більш ніж на 20% за три роки. Однак цей уряд також відіграв важливу роль у глобальній політиці, зокрема, у створенні Міжнародного кримінального суду та забороні протипіхотних мін [4]. Уряд Кретьєна також підтримував низку миротворчих місій ООН, зокрема в Руанді та Косово. Під час терористичних атак 11 вересня 2001 р. Канада прийняла сотні літаків, які не могли приземлитися в США.

Після перемоги лібералів на виборах 2015 р. Канада повернулася до багатосторонньої дипломатії. Вона активно брала участь у міжнародних угодах щодо зміни клімату, а також у діяльності ООН, НАТО, G7 і G20. Міністерство закордонних справ і міжнародної торгівлі було перейменовано на Global Affairs Canada (GAC). Уряд Джастіна Трюдо дотримувався феміністичного підходу до зовнішньої політики та міжнародного розвитку. Цей підхід був спрямований на просування прав жінок і дівчат у всьому світі [5].

Сучасна зовнішня політика Канади є багатовекторною і заснована на принципах міжнародного права та співробітництва, що підкріплює багаторічна історія. Ґрунтуючись на власних помилках, уряд прагне відігравати активну роль у глобальних питаннях, таких як зміна клімату, міжнародна безпека та розвиток. Однією з ключових особливостей сучасної канадської зовнішньої політики є її фокус на співпраці з іншими країнами. Вона є незамінним членом багатьох міжнародних організацій: ООН, НАТО, G7 та G20. Активна співпраця з країнами світу робить Канаду провідною та дипломатичною державою з можливістю впливати та розповсюджувати власну політику співпраці.

Джерела та література

1. John Kirton J. *Canadian Foreign Policy in a Changing World*. 2006. 255 p.
2. Brian Bow, Andrea Lane. *Canadian Foreign Policy. Reflections on a Field in Transition*. 2021. URL: https://www.ubcpres.ca/asset/56495/1/9780774863490_excerpt.pdf.
3. Kim Richard Nossal, Stéphane Roussel and Stéphane Paquin. *International Policy and Politics in Canada*. 2010. Toronto: Pearson Education. 144 p.
4. Schmitz, Gerald. *Parliament and Canadian Foreign Policy: Between Paradox and Potential*. Bratt and Kukucha. 2015. P. 224-238.
5. Truth and Reconciliation Commission of Canada. (2012). *Calls to Action*. URL: https://publications.gc.ca/collections/collection_2015/trc/IR4-8-2015-eng.pdf.

D. O. Baranetskyi – fourth-year student
International Relations Faculty Lesya Ukrainka
Volyn National University

Ye. V. Vozniuk – Candidate of Political
Sciences, Associate Professor of the
International Communications and Political
Analysis Department, Lesya Ukrainka Volyn
National University

MAIN ASPECTS OF TURKISH-CANADIAN RELATIONS

The Republic of Turkey is a powerful, economically and militarily developed state at the intersection of Europe and Asia, which makes it an important regional state that has a great influence on the modern international system and geopolitical situation in the world. Since its foundation in 1923, after the collapse of the Ottoman Empire, Turkey has pursued an active foreign policy on many vectors, which has allowed this country to establish diplomatic relations with all the most developed countries in the world.

One of these important vectors is the American vector, namely the region – North America, where the USA and Canada are located. And if US-Turkey relations are well researched, Turkey and Canada are worse represented. That is why Turkish-Canadian relations need to be explored.

Turkish-Canadian relations began in 1943 when Turkey expressed its desire to open an embassy in Canada. As a result, in 1944, Turkey opened the first Turkish embassy in Ottawa, and in 1947, Canada appointed its ambassador to Turkey [1]. Thus, diplomatic relations were established between the countries. At the same time, Turkey tried to become a member of NATO and get the support of leading Western countries. However, Canada was one of the 6 countries that opposed it, due to Turkey's differences in socio-economic issues with other countries of the Alliance. For example, Canada's Secretary of State for Foreign Affairs, Lester Pearson (1941–1952), stated: «I oppose the involvement of these two eastern Mediterranean countries (Turkey and Greece) because I believe that it will make the character of NATO nonsense, reduce confidence in the basis of the Atlantic community and will add more significance to critics that we are just a military alliance» [2].

Only in 1951, Canada changed its decision, and in 1952 Turkey became a full member of NATO. Subsequently, during the Cold War, as NATO members, Turkey and Canada developed bilateral relations mainly in the form of military cooperation and in the field of security. For example, as part of the NATO Mutual Assistance Program, Canada transferred hundreds of millions of dollars' worth of military equipment to Turkey. At the same time, conflicts between states appeared, because, in the 1960s, Turkey planned to transfer Canadian weapons to Pakistan, which Canada opposed. This conflict was resolved diplomatically. In 1964, after the beginning of the conflict in Cyprus between Turkey and Greece, Canada played an important role as a mediator. Thanks to Canadian diplomatic efforts, a UN peacekeeping force (UNFICYP) was deployed in Cyprus, which included Canadian military personnel [2].

In 2004, the Canadian government recognized the Armenian genocide, which worsened relations between the countries. As a result, Turkey recalled its ambassador from Ottawa for 4 years. Only in 2008, after the visit of the Canadian Deputy Minister of the Department of Foreign Affairs and International Trade, Leonard Edwards (2007–2010), diplomatic relations were restored, and in 2009, the Minister of National Defense of Canada, Peter McKay (2007–2013), visited Turkey. In 2010, Turkish President Recep Tayyip Erdogan (2014 – present) participated in the G20 summit in Toronto, and in 2015, Canadian Prime Minister Justin Trudeau (2015 – present) participated in the summit G20 in Antalya.

Modern Turkish-Canadian relations include 3 directions: political, economic and military. Political direction takes place in the form of cooperation in international organizations. Turkey and Canada are members of the North Atlantic Treaty Organization (NATO), Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE), Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), Group of Western European and Other Countries in the United Nations (WEOG), Group of 20 (G20) [1]. In addition, both countries closely cooperate in the Pacific Alliance, the International Civil Aviation Organization (ICAO), and the World Trade Organization (WTO). Inter-parliamentary friendship groups also operate in both countries. The Canadian Friendship Group was established in 1996, and the Turkish Friendship Group in 2012.

The economic direction includes a constant increase in the volume of trade between countries. Turkey's ever-growing market is of great interest to Canada. As of 2022, the trade balance between Turkey and Canada is \$4.46 billion. Canadian exports to Turkey are \$1.2 billion, including the main products: lentils (\$521 million), iron, steel and scrap (\$228 million), coal (\$155 million), and Canadian imports from Turkey – \$3.1 billion, including the main products: iron and steel bars and rods (\$226 million), cast iron and steel pipes (\$128 million), flat rolled products with galvanized coating (\$119 million), carpets (\$93 million), cars (\$86 million) [3].

Priority areas for Canada in Turkey are international education and infrastructure, for example, almost 7 thousand Turkish students studied in Canada as of 2022. The volume of Canadian investments in 2021 is \$1.3 billion, mainly in the mining sector. In 2019, Canada and Turkey held a meeting of the Joint Economic and Trade Committee (JETCO) for the first time, the main task of which was to improve economic relations between the countries, increase trade, and expand investments in the private sector.

The military direction includes military cooperation and arms trade. During the Cold War, Canada provided arms to Turkey on a large scale. After the Cold War, this cooperation remained and after the events in Ukraine, Syria, and Nagorno-Karabakh, it is of great importance in the relations between the countries. For example, the Turkish Bayraktar drones, in which Canada was interested, were equipped with Canadian sensors and a Canadian engine produced by an Austrian subsidiary from Quebec [4]. However, due to Turkey's use of Canadian weapons in Syria in 2019 and the transfer of weapons to Azerbaijan in 2020, Canada imposed an arms export ban on Turkey that remains in effect today.

Thus, despite the conflicts, Turkish-Canadian relations remain friendly. The main areas of cooperation are military-industrial cooperation and trade between countries. Therefore, taking into account the history of relations between Turkey and Canada and the current state of relations, the countries will continue to be important partners for each other.

Sources and literature

1. Bilateral and Economical Relations between Türkiye and Canada. URL: <https://www.mfa.gov.tr/reasons-between-turkiye-and-canada.en.mfa>.
2. Delvoie Louis A. Canada and Turkey: rethinking the relationship. Kingston, Ont: Centre for International and Defence Policy, Queen's University, 2011. URL: [https://www.queensu.ca/cidp/sites/cidpwww/files/uploaded_files/OP65\(1\).pdf](https://www.queensu.ca/cidp/sites/cidpwww/files/uploaded_files/OP65(1).pdf).
3. Canada-Türkiye relations. URL: <https://www.international.gc.ca/country-pays/turkiye/reasons.aspx?lang=eng>.
4. Canada-Türkiye – shared ties, shared issues. URL: <https://opencanada.org/canada-turkiye-shared-ties-shared-issues/>.

Д. О. Баранецький – студент 4 курсу
ОПП «Міжнародні відносини» факультету
міжнародних відносин Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Г. В. Копачинська – кандидат географічних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин і
регіональних студій факультету міжнародних
відносин Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ТУРЕЦЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН

Турецька Республіка є однією з найбільш розвинутих країн у світі як за економічними показниками, так і за військовими, що робить її важливою регіональною державою на сучасній міжнародній арені. Крім того Туреччина займає привабливе географічне місце на перетині Європи та Азії, що надає цій державі більшого геополітичного значення. Уряд Туреччини розуміючи наявні переваги використовує їх для проведення активної багатовекторної зовнішньої політики, що дозволяє захищати національні інтереси та досягати важливих зовнішньополітичних цілей. Одним з головних векторів зовнішньої політики Туреччини є арабський вектор, а саме регіон – Близький Схід, де важливу роль відіграє Ізраїль. Враховуючи сучасне загострення між країнами, потрібно дослідити турецько-ізраїльські відносини.

Туреччина та Ізраїль мають довгу історію взаємовідносин, які можна розділити на 3 етапи: стратегічне партнерство (1949–2002 рр.), переосмислення стратегічного партнерства (2002–2008 рр.), відкрита ворожість (2008 р. – теперішній час).

Перший етап почався в 1949 р., коли Туреччина першою з мусульманських країн дипломатично визнала Ізраїль, а вже 1950 р. відправила в Ізраїль першу дипломатичну місію [1]. Проте після кризи на Суецькому каналі 1956 р. рівень дипломатичних відносин між країнами погіршився, а турецьке представництво в Ізраїлі було понижено до рівня тимчасового повіреного. Тим часом в 1958 р. відбулася таємна зустріч вищого керівництва Ізраїлю та Туреччини для обговорення «периферійного пакту», що передбачав обмін розвідувальною інформацією та військову підтримку. В подальшому аж до 2000-х р. Туреччина та Ізраїль зберігали стратегічне партнерство, через спільні інтереси та ворога – Іран [4].

Другий етап розпочався в 2002 р., коли на виборах в Туреччині перемогла «Партія справедливості та розвитку» (ПСР), а в 2003 р. прем'єр-міністром став Реджеп Таїп Ердоган (2003–2014 рр.). В 2005 р. він відвідав Ізраїль на чолі групи бізнесменів, щоб налагодити відносини та виступити в якості мирного посередника в ізраїльсько-палестинському конфлікті. Крім того він заявив, що антисемітизм – це «злочин проти людства», а Іран є великою загрозою для всього світу. В 2006 р. МЗС Ізраїлю назвало відносини з Туреччиною «ідеальними». Багато науковців прогнозували, що союз Ізраїлю та Туреччини змінить Близький Схід [1].

Третій етап почався в 2008 р., коли турецько-ізраїльські відносини кардинально змінилися після загострення конфронтації між Ізраїлем та Сектором Гази, а саме операції «Литий свинець», яку арабські ЗМІ назвали «Різанина в Газі», адже Туреччина, яка підтримала право палестинців на самовизначення ще 1987 р., засудила політику Ізраїлю як «підтримуваний державою тероризм». В результаті в 2009 р. Туреччина не допустила Ізраїль до військових навчань «Анатолійський Орел», а під час виступу на Всесвітньому економічному форумі в Давосі Ердоган публічно розкритикував політику Ізраїлю щодо палестинців та покинув форум. Але найбільш важливою подією у відносинах обох країн,

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

яка досі впливає на турецько-ізраїльські відносини став рейд Ізраїлю на «Флотилію свободи Гази» в 2010 р.

«Флотилія свободи Гази» – це конвой з шести кораблів, що перевозили понад 600 людей і гуманітарну допомогу з метою прорвати морську блокаду ізраїльських та єгипетських військових сил [4]. Цей конвой був організований Рухом за свободу Гази та Турецьким фондом прав і свобод людини та гуманітарної допомоги. У відповідь Ізраїль провів морський рейд, який закінчився смертю 9 активістів (турецьких громадян) на турецькому кораблі «Маві Мармара». Прем'єр-міністр Туреччини Ердоган назвав цей рейд «державним тероризмом». В 2011 р. після того як ООН оприлюднила звіт про цей інцидент Туреччина розірвала дипломатичні відносини і зупинила військову співпрацю з Ізраїлем. Туреччина почала вимагати офіційних вибачень та компенсації для сімей загиблих, але Ізраїль відмовився.

У 2012 р. МЗС Туреччини закликала ООН та міжнародну спільноту намагатись припинити військову операцію Ізраїлю в секторі Гази. Пізніше Ердоган звинуватив ООН в бездіяльності і назвав Ізраїль «терористичною державою». В 2013 р. під час виступу в ООН Ердоган засудив расизм в Європі та заявив, що мусульмани там стикаються з дискримінацією. Крім того він заявив, що до сionізму, антисемітизму, фашизму та ісламофобії потрібно ставитись однаково. Того ж року під час офіційного візиту до Данії Ердоган пояснив свої слова тим, що його критика спрямована насамперед на політику Ізраїлю щодо Гази. В 2013 р. Прем'єр-міністр Ізраїлю Нетаньяху (1996 – 1999 рр., 2009 р. – до тепер) зателефонував Ердогану та вибачився за рейд флотилії, а уряд офіційно висловив жаль через інцидент. Крім того Ізраїль погодився виплатити компенсацію сім'ям загиблих, завдяки чому Ердоган виступив із заявою, що він приймає вибачення. Нормалізацію відносин між Туреччиною та Ізраїлем приписують президенту США Бараку Обамі (2009–2017 рр.). Проте пізніше Ердоган звинуватив Ізраїль в поваленні влади в Єгипті, на що МЗС Ізраїлю заявили, що ці звинувачення є «заявою, яку не варто коментувати», а тимчасовий уряд Єгипту назвав ці звинувачення «безпідставними». Пізніше ж з'явилися плітки, що Туреччина причетна до розкриття ізраїльських спецагентів в Ірані. Ще одною проблемою у відносинах стала підтримка ХАМАС Туреччиною, яка дозволила переховування членів цієї групи на своїй території.

У 2015 р. було проведено секретну зустріч, в результаті якої в 2016 р. було укладено угоду про початок нормалізації відносин, яка передбачала таке:

- 1) Туреччина забрала звинувачення проти ізраїльських солдатів винних у вбивстві турецьких громадян під час рейду флотилії свободи Гази;
- 2) Туреччина припиняє фінансувати ворожу діяльність проти Ізраїлю. ХАМАС отримав право легально вести в Туреччині політичну діяльність;
- 3) Туреччина надсилатиме гуманітарну допомогу в сектор Гази тільки через Ізраїль;
- 4) Ізраїль дозволяє турецькі гуманітарні проекти в секторі Гази;
- 5) Ізраїль виплатить компенсацію сім'ям загиблих під час рейду;
- 6) Обидві країни знову призначать послів та припинять всі санкції [3].

Протягом року всі умови угоди було виконано, що дало надію на нормалізацію відносин, проте вже в 2018 р. відбулося чергове погіршення відносин через перенесення столиці Ізраїлю з Тель-Авіву до Єрусалиму. Тому Ердоган звинуватив Ізраїль в «геноциді», натомість Нетаньяху назвав Ердогана прихильником ХАМАС. У відповідь Ердоган заявив, що ХАМАС не терористи, а рух опору за вільну Палестину, в свою чергу Нетаньяху звинуватив Ердогана в окупації Північного Кіпру та вторгненні в Сирію.

У 2019 р. Нетаньяху засудив наступ Туреччини на території курдів в Сирії та заявив про гуманітарну підтримку. Цього ж року Туреччина підписавши угоду з Лівією, після Другої громадянської війни в Лівії (2014–2020 рр.), змогла розширити свої морські кордони від Анатолії до Тобруку та витіснити деякі ізраїльські судна з цих територій, що збільшило побоювання уряду Ізраїлю, що таким чином Туреччина хоче відрізати Ізраїль від Середземного моря. Через ці побоювання Ізраїль, Кіпр та Греція вирішили

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

побудувати новий східносередземноморський газогін (EastMed), який за планами має задовольнити 10% ринку газу в Європі в обхід Туреччини.

У 2020 р. загострилася війна в Нагірному Карабаху, що мало великий вплив на безпеку в регіоні. В цьому конфлікті попри ворожнечу одна до одної, обидві країни підтримували Азербайджан військово-політично. Крім того ця ситуація посилила відносини Ізраїлю з Бахрейном та Об'єднаннями Арабськими Еміратами, через побоювання щодо Туреччини. В 2021 р. загострився ізраїльсько-палестинський конфлікт, що спричинило чергове погіршення відносин між країнами та збільшення ворожнечі зі сторони Туреччини щодо Ізраїлю. Крім того Ердоган провів велику кількість дзвінків з главами інших мусульманських країн як Йорданія, Кувейт, Іран, Алжир, Пакистан з метою посилення тиску на Ізраїль.

У 2022 р. після зустрічі президента Ізраїлю Ісаака Герцога (2021 р. – до тепер) та президента Туреччини Ердогана країни вирішили відновити повністю дипломатичні відносини та повернути послів. Проте вже в 2023 р. 7 жовтня ХАМАС здійснив терористичний напад на Ізраїль внаслідок якого загинуло багато ізраїльтян. У відповідь 11 жовтня Ізраїль почав повну блокаду Сектору Гази та бомбардування цього регіону. Ердоган назвав блокаду та бомбардування Гази різаниною та запропонував своє посередництво, але враховуючи підтримку Туреччиною ХАМАС Ізраїль відмовився. 28 жовтня Ізраїль відкликав своїх послів з Туреччини, а 4 листопада Туреччина відкликала свого посла з Тель-Авіва [2].

Таким чином турецько-ізраїльські відносини можна поділити на 3 етапи. Під час першого відносини між країнами були на рівні стратегічного партнерства. Під час другого відбулося переосмислення партнерства. Третій етап закінчився погіршенням відносин до рівня відкритої ворожнечі між країнами, переважно через Палестину та Сектор Гази. Враховуючи історію відносин та невирішене питання Палестини відносини між Ізраїлем та Туреччиною в подальшому будуть переважно негативні.

Джерела та література

1. Аль-Азаві Хайдер Аділ Кадім. Турецько-ізраїльські відносини й проблеми регіональної безпеки. *Гілея: науковий вісник*. 2016. Вип. 107. С. 458-463. URL: <http://surl.li/mxage>.

2. Туреччина відкликає посла з Тель-Авіву через події в Газі. URL: <https://www.unian.ua/world/turechchina-vidklikaye-posla-z-tel-avivu-cherez-podiji-v-gazi-12445995.html>.

3. Israel and Turkey Officially Announce Rapprochement Deal, Ending Diplomatic Crisis. URL: <http://surl.li/mxakq>.

4. Turkey-Israel Relations. URL: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/turkey-israel-relations>.

Н. В. Вовк – студент 1 року магістратури
ОПП «Міжнародні відносини» факультету
міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ

Науковий керівник:

О. Б. Пікулик – кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин і
регіональних студій факультету міжнародних
відносин Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Дослідження особливостей публічної дипломатії Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії є актуальним з огляду на важливість розуміння дипломатичних стратегій та підходів країни у сучасному геополітичному та глобальному контексті. Аналіз публічної дипломатії дозволяє розкрити ключові аспекти взаємодії країни з міжнародним співтовариством, її вплив на глобальну політику та економіку, а також відзначити роль культурної дипломатії у зміцненні міжнародних відносин. Ознайомлення з особливостями публічної дипломатії Великої Британії допомагає краще розуміти її глобальну роль, внесок у забезпечення світової стабільності та сприяння глобальному розвитку.

Публічна дипломатія є невід'ємною частиною зовнішньої політики кожної країни і відіграє важливу роль у формуванні та підтримці міжнародних стосунків. Велика Британія, зі своєю багатою історією та впливом, розвинула особливий підхід до публічної дипломатії, який відзначається рядом важливих особливостей.

Перш за все, Велика Британія використовує свою історичну та культурну спадщину як ключовий елемент публічної дипломатії. Її колоніальне минуле, Британська імперія та світовий вплив забезпечили країні низку переваг у міжнародних стосунках. Велика Британія активно використовує свою мову, літературу, мистецтво та культурні події, такі як фестивалі та виставки, для підтримки міжнародного впливу.

У 1934 р. вперше було офіційно інституційно оформлено публічну дипломатію Великої Британії через створення Британського комітету з відносин з іншими державами, який пізніше трансформувався у Британську раду. Виникнення цієї інституції було результатом серйозних викликів, таких як економічна криза та загроза авторитарних режимів у 1930-х рр. Головною метою комітету було просування британської культури, цінностей та способу життя за межами країни, і ця мета залишається актуальною й досі, незважаючи на значні зміни у зовнішньополітичній стратегії Сполученого Королівства [1].

Британська Рада підтримує постійні робочі відносини та комунікацію з урядовими департаментами Великої Британії та регіональними урядами по всій країні шляхом регулярних зустрічей з міністрами та офіційними особами. Вся діяльність Британської Ради керується національними інтересами Великої Британії, які були в центрі місії та роботи Ради в різний час. Британська Рада робить важливий внесок у досягнення цілей політики, міжнародних стратегій і планів урядових відомств Великобританії. Водночас вона зробила значний внесок у поширення впливу країни та зміцнення її «м'якої сили» завдяки своїй активній роботі в сфері культури та освіти в усьому світі.

Британська Рада здійснює реалізацію проєктів у трьох напрямках: розвиток освіти, співпраця у сфері культури та сприяння поширенню англійської мови [2].

Окрім Британської ради, важливою структурою, що реалізує завдання публічної дипломатії Сполученого Королівства є BBC (British Broadcasting Corporation), що не лише

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

відіграє роль суспільного мовника, але й допомагає формувати імідж Великої Британії за кордоном. BBC World Service, яка тепер відома як BBC World News, є однією з найбільших сучасних телерадіостанцій у світі. Її репортажі доступні для читачів, глядачів і слухачів з усіх куточків планети більш ніж на сорока мовах. Завдяки трансляції найважливіших подій для країни, компанія підвищує обізнаність світової громадськості про Велику Британію. Крім цього, BBC відома як «зразкове ЗМІ», що сприяє позитивному уявленню про Велику Британію за кордоном [1].

Важливо також відмітити вплив Великої Британії на світову спортивну індустрію. Британські спортивні досягнення, такі як крикет, регбі та Прем'єр-ліга, відомі та популярні по всьому світу. Футбольні клуби «Челсі», «Ліверпуль», «Арсенал», «Манчестер Юнайтед» мають широке коло фанатів у багатьох країнах світу [1]. Британське мистецтво, кіно, музика продовжують користуватися величезною глобальною привабливістю, а туризм продовжує процвітати з великою кількістю музеїв, галерей і театрів. У Великій Британії також розташовані деякі з найкращих університетів світу, а результати їх досліджень сприяють розвитку глобальних інновацій [3].

Ще однією важливою особливістю є акцент Великої Британії на глобальній безпеці та стабільності. Країна активно співпрацює з міжнародними організаціями, такими як Організація Об'єднаних Націй та НАТО, і бере участь у миротворчих місіях та антитерористичних операціях. Варто зауважити, що Велика Британія славиться своєю гнучкістю та здатністю адаптуватися до міжнародних викликів. Це дозволяє їй ефективно реагувати на глобальні проблеми, такі як тероризм, кібербезпека та зміни клімату.

Важливим способом, яким Велика Британія підкреслює свої досягнення у політиці, є організація самітів. Наприклад, Антикорупційний саміт 2016 р., Саміт з питань людей з обмеженими можливостями 2018 р., Глобальна конференція зі свободи ЗМІ 2019 р. та остання кліматична конференція COP26 стали важливими подіями для країни. Ці заходи не лише сприяли розвитку двосторонніх відносин з учасниками, але й дозволили Великобританії висвітлити свою відданість ідеалам мультилатералізму та збільшити свою привабливість для потенційних партнерів [1].

Брекзит виявився серйозним випробуванням для «м'якої сили» Великої Британії, вплинувши на її привабливість як для світової громадськості, так і для інвесторів. Велика Британія опустилася на дві позиції в індексі конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму, спостерігала падіння загального обсягу прямих іноземних інвестицій [3]. Однак, у Інтегрованому огляді безпеки, оборони, розвитку та зовнішньої політики, який був опублікований у 2021 р., акцентують на новій ролі Великої Британії як «глобального брокера», сприяючи об'єднанню країн через демократію та захист міжнародної безпеки [1].

Таким чином, публічна дипломатія є важливим інструментом зміцнення впливу Великої Британії на міжнародній арені. При цьому важливими є діяльність як державних структур, так і представників культури, науки, спорту, мистецтва. Особливо значну роль відіграє Британська Рада, діяльність якої сприяє досягненню британських політичних та економічних цілей. За допомогою різних форм співпраці, таких як культурний обмін, освітня діяльність, наукові дослідження та дискусії, Британська Рада успішно допомагає Великій Британії ефективно зберігати і підвищувати її міжнародний авторитет.

Джерела та література

1. Ковач А. Публічна дипломатія Британії: секрети успіху та підводні камені. Аналітичний центр ADASTRA. URL: <https://adastra.org.ua/blog/publiczna-diplomatiya-britaniyi-sekreti-uspihu-ta-pidvodni-kameni>.

2. Лялька Ю. М. Еволюція інструментарію «публічної дипломатії» Великої Британії (2010-2015 роки). Науковий журнал «Політикус». 2020. Вип 1. С. 58-62. URL: http://politicus.od.ua/1_2020/9.pdf.

3. The Soft Power 30. United Kingdom. URL: <https://softpower30.com/country/united-kingdom/> (Accessed 09 November 2023).

Y. O. Kupyra – fourth-year student,
International Relations Faculty
Lesya Ukrainka Volyn National University

FEATURES OF BILATERAL RELATIONS BETWEEN MONTENEGRO AND CANADA

Scientific supervisor:

Ye. V. Vozniuk – Candidate of Political
Sciences, Associate Professor of the
International Communications and Political
Analysis Department Lesya Ukrainka Volyn
National University

Montenegro is a country in Southern Europe that has an important geostrategic position on the Balkan Peninsula. After the breakup of the former Yugoslavia in 2006, it became an independent state. Montenegro is a parliamentary republic with a bicameral parliament and a presidential form of government. Regarding international relations, Montenegro actively cooperates with several countries and international organizations, in particular the European Union, NATO and the United Nations, to strengthen its partnership relations and promote economic and political development.

The country also seeks to join the European Union and NATO. At the political level, Montenegro actively interacts with international organizations and other countries in the region. For example, it is Canada. Modern Montenegrin-Canadian relations take place mainly in 3 directions: trade and economy, diplomatic relations and cooperation in the field of education and culture.

Trade relations between Canada and Montenegro are the focus of attention due to various opportunities for cooperation. Both countries promote the development of trade relations through the exchange of versatile goods and services. In 2022, the total trade volume between Canada and Montenegro was \$13.4 million. Canadian exports to Montenegro were estimated at \$6.3 million. Canadian merchandise exports to Montenegro consisted of machinery and equipment, vehicles and parts, fish, seafood and vegetables. Imports of Canadian goods from Montenegro were estimated at \$7.1 million. These imports mainly consisted of electrical machinery and equipment, as well as beverages [3].

In August 2023, Canada exported 197 thousand Canadian dollars and imported 130 thousand Canadian dollars from Montenegro, resulting in a trade balance of 67.5 thousand Canadian dollars. In August 2023, Canada's top exports to Montenegro were frozen fish without fillets, automobiles and engine tools. In August 2023, Canada imported the most electrical lighting and signaling equipment, electric motors, wine, electrical transformers and computers from Montenegro. In August 2023, the annual decrease in Canadian exports to Montenegro was primarily due to a decrease in product exports. In August 2023, the annual reduction in Canada's imports from Montenegro was explained primarily by a decrease in imports of products in electrical lighting and signaling equipment, and electric motors [4].

Diplomatic relations between Montenegro and Canada include the exchange of ambassadors, participation in international forums and joint initiatives. Both countries maintain

diplomatic relations through consultations, agreements and joint declarations. Canada recognized Montenegro on June 13, 2006. Diplomatic relations were established on September 5. Canada's ambassador to Montenegro, based in Belgrade, is Giles Norman (credentialed on 24 February 2021). Montenegro covers Canada on a non-resident basis through the Montenegrin Embassy in Washington (the embassy currently operates at the chargé d'affaires level, pending the appointment of a new ambassador). The Consulate of Montenegro in Vancouver, headed by Honorary Consul Kare Foy, opened in July 2010, and the Consulate of Montenegro in Toronto, headed by Honorary Consul Roy Douglas Elliott, opened on June 8, 2017.

The relations between Montenegro and Canada are based on friendly foundations with the constant deepening of cooperation and strategic partnership within the framework of NATO. The first bilateral consultations between the foreign ministries of the two countries took place in Podgorica on May 18, 2018. In 2021, it is planned to hold bilateral political consultations in Canada.

Four associations of Montenegrin emigrants are active in Canada: the Montenegrin Cultural Society (Toronto), the Montenegrin Society of British Columbia (Vancouver), the Vladika Danilo Montenegrin Cultural Society (Toronto), and the Montenegrin Canadian Society (Vancouver). The Canadian visa application office was opened in Podgorica on October 7, 2013. The Government of Canada, through the International Organization for Migration, has authorized the VSF Global office to accept applications for Canadian visas and passports in Podgorica, and collected applications are sent to the Canadian Embassy in Vienna for processing [2].

Canada-Montenegro cooperation in the field of education and culture includes the exchange of students, teachers, and scientists, as well as joint cultural events and projects. Universities and cultural institutions conduct an active exchange to enrich the educational and cultural experience of both countries. There is cooperation between the Munk School of Global Affairs and the University of Donja Gorica in the form of student exchange, study trips, etc. In the field of scientific and technical cooperation, Montenegro is particularly interested in using several Canadian scholarships, especially the National Research Council of Canada, which has developed cooperation around the world. Undergraduate students, postgraduate students and professors of the Faculty of Tourism and Hotel Management from Kotor had the opportunity to exchange with colleagues from Ryerson University in Toronto. A cooperation agreement between the University of Montenegro and the University of Ottawa was signed on April 13, 2006 [1].

Therefore, diplomatic relations between Montenegro and Canada are mainly characterized by friendly cooperation in several key areas:

- economic cooperation. Both countries seek to develop economic relations. Canada is an important trade partner for Montenegro, particularly in the fields of energy, technology and investment;
- political ties. Both countries cooperate at the political level, including the exchange of experience in implementing reforms, supporting democracy and human rights;
- fighting corruption and crime. Both countries cooperate in the field of law and order, working together to fight organized crime, corruption and other security threats;
- defence and security support. Montenegro and Canada may work together to strengthen security in the region, including mutual training of military units and support for security projects;
- cultural exchange. The exchange of culture, education and language can also play an important role in the relationship between these two countries, promoting cultural diversity and mutual understanding.

Sources and literature

1. Canada – Montenegro relations. URL: https://en.m.wikipedia.org/wiki/Canada%E2%80%93Montenegro_relations.

2. Government of Montenegro. URL: <https://www.gov.me/en/diplomatic-missions/embassies-and-consulates-of-montenegro/Canada>.

3. Government of Canada. URL: <https://www.international.gc.ca/country-pays/montenegro/relations.aspx?lang=eng>.

4. Trade relations between Canada and Montenegro. URL: <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/can/partner/mne>.

K. Karpenko – fourth-year student
International Relations Faculty Lesya Ukrainka
Volyn National University

FEATURES OF BILATERAL RELATIONS OF AUSTRIA AND CANADA

Scientific supervisor:

Ye. Vozniuk – Candidate of Political
Sciences, Associate Professor of the
International Communications and Political
Analysis Department Lesya Ukrainka Volyn
National University

Austria is a small Central European state with high economic indicators, which provide it with authority among EU members and influence in the international arena. Austrian leaders emphasize the unique role the state plays as a hub between East and West and as a moderator between industrialized and developing countries. Austria takes an active part in the work of the UN and has experience in peacekeeping efforts under the auspices of this organization [1]. Another country known for its peacemaking initiatives is Canada, which creates grounds for partnerships between countries. Therefore, it is important to research the relationship between Austria and Canada.

Austro-Canadian relations date back to 1855 when the Austro-Hungarian Empire opened a consulate in Halifax. The first large wave of Austrian migrants to Canada occurred in the early 20th century. In 1902, a consulate was opened in Montreal. During the First World War, the two countries fought on opposite sides and faced each other mainly in France during the Hundred Years' Offensive. After the annexation of Austria by Germany (Anschluss), several Austrian refugees emigrated to Canada.

Shortly after World War II, Austria opened a consulate general in Ottawa in 1949. In 1952, Austria and Canada officially established diplomatic relations, and in 1958 Austria opened a permanent embassy in Ottawa [2].

The relationship between the two countries is based on their mutual commitment to multilateralism, trade and investment, and strengthening people-to-people ties. There were several visits between the leaders of both countries [3].

In 2022, both countries celebrated 70 years of diplomatic relations [4].

Canada and Austria share many common interests and similar views on global issues and challenges. Austria is an important multilateral partner for Canada, and the two countries cooperate on several issues, including human rights and the rule of law. The Embassy of Canada in Austria in Vienna represents Canada's interests in the country. The Embassy of Austria in Ottawa represents the country in Canada [3].

Modern Austrian-Canadian relations take place mainly in 3 directions: academic, trade and economic.

Academic ties between the two countries are close and constantly developing. Austria boasts centres for Canadian studies at the universities of Vienna, Innsbruck and Graz. There is also a significant array of exchange programs between Austrian and Canadian universities. For example, the Institute of Austrian and Central European Studies named after Wirth at the University of Alberta was founded on the initiative of the Ministry of Science and the Ministry of Foreign Affairs of Austria. It is the leading centre for Central European studies in Canada and has one of the largest collections of Austrian and Habsburg materials in North America. Austrian scientists and scientific institutions actively take advantage of existing Austrian-Canadian partnership programs, as well as selective doctoral and postdoctoral research fellowships.

The International Experience Canada program provides an opportunity for Austrian and Canadian youth to obtain temporary work permits in a partner country [5].

The two countries have strong trade and investment relations. The ties between peoples are strengthened, in particular, through academic and youth exchanges. Austria's membership in the European Union and its close ties in Central and Southeastern Europe make it a valuable interlocutor for Canada on a wide range of issues in the region [6].

The Comprehensive Economic and Trade Agreement between Canada and the European Union provides additional opportunities for the development of bilateral economic relations between Canada and Austria. In 2022, exports of goods to Austria amounted to 287.9 million dollars. In 2022, imports from Austria amounted to 2.7 billion dollars.

In 2022, the Canadian direct investment position in Austria was \$6.7 billion. The position of direct investment from Austria to Canada was 1.5 billion dollars in 2022 [5].

Canada is a significant partner of Austria in the field of foreign trade. The Canada-EU Free Trade Agreement (CETA) has increased the number of business opportunities for Austrian companies, especially in the field of public procurement (infrastructure projects). In addition, Austria seeks to improve the position of domestic companies with an emphasis on environmental technologies, alternative energy and energy-saving construction in the Canadian market [6]. This testifies to the focus of both countries on the development of a sustainable economy and the promotion of innovative solutions in the field of energy and construction. This approach opens up new opportunities for the exchange of experience and technologies, contributing to the mutual enrichment of both countries.

To address global challenges, Canada and Austria closely cooperate in various multilateral forums, including the European Union, La Francophonie, the International Civil Aviation Organization (ICAO), the International Criminal Court (ICC), the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE), the Pacific Alliance, the United Nations (UN), the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), and the World Trade Organization (WTO) [5].

In conclusion, the relations between Austria and Canada are active and fruitful, evident in their unity in economic, diplomatic, and cultural exchanges. This partnership underscores the importance of their collaboration and mutual desire to develop beneficial relations on the world stage.

Sources and literature

1. Міжнародні відносини Австрії. URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Міжнародні_відносини_Австрії.
2. Austria in Canada, bilateral relations. URL: <https://www.bmeia.gv.at/en/austrian-embassy-ottawa/austria-in-canada/>.
3. Austria-Canada relations URL: <https://www.international.gc.ca/country-pays/austria-autriche/relations.aspx?lang=eng>.

4. 70 years of diplomatic relations between Austria and Canada. URL: <https://www.society.at/70-years-of-diplomatic-relations-between-austria-and-canada/>.

5. Government of Canada, Canada-Austria relations: Academic connections, Trade relations, Partnerships and Organizations. URL: <https://www.international.gc.ca/countrypays/austria-autriche/relations.aspx?lang=eg>.

6. Federal Ministry Republic of Austria, European & Foreign Policy, North America. URL: <https://www.bmeia.gv.at/en/european-foreign-policy/foreign-policy/north-america>.

А. В. Полінчук – студентка 4 курсу
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету імені
Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН ІТАЛІЇ ТА США

Науковий керівник:

Є. В. Вознюк – кандидат політичних наук,
доцент, завідувачка кафедри міжнародних
комунікацій та політичного аналізу факультету
міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі
Українки

Сполучені Штати Америки встановили дипломатичні відносини з Італією ще у 1861 р. після об'єднання більшої частини півострова в одну державу. У період оголошення війни (1941–1944 рр.) разом з Німеччиною та Японією Італійська Республіка погіршила відносини з США. Станом на осінь 2023 р. Рим та Вашингтон мають доволі теплі та дружні двосторонні відносини [1].

Італія є стійким і активним трансатлантичним партнером, тому США завжди прагнули підтримувати демократичні ідеали, міжнародну співпрацю, особливо в зонах регіональних чи міжнародних конфліктів. Військове партнерство обох держав є одним із найміцніших, оскільки Італія є лідером у миротворчих, військових операціях по всьому світу, а також тісно співпрацювала зі США та іншими державами у боротьбі з незаконним обігом наркотиків, торгівлею людьми, тероризмом. За останнє десятиліття Рим один із перших і активних партнерів у боротьбі з ІДІЛ, коронавірусом та Еболою [4].

Стратегічні відносини між державами мають глибоке коріння. Їх початкова взаємодія почалася у XVIII ст., ще до об'єднання Італії. З одного боку, вона зробила свій внесок у формування культурної ідентичності Сполучених Штатів, а італоамериканці й досі є четвертою за чисельністю етнічною групою європейського походження [1]. З іншого боку, США були одним із лідерів у відродженні Італійської Республіки під час реконструкції після Другої світової війни, а Італія відіграла стратегічну роль як «стовп Заходу» завдяки своєму положенню як точка доступу до Африки та значному впливу на Балканах.

Наступний етап посилення співробітництва відбувся на початку 2020 р., коли Італія стала епіцентром спалаху COVID-19 у Європі. Тоді США санкціонували до 100 млн. дол. у фондах державної підтримки економіки (ESF) і Агентстві співробітництва у сфері оборони Закордонної гуманітарної допомоги, допомоги в разі стихійних лих та громадянської допомоги (ONDACA), щоб допомогти італійському уряду та суспільству

взяти зростаючий вплив епідемії під контроль [2]. Кошти спрямували на закупівлю медичного обладнання, витратних матеріалів, фінансування неурядових організацій (включаючи релігійні), які допомагали сектору охорони здоров'я, обслуговуючи вразливі верстви населення, на виплату приватним компаніям у секторі виробництва медичного обладнання, витратних матеріалів, а також сприяння спільним дослідженням.

Сполучені Штати Америки є одним із найважливіших торгівельних партнерів Італійської Республіки, двостороння торгівля товарами та послугами у 2019 р. становила 103,112 млрд. дол. США. Держави тісно співпрацюють з основних економічних питань у рамках G-7, G-20 [3]. Варто наголосити на активному співробітництві в межах таких міжнародних організацій як ООН, Організація Північноатлантичного договору, Рада євроатлантичного партнерства, Організація з безпеки та співробітництва в Європі, Організація економічного співробітництва та розвитку, Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Світова організація торгівлі та інші. Італія є спостерігачем в Організації американських держав.

Протягом останніх чотирьох років італійсько-американські відносини залишаються незмінно позитивними, незважаючи на значні внутрішньополітичні потрясіння та трансатлантичну напруженість у політичних й економічних питаннях. З точки зору безпеки, Італія є одним із найцінніших союзників США в Європі, оскільки вона є другим за величиною учасником операцій сил НАТО і ключовим гравцем у Середземномор'ї [4].

Отже, двосторонні відносини між Італією та США досить важливі і включають такі ключові аспекти:

- політичні / дипломатичні відносини. Італія та США підтримують тісні дипломатичні відносини на багатьох рівнях. Обидві країни є членами значної кількості міжнародних організацій та співпрацюють у питаннях глобальної безпеки та оборони, глобальних ініціатив, включаючи протидію тероризму, боротьбу зі зміною клімату, розвиток гуманітарних програм;

- економічні зв'язки. Торгівельні та економічні відносини між Італією та США є значними. Італія є важливим торговельним партнером США в Європі (у ЄС), американські компанії активно інвестують у різні галузі італійської економіки; розвиток взаємних туристичних обмінів, адже обидві країни є популярними туристичними напрямками одна для одної, і взаємний туризм є важливим елементом їхніх відносин;

- культурна співпраця. Італія та США мають багаті культурні зв'язки, особливо у сферах мистецтва, національної кухні, науки та освіти. Обидві країни співпрацюють у галузі вищої освіти та наукових досліджень.

Ці відносини є важливими як для Італії, так і для США, і вони ґрунтуються на спільних цінностях, інтересах та співпраці у різних сферах, сприяючи розвитку обох країн.

Джерела та література

1. An Overview of US-Italian Relations: The Legacy of the Past. URL: <https://www.iai.it/sites/default/files/iaip2202.pdf>.
2. The strategic importance of Italy-US relations. URL: <https://www.ambrosetti.eu/en/news/the-strategic-importance-of-italy-us-relations/>.
3. U.S. Relations With Italy. URL: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-italy/>.
4. Why the US-Italy Relationship Matters. URL: https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2020/09/Why_the_US-Italy_Relationship_Matters.pdf.

O. S. Ivanov – 4th year student,
International Relations Faculty Lesya Ukrainka
Volyn National University

N. N. Kotsan – Doctor of Geography, Professor,
International Relations and Regional Studies
Department, Lesya Ukrainka Volyn National
University

BILATERAL RELATIONS BETWEEN FRANCE AND THE UNITED STATES OF AMERICA

The close bilateral relationship between France and the United States spans more than two centuries and is based on shared democratic values and mutual security interests. Since France's first recognition of American independence in 1778, the two countries have worked together as allies in times of peace and war [2]. Today, their partnership covers political, economic, cultural and defence cooperation.

On the political front, France and the United States regularly coordinate their actions as permanent members of the United Nations Security Council. They cooperate on nuclear non-proliferation, counter-terrorism, peace in the Middle East and other global challenges. Both countries promote democracy and human rights internationally. Although their positions are largely aligned, France opposed the 2003 war in Iraq, which caused tensions with the United States, but they quickly overcame this dispute. Their leaders also engage in frank political discussions, using their relationship to address issues ranging from Iran's nuclear programme to the Israeli-Palestinian conflict [1].

Security cooperation is an incredibly important pillar of the French-American relationship. France makes a significant contribution to NATO missions, participating in the NATO Response Force and troops deployed in the Baltic States as a deterrent to Russian aggression. It is modernising its defence capabilities in line with NATO priorities and promoting greater European defence integration to strengthen the Alliance. It also supports the US-led counter-terrorism campaigns, in particular against ISIS in Iraq and Syria. In addition, France shares intelligence to disrupt terrorist plans and finances. The two countries cooperate in the field of nuclear non-proliferation as P5+1 partners, which limits Iran's nuclear programme. Overall, defence ties strengthen the security of both countries and their European allies.

Economic ties between two countries are significant and continue to grow. Bilateral trade exceeds \$130 billion annually, making it one of the largest trading partners in the world. The United States is the largest source of foreign direct investment in France, and Paris in turn invests more in Washington than anywhere else [2]. The main French exports to the US are aircraft, luxury goods and pharmaceuticals. American companies are actively investing in French research and development. As for tourism, it expands economic ties: millions of Americans and French people visit each other every year, and educational exchanges also strengthen ties, as France hosts thousands of American students every year [3].

In addition to foreign policy and economic ties, cultural ties further enhanced Franco-American relations. The United States is home to a large French diaspora, and French remains the second most studied language in America. Fulbright scholarships and other study abroad programmes maintain this tradition of educational exchange. The Alliance Française network promotes the French language and culture through numerous centres in American cities. France and the United States cooperate to preserve their common cultural heritage, including through shared UNESCO World Heritage Sites. These cultural ties further contribute to mutual understanding and friendly relations at the societal level.

The French-American relationship has stood the test of time and proved resilient, adapting to various political upheavals. It has withstood the tensions since Charles de Gaulle withdrew France from NATO's integrated military command in 1966, rejoining NATO in 2009.

The two countries overcame differences over France's opposition to the 2003 war in Iraq [1]. While disagreements over cost-sharing, trade and climate policy occasionally arise, these issues have not hindered cooperation. Frequent high-level visits and frank dialogues help to resolve disputes, strengthening the Alliance once these challenges are overcome.

Going forward, France and the United States are well-positioned to strengthen their crucial partnership. Growing security threats will require even closer defence cooperation within NATO, especially to counter Russian aggression and terrorism. Trade liberalisation can help to develop stronger economic ties, and increased educational exchanges can help to strengthen societal ties. By further leveraging their longstanding cooperation, France and the United States can effectively promote stability and protect human rights from Europe to the Middle East and beyond.

Thus, the bilateral relations between France and the United States are very close and cover the political, security, economic, cultural and humanitarian spheres. Despite occasional disagreements, their shared values and mutual interests encourage them to cooperate in addressing global challenges. Having stood the test of time, wars, diplomatic crises and alliance differences, these long-standing allies continue to grow stronger. Through educational exchanges and social programmes, they are strengthening their alliance beyond political ties. By actively engaging and supporting each other in various areas, Franco-American cooperation can continue to flourish.

Sources and literature

1. American-French relations – U.S. Relations With France, bilateral relations fact sheet. URL: <https://www.state.gov/countries-areas/france/>.
2. France-American relations. URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/united-states/france-and-united-states/>.
3. Gavrilov V. I. Influence of the crisis around Iraq on Franco-American relations in 2002-2003. Ser. 3, *History. Philosophy. Psychology. Palitology. Sociology. Ecanomics. Law*. 2010. №3. P. 32-35. URL: <https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/4241/1/08%20%d0%93%d0%90%d0%92%d0%a0%d0%98%d0%9b%d0%9e%d0%92.pdf>.

K. S. Oleksandruk – fourth-year student
International Relations Faculty
Lesya Ukrainka Volyn National University
Ye. V. Vozniuk – Candidate of Political
Sciences, Associate Professor of the
International Communications and Political
Analysis Department
Lesya Ukrainka Volyn National University

THE REPUBLIC OF KOREA AND THE USA FOREIGN POLITICAL RELATIONS

In the complex network of international relations, the foreign policy relations of the Republic of Korea and the United States of America occupy a characteristic place. The ties between these two states span over a century, becoming an important alliance that has shaped the geopolitical dynamics of the East Asian region and includes the following main aspects: security and defence, economic ties, cooperation in the development of the latest technologies, diplomatic efforts, and cultural exchange. Since the interests of both countries are intertwined

on the economic, political and security fronts, their foreign policy relations have serious implications for global affairs.

Relations between South Korea and the United States began after World War II, strengthening during the Korean War. Tangible support and military assistance of the United States in the fight against North Korea and China was reflected in the signing of the Mutual Defence Treaty in 1953, becoming the basis for the security partnership of both countries [1].

Bilateral partnerships quickly adapted from purely military ties to economic, diplomatic and cultural ones. South Korea's economic development has stimulated trade and investment with the United States, and shared values have helped strengthen democratic and cultural ties.

The partnership has faced various challenges, including diplomatic tensions and security concerns. However, the signing of a free trade agreement in 2012 underscored the intention to further strengthen economic cooperation.

The economic partnership between South Korea and the United States was strengthened by the signing of the free trade agreement (KORUS FTA) and proved to be key to the expansion, facilitation of trade, and investment between the countries, creating the basis for deeper cooperation in areas such as intellectual property standards, labour and environmental standards [2]. Investment cooperation between South Korea and the United States has led to the creation of jobs and increased economic growth in both countries. This testifies to the mutual benefit of cooperation and its constant influence on the implementation of innovations.

Cooperation between South Korea and the United States in the field of military security, reflected in the Mutual Defence Treaty of 1953, played a key role in stabilizing the situation on the Korean Peninsula by deterring external threats [3]. The partnership has evolved from conventional military exercises to joint intelligence-sharing and defence technology cooperation, which has increased the defence capabilities of both countries and contributed to peacekeeping. Changes in security, such as the nuclear threat from North Korea, require adaptation of the military alliance, focusing efforts on deterring armed aggression and the peninsula denuclearizing. However, there are controversial issues that cause discussion – the agreement on the distribution of costs for the US military presence and the regrouping of forces, which is the object of constant discussions and debates between both countries.

Cultural exchanges between South Korea and the United States provide a platform for the exchange of ideas, arts, and traditions, contributing to the deepening of people-to-people ties and cultural understanding. Quite popular Korean and American cultural diplomacy have become tools for promoting common values and strengthening the mutual influence of states in the world.

Both countries actively support democratic principles and human rights and this is reflected in their common diplomatic position on international platforms. The potential for deepening cooperation in the fields of the latest technologies and innovations, in particular in the fields of artificial intelligence, clean energy and digital infrastructure, determines the prospects for the development of economic partnership.

Geopolitical uncertainty, trade disputes and security issues present challenges that will require concerted efforts and strategic dialogue to overcome them. The future development of relations presupposes their ability to adapt to regional and global changes, taking an active position in solving common problems and strengthening resilience.

References

1. 10 історичних моментів у відносинах між США та Північною Кореєю. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29283891.html>.

2. Quiet Diplomacy in a Television Era: The Media and US Policy Toward the Republic of Korea. URL: https://www.researchgate.net/publication/237352703_Quiet_Diplomacy_in_a_Televisio_n_Era_The_Media_and_US_Policy_Toward_the_Republic_of_Korea.

3. U.S.-South Korea alliance. URL: <https://thediplomat.com/tag/u-s-south-korea-alliance/>.

К. В. Столярчук – студентка 2 курсу магістратури ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

СУЧАСНІ ГЕОПОЛІТИЧНІ ПРІОРИТЕТИ РЕСПУБЛІКИ БІЛОРУСЬ

Науковий керівник:

В. О. Патійчук – кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Після обрання в липні 1994 р. президентом Білорусі О.Лукашенка розпочалася нова епоха в історії та зовнішній політиці цієї суверенної держави. Набула подальшого розвитку поточна та основна стратегічна конструкція зовнішньої політики з урахуванням її національних інтересів. За основу зовнішньої політики Білорусі було покладено мирну добросусідську та багатосторонню й збалансовану стратегію взаємовідносин між усіма її державами-партнерами. У 1995 р. О.Лукашенко сформулював такі пріоритети зовнішньої політики Білорусі [3]:

- зміцнення суверенітету країни;
- зміцнення багатостороннього і двостороннього співробітництва з країнами СНД при поглибленні взаємовідносин із Росією;
- розвиток відносин із країнами Заходу, включаючи країни Центральної та Східної Європи;
- створення сприятливих умов для співпраці з міжнародними організаціями.

Вперше в історії розвитку Білорусі офіційно був застосований принцип багатовекторності зовнішньої політики, який був проголошений у промові О.Лукашенка на Перших Всебілоруських загальних зборах у 1996 р, де констатувалося. Що з огляду на сучасне геополітичне становище у світі, ефективною може бути тільки багатовекторна, збалансована зовнішня політика білоруської держави [2]. Із цією метою лідер Білорусі проголосив наміри створювати добросусідські відносини цієї держави у своїй зовнішньополітичній діяльності [4].

У 1994 р. багато країн Європи та світу проявили інтерес до Білорусі як окремого геополітичного гравця та економічного партнера поза СРСР. Свої перші самостійні зовнішньополітичні прояви Білорусія показала на тогорічному саміті ОБСЄ. Проте, її проведений референдум у травні 1995 р. про об'єднання з Росією та статус російської мови як основної в цій країні, викликали різкі звинувачення з боку США та інших європейських і світових лідерів щодо порушення демократичних прав громадян цієї країни та як відступ від міжнародних демократичних стандартів [1]. Пізніші заяви О.Лукашенка змусили повірити західних провідних політиків у те, що вони мають справу з непередбачуваним авторитарним лідером. Наприкінці 90-х років інтерес європейських та інших міжнародних політичних гравців до Білорусі почав різко знижуватися через її недемократичні прояви внутрішньої політики [3]. Західні політичні експерти почали розглядати Білорусь як відкритого союзника Російської Федерації та нестабільного політичного партнера. Це призвело до того, що США, ЄС та ОБСЄ відкрито розпочали висловлювати свою жорстку антибілоруську риторику та оголосили про низку обмежувальних заходів щодо її керівництва, що фактично призвело в наступні десятиріччя до політичної ізоляції Білорусі та її блокування стати повноправним членом Європейського співтовариства [1].

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

Із весни 1997 р. Білорусь намагалася налагодити взаємовигідне співробітництво з багатьма іноземними державами, в тому числі й країнами Південно-Східної Європи. Наприклад, у 1998 р. був досягнутий прогрес у договірному процесі в арабському напрямку, де білоруське керівництво намагалася знайти нові напрямки для інвестицій і ринки збуту своєї продукції. Восени 2000 р. вона налагодила взаємовигідні відносини з країнами Латинської Америки. Куба була обрана як плацдарм для білоруської зовнішньої політики в латиноамериканському регіоні. Однак найбільшого розвитку набули міжнародні взаємовідносини між Білоруссю та Венесуелою, а особливо за президентства Уго Чавеса [3].

Проте головним вектором зовнішньої політики була та лишалася Росія. Особливо посилювалося домінування східного вектора білоруської зовнішньої політики над західним наприкінці 1990 рр., коли президент О.Лукашенко проголосив багатовекторну дипломатію, а в 1999 р. білоруським політикумом була започаткована т. зв. концепція створення «поясу добрих сусідів» навколо Білорусі. Однак це не призвело до покращення відносин з Польщею та країнами Балтії, а також до нормалізації відносин з ЄС, США та країнами Заходу загалом [2].

На початку 2000-х років відбулося своєрідне перекалібрування зовнішньої політики Республіки Білорусь щодо Росії. Це було реакцією-відповіддю на лінію «прагматизму» у двосторонніх відносинах між новим російським керівництвом, тому що зменшився оптимізм щодо інтеграції з Росією. Адже в 2002 р. президент РФ В.Путін висловив готовність переглянути умови співпраці з Білоруссю, а в лютому 2004 р. між ними виникла газова суперечка, яка призвела до того, що російське керівництво запровадило новий підхід до двосторонніх відносин між Росією та Білоруссю. Диверсифікація джерел енергії та товарних ринків між цими державами призвела до корекції та уточненням багатосекторальних принципів зовнішньої політики Білорусі у двосторонніх відносинах з північною сусідкою [4].

Іншим напрямком диверсифікації білоруської зовнішньої політики стало її прагнення покращити відносини з країнами ЄС, зокрема з Німеччиною. Зовнішньоекономічні питання стали основним фокусом Закону Республіки Білорусь «Про основні напрями внутрішньої і зовнішньої політики Республіки Білорусь», який був прийнятий у 2005 р. Відповідно до цього закону, цілі зовнішньої політики Білорусі повинні відповідати потенціалу держави щодо активної розбудови добросусідських відносин з сусідами та інтеграції у світове співтовариство [1].

Концепція національної безпеки Республіки Білорусь, яка була схвалена її керівництвом у 2010 р. передбачала спрямування всіх політичних сил на вирішення поточних внутрішніх і зовнішніх безпекових викликів. Цей документ наголошує на необхідності проведення послідовної, збалансованої та багатогранної зовнішньої політики як засобу захисту від зовнішніх загроз національній безпеці [5]. Документ розглядає Республіку Білорусь як європейську державу, яка не входить до жодного світового блоку. Також зазначається, що багатовекторна зовнішня політика Білорусі базується на всебічному співробітництві з Росією, країнами колишнього СРСР і Заходом, включаючи ЄС. Пріоритетними у зовнішній політиці Білорусі є також відносини з країнами Азії, Африки та Латинської Америки, зокрема з Китаєм, Індією, В'єтнамом, Венесуелою та Бразилією [3].

Незважаючи на коливання у визначенні геополітичних пріоритетів, не викликає сумнівів, що Білорусь повинна зміцнювати свою політичну та економічну незалежність, проводити багатосторонню зовнішню політику та надавати перевагу економічній дипломатії та подальшій співпраці з країнами-членами ЄС, а також переглядаються сучасні взаємовідносини Білорусі з Росією, яка мало не втягнула неї у відкриту війну проти України в лютому 2022 р. Ідея інтеграції з РФ посилює критику білоруського керівництва з боку Заходу, тому її лідер почав шукати більш прийнятні шляхи виходу з кризової ситуації щодо місця сучасної Білорусі у політичному просторі Європи, а

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

особливо після чергових президентських виборів у ній, яких не визнали майже всі європейські країни.

Таким чином, у процесі формування своєї зовнішньої політики Білорусь здобула загальне міжнародне визнання, довела свою спроможність існувати у співтоваристві націй, скоординувала відносини з сусідами та зробила внесок у зміцнення глобальної стратегічної стабільності через політику ядерного роззброєння. Водночас труднощі та проблеми, які виникають із суб'єктивних причин, накопичувалися не одне десятиліття, а дисбаланс між східним і західним векторами білоруської зовнішньої політики суттєво позначився на державному устрої та міжнародному статусі Білорусі, що вимагає зміни її зовнішньополітичних пріоритетів.

Джерела та література

1. Касянчук І. В. Відносини Республіки Білорусь з Європейським Союзом. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Міжнародні відносини*. 2008. №6. С. 55-59.

2. Конспект лекцій з дисципліни «Зовнішня політика країн пострадянського простору» для здобувачів вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» денної форми навчання / Укл.: Чістякова І. М., Білоусов О. С., Кудлай І. В., Гайтан В. В., Моїсеєва Т. М. Одеса: ДУ «Одеська політехніка», 2021. 225 с.

3. Королевська А. В. Становлення зовнішньої політики Республіки Білорусь від незалежності до сьогодення. Збірник наук. праць *Гілея: науковий вісник*. Вип. 83. С. 424-427.

4. Польовий Т. Політика нейтралітету як модель національної безпеки Республіки Білорусь. *Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини*. 2017. Вип. 43. С. 113-119.

5. Юрій Павлович. Особливості внутрішньої політики Республіки Білорусь в Українській візії (1991–2004). URL: <https://www.inst-ukr.lviv.ua/download.php?portfolioitemid=290>.

Є. О. Козяр – студентка 4 курсу
ОПП «Міжнародна інформація та суспільні комунікації» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ЕКСТРЕМІЗМ ТА РАДИКАЛІЗМ ЯК ВИКЛИКИ КРАЇНАМ ЄВРОПИ

Науковий керівник:

Н. П. Карпчук – доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Радикалізм та екстремізм – це терміни, що часто використовують для опису різних форм екстремальних політичних переконань та дій. Радикалізм визначають як процес або нахил до прийняття та підтримки радикальних поглядів, які можуть виходити за межі

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

загальноприйнятих норм чи стандартів. Екстремізм, з іншого боку, вказує на готовність використовувати радикальні методи або дії, включаючи насильство, для досягнення своєї мети чи поглядів [4].

Схожість між цими термінами полягає в їхньому прагненні до зміни статус-кво чи прийняття нестандартних поглядів. Однак відмінність полягає в тому, що радикалізм може залишатися на рівні ідей та переконань, тоді як екстремізм включає фізичні або насильницькі методи для досягнення своїх цілей.

Радикалізм і екстремізм часто взаємодіють, а радикальні погляди можуть слугувати підґрунтям для виникнення екстремізму. Радикальні ідеї можуть формувати особливий світогляд, який сприймають як відмінний від загальноприйнятих норм чи цінностей.

Цей процес може виникати внаслідок різних факторів, таких як економічні труднощі, політичні конфлікти, соціальна нерівність чи етнічні напруги. Радикальні погляди можуть слугувати каталізатором для переходу від радикалізму до екстремізму, де приймаються рішення використовувати насильство чи інші радикальні методи для досягнення своїх мет цілей.

Радикалізм та екстремізм існують у різних формах, і розуміння цих видів є ключовим для боротьби з їх поширенням [3]. Наприклад, політичний радикалізм і екстремізм, релігійний, соціальний, економічний.

Пропаганда радикалізму та екстремізму – це систематичне розповсюдження ідеологій та переконань, що сприяють радикальному мисленню та використанню екстремістських методів. Цей процес може відбуватися через різні засоби та платформи. Медіа та інтернет, пропагандистські матеріали, спілкування та рекрутація, екстремістські групи та організації.

Пропаганда радикалізму та екстремізму впливає на різні рівні суспільства та різні групи людей. Молодь є особливо вразливою до пропаганди через їхню зацікавленість, бажання належити та знайти своє місце в суспільстві. Особи, які відчувають себе соціально відокремленими або дискримінованими. Пропаганда може впливати на студентів через різноманітні канали, включаючи лекції, групи в соціальних мережах або робочі групи. Пропаганда може впливати на формування громадської думки через новини, ток-шоу та інші медійні платформи.

Важливо розглянути деякі конкретні приклади пропаганди радикалізму та екстремізму в Європі, зосереджуючись на періоді починаючи із 2000 р.

Ісламський екстремізм. Екстремізм ультраправого спрямування. Пропаганда націоналістичних груп. Ісламський екстремізм є серйозним викликом в Європі, і його пропаганду впливово розповсюджують через різні канали та платформи. А саме:

– основна діяльність ісламських екстремістських груп, таких як Ісламська держава (ІД) чи «Аль-Каїда», відбувається онлайн. Вони використовують соціальні мережі, веб-сайти та месенджери для розповсюдження відеоматеріалів, текстових повідомлень та інших форм пропаганди;

– екстремісти створюють та поширюють відео. Часто це включає лекції з релігійних тем, але інтерпретація може бути радикальною та екстремістською;

– екстремісти активно використовують платформи, такі як Twitter, Facebook, Telegram і інші для комунікації, рекрутації та обміну інформацією;

– онлайн-форуми та чати дозволяють екстремістам взаємодіяти з прихильниками, обговорювати плани та обмінюватися ідеями;

– пропаганда ісламського екстремізму часто використовує психологічні методи, спрямовані на те, щоб вразити, викликати обурення чи викликати емоційну відповідь [1, с. 55].

Країни, у яких спостерігають певний рівень ісламського екстремізму, включають: Франція, Бельгія, Велика Британія, Німеччина. Соціальна та економічна маргіналізація деяких мусульманських спільнот, соціальна дискримінація та проблеми інтеграції є частинами цієї динаміки. Важливо підкреслити, що більшість мусульманських громад у

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

Європі живе мирно та інтегровані у суспільство. Ісламський екстремізм зазвичай є результатом конкретних соціальних, економічних та політичних факторів, і не можна узагальнювати всю мусульманську громаду через дії обмеженої кількості радикалізованих осіб.

Наведемо конкретні приклади терористичних атак, пов'язаних із ісламським екстремізмом, які сталися в країнах Європи через вплив ісламської пропаганди:

- Франція: Атака на Charlie Hebdo (2015 р.);
- теракти в Парижі (2015 р.);
- Бельгія: вибухи в аеропорту та метро Брюсселя (2016 р.);
- Велика Британія: атака на Лондонський міст (2017 р.);
- Німеччина: Атака на різдвяний ярмарок у Берліні (2016 р.).

Екстремізм ультраправого спрямування є іншим серйозним аспектом проблеми радикалізму в Європі. Основні риси та методи пропаганди:

- ультраправі групи активно використовують соціальні мережі, веб-сайти та форуми для розповсюдження своїх ідей та взаємодії з прихильниками;
- екстремісти можуть створювати провокаційний контент, який викликає обурення та негативні емоції. Це може бути спрямовано проти мігрантів, релігійних менших чи інших груп;

- ультраправі групи активно використовують теорії заговору, щоб викликати недовіру до урядових інституцій, медіа та інших груп;

- можуть пропагувати ідеї маргіналізації, дискримінації та винищення певних груп населення, особливо мігрантів чи представників інших культур;

- ультраправі групи часто використовують специфічні символи, жаргон та емблеми для ідентифікації своїх членів та сприяння їхньому об'єднанню.

Важливо врахувати, що екстремізм ультраправого спрямування може приймати різні форми, включаючи не тільки насильницькі акції, але й більш підступні методи впливу на суспільство [2, с. 373].

Ідеологія екстремізму ультраправого спрямування базується на ряді ключових принципів, які можуть варіювати від групи до групи, але загалом включають такі аспекти: підтримують ідею абсолютного націоналізму, расистські переконання виступають в ролі основи для визначення «свого» народу та відкидання «інших», проявляють агресію та ворожість до інших етнічних груп, особливо відносно мігрантів та осіб іншої культури. Антисемітизм, тобто ворожість до єврейського народу, також може бути важливою частиною їхньої ідеології. Ультраправі групи можуть висловлювати схильність до авторитарних систем управління та відхилення від принципів демократії. Зазвичай вони підтримують консервативні погляди на сім'ю, гендерні ролі, сексуальність та інші культурні аспекти. Ця ідеологія акцентує на важливості «білого» етносу та визначає його як основу для національної єдності та ідентичності.

Високий рівень ультраправого екстремізму є у Німеччині, Франції, Австрії, Швеції. Серед можливих причин поширення ультраправого екстремізму в цих країнах можна визначити соціальні невпорядкованості, економічні труднощі, міграційні питання, культурні розбіжності та невдоволення політикою.

Пропаганда націоналістичних груп часто використовують для поширення ідеології, які підкреслюють національну ідентичність та підтримують націоналістичний або етнічний шовінізм. До таких належать: символіка та емблеми, маркетингові кампанії, пропаганда на публічних заходах, вплив на медіа, інтернет та соціальні мережі, агітаційні та провокаційні матеріали [4].

У деяких країнах Європи зафіксовані активності націоналістичних груп.

Угорщина. Останнім часом в спостерігається зростання націоналістичних та популістських рухів. Політика прем'єр-міністра В.Орбана, орієнтована на націоналізм та консервативні цінності, отримує підтримку від певних націоналістичних груп, також Партія «Йоббік».

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

Республіка Польща. Існують націоналістичні рухи, іноді пов'язані з екстремізмом. Тут присутні ідеї націоналізму та консерватизму, що розглядають інші культури та групи як загрозу для польської ідентичності. Національний Рух (Narodowe Odrodzenie Polski – NOP).

Франція. Існують націоналістичні рухи, зокрема політичні партії, що підкреслюють національну ідентичність та антиімміграційні погляди. Тут слід відзначити різноманіття політичних поглядів в межах націоналістичних груп. Національний Фронт (Front National).

Греція. Тут діють націоналістичні партії та групи, які активно виступають проти імміграції та підтримують ідею захисту грецької культури та ідентичності, зокрема, «Золотий Ранок» (Golden Dawn).

Соціальні мережі та медіа відіграють вагоме значення у поширенні пропаганди радикалізму та екстремізму. Вони дозволяють швидко реагувати на події й поширювати інформацію. Це може бути використано для швидкого поширення радикальних ідей, пропаганди або закликів до екстремістської дії [5].

Соціальні мережі дають можливість точно мікротаргетувати аудиторію згідно з їхніми інтересами та поглядами. Це дозволяє ефективно спрямовувати пропаганду на конкретні групи, збільшуючи ймовірність її прийняття. Ефект Еха: коли певний контент отримує велику кількість переглядів чи лайків, це може викликати ефект ехо (відлуння) та привертати увагу нових користувачів. Алгоритми соціальних мереж можуть підсилювати фільтрування та відображення контенту, який відповідає власним поглядам користувачів, створюючи «інформаційну бульбашку» та обмежуючи різноманіття поглядів. Соціальні мережі слугують платформами для рекрутингу нових членів у радикальні групи та для комунікації між членами організацій. Це може бути особливо ефективним для груп, що діють в режимі терористичних організацій.

Розповсюдження дезінформації та фейк-новин стало більш проблематичним через соціальні мережі. Це може призводити до сприйняття неправдивої інформації, що впливає на формування радикальних поглядів. Наведемо кілька прикладів стратегій країн Європи у боротьбі з пропагандою радикалізму:

– Німеччина активно моніторить Інтернет та соціальні мережі для виявлення та припинення пропагандистської діяльності. Співпраця з великими соціальними мережами для видалення та блокування контенту, який сприяє радикалізації;

– Франція прийняла закони, спрямовані на боротьбу з онлайн-тероризмом та пропагандою радикалізму. Звернена увага на питання екстремізму в освітньому процесі та розвиток програм з його профілактики;

– Велика Британія активно залучає громадянське суспільство, включаючи релігійні групи та неприбуткові організації, до боротьби з пропагандою. Розроблені програми з профілактики радикалізації та виховання культури безпеки в школах;

– Нідерланди: впроваджено програми із дерадикалізації та реінтеграції для осіб, які піддалися радикалізації. Звернено увагу на розвиток медійної грамотності з метою зменшення вразливості під дією пропаганди.

– Іспанія розвиває глобальні стратегії, включаючи економічні та соціокультурні аспекти, для зменшення факторів, що сприяють радикалізації. Країна бере активну участь у міжнародних ініціативах та обміні досвідом для ефективної боротьби з пропагандою радикалізму [3].

Ці стратегії варіюють у залежності від контексту та особливостей кожної країни, але часто їх поєднують для більш ефективного контролю та протидії пропаганді радикалізму.

Джерела і література

1. «Radicalization in Western Europe: Integration, Public Discourse, and Loss of Identity» by Terri E. Givens, Gary P. Freeman, and David L. Leal. P. 55-65.

2. «Right-Wing Terrorism in the 21st Century: The National Socialist Underground and the History of Terror from the Far-Right in Germany» by Daniel Koehler. p. 373.

3. Требін М. П. Радикалізм у сучасному світі: соціально-політичний аналіз. URL: <http://fil.nlu.edu.ua/article/download/187928/187644>.

4. Деркач А.А. Політична психологія «Радикалізм, екстремізм і конфлікти у політичному процесі». URL: https://stud.com.ua/55931/psihologiya/radikalizm_ekstremizm_konflikti_politichnomu_protse і.

5. Лафренюк А. «Радикалізм у Європі: він живе, він ще не вмер». URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-world/3028134-radikalizm-u-evropi-vin-zive-vin-se-ne-vmer.html>.

У. С. Вакулович – студентка 4 курсу
ОПП «Міжнародні відносини» факультету
міжнародних відносин Волинського національного
університету імені Лесі Українки

ЄВРОАТЛАНТИЧНІ ПРАГНЕННЯ СУЧАСНОЇ ГРУЗІЇ

Науковий керівник:

Г. В. Копачинська – кандидат географічних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин і
регіональних студій Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Офіційні відносини між Грузією та Європейським Союзом почалися у 1990-х рр., після набуття Грузією незалежності від Радянського Союзу. У травні 1993 р. декларацію TRACECA (міжнародна програма, спрямована на розвиток економічних відносин, торгівлі і транспортно-сполучення в регіонах Чорноморського басейну, Південного Кавказу та Центральної Азії, прийнята у 1993 р.) було прийнято міністрами торгівлі та транспорту країн Південного Кавказу, країн Центральної Азії та ЄС, причому Грузія відіграла значну роль у її ініціюванні. Це започаткувало зусилля співпраці ще до офіційного існування ЄС.

У 1996 р. Грузія зробила перші кроки на шляху до взаємодії з ЄС, підписавши Угоду про партнерство та співробітництво, яка набула чинності у 1999 р. Ця угода насамперед була спрямована на підтримку пострадянської трансформації Грузії. ЄС надавав істотну допомогу державі до 2004 р., а на запрошення Грузії взяти участь у європейській політиці сусідства багато в чому вплинула «революція троянд» (мирна революція у Грузії, що у 2003 р. змусила піти у відставку президента Е. Шеварднадзе). У цей період країна висловила намір як членства в НАТО, так і більш глибокої інтеграції в ЄС [1].

Грузинські лідери, включно з президентом М. Саакашвілі (2004–2007 рр.; 2008–2013 рр.), зробили сміливі заяви про прагнення Грузії приєднатися до ЄС до 2009–2013 рр. Це зобов'язання було підкріплено прийняттям статті 78 Конституції Грузії, яка наголошує на прагненні країни до повної інтеграції до ЄС та НАТО. Незважаючи на ці події, інтерес ЄС до Грузії був обмеженим, оскільки він був зосереджений на ширшому потенційному значенні регіону Південного Кавказу у глобальному енергетичному ландшафті [2].

Європейський Союз спочатку розглядав роль Грузії на Південному Кавказі, ігноруючи її особливі культурні та історичні зв'язки з Європою. Непохитні європейські устремління Грузії залишилися незмінними з моменту проголошення незалежності, що

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

відрізняло її від Вірменії та Азербайджану, які мали менш послідовну самоідентифікацію [3].

Грузії довелося пройти непростий шлях, щоб досягти індивідуального визнання з боку Європейського Союзу, причому основною перешкодою був вплив Росії, який перешкоджав зусиллям Грузії щодо європейської інтеграції. Однак російська агресія, особливо під час російсько-грузинської війни у 2008 р., прискорила інтеграцію Грузії до ЄС [5].

У відповідь на війну у 2008 р. ЄС забезпечив реалізацію низки дій у Грузії, зокрема позачергову сесію Європейської ради у вересні 2008 р., створення Місії спостерігачів Європейського союзу (МНЕС) у жовтні 2008 р., призначення спеціального представника з кризи в Грузії у вересні 2008 р. та донорська конференція у Брюсселі у жовтні 2008 р., на якій було обіцяно виділити 4,5 млрд дол. США допомоги Грузії у 2008–2010 рр. Крім того, позитивна реакція ЄС на війну 2008 р. сприяла схваленню ініціативи «Східне партнерство» у 2009 р., в якій було визначено пріоритети співпраці з країнами Південного Кавказу, а також з Білоруссю, Молдовою та Україною.

У листопаді 2015 р. Європейська комісія опублікувала документ «Огляд європейської політики сусідства», в якому особлива увага приділялась країнам Чорноморського регіону – Грузії, Молдові та Україні. У цьому документі наголошувалося на їх поступовій інтеграції до ЄС з упором на комплексну політичну, економічну та соціальну модернізацію. 1 липня 2016 р. набула чинності Угода про асоціацію між Грузією та ЄС, яка відкрила перед Грузією нові економічні та політичні перспективи [8; 6].

Війна між Росією та Україною справила значний вплив на відносини Грузії та ЄС. Через день після початку війни у листопаді 2022 р. Європейський парламент ухвалив резолюцію щодо розширення ЄС під впливом єдиної позиції Заходу щодо конфлікту. Ця резолюція наголосила на можливостях, створених для Грузії агресією Росії в Україні.

3 березня 2022 р. Грузія подала прискорену заявку на вступ до ЄС, домагаючись статусу кандидата поряд з Україною та Молдовою. Цей статус кандидата передбачав глибшу інтеграцію з ЄС, збільшення допомоги, фінансової підтримки та повної політичної підтримки. «Асоційоване тріо», сформоване у 2021 р., прагнуло координувати свої зусилля щодо інтеграції з ЄС.

Хоча Грузія йшла тим же шляхом інтеграції, що й Україна та Молдова, Європейська рада надала статус кандидата останнім двом у червні 2022 р., а Грузія отримала «європейську перспективу». Хоча Грузія ще не була кандидатом, така перспектива означала відданість інституційній інтеграції до ЄС. Як держава-кандидат вона надала аналогічні привілеї, такі як фінансова підтримка, політичний діалог та участь у програмах ЄС. Однак до початку переговорів щодо вступу всіх трьох країн мають бути виконані певні умови [8].

Європейський Союз після російсько-української війни ініціював зміни внутрішньої політики, які могли вплинути на перспективи вступу Грузії до ЄС. Європейський Союз, що у минулому проявляв відмову у відношенні до ініціації процесу розширення, з початком війни виявив спроби подолати існуючі перешкоди цього процесу. Рішення ЄС історично ґрунтувалися на повному консенсусі, що уповільнювало процес розширення. В даний час ЄС розглядає можливість переходу до ухвалення рішень більшістю голосів, за яких буде достатньо 65% голосів населення ЄС. Ця зміна, якщо її буде реалізовано, може принести користь Грузії, знизивши ризик опозиції з боку держав-членів під час процесу її приєднання.

Європейський парламент закликає до більш активної участі у вирішенні регіональних конфліктів та запобіганні тому, щоб вони стали попередньою умовою для набуття статусу кандидата та розширення ЄС. Це зрушення може дозволити Грузії приєднатися до ЄС без попереднього вирішення своїх конфліктів, а потім працювати над ними у співпраці з ЄС. Ведеться дискусія про виділення більшої допомоги з конкретних

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

фондів ЄС країнам, які прагнуть вступити до ЄС, що потенційно може запропонувати більшу підтримку прагненням Грузії до ЄС.

Ці події вказують на більш гнучкий підхід до розширення всередині ЄС, що потенційно піде на користь перспектив вступу Грузії [7].

Очікується, що після війни в Україні ЄС продовжить процес розширення, пропонуючи країнам Європи, які не входять до ЄС, більше можливостей для приєднання. Шанси Грузії на вступ до ЄС покращилися завдяки демократичним реформам. Без цих реформ Грузія, як і Азербайджан, залишилася важливим партнером ЄС, але без перспектив членства в ЄС.

Отже, відносини Грузії з ЄС, які почалися в 1990-х рр., спочатку були недостатньо інтенсивними, оскільки ЄС був більш орієнтований на весь регіон Південного Кавказу. Однак військове втручання Росії в Грузію в 2008 р. і в Україну у 2014–2023 рр. викликало значне зрушення. Ці події прискорили інтеграцію Грузії до ЄС та призвели до позитивної динаміки щодо реалізації ініціативи Східного партнерства. Перспективи Грузії на повну інтеграцію до ЄС зросли, про що свідчить поява у Грузії «європейської перспективи».

Джерела та література

1. Beata W., Gniazdowski M. *EastLrn Partnership: the opening report*. 22nd ed. Warszawa: Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, 2009. 74 p. URL: http://pdc.ceu.hu/archive/00003766/01/Report_EP_2009_eng.pdf.

2. Gegeshidze A. *The role of the European Union in the normalization of Georgia-Russia relations: potential, limitations, expert opinion*. Georgian Strategy and International Relations Research Foundation, 2007. 24 p. URL: http://pdc.ceu.hu/archive/00003161/01/the_role_of_the_eu.pdf.

3. Gegeshidze A. *Georgia in the Wider Europe Context: Bridging Divergent Interpretations*. Budapest: International Policy Fellowship Program, 2006. 50 p. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/11870097.pdf>.

4. Imedashvili N. *What does Russia want from Georgia?* RONDELI FOUNDATION. URL : <https://gfsis.org.ge/blog/view/1538>.

5. Kopiters B. *Georgia and Europe: the concept of the periphery in international relations*. Center for Social Sciences, 2006. 116 p. URL: <http://openlibrary.ge/bitstream/123456789/102/4/religia%20da%20kultura.pdf>.

6. Namoradze Z. *Effective criminal defence in Eastern Europe*. Moldova: Soros Foundation, 2012. 534 p. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/11870097.pdf>.

7. Pellon G., Wilde T. *The Implications of the European Neighbourhood Policy (ENP) on the EU-Russian Strategic Partnership*. Helsinki Monitor. 2006. № 2. P. 119–120. URL: https://brill.com/view/journals/hels/17/2/article-p119_3.xml?language=en&ebody=previewpdf-68011.

8. Varner J. *It's been one month since Russia began its invasion of Ukraine. Here's where we stand*. *The HUB*. URL: <https://thehub.ca/2022-03-28/the-state-of-the-russian-ukrainian-war-one-month-in/>.

S. S. Arendarchuk – master of International Relations Faculty Lesya Ukrainka Volyn National University

Ya. V. Vozniuk – Candidate of Political Sciences, Associate Professor of the International Communications and Political Analysis Department Lesya Ukrainka Volyn National University

PAKISTAN-CHINA ALLIANCE & THE INDIA-US COALITION

Competition from China is growing to be a central principle of U.S. economic, foreign and security policies, and the real goal is the American domination in the region. This means either a strong United States control over Beijing or isolation of it. Pakistan is at the centre of this emerging storm. The «stand neutral» option is not available in Islamabad. The United States has already selected India as its strategic partner to counter China in the Indo-Pacific and South Asia region. The US declaration policy on South Asia is a part of Indian domination of the subcontinent. The Washington establishment is working to increase India's military strength to counter China.

On the other hand, partnership with Beijing has now become the backbone of Pakistan's security and foreign policy as US-supported India is more harmful to Islamabad due to conventional enmity, even if the US is supporting New Delhi to counter China only. So the Alliance of the United States and India will ally Pakistan-China even more strong and logically. Pakistan has remained one of the biggest obstacles in the path of Indian hegemony in South Asia.

United States want hegemony in the region and the success of this is dependent on India. Hence the state will try to get this «barrier» (Pakistan) out of the way by asking it to be either an ally of Washington or to be neutral, but technically, India and Pakistan can never be in a bloc together. A few years back, when Islamabad was a close ally of the US, New Delhi was considered more inclined towards Russia. Now when India has joined hands with the US, Pakistan has made relations better with Beijing and Russia. The United States is busy equipping India with the latest technology, which will have an immediate, definite and probably the biggest impact on Pakistan [2].

The situation has become nastiest as Washington has now also joined the Indian mark and started to present the legitimate struggle for Kashmir as 'religious terrorism'. Pakistan is being targeted for a hybrid war. India has been openly cooperating with the increase in arms power, ceasefire violations on the L.O.C (Line of Control at Indo-Pak border) and opposition to Kashmir's independence, as well as ethnic aggression in the former FATA (The Federally Administrated Tribal Areas) region of Pakistan with a dissociated media campaign and by supporting terrorism using groups such as «Tehreek-e-Taliban Pakistan» and the «Baloch Liberation Army» (ligated Terrorist groups funded by India against Pakistan) [2].

The United States and India are playing a central role behind THE FATF's threats to blacklist Pakistan and opposition to CPEC (China-Pakistan Economic Corridor). The United States has already made the IMF package for Pakistan a delay, objecting to paying off Chinese debts from the bail-out. While the United States has kept its way open on Pakistan's side by using Pakistan's support to attract the Taliban to «fair» behaviour, the United States cannot take long to change its position once the Afghanistan issue is resolved or table talks with the Taliban are over [2].

The China-US conflict may further escalate soon. The pressure persuaded by the United States to put other states in its rows will become worse under the guidance of the US Hawks. It seems that China, under Xi Jinping, will neither hide its power nor wait for the US escalation further. Beijing has responded well to Washington's trade sanctions as well as to the

technology bans. China will defend its interests by damaging the US interests in the region, especially if India serves as a US proxy. Narendra Modi, PM of India, is not likely to be more flexible towards Pakistan in his second term as he has been elected based on extremist Hindu nationalism and anti-Muslim, Kashmiris in particular while Pakistan has emerged as a Chinese strategic partner, as without Pakistan roadways and Gwader seaport the BRI project won't remain much cost and time efficient. Indian Prime Minister, Modi, still, would not want to give up his accent and character as he needs to divert Indian public attention from his poor governance by installing war-mania and blaming Pakistan.

Post-pandemic conditions are not favourable for the Indian economy and production has also come low. India is not only facing a problem of disputed Kashmir, but lately, there is also a popular and stable «Farmer Rebellion Movement» against the Indian government which is said to be overpowering the multinational companies to help big business control on agricultural production. The present worsening of Muslims living in India is a practical example for those who believe that the demonstration of goodwill will lead to India's friendship. There are also insurgencies across the country over the issues of religion, caste, linguistics, and liberation issues.

The changing of the special sovereign status of Kashmir and several other amendment bills has created a crisis, which has confirmed possible threats along with the Kashmir conflict. In their resistance to Indian capture, Kashmiri groups will respond on a few occasions to the untimely and systematic Indian human rights violations in a violent manner. India will blame Pakistan for its failure to suppress this violence and Kashmiri resistance which may result in a controlled or full war between the countries. Indian media is already behaving jingoistically against China and Pakistan. Indian Army chief has already declared that Indian forces are fully prepared to attack Pakistan on their desired dates. This open acceptance is a prove towards Pakistan's allegations against India, on every forum, in which Pakistan is repeatedly claiming that India is providing fuel to terrorism inside Pakistan through its intelligence agencies and has harboured terrorist groups in Afghanistan to provoke terrorism and anarchy in Pakistan. «EU DISINFO LAB REPORT» is also been published by an investigating NGO in which the whole story is disclosed about what means and tactics are been used by allegedly Indian recruits to misguide Western countries regarding Pakistan by using propaganda machinery as a part of fifth generation warfare [1].

The developments in this regard indicate that the next Indo-Pak conflict could open pretty soon. Regardless of what path will Pakistan take, Kashmiris, despite all odds, will continue their 70-year struggle for freedom against India in every way possible. If Modi's government attempts to fulfil its promise to capture Pakistan's administrative part of Jammu Kashmir by force, as promised during the election campaign, it will further insinuate Kashmiri resistance. After which Islamabad will have 1 option left. Which is a bloody face-off, while Pakistan is making efforts to stabilize its economy and restore production, civil and military leadership has to take full care of the security and security of the country's strategic freedom. This will provide an opportunity for recent US-China rivalries to be entered in the hardcore battlefield in favour of their allies, China from Pakistan's side and the US from India. If this clash starts, it could soon escalate to a nuclear or big conventional war which can destroy the peace of almost the entire world. Chances for a nuclear encounter seem more prominent because all three major stakeholders of the region are nuclear powers.

The most dangerous scenario for Pakistan would be the Indian conventional attack under the US atomic umbrella, and Pakistan's ability to counter nuclear attack is the only and sure way to counter this disaster scenario. Pakistan does not have the option of surrender. Recognizing Indian dominance in South Asia would be the same as it would hurt Pakistan's most important goal which is stability. If powers like the US and China indulged in an Indo-Pak possible war, there are fair chances of Russian intervention as well, because Russia will never accept US dominance in Asia-Pacific region. Some other countries such as North Korea, South Korea, Taiwan and Japan can also be dragged into the war as partners of poles [4].

A better future is possible. But it does not look much more prominent shortly. According to a global professional service firm PWC, The World in 2050, six out of seven global economic powers in the next 30 years will be today's economically developing countries, while the United States will be downgrading from second position to third on the list. The country's gross domestic product (GDP) is measured by the purchasing power of the people, which is calculated by equalizing the price difference between different countries. China is now the world's largest economy. According to the report, India's average growth rate will be five per cent, making it one of the fastest-growing countries in the world. By 2050, India is expected to overtake the United States as the world's second-largest economy and account for 15% of the world's gross domestic product. The positive effects of this economic growth are already beginning to show in people's lives. The South American country Brazil will be ranked fifth in the list of economically developed countries by 2050, behind Japan, Germany and Russia, While China is expected to get the Top position in the list. This is the prime concern, as the US is not in the mood to give China any free hand to take over the world's economy [3].

Hence, the Pakistani-Chinese alliance and the Indian-American coalition represent two different vectors of geopolitical relations in the South Asian region. Both alliances are important for geopolitical dynamics in the region. However, their development may also create tension due to different strategic interests and influence in the South Asian region, particularly in Kashmir and other conflict hotspots.

Sources and literature

1. EU Disinfo Lab. Report 2020 URL: <https://www.disinfo.eu/publications/indian-chronicles-deep-dive-into-a-15-year-operation-targeting-the-eu-and-un-to-serve-indian-interests/>.
2. Khan Muhammad Zahid Ullah, Khan Minhas Majeed. China-Pakistan Economic Corridor. *Jstor Journal*. №29. 2019. P. 2-17. URL: www.jstor.org/stable/10.2307/48544300.
3. PWC. The World in 2050 URL: <https://www.pwc.com/gx/en/research-insights/economy/the-world-in-2050.html>.
4. The Hindu. What is COMCASA. URL: <https://www.thehindu.com/news/national/what-is-comcasa/article24881039.ece>.

М. В. Романчук – студент 3 курсу
ОПП «Міжнародні відносини» факультету
міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі Українки
Г. В. Копачинська – кандидат географічних
наук, доцент кафедри міжнародних відносин і
регіональних студій факультету міжнародних
відносин Волинського національного
університету імені Лесі Українки

ТАЙВАНЬ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Республіка Китай, відома також як Тайвань або Китайський Тайбей – острівна держава з обмеженим міжнародним визнанням у Східній Азії. Проблеми з визнанням Тайваню виникають внаслідок складнощів у міжнародних відносинах, особливо через розгортання політичних та історичних подій. У 1949 р. в результаті Громадянської війни в Китаї, націоналісти перемістили свою столицю на Тайвань, вступивши в конфлікт з

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

комуністичною владою на континенті. Ця подія породила два різні політичних сутності – Китай та Тайвань. Офіційно Республіка Китай продовжує вважати себе єдиним законним представником Китаю та Тайваню, виступаючи проти будь-якого визнання Тайваню як незалежної країни. Ця позиція викликає суперечки в міжнародних відносинах, адже багато країн утримуються від офіційного визнання Тайваню, побоюючись можливих реакцій з боку Китаю. Таким чином, Тайвань залишається об'єктом дипломатичної напруги та визнання.

Міжнародний статус Тайваню десятиліттями перебував у невизначеному стані. Уряд у Тайбеї, який раніше представляв Китай у Раді Безпеки Організації Об'єднаних Націй, сьогодні залишився лише з двадцятьма дипломатичними союзниками та бореться з великими труднощами, щоб отримати доступ до міжнародних організацій. Наразі Тайвань не є широко визнаною незалежною державою, але вже понад 60 років він ефективно управляється урядом Китайської Республіки, а останні 15 років має демократичний уряд. У своїх відносинах з Китаєм він користується тим, що зазвичай називають статус-кво, рівновагою, яка забезпечує значну гнучкість, але водночас обмежує можливості Тайваню стати повноцінним міжнародним гравцем [6].

Тайвань також доклав нових зусиль для зміцнення своїх позицій у міжнародному суспільстві за допомогою Нової політики на південь, ця політика спрямована на використання культурних, освітніх, технологічних, сільськогосподарських та економічних активів Тайваню для посилення регіональної інтеграції держави та сприяння ширшому розвитку Індो-Тихоокеанського регіону. Назвавши цю політику регіональною стратегією для Азії, уряд Тайваню заявив, що він співпрацюватиме з країнами на регіональному та глобальному рівнях «з метою поглиблення та розширення присутності в Південній та Південно-Східній Азії». Нова політика на Південь має на меті створити нову модель співпраці шляхом сприяння економічному співробітництву, обміну технологіями, спільному використанню ресурсів і налагодженню регіональних зв'язків [1].

За останні кілька десятиліть соціальні, економічні та культурні зв'язки між Китаєм та Республікою Тайвань процвітали. Однак у «відносинах між протокою» (названих через Тайванську протоку, що розділяє дві території) все ще домінує дипломатична конкуренція, а також геополітична і військова напруженість [3]. Китай застосовує різноманітні тактики примусу, не вдаючись до збройного конфлікту. Його мета – виснажити Тайвань і підштовхнути населення острова до висновку, що найкращим варіантом для них є об'єднання з материком. З цією метою Китай збільшив частоту і масштаби патрулювання бомбардувальників, винищувачів і літаків-розвідників над Тайванем і навколо нього. Він також дедалі частіше проводить свої військові кораблі і авіаносці через Тайванську протоку для демонстрації сили [4].

Політика гнучкої дипломатії також принесла Тайваню відчутні здобутки, окрім збереження стабільної кількості дипломатичних союзників у період з 2008 по 2016 рр. Тайвань отримав більше доступу до міжнародних організацій, включаючи спеціалізовані установи ООН. Наприклад, він брав участь у роботі Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я як спостерігач з 2009 по 2016 рр. і Асамблеї Міжнародної організації цивільної авіації у 2013 р. [5].

У той час як ЄС проводить політику «одного Китаю» і визнає уряд Китайської Народної Республіки єдиним законним урядом Китаю, між ЄС і Тайванем склалися міцні відносини і тісна співпраця в широкому спектрі сфер. Регулярні консультації між ЄС і Тайванем стосуються питань, що становлять взаємний інтерес, таких як права людини, торговельно-економічні питання, зв'язок, інновації, цифрові технології, зелена енергетика, циркулярна економіка, трудові питання та управління катастрофами. ЄС сильно зацікавлений у мирі, безпеці та стабільності в Азії. ЄС підтримує статус-кво і мирне вирішення розбіжностей через Тайванську протоку, відкидаючи застосування або загрозу застосування сили. Він продовжує заохочувати діалог і конструктивну взаємодію [7].

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

Будучи провідною демократією і технологічним центром, Тайвань є ключовим партнером США в Індо-Тихоокеанському регіоні. Хоча Сполучені Штати не мають дипломатичних відносин з Тайванем, вони мають міцні неофіційні відносини. США і Тайвань поділяють спільні цінності, мають глибокі комерційні та економічні зв'язки, а також міцні культурні зв'язки, які є основою дружби і слугують поштовхом для розширення взаємодії. Тайвань став важливим партнером США у сфері торгівлі та інвестицій, охорони здоров'я, виробництва напівпровідників та інших важливих ланцюгів постачання, перевірки інвестицій, науки і технологій, освіти та просування демократичних цінностей. США продовжують підтримувати членство Тайваню в міжнародних організаціях, де державність не є обов'язковою вимогою, і заохочуватимуть повноцінну участь Тайваню в організаціях, де його членство неможливе. Тайвань і США є членами кількох міжнародних організацій та органів, включаючи Світову організацію торгівлі, Форум Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва та Азійський банк розвитку [8].

Вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 р. знову привернуло увагу до Тайваню, а міжнародна спільнота провела паралелі між Росією та Україною, Китаєм і Тайванем. Багато хто побачив спільну долю демократичних країн, які прагнуть зберегти свій спосіб життя перед обличчям авторитарного агресора, що насувається. Це спонукало кілька країн-однорумців, включно з пострадянськими державами, які зіткнулися зі схожими загрозами, запропонувати більшу підтримку Тайваню. Починаючи з надмірної реакції Пекіна на підписання Прагою угоди про побратимство (яка сприяє культурним і діловим зв'язкам) з Тайбеєм у 2019 р. в Центральній і Східній Європі зросли сумніви щодо впливу Китаю повною формою у регіоні, включаючи зростаюче невдоволення регіональною структурою Китаю «17+1» – формат співпраці між Китаєм та країнами Центральної та Східної Європи. Ця ініціатива, яка була запущена в 2012 р. має на меті поглиблення економічних та культурних зв'язків між Китаєм та країнами цього регіону. Однак політика Тайваню в контексті ініціативи «17+1» викликає певні труднощі та протиріччя. Ініціатива спрямована на створення інфраструктурних та економічних зв'язків між країнами Євразії, Африки та Південно-Східної Азії. Ініціатива «Один пояс, один шлях», яка була представлена в 2013 р., зараз скоротилася до 14 учасників у зв'язку з виходом з неї Литви, Естонії та Латвії і розчаруванням в обіцяних китайських інвестиціях в рамках цієї ініціативи. Частково внаслідок цього неофіційні відносини Тайваню з країнами Східної Європи та Балтії з тих пір поглибилися [2].

Тайваню слід скористатися перевагами розширених багатосторонніх зв'язків для розвитку і поглиблення двосторонніх відносин з країнами-однорумцями. Це дозволило б Тайваню підвищити рівень залучення у світову політику. Розширення двосторонніх зв'язків з новими країнами допоможе уникнути надмірної залежності від інших країн і забезпечить довготривалість та ефективність дій, спрямованих на збереження та розширення міжнародного впливу Тайваню.

Джерела та література

1. Butler C. «To Deepen and Broaden Our Presence» Taiwan's Strategies for Participating in the International System. URL: <https://www.chinacenter.net/2021/china-currents/20-1/to-deepen-and-broaden-our-presence-taiwans-strategies-for-participating-in-the-international-system/>.
2. Gregory C. Taiwan's Diplomatic Offensive in Eastern Europe. URL: <https://thediplomat.com/2022/02/taiwans-diplomatic-offensive-in-eastern-europe/>.
3. John C. Taiwan Relations with China. URL: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9844/>.
4. Lindsay M. Why China-Taiwan Relations Are So Tense. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/china-taiwan-relations-tension-us-policy-biden>.

5. Nike C. G-7 Countries Back Taiwan's Observer Status in World Health Assembly. URL: https://www.voanews.com/a/east-asia-pacific_g-7-countries-back-taiwans-observer-status-world-health-assembly/6205478.html.

6. Sigrid W. Biding Time: The Challenge of Taiwan's International Status. URL: <https://www.brookings.edu/articles/biding-time-the-challenge-of-taiwans-international-status/>.

7. The European Union and Taiwan. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/taiwan/european-union-and-taiwan_en?s=242.

8. U.S. Relations With Taiwan. URL: <https://www.state.gov/u-s-relations-with-taiwan/>.

І. А. Алексєєва – магістр 2 року навчання
ОПП «Міжнародні відносини» факультету
міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі Українки
С. А. Ціпошук – студентка 1 року магістратури
ОПП «Середня освіта. Географія. Економіка»
географічного факультету Волинського
національного університету імені Лесі Українки

АРКТИЧНИЙ РЕГІОН ЯК ЗОНА ГЕОПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВ СВІТУ

Науковий керівник:

В. О. Патійчук – кандидат географічних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин і
регіональних студій факультету міжнародних
відносин Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Багато розвинутих північних країн світу проявляють неабияку зацікавленість до Арктичного регіону, що обґрунтовано наявністю в його межах ще малоосвоєних запасів мінеральних ресурсів. За оцінками експертів, в Арктиці сконцентровано значні родовища нафти (10-15% світових запасів) та природного газу (до 30 % усіх ресурсів планети) [10]. Цей регіон також багатий на рідкі та рідкоземельні метали. Також морськими шляхами регіону можна значно скоротити відстань від Європи, Канади та США до Євразії. Крім того, північні морські шляхи є менше небезпечними з терористичної точки зору та загрози міжнародного піратства. Також у морях Північно-Льодовитого океану мало планктону і тварин, які перешкоджають судноплавству, як це трапляється в південних широтах. У північних морях порівняно менше штормить, хоча й вони мають короткий термін навігації влітку. Проте, глобальне потепління клімату може їх перетворити на досить економічний транспортний простір. Тому в умовах зростаючих потреб в енергоресурсах і жорсткій економічній конкуренції, прилеглі до Арктики держави, пред'являють свої права на її територію. Тобто, Арктичний регіон є об'єктом зіткнення геополітичних інтересів багатьох країн світу, насамперед, США, Росії, Канади, Норвегії та Данії, які мають прямий вихід до полярних територій. Північний вектор зовнішньої політики також є важливим для Норвегії, Швеції та Фінляндії. Останнім часом до Арктичного регіону значний інтерес виявляє й Китай, який активно співпрацює на цій території.

Юридично статус Арктики регулює низка міжнародних договорів. До них належать: Конвенція ООН з морського права 1982 р., Ілюліссатська декларація 2008 р., яку підписали США, Канада, Росія, Данія й Норвегія, інші двосторонні угоди про

розмежування морських кордонів і регламентування морських перевезень у північних морях та їх господарського використання. Майже всі країни регіону заявили свою готовність до мирного вирішення спірних питань в Арктичному регіоні шляхом переговорів, укладання нових договорів і налагодження співробітництва в багатьох галузях міжнародної взаємодії [1]. Особливої уваги заслуговує статус виключних морських економічних зон у регіоні та можливості їх розширення згідно геологічних особливостей структури континентального шельфу Північно-Льодовитого океану. З цією метою ще в 1996 р. була створена Арктична Рада, до якої входять США, Канада, Данія, Фінляндія, Норвегія, Швеція, Ісландія та Росія [4]. Найбільш активними в господарському, політичному та економічному плані є формат т. зв. «Арктичної п'ятірки» (РФ, США, Канада, Данія та Норвегія), яка була створена з метою вирішення найбільш гострих спірних питань (делімітації територіальних кордонів, недопущення мілітаризації регіону, контролю над видобутком ресурсів та екологічного нагляду). В безпековому плані в регіоні функціонує платформа Північної оборонної співпраці (NORDEFCO), що об'єднує Данію (з Фарерськими островами та Гренландією), Швецію, Норвегію, Фінляндію та Ісландію [5]. Майже всі країни регіону проявляють ініціативу щодо розширення внутрішніх континентальних зон і господарського освоєння шельфу цього океану. Досить активними у цьому питанні є Норвегія, Росія, Канада та Данія. Хоча США й підписали чимало угод щодо Арктики, проте вони, як переконує практика, не поспішають ратифікувати ці важливі документи, що дає їм можливість діяти так, як вимагають їхні політичні та економічні інтереси [7]. 10 травня 2013 р. США ухвалили Національну стратегію в арктичному регіоні, у якій чітко визначили свої пріоритети.

Територіальні претензії в Арктиці є найгострішими проблемами міждержавних відносин у регіоні, адже багато держав прагнуть розширити свої виключні морські економічні зони за рахунок претензій на континентальний шельф. Зараз триває значне протистояння на дипломатичному рівні між державами регіону. Наприклад, Росія претендує на ділянку шельфу площею понад 1,2 млн кв км [8]. Канада вважає, що спірний хребет Ломоносова є продовженням Північноамериканської тектонічної платформи й належить їй [3]. Значна частина Північно-Західного морського шляху проходить через канадські територіальні води, що надає їй підстави претендувати на цей маршрут. Така позиція вступає у протиріччя з російською версією приналежності цього важливого морського маршруту, в тому числі й США. Останні обґрунтовують, що їм належать понад 600 миль від північного узбережжя Аляски [7]. Такі ж претензії висуває й Данія, яка заявляє на свою приналежність майже 900 тис. кв км, що включає в себе територію Північного Полюсу [2]. Вона також не може досягнути порозуміння щодо статусу острова Ганса, розташованого в протоці Кеннеді, яка відділяє Гренландію від Канади. Обидві країни вважають його своєю територією. Канада також має територіальні суперечки з Данією щодо кордону у морі Лінкольна та з США – у морі Бофорта [6]. Спірним залишається питання демаркації російсько-норвезького кордону в Баренцовому морі, хоча у 2010 р. й було досягнуто часткового компромісу між цими державами.

Особливий інтерес в Арктиці проявляє Російська Федерація, яка має протяжні північні кордони й можливість виходу в значні північні морські простори. В 2001 р. вона здійснила дипломатичний запит щодо Конвенції ООН із морського права у контексті своїх претензій на арктичний шельф. Остання була відхилена через недостатнє правове та наукове обґрунтування. Росія в знак доказовості власної присутності та претензій на володіння арктичними просторами у 2007 р. встановила на дні Північного полюсу свій прапор і заявила на своє вибіркове право ним володіти [8]. У 2015–2016 рр. РФ підтвердила свої претензії на арктичний шельф на рівні ООН. У 2013 р. в цій країні було затверджено т. зв. «Арктичну стратегію» до 2020 р. та програму щодо її військової присутності в морських акваторіях Північно-Льодовитого океану. Основним завданням цієї стратегії є забезпечення військової безпеки та охорони державного кордону Росії шляхом підтримання необхідного рівня боєздатності морського флоту та інших військ. На

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

цей проєкт вона виділила понад 5 трлн рублів [9]. В грудні 2014 р. РФ сформувала спеціальне стратегічне об'єднане командування «Північ», яке контролює арктичні території. Головна мета – забезпечити охорону північних територій держави і перспективних морських регіонів завдяки діяльності підрозділів Північного флоту РФ та їхньої взаємодії з сухопутними, військово-повітряними військами та силами протиповітряної оборони тощо. Північний флот є одним із найпотужніших військових формувань Росії, на озброєнні якого перебувають підводні атомні човни (яким була атомна субмарина «Курськ», яка затонула в 2000 р.) і потужна ракетна зброя. На Півночі базується єдиний російський авіаносець «Адмірал Кузнецов» та інші крейсери. Їх охороняють і технічно обслуговують ще шість великих протичовнових есмінців, дев'ять малих бойових кораблів, допоміжні та десантні одиниці тощо. Повітряні сили РФ в цьому регіоні представлені 279-м окремим корабельним винищувальним авіаційним полком у складі чотирьох ескадрилій та 7050-ю авіаційною базою, на озброєнні якої перебувають протичовнові, патрульні, транспортні літаки та гелікоптери. Окрім корабельних та авіаційних підрозділів флоту тут дислокується 80-а та 200-а окремі мотострілкові бригади та інші військові підрозділи [5]. Таким чином, Росія військово досить потужно представлена в північних широтах. Вона навіть не перебазовувала своїх військ із Півночі після широкомасштабного вторгнення 24 лютого в Україну. Це свідчить про те, що вона боїться втратити свою військову перевагу в цьому регіоні.

Суттєво різні політичні позиції провідних арктичних гравців щодо залучення зовнішніх міжнародних організацій до вирішення проблем регіону. Росія та Канада активно виступають проти участі НАТО у цих процесах. На відміну від Норвегії, яка намагається підключити Північноатлантичний альянс до арктичного формату. Данія виступає в ролі північного провідника політики Європейського Союзу [10]. Арктика має важливе значення для НАТО, адже більшість країн альянсу виявляють політичну та економічну зацікавленість у цьому регіоні. Західні країни наголошують на необхідності активізувати торговельно-економічне партнерство в межах 15 арктичних країн, які намагаються інтегруватися в цьому питанні на рівні Арктичної ради [1]. Вони закликають вирішувати усі територіальні суперечки відповідно до нормативних актів ООН та не допустити її мілітаризації.

В останні роки також активізував свою зовнішньополітичну діяльність в арктичному регіоні й Китай, який на всіх міжнародних майданчиках із цієї проблематики наголошує на тому, що цей регіон не належить жодній державі світу та є власністю всіх народів планети [1]. Зацікавленість КНР Арктикою обумовлена наявністю стратегічних запасів у цьому регіоні родовищ нафти, газу, рідкісних і поліметалів тощо. Китай насамперед намагається зберегти баланс безпеки в цьому регіоні та бере участь у наукових експедиціях щодо геологічного вивчення арктичних просторів. Його фахівці переконані, що в найближчому майбутньому за рахунок полярних родовищ Китай зможе забезпечити свої економічні потреби у вуглеводневих запасах на 50% від потреб країни [10]. Також КНР зацікавлена у використанні Північного морського шляху як безпечнішого та коротшого маршруту постачання товарів з Азіатсько-Тихоокеанського регіону до Європи та Канади. Згідно з Конвенцією ООН із морського права, Китай не може висувати претензії щодо розподілу шельфових багатств Арктики, оскільки не є арктичною державою. Тому Пекін намагається в цьому питанні контактувати й співпрацювати з Росією та іншими державами Північної Європи, а також юридично намагається відстояти свої права на участь в арктичних економічних і політичних процесах.

Отже, Арктика є важливим перспективним ресурсним регіоном і перспективним транспортним коридором для багатьох держав світу, тому тут зіштовхнулися їхні геополітичні інтереси та протистояння. Серед держав, які претендують на арктичні ресурси – це США, Канада, Росія, Китай та Північноєвропейські країни. Зважаючи на це, у регіоні актуалізовано питання щодо підтримання безпеки у межах його території. Активні геополітичні гравці – США та РФ разом з іншими великими арктичними

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

державами, а також КНР, як зацікавлений в ресурсах актор міжнародної взаємодії, намагаються відстоювати свої національні та групові інтереси.

Джерела та література

1. Арктика – зона потенційних конфліктів. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2015/04/150421_arctic_russia_conflict_zone_vs.
2. Арктична політика Данії: лідерські амбіції та ґренландське питання. URL: <https://adastra.org.ua/blog/arktichna-politika-daniyi-liderski-ambiciyi-ta-grenlandske-pitannya>.
3. Арктична політика Канади: кленовий листок на полярній кризі. URL: <https://adastra.org.ua/blog/arktichna-politika-kanadi-klenovij-listok-na-polyarnij-krizi>.
4. Арктична рада: білий прапор перемоги співпраці. URL: <https://adastra.org.ua/blog/arktichna-rada-bilij-prapor-peremogi-spivpraci>.
5. Замікула М.О. Мілітаризація Арктики як проблема міжнародної безпеки. URL: file:///C:/Users/Admin/Desktop/militar_Arktuku-4c34d.pdf.
6. Канадська триада для Арктики. URL: <https://mil.in.ua/uk/kanadska-triada-dlia-arktyku/>.
7. Нариси арктичної політики США в XXI столітті. URL: <https://adastra.org.ua/blog/narisi-arktichnoyi-politiki-ssha-v-hhi-stolitti>.
8. Наступне протистояння РФ із Заходом відбудеться в багатій ресурсами Арктиці: Bloomberg. URL: <https://www.unian.ua/world/sleduyushchee-protivostoyanie-rf-s-zapadom-sostoitsya-v-bogatoy-resursami-arktike-bloomberg-12245163.html>.
9. Російські війська в Арктиці: боротьба за ресурси. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3226009-rosijski-vijska-v-arktici-borotba-za-resursi.html>.
10. Як змінюється характер безпеки в Арктиці. URL: <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2019/06/28/yak-zmnyut-sya-harakter-bezpeki-v-arktits/index.html>.

М. С. Шарганович – студент 2 курсу магістратури ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
Н. Н. Коцан – доктор географічних наук, професор, завідувачка кафедри міжнародних відносин і регіональних студій факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА КРАЇН ЗАХІДНОЇ АФРИКИ

Економічне співтовариство країн Західної Африки (ЕКОВАС, англ. *The Economic Community of West African States (ECOWAS)*) – це субрегіональна організація, в склад якої входять країни Західної Африки. Метою створення цього Співтовариства було просування економічної інтеграції країн регіону [1]. Штаб-квартира організації розташована в Абуджі (Нігерія).

Перші спроби регіональної інтеграції почалися 1945 р. із запровадження франка КФА (фр. *Colonies françaises d'Afrique*), який об'єднав в один союз франкомовні країни

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

регіону. У 1964 р. президент Ліберії В.Табмен запропонував створити економічний союз для країн Західної Африки. Його пропозиції були підтримані керівниками Гвінеї, Кот-д'Івуару та Сьєрра-Леоне і вже наступного року ці чотири країни підписали відповідну угоду.

У 1972 р. президент Нігерії Я.Говон та його тогочасний колега Е.Гнассінгбе виступили з ініціативою широкої інтеграції західноафриканських держав. Наслідком їхніх зусиль стало підписання 28 травня 1975 р. представниками 15 країн регіону Лагоської угоди про створення Економічного співтовариства країн Західної Африки.

24 липня 1993 р. угода про ЕКОВАС була переглянута у бік розширення сфери дії [3], із 1 січня 2015 р. країни-учасниці запровадили Спільний зовнішній тариф (англ. *Common External Tariff – CET*) [2], фактично перетворивши об'єднання на Митний союз.

Країнами-засновниками ЕКОВАС у 1975 р. виступили: Бенін, Буркіна-Фасо, Гамбія, Гана, Гвінея, Гвінея-Бісау, Кот-д'Івуар, Ліберія, Мавританія, Малі, Нігер, Нігерія, Сенегал, Сьєрра-Леоне та Того. У 1976 р. до ЕКОВАС приєдналася Кабо-Верде. Мавританія залишила ЕКОВАС у 2002 р., віддавши перевагу іншому регіональному об'єднанню – Союзу Арабського Магрибу. Зараз до складу співтовариства входять 15 країн: Бенін, Буркіна-Фасо, Гамбія, Гана, Гвінея, Гвінея-Бісау, Кабо-Верде, Кот-д'Івуар, Ліберія, Малі, Нігер, Нігерія, Сенегал, Сьєрра-Леоне, Того.

Згідно з переглянutoю угодою 1993 р., інституціями Співтовариства є: Асамблея глав держав та урядів, Рада Міністрів, Парламент Спільноти, Економічна та соціальна рада, Суд Спільноти, Виконавчий секретаріат, Фонд співробітництва, компенсацій та розвитку, Спеціалізовані технічні комісії, а також будь-які інші установи, які можуть бути створені Органом [3].

Метою функціонування Економічного співтовариства країн Західної Африки є: боротьба з бідністю, забезпечення миру та безпеки в «гарячих» точках (серед яких Ліберія, Гвінея-Бісау), боротьба зі злочинністю та незаконним розповсюдженням легкої стрілецької зброї, роззброєння, боротьба з контрабандою. Для цього була створена Група моніторингу.

Основними проблемами розвитку Економічного співтовариства країн Західної Африки є: відсутність ефективної системи платежів, неузгодженість митних інструкцій, що призводить до контрабанди. Багато вимог Союзу, як от, приведення дефіциту бюджету до рівня ВВП менше 4% для більшості країн-членів є важкодосяжними у зв'язку із нестабільною політичною ситуацією, громадянськими війнами, невизначеністю регіонально-правового статусу організації. Нині рівень і обсяг торгівлі між країнами вкрай низький.

Перспективами функціонування Економічного співтовариства країн Західної Африки є створення федерації західноафриканських держав, введення уніфікованого паспорта (єдиного громадянства), запровадження єдиної валюти «еко», стандартизація дипломів про освіту, морська, наземна та рибальська інфраструктура, створення енергетичного пулу.

Джерела та література

1. Гринько С. В. Економічне співтовариство західно-африканських держав. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. К.: Знання України, 2004, Т. 1. 760 с.
2. Key Pillars of Africa's Regional Integration. URL: <https://web.archive.org/web/20200331172108/https://www.uneca.org/oria/pages/key-pillars-africa%E2%80%99s-regional-integration>.
3. Economic Community of West African States (ECOWAS). URL: <https://www.ecowas.int/about-ecowas/>.

Ye. V. Vozniuk – Candidate of Political Sciences, Associate Professor of the International Communications and Political Analysis Department Lesya Ukrainka Volyn National University

THE ROLE OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN REGIONAL CONFLICT RESOLUTION

International organizations play an important role in resolving regional conflicts through mediation, peacekeeping activities, facilitating the conclusion of armistice agreements, as well as providing humanitarian aid in conflict areas. Analyzing the activities of such organizations as the UN, EU, NATO, OSCE and others, can contribute to the reduction of tension and the resolution of conflicts through diplomatic efforts, and cooperation between the parties to the conflict.

Studying the role of international governmental organizations in the resolution of regional conflicts from 2014 to today, it is worth emphasizing in most cases the declarative nature of the recommendations or only the concerns of member states, for example, on the network we observe the following slogans: «The UN is Concerned about the Cruel Treatment of Guantanamo Prisoners», «In The UN is Concerned about the Mass Executions in Iran», «The UN is Concerned about the Increase in Violence in Haiti and the Water Supply Situation in the Gaza Strip», etc. The homogeneity of the messages, despite the seriousness of the problems, suggests irresponsibility and ineffectiveness of their functioning.

An international organization in the general sense is an association of three or more independent states, their governments, and other intergovernmental organizations, aimed at solving certain common issues or organizing projects. International intergovernmental organizations are an important subject in public international law, which act for the sake of development, dissemination of innovations, security, protection of human rights, ecology and information sphere, etc. Today, international non-governmental organizations (INGOs), which are the result of the public initiatives will realization, rather than the governments of countries, which unite caring people of the world, are also playing an increasingly important role in international processes. The range of possibilities for international non-governmental organizations is extremely wide: international non-profit organizations, and multinational corporations. In most cases, organizations of a volunteer nature are taken into consideration, although the helplessness and passivity of the International Committee of the Red Cross, the International Federation of Human Rights, the World Organization for the Fight against Torture, the Human Rights Watch, the International Olympic Committee, etc. can be observed.

We will consider the following international organizations created as a preventive measure and are currently the most active from the point of view of resolving conflicts in general and regional conflicts in particular: NATO, EU, UN and OSCE.

In modern realities, international society has to solve conflicts not only in Ukraine, Israel, Taiwan, Gaza Strip but other wars, which are spreading across the planet, as 183 regional and local conflicts have been recorded. This is an absolute record for the last thirty years. Today, NATO [2] plays a significant role in the resolution of international and regional conflicts, namely its financial assistance, joint military exercises, full consultation support, familiarization with the peculiarities of cyber security, diplomatic support at the highest level, rehabilitation of victims (starting with the NATO summit in Warsaw, 2016).

On the territory of the EU [1] in the Russian-Ukrainian war, the key aspects of conflict resolution are the entry of Ukraine into the EU under the «new special procedure» (one of the eight candidate countries for accession), the extension of the visa-free regime, the strengthening and increasing of sanctions packages (permanent sanctions politics), the growing into Ukraine's largest trading partner, the consulting and legal support for reforms in

Ukraine, the reinforced diplomatic support and increase in the amount of military-technical and financial assistance.

The United Nations (UN) is an international organization created to support and strengthen international peace and security, develop cooperation between states. The UN is considered a universal forum endowed with unique legitimacy, a construction of the international system of collective security, which is the main element of modern multilateral diplomacy. As a result of the research, it can be stated that this organization is quite often and actively involved in resolving rather than preventing conflicts.

For example, the United Nations is almost the only organization from which Ukrainians (during the Russo-Ukrainian war) expect specific actions and influence on Russia, but have only recommendations. We emphasize the insistence of the Ukrainian side on the adoption of several UN General Assembly Resolutions, namely: on the territorial integrity of Ukraine (2014), on the human rights situation in the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol, Ukraine (2018), against the militarization of Crimea and seas by Russia (2019) [4], which, as a result, were only of a general, advisory nature, not emphasizing the annexation of the territory, mentioning only the names of the political prisoners, drawing attention to the fact that Ukraine has the right to the sovereignty and integrity of the territory as written in the principles of international law, proposing to stop the militarization of the seas. It is important that within the framework of this organization, it was still announced and recorded that Crimea is Ukraine, that there are annexed territories and that Russia is the aggressor, but in practice, nothing was done, only de jure declared violations in the resolutions.

To date, Secretary-General Antonio Guterres (on behalf of the organization) has expressed deep concern about the situation that has developed on the territory of our country. The United Nations International Court of Justice recognized that the Russian Federation violated certain parts of the United Nations Convention on the Prevention of Terrorism Financing because it did not investigate the financial support of separatists in the east of Ukraine in 2014. However, the court did not award compensation, as demanded by Ukraine, and refused to make a specific decision regarding Russia's alleged responsibility for the MH17 shooting down.

The Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE) [3] should also be characterized on the same level as the previous one, which, since 2014, managed only to create a Special Monitoring Mission in Ukraine – to monitor the strengthening or cessation of fire, the number of victims among the civilian population, as well as modern equipment in the territory of the conflict.

The current conflict-causing situation in the world, where there is an active confrontation with the aggressor countries of Axis of Evil, has shown absolutely all the problems of the international security architecture, where the influential actors of international relations cannot fulfil their main function – prevention, moreover, they are unable to stop not only regional conflicts, but also a significant escalation of hybrid war and changes in the system of modern international relations.

Sources and literature

1. EU support for Ukraine URL: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/eu-support-ukraine_en.
2. Latest NATO news URL: <https://www.natomultimedia.tv/app/home>.
3. OSCE URL: <https://www.osce.org/>.
4. UN Meetings and Events URL: <https://www.un.org/en/events-and-news>.

М. Р. Денис – студент 1 курсу магістратури ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
Н. І. Романюк – кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ДИЛЕМА ООН: ВИКЛИКИ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗМІН

З моменту заснування в 1945 р. Організація Об'єднаних Націй зазнала послідовних реформ, щоб привести свою діяльність у відповідність до динамічних вимог і очікувань міжнародної системи [3, с. 2]. Нові реалії глобального порядку ставлять під сумнів дієвість ООН вимагаючи подальшого реформування у частині суттєвих інституційних змін цієї Організації [2].

Необхідність запровадження структурних реформ в ООН вимагає всебічної переоцінки її основоположного документа – Статуту [1]. Однак спроби імплементації таких трансформаційних ініціатив стикаються з вкоріненими проблемами, властивими структурі організації, що спонукає до критичного аналізу можливості суттєвих інституційних змін.

Хоча завдання реформування структури ООН і права вето визнається надзвичайно складним, за своєю суттю воно не є неможливим. Право вето, спочатку задумане для забезпечення участі великих держав та попередження конфліктів, може спричинити бездіяльність або безвихідь, якщо його використовують для захисту національних інтересів [10]. Основна проблема полягає в тому, щоб забезпечити згоду п'яти постійних членів, котрі історично чинили опір обмеженню свого права вето [7]. Незважаючи на те, що здійснення комплексної реформи може спричинити труднощі, на поточні дискусії впливає міжнародний тиск, зміна глобальної динаміки та утворення альянсів.

Стаття 108 Статуту ООН встановлює: «Виправлення до цього Статуту набувають чинності для всіх Членів Організації після того, як вони прийняті двома третинами голосів членів Генеральної Асамблеї та ратифіковані, відповідно до їхньої конституційної процедури, двома третинами Членів Організації, включаючи всіх постійних членів Ради Безпеки» [1]. Відповідно, для внесення змін до Статуту потрібна згода всіх п'яти постійних держав-членів Ради Безпеки ООН, визначених у статті 23 Статуту: «Китайська Республіка, Франція, Союз Радянських Соціалістичних Республік, Об'єднане Королівство Великобританії та Північної Ірландії, Сполучені Штати Америки є постійними членами Ради Безпеки» [1]. На практиці, це означає, що іншим державам-членам ООН потрібно переконати постійну п'ятірку відмовитися від «права вето» в Раді Безпеки за допомогою поправки до Статуту.

Пункт 1 статті 109 Статуту ООН встановлює: «З метою перегляду цього Статуту може бути скликана Генеральна конференція Членів Організації Об'єднаних Націй у термін і в місці, які мають бути визначені двома третинами голосів членів Генеральної Асамблеї та голосами будь-яких дев'яти членів Ради Безпеки» [1]. Це положення відображає закладену можливість суттєвого реформування ООН. У звіті Комісії з глобального управління за 1995 рік «Наше глобальне сусідство» підкреслена роль статті 109 у баченні перегляду Хартії. «Стаття 109 Статуту ООН передбачала перегляд Статуту. Обов'язковий перегляд був однією з ідей, які обговорювали в Сан-Франциско в контексті заперечень проти положення про право вето з боку сторін, котрі не були потужними державами» [5].

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

Пункт 2 статті 109 Статуту ООН визначає: «Будь-яка зміна цього Статуту, рекомендована двома третинами голосів учасників Конференції, набуватиме чинності після ратифікації, відповідно до їхньої конституційної процедури, двома третинами Членів Організації, включаючи всіх постійних членів Ради Безпеки» [1]. Такі норми дозволяють правову колізію у частині суперечності національних інтересів постійних держав-членів Ради Безпеки структурному реформуванню власних позицій в ООН.

Хоча резолюція «Єдність заради миру» (Резолюція 377 ГА ООН) може вирішувати важливі міжнародні проблеми під час суперечливої позиції в Раді Безпеки, відчутні дії під час спеціальної надзвичайної сесії Генеральної Асамблеї залишаються переважно дипломатичними та політичними. Ці дії можуть включати ухвалення резолюцій, рекомендацій і декларацій, а також висловлення колективної думки Генеральної Асамблеї, хоча й без юридичної сили, рівноцінної резолюціям Ради Безпеки [8].

Варто зазначити такі перешкоди до реформування Ради Безпеки: високі процедурні перепони; розбіжності в позиціях держав-членів щодо прийняттого розміру та умов розширення; розбіжності щодо чинних положень про право вето та невизначеність щодо потенційного покращення функціонування ради через вірогідне розширення [9]. У жовтні 2008 р. ООН офіційно санкціонувала міждержавні переговори з «питання справедливого представництва та розширення членства в Раді Безпеки». Незважаючи на п'ятнадцять років обговорень, дипломатичний глухий кут триває, частково через небажання держав-членів вести переговори на основі консолідованого тексту [4].

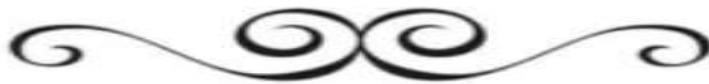
Таким чином, в ООН існують серйозні перешкоди в проведенні структурних реформ, що полягають у самому процесі їх впровадження. Про це свідчать такі ініціативи, як реструктуризація Ради Безпеки та реформування права вето. У зв'язку з цим, спостерігається «зміщення відчутного політичного значення в бік альтернативних форумів, викликане стагнацією реформи ООН, зростає значення і авторитет альтернативних політичних утворень» [6]. Долаючи ці виклики, ООН має узгодити основоположні принципи реформування, наголошуючи на постійній необхідності дипломатичного діалогу для реорганізації інституції.

Джерела та література

1. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unic/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf.
2. Виступ Президента України на засіданні Ради Безпеки ООН. URL: <https://www.president.gov.ua/news/zastosuvannya-prava-veto-potrebuye-reformuvannya-i-ce-mozhe-85745>.
3. Joanna Apar, Amaia Garcés. EN United Nations reform. *European Parliamentary Research Service*. 2019. P. 2.
4. Revised Co-Chairs' Elements Paper on Convergences and Divergences. URL: <https://www.un.org/pga/76/wp-content/uploads/sites/101/2022/04/GA76-Revised-Co-Chairs-Elements-Paper-on-Convergences-and-Divergences-on-the-question-of-equitable-representation-on-and-increase-in-the-membe.pdf>.
5. Our Global Neighbourhood. The Report of the Commission on Global Governance. URL: <https://web.archive.org/web/20051025102525/http://www.libertymatters.org/chap7.htm>.
6. The Economist. Biden, alone at the top table as the UN withers. URL: <https://www.economist.com/united-states/2023/09/20/biden-alone-at-the-top-table-as-the-un-withers>.
7. Why and how UN should be reformed? URL: <https://carnegieendowment.org/2023/06/28/un-security-council-reform-what-world-thinks-pub-90032#intro>.
8. United Nations General Assembly (UNGA) resolution 377 A. URL: [https://www.un.org/en/sc/repertoire/otherdocs/GAres377A\(v\).pdf](https://www.un.org/en/sc/repertoire/otherdocs/GAres377A(v).pdf) (дата звернення: 05.11.2023).

9. UN Security Council Reform: What the World Thinks. URL: <https://carnegieendowment.org/2023/06/28/un-security-council-reform-what-world-thinks-pub-90032#intro>.

10. What is the veto, and how did it become to be? URL: <https://stopillegitimatevetoes.org/about-the-veto/what-is-the-veto-and-how-did-it-come-to-be/>.

І. В. Господарик – студент 1 курсу магістратури ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
Науковий керівник:

О. Б. Пікулик – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ДЕРОГАЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ПРАВОМІРНОГО ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ

Дерогація – це правовий механізм, який надає державам можливість вживати заходів щодо обмеження прав і свобод у надзвичайних обставинах, тим самим забезпечуючи баланс між правами індивідів та потребами суспільства в цілому. Вперше можливість правомірного обмеження прав і свобод людини на міжнародному рівні було закріплено 1948 р. у ст. 29 Загальної декларації прав людини, де в загальних рисах було описано, що кожна людина повинна зазнавати лише тих обмежень, які безпосередньо встановлені законом [2]. Однак зміст поняття «дерогація» детальніше розкрито у Міжнародному Пакті про громадянські і політичні права (ст. 4) та в Європейській конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 15).

Аналізуючи ці міжнародно-правові акти, можна дійти висновку, що підставою для відступу держави від своїх міжнародних зобов'язань є «надзвичайний стан», при якому життя нації перебуває під загрозою і про наявність якого офіційно оголошують. Лише коли загроза є неминучою та безпосередньою, держава змушена вдатися до такого варіанту поведінки, що суперечить її міжнародному зобов'язанню по відношенню до інших держав [3]. Відповідно тоді держави можуть вживати заходів, але лише у тій мірі, яку суворо вимагає невідкладна ситуація для захисту «фундаментального інтересу» та свого населення від майбутніх ризиків. Такі заходи повинні бути «єдиними можливими» та вкрай необхідними для досягнення мети [5, с. 7].

Європейський суд з прав людини у своєму рішенні у справі *Lawless v. Ireland* дійшов висновку, що звичайний зміст слів «інша суспільна небезпека, що загрожує життю нації» достатньо зрозумілий, враховуючи, що: «вони стосуються до виключної кризової ситуації або надзвичайного становища, яке зачіпає все населення і становить загрозу організованому життю співтовариства, яким є ця держава» [6].

Прикладом надзвичайного стану є: збройні конфлікти, як міжнародні так і конфлікти внутрішнього характеру; внутрішні заворушення; громадянські війни, підризна діяльність терористів, стихійні лиха, катастрофи, пандемії, панзоотії та інші серйозні загрози для держави в цілому.

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

Доречно буде згадати, що 21 травня 2015 р. Верховна Рада України скористалась правом на дерогацію та прийняла Заяву про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські та політичні права та Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод. Причиною цьому стала збройна агресія Російської Федерації проти України за участю як регулярних Збройних Сил РФ, так і незаконних збройних формувань, керованих, контрольованих і фінансованих на територіях окремих районів Донецької та Луганської областей України [4].

У випадку, коли держава змушена вдатися до обмеження прав людини, необхідною умовою є дотримання певних матеріальних і процесуальних вимог, за яких держава не буде вважатися порушником своїх міжнародних зобов'язань. Лише в такому випадку дії держави будуть вважатися допустимими, а неухильне дотримання цих вимог обумовлює правомірність введеного у державі надзвичайного стану.

Із ст. 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод вбачається, що відступ від зобов'язань Високими Договірними Сторонами допускається за умови дотримання таких умов:

- відступ від зобов'язань можливий лише під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю всієї нації;
- заходи, які вживають у відповідь на таку суспільну небезпеку не повинні виходити за межі, яких вимагає гострота становища;
- такі заходи не можуть суперечити іншим зобов'язанням, які взяла на себе держава, що містяться в міжнародних договорах;
- існують права, які застосовуються в будь який час суспільної небезпеки, відступ від зобов'язань щодо їх забезпечення заборонено (право на життя, заборона катування та інших форм жорстокого поводження, заборона рабства і примусової праці, а також заборона покарання без закону);
- повідомлення Генерального секретаря Ради Європи про вжиті заходи та причини їх вжиття [1].

Процесуальними умовами правомірності надзвичайного стану вважають офіційне оголошення надзвичайного стану, парламентський контроль та повідомлення Генерального секретаря Ради Європи [5, с. 9].

Як показує практика Європейського Суду, без такого публічного та офіційного повідомлення застосування ст. 15 Конвенції є неправомірним. Держава повинна повідомляти про вжиті заходи негайно без зайвих зволікань та надавати достатньо інформації для того, щоб інші Високі Договірні Сторони могли оцінити характер і ступінь відступу, у межах якого цих заходів було вжито [7].

Однак, враховуючи відсутність єдиного алгоритму дій при застосуванні такого механізму правомірного обмеження прав людини як дерогація, не варто забувати про важливість чіткого визначення на національному законодавчому рівні переліку прав і свобод, що тимчасово можуть бути призупинені або обмежені. Саме такий підхід слугує важливим чинником протидії проявам свавілля з боку як державних органів, так і окремих громадян, а також забезпечує належний рівень правової визначеності та захищеності.

Таким чином, в контексті положень дерогації, вирішальним є дотримання державами зазначених вище умов для забезпечення балансу між необхідністю захисту національних інтересів та забезпечення прав людини. Дослідження цих положень дає змогу ширше зрозуміти специфіку застосування обмежень прав людини, а також проаналізувати їх на рівні міжнародних відносин.

Джерела та література

1. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
2. Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 19.10.73 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

4. Постанова Верховної Ради України від 21.05.2015 р. «Про Заяву Верховної Ради України «Про відступ України від окремих зобов'язань, визначених Міжнародним пактом про громадянські і політичні права та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/462-19>.

5. Посібник зі статті 15 Європейської конвенції з прав людини, 2016. Рада Європи. Європейський суд з прав людини, 2016. URL: https://ks.echr.coe.int/documents/d/echr-ks/guide_art_15_ukr.

6. Case Of Lawless v. Ireland. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{).

7. The Greek Case – Denmark V. Greece; Norway V. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext%22:\[%22The%20Greek%20Case%22](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{).

Я. І. Плисюк – студентка 3 курсу
ОПП «Міжнародні відносини» факультету
міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ САНКЦІЙ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Науковий керівник:

Г. В. Копачинська – кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Санкції – це заходи економічного, політичного чи соціального характеру, які застосовують проти країни, організації чи особи з метою накладання обмежень або покарання за певні дії або політичні рішення. Їх використовують для зміни поведінки суб'єкта, який порушує міжнародні норми чи загрожує безпеці та стабільності.

Українське законодавство надає таке визначення цього поняття: «Міжнародні санкції – санкції, які визнаються Україною відповідно до міжнародних договорів України або рішень міждержавних об'єднань, міжнародних, міжурядових організацій, участь у яких бере Україна, а також іноземних держав (у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України) щодо замороження активів визначених осіб або обмеження будь-якого доступу до них» [2].

Застосування санкцій передбачає різні цілі, включаючи відволікання від агресивної зовнішньої політики, покарання за порушення прав людини, примусову зміну політичних рішень чи відновлення стабільності у конфліктних регіонах. Санкції поділені на конкретні види. Так, економічні санкції включають в себе заборону на торгівлю, замороження активів, обмеження доступу до фінансових ринків, встановлення мит на імпорт чи експорт певних товарів тощо. Прикладом таких санкцій – всеосяжний закон про санкції, підзвітність та відмову від інвестицій в Іран 2010 р., ухвалений Конгресом США, який запроваджував додаткові санкції проти уряду Ірану [1]. CISADA (Закон про санкції проти іранської державної влади від 1996 рр.) розширив економічні санкції, запроваджені проти Ірану, і карав компанії та окремих осіб, які допомагали нафтовому сектору Ірану. Це

посилення тиску було частиною більш широкої кампанії проти іранської ядерної програми і мало на меті створити економічний тиск шляхом зменшення імпорту бензину.

Хоча Іран є четвертим найбільшим експортером нафти у світі і другим в ОПЕК, наразі він не має потужностей для переробки достатньої кількості нафти, щоб задовольнити власний попит, і тому імпортує майже 40% бензину і ще 11% дизельного палива, які отримують саме з неї. Згідно з доповідною запискою Американсько-ізраїльського комітету зі зв'язків з громадськістю від травня 2009 р., майже 80% іранського імпорту бензину припадає на компанії Vitol і Trafigura, в той час як і інші компанії продають або нещодавно продавали бензин до Ірану. Закон про санкції щодо нафтопродуктів Ірану планує взяти за ціль накласти санкції й на інші компанії, що працюють у цьому секторі, а саме надають підтримку нафтопереробній промисловості, а також на страховиків і судноплавні компанії.

Ідея стратегії зменшення імпорту іранського бензину, як засобу тиску на Іран була висунута ще у період діяльності адміністрації президента Дж. Буша-молодшого, однак фактично не була втілена. Під час виборчої кампанії 2008 р. цю ідею підтримав кандидат Б.Обама під час президентських дебатів [5]. У результаті чого, це привело до розширення стратегії санкційного тиску на Іран у 2010 р. з метою обмеження його ядерних можливостей та зменшення впливу режиму.

Ще один вид санкцій – військові санкції, що забороняють продаж військового обладнання, обмежують військову співпрацю тощо. Пакет таких санкцій було застосовано членами міжнародної спільноти (ООН) проти Північної Кореї після третього ядерного випробування, прийнявши та впровадивши Резолюцію Ради Безпеки ООН 2094. Не зважаючи на це, КНДР повторила прецедент. Північна Корея провела четверте ядерне випробування 6 січня 2016 р., а 7 лютого запустила ракету далекого радіусу дії, яка була її супутником. У відповідь на це Рада Безпеки ООН одногосно прийняла Резолюцію 2270, схвалену всіма п'ятьма постійними членами і десятьма непостійними членами Організації. З того часу Північна Корея продовжує випробування різних ракет, таких як міжконтинентальні балістичні ракети, призначені для доставки ядерної зброї, і балістичні ракети на підводних човнах, зосереджуючись при цьому на мініатюризації, зменшенні ваги і диверсифікації ядерної зброї [4].

Зазвичай, найчастіше використовують дипломатичні санкції, що включають в себе зменшення рівня дипломатичних відносин, видворення дипломатичних представників тощо. До використання дипломатичних санкцій політичну спільноту, змусило вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 р., яке призвело до безпрецедентної реакції і дипломатичних санкцій проти російських дипломатів: понад 200 з них були вислані до 5 квітня 2022 р., лише через декілька днів після розкриття вбивства цивільних осіб під час масових вбивств у Бучі [2].

До такої реакції низку країн підштовхнуло різке зростання злочинної діяльності Росії, включаючи отруєння «Новачком» Сергія та Юлії Скрипалів у 2018 р. Після цього Велика Британія вислала 16 дипломатів, а США вислали 60 дипломатів, які, як вони стверджували, були офіцерами розвідки, прийняли відповідні заходи. Так, 26 березня 2018 р. шістнадцятьма країнами ЄС було вислано 33 російських дипломати, впродовж того ж року ті ж країни вислали ще більше 150 російських дипломатів. А вже після початку повномасштабної війни в Україні у 2022 р. ця цифра збільшилась до 600 висланих дипломатів. Це свідчить про послаблення дипломатичних зв'язків з Росією.

Персональні санкції включають в себе заборону на в'їзд, замороження активів конкретних осіб тощо. Такі заборони гарантують, що кошти санкціонованих осіб більше не можуть бути використані для підтримки терористичних організацій, кримінальної діяльності та ін. Вони також не зможуть знайти безпечний притулок в країнах, що наклали санкції [3]. Такий тип санкцій застосували Литва та Латвія проти Олексія Ульянова, російського слідчого у 2009 р. Його визнали причетним до справи про порушення прав людини, за що заборонили в'їзд у ці країни та заморозили активи.

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

Санкції активно використовують проти людей, які посягають на права людини, або ж підтримують терористичні організації. Нині список підсанкційних осіб дуже великий: у ньому Президент РФ В.Путін, міністр закордонних справ РФ С.Лавров, колишній президент України В.Янукович, депутати Державної Думи РФ (нижньої палати парламенту), члени Ради національної безпеки, Ради Федерації Російської Федерації, міністри, губернатори та місцеві політики, такі як мер Москви, високопосадовці та військовослужбовці. В переліку фігурує також Є.Пригожин і командири угруповання «Вагнер», відомі бізнесмени та олігархи, прокремлівські та антиукраїнські пропагандисти.

Отже, в міжнародних відносинах доволі часто застосовують санкції. Серед них найчастіше економічні, військові, дипломатичні та персональні. Їхня мета – зміна поведінки цільового агента. Протягом ХХІ ст. було багато прикладів застосування різних санкцій країнами з метою відвернення світової нестабільності, або у відповідь на агресію. Однак важливо враховувати, що санкції не завжди досягають своєї мети, і можуть призвести до непередбачуваних наслідків, таких як гуманітарні проблеми чи загострення конфліктів. Важливо забезпечити баланс між запровадженням санкцій і збереженням стабільності та безпеки у міжнародних відносинах.

Джерела та література

1. Chapter 92 – comprehensive iran sanctions, accountability, and divestment. URL: <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title22/chapter92&edition=prelim>.
2. Ukraine war: Dozens of Russian diplomats expelled by four EU nations. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-60920588>.
3. EU sanctions against Russia explained. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/>.
4. Security Council. EU sanctions against Russia explained... URL: <https://media.un.org/en/asset/k1g/k1gdj5um3c>.
5. What are international sanctions and how do they work? URL: <https://www.forces.net/world/what-are-international-sanctions-and-how-do-they-work>.

М. Р. Кацевич – студентка 4 курсу
ОПП «Міжнародна інформація» факультету
міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі Українки
А. А. Моренчук – кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних комунікацій та
політичного аналізу факультету міжнародних
відносин Волинського національного
університету імені Лесі Українки

ВПЛИВ ГУМАНІТАРНОГО ЧИННИКА НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Покращення доступу до гуманітарної допомоги під час конфліктів і складних надзвичайних ситуацій завжди було головною проблемою для політиків і гуманітарних організацій. Історично склалося так, що гуманітарну діяльність здійснювали в ситуаціях крайньої небезпеки та нестабільних політичних умов для забезпечення доступу, допомоги та захисту цивільного населення. Гуманітарна дипломатія (далі – ГД) виникла як концепція на початку 2000-х років. Її можна визначити як переконання осіб, які

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

приймають рішення, і керівників діяти завжди і за будь-яких обставин в інтересах уразливих груп населення та з повною повагою до основних гуманітарних принципів.

Традиційно ГД варіюється від переговорів щодо присутності гуманітарних організацій до переговорів про доступ до цивільного населення, яке потребує захисту. Це включає моніторинг програм допомоги, сприяння повазі до міжнародного права та участь у пропаганді на підтримку ширших гуманітарних цілей [2]. Існує зростаючий політичний консенсус і зобов'язання «нікого не залишити осторонь» у Порядку денному до 2030 р., а ГД розглядають як інструмент, за допомогою якого можна охопити найбільш уразливі верстви населення.

У ГД закладено важливі міжнародні принципи відносин. Дипломатія, по суті, стосується представництва щодо іншої держави. З іншого боку, гуманітаризм полягає в захисті та допомозі людям, які цього потребують. Дипломатія характеризується компромісними та прагматичними відносинами, тоді як суспільний образ гуманітарної діяльності протилежний: це робота за ідеали та універсальні принципи незалежно від інтересів конкретних політичних акторів. Розв'язка цієї напруги та розкриття складної дипломатичної архітектури гуманітарної допомоги (з різними учасниками та їхніми намірами) робить дослідження ГД критичною, своєчасною та важливою.

Гуманітарний нейтралітет завжди ставився під сумнів науковцями та (рідше) практиками. Це пов'язано з актуальністю прихованих політичних інтересів, політикою гуманітарних переговорів і ширшою сферою ГД у забезпеченні доступу до гуманітарної допомоги. Напруга між переговорами та принципом нейтралітету, традиційно, є викликом для гуманітарних організацій. Нейтралітет разом із гуманністю, неупередженістю та незалежністю становлять «основу гуманітарної діяльності» [4]. Нейтралітет вважають необхідним для того, щоб гуманітарні організації не ставали на бік або брали участь у суперечках політичного, расового, релігійного чи ідеологічного характеру. Однак, це досить складно. Гуманітарні організації часто залежать від розвитку мережі офіційних чи неофіційних відносин зі сторонами, залученими у збройні конфлікти, щоб гарантувати доступ до допомоги. Гуманітарним зусиллям заважає регіональна конкуренція традиційних і нових донорів (наприклад, на Близькому Сході) і здатність міжнародних гуманітарних організацій дотримуватись гуманітарних принципів. Інші серйозні виклики включають: нестабільність суспільної підтримки; легітимність країн, що втручаються; розвиток взаємозв'язку між гуманітарною діяльністю та іншими формами підтримки, як-от допомога в розвитку та операції з миру та стабілізації.

Різноманітність пріоритетів, цілей і гуманітарних учасників, залучених до складних надзвичайних ситуацій, створює різні розуміння ГД. Визначення та зміст ГД відрізняються настільки ж широко, як і кількість організацій, які використовують цей термін. Існує значна різниця між ідеєю ГД, використанням терміну та міжнародним визнанням угоди про те, як її слід проводити [3]. Незважаючи на те, що ГД все частіше розглядають як важливий аспект надання доступу до допомоги в зонах конфлікту, небагато агентств і політичних діячів замислюються про свою гуманітарну дипломатичну практику.

Наукові роботи з питань гуманітарних переговорів значною мірою спиралися на аналітичні інструменти адвокаційних мереж, які вивчають, наприклад, умови та динаміку, за допомогою яких недержавні актори можуть впливати на державну політику та поведінку щодо захисту цивільних осіб, заборони певної зброї та боротьби з насильством щодо жінок. Вважаємо, що нові дослідження ГД повинні спиратися на ці ідеї, але мають з'ясувати як гуманітарним організаціям доводиться працювати в політичному середовищі, у якому є менше згоди між залученими політичними партіями, акторський склад більш різноманітний, а проблеми з наданням доступу до жертв значно політизовані. Вони також повинні вивчити наслідки таких дій. Адже гуманітарні суб'єкти тепер працюють в особливих умовах 1) підвищеної невизначеності щодо підтримки ключових норм і принципів і 2) нових учасників з дуже різними інтерпретаціями того, як ці норми слід тлумачити та просувати.

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

Масштабні гуманітарні кризи в Боснії, Афганістані, Іраку, Ємені та Сирії довели, що «безпечні гавані», які спочатку мали надавати гуманітарний захист, першими зазнали політичного насильства. Це привело до того, що багато людей лишилося у пастці самого конфлікту або вони були змушені тікати маршрутами із високим ризиком зазнати експлуатації з боку торговців людьми, або ж у місця, куди гуманітарні організації мають обмежений доступ, або він зовсім відсутній. Небезпеки, з якими зараз стикаються гуманітарні організації, є наслідком тривалих конфліктів і криз, жертвами яких є цивільні особи, крім того, доступ до віддалених районів конфліктів утруднений і у них співробітників гуманітарних місій сприймають як загрозу. Доступ до гуманітарної допомоги стає дедалі складнішим, що також змінює роль гуманітарних організацій. Характер насильницьких конфліктів змінюється, а політизація доступу до допомоги стала невід'ємним елементом самого конфлікту. Ця тенденція вийшла на перший план на Близькому Сході (особливо в Сирії), де залучення як нових, так і традиційних донорів створило нові процеси переговорів та визначення гуманітарного простору [1]. Надання допомоги є приводом для регіональної конкуренції, яку стимулюють різні стабілізаційні зусилля, а також односторонні, двосторонні та багатосторонні гуманітарні потоки.

Джерела та література

1. Hoffman P.J., Weiss T.G. *Humanitarianism, War, and Politics: Solferino to Syria and Beyond*. Rowman and Littlefield. 2018. #6.
2. Minear L., Smith H. *Humanitarian Diplomacy: Practitioners and their Craft*. UN Press. 2007.
3. Régnier P. The Emerging Concept of Humanitarian Diplomacy, *International Review of the Red Cross*. 2011. 93(884): 1211: 1237.
4. Zureik E. Qatar's Humanitarian Aid in Palestine. *Third World Quarterly*. 2017. № 3.

І. А. Кулініч – студент 1 курсу магістратури ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
Н. І. Романюк – кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА СУЧАСНІ ВІЙНИ

Актуальність дослідження зумовлена тим, що штучний інтелект в умовах сучасного світу швидко розвивається і не тільки впливає на ведення війни, а змінює її засоби і хід подій. Штучний інтелект (ШІ) став неодмінною складовою сучасної технологічної епохи. Його вплив охоплює всі сфери життя, включаючи військові дії. ШІ та його застосування змінюють ландшафт сучасної військової стратегії. Сприяючи інноваціям у розвідці, бойових операціях та прийнятті рішень, ШІ стає ключовим фактором у визначенні результатів конфліктів.

Однією з основних сфер застосування ШІ є інтелектуальна розвідка та збори інформації. ШІ робить розвідку більш точною та ефективною. Автономні дрони, обладнані системами штучного інтелекту, здатні не тільки визначати військові цілі, але і

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

аналізувати та передавати величезний обсяг інформації в реальному часі. Це може визначати виграш у битві через перевагу в розвідці.

Важливим аспектом є використання ШІ для аналізу великих обсягів даних та прогнозування стратегій [2]. Можливість оперативно аналізувати інформацію з різних джерел і враховувати тисячі факторів робить ШІ корисним інструментом для прийняття важливих рішень в реальному часі. «Те, що раніше займало години, тепер займає хвилини, з ще кількома хвилинами для перевірки людиною», – сказав полковник ЦАХАЛу, який очолює армійський підрозділ цифрової трансформації [1].

Застосування автономних збройних систем на основі ШІ також може змінити характер сучасних конфліктів. Роботизовані танки, безпілотні літальні апарати та інші системи, які можуть діяти автономно, стають новим стандартом бойових сил [5]. Це створює одну з найкращих ШІ в сучасній війні: допомагає зменшити кількість загиблих людей. Автономні системи зброї, які створені для роботи без допомоги людини, обирають свої цілі та стратегії. Це зменшує потребу людей-солдатів піддаватися небезпеці.

Одним з ключових аспектів використання ШІ є те, що він може значно полегшити процес прийняття стратегічних рішень у військовому командуванні. Алгоритми машинного навчання можуть аналізувати величезний обсяг даних та прогнозувати розвиток подій. Наприклад у 1988 р. крейсер «Вінсеннес» ВМС США помилково збив іранський комерційний авіалайнер. Офіцер у центрі бойової інформації неправильно оцінив його як ворожий військовий літак. Ця помилка призвела до загибелі 300 цивільних осіб [1]. Якби був доступний радник зі штучним інтелектом, здатний синтезувати мільйони точок даних і порівнювати радіолокаційну картину з нескінченною кількістю подібних сценаріїв, він з більшою вірогідністю ідентифікував би цивільний літак, ніж людина.

Ахіллесовою п'ятою військових може бути логістика. Це можна було спостерігати під час бойових дій в Україні у 2022 р. Завдяки штучному інтелекту можна пропонувати нові варіанти бойових ланцюгів постачання зброї та місця профілактичного технічного обслуговування, отримувати поради щодо матеріально-технічного забезпечення тощо. Це може надати велику перевагу командирам над супротивниками, які відстали в розробці та розгортанні цих інструментів.

ШІ все частіше використовується для проведення кібератак та маніпулювання інформацією, що може впливати на стратегічне мислення, політичні рішення та громадську думку [3]. Це призводить до дезінформації та загострення військових конфліктів. Досить часто за допомогою кібератаки роблять атаки на інфраструктуру. Забезпечення кібербезпеки та вивчення можливих загроз у цьому напрямку стає надзвичайно важливим завданням.

Із збільшенням застосування ШІ в бойових операціях виникає необхідність визначення стандартів та меж його використання. Питання про відповідальність за вживання смертельної сили без прямої участі людей виступають на передній план. Міжнародні норми та закони повинні адаптуватися до нової реальності, де ШІ стає важливою складовою військових конфліктів.

Важливо розробити міжнародні стандарти, які визначать межі застосування штучного інтелекту, його взаємодію з людьми та відповідальність за можливі наслідки. Прикладом запровадження стандартів ШІ для безпеки і оборони є НАТО. У 2021 р. ця організація сатвердила Стратегію НАТО щодо штучного інтелекту [6]. Вона встановлює стандарти застосування технологій ШІ відповідно до міжнародного права і цінностей Альянсу. Зокрема в Стратегії визначено чотири мети використання ШІ країнами НАТО:

- забезпечити основу для того, щоб члени Альянсу могли подавати приклад і заохочувати розвиток і відповідальне використання ШІ для цілей оборони та безпеки Альянсу;

- прискорити та впровадити ШІ у розробку та надання можливостей, покращуючи взаємодію в Альянсі;

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ

– захищати та контролювати технології штучного інтелекту... запроваджувати принципи відповідального використання;

– виявляти та захищатися від загроз, які можуть виникати від неконтрольованого використання ШІ державними та недержавними суб'єктами.

Члени Альянсу зобов'язуються гарантувати, що програми ШІ, які вони розробляють і розглядають для розгортання, на різних етапах свого життєвого циклу, відповідатимуть наступним шістьом принципам: законність, відповідальність і підзвітність, можливість пояснення та відстеження, надійність, управління, пом'якшення упередженості.

ШІ може впливати на права людини та порушувати норми міжнародного гуманітарного права. Ще у 2015 р. Міністерство оборони США випустило директиву, згідно з якою автономні системи зброї можна використовувати лише згідно з міжнародним гуманітарним правом і що людина-оператор завжди повинна мати можливість втрутитися [5]. Тому потрібно гарантувати захист цивільних осіб у військових конфліктах, де штучний інтелект стає ключовою складовою стратегії. Здатність сучасного суспільства ефективно управляти впливом ШІ на військові конфлікти визначить майбутнє безпеки та стабільності у світі.

Важливо встановити системи прозорості та контролю за використанням ШІ в армійській сфері. Це може включати в себе механізми моніторингу, обов'язкове повідомлення про використання конкретних технологій та створення незалежних міжнародних організацій для оцінки відповідності застосування ШІ міжнародним нормам [4].

Отже, з одного боку, ШІ відкриває широкі можливості для підвищення ефективності військових операцій, зменшення ризику для військового персоналу та покращення стратегічного мислення, а з іншого – з'являються серйозні етичні та безпекові питання, пов'язані з контролем над використанням ШІ в сучасних конфліктах.

Джерела та література

1. Як штучний інтелект допомагає в сучасних війнах: чи зможе він замінити військових на фронті. URL: <https://weukraine.tv/top/yak-shtuchnyj-intelekt-dopomagaye-v-suchasnyh-vijnah-chy-zmozhe-vin-zaminyty-vijskovyh-na-fronti/>.

2. AI AT WAR. URL: <https://warontherocks.com/2023/04/ai-at-war/>.

3. Aryan HK Thakur. Artificial intelligence and the Modern Warfare. URL: <https://moderndiplomacy.eu/2023/01/16/artificial-intelligence-and-the-modern-warfare/>.

4. The Evolution of War: How AI has Changed Military Weaponry and Technology. URL: <https://montrealethics.ai/the-evolution-of-war-how-ai-has-changed-military-weaponry-and-technology/>.

5. The Impact of AI on Modern Warfare: Opportunities and Risks. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/impact-ai-modern-warfare-opportunities-risks-khalid-al->

6. Summary of the NATO Artificial Intelligence Strategy. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_187617.htm.

С. В. Федонюк – доцент кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу Волинського національного університету імені Лесі Українки

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ChatGPT ДЛЯ ІНТЕНТ-АНАЛІЗУ І ПРОГНОЗУВАННЯ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Презентовано тези до результатів дослідження щодо можливостей застосування технології обробки природної мови для визначення намірів країни у взаємодії з головними міжнародними акторами та основ прогнозування на основі аналізу цитат її політичного лідера.

Унаслідок швидкого розповсюдження в комунікаційній практиці розмовного штучного інтелекту відбулась революція у взаємодії з технологіями, і в авангарді цих процесів знаходиться Chat GPT, розроблений на основі розширеної мовної моделі OpenAI. Завдяки ефективним алгоритмам обробки природних мов і здатності комунікувати в реальному часі подібно до людини, ця технологія відкрила перспективу нових можливостей для віртуальних помічників та інших програм, зорієнтованих на взаємодію з людиною. Одним із напрямів використання потенціалу цієї мовної моделі є виявлення намірів у текстах, що важливо у різних сферах. Наприклад, Фарук (2023) писав про застосування у сфері маркетингу – для розуміння намірів користувача, що «має вирішальне значення для залучення та ефективних розмов» [4]. А Фанг, Лі та ін. (2023) представили результати тематичного дослідження, що демонструють ефективність використання ChatGPT як засобу розширення даних для покращення композиційного узагальнення в задачах виявлення відкритих намірів для навчання спеціалізованих моделей для інтент-аналізу [8]. Подібні висновки щодо застосування ChatGPT а в аспекті класифікації намірів пишуть Цегін та ін. (2023) [2]. Але ChatGPT також може використовуватися для фахового застосування з метою оцінки намірів, про що свідчать висновки за результатами дослідження Левкович та Еліозеф (2023): «ChatGPT-4 ... продемонстрував точність оцінки на рівні експертів із психічного здоров'я щодо суїцидальної поведінки» [7]. Причому автори відзначили прогрес в розвитку технології, оскільки версія ChatGPT-4 оцінювала наміри краще, ніж версія ChatGPT-3.5. Більше того, Еліозеф та ін. (2023) стверджують, що «ChatGPT також може успішно ідентифікувати та описувати емоції... (тобто можна описати міжособистісну ситуацію та попросити ChatGPT підказати, які емоції, ймовірно, відчуває інша особа)» [3]. Хе і Гарнер (2023) оцінили спроможність великих мовних моделей, зокрема ChatGPT, до детекції намірів у розмовній мові (Spoken Language Understanding, SLU). За висновками авторів, ці моделі «можуть досягати точності класифікації намірів, близької до точності контрольованих моделей», хоча «серйозні проблеми із застосуванням цих текстових моделей на SLU» [5]. Отже, ймовірно ChatGPT можна використовувати для достовірної ідентифікації намірів та емоцій, принаймні у порівнянні з можливостями експертів – людей. У свою чергу Чон (2023) доводить перевагу ChatGPT у розпізнаванні намірів перед традиційними системами чат-ботів [6].

Зважаючи на викладене вище, ми застосували ChatGPT для детекції інтенцій у текстах політичного характеру, що являють собою опубліковані на офіційній інформаційній платформі цитати політичного лідера. Такого виду документи створюють згаданих вище проблем (пов'язаних із розмовною мовою) для їх розуміння моделями обробки природних мов, оскільки вони відповідають діючим правописам. Крім того, такі тексти зазвичай ретельно готують для донесення до цільової аудиторії відповідних «меседжів». Нарешті, такі добірки цитат, будучи впорядкованими за часом висловлювань, дають змогу відслідковувати часові зміни в інтенціях.

Для аналізу використано офіційне джерело цитат лідера Китаю – веб-сайт «Дипломатія Китаю в нову еру». Цитати впорядковані за спрямуванням (відносини зі США, Росією, ЄС та іншими країнами) та охоплюють значний часовий проміжок – понад п'ять років.

За допомогою ChatGPT можна визначати інтенції, а також кластеризувати їх, наприклад з метою аналізу тенденцій та, відповідно, прогнозування. Наприклад, на основі цитат щодо китайсько-російських відносин визначено такі основні наміри китайської зовнішньої політики в цьому аспекті (наведено текст відповідно до видачі діалогового вікна): підтримку дружби і стратегічної координації між Китаєм і Росією; збереження і зміцнення історичних зв'язків та тенденцій між країнами; підтримка національного відродження та захист національного суверенітету Росії; збагачення сучасного аспекту двосторонньої співпраці між країнами; розвиток культурного обміну між Китаєм і Росією для підвищення взаєморозуміння.

Натомість на основі цитат щодо відносин між Китаєм і США за період від 2018 р. до 2023 р. зроблено висновок, що китайсько-американські відносини поступово погіршуються. У 2018 р. відзначалася нормалізація розбіжностей в економічній сфері через взаємну повагу та взаємну вигоду, у 2020 р. знову виникла надія на поліпшення відносин та акцент на співпраці в різних сферах. Але у 2022 р. можна відзначити загострення відносин, зокрема через питання Тайваню та інші невирішені проблеми. І загалом, розвиток китайсько-американських відносин в останні роки характерний изується погіршенням взаєморозуміння та збільшенням напруженості між країнами. Проте, в аспекті прогнозування ця динаміка не означає, що відносини будуть виключно конфліктними у майбутньому. Відносин між країнами значною мірою визначаються політичними, економічними та геостратегічними чинниками, і можливі різні сценарії на майбутнє залежно від рішень обох сторін.

Отримані результати загалом підтверджують висновки, зроблені на основі результатів семантичного й сентиментного аналізу тих самих документів за допомогою інструментів, доступних онлайн [1]. Це певною мірою свідчить про застосовність такого інструменту як ChatGPT для проведення інтен-аналізу (визначення й кластеризація інтенцій) у сфері міжнародних відносин – у випадку роботи з документами природною мовою в рамках публічної дипломатії.

Джерела та література

1. Федонюк С. В. Позиціонування Китаю щодо збройної агресії росії проти України на основі аналізу офіційної комунікації щодо взаємодії з головними міжнародними акторами. Актуальні проблеми міжнародних відносин і регіональних досліджень: Матеріали II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (м. Луцьк, 9 листопада 2022 р.) / укладачі: С.Кулик, А.Моренчук. Луцьк, Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. С. 8-10.

2. Cegin, Jan & Simko, Jakub & Brusilovsky, Peter. ChatGPT to Replace Crowdsourcing of Paraphrases for Intent Classification: Higher Diversity and Comparable Model Robustness. arXiv, 22 May 2023. URL: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2305.12947>.

3. Elyoseph Z, Hadar-Shoval D, Asraf K, Lvovsky M. ChatGPT outperforms humans in emotional awareness evaluations. *Frontiers in Psychology*. 2023;14:1199058. DOI: 10.3389/fpsyg.2023.1199058. PMID: 37303897; PMCID: PMC10254409.

4. Farooq, Samar. Unleashing the Power of Chat GPT: Understanding User Intent for Effective Conversations. LinkedIn, 10.04.2023. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/unleashing-power-chat-gpt-understanding-user-intent-effective-farooq/>.

5. He, Mutian & Garner, Philip. Can ChatGPT Detect Intent? Evaluating Large Language Models for Spoken Language Understanding. arXiv, 22 May 2023. URL: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2305.13512>.

6. Jeong, Cheonsu. (2023). A Study on the Service Integration of Traditional Chatbot and ChatGPT. *Journal of Information Technology Applications and Management*. 30 (4): 11-28. DOI:10.21219/jitam.2023.30.4.018.

7. Levkovich I, Elyoseph Z. Suicide Risk Assessments Through the Eyes of ChatGPT-3.5 Versus ChatGPT-4: Vignette Study. *JMIR Ment Health* 2023;10:e51232. DOI: 10.2196/51232.

8. Yihao Fang, Xianzhi Li, Stephen W. Thomas, Xiaodan Zhu. ChatGPT as Data Augmentation for Compositional Generalization: A Case Study in Open Intent Detection. *Proceedings of the Joint Workshop of the 5th Financial Technology and Natural Language Processing (FinNLP) and 2nd Multimodal AI For Financial Forecasting (Muffin)*, Macao, August 20, 2023. URL : <https://doi.org/10.48550/arXiv.2308.13517>.

Marcin Pietrewicz – student 2 roku II stopnia Wydziału Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu w Białymstoku

TECHNOLOGIA DEEPPFAKE JAKO ZAGROŻENIE DLA BEZPIECZEŃSTWA POLITYCZNEGO PAŃSTWA

Przełom XX oraz XXI stulecia przyniósł ogromny rozwój technologiczny, który w znacznym stopniu dotknął komputeryzacji oraz Internetu. Współcześnie niemal każda dziedzina życia społecznego w mniejszym lub większym zakresie zależna jest od cyberprzestrzeni. Nie inaczej jest w przypadku stosunków międzynarodowych oraz procesów zachodzących wewnątrz państwa, które w równym stopniu korzystają z osiągnięć postępu technologicznego. Celem powyższego referatu jest zobrazowanie roli jaką odgrywa narzędzie *deepfake* w zakresie bezpieczeństwa politycznego współczesnego państwa, ze szczególnym uwzględnieniem potencjalnych zagrożeń oraz przykładów zastosowania.

Deepfake to technologia, która wykorzystuje sztuczną inteligencję (AI) w celu stworzenia bądź edytowania treści wideo lub obrazu, tak aby pokazać coś, co nigdy nie miało miejsca. Technika ta opiera się na łączeniu lub nanoszeniu istniejących obrazów oraz filmów na grafiki wyjściowe za pomocą uczenia maszynowego. Wykorzystywany w tym celu jest algorytm GAN, składający się z dwóch antagonistycznych wobec siebie systemów: generatora i dyskryminatora. Pierwszy z nich tworzy wideo, a drugi określa jego wiarygodność i daje ewentualne wskazówki, co zdradziło fałszywość filmu [2, s. 90-91]. Program wykorzystuje wgrany do niego zestaw zdjęć i nagrań dźwiękowych, a następnie na ich podstawie oraz z użyciem algorytmu uczy się głosu, manier, ruchów, intonacji oraz słownictwa używanego przez daną osobę. Nie rzadkie są sytuacje, gdzie na sfalszowany obraz nakładana jest autentyczna warstwa dźwiękowa lub odwrotnie, na prawdziwy obraz nakłada się wygenerowane audio [5, s. 20-21].

Deepfake'i spopularyzowały się stosunkowo niedawno, a w środowisku ekspertów zajmujących się tym tematem za początek wzrostu zainteresowania tym narzędziem przyjmuje się końcówkę 2017 r. Wówczas to na platformie *Reddit* za sprawą użytkownika o nicku «DeepFakes» pojawić miały się fałszywe materiały pornograficzne zawierające znane aktorki, w tym m.in.: Emmę Watson, Gal Gadot czy też Scarlett Johansson. Kilka tygodni później filmy zostały usunięte, a *Reddit* oraz inne popularne portale społecznościowe, takie jak *Twitter* oraz *Discord* zaczęły sankcjonować publikowanie tego typu treści. [5, s. 21]. Zastosowanie znajduje tu klasyfikacja *deepfake*'ów zaproponowana przez Ilonę Dąbrowską, która to kategoryzuje je według intencji na rozrywkowe, edukacyjne, dezinformacyjne i dyskredytacyjne. Omówiony

przypadek niewątpliwie należy do tej ostatniej grupy, gdyż ma on w zamiarze osłabienie pozycji danej osoby, grupy, organizacji czy marki, choć nie brakuje głosów o rozrywkowym charakterze przywołanych przeróbek. Ofiarami takowych dyskredytujących materiałów najczęściej padają politycy, a wideo te w sposób negatywny wpływają na stopień bezpieczeństwa politycznego [2, s. 96].

Aż do połowy 2020 r. dominowały *deepfake'i* o charakterze edukacyjnym, komediowym lub satyrycznym, a zawierani na nich byli najpopularniejsi politycy, mający największe znaczenie na scenie międzynarodowej, w tym m.in. D.Trump, B.Obama czy też W.Putin. Już w 2016 r. przeprowadzono eksperyment badawczy, który opierał się na wykorzystaniu wizerunków przytoczonych liderów globalnych. W kolejnych miesiącach tworzonych było mnóstwo satyrycznych i niekiedy dezinformujących wideo. W lipcu 2017 r. w Internecie pojawił się klip, na którym B.Obama obrażał D.Trumpa, a rok później wizerunek tego pierwszego posłużył do stworzenia filmu edukującego w zakresie zagrożeń wynikających z przeróbek. Był prezydent USA miał wówczas powiedzieć: «Wkraczamy w erę, w której nasi wrogowie mogą zmusić kogokolwiek do wypowiedzenia dowolnych słów w dowolnym momencie...» [5, s. 22-23].

Prawdziwy rozkwit szkodliwych społecznie oraz politycznie *deepfake'ów* przypadł na początek pandemii COVID-19, a jednym z popularniejszych był ten, którego bohaterką została ówczesna premier Belgii Sophie Wilmes. Wygłaszała ona na nim fikcyjne przemówienie, w którym wskazywała na zależności między zmianami klimatycznymi a koronawirusem [4, s. 986]. Technologia ta dociera także w mniej rozwinięte zakątki świata. W Birmie wykorzystano *deepfake'i*, aby pokazać, że były minister rządu miał przekupić byłą przywódczynię kraju Aung San Suu Kyi. Tego typu filmy mają na celu pokazać polityków jako bezdusznych rasistów, oraz nieczyste osoby, które szyczą z ofiar oraz partnerów politycznych, a także za nic mają sobie interes społeczny [1, s. 8]. Już nawet samo podejrzenie spreparowania wideo stanowi niekiedy powód do nagłych reakcji społecznych. 1 stycznia 2019 r. ówczesny prezydent Gabonu, Ali Bongo Ondimba opublikował niepokojąco wyglądające orędzie. Oczy mężczyzny wyglądały nienaturalnie, a jego ciało znajdowało się w nieruchomej pozycji. Niedługo po publikacji wojsko Gabonu próbowało dokonać zamachu stanu, uważając, iż Ondimba nie nadaje się na stanowisko głowy państwa [2, s. 96].

W ostatnich miesiącach eksperci alarmują oraz wskazują na możliwe zagrożenia, wynikające z użycia *deepfake'ów*, dla procesu wyborczego. Andrew Ray podkreśla dwa główne aspekty w tym zakresie:

- Wpływ na preferencje wyborców, poprzez podważanie lub wzmocnienie pozycji danego polityka, ale także przez całkowite obniżenie jego wiarygodności. Praktyka ta już stała się jednym z narzędzi stosowanych w trakcie kampanii, nie tylko przez kontrkandydatów, ale też przez zagranicznych aktorów, chcących wynieść na dane stanowisko sprzyjającego im polityka. Ponadto warto podkreślić, iż fałszywe filmy nie tylko zmieniają preferencje wyborców, ale w skrajnych przypadkach mogą też zmusić kandydata do wycofania się.

- Wpływ na ogólne zaufanie do procesu wyborczego oraz do instytucji demokracji. Czynnikiem ten wykorzystuje trend spadającego zaufania do polityków. I tak np. liczne były obawy, iż Donald Trump oraz jego zwolennicy wykorzystają *deepfake'i* w trakcie marszu na Kapitol, chcąc zdyskredytować prezydenta Joe Bidena oraz wykazać oszustwa wyborcze [4, s. 987-990].

Działanie aktorów spoza granic państwa jest dodatkowo ułatwione, gdyż nie podlegają lokalnej jurysdykcji, która to w wielu przypadkach nie reguluje kwestii związanych z *deepfake'ami* oraz mają do dyspozycji media społecznościowe. Dobitnie przekonali się o tym Amerykanie w 2016 r., kiedy to Rosjanie mieli w dużym stopniu przyczynić się do elekcji Donalda Trumpa. W 2024 r. w Stanach Zjednoczonych po raz kolejny będą miały miejsce wybory prezydenckie, co rodzi obawy o ponowne zaburzenie procesu wyborczego przez zewnętrznych aktorów, ale także przez lokalnych polityków. Pierwsze działania w tym zakresie mają miejsce już teraz. Na początku lipca 2023 r. w stanie Iowa wyemitowana została reklama

wspierająca republikańskiego gubernatora Florydy Rona DeSantisa, jednocześnie atakując Trumpa. W spocie znalazł się fragment zawierający głos byłego prezydenta, wygenerowany przez sztuczną inteligencję, który odczytywał jego post opublikowany w mediach społecznościowych [3].

Deepfake'i są wykorzystywane nie tylko w procesie wyborczym. Coraz częściej używane są przez państwa niedemokratyczne oraz pochodzących z nich polityków w czasie konfliktów zbrojnych oraz sporów między państwami, jednocześnie zakłócając proces podejmowania decyzji swoich konkurentów. Czynią to atakując trzy obszary: wojsko, społeczeństwo oraz stosunki międzypaństwowe. Najczęstszym celem ich zastosowania jest legitymizacja wojen oraz powstań, a przykładem próby takiego działania może być fałszywy film przedstawiający amerykańskiego generała palącego Koran, co miało wywołać niezadowolenie lokalnej społeczności muzułmańskiej. Równie często publikowane są filmy, ukazujące przywódców wydających nieprawdziwe rozkazy. Rosjanie rozpowszechnili wideo, na którym prezydent Ukrainy, Wołodymyr Zełeński instruował żołnierzy, aby ci zaprzestali walk, złożyli broń i poddali się. *Deepfake*'i ukazujące rasistowskie uwagi polityków oraz pogardę wobec wojska mogą znacząco obniżyć morale armii oraz zmniejszyć liczbę potencjalnych rekrutów, a co za tym idzie wpłynąć negatywnie na sytuację na froncie. Narażone na negatywne skutki spreparowanych filmów jest także społeczeństwo. Sieją one zamieszanie i powodują polaryzację, co, sprawić może iż obywatele nie będą w stanie wykonywać poleceń władzy, ale także może doprowadzić to do zamieszek. Takowe próby podejmowali Rosjanie, chcąc podzielić obywateli USA, zwiększając napięcie wewnętrzne w trakcie protestów związanych z hasłami *Black Lives Matter*. *Deepfake*'i mogą również dzielić sojuszników i wywoływać spory między nimi, poprzez pokazywanie pogardliwych komentarzy lub innych opinii, co naturalnie naruszy relacje dwustronne lub wielostronne [1, s. 6-8].

Licznie przywołane przykłady zastosowania *deepfake*'ów w przestrzeni politycznej współczesnych państw dobitnie wskazują, iż skala zagrożeń z nich wynikających stale rośnie i jest niemalże nieskończona, podobnie jak możliwości ich twórców. Jak dotychczas technologia ta nie doprowadziła jeszcze do poważniejszych globalnych kryzysów, ale zdążyła już w niewielkim stopniu wpłynąć na wyniki wyborów w niektórych państwach, a także na reakcje pewnych kręgów społecznych. Dostęp do niej ma coraz większa liczba aktorów, w tym mniejsze państwa, podmioty niepaństwowe, pojedyncze osoby, a nawet organizacje terrorystyczne, choć na razie największe zagrożenie płynie ze strony najlepiej rozwiniętych państw, np. Rosji oraz tych, które mogą rozwinąć potencjał z uwagi na ogromne środki finansowe, m.in. państw bliskowschodnich [1, s. 8-9]. Z tych też powodów konieczne jest uregulowanie tej kwestii w jurysdykcjach poszczególnych państw. Właściciele mediów społecznościowych już podjęli działania w tym kierunku i fałszywe nagrania są usuwane z ich platform. Dołączają do nich kolejne podmioty m.in. Korea Południowa, Wielka Brytania i niektóre stany amerykańskie, a nawet Unia Europejska. Jednak dopiero kolejne lata pokażą czy regulacje te zminimalizują narastające zagrożenie i sprowadzą *deepfake*'i wyłącznie do funkcji rozrywkowej.

Źródła i literatura

1. Byman D.L., Gao C., Meserole C., Subrahmanian V.S. *DEEPFAKES AND INTERNATIONAL CONFLICT*. Waszyngton: Foreign Policy at BROOKING. 2023. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2023/01/FP_20230105_deepfakes_international_conflict.pdf.

2. Dąbrowska I. *Deepfake – nowy wymiar internetowej manipulacji*. Lublin: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. 2020. URL: https://www.researchgate.net/publication/341839290_Deepfake_nowy_wymiar_internetowej_manipulacji.

3. Rascoe A. wywiad z H.Faridem. *How real is the threat of AI deepfakes in the 2024 election?*. NPR. 2023. URL: <https://www.npr.org/2023/07/30/1190970436/how-real-is-the-threat-of-ai-deepfakes-in-the-2024-election>.

4. Ray A. *DISINFORMATION, DEEPFAKES AND DEMOCRACIES: THE NEED FOR LEGISLATIVE REFORM*. Sydney: UNSW Law Journal. 2021. URL: https://www.unswlawjournal.unsw.edu.au/wp-content/uploads/2021/09/Issue-443_final_Ray.pdf.

5. Wasiuta O., Wasiuta S. *Deepfake jako skomplikowana i głęboko fałszywa rzeczywistość*. Kraków: Uniwersytet Pedagogiczny. 2020. URL: https://www.researchgate.net/publication/346911943_Deepfake_jako_skomplikowana_i_gleboko_falszywa_rzeczywistosc.

А. С. Кондратюк – асистент кафедри іноземних мов і перекладу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

МОВНА ПОЛІТИКА ЩОДО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У КНР НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Англійську мову вважають світовою мовою. Сучасна англійська розпочала поширюватися із XVII ст. під впливом Британської імперії і Сполучених Штатів. Через усі типи друкованих й електронних засобів масової інформації цих країн, англійська стала провідною мовою міжнародного дискурсу та *Lingua Franca* у багатьох країнах і професійних сферах, таких як наука, навігація і право. За підрахунками організації *Ethnologue* у 2022 р., англійською розмовляли 1,4 млрд осіб у всьому світі, майже 400 млн з них є її носіями; крім того, 1,456 млн людей розмовляють англійською як іноземною мовою [1]. Загалом англійська є офіційною, адміністративною або культурною мовою понад вісімдесяти країн світу.

За підрахунками, сьогодні в Китаї до 350 млн людей вивчають англійську, що майже аналогічно загальній кількості носіїв англійської мови у світі. Тому цілком імовірно, що події у Китаї протягом наступних кількох десятиліть матимуть великий вплив на майбутнє англійської мови. Вона є обов'язковим предметом у початковій школі у КНР із 2003 р., її поступово вводять у навчальну програму усіх навчальних закладів. Це підкреслює офіційну важливість англійської мови у шкільній освіті і в суспільстві загалом. Особливо у XXI ст., з інтенсифікацією глобалізації, англійська мова, як міжнародна *Lingua Franca*, є необхідною базовою навичкою для міжкультурної комунікації. У процесі глобалізації країни, які прагнуть завоювати важливі позиції на міжнародному ринку, той же Китай, намагаються мати більше власних міжнародних експертів у різних галузях, які досконало володіють англійською мовою завдяки національній освіті, щоб сприяти подальшому розвитку національної економіки.

Після заснування Китайської Народної Республіки із 1949 до 1984 рр. Китай запозичив освітню політику Радянського Союзу і запровадив вивчення російської мови як іноземної. Однак після реформи 1984 р. китайські студенти зобов'язані вивчати англійську мову протягом усього навчання у школі, а для вступу до університетів абітурієнти повинні скласти вступний іспит із англійської мови як один із основних

предметів. Цікавий факт: такі зміни викликали певне обурення у суспільстві. Студенти поступово почали демонструвати масове незадоволення і навіть огиду до англійської мови. Наприклад, на 4-му пленарному засіданні першої сесії ВК НПКРК 13-го скликання деякі члени уряду навіть пропонували скасувати обов'язковий курс англійської мови [2].

Наразі англійська мова є домінуючою програмою вивчення іноземних мов у школах у всьому світі. За понад два десятиліття домінування англійської мови в іншомовній освіті в Китаї вона пройшла складні етапи функціонування. Інтернаціоналізація англійської мови сприяла реформуванню китайських освітніх програм для задоволення попиту на англійську мову як іноземну, що має певні позитивні результати. Усі поточні освітні реформи Китаю нерозривно пов'язані саме з англійською мовою, головним чином через її поширення в глобалізованому світі, частиною якого прагне бути сьогодні Китай.

Деякі дослідники стверджують, що в китайському секторі вищої освіти інтернаціоналізацію англійської мови не слід плутати з глобалізацією, а слід мінімізувати ерозію традиційної китайської культури та уникати відриву від місцевих звичаїв і національних інтересів. Інший негативний вплив вони вбачають в тому, що Пекінська муніципальна комісія із питань освіти вирішила знизити оцінки з англійської мови та підвищити оцінки з китайської мови. Ці дві зміни зменшують важливість англійської мови як обов'язкового предмета і є символічним підтвердженням переваги китайської мови над англійською [3].

Однак є і позитивний аспект: англійську мову широко використовують у викладанні немовних предметів, особливо в елітних школах, що підвищує її фактичну значимість. Таким чином, існує дискусія щодо ефективності англійської мови та загрози, яку воно становить для викладання рідною мовою [4, с. 11; 5]. Дослідження сприйняття та ставлення китайських студентів-бакалаврів до англійської мови показало, що деякі респонденти сприймають потенційну цінність англійської мови як засобу розширення освітніх можливостей та соціальної мобільності, яка розвивається позитивно. Однак інша група дотримується думки, що викладання англійської мови не завжди ефективне, або, що вивчення англійської мови є марною тратою часу і ресурсів, оскільки більшість тих, хто вивчає англійську мову, ймовірно, не використовуватиме її після закінчення університету, що є нераціональним [6].

Втім, усі погоджуються з думкою, що послаблення англійської мови може посилити освітню нерівність. Інша точка зору полягає в тому, щоб подивитися на те, які саме дисципліни компанії включають до тесту при прийнятті на роботу, що безпосередньо відображає реальні вимоги роботодавця. Насправді, у тестах рекрутингових компанії рідше натрапляємо на китайську мову або математику під час набору персоналу, частіше тестують логіку. Багато компаній також тестують і оцінюють володіння англійською мовою для певних позицій, наприклад, академічні дослідницькі посади, управлінські посади та певні сфери послуг, пов'язані з іноземцями, такі як обслуговування у готелях високого класу. Більшість потужних компаній у Китаї в майбутньому стануть міжнародними компаніями, і їм потрібно буде керувати глобальною командою.

Джерела та література

1. Ethnologue. What is the most spoken language? URL: <https://www.ethnologue.com/insights/most-spoken-language/>.
2. Ван Яна обрали головою ВК НПКРК 13-го скликання. URL: <https://ukrainian.cri.cn/841/2018/03/15/2s53504.htm>.
3. Braine, G. Introduction. In G Braine (Ed.), Teaching English to the world: History, curriculum, and practice (2nd edition) (pp. xi-xiii). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum. 2021.
4. Yang, J. Hong Kong higher education in transition: The academic community's perception at the time of 1997 retrocession. University of Northern Iowa. 2000. 123 p.

5. Cai, K. B. Exploration and thinking of the bilingual teaching method for signal courses. In International Journal of Modern Education Forum (Vol. 3, №1, pp. 13-16). Science and Engineering Publishing Company. 2014. P. 45-58.

6. Liu, N., Lin, C. K., & Wiley, T. G. (2016). Learner views on English and English language teaching in China. International Multilingual Research Journal. 10(2). 2018. P. 137-157.

О. Р. Круглій – кандидат філологічних наук, доцент, завідувачка кафедри іноземних мов і перекладу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

А. С. Кондратюк – асистент кафедри іноземних мов і перекладу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ДЖОНСОНІЗМИ ЯК ЛІНГВІСТИЧНЕ ЯВИЩЕ (МОВНА ОСОБИСТІТЬ БОРИСА ДЖОНСОНА)

Мова зазнає постійних змін саме тому, що вона не є готовим продуктом, а зазнає постійного вдосконалення шляхом вербальної діяльності. Мовна особистість – це індивід, який володіє низкою певних характеристик і навичок, готовністю до мовленнєвої діяльності, розуміння і створення текстів, індивідуальним стилем спілкування. Зростаючий інтерес лінгвістів до дослідження індивідуальних стилів спілкування передбачає аналіз як індивідуальних, так і інституційних комунікативних особливостей адресанта. Політичний дискурс не виняток, і професійна дискурсивна особистість політика сьогодні є об'єктом когнітивного, психо-лінгвістичного, лінгвополітичного, комунікативно-прагматичного, риторичного, лінгвостилістичного аналізу тощо. Дискурс професійних політиків є об'єктом дослідження лінгвополітичної персонології – нової школи у закордонній і вітчизняній лінгвістиці, яка зосереджує увагу на феномені професійної мовної особистості у сфері політики. У цьому контексті дослідники широко застосовують метод реконструкції мовної особистості через мовленнєвий портрет і наголошують, що специфіку професійної мовної особистості політика визначає поєднання індивідуальних й інституційних комунікацій, внутрішньо-вербальні аспекти [1; 2].

Борис Джонсон – британський журналіст американського походження та політик Консервативної партії, який став прем'єр-міністром Великої Британії у липні 2019 р. Раніше його було обрано мером Лондона (2008–2016) і держсекретарем закордонних справ (2016–2018) за часів прем'єр-міністра Т.Мей. Дискурсивна особистість Б.Джонсона формувалася ще у шкільні роки в Ітоні. Вивчення класики в коледжі Бейлліол (Оксфорд), згодом кар'єра політичного журналіста (політичного оглядача (1989–1994) і помічника редактора (1994–1999 *The Daily Telegraph*), до 2005 р. редактора журналу *The Spectator* вплинули на когнітивно-дискурсивний феномен Джонсона.

Б.Джонсон відомий своїм красномовством і словесною креативністю доводить ці навички до досконалості протягом усієї своєї професійної політичної кар'єри та

використовує їх у різних політичних цілях. Серед найпомітніших дискурсивних характеристик Б.Джонсона – це гнукість, ухилення й імпліцитність, реалізовані різними мовними засобами та дискурсивними тактиками. Саме техніка ухилення стала для нього дискурсивним інструментом маніпулювання адресатами, зміни їхньої оцінки того, що відбувається на протилежну чи, принаймні, менш критичну, уникнення як брехні, так і правди.

У своїй промові щодо Brexit від 14 лютого 2018 р. тодішній міністр закордонних справ Б.Джонсон зауважив: *«In many cases I believe the feelings [those of grief and alienation] are abating with time, as some of the fears about Brexit do not materialize. [...] I want today to anatomise at least some of the fears and to show to the best of my ability that these fears can be allayed, and that the very opposite is true: that Brexit can be grounds for much more hope than fear»*. Автор *The Spectator* Д.Вордсворт, розмірковуючи над цією промовою, натякає на позицію Б.Джонсона щодо Brexit. Так, він припускає можливість як виходу з ЄС, так і збереження хороших зв'язків із ним, і підкреслює невловимість і вроджений талант Б.Джонсона маскувати неприємні аспекти великих політичних рішень довгими словами та вражаючою риторикою [3]. Без сумніву, Б.Джонсона справді привабливо та надихаюче слухати, коли він говорить про історичну унікальність і винятковість Великобританії. З іншого боку, наратив Б.Джонсона про «глобалізацію» є внутрішньо суперечливим, оскільки існує очевидна логічна, а також вербальна непослідовність ідеї, що Brexit зміцнює глобальні зв'язки та повертає Британії її глобальну ідентичність.

Б.Джонсон вміло використовує різні тактики. Він робить своїй аудиторії найбільший комплімент, наголошуючи на ролі Британії і британського генія у світовій історії. Політик звертається до націоналістичної риторики, щоб продемонструвати сильні почуття національної гордості та пробудити почуття британців. Крім того, звернення Джонсона до унікальності своєї нації – це ефективна тактика ухилення від особистої відповідальності лідера за Brexit. Отже, революційний оптимізм Б.Джонсона межує з ідеєю спільних зусиль і відповідальності: *«And in the current bout of Brexchosis we are missing the truth: that it is our collective job to ensure that when the history books come to be written Brexit will be seen as just the latest way in which the British bucked the trend, took the initiative – and did something that responds to the real needs and opportunities that we face in the world today [...]. And indeed no one should think that Brexit is some economic panacea, any more than it is right to treat it as an economic pandemic. On the contrary, the success of Brexit will depend on what we make of it. And a success is what we will make of it – together»* [4]. Ефектна кульмінація, заснована на пафосі та побудована за всіма основними правилами класичного ораторського мистецтва, є не лише ідеальним зразком стилю і красномовства, а й професійно реалізованим маніпулятивним прийомом. Підкріплення ключового повідомлення великим оптимізмом і пристрасстю в кінці промови – її найбільш стратегічного елемента – ще один ефективний прийом залучення аудиторії. Хоча у виступі Б.Джонсона помітна певна суперечливість у термінах, популізм політика може бути виправданий законами політичної риторики та масштабом стратегічних цілей, які переслідує Джонсон як політичний лідер Великобританії.

Лінгвістичні механізми, якими послуговується Джонсон, щоб звучати невизначено, дуже різні. Вони включають усілякі улесливі слівця, обмовки, використання запозичень із інших мов, насамперед, латинізмів і класицизмів, різноманітні конфігурації поєднань, багато з яких не надто зрозумілими за своїм значенням, але справді дивовижні за формою. Одним із найпопулярніших і часто цитованих «джонсонізмів» є вислів *«an inverted pyramid of piffle»*, виголошена Б.Джонсоном під час його перебування на посаді мера у відповідь на звинувачення (пізніше офіційно підтверджені) про його позашлюбний зв'язок: *«It's complete balderdash. It is an inverted pyramid of piffle. It is all completely untrue and ludicrous conjecture»* [5]. Цей приклад є доказом креативності й ексцентричності політика у застосуванні тактики уникнення: замість того, щоб сказати «нісенітниця»,

Б.Джонсон винайшов абсурдну, але ефективну фразу «*pyramid of piffle*», яка потрапила в заголовки газет і поповнила словесну колекцію політика [6].

Ускладнення синтаксичної структури висловлювання сприяє його опосередкованості або посиленню референційної невизначеності та знижує інформаційну насиченість дискурсу. Яскравим прикладом є туманне пояснення Б.Джонсона щодо його участі у різдвяній вечірці в грудні 2020 р. Тоді вся Британія була піддана суворим заходам безпеки, у зв'язку із COVID-19, і мільйонам людей було заборонено зустрічатися з родичами та друзями під час святкування Різдва, але було зібрання на Даунінг-стріт, 10. Виступаючи в Палаті Громад у грудні 2021 р. після появи відео, на якому чиновники Даунінг-стріт жартують про вечірку для персоналу, Джонсон просить вибачення, але ухиляється від відповіді: «*I apologize unreservedly for the offence that it has caused up and down the country and I apologize for the impression that it gives. But I repeat [...] that I have been repeatedly assured since these allegations emerged, that there was no party and that no Covid rules were broken*» [7]. Дискурсивний акт вибачення Джонсона, який ухиляється від правди є ефективним засобом маніпуляції.

Політичні експерти, історики, лінгвісти і журналісти визнають багате розмаїття технік, які Б.Джонсон використовує для реалізації дискурсивного принципу, що дало їм підстави говорити про «*Boris effect*» або «*brand Boris*». Хоча значний риторичний досвід політичного лідера не є чимось особливим у британській політиці, зробити цей досвід відомим брендом, який забезпечує міцну основу для політичного успіху, вдається небагатьом. І цьому і полягає феномен Джонсонізму. Дискурсивна особистість Б.Джонсона характерна високим рівнем інтелекту та парадоксальним мисленням, що виявляється у використанні вивчених слів, різноманітних іноземних вкраплень і цитат, вербальних експериментів. Потреба у самопрезентації, театральності, ефективній ролі є невід'ємною частиною дискурсивної поведінки Б.Джонсона. Це політичний лідер, який потрапляє в заголовки британських газет, викликає резонанс і залишається популярним. Політичний дискурс розкриває його щирі пристрасті до політики як мистецтва риторики, у якому перемога дістається найуспішнішому оратору. Талант Б.Джонсона приголомшувати й розважати публіку, а також бентежити своїх опонентів ефективним використанням мови, додає його оригінальній дискурсивній особистості рис політичного лідера. Його оптимізм й іронія стратегічно важливі, адже саме вони подобаються людям і цінуються ними. Усе це дає підстави говорити про лінгвістичний аспект феномену джонсонізму.

Джерела та література

1. Єрмоєнко С. В. Напрями досліджень мовної особистості у сучасній лінгвістиці. *Записки з романо-германської філології*. №2(33). 2014. URL: <http://rgnotes.onu.edu.ua>.
2. Лавриненко О. Л. Профілі мовної особистості. URL: <http://oaji.net/articles/2015/1551-1421344247.pdf>.
3. Славова Л. Л. Віртуальний образ мовної особистості (на матеріалі американського та українського політичного дискурсу). *Мовні і концептуальні картини світу*. К., 2018. Вип. 2 (62). С. 240–245. URL: <http://mova.knu.ua/>.
4. Uniting for a Great Brexit: Foreign Secretary's Speech: 14 February 2018. URL: <https://www.gov.uk>.
5. The Spectator. URL: <https://www.spectator.co.uk>.
6. Walters S. The Borisaurus. The Dictionary of Boris Johnson. London: Biteback Publishing. 2020. 243 p.
7. The Londonist. URL: <https://www.londonist.com>.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

Ю. О. Петрусь – студентка 1 курсу факультету морського права Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
Н.О. Ніколаєнко – доктор політичних наук, професор кафедри адміністративного та конституційного права Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

ПОДІЇ НА ОСТРОВІ ТУЗЛА ЯК ПЕРЕДВІСНИК ГІБРИДНОЇ АГРЕСІЇ росії ПРОТИ УКРАЇНИ

Двадцять років тому Російська Федерація здійснила першу у новітній історії спробу окупувати й незаконно анексувати частину території незалежної України, а також вперше продемонструвала українцям та світові свої агресивні наміри щодо Кримського півострова. Цей акт російської гібридної агресії проти України розгорнувся довкола маленького, але стратегічно важливого острова Тузла, розташованого посередині Керченської протоки. Острів утворився у 1925 р. через сильний шторм, який розмив вузьку косу, що відходила від російського Таманського півострова. Згідно з рішенням радянської влади Тузла належала до Кримської області, яка 1954 р. увійшла до складу УРСР. Після проголошення Україною незалежності острів, як частина Криму, став невід'ємною частиною суверенної території України [4].

Росія намагалася анексувати острів Тузла, що призвело до напружених відносин між Україною та Росією. Путін обрав час, коли Україна була в ізольованому стані, а реакція Заходу була обмеженою. Ця ситуація підкреслила важливість геополітичного контексту у вирішенні конфліктів. Росії було вигідно захопити острів Тузла з економічних та безпекових міркувань. Українські прикордонники, на чолі з М.Ковалем, реагували визначено та рішуче, готуючись до можливих конфліктних сценаріїв. Напруга між Росією та Україною через Тузлу наростає. Українські прикордонники та російські будівельники збільшують свої дії. Україна вживає тактичні заходи для захисту острова, а Тузла стає тестом міцності перед подіями в Криму 2014 р. Роль Л.Кучми на Тузлі 2003 р. була визначальною, коли він здійснив дзвінок до В.Путіна, що призвело до зупинки російського будівництва на острові.

Президент Л.Кучма виявив стратегічну мудрість, визнаючи готовність українців захищати свою територію та вивівши ситуацію на шлях переговорів. Роль Л.Кучми на Тузлі стала прикладом того, як керівництво може взяти ініціативу в складних політичних обставинах та запобігти ескалації конфлікту. Події на Тузлі 2003 р. стали важливим етапом в історії України. Відбулося визначне зіткнення з російськими військами, що принесло несподівані виклики та вчення. Тузлівське протистояння відобразило складні політичні та стратегічні взаємини між Україною та Росією, а також героїчну роль українських прикордонників у захисті національного кордону.

Заступник голови Держприкордонслужби України М. Коваль, виступаючи лідером прикордонників на Тузлі, виявив високий ступінь відданості своїй країні та вміння діяти в критичних ситуаціях.

Незважаючи на, загалом, ефективні заходи України з протидії російській агресії у жовтні 2003 р., конфлікт довкола острова Тузла став провісником майбутньої окупації і анексії Кримського півострова у 2014 р., а також повномасштабної військової агресії Москви проти України. Утім, міжнародна спільнота не звернула достатньої уваги на

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

агресивні наміри Кремля, а світові лідери плекали ілюзії про можливість «порозумітись» і «наблизити» Росію до західних стандартів [4].

Сьогодні український острів Тузла лишається окупованим Росією. Його територію російські загарбники використали, щоб у 2018 р. спорудити незаконний Кримський міст, який міцно «прив'язав» окупований Крим до Російської Федерації та слугує основною лінією забезпечення російської окупаційної армії в Україні [2].

У 2015 р. політолог Є.Магда опублікував роботу «Гібридна війна: питання і відповіді», у якій проаналізував війну, розв'язану росією проти України у 2014 р. У ній він цілком обґрунтовано стверджував, що події 2014–2015 рр. є цілком логічним продовженням багаторічного ланцюжка подій з підготовки РФ до підкорення України [3]. Зокрема, це низка економічних війн (енергетичні, молочні, м'ясні, шоколадні), інформаційна експансія, фінансування «п'ятої колони», пропаганда тощо, а також події біля острова Коса Тузла.

Джерела та література

1. Кригель М., Халілов Р. Фортеця Тузла... URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2023/09/28/7421696/>.

2. Лемеха С. Острів Коса Тузла: як росія почала гібридну війну проти України 20 років тому. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/09/28/ostriv-kosa-tuzla-yak-rosiya-pochala-gibrydnu-vijnu-proty-ukrayiny-20-rokiv-tomu>.

3. Магда Є. *Гібридна війна: вжити і перемогти*. Х.: Віват, 2015, 304 с. URL: https://balka-book.com/files/2017/06_10/12_24/u_files_store_6_68818.pdf.

4. 20 років російсько-українського конфлікту довкола острова Тузла. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/ua/20-rokiv-rosiisko-ukrayinskoho-konfliktu-dovkola-ostrova-tuzla/>.

Є. І. Тимощук – студентка 2 курсу факультету морського права Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
Н. О. Ніколаєнко – доктор політичних наук, професор кафедри адміністративного та конституційного права Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

«РУССКИЙ МІР» ЯК ІДЕОЛОГІЯ ТА ЗАСІБ ВПЛИВУ НА СВІДОМІСТЬ ГРОМАДЯН

Сьогодні значну загрозу національному існуванню України становлять російські гібридні технології. РФ активно використовує засоби «м'якої сили» для підсилення своїх геополітичних інтересів, зокрема утримання України в сфері свого впливу. Ідея «русского мира», адаптована під потреби Кремля, успішно поширюється серед населення України, використовуючи різні гуманітарні механізми – релігійний, мовний, освітній, культурний.

Вадим Денисенко виокремлює такі важливі характеристики цього поняття [2]:

1) Перша й визначальна риса – це відсутність чітких дефініцій: під поняття «русского мира» можна підвести будь-що.

2) «Русский мір» розглядає майбутнє винятково як повернення в золоту добу Імперії, але це повернення можливе тільки через неодмінний транзит через СРСР узагалі та homo sovieticus зокрема. Майбутнє – це минуле, ось одна з найважливіших прикмет русского міра.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

3) Примат емоції над прагматизмом. Емоція в трактуванні русского міра передбачає, що людина не повинна думати про матеріальне і має пишатися тим, що належить до цього русского універсуму. Простіше кажучи, треба менше думати про гроші та жити за принципом СРСР – «у радянських людей є особлива гордість». Окремий прояв цієї емоційності – есхатологічна емоційність, віра в танатос як один із головних рушіїв прогресу.

4) «Русській мір» мислить себе за межами нації. Водночас він, попри свою всеохопність, завжди повинен перетворюватися на державу. Усеохопність русского міра повинна вбирати в себе все, збільшуючи державу.

5) «Русській мір» – це альтернатива Заходу. Найголовніше право русского міра це право нападати. Бо напад – це захист.

У контексті російсько-української війни «русській мір» можна розглядати як ідеологічне обґрунтування російської агресії проти України. Росія вважає, що Україна є невід'ємною частиною «русского міра» і повинна бути включена до складу Російської Федерації. Цю ідеологію використовує російське керівництво для виправдання своїх дій і насадження пропаганди в суспільстві.

В цій концепції одночасно містяться несумісні, на перший погляд, речі. Тут тісно переплетені Сталін, церква, Ніколай II, Нестор Літописець і Колчак з Денікіним. Кожен сегмент російського суспільства отримує свою частинку «русского міра» і живе з нею, не надто звертаючи увагу на протиріччя. Таким чином, зручніше пристосовуватися до реальності, у якій існує малозрозуміла конструкція русского міра і в тебе є альтернатива: або повірити в щось і з цим жити, або йти в опозицію з усіма відповідними наслідками. Абсолютна більшість обирає пристосуванство. Важливо також, що кожна із цих модифікацій акумулює свої аудиторії та працює саме на них. І таких аудиторій десятки, якщо не сотні, а три найбільші – це церковна, націоналістична (на межі з фашизмом) та комуністична. У своїх крайніх імперських поглядах вони часто збігаються, тому в їхніх апологетів не виникає питань, як можна бути комуністом і водночас, наприклад, просити про канонізацію Ніколая II, якого розстріляли більшовики [2].

Щодо розуміння ідеологічної спрямованості «русского міра», важливу інформацію можна взяти із статті громадян Н. Овчиннікової та Ю. Ковальчука «На культурних фронтах Руської весни» щодо російськомовного населення Сходу України. Автори наголошують, що «русській мір» розглядають як проєкт, який відновив сенс життя для російськомовних на сході України, де серед учасників були представники різних ідеологічних груп, таких як анархісти, комуністи, неоязичники, монархісти, соціалісти, скінхеди, «професійні руські» тощо, створюючи реальний хаос, навіть серед тих, хто був вірний своїм переконанням [5].

Гнівні заяви очільника російського МЗС, російського представника в ООН, одіозних діячів Державної Думи були нічим іншим як передвісниками «гібридної» військової інвазії, що на багнетах російських солдатів, переодягнених у ополченські однострої, будувала «русській мір» нового, третього тисячоліття. У міру наростання гуманітарної катастрофи, в яку занурювався російськомовний Донбас, суспільство і науковці змушені були осмислювати гасла, під супровід яких вона поглиблювалася, і минувшину, в якій шукали витоки сьогоденних проблем [1, с. 297].

Безперечними перевагами такої світоглядної конструкції «русській мир» є примирення та пристосування до травмуючої дійсності через зняття відповідальності за сьогодення. Уявлення про «сильну владу» визначає основну структуру життя, де роль індивіда обмежена, а привабливість цього стану полягає в здатності просто пояснити недоліки світу. Наприклад, суспільні невдачі вважають результатом дій ворогів, спрямованих на завдання шкоди через заздрість до багатства, особливої історії та виняткової духовності Росії, що успадкувала традиції СРСР. Такі прості пояснення відділяють пересічну людину від відповідальності за складні проблеми сучасності [5].

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

Основні характеристики доктрини «русского міра» – це право російського народу на експансіонізм та його уявлення про власну вищість над іншими народами. Однак саме ця аморфність та всеїдність доктрини робить її такою успішною. Вона приваблює людей з різних соціальних груп, політичних поглядів та релігійних переконань [3]. Це робить «русский мір» потужним ідеологічним інструментом, який може бути використаний для легітимізації російської експансії та поширення російського впливу в світі. РФ досі намагається створити в Європі зону свого впливу, яка буде протистояти США і НАТО, проте наразі дестабілізувати ситуацію набагато важче, адже ізольованість на міжнародній арені блокує будь-який вплив.

Джерела та література

1. Валерій Смолій, Станіслав Кульчицький, Лариса Якубова. Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи (Аналітична доповідь), Інститут історії України НАН України, 2016, 616 с.

2. Денисенко В. Як зруйнувати російський мір. К.: Наш формат, 2023. 208 с.

3. Мельник Л. М., Грек І. М. «Русский мір» як політтехнологія: історія виникнення. *Актуальні проблеми права в умовах сучасних викликів*: Матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (м. Біла Церква, 14 квітня 2022 р.). С. 5-7.

4. Ніколаєнко Н. О. Сучасні суспільно-політичні тенденції розвитку України в контексті російсько-української гібридної війни. *Гілея: науковий вісник*, 2019, Вип. 145(3). С. 82-85. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_145\(3\)__18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2019_145(3)__18).

5. Пояркова Т. К. «Русский мир» як ефект «доповненої» реальності, *Прикарпатський вісник НТШ*, Думка. 2016, №3, с. 172-179. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvntsh_2016_3_19.

А. Р. Бондаренко – студентка 2 курсу магістратури ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

С. М. Кулик – кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ РОСІЙСЬКОЇ ПРОПАГАНДИ ПРО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ В КРАЇНАХ БЕНІЛЮКСУ

У сучасному світі інформаційна війна розглядається як складний механізм стратегічного управління інформацією з метою досягнення переваги над супротивником. Цей вид війни включає в себе різноманітні етапи, такі як збір відповідної інформації, захист власних інформаційних ресурсів, а також активний вплив на свідомість громадськості через розповсюдження пропаганди чи дезінформації. Поняття «пропаганда» походить від латинського слова «proagare», що означає передавати далі, поширювати, розповсюджувати. Незважаючи на позитивне початкове значення, через маніпуляції в диктаторських режимах націонал-соціалізму та сталінізму, пропаганда

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

отримала негативне визначення. Однак цей досвід використовують у сучасній російській пропаганді [11].

Антиукраїнська і антизахідна пропаганда в Російській Федерації (РФ) стала особливо ретельною і розробляється з моменту приходу В. Путіна до влади. Після початку Революції гідності в Україні, російська пропаганда перетворилася на інформаційну війну, готуючи суспільну думку в РФ до агресії проти України. Згодом, внаслідок військової агресії, окупації та анексії Криму починаючи з 2014 р., російська пропаганда не лише змінила свої методи та прийоми, але й стала найбільш фінансованою у світі, до прикладу, програма «Інформаційне суспільство» (2011–2020 рр.) має бюджет у 40,6 млрд дол. США, і її метою є повне охоплення російськомовного населення як державними, так і приватними Засобами масової інформації (ЗМІ) РФ. Ця російська інформаційна кампанія складається з груп інтернет-бойовиків, відомих як «кремлівські тролі», має на меті – маніпулювання національною та міжнародною громадською думкою, зламати інтернаціональну підтримку України та впровадити свої інтереси в інших країнах [13].

Російська пропаганда в Європі щодо війни Росії проти України ґрунтується на таких стратегіях:

- початок вторгнення: кремлівські наративи акцентують увагу на «нацизмі» та «фашизмі» в Україні, протистоянні НАТО та існуванні громадянської війни із 2014 р. Мета – виправдати власну агресію;

- історичні міфи: використання фейків про «братні народи» та подарунок Криму Хрущовим для дискредитації України та переконання європейського суспільства, що існування України немає сенсу;

- дискредитація біженців: започаткування кампанії дискредитації українських біженців в Європі, стверджуючи, що вони порушують соціальні норми та створюють глобальні проблеми;

- економічна дезінформація: вплив російської пропаганди на Європу через низку дезінформаційних нарративів. Наприклад, ствердження про те, що санкції та підтримка України зумовлюють міжнародну енергетичну кризу, а також розповсюдження нарративів щодо експортної угоди між Україною та Росією у 2022 р., спрямованої на створення міфічних загроз світовій продовольчій безпеці;

- аналіз воєнного конфлікту: застосування дезінформації щодо нестачі війська та зброї в українській сторони, передбачення її програшу та подальші спроби переконати, що відступ російських військ не є поразкою [18].

Загалом, ці стратегії призначені для маніпулювання громадською думкою в Європі та просуванню політичним цілям Кремля. Однак, після того, як Київ зазнав нападу 24 лютого 2022 р. з боку Росії, країни Заходу, – включаючи європейські уряди, які колись протистояли спробам оприлюднити дезінформацію Москви, – об'єдналися у антимосковській позиції. Кілька інституцій та неурядових організацій, зокрема «East Stratcom Working Group» (Європейська служба зовнішніх дій) та Європейська обсерваторія цифрових медіа, ефективно працюють над виявленням російської дезінформації в ЄС. У березні 2022 р. Європейський парламент висунув пропозиції щодо трьох заходів для ефективного протистояння поширенню пропаганди в Європейському Союзі – це швидке видалення вмісту для запобігання його вірусності, заборона ЗМІ, що поширюють пропаганду та уникнення впливу зовнішніх пропагандистських агентів на впливових ретрансляторів всередині ЄС. Також у червні 2022 р. Європейська Комісія ухвалила шостий пакет санкцій проти Росії. Він охопив аудіовізуальний сектор та рішення щодо заборони пропагандистських каналів таких як: «Росія РТР» / «РТР Планета», «Росія 24» і «ТВ Центр Інтернешнл». Ці заходи також поширили на цифрову кампанію RRN (Recent Reliable News), інтернет-компанію «Inforos» і трьох її засновників – організації «Діалог», Інституту російської діаспори, Агентства соціального проектування

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

та Структури національних технологій спрямованих на спотворення та поширення інформації на підтримку російської війни проти України [3; 11].

Російська пропаганда у країнах Бенілюксу – Бельгії, Нідерландів та Люксембург має свої особливості. Ці країни-члени ЄС та НАТО відчують вплив російської дезінформації. Наприклад, у Нідерландах виявлено кілька спроб російської пропаганди вплинути на сприйняття катастрофи пасажирського літака МН17, збитого над сходом України 17 липня 2014 р. ракетою російського походження, шляхом розповсюдження дезінформації за допомогою фальсифікованих веб-сайтів. Відомі нідерландські компанії неодноразово були об'єктами російських кібератак, спрямованих на різноманітні сектори, включаючи фінансові установи, технологічні компанії, урядові установи тощо [1; 9].

З метою зменшення впливу Росії уряд Нідерландів підтримав санкції та ініціативи ЄС, і прийняв додаткові заходи. А саме:

1. Посилення цифрової безпеки. Нідерландська служба безпеки AIVD підкреслила загострення цифрових атак і наголосила на необхідності зміцнення заходів у сфері цифрової безпеки: проведення аудитів та оцінка вразливості мережевої інфраструктури, створення та впровадження спеціалізованих програм кібербезпеки, запровадження навчальних програм і тренувань персоналу [4].

2. Блокування доступу до джерел російської пропаганди. Головні інтернет-провайдери Нідерландів – «Vodafone Ziggo», «T-Mobile» і «KPN» – заблокували доступ до веб-сайтів «Russia Today» і «Sputnik» після введення регуляції ЄС, що забороняють транслювати їх зміст. Це було спрямовано на обмеження розповсюдження російської пропаганди через ці платформи [11].

3. Співпраця з соціальними медіа та технологічними компаніями. Міністр внутрішніх справ Нідерландів К.Оллонгрєн акцентувала увагу на необхідності ефективної співпраці з міжнародними компаніями, такими як Facebook, Google і Twitter, для ефективної боротьби з пропагандою у соціальних мережах [12; 13].

Люксембург та Бельгія також входять до числа країн, які Росія розглядає як об'єкт стратегічних цілей щодо шпигунства, через підтримку України у війні. У сучасному кіберпросторі неможливо повністю уникнути кібератаки, тому Центр кібербезпеки Бельгії (ССВ) акцентує свою відповідальність перед громадянами у систематичному інформуванні населення та зацікавлених організацій на регіональному та міжнародному рівнях [16]. Росія систематично поширює дезінформацію в Бельгії шляхом різноманітних наративів та новин, спрямованих на зміщення реального образу ситуації в Україні. Наприклад, розповсюджується інформація про те, що Європа не здатна обійтися без російського газу. Міністерство закордонних справ Росії веде пропагандистську кампанію, намагаючись показати, що збільшення військової допомоги Україні призведе до насильства та розлютить В.Путіна. Також пропагують ідею, що у випадку необхідності Люксембург разом з іншими країнами ЄС має укласти угоди, приймаючи умови В.Путіна для вирішення конфлікту в Україні. Такий наратив популяризують не лише в регіоні Бенілюкс, а й у всьому світі, стверджуючи, що російсько-українська війна – це локальний конфлікт, який не впливає на міжнародну ситуацію. Крім того, пропагандисти розповсюджують ідею про відсутність навичок та знань у користуванні потужною зброєю Заходу, щоб дискредитувати ефективність військової допомоги Україні [17].

Загалом, ці спроби дезінформації та пропаганди вже давно є частиною геополітичної стратегії РФ. Вони спрямовані на подрив єдності Європи, ослаблення НАТО та загострення трансатлантичних відносин. Ці дії передбачають зміцнення гегемонії Росії, тому важливо протистояти цій дезінформації та виявляти її для збереження стабільності та безпеки у регіоні і світі. Докази як анексії Криму, так і збиття МН17 дають кілька важливих уроків і наслідків для світової політики. По-перше, це розуміння того, що кремлівська дезінформація суперечить сама собі, і що російська влада та ЗМІ практично не докладають зусиль, щоб відредагувати сліди пропаганди, яку вони залишають, навіть після переконливих доказів їх фабрикації. По-друге, це спеціальна концепція

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

дезінформації, наприклад, зміна наративів після збиття МН17, свідчить про те, що російська дезінформація є реактивною та обмеженою обставинами. По-третє, відсутність єдиного сюжету в дезінформації служить загальній стратегічній меті Росії – підірвати довіру до її супротивників, руйнуючи їх власні наративи. Це також ускладнює розкриття дезінформації та вимагає докладати більше зусиль для її спростування. По-четверте, наявність конфлікту в Україні підтверджує думку про те, що Росія використовує дезінформацію як стратегічний фактор війни та важливий інструмент впливу зовнішньополітичного впливу.

Джерела та література

1. Бідочко Л., Півторак О., Худіш П., Рощина А. Війна і битва наративів: Як російська пропаганда діє в медійному просторі Глобального Півдня. URL: <https://detector.media/infospace/article/210274/2023-04-19-viyna-i-bytva-naratyviv-yak-rosiyska-propaganda-diie-v-mediynomu-prostori-globalnogo-pivdnya/>.
2. Хоружий Г. Війна Росії проти України. Російська пропаганда як складова «гібридної війни». URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/1392>.
3. Назарчук І. Злочин і кара. Восьмі роковини загибелі рейсу МН17 в небі над Донбасом. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/mh17-sudovy-viurok/31947006.html>.
4. На другому році війни у Путіна лише один шлях: дайджест пропаганди за 23 лютого. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3674604-na-drugomu-roci-vijni-u-putina-lise-odin-slah-dajdzest-propagandi-za-23-lutogo.html>.
5. Акімова Ю. Пропаганда війни. Як Росія бреше світу про Україну і хто вірить у її міфи. URL: <https://www.capital.ua/ru/publication/167956-propaganda-viyni-yak-rosiya-breshe-svitu-pro-ukrayinu-i-khto-virit-u-yiyi-mifi#ixzz8J8qHR8CG>.
6. Ульяновська М. Російська інформаційна війна в Україні провалюється – Ніна Янковіч. Інтерв'ю. URL: <https://www.holosameryky.com/a/jankowicz-russian-disinformation-failing/6961072.html>.
7. Російська пропаганда заповонила телебачення і соцмережі Італії: які наративи просуває Кремль, – дослідження. URL: <https://texty.org.ua/fragments/110656/rosijska-propahanda-zapolonyla-telebachennya-i-socmerezhi-italiyi-yaki-naratyvy-prosuvaye-kreml-doslidzhennya/>.
8. Скільки росія витрачає на пропаганду? URL: <https://filter.mkip.gov.ua/skilky-rosiya-vytrachaye-na-propagandu/>.
9. Москаленко Є. Спільна пропаганда і дезінформація щодо війни: Росія та Китай узгодили план дій. URL: https://glavcom.ua/news/spil-propahanda-i-dezinformatsija-rosija-ta-kitaj-uzhodili-plan-dij-914240.html#google_vignette.
10. Бевз Т. Українці і росіяни під прицілом російської пропаганди. *Наукові записки. ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса*. Вип. 1 (75). С. 150-163. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/bevz_ukraintsi.pdf.
11. Факти проти вигадок: російська дезінформація про Україну. Державний департамент США. Офіс речника. Інформаційний бюлетень 20 січня 2022 р. URL: <https://www.state.gov/>.
12. Як працює фашистська пропаганда російського уряду під час загарбницької війни росії проти України. URL: <https://molfar.com/blog/propaganda-rosiyskogo-uryadu>.
13. Ronan Ó Fathaigh. Dutch isps block and sputnik websites. URL: <https://merlin.obs.coe.int/article/9476>.
14. Fake Residents of Finland and Luxembourg come to warm themselves in «Russian Houses». URL: <https://disinfo.detector.media/en/post/residents-of-finland-and-luxembourg-come-to-warm-themselves-in-russian-houses>.
15. Arno van 't Hoog. Far-right amplifiers: how Russia reaches a Dutch audience through a detour. URL: <https://edmo.eu/2022/04/15/far-right-amplifiers-how-russia-reaches-a-dutch-audience-through-a-detour/>.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

16. Margues D. Guerre en Ukraine: le Luxembourg coupe la «propagande russe». URL: <https://lequotidien.lu/politique-societe/guerre-en-ukraine-le-luxembourg-coupe-la-propagande-russe/>.

17. Pourquoi faut-il soutenir l'Ukraine en donnant des armes. URL: <https://ukrainer.net/pourquoi-faut-soutenir-lukraine/>.

18. Propaganda Diary 2022–2023: VoxCheck презентує базу російської пропаганди в європейських ЗМІ. URL: <https://voxukraine.org/propaganda-diary-2022-2023-voxcheck-prezentuye-bazu-rosijskoyi-propagandy-v-yevropejskyh-zmi>.

19. Russia is trying to influence Dutch public opinion with fake news: minister. URL: <https://www.dutchnews.nl/2017/11/russia-is-trying-to-influence-dutch-public-opinion-with-fake-news-minister/>.

С. М. Кулик – кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
Д. М. Пальоха – студент 2 року магістратури ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ЗНИЩЕННЯ РОСІЙСЬКИМ АГРЕСОРОМ ЛІТАКА АН-225 «МРІЯ» І ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНОЮ

У перший день повномасштабної війни РФ проти України внаслідок російської повітряної атаки на смт. Гостомель на аеродром «Київ-Антонов-2» був спалений флагман української авіації – літак Ан-225 «Мрія». Найбільший у світі транспортний літак створили у 1988 р для перевезення об'єктів космічної промисловості, транспортування надважких і надгабаритних вантажів як усередині, так і на зовнішній підвісці. «Мрія» існувала в єдиному екземплярі і її експлуатувала авіакомпанія «Авіалінії Антонов».

Автори вважають за доцільне виділити саме політичні аспекти **знищення** літака:

1) заборона керівництва ДП «Антонов» на виліт літака із летовища.

Гостомель знаходиться за 15 км від Києва, 4 км від Бучі, а літак знаходився на території аеропорту на стоянці. Цей аеропорт був стратегічним плацдармом для ворога, Росія висадила там свій десант для подальшого наступу на Київ. У березні 2023 р. німецьке видання «Bild» опублікувало розслідування у якому йшлося про те, що літак «Мрія» напередодні вторгнення Росії мав полетіти в аеропорт «Лейпциг/Галле» (ФРН). У цьому аеропорту ще із 26 січня 2022 р. було забезпечене паркомісце для літака. Напередодні увечері, перед початком широкомасштабного вторгнення, екіпаж і пілоти сіли в повністю заправлений вантажний літак, і за версією німецьких журналістів, «як заявив капітан Д.Антонов, їм не дозволили злетіти за вказівкою вищого керівництва» [1]. Офіційною причиною, чому Ан-225 залишився в аеропорту, прес служба «Антонова» назвала ремонт двигуна. Отже, Україна мала реальну можливість уникнути втрати повітряного гіганта.

2) Поінформованість збройних сил Росії про наявність літака на летовищі.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

Водночас, п'ять вантажних суден ДП «Антонов» Ан-124-100 «Руслан» були вивезені до початку повномасштабного вторгнення Росії і знаходилися за межами України. Супутникові знімки аеродрому в Гостомелі свідчать про те, що найважливіші літаки навмисно залишили під ударом, адже Ан-74 та Ан-26, які стояли на летовищі разом з «Мрією» теж були знищені, ще три літаки (зокрема, Ан-124 «Руслан» та Ан-22 «Антей») – дуже пошкоджені. Армія РФ зруйнувала інфраструктуру аеродрому, ангари та офіси ДП «Антонов».

Капітан екіпажу Д.Антонов підтвердив: «Ті, хто приходив на аеродром, точно знали, які літаки справні, а які першими треба було збити». Авіаційний експерт В.Романенко припускає, що війська РФ могли свідомо знищити АН-225, зокрема й підірвати літак зсередини: «Носова частина відірвана і крила теж впали. Тобто бомба була підірвана в районі центроплану (центральна частина крила літака, що з'єднує праву і ліву площини крила). Спеціально зруйнували літак до такого стану, що його не можна було відновити» [2]. Найбільше під час бойових дій постраждала носова частина авіалайнера. Пожежа знищила кабінку пілотів з усім обладнанням, носову секцію фюзеляжу, двигун, шасі та частину крила. При цьому державі завдано майже 8,5 млрд. грн. збитків. Згодом, СБУ повідомила про підозру заступнику командувача повітряно-десантними військами ЗС РФ генерал-лейтенанту А.Концевому, який наказав знищити «Мрію» [3]. Отже, російські війська під час неодноразових атак свідомо і цілеспрямовано знищили саме цей літак.

3) Службова недбалість генерального директора ДП «Антонов» С.Бичкова.

Так прокурори Спеціалізованої прокуратури у сфері оборони Офісу Генерального прокурора кваліфікували дії екскерівника держпідприємства. Унаслідок цього транспортний літак «Мрія» своєчасно не було транспортовано з небезпечної зони. Відомо, що «напередодні військового вторгнення Росії в Україну був технічно справний, на аеродромі зберігалася достатня кількість авіапального для виконання рейсу, екіпаж був готовий до вильоту». Тобто, були всі можливості для евакуації повітряного судна в аеропорт у м. Лейпциг. Однак колишній гендиректор ДП «Антонов» не віддав відповідного наказу, проігнорував доповіді та пропозиції підлеглих». Також слідчі перевірили інформацію щодо можливості евакуації ще шести літаків, у т. ч. Ан-124 «Руслан», які тоді перебували на території аеропорту [4]. Екскомандир знищеного Ан-225 «Мрія» Д.Антонов підтвердив, що літак був втрачений з провини керівництва держпідприємства, яке за два тижні до початку війни виїхало за кордон і не доклало жодних зусиль для порятунку літака [5]. Крім того, у період січня-лютого 2022 р. посадовці (колишній гендиректор ДП «Антонов», його заступник та начальник підрозділу з авіабезпеки) прямо заборонили українським військовим зводити оборонні укріплення та фортифікаційні споруди на летовищі. Для цього вони віддали розпорядження заблокувати допуск бійців Національної гвардії на територію об'єкта [6]. Зауважимо, що колишній заступник гендиректора ДП «Антонов», переховувався від правосуддя і його оголосили у розшук. Отже, є підстави стверджувати про державну зраду вищих посадових осіб ДП «Антонов».

У листопаді 2022 р. новий керівник ДП «Антонов» заявив, що підприємство у таємному місці працює над конструюванням другого літака Ан-225. Для «Мрії»-2 використовують як нові деталі, так і запчастини зі знищеного росіянами літака. Згідно з експертною оцінкою, є майже 30% комплектуючих, які можна використати для другого зразка літака. Вартість проєкту становить 500 млн. євро [7].

На нашу думку, політичними аспектами **відновлення** літака також є:

1) Відновлення його коштом країни-агресора.

За інформацією держконцерну «Укроборонпром», відновлення літака коштуватиме понад 3 млрд дол. США і потребуватиме понад п'ять років роботи. Україна ставить перед собою завдання зробити так, «аби ці витрати покрила саме Російська Федерація, яка завдала умисної шкоди українській авіації та сектору вантажних авіаційних перевезень» [8]. Іншими словами, відбудова літака є «компетенцією» міжнародного права.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

2) Міжнародна підтримка ідеї відновлення Ан-225 «Мрія».

Літак «Мрія» існував в єдиному екземплярі. Фахівці ДП «Антонов» зняли деталі з пошкодженого літака – крило та хвостове оперення. Ці запчастини можуть допомогти у будівництві нової версії авіалайнера, якщо таке рішення буде ухвалено. Колектив ДП «Антонов» вважав за необхідне не допустити повної безповоротної втрати легендарного літака як одного з символів сучасності і приступити до відродження флагмана транспортної авіації. Для цього є конструкторська та науково-технічна документація. Тому держпідприємство започаткувало Міжнародний фонд відродження транспортного літака Ан-225 «Мрія» [9].

З метою популяризації ідеї відновлення літака у червні 2022 р. «Укрпошта» випустила марку «Українська Мрія», присвячену знищеному росіянами літаку. Крім продажу у відділеннях, марку можна було придбати в онлайн-магазинах «Укрпошти» і на платформі Rozetka. Для української діаспори та всіх філателістів за кордоном були відкриті магазини «Укрпошти» на Amazon та eBay [10].

Крім того, у кінці червня 2022 р. голова республіканського крила Комітету з міжнародних відносин Сенату США Д.Ріш під час відвідин Київської області побував у міжнародному аеропорту «Антонов» [11]. Також до збору коштів на будівництво літака долучився міжнародний аеропорт Лейпциг, де тимчасово базується українська авіакомпанія. Отже, Україна розпочала інформаційну кампанію щодо необхідності відбудови української «Мрії».

3) Економічна доцільність.

Це залишається найбільш спірним питанням. На світовому ринку авіаперевезень немає стільки специфічних вантажів, це досить дороге задоволення для замовника. Станом на 2019 р. протягом року Ан-225 виконував 20-30 польотів, а їхня вартість стартувала від 1 млн. дол. США [12]. Весь парк «Авіаліній Антонова» з урахуванням «Мрії» генерує приблизно 30 млн. дол. США прибутку, тому з такими фінансовими показниками це неокупна інвестиція. Конструктор Ан-225 А.Вовнянко вважає, що відновити «Мрію» можна дешевше, ніж за 3 млрд. дол. США. За його підрахунками, це можна зробити за 100-150 млн. дол. США. «Але це економічно не вигідно. Добре, якщо в рік вона заробить пів мільйона, чи мільйон доларів. Тоді це на 150 років розтягнеться». Про неокупність відбудови «Мрії» говорить також її пілот Д.Антонов. Але вважає, що відбудовувати літак все ж варто, бо за ці роки він став впізнаваним символом України [2]. Отже, попри заяви Президента України В.Зеленського про те, що Україна «обов'язково відновить «Мрію», враховуючи позитивний вплив цієї ідеї на міжнародний імідж України, все ж необхідно враховувати економічну ефективність побудови чи добудови цього літака.

Таким чином, літак Ан-225 «Мрія» став символом миру, взаємодопомоги й підтримки, яку країни в усьому світі надавали одна одній. Літак виконував перевезення гуманітарних великогабаритних вантажів до місць, що постраждали від стихійних лих: землетрусів, цунамі, ураганів. Російська армія спеціально знищила найбільший і найпотужніший у світі транспортний літак. Цьому сприяла злочинна недбалість вищого керівництва ДП «Антонов», поінформованість армії країни-агресора про місцезнаходження літака. Також серед фахівців немає одностайної думки щодо економічної доцільності його відбудови, адже називають різні вартість і терміни робіт, при цьому наголошують, що почати будівництво «Мрії» можна буде лише після Перемоги.

Джерела та література

1. Nussbaum J., Brose L. Untersuchungsbericht: So wurde das weltgrößte Flugzeug aufgegeben. Das Antonov-Komplott. Airport Leipzig/Halle sollte AN-225 retten++Es war schon für die Flucht vollgetankt. URL: Russland-Invasion: Größte Antonov wurde zum Abschluss freigegeben | Regional | BILD.de (16.03.2023).

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

2. Стасюк А. Зруйнована «Мрія». Чи вигідно Україні відбудувати знищений літак. URL: <https://suspilne.media/234453-zrujnovana-mria-ci-vigidno-ukraini-vidbudovuvati-znisenij-litak/> (07.11.2022).
3. Гамалій І. СБУ повідомила про підозру російському генералу, який наказав знищити літак «Мрія». URL: https://lb.ua/society/2023/05/19/556069_sbu_povidomila_pro_pidozru.html.
4. Матяш Т. Екскерівник ДП «Антонов» отримав підозру за знищений росіянами літак «Мрія». URL: https://lb.ua/society/2023/04/05/551104_ekskerivnik_dp_antonov_otrimav.html (05.04.2023).
5. Свиридчук Ю. Українська «Мрія» злетіла в небо у грі від Microsoft. URL: <https://suspilne.media/399623-ukrainska-mria-zletila-v-nebo-u-gri-vid-microsoft/> (28.02.2022).
6. Матяш Т. Повідомлено про підозру екскерівникам ДП «Антонов», чії дії призвели до знищення «Мрії». URL: https://lb.ua/society/2023/03/10/548459_povidomleno_pro_pidozru.html (10.03.2023).
7. Nussbaum J. Ukrainische Antonov bei Russen-Angriff zerstörtWeltgrößter Flieger wird an geheimen Ort neu aufgebaut. URL: <https://www.bild.de/regional/leipzig/leipzig-news/spenden-fuer-antonov-groesstes-flugzeug-der-welt-wird-rekonstruiert-81863376.bild.html> (08.11.2022).
8. Лисогор І. Росія знищила літак «Мрія» під час обстрілу Гостомеля. Укроборонпром обіцяє відновити за кошти окупанта. URL: https://lb.ua/society/2022/02/27/507176_rosiya_znishchila_litak_mrriya_pid_chas.html (27.02.2022).
9. Матяш Т. «Антонов» пропонує заснувати міжнародний фонд для відродження літака «Мрія». URL: https://lb.ua/world/2022/03/25/510928_antonov_proponuie_zasnovati.html (25.03.2022).
10. Пауалішвілі З. Укрпошта випустила нову марку «Українська Мрія». URL: https://lb.ua/society/2022/06/28/521454_ukrposhta_vipustila_novu_marku.html (28.06.2022).
11. Гамалій І. Сенатор США Джим Ріш відвідав Гостомель та Ірпінь. URL: https://lb.ua/society/2022/06/27/521350_senator_ssha_dzhim_rish_vidvidav.html (27.06.2022).
12. Добудову другої «Мрії» оцінили в \$300-400 млн. URL: https://lb.ua/economics/2019/02/01/418604_dostroyku_vtoroy_mrrii_otsenili.html (01.02.2019).

Н. В. Нечасва-Юрійчук – кандидат історичних наук, доцент кафедри політології та державного управління ЧНУ імені Юрія Федьковича
В. Л. Карпо – кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних комунікацій та міжнародних відносин ЧНУ імені Юрія Федьковича

ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ: ВИПРОБОВУВАННЯ ВІЙНОЮ

*«Головні інтереси і майбутнє України саме в Європі»
Борис Тарасюк [4]*

В сучасних умовах питання безпеки посідають особливе місце як в житті окремої людини, так і суспільства, держави. Україна перебуває у стані війни з північним сусідом, що зумовлює характер як внутрішньої, так і зовнішньої політики нашої держави.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

Відновлення територіальної цілісності потребує значних зусиль з боку українського суспільства й активна підтримка західних партнерів є важливою умовою нашої перемоги у війні. Метою даної наукової розвідки є аналіз впливу війни на процеси євроатлантичної інтеграції України.

Вибір вектору зовнішньополітичного розвитку будь-якої держави – питання стратегічної ваги. У 1991 р. Україна постала перед геополітичним вибором: куди йти? Яким чином вибудовувати власну зовнішню політику? На які цінності орієнтуватися? Відповідь була дана за кілька років. Курс на європейську інтеграцію України вперше був зафіксований у 1993 р., у Постанові Верховної Ради України «Про основні напрямки зовнішньої політики України», де наголошувалося, що «перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах, а також інших західноєвропейських або загальноєвропейських структурах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам» [5]. Упродовж наступних років було зроблено ряд кроків на шляху до європейської інтеграції нашої держави: від відкриття Представництва Комісії Європейських Співтовариств у Києві у жовтні 1993 р. до закріплення стратегічного курсу нашої держави на набуття повноправного членства України в ЄС та в НАТО у 2019 р. [6].

Ці понад чверть століття виявилися непростим періодом в історії взаємовідносин Україна – ЄС. «Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами» [7] була підписана у 1994 р., однак набула чинності лише у 1998 р., після ратифікації документу у всіх національних парламентах держав-членів ЄС. Ця Угода стала фундаментом наступної взаємодії нашої держави з державами Європейських Співтовариств, а згодом ЄС з широкого кола питань, як політичних, так і економічних та гуманітарних. Затверджена у 1998 р. Стратегія інтеграції України до ЄС визначила основні напрямки подальшого розвитку взаємовідносин між двома сторонами з метою досягнення Україною повноправного членства у ЄС [8]. Серед них: адаптація національного законодавства до законодавства ЄС, економічна, соціальна, культурно-освітня та науково-технічна інтеграція, зміцнення демократії, активізація співпраці у різних галузях тощо. Попри зроблені інституційні, насамперед, кроки, дана Стратегія, на нашу думку, так і залишилася декларацією про наміри. Важливою з точки зору формування позитивного сприйняття українським суспільством євроінтеграційного вектору розвитку нашої держави. Й нереалізованого через неготовність насамперед політичної еліти до реформ, необхідних для її реалізації.

Помаранчева революція та Революція Гідності засвідчили важливість європейської інтеграції України як основоположного напрямку зовнішньої політики нашої держави. Результати соціологічних досліджень, проведених Інститутом соціології НАН України засвідчують в цілому позитивну динаміку зміни ставлення громадян України щодо перспективи вступу нашої держави до ЄС. У 2004 р. 47,9% респондентів засвідчили позитивне ставлення до вступу України до Європейського Союзу, а після початку російської агресії щодо України, у 2014 р., – 50,9% [2].

Про наміри України стати членом Північноатлантичного Альянсу було оголошено у 2002 р. президентом України Л.Кучмою. Тоді ж РНБО України ухвалила Стратегію нашої держави щодо НАТО. Соціологічні дослідження того ж, 2002 р., продемонстрували досить низький рівень підтримки громадянами нашої держави цієї ідеї [9]. Так, результати опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи» та Інститутом Євро-Атлантичного співробітництва у 2002 р. засвідчили досить стримане, якщо не негативне ставлення громадян України до перспективи вступу держави до НАТО. Лише 32% підтримали ідею вступу України до НАТО. 41% респондентів зазначили, що нашій державі не варто прагнути стати членом Північноатлантичного Альянсу, в той час, як 26% опитаних не визначилися щодо цього питання [1]. Це опитування підтвердило «живучість» радянських стереотипів розуміння сутності Північноатлантичного Альянсу, де останній уявляли як виключно «агресивний військовий блок». До 2013 р.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

спостерігаємо падіння підтримки ідеї вступу України до НАТО (18% у 2013 р. проти 32% у 2002 р.). У 2014 р. ситуація змінилася радикально – 47,8% респондентів підтримало вступ України до НАТО [9] як гарантію безпеки та територіальної цілісності України.

Розгортання російсько-української війни та її трансформація з гібридного у конвенційний формат сприяли посиленню взаємодії між Україною та НАТО, Україною та ЄС. Від перших днів війни і до сьогодні Європейський Союз та Північноатлантичний Альянс активно підтримують Україну, її суверенітет та територіальну цілісність. Держави-члени ЄС та НАТО не визнають незаконну анексію АР Крим Росією, засуджують відкриту агресію Росії проти України, надають активну гуманітарну, фінансову, економічну та військову підтримку нашій державі. Широкомасштабна війна, вбивства тисяч людей, руйнування та знищення населених пунктів та інфраструктури України змінили парадигми сприйняття українським суспільством перспектив євроатлантичної інтеграції нашої держави, бажаних та можливих термінів вступу України до ЄС та НАТО. Сьогодні переважна більшість українців підтримує вступ України до ЄС та НАТО (станом на травень 2023 р. 92% українців хотіли б, щоб Україна стала членом ЄС, а 89% – членом НАТО [3]). Причому на перше місце в обох випадках виходять питання безпеки. Так, членство України у ЄС має найбільше значення для «довгострокової безпеки України» для 24% респондентів, а для 59% – входить у топ-три пріоритети. Причому найвищий рівень підтримки даного пріоритету висловили жителі південного регіону – 31% [3].

Безпека сьогодні є найважливішим пріоритетом для громадян України. Це підтверджує й соціологія, згідно з якою переважна більшість українців вважають, що для України першочерговим є вступ до НАТО. За результатами соціологічного опитування, проведеного КМІС у вересні-жовтні 2023 р., 54% українців вважають, що на даному етапі найбільший пріоритет для України у зовнішній політиці – це здобуття повноправного членства у НАТО. Перевагу членству у ЄС віддають 24% респондентів. Прогнозованою є найвища підтримка членства у НАТО західним регіоном – 70%. Найнижчий рівень підтримки першочерговості вступу України до НАТО продемонстрував східний регіон – 40%, що ще десять років назад було неймовірним. Причому і тут перевага була віддана саме вступу України до НАТО у першу чергу, а не ЄС (40% проти 23%) [3].

Сьогодні не викликає сумнівів необхідність вступу України до ЄС та НАТО, так само, як і відмежування від Росії кордонами, митницями, візами тощо (принаймні для 80% українців [3]). Однак процес вступу є довготривалим й попри оптимістичні уявлення та прогнози може тривати не один рік. Тож, на думку авторів, необхідною умовою успішного завершення процесів євроатлантичної інтеграції України є посилення уваги до інформаційної складової інтеграційної політики, формування й забезпечення її підтримки через поширення знань про названі структури, їхні цінності та принципи діяльності й функціонування.

Джерела та література

1. Думка громадян України щодо вступу України до НАТО. URL: <https://dif.org.ua/article/dumka-gromadyan-ukraini-shchodo-vstupu-ukraini-do-nato>.
2. Резнік О. Євроінтеграційні прагнення українців: від амбівалентності до увиразнення. URL: <https://dif.org.ua/article/evrointegratsiyni-pragnennya-ukraintsiv-vid-ambivalentnosti-do-uviraznennya>.
3. Значення членства в ЄС для українців, пріоритетність вступу до ЄС чи НАТО і сприйняття Росії як частини Європи: результати телефонного опитування, проведеного 29 вересня – 9 жовтня 2023 року. Прес-реліз підготовлений виконавчим директором КМІС Антоном Грушецьким. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1303&page=1>.
4. Марусик Я. Шлях України до європейської інтеграції. URL: <http://ethnic.history.univ.kiev.ua/data/2000/7/articles/5.pdf>.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

5. Постанова Верховної Ради України Про Основні напрями зовнішньої політики України. Постанова втратила чинність (згідно із Законом України від 1 липня 2010 року №2411-VI). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T336000?an=1>.

6. Рада закріпила в Конституції курс на ЄС і НАТО. 07.02.2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2635688-rada-zakripila-v-konstitucii-kurs-na-es-i-nato.html>.

7. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Втрата чинності від 01.09.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text.

8. Указ Президента України Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу. Указ втратив чинність на підставі Указу Президента №398/2015 (398/2015) від 07.07.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text>.

9. Як змінювалося ставлення українців до членства в НАТО. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/10/03/infografika/suspilstvo/yak-zminyuvalosya-stavlennya-ukrayincziv-chlenstva-nato>.

Н. І. Романюк – кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

С. А. Войтович – студентка 3 курсу ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

РЕАКЦІЯ НАТО НА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ

Відносини України з НАТО мають тривалу історію. Починаючи із 2014 р., у зв'язку з незаконною анексією Криму Росією та окупацією східних регіонів України, співробітництво між Україною і НАТО у низці ключових галузей було активізовано. Вступ України до Альянсу визначається як важливий її зовнішньополітичний пріоритет. Про це зазначається в Стратегії національної безпеки України (2015) і Стратегії зовнішньополітичної діяльності України (2021).

Відколи Росія здійснила незаконну анексію Криму і почала агресію на сході України у 2014 р., НАТО дотримується позиції цілковитої підтримки суверенітету і територіальної цілісності України у межах її міжнародно визнаних кордонів, включаючи територіальні води. Держави-члени Альянсу теж рішуче засудили незаконну і нелегітимну анексію Криму Росією і висловили осуд його тимчасової окупації.

НАТО допомогла реформувати збройні сили, провела навчання для десятків тисяч українських військових. Країни Альянсу надали обладнання та фінансову підтримку оборонним структурам України. З 2016 р. підтримка НАТО була організована через Комплексний пакет допомоги, який включав широкий спектр програм з розбудови потенціалу та трастових фондів, зосереджених на таких ключових сферах, як кіберзахист, матеріально-технічне забезпечення та протидія гібридній війні [2].

Активізація євроатлантичного курсу України та підтвердження її майбутнього членства в НАТО, стали однією з офіційних причин «спеціальної військової операції» Росії. Збройна агресія Росії проти України у 2022 р. лише підкреслила

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

безальтернативність вступу нашої держави до НАТО, оскільки євроатлантична інтеграція є запорукою її безпеки.

З перших днів повномасштабного вторгнення НАТО найрішучіше засуджує жорстоку та неспровоковану агресивну війну Росії проти України, яка є незалежною, мирною та демократичною країною й близьким партнером НАТО. Альянс закликав Росію негайно припинити військові дії, вивести усі війська з території України і по-справжньому взятися до дипломатії.

Однак, країни НАТО з початку збройної агресії Росії намагалися уникнути прямої конфронтації з Росією. Вони неодноразово давали зрозуміти, що не будуть розгортати сили в Україні, яка не є членом НАТО. А постачання зброї і військової техніки в Україну здійснюватимуть окремі країни-члени Альянсу. Це й очевидно, НАТО, як організація, не може постачати озброєння, оскільки не має його сама.

Початок повномасштабної війни в Україні змусив НАТО оголосити не лише про підтримку України, а й про нові ініціативи посилення своїх оборонних спроможностей. Міністри закордонних справ країн НАТО вже 4 березня 2022 р. провели надзвичайну зустріч у Брюсселі для вирішення ескалації кризи в Україні [3]. Вони засудили brutальне та неспровоковане вторгнення Росії в Україну, й висловили солідарність і підтримку мужності українського народу та збройних сил. Країни прийняли рішення вперше розгорнути свої Сили реагування, які мають понад 130 реактивних літаків у стані підвищеної готовності та понад 200 кораблів із Крайньої Півночі до Середземного моря. І все це на додачу до тисяч військових, яких члени НАТО вже направили до східних кордонів Альянсу.

15 березня 2022 р. відбулося позачергове засідання міністрів оборони країн НАТО. На ньому Генеральний секретар Я.Столтенберг наголосив на давньому партнерстві НАТО з Україною та потужній підтримці Києва з боку Альянсу в поточній кризі. Під час зустрічі обговорили низку конкретних заходів для зміцнення безпеки членів Альянсу в коротко- і довгостроковій перспективі. Зокрема, Генеральний секретар НАТО сказав, що це може включати « суттєво більше сил у східній частині Альянсу», а також значне збільшення розгортання авіації та військово-морських сил, посилення протиповітряної та протиракетної оборони, посилення кіберзахисту, а також більше масштабних навчань [6].

На позачерговому саміті НАТО у Варшаві в березні 2022 р. було прийнято рішення розгорнути чотири нові бойові групи НАТО в Болгарії, Угорщині, Румунії та Словаччині [7]. Це доповнило попередні рішення про збільшення чисельності існуючих бойових груп НАТО в Естонії, Латвії, Литві та Польщі.

На Мадридському саміті НАТО у 2022 р. держави-члени Альянсу ухвалили рішення щодо розширення Комплексної програми допомоги (КПД) і подальше збільшення підтримки України [1]. До розширеної КПД увійшли ініціативи, покликані забезпечити надання Україні невідкладної, короткотермінової, нелетальної військової допомоги, а також створення структур для істотного збільшення підтримки України з боку НАТО у довгостроковій перспективі. З часу Мадридського саміту держави-члени Альянсу і партнери загалом виділили на КПД понад 500 млн. євро.

НАТО та члени Альянсу протягом 2022–2023 рр. надають Україні безпрецедентний рівень підтримки, допомагають відстоювати її фундаментальне право на самооборону. Однак, Альянс надає Україні підтримку, яка в основному відбувається поза межами НАТО: включає, переважно, санкції проти Росії та постачання озброєння й обладнання в Україну окремими країнами-членами. А весь Альянс посилює співпрацю з Україною на кіберзахист.

Окремі країни-члени НАТО надсилають зброю, боєприпаси та багато видів легкої та важкої військової техніки, включаючи протитанкові системи та системи ППО, гаубиці, безпілотники, танки та винищувачі. З початку повномасштабного вторгнення Росії в лютому 2022 р. союзники виділили майже 100 млрд євро військової допомоги Україні [4].

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

Половину із цієї суми надали США, інша частина – європейські країни Альянсу та Канади. Сили Альянсу також навчали українських військових використовувати це обладнання.

У підтримці України стратегія НАТО полягала в балансуванні між її оборонною місією, довірою та необхідністю уникати ескалації. НАТО не може застосувати силу навіть у гуманітарних цілях, побоюючись ескалації відповіді Росії. Натомість члени НАТО продемонстрували однаковість, різко збільшили витрати на оборону та надіслали Україні ефективну військову допомогу [8].

НАТО допомагає Україні захищатися від агресії Росії, координуючи запити України про допомогу та підтримуючи союзників у доставці гуманітарної та нелетальної допомоги [5]. Гарантія безпеки НАТО за ст. 5 дають членам Альянсу впевненість у тому, що вони можуть надсилати зброю в Україну, не знижуючи рівень власної безпеки. Налагоджена структура спільних стандартів і сумісних систем Альянсу дозволяє членам Альянсу надавати обладнання з гарантією того, що матеріальні засоби, передані в Україну, можуть бути заміщені сумісним обладнанням від інших членів Альянсу.

На Вільнюському саміті у 2023 р. країни-члени Альянсу зазначили, що Російська Федерація є найбільш значною та прямою загрозою безпеці Альянсу, а також миру та стабільності в євроатлантичному регіоні. Країни вчергове висловили підтримку Україні у протидії російській агресії і в спільному Комюніке зазначили про те, що майбутнє України в НАТО. Вони погодили надати подальшого розвитку КПД, перетворивши її на багаторічну програму допомоги Україні і забезпечивши стале і передбачуване фінансування [9]. Допомога, що надаватиметься, сприятиме відбудові структур безпеки і оборони України і подальшому досягненню Україною цілковитої оперативної сумісності з НАТО, включаючи перехід від радянських зразків до стандартів НАТО. Країни-члени Альянсу також допомагатимуть Україні долати фізичні і соціальні наслідки війни, включаючи підтримку у галузі розмінування і надання злагодженої медичної допомоги. НАТО і Україна також докладатимуть зусиль для узагальнення бойового досвіду.

Отже, НАТО є союзником України у протидії збройній агресії Росії. Альянс ще з 2014 р. засудив незаконні дії Росії щодо Криму та східних регіонів України, а в 2022 р. визнав, що Російська Федерація є найбільш значною та прямою загрозою безпеці не лише України, а й усього Альянсу. Організація обрала стратегію балансування між її оборонною місією та необхідністю уникати ескалації, однак окремі країни-члени НАТО надсилають зброю, боєприпаси та багато видів легкої та важкої військової техніки, посилюючи спроможність України у протидії агресору.

Джерела та література

1. Мартинюк В. Невійськова допомога НАТО Україні в умовах агресії Росії. URL: http://www.ucipr.org.ua/ua/?option=com_content&view=article&id=82:nev-yiskova.
2. Comprehensive Assistance Package for Ukraine. Посольство України в Латвійській Республіці. URL: <https://latvia.mfa.gov.ua/news/6032-comprehensive-assistance-package-for-ukraine>.
3. NATO Foreign Ministers meet amidst escalating Russian aggression in Ukraine. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_192795.htm.
4. Kacprzyk A. NATO Reacts to Russia's Invasion of Ukraine. URL: <https://www.pism.pl/publications/nato-reacts-to-russias-invasion-of-ukraine>.
5. NATO's response to Russia's invasion of Ukraine URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_192648.htm.
6. Secretary General previews extraordinary meeting of NATO Defence Ministers. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_193201.htm.
7. Steven Keil, Bruno L  t  . Did the Triple Transatlantic Summit Achieve Enough? URL: <https://www.gmfus.org/news/did-triple-transatlantic-summit-achieve-enough>.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

8. Raine J. Time for NATO to find a way out of the escalation trap in Ukraine. URL: <https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis//2022/03/time-for-nato-to-find-a-way-out-of-the-escalation-trap-in-ukraine>.

9. Vilnius Summit Communiqué. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm.

Л. І. Клемба – студентка 2 курсу
ОПП «Регіональна безпека» факультету
міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі Українки

РЕАКЦІЯ ЕСТОНІЇ НА ПОВНОМАСШТАБНЕ ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ

Науковий керівник:

Н. І. Романюк – кандидат географічних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин і
регіональних студій факультету міжнародних
відносин Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Як тільки 24 лютого 2022 р. мас-медіа оголосили про повномасштабне вторгнення Росії в Україну, Естонія була однією з небагатьох країн, яка одразу відреагувала на агресію Росії та оголосила свою позицію щодо цього. Ця країна активно підтримує та надає допомогу як армії, так і населенню України, а також засуджує діяння Росії проти України.

Вже зранку 24 лютого 2022 р. мешканці Естонії та представники української діаспори вийшли з протестами до посольства РФ у Таллінні. Через два дні після початку війни, в столиці Естонії на площі Свободи відбувся наймасштабніший мітинг за останні 30 років. На підтримку України вийшло понад 30 тисяч естонців з українською символікою, хоча вони ніколи не були настільки згуртованими.

На бік України стали й політики Естонії. Її уряд був одним із перших, хто підтримав Україну в наданні їй статусу кандидата на членство в ЄС. Прем'єр-міністерка Естонії Каєю Каллас заявила, що вони з європейськими колегами одногласно впевнені у тому, що місце України в Є [3]. Естонія підтримала ініціативу щодо відключення Росії від SWIFT та є однією з країн, які першими закрили свій повітряний простір для Росії.

Естонія, разом з іншими країнами-членами НАТО (Латвія, Литва та Польща) ініціювали консультації щодо ст. 4 Альянсу у зв'язку з загрозою безпеці союзників. Зокрема, Прем'єр-міністерка Естонії зауважила, що широкомасштабна агресія Росії є загрозою для всього світу і для всіх країн НАТО. Необхідно ініціювати консультації НАТО щодо зміцнення безпеки союзників для реалізації додаткових заходів щодо забезпечення оборони союзників з НАТО [2].

Естонія та її населення активно надавали й надають гуманітарну допомогу Україні, вартість якої, за час повномасштабної війни становить понад 23 млн євро [4]. В тому числі, допомога, надана через державні механізми, становить лише понад 4 млн євро, решта допомоги – від приватного сектору та громадських ініціатив. До наданої гуманітарної допомоги входять: генератори, машини й обладнання для рятувальників, фінанси на пальне, речі першої необхідності, медикаменти тощо.

Балтійська держава зробила кілька важливих кроків аби полегшити життя українцям, які переїхали до Естонії. Серед яких:

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

- українці можуть залишатися на території Естонії, навіть якщо термін дії їхньої візи закінчився;
- українці без біометричного паспорта також можуть перетнути кордон Естонії без візи;
- українці можуть отримати електронну прописку бізнесу в Естонії, оскільки в країні діє урядова програма е-резиденство [3].

Крім цього, усі біженці отримують медичне страхування, доступ до ліків та медичних послуг. Вони мають можливість влаштуватись на роботу, а їхні діти можуть здобувати базову освіту. Українці, подавши заяву на отримання прожиткового мінімуму, отримують суму, необхідну для проживання.

В аналізі CNN щодо міжнародної допомоги Україні, згідно з даними Кільського університету, США виділили другу за величиною суму грошей на допомогу Україні після ЄС (Рис. 1). Але щодо наданої суми допомоги Україні у відсотках від ВВП країни, то за даними дослідження внески США становлять 0,3 % від ВВП країни, а Естонії – понад 1% ВВП країни [8].

Як заявив посол Естонії Каймо Кууск, Естонія розглядає цю військову допомогу як інвестицію у свою безпеку та майбутнє. «Ми почали надавати протитанкову зброю, таку як «Джавеліни», за п'ять днів до початку повномасштабного вторгнення. Я особисто супроводжував першу партію протитанкових ракет, яка прибула в Україну. Ми також надали десятки тисяч протитанкових мін, гаубиці 155-мм калібру і боєприпаси до них, десятки тисяч одиниць стрілецької зброї, обмундирування, побудували польові госпіталі, надали багато обладнання. У відсотках це дорівнювало 1% від нашого ВВП. Ми розуміли, що це насправді дуже потрібно Україні», – сказав К.Кууск 20 квітня 2023 р. на брифінгу [5]. Посол також зазначив, що якщо Європа не в змозі виробити достатню кількість снарядів для України в короткі терміни, то їм варто звернутися до їхніх партнерів, адже Україна насправді їх потребує.

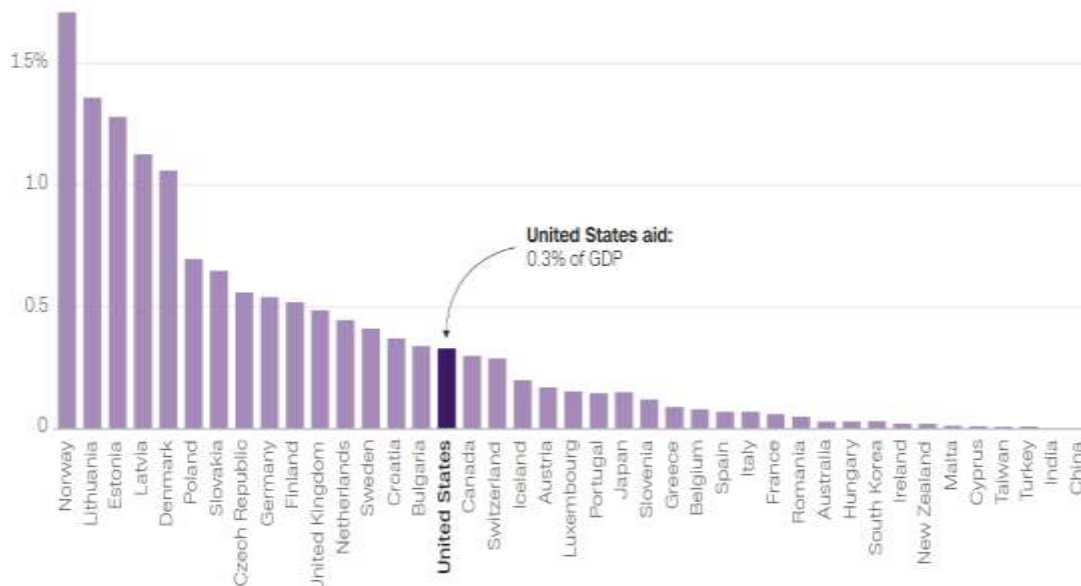

Рис. 1. Обсяги двосторонньої допомоги Україні від країн світу за період із 24 лютого 2022 р. до 31 липня 2023 р., частка ВВП, % [8]

За словами дипломата, вони знали, що Росія проводить військові навчання, під час яких буде плани аби захопити й якісь шматочки Естонії. Тому та допомога, яку вони надають Україні є інвестицією у їхнє майбутнє, адже кожен знищений танк їхньою зброєю, уже не опиниться в Естонії. З початку російсько-української війни, Естонія надала Україні близько 400 млн євро, що перевищує одну третю річного оборонного бюджету країни [5].

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

Аби показати свою підтримку Україні, Естонія, як член ЄС, підтримала усі 11 пакетів санкцій проти Росії. В інтерв'ю «Суспільному» міністр закордонних справ Естонії М.Тсахкна висловив сподівання, що ЄС ухвалить 12-й пакет санкцій проти Росії до кінця 2023 р. [1]. І це важливо, адже як сказав міністр, мова йде не тільки про повну заборону торгівлі між ЄС та Росією, а й про заповнення прогалів в наявних санкціях. Згідно з картою санкцій ЄС на Росію накладені такі обмежувальні заходи: експорт та імпорту зброї; експорт товарів подвійного призначення; досить велика кількість фінансових заходів; заборона працевлаштування особам, які проживають на території Росії, в органах управління або операторами критичної інфраструктури; заборона ЗМІ; заборона автомобільного транспорту в межах ЄС; заборона в задоволенні позовів; обмеження на товари; заборона купівлі, імпорту або передавання з Росії сирової нафти або нафтопродуктів та золота, заліза, сталі; обмеження на послуги тощо [6].

12 жовтня 2023 р. уряд Естонії схвалив і направив до парламенту поправку до Закону про міжнародні санкції, яка передбачає використання заморожених російських активів для відшкодування збитків, завданих країною агресором Україні. «Ми повинні знайти способи притягнути Росію до фінансової відповідальності за збитки, завдані Україні...», – сказала К. Каллас [9]. На думку прем'єр-міністерки, важливо, щоб агресія Росії була покарана, а збитки, завдані внаслідок агресії, були відшкодовані. Важливим жестом Естонії, на нашу думку, є те, що у коментарі «Financial Times», К.Каллас заявила про те, що Естонія готова втратити доступ до фондів згуртованості ЄС у разі вступу України до організації [7].

Отже, Естонія відразу відреагувала на повномасштабне вторгнення Росії в Україну, засудила діяння країни агресора. Влада і мешканці країни надають значну військову, фінансову та гуманітарну допомогу. Естонія прикладає максимум зусиль аби допомогти Україні перемогти та зупинити агресію Росії, тим самим гарантувавши своє майбутнє.

Джерела та література

1. Васьків О., Лісовська Р. У МЗС Естонії сподіваються, що ЄС ухвалить 12 пакет санкцій проти Росії до кінця року. URL: <https://suspilne.media/585923-u-mzs-estonii-spodivautsa-so-es-uhvalit-12-paket-sankcii-proti-rosii-do-kinca-roku/>.
2. Вторгнення Росії в Україну: як реагують світові лідери. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/02/24/infografika/polityka/vtorhnennya-rosiyi-ukrayinu-yak-reahuyut-svitovi-lidery>.
3. Лаурі Хаав. Як Естонія підтримує Україну під час війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/23/684536/>.
4. Реакція світу на війну росії проти України 27 лютого – 5 березня. URL: <https://zakordon.rayon.in.ua/news/578582-reaktsiya-svitu-na-viynu-rosii-proti-ukraini-27-lyutogo>.
5. Як Естонія підтримує Україну під час війни? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3698077-ak-estonia-pidtrimue-ukrainu-pid-cas-vijni.html>.
6. EU Sanctions Map. URL: <https://sanctionsmap.eu/#/main>.
7. Henry Foy and Barney Jopson Estonia ready to lose funding if Ukraine joins EU, prime minister says. URL: <https://www.ft.com/content/20f4b4ac-0f20-4d58-8950-816b5e20b9e3>.
8. Rachel Wilson, Lou Robinson and Henrik Pettersson Ukraine aid: Where the money is coming from, in 4 charts. URL: <https://edition.cnn.com/2023/10/05/world/ukraine-money-military-aid-intl-dg/index.html>.
9. The government will send a regulation on the use of frozen Russian assets to the Riigikogu. URL: <https://www.valitsus.ee/uudised/valitsus-saadab-riigikogule-vene-kulmutatud-varade-kasutuselevotu-regulatsiooni>.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

С. В. Остапчук – студентка 3 курсу
ОПП «Міжнародні відносини» факультету
міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі
Українки

С. М. Кулик – кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин і
регіональних студій факультету міжнародних
відносин Волинського національного
університету імені Лесі Українки

ФРАНЦУЗЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ ПРОТЯГОМ ПЕРШОГО РОКУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Владна команда Е.Макрона не очікувала, що Росія вдасться до повномасштабної війни проти України. Французька розвідка вважала, що ціна російського вторгнення була б надто високою, і що наміри російської влади будуть обмежуватися масштабним шантажем. Подібні прогнози давали й французькі аналітичні кола [3].

Наприкінці березня 2022 р. генерал Ерік Відо, керівник Головного управління військової розвідки Франції, був звільнений через помилки в аналізі російської загрози. Французька військова розвідка вважала повномасштабне вторгнення Росії в Україну малоімовірним. Начальник Генерального штабу збройних сил Франції Т'єррі Буркхард визнав, що французька розвідка не відповідала рівню інформованості розвідок США та Великої Британії. Франція боялася поразки України на початку конфлікту. 6 березня Т. Буркхард підтвердив, що росіяни хочуть ізолювати та знищити українську армію, що розцінювали як цілком імовірний сценарій. 11 березня він висловив занепокоєння з приводу можливої раптової поразки Збройних Сил України.

24 лютого 2022р. посол Франції в ООН Ніколя де Рів'єр з осудом заявив, що Росія обрала війну. Уряд Франції охарактеризував російську агресію як війну. Міністр закордонних справ Франції Жан Ів ле Дріан 25 лютого 2022 р. заявив, що війна є тотальною. 1 березня 2022 р. прем'єр-міністр Жан Кастекс у своїй промові перед парламентом засудив акт війни Росії проти України й підкреслив «хоробрість українського народу». Президент Франції Е.Макрон у своїй промові 24 лютого підкреслив відповідальність президента Росії В.Путіна за розв'язання загарбницької війни. Він визнав мужність президента України В. Зеленського, а потім у своєму виступі 2 березня привітав опір українського народу. 7 березня 2022 р. президент Франції засудив цинізм керівництва РФ. Міністр закордонних справ ле Дріан 17 березня 2022 р. наголосив, що Росія лише вдає, що веде перемовини про припинення війни з Україною.

З перших днів війни Франція наполягала на введенні жорстких економічних і фінансових санкцій проти Росії. 1 березня Міністр економіки, фінансів, промислового та цифрового суверенітету Франції Брюноле Мер навіть заявив, що ЄС і Франція ведуть «тотальну економічну та фінансову війну» проти Росії. Заступник голови Ради безпеки Росії, экс-президент та колишній прем'єр-міністр країни Д. Медведєв відповів на цю заяву, аби той «слідкував за своїми словами» й не забував, що економічні війни в історії людства часто переростали у справжні. При цьому французьке керівництво продовжує діалог з Росією. 25 березня 2022 р. Е.Макрон оголосив про підготовку гуманітарної операції в Маріуполі, яку пропонували провести силами ВМС Франції, Туреччини та Греції. 27 березня 2022 р. президент Франції дистанціювався від слів Д.Байдена, який назвав В. Путіна «м'ясником». Того ж дня ле Дріан закликав продовжити діалог з В.Путіним.

Позиція Франції щодо російсько-української війни пройшла таку еволюцію: від дипломатії до військової допомоги ЗСУ. Навесні 2022 р. тривала президентська кампанія

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

у Франції. Е.Макрон намагався засобами «телефонної дипломатії» домовитися з В.Путіним. Але на той час російський диктатор не був зацікавлений у завершенні війни, яку сам розпочав [3]. На початковому етапі повномасштабного російського вторгнення (кінець лютого – травень 2022 р.) зовнішня політика Франції робила акцент на дипломатичних зусиллях щодо можливих переговорів між РФ та Україною. Водночас саме французькі слідчі прибули одними з перших навесні 2022 р., щоб допомогти в розслідуванні російських воєнних злочинів на території України. Також французька сторона надала Україні 90 карет «швидкої допомоги» та понад 600 т медичних вантажів. Переломним моментом у зміні політики Франції щодо України став візит французького президента Е.Макрона до Києва в червні 2022 р. Тоді ж до української столиці прибули канцлер ФРН О. Шольц та президент Румунії К.Йоганніс. Побачивши на власні очі жахіття від наслідків російської окупації передмість Києва, Е.Макрон ухвалив рішення посилити надання Україні військової допомоги. Влітку 2022 р. Франція надіслала ЗСУ самохідні артилерійські установки «Caesar», а українські військові досить швидко опанували цю зброю.

Франція, яка головувала в ЄС в першій половині 2022 р., сприяла наданню Україні статусу кандидата 23 червня. Це вивело європейську інтеграцію України на новий рівень. Паралельно з тим, що Е.Макрон робив акцент на переговорах України з Росією, бо переконаний, що В.Зеленський має «досить багато умов для переговорів». Перекладаючи з мови дипломатії, Україна сама вирішуватиме своє майбутнє та умови перемоги над росією [1].

Упродовж року війни підтримка України з боку Франції та ЄС не слабшала, і зараз вона ще посилюється», – зазначив французьке міністерство закордонних справ, окресливши такі напрями допомоги:

- десять пакетів європейських санкцій щодо Росії;
- підтримка кандидатури України щодо приєднання до ЄС;
- 30 млрд євро, залучених на підтримку економіки України;
- 3,6 млрд євро військової підтримки з Європейського фонду миру (European Peace Facility), у якому Франція є другим за значимістю донором.

На початку війни Франція засуджувала російську агресію, проте зберігала обережність щодо свого постачання зброї українцям, насамперед для збереження каналу зв'язку з очільником Кремля. Але згодом французька влада змінила свою позицію щодо цього. Якщо на початку березня 2022 р. Е.Макрон та члени французького уряду стверджували, що обмежать постачанням ЗСУ «оборонного обладнання та палива», то у січні 2023 р. президент Франції став першим керівником держави, який оголосив про надання українській армії західних танків. При цьому Париж від початку війни постачав Києву протитанкові ракетні комплекси «Milan», а також засоби воєнного захисту. Однак лише 22 квітня, у останній день своєї президентської кампанії, Е.Макрон офіційно оголосив, що Франція надала українській армії «Milan» та дванадцять САУ «Caesar». Це при тому, що сама французька армія мала лише 76 таких САУ. Пізніше стало відомо про постачання ще шести установок. У лютому, за підсумками зустрічі міністра оборони України О.Резнікова з міністром збройних сил Франції С.Лекорню сторони домовилися про постачання ще 12 «Caesar», а за декілька днів стало відомо, що Данія вирішила передати Україні всі 19 «Caesar», замовлених нею раніше у Франції для своєї армії. О.Резніков тоді ж підписав з С.Лекорню та французькою промисловою групою «Thales» меморандум про постачання радіолокаційних систем GM-200. Ще один вид французької техніки, відправленої в Україну, – це комплект із п'ятнадцяти 155-мл самохідних гаубиць TRF1. Окрім цієї зброї, Франція постачає Україні снаряди Bonus (виробництва Nexter та шведської компанії BAE SystemsBofors) – 155-мл снаряди, призначені для знищення бронетехніки. Вони можуть бути випущені як з «Caesar», так і з американських гаубиць M777. Згідно зі списком, наданим «Le Monde» Єлисейським палацом у жовтні 2022 р., французька армія також передала українській майже шістьдесят броньованих машин

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

(VAB), транспортні засоби, а також індивідуальне спорядження (шоломи, бронезилети, біноклі нічного бачення, пайки, захисний одяг і однострої), для ядерного, бактеріологічного та хімічного середовища, медичне обладнання, боєприпаси усіх калібрів та паливо. Окрім того, у листопаді 2022 р. С.Лекорню заявив про постачання ЗСУ двох реактивних систем залпового вогню LRU M270 (європейська версія американської M270 MLRS) та двох батарей французьких зенітно-ракетних комплексів «Crotale NG». У січні 2023р. Е.Макрон оголосив про передачу Україні колісних танків AMX-10 RC. Така передача супроводжується постачанням бронетранспортерів Bastion. Але на відміну від Німеччини, США та Великої Британії, які пізніше оголосили про надання Україні важких танків, Франція поки що не обіцяла постачати свої «Leclerc» – основний бойовий танк французької армії. При цьому Е.Макрон не виключив передачі «Leclerc» у майбутньому, як і французьких винищувачів, але за трьох умов. Перша, Україна має зробити запит щодо них; по друге, ці постачання «не призведуть до ескалації конфлікту»; по третє, поставки «не послаблять здатність французької армії захищати свою землю». Окрім того, вже навесні 2023 р. Франція та Італія нададуть ЗСУ систему протиповітряної оборони середньої дальності дії SAMP/T-Mamba. Також у Французькій республіці проходять підготовку до двох тисяч українських військових [5].

Упродовж року Франція надавала економічну допомогу Україні. До її складу входили: «прямі бюджетні кредити на 400 млн євро», «підтримка проектів на суму 1,2 млрд євро», «заява про патронаж над відновленням Чернігівської області», «мобілізація зусиль понад 700 компаній для участі у відновленні», «участь у роботі міжвідомчої координаційної платформи донорів». Інший напрям включав у себе «доставку понад 2900 т гуманітарної допомоги», відправку «понад 200 генераторів», «прийом у Франції понад 119 тис. українців та українок». Крім того, у грудні у Парижі відбулися дві масштабні конференції на підтримку України. Перша «Солідарні з українським народом», яка проходила у Міністерстві Європи та закордонних справ Франції, на рівні керівників держав, урядів та міністрів де брали участь представники 48 країн та 26 міжнародних організацій, включаючи фінансові, серед яких ОБСЄ, Рада Європи, Світовий банк, ЄБРР, Європейський інвестиційний банк та інші [4]. У Єлисейському палаці цю конференцію назвали «громадянським Рамштайном». За її підсумками було оголошено про «прийняття зобов'язань на суму понад 1 млрд євро з метою надання конкретної та невідкладної підтримки Україні (передусім для того, щоб в умовах російських бомбардувань цивільної інфраструктури країна змогла пережити зиму) та створення Паризького механізму координації допомоги». Другий захід – «Франко-українська конференція зі стійкості та розвитку» – пройшов за участю понад 700 французьких компаній. Його головна мета полягала у тому, щоб застопити за французькими компаніями ділянки роботи з відновлення та післявоєнного розвитку України. 20 лютого, напередодні зустрічі міністрів фінансів G-20 в Індії, міністр економіки Франції Брюно Ле Мер закликав до виділення 15 млрд євро допомоги від МВФ Україні та посилення санкцій проти Росії. «Крім підтримки, яку надає Європа, крім підтримки, яку надають країни «Великої сімки», важливо, щоб МВФ теж мобілізувався заради України», – заявив Ле Мер. «У рамках G-7, ми виступатимемо за посилення економічних санкцій проти Росії», – стверджував Ле Мер. Санкції ефективні, наголошував він, бо вони дозволили практично вдвічі скоротити доходи Росії від продажу нафти, дозволили повністю зруйнувати російські виробничо-збутові ланцюжки, особливо у таких стратегічних галузях як авіонавтика, автомобілебудування. Санкції є довготерміновою зброєю, наголосив французький міністр [2].

Французька дипломатія також активно працює на користь України. Це стосується насамперед діяльності в рамках ЄС, але не лише. У МЗС Франції нагадали, що коли глави держав та урядів ЄС 23–24 червня 2022 р. прийняли рішення надати статус кандидата на вступ до ЄС Україні та Молдові та визнали європейську перспективу Грузії, ця історична подія стала можливою, зокрема, завдяки візиту до Києва президента

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

Французької Республіки Е.Макрона разом із канцлером ФРН О. Шольцем, головою Ради міністрів Італії М.Драгі та президентом Румунії К.Йоханнісом» [1]. «Разом зі своїми європейськими партнерами Франція продовжить мобілізувати зусилля для підтримки України на її європейському шляху», – зазначила міністерка закордонних справ Франції К.Колонна, яка регулярно виступає з різкими заявами на адресу російських агресорів. Про скоєні силами РФ військові злочини говорить і представництво Франції при ООН, і президент Е.Макрон, який суттєво змінив свою позицію протягом. Ще у грудні 2022 р. він казав про необхідність надання гарантій безпеки Росії, а ще раніше заявляв, що Росію не можна принижувати. Однак 17 лютого 2023 р. він виголосив надзвичайно різку промову на Мюнхенській конференції з безпеки, сказавши, що зараз не час для діалогу з Москвою. «Росія не може і не має виграти цю війну, і російська агресія повинна зазнати поразки, тому що ми не можемо погодитися з тим, щоб незаконне застосування сили стало звичним. Інакше під загрозою опиниться вся європейська безпека та загалом світова стабільність», – наголосив президент Франції [2]. У контексті покарання російських воєнних злочинців МЗС Франції згадано залучення потужного загону французьких слідчих і судмедекспертів у Бучі та Харківській області, безоплатну передачу двох мобільних лабораторій для аналізу ДНК, підтримку українських та міжнародних судових органів, посилену підтримку Міжнародного кримінального суду, а також підтримку міжнародного центру з переслідування злочинів агресії в Україні.

«Ми хочемо переконатися, що всіх винних у всіх видах злочинів, вчинених в Україні, буде притягнуто до відповідальності, і що Росія заплатить за відновлення та компенсації жертвам», – сказав 17 лютого 2022 р. в Брюсселі комісар ЄС з питань юстиції Д.Рейндерс на прес-конференції із генеральним прокурором України А.Костіним. Він оголосив, що міжнародний координаційний центр із переслідування злочинів агресії почне функціонувати у Гаазі вже у липні. Це певного роду прокуратура, призначена для збирання та збереження доказів злочину агресії та забезпечення можливості обговорення між прокурорами не лише розслідувань, а й можливих судових переслідувань. Створення такого центру стало першим кроком перед створенням спеціального суду для найвищих російських чиновників. Наприкінці січня 2022 р. К.Колонна повідомила про те, що притягнути до відповідальності можна і того, хто віддав наказ розпочати інтервенцію (тобто В.Путіна), нагадавши, що у минулому траплялося, що глави держав поставали перед правосуддям. «Ми знаємо, що не буде міцного миру без здійснення правосуддя. І тому ми рішуче віддані цій боротьбі з безкарністю. Цю роботу проводить група країн, частиною якої є Франція, але не одна. Нас близько двадцяти – тих, хто думає про можливість спеціального трибуналу, який міг би судити за злочин агресії», – наголосила пані міністерка.

Отже, у 2022 р. відносини між Україною та Францією були активними та різноманітними. Головний акцент став на взаємодії щодо російської агресії, включаючи переговори, політичну та збройну підтримку, а також санкції проти Росії. Обговорювалися також економічне співробітництво та участь Франції у відновленні України. Зміна традиційної позиції Франції в контексті європейської безпеки та перегляд пріоритетів у відносинах з Росією стали важливими аспектами. Ключовим елементом були стратегічні комунікації, зокрема виступи українських посадовців перед французькою аудиторією та візит Президента Франції до України в червні. Взаємодія охоплювала різні сфери, включаючи політичні переговори, гуманітарну допомогу, енергетичний сектор та економічне співробітництво. У 2022 р. Франція виявила послідовну підтримку України, надаючи значну допомогу та активно сприяючи розвитку стратегічних відносин між країнами.

Джерела та література

1. Брайлян І. Особливості зовнішньої політики Франції та військова допомога Україні. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/01/12/osoblyvosti-zovnishnoyi-polityky-francziyi-ta-vijskova-dopomoga-ukrayini/>.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

2. Шкіль А. Підтримка України Францією: результати останнього року. URL: <https://cpc.com.ua/articles/pidtrimka-ukraini-francieyu-rezultati-ostannogo-roku>.
3. Мітрофанова О. Політики Франції щодо війни Росії проти України. URL: <https://ivinas.gov.ua/viina-rt-proty-ukrainy/polityky-frantsii-shchodo-viiny-rosii-proty-ukrainy-analitychna-zapyska.html>.
4. Сизов В. Конференція «Солідарність з українським народом». URL: <https://uatv.ua/uk/konferentsiya-solidarnist-z-ukrayinskym-narodom-vidkrylasya-v-paryzhi-podrobytsi-vid-korespondenta-freedom-video/>.
5. Вишиватий О. У Франції підраховали, скільки всього дали у перший рік війни. URL: https://ukrain.com/u_francii_pidrahuvali-_skilki_vsogo_dali_ukraini_u_pershij_rik_vijni.html.

С. В. Климко – студентка 3 курсу
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

С. М. Кулик – кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин та
регіональних студій факультету міжнародних
відносин Волинського національного
університету імені Лесі Українки

ДОПОМОГА ПОРТУГАЛЬСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Україна та Португалія завжди були дружніми народами. Українська діаспора – друга за величиною в Португалії. Тут мешкає понад 50 тис. українців. Коли РФ розпочала повномасштабну війну в Україні, португальці запропонували свою допомогу українцям. Уряд Португалії солідарний зі своїми громадянами. Традиційних шелтерів для біженців у Португалії практично немає. Українці, яким потрібне безплатне тимчасове житло, мають заповнити онлайн-форму із зазначенням мінімальних побажань [7].

Португалія підтримала санкції проти Росії, відключення РФ від системи SWIFT, скасувала видачу т. зв. «золотих віз» росіянам, закрила небо для російських літаків. За словами голови служби соціального захисту Португалії К. Марсліну, з початку війни Росії проти України майже 30 тис. українців отримали тимчасовий захист у Португалії. Вони мають право працювати, навчатися, отримувати медичну допомогу, а також їм видають 150 євро щомісячної матеріальної допомоги [7].

Португалія надає тимчасовий захист людям, переміщеним із України у зв'язку з війною в країні. Режим поширюється на:

- громадян України та їхніх родичів, які не можуть повернутися в свою країну через військову ситуацію;
- громадян інших національностей, які є родичами, подружжям українців, які з тієї ж причини не можуть повернутися в Україну;
- будь-яких громадян третіх країн або осіб без громадянства та членів їхніх сімей, які користуються міжнародним захистом в Україні;
- будь-якого громадянина третьої країни або особи без громадянства, що проживає в Україні, хто не може повернутися в країну свого походження [6].

Відповідно до цього режиму надано тимчасовий статус захисту, що автоматично передбачає: тимчасовий дозвіл на проживання; ідентифікаційний номер платника

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

податків (NIF); ідентифікаційний номер соціального забезпечення (NISS); номер користувача національної служби охорони здоров'я (SNS).

Португалія також надає військову допомогу Україні. Один із важливих способів, яким Португалія надає допомогу Україні, – це постачання сучасних безпілотників виробництва «Tekever» для підтримки наземних і морських операцій. Системи «Tekever» відзначені високим рівнем технологічного розвитку, що стає надзвичайно корисним у військових сценаріях. Ці безпілотники можуть забезпечити важливий розвідувальний та контрольний компонент для військових операцій України, допомагаючи зменшити ризики для власних військ та підвищити ефективність операцій. Крім того, Португалія підтримує українські повітряні збройні сили, розглядаючи можливість поставки запчастин для літаків Ф-16 [2]. Ця допомога сприяє збереженню і надійному функціонуванню важливої частини військової інфраструктури України, дозволяючи збільшити придатність літаків до бойових завдань. Важливою є допомога щодо поставки аварійно-рятувальних та медичних бронемашин, що були передані Україні у квітні 2023 р. Ці машини можуть бути вирішальними в ситуаціях, коли життя та здоров'я військовослужбовців потребують негайної допомоги.

У березні 2023 р. Португалія подарувала Україні три бойові танки Leopard 2A6, що робить інфраструктуру української армії ще потужнішою. Україна послідовно отримує допомогу від Португалії, яка продовжує виявляти свою підтримку під час війни.

Міністерство національної оборони Португалії у квітні анонсувало новий пакет військової техніки для України, що включає в себе бронетранспортери та гаубиці. Так, Португалія надає Україні 14 бронетранспортерів M113 та комплект 105-мл гаубиць. Ця техніка стане важливим активом для українських військ у боротьбі зі складними викликами війни – гаубиці забезпечать вогневу підтримку, бронетранспортери сприятимуть пересуванню та захисту військових під час бойових операцій. Цей новий пакет військової техніки доповнює попередню допомогу у 180 т боєприпасів та п'яти броньованих машин медичної підтримки, які Португалія передала Україні раніше. Ця допомога свідчить про справжнє партнерство між двома країнами.

Розглянемо політичну підтримку Португалії, яку вона надає Україні. Політична підтримка Португалії Україні під час війни стала яскравим виразом дружби та солідарності між двома націями. 8 липня український президент В.Зеленський та прем'єр-міністр Португалії Антоніу Кошта ухвалили історичну Спільну декларацію, що визначила новий етап у відносинах між країнами [1].

Визнанням цієї важливої моментальної події було прийняття Португалією рішення підтримати членство України в НАТО, визнаючи тим самим стратегічне значення українського внеску у забезпечення стабільності та безпеки в регіоні.

У Спільній декларації обидві країни визначили кілька ключових напрямків співпраці. Португалія заявила про свою тверду готовність надавати Україні необхідну політичну, фінансову, гуманітарну та військову підтримку на шляху до перемоги. Важливим елементом партнерства стала підтримка української Формули миру та участь у Глобальному Саміті Миру.

Особливу увагу приділено сферам продовольчої та енергетичної безпеки, а також боротьбі з екоцидом. Обидві країни висловили рішучість залучити Росію до відповідальності за її злочини, підтримуючи створення Міжнародного центру з переслідування злочинів агресії проти України у Гаазі.

Португалія та Україна єдинодушно підтримали необхідність подальшого збільшення тиску на Росію шляхом введення нових санкцій, ефективного протистояння російській дезінформації та вивчення механізмів використання російських активів для підтримки відновлення України.

Ця декларація є свідченням тісного партнерства та взаємної підтримки між Португалією та Україною в нелегкі часи, і вона встановлює міцні основи для спільної роботи обох країн на шляху до миру, стабільності та процвітання.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

За словами заступника керівника Офісу Президента України І.Жовкви, підтримка Португалії стає важливим етапом на шляху України до членства в НАТО. Це підкреслює об'єднані зусилля країн світу в підтримці українського суверенітету та безпеки [1].

Президент України В.Зеленський розраховує на політичне запрошення до НАТО, а Україна активно працює над забезпеченням успішного результату на саміті у Вільнюсі. Переговори та консультації із партнерами свідчать про спільний прагнення зміцнити безпеку та стабільність в регіоні через активну участь України у міжнародних об'єднаннях [1].

Також розглянемо головні складові фінансової допомоги Португалії для людей, що мають статус тимчасового захисту. Португалія, виступаючи як справжній соціальний союзник, надає значущу гуманітарну допомогу Україні, враховуючи різноманітні аспекти підтримки, включаючи фінансову допомогу та надання основних соціальних послуг. Головні складові цієї гуманітарної допомоги визначаються системою соціального захисту та підтримки, що надається тим, хто має статус тимчасового захисту в Португалії.

Однією з ключових форм допомоги є фінансові виплати, серед яких важливе значення має Дохід від соціальної інтеграції (RSI). Ця допомога становить 189,66 євро для першого дорослого, 132,76 євро для кожного іншого дорослого та 94,83 євро для кожної дитини. Також передбачена Сімейна допомога на дітей та молодь, розмір якої залежить від складу сім'ї, річного доходу та віку дитини. Окремо враховується Допологова сімейна допомога для вагітних, яка становить 149,85 євро [3].

Особам, які потребують такої підтримки, слід звертатися за отриманням статусу тимчасового захисту. Це відкриває можливість отримання номера платника податків, соціального страхування та доступу до Національної служби охорони здоров'я. Зазначимо, що ці статуси відкривають шлях до різних національних служб та португальського ринку праці.

Для подачі заявки на тимчасовий захист у Португалії, існують різні шляхи, включаючи веб-платформу та чотири національні центри підтримки інтеграції мігрантів (CNAIM), що розташовані у Порту, Лісабоні, Бежі та Фару. Допомогу можна також звертатися до місцевих центрів підтримки інтеграції мігрантів (CLAIM), розташованих у всій країні, їх кількість перевищує 140.

Гуманітарна допомога, яку Португалія надає Україні, не тільки включає фінансову допомогу, але й створює систему соціального захисту, спрямовану на забезпечення повноцінного інтегрування та підтримки осіб у складних життєвих обставинах.

Португальська влада продовжила термін тимчасового захисту для українських біженців, які опинилися в країні внаслідок розгортання повномасштабного вторгнення. Рішення уряду призначає новий термін на ще шість місяців, що робить можливим легальне перебування українців у Португалії до 24 березня 2024 р. [4].

Початково тимчасовий захист надавався на рік, але з огляду на непередбачені обставини та продовження кризи, влада Португалії вже вдруге вирішила продовжити термін захисту ще на півроку. Це рішення дозволяє українським біженцям продовжувати перебувати в країні та отримувати підтримку до завершення вказаного терміну.

Подовження тимчасового захисту для українців стає важливим кроком у забезпеченні безпеки та допомоги тим, хто вимушено залишив свої домівки через складну ситуацію на рідній землі. Португалія, приймаючи це рішення, підтверджує свою готовність стати прихистком для тих, хто потребує допомоги та захисту в часи нестабільності та конфліктів.

Нині в Португалії знаходиться більше 56 тис. українців, які вибрали цю країну як тимчасовий прихисток під час повномасштабного вторгнення на батьківщині. За даними Євростату, найбільше громадян України розпочинають новий етап свого життя у муніципалітетах, серед яких Лісабон лідирує з понад 12 тис. осіб, за ним слідує Кашкаїш з понад трьома тисячами, Порту з майже трьома тисячами українців, Сінтра з майже двома тисячами і Албуфейра з майже півтори тисячі українців [4].

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

Нещодавнім відзначеним явищем є помітний відтік українців із Португалії протягом літнього періоду, коли понад чотири тисячі осіб вирішили залишити країну. Дослідження показують, що ця тенденція особливо впливає на жінок і дітей, які стикаються із складнощами пошуку житла, високими цінами на оренду та проблемами у працевлаштуванні. Деякі українці вибирають інші європейські країни, такі як Німеччина чи Швейцарія, намагаючись знайти кращі умови для життя. Це свідчить про постійну мобільність біженців та їх рішучість покращити своє положення, обираючи оптимальні місця для заселення у новому оточенні.

Тимчасовий захист українцям в Португалії приносить ряд значущих переваг, особливо у сфері соціальної допомоги. Отримавши відповідний статус, українці мають можливість скористатися соціальною підтримкою, яка становить 200 євро на місяць для дорослих та 100 євро на кожну дитину. Важливо відзначити, що ці виплати доступні лише тим особам, які не мають інших джерел доходу.

Система соціальної підтримки спрямована на надання необхідної фінансової допомоги українським біженцям, забезпечуючи їх базові потреби та допомагаючи в адаптації до нових умов життя. Детальну інформацію щодо матеріальної підтримки можна знайти на веб-сайті Соціальної служби Португалії, що надає конкретні відомості та ресурси для отримання необхідної допомоги українцям, які перебувають під тимчасовим захистом у країні.

Україна та Португалія підписали Меморандум щодо співпраці у соціальній сфері. Оксана Жолнович, яка керує Міністерством соціальної політики України, та її португальська колега, Міністр праці, солідарності та соціального захисту Ана Мендес Годіньо, визначили новий етап взаємодії між двома країнами у сфері соціальної політики [5].

Меморандум передбачає не лише формальний обмін документами, але й активну співпрацю у справах соціального захисту вразливих груп населення. Особливий акцент робиться на наданні соціальної допомоги та раннього втручання в дитинство, щоб забезпечити належний рівень підтримки для малюків. Крім того, Меморандум визначає обмін досвідом у проведенні реформ у системі соціальних дій, щоб краще відповідати потребам сучасного суспільства.

На зустрічі обговорено конкретні напрями співпраці, зокрема, акцентуючи увагу на соціальній підтримці дітей та осіб з інвалідністю. Обидві сторони виразили впевненість у тому, що це партнерство сприятиме подальшому розвитку соціальної сфери обох країн та покращить якість життя їхніх громадян.

Ана Мендес Годіньо розповіла, що Португалія працює за «Національним планом гарантій дитини», який має три аспекти. Перший – соціальний трансфер, що надається автоматично дітям, які опинилися в ризику бідності. Другий – робота спеціальних місцевих команд, які контролюють, аби діти були забезпечені всім необхідним. Ці діти та їхні батьки мають пріоритет у доступі до послуг, наприклад підтримку навчання, працевлаштування тощо. Третій аспект – спеціальна програма для дітей, у яких немає батьків, або які перебувають у скрутному становищі. Крім того, Міністр праці, солідарності та соціального захисту Португалії розповіла про проект для людей з інвалідністю, який спрямований на те, щоб на початковому етапі виявити інвалідність та вчасно підключити до допомоги необхідного фахівця. Ана Мендес Годіньо зазначила, що Португалія має багатовіковий досвід, зокрема, у соціальній підтримці дітей. Вона підкреслила, що її країна готова допомагати за всіма окресленими напрямками. Сторони домовилися найближчим часом узгодити подальшу взаємодію для реалізації спільних ініціатив [5].

Таким чином, Португалія стала надійним союзником та важливим партнером для України. Ця підтримка відіграє важливу роль у підтримці обороноздатності та безпеки України в умовах війни. Португалія визначається не лише як партнер, але й активний учасник у відновленні та відбудові України. Ця країна готова знаходити спільні рішення та приймати участь у проектах, спрямованих на зміцнення інфраструктури та

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

економічного розвитку України. Важливим етапом взаємодії стало рішення Португалії підтримати Україну в початку переговорів щодо вступу до ЄС. Це свідчить про визнання успіхів та реформ, які Україна впроваджує на шляху до європейських стандартів. Особливо важливою є рішуча підтримка України в питанні членства в НАТО. Португалія виражає переконаність у тому, що Україна повинна мати можливість стати повноправним членом Альянсу, коли вона буде готова та коли це буде відповідати умовам.

Джерела та література

1. Албул С. Португалія стала 23-ю країною, яка підтримала членство України в НАТО. URL: https://lb.ua/news/2023/07/08/564269_portugaliya_stala_23yu_krainoyu_yaka.html.
2. Гірник К. Португалія оголосила про новий пакет військової техніки для України: що в нього входить. URL: <https://www.unian.ua/weapons/portugaliya-ogolosila-pro-noviy-paket-viyskovoji-tehniki-dlya-ukrajini-12301116.html>.
3. Португалія – Фінансова підтримка. URL: <https://www.unitedforukraine.org/uk/articles/6002657541015>.
4. Португалія продовжила тимчасовий захист для українських біженців: нові терміни перебування. *Visit Ukraine – RULES OF SAFE VISIT TO UKRAINE*. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/2784/portugaliya-prodovzila-timcasovii-zaxist-dlya-ukrainskix-bizenciv-novi-termini-perebuvannya>.
5. Україна та Португалія підписали Меморандум щодо співпраці у соціальній сфері. *ShieldSquare Captcha*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-ta-portuhaliia-pidpysaly-memorandum-shchodo-spivpratsi-u-sotsialnii-sferi>.
6. Українці рятуються від війни в Португалії. Що потрібно знати про легалізацію і допомогу в цій країні. *Експедиція XXI*. URL: <https://expedicia.org/ukrainci-ryatuyutsya-vid-vijni-v-portug/>.
7. Як Португалія допомагає Україні та українцям, які рятуються від війни. URL: <https://kanaldim.tv/yak-portugaliya-dopomagaye-ukrayini-ta-ukrayinczyam-yaki-ryatuyutsya-vid-vijny-video/>.

А. В. Наумюк – студентка 3 курсу
ОПП «Міжнародні відносини» факультету
міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі Українки
С. М. Кулик – кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі Українки

ГУМАНІТАРНА ПІДТРИМКА ВЕЛИКОЮ БРИТАНІЄЮ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення РФ до України змусило світ переглянути свої погляди та прийняти вагомі рішення у галузі міжнародної безпеки. Міжнародна спільнота, куди ввійшла більшість країн світу, почала надавати гуманітарну допомогу Україні не лише на офіційному політичному рівні, але й на добровільних громадських засадах. Після повномасштабного вторгнення Росії до України країни ЄС продемонстрували чітку підтримку нашій країні, прийняли біженців, надали фінансову, військову та гуманітарну

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНЬСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

допомогу. Велика Британія ще на початку 2014 р. висловила чітку позицію допомагати Україні боротися з агресором. Таку підтримку спрямовують загалом на внутрішні реформи в Україні, гуманітарну та військову допомогу [4].

Британський народ і уряд виступають основними союзниками України в Європі, забезпечуючи постачання військової техніки. Завдяки британській зброї, українські військові звільняли і продовжують звільняти окуповані території. Британські інструктори на безоплатній, гуманітарній основі навчають українських військовослужбовців. Саме за ініціативи Лондона відбулося постачання танків до України. Окрім того, Британія відкрила свої двері для багатьох біженців, які втікали від війни та ракет, що літали над їхньою головою. Загалом до країни за різними підрахунками в'їхало понад 134 тис. громадян України. Велика Британія розробила спеціальні програми для їхньої підтримки [1].

Великобританія надає різноманітну гуманітарну допомогу Україні. Наприклад, для подолання наслідків підриву Каховської ГЕС Великобританія надіслала до України 11 надувних човнів, один металевий човен і сім фільтрів для води. Така гуманітарна допомога була спрямована конкретно для рятувальників ДСНС [5]. Окрім того, до України кожного місяця надходять продукти харчування, речі першої необхідності, одяг, речі для дітей тощо. Загалом, Британія витрачає на гуманітарну допомогу Україні значну частину свого бюджету. Йдеться про гуманітарний вантаж, який направляють до України, так і фінансування біженців, оплати навчання військовим з України.

Війна триває, а тому за рішенням прем'єр-міністра Великобританії Р.Сунака, Британія виділить понад 500 млн дол. США гуманітарної допомоги на зимовий період 2023–2024 рр. Про це заявив прем'єр-міністр Великої Британії на саміті Європейського політичного співтовариства. Загалом, така фінансова підтримка в сумі 41 млн. дол. США спрямована для ООН та інших благодійних організацій, які надають житло та зимовий одяг [2]. Підтримка уряду демонструє далекоглядні перспективи у співробітництві між Україною та Великобританією.

Окрім фінансової допомоги, Великобританія постійно надає Україні продукти харчування, одяг, товари першої необхідності, машини швидкої допомоги, медичне обладнання, різноманітні енергоефективні товари. Велика Британія вкладає значні зусилля у надання підтримки Україні, включаючи військову, гуманітарну та економічну допомогу, загальна сума якої складає майже 4 млрд фунтів з початку вторгнення. Сполучене Королівство визнають найбільшим постачальником військової допомоги для України після США. Тільки у 2022 р. було надано підтримку на рекордну суму 2,3 млрд фунтів. Ця активна участь Великої Британії свідчить про її зобов'язання підтримати Україну в складні часи.

Так, гуманітарна допомога від Великої Британії Україні включає в себе різноманітні ресурси та матеріальні блага, спрямовані на полегшення страждань населення, яке зіткнулося з наслідками конфлікту. Основні складові гуманітарної допомоги – це медичні засоби, призначені для надання медичної допомоги, в тому числі медикаменти, медичне обладнання, інструменти для лікування поранених тощо. Одним із видів гуманітарної допомоги є постачання продовольства, води, гігієнічних засобів.

Окремий вид гуманітарної допомоги становить саме військова допомога – протитанкова зброя, інші технічні засоби, спрямовані на зміцнення обороноздатності, обладнання для відновлення інфраструктури. Британія стала першою європейською країною, яка надала летальну допомогу, підтримуючи Україну у її самозахисті. За обіцянками Р.Сунака, військова допомога для України є стійкою та буде продовжена, оскільки Велика Британія вважає своїм обов'язком підтримувати військову сферу України за трьома напрямками – на суші, у повітрі й на морі, бо лише так можна перемогти агресора [3].

Таким чином, Велика Британія є ключовим партнером для України у протистоянні російській агресії. Її підтримка охоплює різні сфери, включаючи дипломатію, постачання зброї та вирішення гуманітарних питань, щодо українців, які перебувають у Сполученому

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

Королівстві. Це є переконливим свідченням тісних партнерських відносин між Україною та Британією. Британія не балансує між Росією та Україною, а активно і послідовно виступає на боці українських інтересів і перемоги українців. Надання західної техніки, зброї та боєприпасів важливе для України у довгостроковій перспективі. В умовах російсько-української війни сфера безпеки і військова кооперація стали пріоритетним напрямком двосторонньої співпраці між Україною та Великою Британією.

Джерела і література

1. Боротьба за свободу: які держави та яким чином підтримують Україну з початку повномасштабної війни? URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/1532/borotba-za-svobodu-yaki-derzavi-ta-yakim-cinom-pidtrimuyut-ukrainu-z-pocatku-povnomasstabnoi-viini>.

2. Стець А. Велика Британія надасть Україні гуманітарну допомогу понад 500 млн. доларів. URL: https://zaxid.net/velika_britaniya_nadast_ukrayini_gumanitarnu_dopomogu_na_ponad_500_mln_dolariv_n1572130.

3. Саєнко В. У Великобританії назвали розміри допомоги Україні під час війни. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/u-velikobritaniji-nazvali-rozmiri-dopomogi-ukrajini-pid-chas-viyuni-na-shcho-pishli-koshti-12138042.html>.

4. Стужук Ю. П. Співробітництво України та Великої Британії в умовах російсько-української війни. URL: <http://znp-cvsd.nuou.org.ua/article/view/267500/263383>.

5. Британія передала Україні допомогу для подолання наслідків підтоплень. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3723903-britania-peredala-ukraini-dopomogu-dla-podolanna-naslidkiv-pidtoplen.html>.

Л. І. Клемба – студентка 2 курсу
ОПП «Регіональна безпека» факультету
міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі Українки
А. А. Моренчук – кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних комунікацій та
політичного аналізу факультету міжнародних
відносин Волинського національного
університету імені Лесі Українки

ОБСЯГИ ДОПОМОГИ УКРАЇНІ КРАЇН СВІТУ (ВІДНОСНО ЇХНЬОГО ВВП) ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ

Із початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну, яке відбулося 24 лютого 2022 р., значна кількість держав підтримала нашу країну та почала надавати їй фінансову, військову і гуманітарну допомогу. Водночас українцям важливо знати, які країни і як саме допомагають Україні протистояти агресії з боку Росії. Ми проаналізували обсяги допомоги Україні країн світу у відсотках відносно їхнього ВВП за період з 24 січня 2022 р. до 31 липня 2023 р. Так, влада США за цей період війни надала Україні величезну суму грошей – майже 69,5 млрд євро [4]. Українці щиро вдячні за такий прояв допомоги, але згідно з даними Кільського університету, сума надана США Україні становить – 0,3% від ВВП [3], Велика Британія надала допомогу на суму 13,8 млрд євро [4]. Іншими словами, США не входить навіть до top-10 країн, які допомогли Україні найбільше відносно їхнього власного ВВП.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

П'ятірку країн, які найбільше допомогли Україні відносно їхнього власного ВВП, займають Норвегія, країни Балтії (Литва, Естонія, Латвія) та Данія. Усі ці п'ять країн надали Україні суму, яка становить більше 1% від їхнього ВВП [3]. Це здивувало багатьох, адже невеликі за територією країни пожертвували велику частку свого ВВП Україні, порівнюючи з набагато більшими за територіями країнами. Це й не дивно, адже Європейський Союз, до якого входять ці країни (крім Норвегії) надав Україні майже 85 млрд євро [4]. Наприклад, Естонія розглядає свою допомогу Україні як інвестицію у своє майбутнє, бо розуміє, що Україна зараз є щитом багатьох країн від агресії Росії. Також країни-члени ЄС ухвалили велику кількість санкцій проти РФ, що свідчить про їхню солідарність з Україною.

Десятку закривають такі країни як Польща, Словаччина, Чехія, Німеччина та Фінляндія. Пожертвування кожної з країн становить понад 0,5% від їхнього ВВП [3]. ФРН та Республіка Польща надали значну суму на допомогу Україні як загалом, так і відносно їхнього ВВП. Польща – це та країна, яку однозначно можна назвати найкращим другом нашої країни. Вона активно допомагає Україні з першого дня війни. За даними Кільського університету, РП передала Україні найбільшу кількість танків – 324. Жодна країна світу не досягнула такого рівня [7]. Крім надання фінансової, гуманітарної та військової допомоги Україні, Польща прийняла величезну кількість українських біженців. Німеччина теж прийняла дуже багато біженців та надає значний обсяг військової допомоги.

Велика Британія, Нідерланди, Швеція, Хорватія, Болгарія, США, Канада та Швейцарія надали Україні допомогу, що становить 0,3% від їхнього ВВП включно та більше [3]. США надають величезну кількість військової допомоги, вони є лідерами серед країн світу в наданні важкого озброєння, супутніх боєприпасів та в постачанні озброєння для легкої піхоти [7]. США є другими після ЄС в наданні найбільшої суми для допомоги Україні. Велика Британія, не враховуючи військову, гуманітарну та фінансову допомогу, ще й активно підтримує Україну, залучаючи увесь світ допомагати та підтримувати нашу країну. Вона одна з перших запровадила масштабні санкції проти Росії, надала Україні крилаті ракети великої дальності – Storm Shadow та 5 тисяч протитанкових ракет NLAW, і оголосили про намір навчати українських льотчиків на західних винищувачах [1].

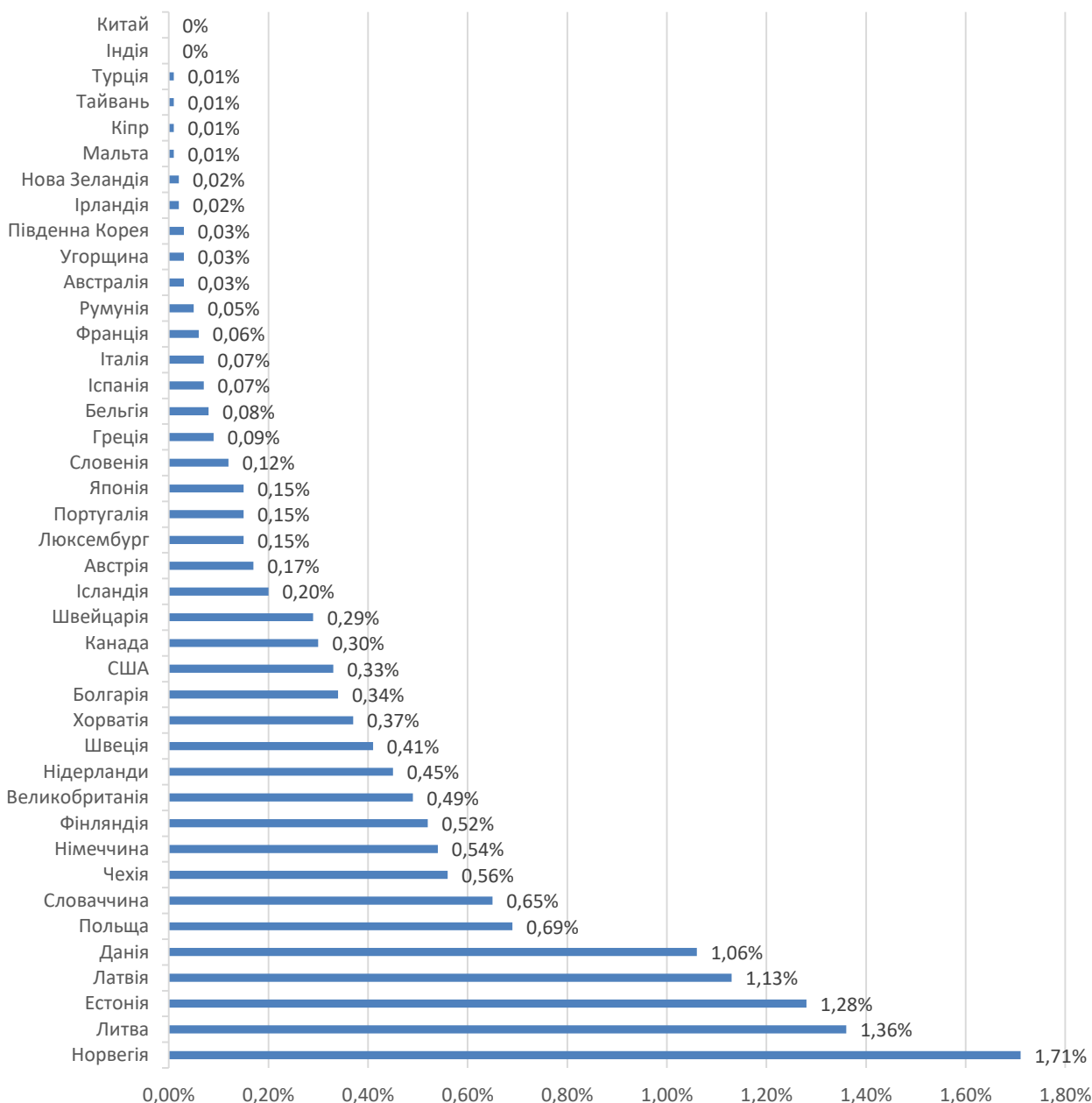
Такі країни як Ісландія, Австрія, Люксембург, Португалія, Японія та Словенія надали Україні суму, яка становить від 0,1% до 0,2% від їхнього ВВП [3]. Серед європейських країн Ісландія першою закрила своє посольство в Росії. Люксембург, маючи вкрай незначні запаси озброєння, надав Україні значну кількість ракет та набоїв для кулеметів, а також створив компанію, за допомогою якої купують зброю для Збройних Сил України. З початку повномасштабного вторгнення, Люксембург відразу ж почав допомагати Україні, пояснюючи це тим, що вони також були під окупацією та розуміють як це [6]. Японія не надає Україні зброю через конституційні обмеження, які є результатом Другої світової війни, однак з усіх цих шести країн, вона є тією, яка надала досить масштабну допомогу, сума якої сягає 6,51 млрд євро [5]. Японія також запровадила досить жорсткі санкції проти РФ.

Греція, Бельгія, Іспанія, Італія, Франція, Румунія, Австралія, Угорщина, Південна Корея, Ірландія, Нова Зеландія, Мальта, Кіпр, Тайвань та Туреччина надали допомогу Україні на суму, яка становить від 0,09% до 0,01% їхнього ВВП [3]. Серед оборонної зброї ЗСУ є безпілотники «Bayraktar TB2», які надала Туреччина [1].

З початку повномасштабного вторгнення Росії Франція активно підтримує Україну і вже надала допомоги на суму 1,69 млрд євро [4]. Італія надала Україні пакети військової допомоги, а також спільно з Францією надала українській армії комплекс ППО-SAMP-T, який вважають одним з найкращих у світі [2]. Індія та Китай зовсім ніяк не допомогли Україні (0% від їхнього ВВП).

Загалом обсяги допомоги Україні від країн світу за період з 24 січня 2022 р. до 31 липня 2023 р., в частці ВВП можна побачити на рис. 2.1.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

Рис. 2.1. Обсяги допомоги Україні від країн світу за період з 24 січня 2022 р. до 31 липня 2023 р., % частка ВВП [3].

Таким чином, Норвегія, країни Балтії та Данія найбільше надали допомоги Україні, адже сума надана кожною з них становить понад 1% від їхнього ВВП. Ці малі за територією країни жертвують більшу частку свого ВВП, ніж США – всього лише 0,3% від ВВП. Водночас сума допомога країн-членів ЄС перевищує надану США. Поки що зовсім не допомагають Україні Індія та Китай. Натомість Японія активно і послідовно підтримує Україну у протистоянні російській агресії.

Ми вдячні кожній державі за надану допомогу та підтримку у такий важкий для нашої країни час та надіємося на якнайшвидшу перемогу.

Джерела та література

1. Валюшко І. 12 друзів незалежності України: хто і як допомагає нам виграти у боротьбі за існування. URL: <https://rubryka.com/article/12-druziv-nezalezhnosti-ukrayiny/amp/>.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

2. Кобзар Ю. Військова допомога Україні не може бути необмеженою, – Міноборони Італії. URL: <https://www.unian.ua/world/viyskova-dopomoga-ukrajini-ne-mozhe-but-neobmezhenoyu-minoboroni-italiji-novini-svitu-amp-12418638.html>.

3. Government support to Ukraine: By donor country GDP, incl. and excl. EU share. URL: https://app.23degrees.io/view/F1tc2gv8QzFCs1ij-bar-stacked-horizontal-figure_3_4_csv_v2-1.

4. Government support to Ukraine: Type of assistance, € billion. URL: https://app.23degrees.io/view/tAuBi41LxvWwKZex-bar-stacked-horizontal-figure-2_csv_final.

5. Government support to Ukraine: Type of assistance, € billion. URL: <https://app.23degrees.io/view/6wd2VvGlaunBgtM9-pie-country-share>.

6. Jakes L. How a Tiny NATO nation tackled a big problem: Arming Ukraine. URL: <https://www.nytimes.com/2023/02/17/world/europe/luxembourg-weapons-ukraine-nato.html>.

7. Wilson R., Robinson L., Pettersson H. Ukraine aid: Where the money is coming from, in 4 charts. URL: <https://edition.cnn.com/2023/10/05/world/ukraine-money-military-aid-intl-dg/index.html>.

Д. П. Грицюк – студентка 2 курсу
ОПП «Регіональна безпека» факультету
міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі Українки
Н. І. Романюк – кандидат географічних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин і
регіональних студій Волинського національного
університету імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА КИТАЮ ТА УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Українсько-китайські відносини мають свою історію. Було проголошено навіть стратегічне партнерство між країнами. Аналізуючи ситуацію за останні п'ять років не можна стверджувати, що ці відносини розвиваються у форматі стратегічного партнерства, однак Китай залишається основним торговельним партнером України. Нейтралітет Китаю у війні з Росією робить українсько-китайське співробітництво виключно прагматичним. Але відмовлятися від нього не можна, оскільки Китай є однією з провідних держав світу і буде впливати на вирішення ситуації в Україні.

Політичні контакти між обома країнами відбуваються щорічно, але мають різний характер: політичні консультації, телефонні розмови, засідання Комісії зі співробітництва, зустрічі на міжнародних конференціях тощо [11]. Зустрічі на рівні глав держав відбувалися за останні п'ять років рідко, і то лише у вигляді телефонних розмов. У липні 2021 р. Президент України В.Зеленський провів першу телефонну розмову з Головою Китайської Народної Республіки Сі Цзіньпіном. Вони обмінялись вітаннями з нагоди десятої річниці встановлення стратегічного партнерства між Україною та КНР, обговорили питання боротьби з викликами, пов'язаними з пандемією COVID-19, і висловили зацікавленість торговельно-економічним співробітництвом й реалізацією великих інфраструктурних проектів [4].

26 квітня 2023 р. відбулась друга телефонна розмова Президента України з Головою КНР. В.Зеленський висловив вдячність китайській стороні за гуманітарну допомогу та відзначив, що Україна належним чином дбає про безпеку китайських громадян на своїй території. Сторони висловили спільну підтримку необхідності належної імплементації та продовження дії Чорноморської зернової ініціативи. Окрему увагу

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

приділили шляхам можливої взаємодії з метою встановлення справедливого і сталого миру для України. Президент України висловив сподівання на активну участь Китаю у зусиллях щодо відновлення миру [5].

Протягом 2020–2021 рр. відбулося дві телефонні розмови міністрів закордонних справ України та КНР, у ході яких обговорено широке коло питань українсько-китайської взаємодії. А в квітні 2021 р. Міністр закордонних справ України Д.Кулеба виступив з онлайн-промовою на панельній дискусії «Прискорення торговельних зв'язків в умовах пандемічної ізоляції» Беоаського азійського форуму (The Boao Forum for Asia) та закликав спільно розвивати торгівлю у трикутнику Західна Європа – Україна – Азія. Міністр заявив, що Україна відкрита до співпраці та інвестицій. За його словами, Україна нині активно вдосконалює інфраструктуру, аби підвищити конкурентоспроможність мультимодальних контейнерних перевезень за маршрутом Азія – Західна Європа – Азія через Україну [3].

У 2023 р. відбулися дві зустрічі Міністра закордонних справ України Д.Кулеби з представниками КНР: у лютому з керівником Канцелярії Комісії ЦК КПК із закордонних справ Ван Ї на майданчиках Мюнхенської безпекової конференції, а в березні – з Членом Держради, Міністром закордонних справ КНР Цінь Ганом (телефонна розмова). В ході цих зустрічей обговорили питання територіальної цілісності України і встановлення справедливого миру. Представники КНР заявили, що хочуть аби Україна та РФ провели мирні переговори [11].

В травні 2023 р. в Україні перебував Спеціальний представник Уряду КНР з питань Євразії Лі Хуей. Він зустрівся з Президентом України, керівником Офісу Президента України та Міністром закордонних справ України. Сторони обговорили поточну безпекову ситуацію в Україні. Українська сторона повідомила, що зацікавлена в тому, щоб Китай був залучений до реалізації української формули миру [1; 10].

Коментуючи війну в Україні, в МЗС КНР заявили, що Китай як відповідальна велика країна та постійний член Ради Безпеки ООН відданий сприянню мирним переговорам об'єктивним і неупередженим чином і підтримує зв'язок із відповідними сторонами [2]. Однак, з моменту збройної агресії Росії в Україні Голова КНР жодного разу не засудив дії Росії, не підтримав Резолюцій ООН з українського питання, але підкреслив, що Китай поважає шлях незалежності, обраний українським народом, підтримує суверенітет і територіальну цілісність України.

Основною сферою співробітництва між Україною і КНР є торговельно-економічне співробітництво. Його регулює Угода між Урядом України та Урядом Китаю про торговельно-економічне співробітництво від 1992 р., згідно з якою встановлено режим найбільшого сприяння з питань, які стосуються стягнення мита на експортні та імпорتنі товари обох країн, податків та інших внутрішніх зборів.

Починаючи з 2019 р., Китай уже кілька років поспіль (до 2021 р. включно) залишався найбільшим торговельним партнером України. Водночас COVID-19 та війна в Україні негативно вплинули на практичну співпрацю Китаю та України у сфері торгівлі.

У 2021 р. двосторонній товарообіг склав 18,97 млрд. дол. США. При цьому, експорт товарів з України до Китаю становив 8,0 млрд. дол. США (+12,7%), а імпорт китайських товарів в Україну – 10,97 млрд. дол. США (+31,9%). Негативне сальдо для України за цей період склало – 2,97 млрд. дол. США. У 2021 р. обсяг торгівлі послугами склав 387,2 млн. дол. США. Експорт послуг з України до Китаю склав 88,5 млн. дол. США (-28,7%), а імпорт китайських послуг в Україну – 298,7 млн. дол. США (+51,5%). Негативне сальдо для України за цей період склало – 210,2 млн. дол. [12].

В період війни експорт та імпорт зменшився, порівняно з попереднім роком, і Китай втратив свої лідируючі позиції серед основних торговельних партнерів України в 2022 р. Китай поступився країнам ЄС – Польщі та Румунії, а також Туреччині. На частку Китаю припадало 5,3% в експорті українських товарів. Основна причина – втрата основних логістичних маршрутів до Китаю через війну. За даними Державної митної служби

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

України, за 2022 р. обсяг двосторонньої торгівлі склав 11,15 млрд. дол. США. При цьому, експорт товарів з України до Китаю склав 2,47 млрд. дол. США (-69,2 %), а імпорт китайських товарів в Україну – 8,68 млрд. дол. (-21,1 %). Негативне сальдо для України за цей період склало – 6,21 млрд. дол. США [9].

Український експорт має переважно сировинний характер. Протягом 2020–2021 рр. Китай був найбільшим імпортером українського ячменю. Статистичні дані Китаю вказують на те, що в 2021 р. майже 30% китайського імпорту кукурудзи (а це більше 8 млн т) походить з України. Китай натомість, продає переважно технологічні товари з високою доданою вартістю, постійно розширюючи асортимент. Причому, за деякими позиціями їхні поставки КНР є безальтернативними. Наприклад, понад 90% українського імпорту напівпровідників забезпечені поставками китайських партнерів.

За даними НБУ, станом на 31 грудня 2021 р. в економіку України залучено 111 млн. дол. США прямих інвестицій з Китаю (з початку року цей показник збільшився на 36,6 млн. дол. США). Китайські інвестиції надходили до української промисловості; професійної діяльності; сільського, лісового та рибного господарства; оптової та роздрібно торгівлі, ремонту транспортних засобів; операцій з нерухомим майном; транспорту, сільського господарства, поштової та кур'єрської діяльності, будівництва [13].

Україна та Китай активно взаємодіють у сфері культурно-гуманітарного співробітництва через мистецькі проекти, інформаційно-просвітницькі заходи та інші форми обміну. У червні 2019 р. в Києві засновано громадське об'єднання «Відкриті ворота Китаю» з метою налагодження співпраці між Україною та Китаєм. Це об'єднання є основним партнером Китайської народної асоціації дружби із зарубіжними країнами (CPAFFC) [14].

Гуманітарна співпраця визначається як один з пріоритетних напрямів двохсторонніх відносин з початку повномасштабної війни. Вже в середині березня 2022 р. в Україну прибула перша партія китайської гуманітарної допомоги на суму 800 тис. дол. США, яка містила ковдри, рушники, столові прилади, вологонепроникні килимки, разові підгузки, портативні обігрівачі, пальники тощо [7]. Китай долучився до спільної ініціативи ООН з партнерами зі збору коштів на підтримку України зими 2023–2024 рр.

Співпраця України з КНР у сфері освіти є одним із пріоритетних напрямів двосторонніх відносин. Основним механізмом її реалізації на міжурядовому рівні є Підкомісія з питань співробітництва в галузі освіти між Україною та КНР. На засіданні Підкомісії в червні 2021 р. у Києві та Чернігові, а також у містах Пекін і Далянь у форматі відео конференції було затверджено План заходів з питань співробітництва в галузі освіти на 2021–2023 рр., який передбачає: обмін інформацією про реформи й нові підходи в освітніх сферах обох країн; проведення спільних заходів між профільними міністерствами України та Китаю, університетами обох країн для обміну досвідом та передовими практиками у контексті створення та функціонування цифрових освітніх платформ для дистанційного навчання в умовах пандемії; надання всебічної підтримки вивченню мови, літератури та культури обох країн та сприяння діяльності існуючих і заснування нових Інститутів Конфуція в Україні та Центрів вивчення України в Китаї [6].

З початком пандемії коронавірусу і початку широкомасштабної війни суттєво знизився рівень освітніх обмінів між Україною та КНР. За даними МОН України станом на 1 січня 2023 р. в Україні навчалось 5455 студентів з Китаю [8]. Ця країна займає друге місце після Індії за кількістю студентів в Україні. У порівнянні з 2021 р. їх кількість зросла більше як на 1000 осіб. Найпопулярнішими спеціальностями серед китайських студентів є економічні і педагогічні.

Отже, партнерство між Китаєм та Україною обмежується торговельно-економічним співробітництвом. Між країнами відсутній високий рівень політичного діалогу і наявні різні формули миру. Китай надає Україні посильну гуманітарну допомогу і, навіть, обіцяє доєднатись до західних партнерів у післявоєнній відбудові нашої держави. Для

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

відновлення статусу стратегічного партнерства українсько-китайські відносини потребуватимуть повного перезавантаження, яке можливе лише після війни.

Джерела та література

1. Балачук І. Єрмак розповів, про що говорив з посланцем Китаю. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/05/18/7402765/>.
2. Богданюк О. Зеленський і Сі Цзіньпін вперше поговорили з початку вторгнення РФ: що відомо. URL: <https://suspihne.media/457377-zelenskij-i-si-czinpin-pogovorili-telefonom/>.
3. Виступ Міністра закордонних справ України на Беооському азійському форумі. URL: <https://aucc.org.ua/vistup-ministra-zakordonnih-sprav-ukraini-na-boaoskomu-azijskomu-forumi/>.
4. Відбулася перша телефонна розмова Володимира Зеленського з Головою КНР Сі Цзіньпіном. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vidbulasya-persha-telefonna-rozmova-volodimira-zelenskogo-z-69509>.
5. Відбулася телефонна розмова Президента України з Головою КНР. URL: <https://www.president.gov.ua/news/vidbulasya-telefonna-rozmova-prezidenta-ukrayini-z-golovoju-82489>.
6. Відбулося 4-те засідання Підкомісії з питань співробітництва в галузі освіти комісії зі співробітництва між урядом України та урядом КНР. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/vidbulos-4-te-zasidannya-pidkomisiyi-z-pitan-spivrobitnictva-v-galuzi-osviti-komisiyi-zi-spivrobitnictva-mizh-uryadom-ukrayini-ta-uryadom-knr>.
7. В Україну прибула перша партія гуманітарної допомоги з Китаю. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/ukrainu-pribyla-pervaya-partiya-gumanitarnoy-1647056346.html>.
8. Звіт про навчання іноземних студентів в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2023/09/25/Zvit.MON.pro.vykon.rez.real.eksperyment.proyektu.shchodo.orh.naboru.do.ZVO.inozemtsiv.ta.osib.bez.hromadyanstva.25.09.2023.pdf>.
9. Зовнішньоекономічна діяльність. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm.
10. Лотоцька Н. Спецпредставник уряду Китаю Лі Хуей відвідає Україну 16-17 травня. URL: https://lb.ua/society/2023/05/15/555349_spetspredstavnik_uryadu_kitayu_li_huey.html.
11. Політичний діалог. URL: <https://china.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/185-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-kitajem>.
12. Торговельно-економічні відносини. URL: <https://mfa.gov.ua/dvostoronnye-spivrobitnictvo/4-td>.
13. Торівля та інвестиції. URL: <https://china.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/186-torgovelyno-Jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-kitajem/torgivlya-ta-investiciyi>.
14. 乌克兰 – 中国. URL: <https://sinologist.com.ua/zh/13448-2/>. ***

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

А. І. Васильчук – студентка 2 курсу магістратури ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
С. М. Кулик – кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

АНТИРОСІЙСЬКІ НАСТРОЇ В ГРУЗІЇ У 2023 РОЦІ

Антиросійські настрої в Грузії є сильними та поширеними. Вони формувалися протягом багатьох років, у результаті російської агресії проти Грузії у 2008 р. та особливостей російської політики щодо цього регіону. У 2008 р. Росія здійснила військову агресію проти Грузії, у результаті якої були окуповані два грузинські регіони – Абхазія та Пд. Осетія. Ця війна викликала у грузинів сильне почуття гніву та ненависті до Росії. Російська політика щодо регіону також сприяла посиленню антиросійських настроїв. Росія чинить тиск на Грузію, намагається посилити свій вплив на її внутрішню та зовнішню політику. Це викликає у грузинів відчуття, що Росія є їхнім ворогом. Антиросійські настрої в Грузії проявляють себе у різних формах – від публічних виступів місцевих політиків, у мас-медіа до ситуацій у повсякденному житті.

У 2023 р. уряд Грузії зробив деякі кроки, які можна розглядати як загравання з Росією. Наприклад, уряд відновив авіасполучення з Росією та скасував візовий режим для росіян. Ці кроки викликали критику з боку опозиційних сил та громадськості. Незважаючи на ці кроки, антиросійські настрої в Грузії залишаються сильними. Вони є перешкодою для зближення Грузії з Росією.

У 2023 р. у Грузії відбулися кілька акцій протесту проти російської агресії в Україні. Ці акції зібрали тисячі людей, які висловили свою підтримку Україні та свою незгоду з російською політикою [1]. В березні 2023 р. грузинську столицю стрясають масові протести після того, як прокремлівська парламентська більшість у Грузії проголосувала за законопроект «Про прозорість іноземного впливу». Цей документ є калькою закону РФ з протидії іноагентам: грузинська влада, яку контролює російський олігарх Іванішвілі, намагається зачистити політичний простір країни. Турбулентністю у Грузії спробує скористатися Росія, яка не полишила планів повністю знищити суверенітет країни [5].

Одна з найбільших акцій протесту відбулася 24 лютого, у день початку вторгнення. На мітингу у Тбілісі зібралося майже 100 тис. осіб. Демонстранти скандували антиросійські гасла та вимагали від Грузії запровадити санкції проти Росії. Інші акції протесту відбулися в різних містах Грузії, зокрема в Батумі, Кутаїсі та Поті. Демонстранти вимагали від Грузії припинити торгівлю з Росією та надати військову допомогу Україні. Протести в Грузії проти російської агресії в Україні є важливим сигналом для Росії. Вони демонструють, що грузинський народ не підтримує російську політику і солідарний з українським. Одним із конкретних прикладів антиросійських настроїв в Грузії у 2023 р. був протест, який відбувся 19 травня 2023 р. в Тбілісі проти відновлення авіасполучення з Росією. На цій акції зібрались майже дві тисячі осіб. Вони скандували антиросійські гасла та вимагали від уряду Грузії скасувати це рішення. Протест був викликаний тим, що російський президент В. Путін 10 травня 2023 р. підписав укази, якими скасував візовий режим для грузинів та заборону на польоти до Грузії. Це рішення було сприйняте в Грузії як загравання з Росією, яка окупувала два грузинські регіони – Абхазію та Пд. Осетію [2]. Протест проти відновлення авіасполучення з Росією є одним із багатьох прикладів того, як грузинський народ не підтримує політику, яка може призвести до зближення з Росією.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

Іншим прикладом антиросійських настроїв в Грузії в 2023 р. є те, що багато грузинів відмовилися від російського телебачення та радіомовлення. За даними опитування, проведеного у 2023 р., 70% грузинів не дивляться російське телебачення, а 60% – не слухають російське радіо. Це пов'язано з тим, що грузинський народ не сприймає російську пропаганду.

У серпні 2023 р. уряд Грузії запровадив санкції проти дванадцяти російських компаній, які, як вважали, мали зв'язки з російським урядом або окупаційними режимами в Абхазії та Південній Осетії. Ці санкції включали заборону на ввезення товарів та послуг цих компаній, а також заморожування їхніх активів у Грузії. Запровадження санкцій було сприйнято в Росії як провокація. Російський уряд заявив, що санкції є незаконними та шкідливими для ділових відносин між двома країнами [6]. Незважаючи на протести з боку Росії, уряд Грузії не відмінив санкції. Це рішення було підтримано більшістю грузинського народу, який вважає, що санкції є необхідним кроком для захисту суверенітету і територіальної цілісності Грузії.

Ще одним яскравим прикладом несприйняття Росії є приїзд дочки міністра закордонних справ Сергія Лаврова – Катерини Винокурової до Грузії в травні 2023 р. для участі в весіллі брата свого чоловіка, російського підприємця Олександра Винокурова. Незадоволені візитом Винокурової активісти зібралися біля Kvareli Lake Resort від 11-ї ранку за місцевим часом (10 год. за Києвом) з вимогою, щоб згадані росіяни негайно вийшли з готелю. Поліція спробувала розігнати натовп, виникли сутички [4]. Проте, адміністрація готелю розмістила на сайті пост із запереченням, що у них знаходиться дочка Лаврова. У готель відправили загони спецпризначення. За даними ЗМІ, правоохоронці затримали двадцять активістів. Йдеться про членів партій «Єдиний національний рух» та «Дроа». Після цього дочка міністра закордонних справ РФ та її чоловік, які знаходяться під санкціями, таємно виїхали з Грузії.

У другій половині вересня офіційні представники уряду Грузії виступили з досить дивними обвинуваченнями на адресу України. «Певна група осіб, що діє на території Грузії та за її межами, планує в жовтні-грудні цього року організувати в Грузії дестабілізацію та громадянські заворушення, кінцевою метою яких є зміна влади насильницьким шляхом», – йшлося тоді у заяві Служби безпеки Грузії. Очевидно, що обвинувачення України – це спроба уряду Грузії дискредитувати опозиційні сили напередодні виборів, намагаючись скрізь прив'язати «український слід». Вони будуть залякувати громадян власної держави «втягненням у російсько-українську війну», проводячи асоціації між опозиційними політиками та «іноземними спецслужбами». Однак подібні інформаційні технології є найкращим свідченням невпевненості урядових кіл у власному майбутньому.

Згідно з опитуванням, проведеним у 2023 р., 85% грузинів негативно ставляться до Росії. Цей показник є найвищим за останні роки. Опитування також показало, що 75% грузинів вважають, що Росія є загрозою для їхньої країни [3]. Таким чином, Грузія залишається налаштованою проти Росії, і ці настрої, швидше за все, залишаться високими в найближчі роки.

Джерела та література

1. Ніка Мусаві. Війна Росії проти України. На чиєму боці Грузія? URL: <https://www.dw.com/uk/viina-rosii-proti-ukrainy-na-chiyemu-botsi-hruziia/a-61520655>.
2. Прищепя Я., Матвіїшина Г. Грузинська політичниця прокоментувала протести через авіарейси з РФ. URL: <https://suspilne.media/482314-gruzinska-politikina-prokomentovala-protesti-cerez-aviarejs-z-rf/>.
3. Опитування показало ставлення грузинів до відносин з РФ. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/04/9/7094946/>.
4. Підсанкційна донька Лаврова приїхала в Грузію, аби погуляти на весіллі. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/05/20/7403066/>.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНЬСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

5. Демченко О. Путін в Тбілісі. Як Росія підриває безпеку Грузії. URL: https://lb.ua/world/2023/03/08/548237_putin_tbilisi_yak_rosiya_pidrivaie.html.

6. Гудкова С. Чим для Грузії закінчиться загравання з Росією? URL: <https://www.rfi.fr/uk/%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96->.

К. С. Горбань – студентка 4 курсу
ОПП «Міжнародні відносини» факультету
міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі Українки
С. М. Кулик – кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин і
регіональних студій факультету міжнародних
відносин Волинського національного
університету імені Лесі Українки

ЗУСТРІЧ ПРЕЗИДЕНТА РФ В.ПУТІНА І ЛІДЕРА КНДР КІМ ЧЕН ИНА У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНЬСЬКОЇ ВІЙНИ

Північна Корея відкрито підтримали Росію від початку збройного вторгнення в Україну. Голова Держради КНДР Кім Чен Ін заявив, що мета покінчити з американською гегемонією виправдовує військові методи зі сторони Росії. У червні 2022 р. КНДР стала єдиною державою у світі, крім Росії і Сирії, котра визнала незалежність самопроголошених Донецької і Луганської «республік» (ЛНР, ДНР). У відповідь В.Путін запевнив Пхеньян у подальшому розвитку відносин між країнами у різних напрямках. Однак незрозуміло як саме буде розвиватися співробітництво в умовах, коли РФ вже обійшла КНДР за важкістю запроваджених санкцій. Північнокорейський режим також перебуває під жорсткими санкціями у зв'язку із створенням програми ракетної і ядерної зброї, а резолюції Ради Безпеки ООН, ухвалені на той час за підтримки РФ, забороняють військову співпрацю з Пхеньяном, у тому числі продаж чи купівлю боєприпасів. Натомість американська преса ще у вересні 2022 р. писала, що Росія закупила у КНДР мільйони снарядів. Пхеньян та Москва заперечували, що КНДР постачає Росії зброю для ведення війни в Україні [1]. Влада Пн. Кореї тоді заявила, що ніколи не постачала зброю чи боєприпаси в Росію і не планує цього робити.

Проте на Заході й надалі припускали, що Пн. Корея може надати військову допомогу Росії, яка веде війну проти України під гаслами боротьби з НАТО. Експерти припускали, що насамперед Росія потребує артилерійських снарядів калібру 122 і 152 мм та реактивних снарядів калібру 122 мм. Пн. Корея є однією з небагатьох країн світу з великими запасами танків часів СРСР – Т-54, Т-62 і запчастин до них, які РФ використовує у війні проти України [2]. За оцінками аналітиків, на складах у КНДР може зберігатися до 10 млн артилерійських снарядів калібру 100 мм і більше. Натомість, країни НАТО разом узяті мають менший арсенал [3].

Експерт агенції «Defence Express» О.Катков наголошує на питанні щодо кондиції цих боєприпасів. «За оцінками Military balance, арсенал КНДР складає 22500 артилерійських систем у калібрах 122, 152 мм та системи специфічного та непотрібного для РФ 170 мм калібру. В цю кількість також входять 120 млн мінометів. Боєприпаси навряд оновлювали, як мінімум, з 1991 р., а, швидше за все, з середини 1980 рр. Тобто, це досить старі боєприпаси, що буде впливати на їхню надійність», – зазначив О.Катков, припустивши, що кількість артилерійських систем, наявних у КНДР, може бути завищена.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНЬСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

Керівник азійської секції «New Geopolitics Research Network» Ю.Пойта зауважує, що у КНДР є багато реактивних систем залпового вогню (РСЗВ) дальністю до 200 км, оперативно-тактичних ракетних комплексів з дальністю до 400 км [4]. Експерт-дослідник Ради зовнішньої політики «Українська призма» О.Краєв висловив думку про те, що це можуть бути радянські боєприпаси, а також власні розробки КНДР [5].

Підтвердженням цього є те, що наприкінці липня Пн. Корею відвідав міністр оборони РФ С.Шойгу. Офіційний привід для приїзду – участь у святкуванні сімдесятиріччя закінчення Корейської війни, яке у Пхеньяні зазвичай відзначають воєнним парадом. Кім показував йому найновішу зброю, зокрема, першу північнокорейську міжконтинентальну балістичну ракету «Хвасон» на твердому паливі, яку успішно випробували у квітні. Також представив два безпілотники нової конструкції, що нагадували основний наступальний ударний дрон, який використовують ВПС США. Тоді С.Шойгу заявив про зміцнення військових зв'язків між державами і назвав Пн. Корею важливим партнером Росії [6]. У Білому домі заявили, що візит російського міністра оборони включав обговорення угоди про зброю. За словами представників влади США, Великобританії, Пд. Кореї та Японії, після візиту С.Шойгу в Пхеньян, інша група російських офіційних осіб відправилась у Пн. Корею для продовження переговорів про закупівлю зброї. Ще одним аргументом на користь того, що КНДР має намір експортувати озброєння, є той факт, що протягом 3-5 серпня 2023 р. Кім проінспектував ключові заводи зброї, у т. ч. ті, які виробляють снаряди для великокаліберних реактивних систем залпового вогню та двигуни для стратегічних крилатих ракет [7].

Водночас, ніхто з експертів не відкидає, що на окремих ділянках українського фронту, потенційно, можна буде помітити посилення артилерійських обстрілів. Однак залишається невідома кількість і номенклатура озброєння, яке може бути передане. Крім того, ключовим є питання логістики. Від КНДР до російських складів на лінії фронту значна відстань, а щоб її подолати необхідно залучати велику кількість ешелонів. У свою чергу, очільник Головного управління розвідки Міноборони України (ГУР) К.Буданов 14 вересня 2023 р. заявив, що КНДР «вже півтора місяця постачає РФ озброєння» – снаряди 122, 152 мм і ракети до «Градів» [8].

У контексті таких припущень 13 вересня 2023 р. відбулась зустріч двох диктаторів на Далекому Сході Росії. Нагадаємо, що востаннє Кім і Путін зустрічались у квітні 2019 р. у Владивостоку.

Таблиця 1

Особливості зустрічі Президента РФ В. Путіна з лідером КНДР Кім Чен Ином 13 вересня 2023 р.

Висловлювання експертів до зустрічі
«The New York Times»: предметом зустрічі може бути можливість постачання Пн. Кореєю Росії додаткової зброї для її війни в Україні та іншої військової співпраці [9]
Прес секретар Кремля Д.Песков, відповідаючи на запитання, чи порушуватимуть на зустрічі В.Путіна та Кіма питання про взаємодію у військово-технічній сфері заявив, що «як сусіди, Росія та КНДР реалізують співпрацю і в чутливих галузях, які не повинні ставати предметом публічного оприлюднення» [10]
Офіційні заяви
РФ: порядок денний зустрічі – питання двостороннього співробітництва (у т. ч. у торговельно-економічній сфері), обговорення регіональної проблематики та ключових міжнародних проблем, санкцій РБ ООН щодо Пхеньяну [10]
Значення поїздки для лідерів держав
Кім прибув на залізничну станцію космодрому «Східний» на потягу із Пхеньяну. Це перший візит за кордон за понад чотири роки та перший після пандемії COVID-19. В.Путін: прилетів із Владивостоку, де напередодні брав участь у VIII Східному економічному форумі

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНЬСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

Зустріч

У складі делегації КНДР брали участь керівники правлячої Трудової партії Кореї, міністр оборони, вище військове командування, командувач ВМС, керівники агенцій, установ, які відповідають за ракетно-космічну галузь, оборонну промисловість.

Зустріч тривала чотири години на космодромі «Східний» в Амурській області РФ. В.Путін прийшов на кілька хвилин раніше. Церемонія зустрічі відбулася перед головним входом у монтажно-випробувальний корпус ракет-носіїв, зокрема, «Ангара». Потім відбулись переговори за участю делегацій, пізніше – віч-на-віч і офіційний прийом на честь гостей

Кім Чен Ин відкрито висловив повну підтримку російському вторгненню в Україну. Він висловив переконання, що Росія захищає свій суверенітет та безпеку: «російська армія і народ неодмінно здобудуть велику перемогу у священній боротьбі за покарання «зборища зла», що претендує на гегемонію і має експансіоністські ілюзії, і [здобуде перемогу в боротьбі] за створення стабільної обстановки для розвитку». Під час зустрічі обговорили ситуацію на Корейському півострові та Європі. Кім висловив впевненість, що цей візит буде «стимулом до розвитку міцної та стратегічної співпраці Росії та КНДР» [5]

Кремль опублікував лише вступні слова В.Путіна та Кіма на початку переговорів і обмежився протокольними зйомками. За їх підсумками не було прес конференції, підсумкових заяв, офіційного комюніке

Заяви у пресі після зустрічі

В.Путін: в галузі військово-технічного співробітництва Росія і КНДР мають певні перспективи [11]. Кім запросив президента РФ В. Путіна відвідати з візитом КНДР, щоб «незмінно продовжувати історію та традиції російсько-корейської дружби» [12]

Пхеньян і Москва заперечили угоду про зброю і заявили, що звинувачення Заходу не ґрунтуються на доказах

15 вересня 2023 р. В.Путін і президент Білорусі О.Лукашенко зустрілись та обговорили результати перемовин РФ з КНДР. В.Путін спростував заяви про те, що набирає добровольців з КНДР для війни в Україні, вчергове наголосив на тому, що РФ буде надалі розширювати співпрацю з КНДР лише в межах встановленого міжнародного права. О. Лукашенко заявив про побажання залучитись до співпраці з КНДР «на трьох» [5]

* Складено за: [5, 9-12].

Серед причин чому лідери РФ і КНДР не оголосили про головну мету їх зустрічі, ймовірно та, що така угода порушила б численні резолюції ООН, за які сама ж РФ голосувала, а також розуміння того, що Південна Корея у відповідь почне надсилати свою зброю Україні [3]. На думку військового експерта і полковника ЗСУ В.Селезньова, угоди про передачу зброї та технологій між КНДР та РФ вплинуть на рішення США про передачу Україні далекобійних ракет, які раніше не передавали, в т. ч. числі ракет АТАСМС [13]. Інститут вивчення війни (ISW) заявив, що В.Путін намагається зберегти нейтральний характер своєї зустрічі з Кімом, і збалансувати інтереси Росії у придбанні необхідного устаткування та одночасно враховуючи додаткові міжнародні санкції проти РФ через можливу торгівлю з Пн. Кореєю [5].

6 жовтня Центр стратегічних і міжнародних досліджень Beyond Parallel (м. Вашингтон) повідомив, що на супутникових зображеннях його експерти нарахували безпрецедентну кількість вантажних вагонів (загальна кількість – 73) на залізничній станції Туманганг у Расоні, місті на кордоні КНДР з РФ. При цьому їхня кількість поступово і неухильно збільшувалась, що свідчить про те, що Пн. Корея планує не лише відновити прикордонний рух до рівня, який був до COVID-19, а ще більше розширити пропускну здатність об'єкта [14]. 16 жовтня британський Королівський інститут об'єднаних служб RUSI оприлюднив комерційні супутникові знімки із чіткими зображеннями двох російських

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

кораблів, які здійснювали численні рейси між Росією і Пн. Кореєю. За даними RUSI, ці судна від серпня перевезли кілька сотень контейнерів до порту в Пн. Кореї та з нього до Росії. Хоча за супутниковими зображеннями неможливо встановити, який саме вантаж перевозили кораблі, контейнери ідентичного розміру та кольору пізніше були доставлені на великий російський склад боєприпасів поблизу кордону з Україною [15].

Отже, Пхеньян підтримав російське вторгнення в Україну. Північнокорейський лідер Кім Чен Ин заявив, що мета покінчити з американською гегемонією виправдовує військові методи з боку Росії. Він визнав незалежність двох проросійських утворень на сході України та пообіцяв зміцнити дружбу з Москвою. Його візит обмежився сусіднім із Кореєю далекосхідним регіоном РФ. Зустріч В.Путіна та Кіма поки що має незрозумілі результати. Ми вважаємо, що Президент РФ намагався знайти варіанти вирішити «снарядну кризу» у російських збройних силах. Ми згодні з думкою Т.Періга, професора з питань національної безпеки у Військово-морському коледжі США, про те, що «постачання боєприпасів з Пн. Кореї не буде вирішальними в короткостроковій перспективі, але полегшить Росії продовження війни на виснаження». Частиною стратегії В.Путіна є сподівання «пересидіти» Україну та її підтримку країнами Заходу. Додаткові боєприпаси з КНДР допоможуть РФ виграти час, давши їй власній промисловості шанс наздогнати потреби фронту.

Джерела та література

1. КНДР: мы не продаем России оружие и боеприпасы. Эксперты не верят. URL: <https://www.bbc.com/russian/news-62995346> (22.09.2022).
2. Кобзар Ю. Bloomberg дізнався, яку зброю КНДР може передати Росії. URL: www.unian.ua/weapons/bloomberg-diznavsya-yaku-zbroyu-kndr-mozhe-peredati-rosiji-12389154.html (11.09.2023).
3. Кобзар Ю. NYT назвав причину, чому Путін та Кім мовчать про снарядну угоду. URL: www.unian.ua/world/nyt-nazvav-prichinu-chomu-putin-ta-kim-movchat-pro-snaryadnu-ugodu-12392778.html (14.09.2023).
4. Конощук Я. Два диктатори: яку зброю Путін просив у Ина і до чого тут Китай. URL: https://www.unian.ua/world/dva-diktatori-yaku-zbroyu-putin-prosiv-u-ina-i-do-chogo-tut-kitay-12392850.html?utm_source=unian&utm_medium=read_more_news&utm_campaign=read_more_news_in_post (14.09.2023).
5. Кім Чен Ин та Володимир Путін: про що говорили та що, ймовірно, вирішили на рандеву диктаторів. URL: <https://espreso.tv/kim-chen-in-ta-volodimir-putin-golovni-tezi-pislya-zustrichi-dvokh-diktatoriv> (15.09.2023).
6. Кім Чен Ин отправился к Путину с визитом. При чем тут Украина? URL: <https://www.bbc.com/russian/articles/cgr5d275gd1o> (11.09.2023).
7. Абрамова А. Кім Чен Ин посетил ключевые оборонные заводы КНДР. Страна может планировать экспорт оружия – министерство Южной Кореи. URL: <https://hromadske.ua/ru/posts/kim-chen-yn-posetil-klyuchevye-oboronnye-zavody-kndr-strana-mozhet-planirovat-eksport-oruzhiya-ministerstvo-yuzhnoj-korei> (08.08.2023).
8. КНДР вже півтора місяця постачає до РФ боєприпаси – Буданов. URL: www.ukrinform.ua/rubric-ato/3761008-kndr-vze-pivtora-misaca-postacae-do-rf-boepripasi-budanov.html (14.09.2023).
9. Кремль підтвердив прибуття Кім Чен Ин в Росію. URL: www.ukrinform.ua/rubric-world/3760187-kreml-pidtvdiv-pribut-ta-kim-chen-ina-v-rosiu.html (12.09.2023).
10. Переговори Путіна з Кім Чен Ин проходять на космодромі «Восточний». URL: www.ukrinform.ua/rubric-world/3760666-peregovori-putina-z-kim-chen-inom-prohodat-na-kosmodromi-vostocnij.html (13.09.2023).
11. Путін після переговорів із Кім Чен Ин заявив про «перспективи» військової співпраці з КНДР. URL: www.ukrinform.ua/rubric-world/3760866-putin-pisla-peregovoriv-iz-kim-chen-inom-zaaviv-pro-perspektivi-vijskovoi-spivpraci-z-kndr.html (13.09.2023).

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

12. Кобзар Ю. Кім запросив Путіна до КНДР, той погодився. URL: <https://www.unian.ua/world/kim-zaprosiv-putina-do-kndr-toy-priynuyav-zaproshehnyya-12392892.html> (14.09.2023).

13. Горбачова А. Кім Чен Ин дасть ракети Путіну: експерт пояснив, чому це на руку Україні. URL: https://www.unian.ua/weapons/viyna-v-ukrajini-ekspert-poyasniv-shcho-mozhe-vplinuti-na-rishennya-pro-peredachu-raket-atacms-12392505.html?utm_source=unian&utm_medium=read_more_news&utm_campaign=read_more_news_in_post (14.09.2023).

14. Bermudez-Jr. J.S., Cha V., Jun J. Dramatic Increase in DPRK-Russia Border Rail Traffic After Kim-Putin Summit. URL: <https://beyondparallel.csis.org/dramatic-increase-in-dprk-russia-border-rail-traffic-after-kim-putin-summit> (06.10.2023).

15. Лавров прибув до Пхеньяна готувати візит Путіна в КНДР. URL: www.ukrinform.ua/rubric-world/3775525-lavrov-pribuv-do-phenana-dla-pidgotovki-vizitu-putina-v-kndr.html (18.10.2023).

J. Sikorska – studentka V roku
Wydziału Stosunków Międzynarodowych
Uniwersytetu w Białymstoku

GÓRSKI KARABACH JAKO PRZYKŁAD KLĘSKI ROSYJSKIEJ DYPLMACJI W DOBIE WOJNY W UKRAINIE

Wstęp

W czasach Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR) Górski Karabach (GK) był autonomiczną republiką w granicach Azerbejdżańskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej. U schyłku istnienia Związku Radzieckiego autonomia ormiańska stała się przedmiotem konfliktu między Armenią i Azerbejdżanem [6]. Po upadku ZSRR ważnym uczestnikiem gry politycznej na tym obszarze stała się Federacja Rosyjska (FR), która starała się utrzymać wpływy na Południowym Kaukazie. Rosja aspirowała do roli głównego mediatora i rozjemcy między Azerami i Ormianami. Wojna w Ukrainie mocno ograniczyła możliwości oddziaływania Rosji na bieg wydarzeń wokół konfliktu karabaskiego, co zamierzam udowodnić w swoim referacie.

Polityka zagraniczna Federacji Rosyjskiej wobec konfliktu w Górskim Karabachu

Według Wojciecha Góreckiego można wyróżnić trzy fazy w rosyjskiej polityce wobec konfliktu w Górskim Karabachu (a pośrednio także wobec Armenii i Azerbejdżanu). Pierwszą, która miała miejsce od narodzin separatystycznego ruchu karabaskiego i wysunięcia żądań przyłączenia Górsko-Karabaskiego Obwodu Autonomicznego (GKOA) do Armenii do początków wojny karabaskiej (lata 1987–1992) [1, s. 34]. Władze ZSRR stały na stanowisku utrzymania istniejącego stanu przynależności terytorialnej Karabachu. Pierwszy prezydent Federacji Rosyjskiej Borys Jelcyn prowadził prozachodnią politykę, budując bliskie relacje z krajami zachodnioeuropejskimi i Stanami Zjednoczonymi [3, s. 168]. W sprawie konfliktu o Górski Karabach początkowo unikał bezpośredniego zaangażowania się po którejś ze stron co faktycznie było wsparciem dla Azerbejdżanu [1, s. 35].

Drugą fazą był okres od początków działań wojennych do podpisania zawieszenia broni, kończącego regularne walki, czyli lata 1992–1994 [1, s. 34]. Wówczas Rosja niemal otwarcie wsparła stronę ormiańską. Powodem tego, był upadek władzy prorosyjskiego pierwszego prezydenta Azerbejdżanu Ajaza Mutalibowa i dojście do władzy niepodległościowego Ludowego Frontu Azerbejdżanu (LFA) [1, s. 36]. Trzecią fazą według Góreckiego stanowią lata od zawieszenia broni do drugiej wojny o Górski Karabach w 2020 r. [1, s. 34]. Tę fazę

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

rozpoczęło podpisanie rozejmu w 1994 r., który kończył działania zbrojne. Karabascy Ormianie przy wsparciu Armenii i dostawom broni z Federacji Rosyjskiej trzykrotnie powiększyli kontrolowane przez siebie terytorium. W tym okresie Rosja była uczestnikiem wszystkich rozmów pokojowych zmierzających do uregulowania tego konfliktu. Armenia była powiązana z Rosją formalnymi układami sojuszniczymi. Druga wojna zakończyła się przy mediacji Rosji utratą terytoriów przez Ormian z Górskiego Karabachu zdobytych podczas pierwszej wojny. Wraz z inwazją Rosji na Ukrainę, nastąpiło zmniejszenie jej wpływów na Południowym Kaukazie, w tym oddziaływania na losy konfliktu karabaskiego.

Rząd rosyjski wielokrotnie interweniował na rzecz łagodzenia napięć między Azerbejdżanem a Armenią. Rosja chciała być odpowiedzialna za proces rozwiązania sporu w sposób dyplomatyczny, zachowując przy tym własne interesy [3, s. 170]. Jakiegokolwiek zaangażowanie innych aktorów, a zwłaszcza Stanów Zjednoczonych w proces pokojowy mogłoby zagrażać mediatorskiej pozycji Federacji Rosyjskiej. Dlatego też próbowała uzależnić od siebie obie strony konfliktu w Górskim Karabachu. W tym celu zachowywała, np. równowagę w stosunkach wojskowych z obiema stronami, sprzedając broń zarówno Azerbejdżanowi, jak Armenii [3, s. 170].

Od początku działań wojennych w Ukrainie Federacja Rosyjska obrała jednak zdystansowane podejście wobec konfliktu karabaskiego. Skoncentrowała się na prowadzeniu działań wojennych przeciwko wojskom ukraińskim, co zmusiło ją do minimalizacji swojej obecności politycznej i militarnej na Kaukazie, dlatego też kwestia karabaska zeszła na dalszy plan. Świadczy o tym, stosunek Rosji do wzrostu napięcia w GK we wrześniu 2022 r., gdy doszło do walk na granicy Armenii i Azerbejdżanu, a wojska Azerbejdżanu ostrzelały pozycje Ormian. Jeszcze w trakcie trwania walk Rada Bezpieczeństwa Armenii podjęła decyzję o złożeniu formalnej prośby o pomoc do władz Rosji i innych państw Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (ODKB) [2]. Ormiański premier Nikol Paszynian przeprowadził rozmowy z prezydentami Rosji i Francji oraz sekretarzem stanu Stanów Zjednoczonych. Ze strony Rosji nie doszło do żadnych realnych działań, jedynie Ministerstwo Spraw Zagranicznych FR wezwało strony do powstrzymania się od dalszej eskalacji napięcia.

O zmniejszeniu roli Rosji w rozwiązywaniu konfliktu w GK świadczy również podejście rosyjskich sił rozjemczych wobec zamknięcia korytarza iaczyńskiego, do którego doszło w grudniu 2022 r. Rosja początkowo nie podjęła wobec blokady żadnych działań. Premier Armenii proponował Federacji Rosyjskiej, by zwrócić się do Rady Bezpieczeństwa ONZ, aby przeprowadzić w Górskim Karabachu misję pokojową. Dopiero w połowie stycznia 2023 r. minister spraw zagranicznych FR Siergiej Ławrow przeprowadził rozmowę ze swoim azerbejdżańskim odpowiednikiem, która nie odniosła żadnych skutków.

Do przełomu w negocjacjach Armenii i Azerbejdżanu na temat GK doszło w maju 2023 r. 22 maja podczas posiedzenia Najwyższej Euroazjatyckiej Rady Gospodarczej w Moskwie, premier Armenii Nikol Paszynian i prezydent Azerbejdżanu İlham Alijiew ogłosili, iż Górski Karabach został uznany za terytorium Azerbejdżanu. Wcześniej premier Armenii zrzekł się wszelkich pretensji do Górskiego Karabachu, uznając w obecności przedstawicieli Francji, USA, Niemiec region zamieszkały przez Ormian za część Azerbejdżanu. W tej sytuacji traciła na znaczeniu mediatorska rola rosyjskiej dyplomacji. Nie miała ona już znacznego wpływu na prowadzone negocjacje.

O zmniejszeniu wpływu FR na przebieg rozmów azersko-ormiańskich, świadczy także przeorientowanie moderowania procesu pokojowego z Moskwy na Brukselę. Mimo wcześniejszych komplikacji we włączeniu Unii Europejskiej w karabaskie negocjacje obecnie Bruksela wspomagana przez Waszyngton stała się bardziej preferowanym mediatorem, aniżeli Moskwa [5]. Dlatego też, to w Brukseli 15 lipca 2023 r. odbyły się rozmowy w celu rozwiązania trwającego konfliktu, gdzie z pomocą Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych Baku i Erywań, próbowały wynegocjować porozumienie pokojowe. Rosja, aby nie stracić obecnej kontroli, zaproponowała zorganizowanie spotkania w gronie ministrów spraw zagranicznych oraz by miejscem podpisania przyszłego traktatu pokojowego była Moskwa.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

Azerbejdżan nie ukrywał swojego nieukontentowania stopniem zaangażowania Rosji w proces pokojowy, podczas gdy ta zajmowała się działaniami wojennymi w Ukrainie. Szczególnie ukazuje, to komentarz nr: 393/23 Ministerstwa Spraw Zagranicznych Azerbejdżanu do oświadczenia Ministerstwa Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej z dnia 15 lipca 2023 r., w którym azerski MSZ zaznaczał, iż zdaniem Azerów strona rosyjska nie zapewniła pełnej realizacji umowy w ramach swoich zobowiązań oraz nie zrobiła nic, aby uniemożliwić Armenii dostarczenie sprzętu wojskowego siłom separatystycznym w enklawie [4].

Coraz bardziej zauważalnym stał się fakt, iż Armenia w związku z coraz większym rozczarowaniem daremnymi działaniami Rosji na polu negocjacji, otwiera się mocniej na Zachód. Premier Armenii Nikol Paszynian we wrześniu 2023 r. zaczął silnie ukazywać prozachodni zwrot i niechęć względem działań Moskwy. W wywiadzie dla włoskiej gazety «La Repubblica» oskarżył Rosję o brak zapewnienia Armenii bezpieczeństwa w obliczu – jego zdaniem – agresji ze strony sąsiedniego Azerbejdżanu w separatystycznym regionie Górskiego Karabachu oraz określił zależność Armenii od Rosji «strategicznym błędem» [9]. Kreml zareagował na to potępieniem swojego nominalnego sojusznika i oświadczył, iż nie uważa, aby aktywność Federacji Rosyjskiej na Kaukazie Południowym osłabła oraz że w dalszym ciągu Rosja uważa się za gwaranta bezpieczeństwa w tym regionie. Na te oświadczenia armeński premier ogłosił, iż Armenia ratyfikuje Statut Rzymski ustanawiający Międzynarodowy Trybunał Karny, co pozwoli aresztować prezydenta Rosji, jeżeli znalazłby się na terenie Armenii. Premier Paszynian w połowie września ponownie skrytykował działania Moskwy w Górskim Karabachu: «Siły pokojowe Federacji Rosyjskiej zawiodły w swoim zadaniu. Ale nie mogę powiedzieć, że gdyby rosyjskich sił pokojowych nie było w Górskim Karabachu, sytuacja byłaby teraz lepsza» [10].

Gdy doszło do ataku Azerbejdżanu na Górski Karabach 19 września 2023 r., stacjonujące tam siły rosyjskie nie zaangażowały się w żadnym stopniu w działania na rzecz obrony terytorium. Zgodnie z wolą premiera Armenii było to terytorium należące do Azerbejdżanu, na którym była nielegalna władza i siły zbrojne Ormian Górskiego Karabachu. Kreml tłumaczył, to tym, że Azerbejdżan działał «de iure na swoim terytorium», skoro Armenia uznała GK za część Azerbejdżanu [8]. Oświadczone również, że siły pokojowe FR aktywnie współpracują z każdą z zaangażowanych w ten konflikt stroną i robią wszystko, co mogą, aby zapewnić mieszkańcom bezpieczeństwo. Według służby prasowej prezydenta Republiki Górskiego Karabachu doszło do zawarcia porozumienia między Ormianami z GK i Azerbejdżanem przy mediacji rosyjskich sił pokojowych.

W związku z kapitulacją Górskiego Karabachu w Erywanii wybuchły antyrządowe protesty. Choć Rosja jest sojusznikiem Armenii w ramach ODKB, kremlowska propaganda przedstawiała porażkę Armenii jako skutek przeorientowania polityki państwa przez N.Paszyniana na prozachodnią, która nie uchroniła Ormian z Górskiego Karabachu przed utratą ziem zamieszkałych przez nich od tysiącleci [7]. Szef kancelarii premiera Nikola Paszyniana oskarżył w związku z tym rosyjskie media o prowadzenie wojny hybrydowej przeciwko Armenii. Następnie armeński premier ponownie krytykował publicznie Kreml za nieskuteczność ODKB. Premier Paszynian i minister spraw zagranicznych Armenii Ararat Mirzojan na początku października odmówili również wzięcia udziału w szczycie głów państw Wspólnoty Niepodległych Państw, gdzie według rosyjskich agencji informacyjnych rosyjski MSZ planował przeprowadzić rozmowy między przedstawicielami Armenii i Azerbejdżanu. 14 października Armenia ostatecznie zatwierdziła Statut Rzymski, co stało się konkretnym sygnałem, iż Republika Armenii nie jest już miejscem przyjaznym dla rosyjskiego prezydenta, a tym samym dla Federacji Rosyjskiej.

Zakończenie

Pomimo licznych napięć na linii Armenia-Azerbejdżan od czasu ataku Azerów na Górski Karabach 19-20 września 2023 r. w dalszym ciągu może dojść do zawarcia pokoju pomiędzy zwaśnionymi stronami. Erywań ogłosił starania o zawarcie traktatu pokojowego i nawiązanie

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

stosunków dyplomatycznych z Baku, co może się zdarzyć w najbliższych miesiącach. Armenia otwarcie ukazuje rozczarowanie działaniami Federacji Rosyjskiej i zwrot w kierunku państw zachodnich. Konflikt o Górski Karabach został rozwiązany z uwzględnieniem interesów Azerbejdżanu. Jego zakończenie w najmniejszym stopniu nie uwzględnia stanowiska Rosji.

W dobie wojny w Ukrainie zauważalna stała się erozja pozycji Federacji Rosyjskiej na Kaukazie Południowym, która w przyszłości z dużym prawdopodobieństwem coraz mocniej będzie postępować. Prowadzone przez nią działania wojenne, zmusiły ją do ograniczenia swojej obecności zarówno w obszarze konfliktu, podczas którego rosyjskie siły pokojowe jedynie uczestniczyły w ewakuacji i zapewnieniu bezpieczeństwa ludności cywilnej, gdyż nie miały żadnych podstaw prawnych, ani mandatu jakiegokolwiek podmiotu politycznego do obrony Górskiego Karabachu.

Obecnie Rosja usilnie stara się utrzymać pozycję lidera regionu i dlatego też pokusza się o posunięcia mające jedynie zaznaczyć, iż w dalszym ciągu myśli o Kaukazie Południowym, chociaż ewidentnie nie spogląda w jego kierunku, gdyż jej wzrok skupiony jest na Ukrainie. Antyrosyjski zwrot Armenii stanowi dobitny przykład tego, iż Moskwa zajęta wojną przeciwko państwu ukraińskiemu przegrała rywalizację z Amerykanami o wpływy w Erywanii. Dlatego też można uznać, iż posunięcia dyplomacji Federacji Rosyjskiej w Górskim Karabachu w dobie wojny w Ukrainie w porównaniu z wcześniejszymi działaniami, charakteryzują się zaniedbaniami i stanowią przykład klęski jej polityki zagranicznej.

Źródła i literatura

1. Górecki W., *Kaukaski węzeł gordyjski. Konflikt o Górski Karabach*, Warszawa 2020.
2. Górecki W., *Ostrzał Armenii przez Azerbejdżan*, 2022. URL: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-09-13/ostrzal-armenii-przez-azerbejdzan>.
3. Helvacioylu G., *The Role of Turkey and Russia on the Resolution of Nagorno-Karabakh Conflict*, «UPA Strategic Affairs», 2021, t. 2, nr 1.
4. Komentarz nr: 393/23 Ministerstwa Spraw Zagranicznych Azerbejdżanu do oświadczenia Ministerstwa Spraw Zagranicznych Federacji Rosyjskiej z dnia 15 lipca 2023 r.
5. Na temat zaangażowania Unii Europejskiej w armeńsko-azerbejdżański proces pokojowy zob. W. Górecki, *Konkurencja formatów pokojowych. Rosja i UE a konflikt armeńsko-azerbejdżański*, 2023. URL: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-06-07/konkurencja-formatow-pokojowych-rosja-i-ue-a-konflikt-armensko>.
6. Na temat znaczenia Górskiego Karabachu w polityce Armenii i Azerbejdżanu zob. P. Adamczewski, *Górski Karabach w polityce niepodległego Azerbejdżanu*, Warszawa 2012; R. Czachor (red.), *Armenia i Górski Karabach w procesach transformacji społecznej i politycznej*, Wrocław 2014.
7. *Erywań oskarża prorosyjskie media o prowadzenie wojny hybrydowej*. URL: <https://belsat.eu/pl/news/24-09-2023-erywan-oskarza-prorosyjskie-media-o-prowadzenie-wojny-hybrydowej>.
8. *Górski Karabach skapitulował. Co to oznacza dla Kaukazu Południowego?*. URL: <https://belsat.eu/pl/news/20-09-2023-gorski-karabach-skapitulowal-co-to-oznacza-dla-kaukazu-poludniowego>.
9. *Premier Armenii: poleganie na Rosji było strategicznym błędem*. URL: <https://belsat.eu/pl/news/03-09-2023-premier-armenii-poleganie-na-rosji-bylo-strategicznym-bledem>.
10. *Premier Armenii wysyła kolejny krytyczny sygnał pod adresem Moskwy*. URL: <https://belsat.eu/pl/news/14-09-2023-premier-armenii-wysyła-kolejny-krytyczny-sygnał-pod-adresem-moskwy>.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

Н. С. Науменко – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

БЕЗПЕРСПЕКТИВНІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКИХ САНКЦІЙ ПРОТИ АЛМАЗНОГО ЕКСПОРТУ РОСІЇ НА ДРУГОМУ РОЦІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Протягом року ЄС разом із іншими країнами Заходу збирався ввести санкції проти російського алмазного експорту. Неохоче до цього рішення ставиться Бельгія. Адже саме в цій країні функціонує найбільший торговельний майданчик із продажу діамантів. Санкції будуть спрямовані на обмеження експорту російських алмазів, які є третім важливим джерелом доходу для Росії і конкретно для Якутії.

Поки що пропонують різні підходи до типу майбутніх обмежень. Все це відбувається протягом другого року активних військових дій на Україні. Саме за рахунок збуту алмазів, разом із продажем таких стратегічних товарів, як нафта та газ Росія може і надалі, без будь-яких обмежень фінансово «вкладатися» у війну, отримуючи кошти для купівлі високотехнологічних комплектуючих для БПЛА та озброєння радянського зразка у країнах-сателітах.

Бельгія, Індія та інші великі гравці отримують вигоду за умови ефективної дії санкцій. Навесні 2022 р. заборону на імпорт російського каміння встановили США, за ними це зробили Канада і Великобританія, але Європа залишилася осторонь.

Бан російських алмазів обговорюють в Європі ледь не від початку війни в Україні. Але в попередні одинадцять пакетів санкцій ЄС цей захід так і не увійшов, хоча Росія є головним виробником необроблених алмазів у світі, а європейські країни – великими покупцями на алмазному ринку.

Першою серед країн, що блокували заборону експорту російських алмазів стала Бельгія, адже саме в цій країні розташовано найбільший світовий хаб із торгівлі алмазами і діамантами (огранованими алмазами). Це майже 1600 підприємств з обробки, ограновування та продажу алмазів, на яких зайнято до 30 тис. осіб [1].

Проект рішення про заборону готують країни G7 на основі кількох запропонованих підходів – бельгійського, французького, індійського, а також проекту Всесвітньої ради з алмазів – галузевого об'єднання, до якого входять найбільші «алмазні» корпорації «De Beers» і «Tiffany». Передбачають, що рішення G7 далі поширять на країни ЄС: заборону на імпорт алмазів збираються включити до дванадцятого санкційного пакета, який може бути ухвалений до кінця цього року.

На обмеження експорту алмазів Європа погодилася лише тоді, коли стало зрозуміло, що американські санкції щодо російських алмазів не працюють. Починаючи з 2014 р. ЄС і США не раз стикалися зі схемами обходу Кремлем запроваджених обмежень. Ухвалені раніше Вашингтоном, Лондоном і Оттавою санкції проти російських алмазів теж майже не працюють. Зрозуміло, що заборона імпорту алмазів ЄС і G7 не зможе підірвати російську економіку, але вона завдасть важливого, удару, алмазному ринку Росії в короткостроковій перспективі.

Росія – один із найбільших гравців на світовому ринку алмазів. У 2022 р. понад третину (34,95%) необроблених алмазів у світі було видобуто тут. У доларовому еквіваленті це становить 22,19% від усього світового видобутку – вищі показники тільки у Ботсвані [2].

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

Источник: Kimberley Process Rough Diamond Statistics

Рис. 1. Країни лідери за видоботком алмазів у 2022 р.
Джерело: Kimberley Process Rough Diamond Statistics.

У тому ж 2022 р. Росія перебувала на третьому місці за обсягом експорту в натуральному виразі (11% від світового експорту) і на четвертому за обсягом експорту в доларовому еквіваленті (8%). При цьому 70% попиту на ринку алмазів формують країни G7.

З моменту російської агресії в Україну участь Індії, як перевалочної бази для експорту російських алмазів, суттєво зросла. Країна обробляє 90% всіх каменів, що імпортує Росія. Російські алмази потрапляють туди, як безпосередньо, так і найчастіше через міжнародні біржі – в Антверпені, Дубаї, Тель-Авіві. Тому головними покупцями російських алмазів 2021 р. були Бельгія (1,9 млрд дол. США), ОАЕ (1,2 млрд дол. США), Індія (886 млн дол. США) та Ізраїль (387 млн дол. США). Тож потенційна заборона на імпорт алмазів російського походження зачіпає інтереси багатьох сторін [3].

У 2022 р. видобуток алмазів у Росії порівняно з 2021 р. зріс майже на 3 млн карат. У плані на 2024–2025 рр. заявлено приблизно той самий цільовий рівень. А виручка російської держкорпорації «Алроса», якій належить 90% усіх родовищ алмазів у країні, 2023 р. тільки продовжила зростати. Проте переважна більшість країн Заходу санкції проти цієї галузі російської промисловості не вводила. Адже постраждає, насамперед, європейський ринок діамантів.

Тривалий час заборони на імпорт російських алмазів опиралася Бельгія – головний європейський центр торгівлі алмазами і діамантами [4]. Проте, з часом Cartier і Tiffany, публічно відмовилася від купівлі російського каміння, основний хаб для завезення російських алмазів перемістився з Антверпена до Дубая. Тепер вже ОАЕ і корпорація «De Beers» та організація World Diamond Council (Всесвітня рада з алмазів) лобювали інтереси російських експортерів алмазів.

Переміщення російського експорту з Антверпена в Дубай було спричинене тим, що в Бельгії значно серйозніші правила сертифікації, а посередники з алмазного бізнесу в ОАЕ можуть ефективно «відмивати» російські алмази, міксуючи їх з іншою алмазною сировиною, перед потраплянням їх на європейські ринки.

Тобто, використовують аналогічну схему обходу нафтових «санкцій», як і у експорті нафти і нафтопродуктів, коли російську нафту змішують із продуктами іншого походження, що дає змогу продавати їх не як російські.

Нині в ЄС є чотири проекти санкцій щодо експорту російських алмазів. Найжорсткіший із них пропонує Бельгія, тобто Антверпен, найм'ягший – Всесвітня рада з алмазів, до якої входять представники найбільших ювелірних корпорацій, і яка просуває інтереси «De Beers». До участі в переговорах запрошено й Індію, в якій у підсумку майже всі алмази будуть оброблені.

Бельгійський проєкт передбачає, що на ринок країн G7 (а згодом і ЄС) зможуть потрапляти тільки алмази неросійського походження – оброблені від 1 карата і необроблені від 1,4 карата. Для потрапляння на ринок кожен алмаз має отримати

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

блокчейн «G7-сертифікат» із зазначенням походження. Це дасть змогу записувати і згодом відстежувати всі переміщення алмазу всередині ринку.

Технологія блокчейн дасть змогу записувати кожну транзакцію, яка відбувається з кожним алмазом. Ці записи буде неможливо переписати і, наприклад, змінити інформацію про походження алмазів.

Обмеженням є те, що на ринок G7 не зможуть потрапляти поставки зі «змішаним походженням», як виняток алмази «De Beers» з Ботсвани. Адже в Ботсвані розташована найбільша сортувальна станція «De Beers», куди потрапляють алмази з найрізноманітніших родовищ. Жорстка система перевірки та сертифікації передбачає, що на ринок G7 буде єдина точка входу.

Такий проєкт, вочевидь, дає змогу повернути потоки алмазів з азійських хабів до Бельгії, що робить введення санкцій вигідним для Брюсселя.

Від Індії це вимагатиме поділу поставок для ринку G7 і для країн решти світу. Оскільки майже всі російські алмази так чи інакше проходять через індійську обробку та огранювання, Індія висунула свій варіант проєкту, що пропонує зробити єдиною точкою входу на ринок G7 саме Індію [5]. Індійські фірми, які хочуть експортувати алмази понад один карат до країн G7, повинні будуть щорічно проходити сертифікацію в індійській державній Раді зі сприяння експорту ювелірних виробів з дорогоцінного каміння (GJEPC). Крім цього, компанії повинні будуть в обов'язковому порядку розділяти експорт у G7 і в інші країни. GJEPC, зі свого боку, проводитиме регулярні випадкові перевірки 5% всіх компаній, що постачають каміння в країни G7. Для незалежного контролю за процесом в індійському Сураті або Мумбаї пропонується відкрити постійно працюючий офіс G7.

Зі своїм варіантом проєкту санкцій виступив і Париж. Згідно з французьким планом, продавці алмазів у G7 повинні будуть самі декларувати країну походження і розділяти поставки. Виняток знову зроблено для алмазів «De Beers» з Ботсвани. Як контролюючий орган Франція пропонує залучити незалежних аудиторів. Мова йде про великі приватні компанії, наприклад «PwC» або «Deloitte». Крім цього, план передбачає введення систем відстеження – блок-чейна або його аналогів, але не на початковому етапі.

Найм'якший проєкт запропонувала Всесвітня рада з алмазів, тобто представники найбільших ювелірних корпорацій. Згідно з її планом фірми будуть зобов'язані самостійно декларувати, що алмази, які вони продають, надходять не з Росії. Також компанії повинні будуть самі підготувати механізми поділу поставок.

Скоріше за все буде обрано, щось середнє між суворим бельгійським підходом та проєктом Всесвітньої ради з алмазів. Останній взагалі не пропонує жодних нових заходів. Тобто мають бути враховані інтереси всіх без виключення «гравців» алмазного ринку.

Хоча США, Велика Британія і Канада роком раніше вже запровадили санкції проти російських алмазів, вони через компанію «Tiffany» потрапляють на американський ринок. Із початком війни зросла кількість посередників у оптово-збутовому ланцюгу.

Інша проблема, яка характерна для санкційного режиму загалом – це правозастосування, а точніше наявність агента правозастосування. Навіть якщо G7 і ЄС навчаться відстежувати алмази та ідентифікувати їх, незрозуміло, хто каратиме за порушення санкційного режиму і стежитиме за його виконанням.

Санкції ухвалює ЄС, а їхня реалізація лягає на плечі національних правоохоронних органів. Реалізація ця відбувається знову ж таки відповідно до національного законодавства. При цьому якщо між європейськими правоохоронцями все-таки існує певний рівень координації та вирівнювання законодавств, то у випадку з країнами G7 такого немає.

Нарешті, санкції передбачають наявність дипломатичного завдання. За півтора року війни Росія добре навчилася користуватися тіньовим імпортом через треті країни. З цими третіми країнами доведеться домовлятися, щоб вони сприяли дотриманню санкційного режиму. При цьому у випадку з алмазами йдеться про держави, з якими у Росії досить непогані відносини, а це Індія, ОАЕ, Ботсвана та Конго. Представники африканських

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

країн брали участь у літньому форумі «Росія-Африка 2023». Ще у 2021 р. компанія «Алроса» підписала меморандум про взаєморозуміння з місцевою державною алмазодобувною компанією і нарощує там свою діяльність

У структурі російського експорту алмази займають далеко не найважливіше місце – менше відсотка від усього обсягу експорту в доларах США. Видобуток алмазів у Росії – надмонополізований ринок: 90% усіх родовищ належать компанії «Алроса», 77% розташовано в Республіці Саха (Якутія), а решта 23% – в Архангельській області.

Для Республіки Саха видобуток алмазів – суттєве джерело доходів. Це, зокрема, зумовлено структурою власності «Алроси». Так, 33% її акцій належать РФ, ще 25% – Республіці Саха, 8% – восьми улусам (по 1% – Анабарському, Верхньовиллюйському, Віллойському, Ленському, Мірнінському, Нюрбінському, Оленекському і Сунтарському) республіки, де ведуть видобуток, решта 34% перебувають у вільному обігу.

Хоча з початку війни видобуток алмазів не скоротили і не планують скорочувати, деякі проблеми «Алроса» все ж відчуває. У 2023 р. прибуток компанії скоротиться вдвічі порівняно з 2022 р. і ще більше він скоротиться у 2024 р. Серед причин виділяють вже накладені на Росію санкції. Крім цього, у другому півріччі 2021 р. і 2022 р. компанія вирішила не виплачувати дивіденди, хоча у 2023 р. вона була змушена їх виплатити [6].

Найближча мета введення санкцій проти російської алмазної промисловості полягає в тому, щоб перекрити канали надходження виплат від компанії «Алроса» до російських бюджетів. Санкції переведуть компанію на дешевші ринки збуту, що негативно позначиться на її виручці, а отже, і прибутку. Це знизить податкові та дивідендні надходження в російський бюджет і в підсумку скоротить фінансування російської військової машини.

Отже, жодне рішення G7, а потім і ЄС не зможе повністю унеможливити потрапляння російських алмазів на західні ринки. І головна причина в тому, що нині ринок надто сильно залежить від російської сировини – це стимулює не лише Росію, а й саму індустрію шукати способи обходу санкцій.

Проект обмежень, який виглядає найбільш опрацьованим і здатним не виключити повністю, але сильно скоротити можливості потрапляння російських алмазів на західні ринки – бельгійський. Лише пропозиція Брюсселя передбачає більш-менш реалістичний механізм для відстеження походження алмазів. Проте, контроль за ринками обробки каменів в Індії та Ботсвані залишається практично нездійсненим.

На відміну від «нафтових» санкцій, до процесу розробки «алмазних» залучені сторони, які можуть отримати реальні переваги від ефективного виконання обмежень. Йдеться не лише про Бельгію, яка, переспрямує вхідні алмазні потоки до Антверпена, а й про Індію, яка зможе отримати вигоду, якщо стане центром перевірки алмазів. Формування додаткової, меркантильної мотивації може істотно підвищити шанси обмежити Росію у «реструктуризації» фінансових потоків від алмазного експорту у воєнний бюджет для продовження війни із Україною.

Джерела та література

1. Бельгія пропонує рішення, яке дасть змогу запровадити санкції на російські діаманти. *BIN.UA. За матеріалами Бізнес Цензор.* URL: <https://bin.ua/news/foreign/world/300217-belgiya-proponuye-rishennya-yake-dast-zmogut.html>.

2. Ерман Г. Битва проти «кривавих діамантів». Як і чому Росію хочуть позбавити доходу від алмазів. *BBC NEWS Україна.* URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-66191659>.

3. Світовий ринок алмазів, видобуток, експорт, огранювання діамантів (22.04.2023). *WBank.* URL: <https://worldbank.org.ua/3812-svitoviy-rinok-almaziv.html>.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

4. Жарикова А. Tiffany та Cartier продовжують використовувати в своїх виробках російські діаманти – розслідування. *Українська правда. Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/10/12/705412/>.

5. Павлиш О. НАЗК виключило світового виробника діамантів з Індії з переліку спонсорів війни: причини. *Українська правда. Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/10/13/705461/>.

6. Левен Д. Алмазное сито. Медуза. URL: <https://novayagazeta.eu/articles/2023/11/02/almaznoe-sito>.

А. О. Мурахович – магістр другого року навчання ОПП «Філософія, суспільна аналітика» факультету історії, політології та національної безпеки Волинського національного університету імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БЛАГОДІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «БЛАГОДІЙНИЙ ФОНД БРАТІВ СУРКІС»

Науковий керівник:

С. М. Кулик – кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Брати Суркіси – відомі спортивні функціонери у футбольному світі. Григорій Суркіс (1949 р. н.) у 1993–2002 р. обіймав посаду президента ЗАТ «Футбольний клуб «Динамо» (Київ), а у 2002 р. передав управління клубом брату Ігорю (1958 р. н.). Г. Суркіс також був президентом Федерації футболу України (2000–2012 рр.), віцепрезидентом УЄФА (2013–2019 рр.), членом НОК України (з 1998 р.), віце-президент НОК (з 2006 р.).

В умовах повномасштабного вторгнення Росії на територію України у 2022 р. ФК «Динамо» та брати Суркіси з перших днів війни активно включилися в роботу для надання допомоги у багатьох напрямках. 17 травня 2022 р. вони заснували благодійну організацію «Благодійний Фонд братів Суркіс» («Charitable Organization Surkis brothers Charitable Foundation»). Власник Фонду – Григорій, засновник – Ігор [1]. За цей до Фонду за допомогою звернулися тисячі людей. Адресну допомогу Фонд надає щодня, але ініціює та реалізує більш масштабні проекти і допомоги. Фонд здійснює свою діяльність спільно з ФК «Динамо».

Таблиця 1

Діяльність Благодійного фонду братів Суркіс і ФК «Динамо» у 2022–2023 рр.*

1) Напрямки діяльності
2) Приклади реалізації благодійних ініціатив
***
Евакуація населення
Евакуація населення, дітей зі східних регіонів України автобусами клубу
Доправлення тисяч тон продуктів харчування, одягу, засобів гігієни та медпрепаратів

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

<p>Цільова точкова допомога різним категоріям населення, які постраждали від війни</p> <p>2022 р.: перерахування коштів та надання гуманітарної допомоги єврейській громаді Австрії, які прийняли сім'ї українських євреїв, які вимушено втекли до Австрії [2]</p> <p>Червень 2023 р.: допомога постраждалим після підриву Каховської ГЕС будівельними матеріалами, продуктами харчування, їхнє розселення [3].</p> <p>Серпень 2023 р.: придбання, доставка і розподіл 100 т гуманітарного вантажу для незахищених верств населення [4]</p>
<p>Фінансування інфраструктурних об'єктів на територіях, що звільнили, але постраждали від російських окупантів</p> <p>2022 р.: Бучанський район с. Гурівщина – фінансування будівництва нової амбулаторії і оснащення її сучасним обладнанням; Фастівський р-н с. Бишів – ремонт дитячого садка «Каштан».</p> <p>Фонд прийняв рішення забезпечити всі без винятку амбулаторії у найбільш постраждалих областях України генераторами для їх безперервного функціонування в умовах блекауту [5].</p> <p>Листопад 2022 р.: доставка до України і подальше транспортування на фронт двох вантажівок із засобами гігієни: одна – для потреб співробітників Державної прикордонної служби України (ДПСУ), а інша – СБУ [6].</p> <p>Грудень 2022 р.: Обухівський р-н, м. Богуслав (30 тис. мешканців): доправлено з Нідерландів потужний дизельний генератор на 550 кВт, що забезпечив безперебійну життєдіяльність усього міста [7]</p>
<p>Підтримка Збройних сил України</p> <p>14 жовтня 2022 р.: передача прикордонній частині на російсько-білоруській ділянці державного кордону ключів та документів від катера на повітряній подушці. Катер символічно назвали «Динамівець» [8].</p> <p>Протягом 2023 р.: ФК «Динамо» виконав вузькопрофільні замовлення від ультрас клубу, які проходять службу у ЗСУ: купили спецавто, інвентар для підрозділу ДПСУ [2].</p> <p>Доставка в Україну зафрахтованих вантажівок із засобами гігієни для військових [9].</p> <p>Лютий 2023 р.: постачання спеціалізованого сухого харчування для ЗСУ, ДПСУ [10]; передача на передову фури із сухим розчинним харчуванням [11]; передача партії гуманітарної допомоги для столичного клінічного госпіталю ДПСУ [12].</p> <p>Травень: передача дитячого харчування (до одного року), продуктів харчування, засобів гігієни.</p> <p>Червень: передача 7 авто для бійців підрозділу об'єднаної штурмової бригади «Лють» Національної поліції, яка входить до Гвардії наступу [3].</p> <p>Серпень: передача 5 авто на передову: серед них вантажний бус, повністю автономна повнопривідна «швидка» (встановлено сонячні батареї, реанімаційне обладнання) [13].</p> <p>Листопад: передача реабілітаційного обладнання на потреби поранених військовослужбовців; 60 т енергетичних та тонізуючих напоїв, що містять вітамінізовані добавки, на потреби ЗСУ, ДПСУ [14]</p>
<p>Фінансування соціальної сфери</p> <p>Березень 2022 р.: надано допомогу 11 дитячим будинкам і освітнім організаціям України; повноцінну фінансову підтримку щодо забезпечення умов перебування спортсменів-паралімпійців у Західному реабілітаційно-спортивному центрі (Львівська обл.) [15]</p>
<p>Особиста допомога братів Суркіс</p> <p>Травень 2023 р.: встановили нові металопластикові вікна на всіх поверхах, відновили пошкодженні приміщення у гімназії №154 (м. Київ), яка постраждала після атаки російського безпілотної. Гімназії передали сувеніри від ФК – м'яч з автографами гравців. У цій гімназії середню освіту здобували брати Суркіси [16]</p>

* Складено за: [2-16].

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

Фонд братів Суркіс тісно співпрацює з Міністерством оборони України (МОУ), що дозволяє оперативно задовольняти цільові потреби і запити військових, та доставляти вантажі у місця, заздалегідь погоджені із МОУ. Фонд виконує цільові замовлення військових, фанатів ФК «Динамо». Для того, щоб забезпечити військовослужбовців усім необхідним (щотижня Фонд передає три-чотири фури різноманітної допомоги) Фонд братів Суркіс разом із ФК «Динамо» постійно співпрацює з міжнародними партнерами – великими благодійними організаціями США, зокрема «World of Connections», «Human Kindness Project» та «Карітас» [17]. Зі Швейцарії Фонд доправляє медичне, з Норвегії – реабілітаційне обладнання, зі США – вітамінізовані напої, з Польщі – продукти харчування. Фонд організовує логістику перевезення вантажів з-за океану та по Україні. Наприклад, передача допомоги відбувається за допомогою фонду та БФ «БО Фондація друзів України» на чолі з її керівником С.Луцковичем, а логістику забезпечує фонд «Ukraine Alive 2022» [12]. Фонд також самостійно здійснює закупівлі і допомагає партнерам доставляти вантажі в Україну.

У 2022 р. Фонд виділив кошти на закуплю засобів особистої гігієни, продуктів харчування і медобладнання. Брати Суркіси надали захисникам технічні засоби для зв'язку, дрони для розвідки, неодноразово купували та передавали для підрозділів ЗСУ автівки і навіть катер. Транспортні засоби, як і продукти харчування, Фонд закуповує і передає партіями 10-20 штук. Фонд і ФК ініціювали та успішно реалізують програми надання благодійної фінансової допомоги медичним закладам, школам та дитячим будинкам України.

У 2023 р. основними напрямками Фонду була допомога медичним закладам, ЗСУ, ВПО та дітям. Автівки були надані до МОУ, ДПСУ, СБУ та ГУР. Загальна вартість переданого вантажу оцінена в мільйони доларів. У медичному напрямку Фонд співпрацює з лікарнями, які допомагають пораненим під час військових дій. Фонд відбудував Амбулаторію незламності у Гурівщині та відновив зруйноване рентген-відділення лікарні в Чернігові. Також забезпечено військово-польові госпіталі медикаментами, медобладнанням. Фонд забезпечив генераторами громади, надав гумдопомогу для сотень дитячих будинків, що прийняли ВПО, відправляв воду до Херсонської області для людей, які постраждали від підриву Каховської ГЕС.

Мотиви і причини займатися волонтерством, благодійною діяльністю у братів Суркіс досить різні. Окрім почуття патріотизму, соціальної відповідальності бізнесу, Фонд і ФК «Динамо» (Київ) цим розширюють географію впізнаваності власного Фонду, прізвища, коло вболівальників спортивного клубу. Часто акції передачі допомоги військовим відбуваються на навчально-тренувальній базі «Динамо» у Віті-Литовській, стадіоні «Динамо» імені Валерія Лобановського та за особистої участі президента «Динамо» І.Суркіса, гравців клубу. На знак поваги та шани до представників ЗСУ гравці та тренери ФК «Динамо» також передають їм футбольні м'ячі і клубні прапори, підписані всією командою. Сюжети про це постійно поширюють у багатьох ЗМК різних рівнів: клубне, місцеве, центральне телебачення і друкована преса, спортивні сайти. Гуманітарну допомогу доправляють фури з гігантськими літерами на бортах – «Для ЗСУ /«Д»/ Фонд братів Суркіс».

Нагадаємо також, що Григорій Суркіс обирався народним депутатом Верховної Ради України 3 і 4 скликань, був членом фракції і партії СДПУ(о), у 2019 р. – обраний народним депутатом 9 скликання від партії «Опозиційна платформа – За життя» (№17 у списку як член партії). 20 березня 2022 р. діяльність цієї проросійської партії заборонили на час воєнного стану. Із початком російсько-української війни брати Суркіси зазнали серйозних репутаційних втрат: вони залишили територію України на початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну і скандально перетнули українсько-угорський кордон (26 лютого 2022 р.); належність їх до т. зв. «батальйону Монако»; суперечливе обрання Г.Суркіса до нового складу Національного Олімпійського комітету

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

України і наступного дня добровільна відмова Г.Суркіса від цього членства (17-18 листопада 2022 р.). Тому експерти, політологи вважають, що, як колишній прибічник «руського міра», Г.Суркіс має серйозні наміри утриматись в політиці і після перемоги України, а «депутатська благодійність – не ноу-хау для української політичної традиції, бо кожен помітний політик має благодійний фонд, як правило, імені себе самого, який «прокидається» напередодні голосування». При цьому брати Суркіси витрачають десятки мільйони доларів на його утримання. Крім стандартної благодійності (їжа, соціальна сфера, відновлення і відбудова інфраструктури) Фонд братів Суркіс концентрує увагу на допомозі ЗСУ. Тому благодійні фонди – це намагання покращити, реабілітувати свій імідж, щоб у майбутньому менш актуально порушували питання про притягнення до відповідальності [18]. Тому, цілком ймовірно, що Г.Суркіс, як політичний важковаговик, зацікавлений у своєму стабільному бізнесовому і політичному майбутньому. Тому благодійна організація «Благодійний Фонд братів Суркіс» продовжує працювати – заради спільної Перемоги!

Джерела та література

1. Благодійний фонд братів Суркіс. URL: <https://opendatabot.ua/c/44831734>.
2. Жилінський А. Як фонд братів Суркісів допомагав Україні під час війни: Динамо прозвитувало про благодійність. URL: <https://ukrfootball.ua/upl/yak-fond-brativ-surkisiv-dopomagav-ukrayini-pid-chas-viini-dinamo-prozvituvало-pro-blagodiinist/> (11.01.2023).
3. Шевчук М. «Динамо» та Фонд братів Суркісів передали сім позашляховиків військовим. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/sport/football/dinamo-ta-fond-brativ-surkis-peredali-sim-pozashlyahovikiv-vijskovim.htm> (06.06.2023).
4. Мороз О. «Динамо» та Фонд братів Суркісів відправили черговий вантаж для ЗСУ. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/dinamo-ta-fond-brativ-surkisiv-vidpravili-1675451892.html> (03.02.2023).
5. Іванов Г. Із першого дня війни працюємо на перемогу: ФК «Динамо» та Фонд братів Суркісів відзвітували про благодійну діяльність. URL: <https://news.obozrevatel.com/ukr/society/z-pershogo-dnya-vijni-pratsyujemo-na-peremogu-fk-dinamo-ta-fond-brativ-surkis-vidzvituvали-pro-blagodijnu-diyalnist.htm> (10.01.2023).
6. Фонд братів Суркіс продовжує допомагати українським військовим. URL: <https://fcdynamo.com/news/fond-brativ-surkis-prodovzhuye-dopomagati-ukrayinskim-vijskovim> (20.12.2022.)
7. «Динамо» допомогло з придбанням потужного генератора для Богуслава. URL: <https://fcdynamo.com/news/dinamo-dopomoglo-z-pribannyam-potujnogo-generatora-dlya-boguslava> (23.12.2022).
8. «Динамо» передало прикордонникам катер. URL: <https://fcdynamo.com/news/dinamo-peredalo-prikordonnkam-kater> (14.10.2022).
9. Фонд братів Суркіс передав Міністерству оборони допомогу для захисників України. URL: <https://fcdynamo.com/news/fond-brativ-surkis-peredav-ministerstvu-oboroni-dopomogu-dlya-zahisnikiv-ukrayini> (17.11.2022).
10. ФК «Динамо» та брати Суркіси зібрали дві вантажівки на фронт. URL: <https://tsn.ua/video/video-novini/fk-dinamo-ta-brati-surkisi-zibrali-dvi-vantazhivki-na-front.html> (06.02.2023).
11. Благодійний фонд братів Суркіс та «Динамо» Київ передали на фронт їжу для військових. URL: <https://tsn.ua/video/video-novini/blagodiyний-fond-brativ-surkisiv-ta-dinamo-kiyiv-peredali-na-front-yizhu-dlya-viyskovih.html> (28.02.2023).
12. Мороз О. Фонд братів Суркісів передав чергову партію допомоги для українських військових. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/fond-brativ-surkisiv-peredav-chergovu-partiyu-1676380992.html> (14.02.2023).

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

13. Машини на передову від Фонду братів Суркіс та футбольного клубу «Динамо». URL: <https://tsn.ua/video/video-novini/mashini-na-peredovu-vid-fondu-brativ-surkisiv-ta-futbolnogo-klubu-dinamo.html> (18.08.2023).

14. Динамо і Фонд братів Суркіс передали ще 4 фури гуманітарного вантажу військовим URL: <https://www.ua-football.com/ua/ukrainian/news/1699603175-dinamo-i-fond-brativ-surkisiv-peredali-sche-4-furi-gumanitarnogo-vantazhu-viyskovim.html> (10.11.2023).

15. Ігор та Григорій Суркіси підтримали українських спортсменів-паралімпійців. URL: <https://fcdynamo.com/news/igor-i-grigorij-surkisy-podderzhali-ukrainskih-sportsmenov-paralimpijcev> (28.03.2022).

16. Тумур Ковал. Фонд братів Суркіс профінансував встановлення вікон у київській Гімназії, яка була пошкоджена внаслідок атаки БПЛА. URL: https://ua.tribuna.com/uk/football/1000000069509-fond-bratev-surkisov-profinansiroval-ustanovku-okon-v-ki/?utm_source=copy (25.05.2023).

17. Evhen Wanzha. «Динамо» та Фонд братів Суркісів відправили гуманітарну допомогу українським військовим. URL: https://ua.tribuna.com/uk/football/1000000065794-dinamo-i-fond-bratev-surkisov-otpravil-gumanitarnuyu-pom/?utm_source=copy (10.05.2023).

18. Гор А. Патріотичніші за Бандеру: навіщо екслени ОПЗЖ вкладаються у волонтерку. URL: <https://telegraf.com.ua/ukr/statti/2023-08-21/5805023-patriotichnishi-zabanderu-navishcho-eks-chleni-opzzh-vkladayutsya-u-volonterku> (21.08.2023).

А. О. Мельниченко – студентка 1 курсу факультету морського права Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

А. В. Боярчук – студентка 1 курсу факультету морського права Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ ЯК СКЛАДОВА ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ПРОТИ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Науковий керівник:

Н.О. Ніколаєнко – доктор політичних наук, професор кафедри адміністративного та конституційного права Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

24 лютого 2022 р. стало переломним моментом не тільки в історії нашої держави, а і в житті кожного українця. У сучасних реаліях нашого життя слово «волонтер» стало загальноживаним і буденним. Сьогоднішньому волонтерському руху в Україні важко знайти аналоги навіть в усьому світі. Але давайте почнемо спочатку, від власне виникнення поняття «волонтер».

Слово «волонтер» походить від французького *volontaire* (доброволець), яке в свою чергу запозичено з латинського *voluntarius* (*voluntas* – вільне волевиявлення, *volō* – бажання, намір). Отже, волонтерство – форма діяльності, що не передбачає прибутку і спрямована на допомогу і підтримку людей, організацій і т. д., без змушення з боку держави, інших людей і організацій, через особисте бажання і усвідомлення того, хто надає цю допомогу (волонтера), що потреба у ній є нагальною.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

Основоположним нормативно-правовим актом у нашій країні у цій сфері є Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 р., згідно з яким волонтерська діяльність – добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Безоплатне виконання робіт або надання послуг особами, що здійснюють на основі сімейних, дружніх чи сусідських відносин, не є волонтерською діяльністю [1].

Цей Закон визначає, що волонтерська діяльність ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, неприбутковості. А.Капська, В.Назарук, О.Любарська, В.Петрович та Ю.Поліщук у своїх працях надали перелік основних принципів волонтерства: альтруїзм та самовідданість, гласність роботи, гуманізм та співчуття, добровільність з боку набувача, милосердя, чуйність, партнерство.

Пунктом 4 частини 1 статті 5 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05 липня 2012 р. до способів здійснення благодійності відносять безоплатне надання послуг та виконання робіт на користь бенефіціарів, тобто набувачів благодійної допомоги (фізичних осіб, неприбуткових організацій та територіальних громад), що може проявлятися, в тому числі, через волонтерську допомогу [2].

Приблизним періодом створення розгалуженої системи допомоги армії можна вважати період травня – червня 2014 р. Саме цей період співпав із закінченням Революції Гідності й початком Антитерористичної операції, став початком розгортання активної волонтерської діяльності, спрямованої саме на допомогу військовослужбовцям. Вже у 2021 р. Україна піднялася зі 150-го (у 2010 р.) на рекордне 44 місце у світовому рейтингу World Giving Index, котрий оцінює участь громадян у волонтерському русі. Локалізація волонтерської допомоги зумовлена актуальними потребами врятування життя людей на окупованих територіях, підтримки бійців української армії, допомоги вимушеним переселенцям із зони конфлікту.

Нині існує велика кількість громадських організацій, волонтерських об'єднань і громадян-волонтерів, які працюють, допомагають «від себе», не маючи підтримки з-за кордону, а збирають кошти серед своїх знайомих, родичів, аудиторії в соціальних мережах.

За результатами досліджень, інтерв'ю з провідними волонтерами країни, які розміщені в мас-медійному просторі України, було з'ясовано основні мотиви участі у волонтерській діяльності. Ними переважно є:

- реалізація соціально відповідальних громадських ініціатив, спрямованих на розв'язання нагальних соціальних та інших проблем власними силами, силами громади;
- виконання особистого обов'язку перед собою і перед суспільством за принципом: «Якщо не я – то хто?»;
- бажання громадянина добровільно і безоплатно надати допомогу тим, хто її потребує, реалізувати свої моральні та релігійні принципи, відчувати себе потрібним і корисним для інших;
- самореалізація людини, подальше професійне зростання;
- отримання морального задоволення від вдячності людей, яким надана допомога;
- отримання широких можливостей мати доступ і розпоряджатися фінансовими та іншими ресурсами тощо [3].

Волонтерство визначають як безкорисливу, безкоштовну діяльність людей, що не передбачає ніякої винагороди. Проте деяка частина волонтерів перетворилась на професійних «діставал», які за комісійну винагороду знаходять різне військове обладнання. Інші стали посередниками між тими, хто надає пожертви для військових, і армійськими підрозділами. Вони приймають кошти через свої організації та фонди, нараховують з них собі і заробітну плату і гроші на відрядження [4].

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

Звичайно, волонтери зараз мають величезний вплив на громадську думку і українське суспільство загалом. Але вони повинні формувати і розвивати активне та свідоме громадянське суспільство в нашій країні, контролювати владу і її державні інститути, покращувати їх [4].

Однак перед волонтерами та волонтерськими структурами постають суттєві проблеми, які можна згрупувати так:

- зниження обсягів допомоги з боку населення України, представників діаспори та інших благодійників;
- невідповідність волонтерської діяльності законодавству, новації у законодавстві, що ускладнюють волонтерську діяльність;
- спротив чиновників і консерватизм державних структур;
- недостатність контролю за подальшим станом майна, переданого волонтерами;
- відсутність достатньої координації волонтерів між собою;
- конфлікти між державними структурами та волонтерами;
- зниження мотивації, емоційне вигорання волонтерів;
- випадки зловживань з боку волонтерів, діяльність псевдоволонтерів;
- безпека волонтерів [3].

2022 рік став унікальним часом для максимального залучення громадян України до волонтерської діяльності. Це пов'язано з тим, що перші місяці визвольної боротьби населення відчуло смертельну небезпеку і, традиційно не довіряючи державним інститутам, стихійно включилось до різних видів активності з огляду на свої можливості та ресурси. У той час тривала масова міграція населення, коли допомоги потребувала величезна кількість людей. Проте з часом ситуація стабілізувалась, коли держава продемонструвала стійкість, і стало очевидною допомогою Заходу та, коли частина людей знайшла притулок у європейських країнах [5].

Волонтерство – це передусім можливість впливати на те, що відбувається довкола, ініціювати власні проекти та змінювати країну. В умовах сучасної війни волонтери в Україні значною мірою забезпечують армію всім необхідним: спорядженням, ліками, оснащенням, технікою, автомобілями і іншим. Саме завдяки волонтерам, а, зокрема, тій техніці, яку вони закупають, зараз воїни ЗСУ можуть виконувати завдання різної складності: від наступальних дій (калібратори, оптика, маскувальні засоби) автомобілі до складних завдань щодо аеророзвідки (дрони, безпілотники, коптери).

Зі свого досвіду волонтерства погоджуюсь із усім вищевикладеним. Так, волонтерський рух – велика рушійна сила, яка здатна змінити ситуацію як всередині суспільства, так і на фронті. Існує багато проблем, які на сьогоднішній день перешкоджають діяльності небайдужих людей. Найбільшими з них можу назвати зменшення підтримки пересічних громадян, через їх «втому» від війни і, як наслідок, появу байдужості до подій в країні. Також це особливості законодавчої політики щодо волонтерської діяльності, що суттєво ускладнює нашу роботу.

Великою проблемою є те, що після майже двох років повномасштабного вторгнення в Україну, багатьом людям безкорисливо допомагати стало просто нецікаво. Пригнічує не лише зменшення підтримки людей, а і намагання «нажитись» і заробити гроші на всьому, що роблять волонтери. Такими чинниками можна вважати значну націнку на товари, які є нагальними і популярними на ринку, накладання податків на фонди і волонтерів, які збирають кошти на потреби армії, корумпованість державних структур, які мають безпосереднє відношення до доставки/передачі гуманітарної допомоги, відсутність підтримки волонтерської діяльності, забезпечення її безпеки і сприяння розвитку з боку держави.

Але для тих волонтерів, які дійсно прагнуть допомагати і сприяти пришвидшенню подолання ворога, забезпечення нормального життя цивільних громадян ці перешкоди не стають на заваді. Це підтверджує активну громадянську позицію українців,

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

незламність нашого духу і жагу до перемоги, які історично сформувалися ще задовго до сучасних подій.

Вітчизняний волонтерський рух закорінений у традиції безкорисливої допомоги нужденним, історично притаманній українській національній культурі, і взявши на озброєння досвід ряду передових країн, набуває все більшої потужності, об'єднує все більше громадян та залучає значні ресурси для перемоги нашої країни. Нині в Україні волонтерство набуло масового поширення, бо це потужний добровільний рух за свободу та гідність країни, який спроможний взяти на себе вирішення частини проблем населення, що знаходиться в просторі війни, демонструючи мобільність та вміння оперативно реагувати на ситуативні запити і потреби суспільства й армії.

Важко не погодитись зі словами відомого психіатра, громадського діяча та колишнього дисидента С. Глузмана, який стверджує, що злет волонтерського руху вселяє надії на майбутнє, бо волонтерство – це не просто надання певної допомоги, але й прояв активної громадської позиції. «Тому більшість людей, які займаються волонтерством, уже не будуть мовчки терпіти свавілля мера, депутата чи президента, вони вимагатимуть пояснень. Чиновникам уже найближчим часом доведеться рахуватися з цими людьми» [5]. І в цьому також є вагоме значення волонтерського руху у побудові демократичної європейської держави.

Джерела та література

1. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>.

2. Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 05.07.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>.

3. Пенькова О.В., Касперович О.Ю., Іщенко О.В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. 2016. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/25-40__no-2__vol-57__2016__UKR.pdf.

4. Матятт М. Українське волонтерство – явище унікальне. 2017. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2324579-ukrainske-volonterstvo-avise-unikalne-jomu-zavdacuemo-suverenitetom.html>.

5. Резнік О. Залученість українців до волонтерської діяльності під час повномасштабної війни URL: <https://dif.org.ua/article/oleksandr-reznik-zaluchenist-ukraintsiv-do-volonterskoi-diyalnosti-pid-chas-povnomasshtabnoi-viyini#:~:text=%D0%97%D0%BE%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%BC%D0%B0%2C%20%D1%8F%D0%BA%D1%89%D0%BE%20%D0%B4%D0%BE%2024%20%D0%BB%D1%8E>.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНЬСКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

Д. А. Конюрська – студентка 1 курсу магістратури ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ВОЛОНТЕРСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНЬСЬКОЇ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «ДРУЖНІЙ ПРОСТІР»)

Науковий керівник:

Н. І. Романюк – кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Повномасштабна збройна агресія росії в лютому 2022 р. спричинила великий гуманітарний виклик для України та її громадян. У цих надзвичайно складних умовах, з'явилися особливі герої – волонтери, які об'єдналися, щоб надати допомогу та підтримку тим, хто потерпів від війни та був змушений шукати притулок та допомогу.

Волонтерство в Україні в умовах війни є важливим аспектом громадянської діяльності, підтримки армії та постраждалих. Добровольці здійснюють постійний внесок у надання гуманітарної допомоги, психологічної допомоги, медичної асистенції, тим самим сприяють зміцненню обороноздатності країни. Визначальним принципом кожного волонтера є те, що волонтер діє за покликом душі, з почуття потреби реалізувати свою громадянську позицію [2].

Внаслідок російсько-української війни велика кількість постраждалих та біженців серед українців потребувала невідкладної допомоги. Волонтерська допомога стала для українців одним із способів виявити свою підтримку та відданість Україні й народу під час війни. Волонтерство під час війни сформувалось як спосіб виконання важливих соціальних функцій, таких як сприяння національній єдності та підтримка військових зусиль [4].

Ця діяльність була вже не тільки засобом виявити громадянську позицію, як це відбувається зазвичай у мирний час, а й способом зробити свій внесок у відстоювання незалежності держави [3]. Адже смертельна небезпека окупації та подальшого поневолення спонукала людей діяти негайно.

Волонтерські організації відіграють важливу роль в умовах війни, допомагаючи постраждалим і військовим. Однією з основних функцій таких організацій є надання гуманітарної допомоги. Вони забезпечують постраждалих усім необхідним, включаючи харчування, ліки, одяг, житлові умови для постраждалих та внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Волонтери постачають військовослужбовцям засоби особистого захисту, ліки, одяг, продукти харчування, техніку. Ця підтримка підвищує бойовий дух, тим самим сприяє захисту національної безпеки та територіальної цілісності країни.

Волонтери мотивують громадян до активної участі у допомозі та оборонних справах. На просторах соціальних мереж все більше можна побачити волонтерські пости про збір коштів на військове обладнання та допомогу переміщеним особам. Волонтери проводять різноманітні акції, формують волонтерські бригади та інші ініціативи, що сприяють національній єдності усіх українців у надважкий для кожного час. Волонтерські організації надають також психологічну підтримку пораненим та постраждалим особам, а також їхнім сім'ям. Психологи та психотерапевти спільно з волонтерами працюють над лікуванням та підтримкою тих, хто потерпів від травм та стресу, пов'язаних з війною.

Однією із таких волонтерських організацій, яка утворилася після повномасштабної збройної агресії росії є громадська організація (ГО) «Дружній простір». Вона офіційно

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

zareєстрована у місті Дубно Рівненської області 26 травня 2022 р. ГО «Дружній простір» виникла завдяки ініціативі небайдужих громадян, які відчули поклик волонтерства та бажання надавати допомогу тим, хто опинився в складних умовах через війну.

Засновниками цієї організації стали Артур Биць, Дарина Конюрська, Людмила Биць та Людмила Одварко. Проте команда згодом поповнилася новими членами, котрі хотіли допомагати та волонтерити. Наприклад, Анастасія Шевчук (студента 3 курсу Національного медичного університету імені О.О.Богомольця) проводила медичні тренінги для наших волонтерів та допомагала фасувати й відправляти необхідні ліки у на передову. Руслана Конюрська, вчителька початкових класів, залюбки приходила після роботи та проводила виховні години з дітками, навчала їх завжди чомусь новому та цікавому. Наприклад, під її керівництвом було організовано свято до Дня Матері. Вона підготувала конкурси, майстер-класи з малювання та створення квітів із кольорового паперу. Ірина Захарук запропонувала надавати безкоштовні уроки іноземних мов для дітей внутрішньо переміщених осіб. Ільченко Катерина запропонувала послуги аніматора на волонтерських засадах і разом із Дариною Конюрською щотижня їздила у всі гуртожитки проводити дітям «бульбашкове» шоу та різні цікаві конкурси. Багато молодих хлопців приходили і пропонували послуги водія для перевезення людей і гуманітарної допомоги. Їхня робота стала символом волонтерського руху, що активно допомагав тим, хто опинився в складних життєвих обставинах.

Із початком повномасштабної війни багато українців з різних регіонів країни втікали від окупації та загрози для свого життя. Волонтерська ГО «Дружній простір» взяла на себе завдання пошуку і підготовки тимчасового житла в Дубенському районі для ВПО. Волонтерська команда з перших днів війни працювала цілодобово: забирали сім'ї вночі з різних регіонів України, надаючи їм безпечне житло та захист. За період з 24 лютого до 1 квітня 2022 р. було підготовлено і надано житло для більше ніж тисячі сімей.

ВПО намагалися забезпечити продуктами харчування, предметами гігієни, одягом, медикаментами тощо. Волонтери залучали усі можливі ресурси для забезпечення допомоги постраждалим у війні з країною агресором. Умови були важкі, проте команда волонтерів намагалась знайти домівку для кожної сім'ї, яка втікала від війни. Протягом лютого – травня 2022 р. у Рівненській області розселили 52 тис. внутрішньо переміщених осіб (Табл. 1). На території м. Дубно ГО «Дружній Простір» прийняла та поселила майже 9 тисяч ВПО, з яких 378 – діти.

Таблиця 1.

Розселення внутрішньопереміщених осіб по районах Рівненської області станом на 5 травня 2022 р.*

Район	Загалом розселення ВПО	Кількість поселених в приватних закладах	Кількість поселених в комунальних закладах	Кількість поселених в закладах інших суб'єктів господарювання	Кількість поселених в державних закладах
Рівненський	29891	26134	1772	330	1646
Дубенський	11046	9847	769	367	175
Сарненський	7157	6453	300	204	200
Вараський	3911	3861	50	0	0
Всього:	52005	46304	2891	901	2021

*Складено за: [2].

Волонтери ГО «Дружній простір» розуміли, що крім матеріальної допомоги, поранені та постраждалі від війни потребують психологічної підтримки. Психологічну допомогу дітям та дорослим надавала Людмила Степанівна Одварко, колишній директор Інклюзивно-ресурсного центру у м. Дубно. Вона залюбки погодилась кожного тижня проводити зустрічі, на яких кожен міг поділитися своїми думками та переживаннями.

РОЗДІЛ 2. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ОЧИМА НАУКОВЦІВ

Попри нестачу ресурсів, волонтерська організація зверталась до низки міжнародних волонтерських спільнот та організацій за допомогою. Зараз «Дружній простір» активно співпрацює з британськими та німецькими волонтерськими фондами. Наприклад, «Europaischer Austausch gGmbH» з Німеччини з перших днів війни допомагає реалізовувати волонтерські місії, а також надає фінансову допомогу для розвитку волонтерських проєктів. Наприклад, влітку 2022 р. волонтери отримали велику кількість гуманітарної допомоги для підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Завдяки підтримці небайдужих людей, а також залучення іноземних фондів волонтери організації реалізують різні проєкти для дорослих та дітей. Наприклад, реалізується проєкт «Творча майстерня», де ВПО можуть долучитись до створення глиняного посуду, розмальовки шоперів, в'язання зимових виробів та створення Янгола Перемоги. Усі створенні вироби волонтери передають на ярмарки для потреб ЗСУ.

Отже, роль волонтерських організацій в умовах війни надзвичайно важлива. ГО «Дружній простір» є хорошим прикладом волонтерської діяльності, яка полягає не лише в наданні гуманітарної допомоги, психологічній підтримці, але й демонстрації відданості і вмінні мобілізувати ресурси для допомоги людям, які опинилися в складних обставинах внаслідок війни. Підтримка та співпраця між волонтерськими організаціями та міжнародними партнерами відіграють важливу роль у забезпеченні допомоги тим, хто потребує цього найбільше.

Джерела та література

1. Де на Рівненщині розселили найбільше внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://sylpravdy.com/de-na-rivnenshhyni-rozselyly-najbilshe-vnutrishno-peremishhenyh-osib/>.

2. Резнік О. Залученість українців до волонтерської діяльності під час повномасштабної війни. URL: <https://dif.org.ua/article/oleksandr-reznik-zaluchenist-ukraintsiv-do-volonterskoi-diyalnosti-pid-chas-povnomasshtabnoi-viyeni>.

3. Українське волонтерство – явище унікальне. Йому завдячуємо суверенітетом. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2324579-ukrainske-volonterstvo-avise-unikalne-jomu-zavdacuemo-suverenitetom.htm>.

4. Hinkle R. C. (1965). Volunteer work during wartime. *Social Forces*, 44 (3), p. 307-312.

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

А. О. Семенюк – студентка 3 курсу
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету імені
Лесі Українки

О.П. Борисюк – асистент кафедри
міжнародних відносин і регіональних студій
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету імені
Лесі Українки

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ І ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА ФРАНСУА ОЛЛАНДА

Україна та Франція мають тривалу історію дипломатичних взаємодій, відносини між двома країнами сягають початку ХХ ст. Франція була однією з небагатьох західних країн, які встановили дипломатичні відносини з Радянським Союзом. У пострадянський період Франція у 1991 р. визнала незалежність України та встановила з нею дипломатичні відносини. Проте відносини між двома країнами інколи були напруженими, зокрема під час Помаранчевої революції 2004 р. та протестів на Євромайдані 2014 р. Ці події мали значний вплив на відносини між Україною та Францією [1]. Проте саме за президентства Франсуа Олланда співпраця між Французькою Республікою та Україною досягла нового рівня.

Ф.Олланд був президентом Франції у 2012–2017 рр. Він проводив активну зовнішню політику, зокрема у Східній Європі. Ф.Олланд був відданий підтримці тісних зв'язків з Україною, відіграв вирішальну роль у переговорах, які привели до підписання Мінської угоди II. Підхід Ф.Олланда до України був продиктований його переконаннями у важливості підтримки демократичних цінностей і сприяння стабільності в регіоні [3].

Під час президентства Ф.Олланда Україна та Франція встановили стратегічне партнерство у різних сферах. Одним із ключових напрямів співпраці була торгівля, адже Франція є одним із головних торговельних партнерів України. Франція також надала значну фінансову та технічну допомогу Україні, зокрема у сферах енергетики та безпеки. Так, Франція допомогла Україні диверсифікувати джерела енергії, інвестуючи в проекти відновлюваної енергетики. Франція забезпечила військову підготовку українських військових та допомогла модернізувати оборонний сектор. Франція надала підтримку Україні під час боротьби з російською агресією. Ф.Олланд засудив анексію Росією Криму та конфлікт на сході України, підтримав територіальну цілісність і суверенітет України. Франція підтримала Україну в її зусиллях щодо впровадження реформ, зокрема антикорупційних, і підтримала євроінтеграцію України. Підтримка Франції була вкрай важливою для України, оскільки вона надала політичну підтримку та фінансову допомогу у складний час. Співпраця між Україною та Францією не була обмежена лише державним рівнем. Президент Франції також наголосив на людських контактах і культурних обмінах між двома країнами. Українська громада у Франції є чисельною і Франція має велику громаду українських іммігрантів. Ф.Олланд визнав важливість української громади у Франції та її роль у зміцненні культурних зв'язків між країнами. Під час його президентства Французька Республіка та Україна встановили стратегічне партнерство, яке ґрунтувалося на взаємній повазі, спільних цінностях та інтересах. Це партнерство було особливо важливим для України, оскільки вона зіткнулася зі складними викликами, що загрожували її стабільності й суверенітету [2].

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Культурні обміни та співпраця відіграли значну роль у зміцненні відносин між Україною та Францією. Обидва народи мають спільну культурну спадщину, французька культура має значний вплив на українську літературу, мистецтво та музику. Останніми роками відбулися численні культурні обміни між країнами, українські артисти і музиканти виступали у Франції, а французькі культурні заходи проводили в Україні. Ці зв'язки сприяли кращому взаємному розумінню культур, зміцнили відносини між народами.

Незважаючи на значний прогрес у українсько-французькій співпраці під час президентства Ф.Олланда, існували різноманітні виклики та перешкоди, які заважали відносинам між двома народами. Одним із найбільших викликів був триваючий конфлікт на сході України, який загострив відносини між Україною та Францією. Ще одним викликом була економічна ситуація в Україні, тому Франції було важко надати необхідний рівень допомоги. Попри це, існують можливості для подальшої співпраці та сфери для їхнього покращення. Однією з таких можливостей є потенціал для збільшення торгівлі між двома країнами, зокрема у сільському господарстві та у сфері технологій. Крім того, є можливості для розширення співпраці у сфері відновлюваної енергетики, у якій Франція є визнаним лідером. Варто звернути увагу на події й тенденції, які можуть вплинути на майбутнє українсько-французьких відносин. Насамперед, це конфлікт на сході України та анексія Криму Росією, що й надалі залишається серйозним викликом для України у її відносин з партнерами. Результати майбутніх виборів Президента України також можуть вплинути на двосторонні відносини, оскільки новий уряд Франції може визначити інші пріоритети та підходи до зовнішньої політики країни [1].

Отже, під час президентства Ф.Олланда країни встановили між собою стратегічне партнерство, яке охопило різні сфери співпраці, зокрема торгівлю, енергетику та безпеку, підписання Мінських угод II. Культурні зв'язки також відіграли важливу роль у зміцненні відносин між двома народами.

Джерела і література

1. Донченко Є.В. Розвиток українсько-французького співробітництва. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. К., 2006, №4. С. 113-117.
2. Дутчак Г. Етапи становлення і розвитку українсько-французького культурного співробітництва. URL: <http://bo0k.net>index.php?bid=19364&chapter=1&p=achapter>.
3. Зленко А. М. та інш. Україна і Франція. Діалог: історія, політика, економіка. К.: Інститут політичних і етносоціальних досліджень. К., 2002. 350 с.

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Б. М. Кальваровська – студентка 2 курсу ОПП
«Національна безпека» факультету морського права
Національного університету кораблебудування імені
адмірала Макарова

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE NATIONAL SECURITY SPHERE OF UKRAINE AND ISRAEL ON THE EVE OF MILITARY ESCALATION

Науковий керівник:

Н. О. Ніколаєнко – доктор політичних наук, професор
кафедри адміністративного та конституційного права
Національного університету кораблебудування імені
адмірала Макарова

The purpose of this paper is to compare the national security of Ukraine and Israel on the eve of military escalation.

To achieve this goal, the following will be analysed:

- Historical background;
- Information security;
- Foreign policy;
- Defence and economic power.

Ukraine and Israel are two countries facing serious external threats. Ukraine is at war with russia, and russia attacked Ukraine on 24 February 2022. And Israel is constantly in conflict with neighbouring Arab countries, and is currently at war with Palestine, with Hamas attacking Israel on 7 October 2023.

A comparative analysis of the national security sphere of Ukraine and Israel will reveal similarities and differences in their approaches to ensuring the country's security.

I. Historical background

Ukraine: Ukraine has a thousand-year history that dates back to the times of Kyivan Rus. Kyivan Rus was an independent state that existed from the 9th century to the 13th century. After the fall of Kyivan Rus, Ukraine was divided into several principalities that were ruled by different states. In the 17th century, Ukraine was annexed to the russian empire. After the collapse of the russian empire, Ukraine declared independence in 1917. However, in 1922, Ukraine was incorporated into the Soviet Union. After the collapse of the Soviet Union in 1991, Ukraine declared independence again. However, russia continued to consider it as its sphere of influence. It is also important to note that after the Mongol invasion in the 13th century, the north-eastern lands of former Rus became part of the Mongol Golden Horde. The political culture of the Moscow principality was greatly influenced by the Horde order with the exaltation of the ruler and the absolute dominance of the state [3] russia wanted to appropriate the history of Kyivan Rus and the history of Ukraine «historical unity of russians and Ukrainians».

Israel: Before the founding of Israel, Jews did not have their own country and were nomadic. However, after the defeat of the Ottoman Empire in World War I, Jews began to move to Palestine, which came under British control. At that time, the land was inhabited mainly by Arabs, and Jews were in the minority. Britain created a «national home» for Jews in Palestine, because these territories were the home of their ancestors. However, the Arabs did not support this step and declared their own claims to these lands. In 1947, the United Nations voted to divide Palestine into two parts, Jewish and Arab, and Jerusalem was to become an international city. However, only the Jewish side accepted the conditions, while the Arabs rejected the «offer» [2].

1. Geopolitical position, impact on national security

Ukraine: Ukraine is located in the centre of Europe, at the crossroads of important transport and trade routes. But Ukraine borders on russia, which is its largest neighbour and

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

enemy. russia has repeatedly used its military force to put pressure on Ukraine, which has posed threats to the country in the past.

Israel: Israel is located in a region characterised by high levels of geopolitical tension and conflict, and borders four Arab countries, all of which have hostile relations with it.

2. Previous conflicts and military threats

Ukraine:

- Conflict over the division of the Black Sea Fleet based in Crimea;
- Disarmament of Ukraine;
- Gas conflicts with russia;
- The conflict on Tuzla;
- Kharkiv agreements;
- Annexation of Crimea and the 2014 War.

Israel:

- The Palestinian-Israeli conflict;
- Arab-Israeli wars (1948-1949, 1956, 1967, 1973);
- Yom Kippur War (1973);
- Lebanon wars (1982, 2006);
- Israeli-Lebanese war of 2006;
- The Gaza War (2008-2009, 2012, 2014).

3. International relations

The United States is the main ally of Ukraine and Israel.

Ukraine: Ukraine receives military, financial and humanitarian aid from many countries, including the United States, the United Kingdom, Canada, Germany, France, Poland and others.

Israel: Since the 1960s, the United States has been very supportive of Israel. It has played a key role in promoting good relations between Israel and its neighbouring Arab states, namely Jordan, Lebanon and Egypt.

II. Information security

1. Propaganda

Ukraine:

Russian propaganda focuses on the following topics:

- Demonisation of Ukraine and its leadership. russia portrays Ukraine as a fascist country led by the Nazi regime.
- «Special military operation»;
- Justification for russia's invasion. russia claims that the invasion was necessary to protect russian citizens in the Donbas and to prevent Ukraine from joining NATO;
- Biolabs, infected geese, and war mosquitoes;
- Blackmail: nuclear, starvation, cold.

Israel:

- Stereotypes about Jews;
- Israel attacked itself;
- Accusing Israel of genocide against the Palestinians. This is one of the most common accusations made against Israel. It is often used to justify violence against Israel or to discredit Israel in the international arena;
- Accusations of racism against Israel.

III. Internal policy

1. War preparedness and response

Ukraine: Back in October 2021, the scenario was discussed at the highest level, with the participation of President Joe Biden, at the White House. And most importantly, it was communicated to the Ukrainian leadership. President Volodymyr Zelenskyy said that an early warning to the public about the war would have led to a large-scale panic. The Ukrainian authorities thought that if an attack took place, it would be limited to Donbas.

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

A week before the full-scale invasion. The authorities assure that the country is ready for «any option» [1].

Israel: The Israeli Defence Forces (IDF) declared a state of war preparedness after Hamas launched a massive rocket attack on the country on Saturday.

VI. Defence and economic strength

1. Military reserves

Ukraine: At the beginning of the full-scale invasion, russia had a significant arms advantage over Ukraine. As of 2023, the comparison of the two armies' military equipment remained unchanged – unfortunately, not in our favour.

To support Ukraine during the russian invasion, several Western countries have pledged to supply tanks to Ukraine, including the Leopard 2, Challenger 2 and M1 Abrams. According to analysts, Ukraine has received 757 tanks since the beginning of the invasion.

Combined with the count of equipment lost or captured, Ukraine's tank fleet has grown since the start of the invasion last year, while russia's has been halved.

Israel: Iron Dome is a mobile air defence system. Israel is the only country in the world that operates it at the national level. The system is designed to intercept and destroy short-range missiles and artillery shells.

Israel has developed MABAM, which is one of the fundamental changes in the security system, providing not only for preparation for war in the interwar period, but also for active offensive measures based on effective intelligence. At the same time, they emphasise the need to ensure early warning capabilities of the enemy's intentions.

2. Economic opportunities for security

Ukraine: The defence budgets of Ukraine and russia differ tenfold, and the almost endless stockpiles of ammunition and artillery inherited by the russian federation from Soviet times made the russian army the favourite in most Western analysts' forecasts before 24 February.

Israel: Israel has a developed market economy. The population is 9.2 million people. GDP – \$407 billion. Israel's GDP grew by a record 8.1% in 2021. This is the highest figure in the last 21 years.

II. Conclusions

The following aspects were analysed:

- Historical background;
- Information security;
- Foreign policy;
- Defence power;

I came to the conclusion that:

Ukraine and Israel have similar national security challenges. Both countries are in a difficult geopolitical environment.

On the eve of the military escalation, both countries were in an unstable position. Ukraine was under pressure from russia, and Israel faced a growing threat from Arab countries. These factors led to an increase in military spending and increased military cooperation with allies.

The war has shown that both countries have significant capabilities to counter external threats. However, there are certain areas in which Ukraine and Israel can strengthen.

III. Recommendations

For Ukraine, the key tasks are as follows:

- Strengthening military defence. Ukraine should modernise its army and purchase and manufacture new weapons and equipment;
- Development of the civil defence system;
- Strengthening international support.

For Israel, the key tasks are as follows:

- Strengthening diplomacy. Israel should continue to work on resolving conflicts with neighbouring countries;

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

- Development of economic cooperation with the region;
- Strengthening international cooperation.

Джерела та література:

1. Кириленко О., Лукашова С. Подія дня: Готовність України до війни – як змінювалися заяви влади, 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/08/17/7363726/>.
2. Чому воюють Ізраїль та Палестина: історія конфлікту, 2023. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/2712/comu-vouyuyut-izrail-ta-palestina-istoriya-konfliktu>.
3. Чому росія краде історію в Україні, 2022. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/06/05/chomu-rosiya-krade-istoriyu-v-ukrayiny/>.

В. В. Зіменко – студент 2 року магістратури Навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Науковий керівник:

М. М. Бессонова – кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин, факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка

У сучасних реаліях Російська Федерація гостро порушує основні засади безпеки та співробітництва, територіальну цілісність та суверенність інших держав, та постійно продовжує спроби насадити контроль над іншими країнами з метою перерозподілу сфер впливу. Повномасштабним вторгненням в Україну РФ зробила військово-політичний виклик європейським країнам та актуалізувала питання безпеки в Європі. Майбутнє демократичних держав, в широкому розумінні, напряду залежить від української державності як провідної та невід'ємної складової сучасної Європи. Провідні демократичні країни погоджуються з тим, що наша держава стала основною ціллю агресії РФ, і якщо вона перейде під контроль агресора, то система європейської безпеки перестане функціонувати. Тому вивчення співробітництва України з провідними європейськими країнами в умовах війни, їхню реакцію на агресію РФ в Україні є важливим для розуміння як двосторонніх взаємин, так і змін у системі міжнародних відносин. На особливу увагу заслуговують відносини України з Великою Британією, яка є однією з тих країн, які послідовно підтримують Україну в умовах російсько-української війни.

Метою дослідження, результати якого покладені в основу цієї публікації, є аналіз основних векторів співробітництва Великої Британії та України в умовах російсько-української війни. Зазначимо, що проблема взаємовідносин Великої Британії та України протягом значного часу вивчалася багатьма науковцями. Наприклад, історичні традиції двосторонніх відносин Великої Британії та України розглянуто у дослідженнях таких науковців як А. Грубінка [3], Н. Буглай [4]. Останнім часом увагу фахівців та дослідників привертають здебільшого військово-політичні відносини. Втім, ця проблематика ще потребує детального вивчення та ґрунтовного аналізу.

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

У сучасних умовах Велика Британія у питанні територіальної цілісності та суверенітету України має стійку позицію підтримки нашої країни, у першу чергу, в межах міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ, Рада Європи). Починаючи з 2014 р. Велика Британія направила велику кількість технічної підтримки, яка була направлена на здійснення внутрішніх реформ, підтримку незалежних ЗМІ, якісну боротьбу з проявами корупції та підтримку реформування та озброєння ЗСУ.

У період 2014–2015 рр. Велика Британія надавала суттєву технічну та матеріальну підтримку ЗСУ. Саме в цей період були здійснені візити обох держав на рівні керівництва Міністерства оборони, Генерального штабу ЗСУ, ВМС та інших рівнів військових структур. Державні військово-транспортні літаки здійснювали логістичну підтримку ЗС Великої Британії.

У період 2017–2018 рр. загальна сума фінансової допомоги становила 31,6 млн фунтів, вже у 2018–2019 рр. зросла до 35,2 млн фунтів, а у 2019–2020 рр. складала 36,95 млн фунтів. Велика Британія технічну підтримку надавала на базі наступних фондів: «The Conflict, Stability and Security Fund (CSSF)», «Good Governance Fund (GGF)», «Bilateral Programme Fund (BPF)», «DFID's Humanitarian Fund)» та інших програм фінансової підтримки [3, с. 295].

У 2018 р. керівництво Великої Британії ухвалило рішення про надання 35 млн фунтів для технічної допомоги проєктів, які стосувалися безпекової сфери, здійснення реформи у сфері оборони, боротьби з корупцією та підтримки реформ на базі Фонду належного врядування [4, с. 210]. У листопаді 2018 р. Спільна заява міністерств оборони означила пріоритети у сфері кіберзахисту, боротьби з гібридним загрозам, для підтримки військового розвитку, розширення поля дії операції «Orbital», розвитку військової освіти, для підтримки військово-технічного співробітництва, підтримки оборонної сфери [2].

Під час візиту президента України В. Зеленського, 8 жовтня 2020 р. була підписана двостороння міждержавна угода, яка окреслила міждержавні відносини як стратегічні для обох країн.

У березні 2021 р. була ухвалена стратегія відновлення глобального лідерства («Global Britain»), згідно з якою Велика Британія активізувала свою позицію щодо підсилення східного флангу НАТО та поступово розширила свою присутність у регіоні. Вона посідає роль другого за значенням партнера нашої держави після Америки. Офіційний Лондон має повноваження діяти в тих випадках, коли діяльність США має статус недоцільної. Наприклад, під час такої ситуації, яка виникла з есмінцем Великобританії «Дефендер», який здійснював транзит з Одеси до Грузії через Чорне море біля кримських берегів.

Між Україною та Великою Британією у листопаді 2021 р. було укладено угоду про закупівлю ракет та катерів у Британії на суму 1,7 млрд фунтів [5]. Це відбулося в рамках нової Програми розширення військово-морських можливостей.

Повномасштабне вторгнення перешкодило структурному співробітництву країн, перш за все у військово-технічній сфері в чорноморському регіоні, відповідно до якої передбачалося коштом британської сторони розширити можливості ВМС України. Потрібно зазначити, що під час інтенсивних бойових дій реальним досягненням двох країн став досвід попередніх років, що надавався британськими інструкторами військової справи, а також низці спільних військових навчань, що було проведені на полігонах обох держав за підтримки країн НАТО відповідно до стандартів останнього.

Після початку російського вторгнення, максимально ефективною є пряма військова допомога від Великої Британії, що в умовах широкого наступу та постійних інтенсивних боїв зі значним ураженням населення, залишається вкрай необхідною. На відміну від інших іноземних партнерів, направлення озброєння від Лондона відбувається максимально оперативно, деполітизовано та без зайвої бюрократії, та як правило, випереджаючи навіть військово-технічні рішення уряду США.

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Вказаний рівень допомоги Україні від Великобританії, варто сприймати як комплексний та безпрецедентний за весь час протягом історії нашої держави. Врешті-решт унікальним є і рівень допомоги, а військово-економічний рівень Великої Британії дає можливість надавати велику кількість допомоги. На цей час обсяг допомоги нашій державі становить 2,3 млрд фунтів стерлінгів [1].

Важливою є допомога саме ЗСУ у вигляді навчання військових, що є важливим для протидії російському загарбнику. Військові навчання тривають декілька тижнів та здійснюють його підрозділи відповідної військової спеціальності. Враховуючи дану допомогу мобілізовані, у яких відсутній бойовий досвід або він мінімальний, отримують потрібні навички для якісного ведення бойових дій на фронті. Основне спрямування підготовки стосується саме навчання піхоти. Увага приділяється оперуванню зброєю, наданні першої допомоги під час поранення, методиці маскування та здійснення патрулювання. Навчання військових організовані так, щоб сформувати уявлення максимальної тотожності зі справжніми міськими умовами.

Загалом, Велика Британія залишається провідним партнером нашої держави, яка допомагає протидіяти військовій агресії РФ. Допомога Великої Британії у різних напрямках (дипломатія, політика, гуманітарна допомога, військова підтримка) – це реальний доказ того, між країнами сформовані міцні партнерські зв'язки. Британія має максимально стійку позицію серед партнерів, не коливається між вибором Україна чи РФ, а повністю займає проукраїнську позицію. Варто зауважити, що постачання західної техніки, зброї, боєприпасів надзвичайно важливо для українців у довгостроковій перспективі. Попри те, що наша держава має власні можливості з виробництва зброї, без потужної сторонньої підтримки ЗСУ буде важко деокупувати наші землі, а британська допомога є потужною та системною.

Таким чином, сфера безпеки загалом та військова кооперація стали пріоритетним напрямом двосторонньої співпраці між Україною та Великою Британією в умовах російсько-української війни. Подальші дослідження за цією тематикою варто направити на питання аналізу провідних аспектів щодо розширення україно-британської співпраці на багатосторонньому рівні з метою протидії російській агресії та подальшого послідовного руху України шляхом демократичного і правового розвитку. Також вартим уваги дослідження ролі особистості в історії британсько-українських відносин на прикладі позиції Б.Джонсона, прем'єр-міністра Великої Британії у 2019–2022 рр.

Джерела та література

1. Атлас зброї: які бронемашини Україна отримала від союзників та як їх використовує. 2022. URL: <https://dev.ua/news/atlaszbroiikibronemashynyukrainaotrymalavidsoiuznykivtaiakikhvykorystovuie>.
2. Велика Британія розширює програму підготовки військових ЗСУ. *Мілітарний*. 2022. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/velykabrytaniyarozshyruyueprogramupidgotovkyvijskovyhzs/>.
3. Грубінко А. В. Міжнародна роль Великої Британії в умовах російсько-української війни. *Матеріали міжнародної конференції «Російсько-українська війна: право, безпека, світ»* (29-30 квітня 2022 р.). Наукові заходи юридичного факультету Західноукраїнського національного університету. Тернопіль, 2022. С. 293–299.
4. Грубінко А., Буглай Н. Історичний шлях українсько-британських відносин (до 30-річчя стратегічного партнерства). *Український історичний журнал*. 2022. №1. С. 206–219.
5. Браун Д., Ахмедзаде Т. Яку зброю Британія дає Україні. 27.05.2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61604424>.

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Д. В. Кирилюк – студентка 3 курсу
ОПП «Міжнародні відносини» факультету
міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі
Українки

О. П. Борисюк – асистент кафедри
міжнародних відносин і регіональних студій,
аспірант 2 року навчання ОНП «Міжнародні
відносини і стратегічні комунікації України та
ЄС» факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету імені
Лесі Українки

ДВОСТОРОННІ ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ І ЯПОНСЬКОЮ ДЕРЖАВОЮ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

На сучасному етапі двосторонні відносини між Україною та Японією характерні активним розвитком та постійним поглибленням співпраці у різних сферах: від політики та економіки до культури та освіти. Перші контакти між українцями і японцями відбулися вже у XVIII ст. Загалом, українсько-японські відносини не вирізняються тривалою історією взаємодії, оскільки ці два народи мали обмежений контакт. У XX ст., коли Україна була частиною Російської імперії, її взаємини з Японією визначали відносини Росії з цією країною. Українці брали участь у російсько-японських війнах 1904–1905 рр. і 1945 р. Крім того, деякі українці співпрацювали з японським урядом для досягнення незалежності від Росії, зокрема, в контексті Зеленого Клину. Загалом, взаємини більше визначалися геополітикою та політичним контекстом, аніж безпосередньо взаємодією між українцями та японцями [1].

Японія офіційно визнала незалежність України 28 грудня 1991 р., лише декілька днів після оголошення Україною своєї незалежності від колишнього СРСР. Дипломатичні відносини між Україною та Японією були встановлені 26 січня 1992 р. Україна відкрила своє посольство в Японії, і цей важливий крок був зареєстрований у 1994 р. Офіційна церемонія відкриття посольства в Японії відбулася 23 березня 1995 р. під час офіційного візиту Президента України Л.Кучми до Японії. На цій історичній події також був присутній міністр закордонних справ України Г.Удовенко. Це свідчило про важливість встановлення дипломатичних відносин між двома країнами та їхню готовність до співпраці і партнерства в майбутньому [6].

Українсько-японські відносини є унікальними і їх визначають як дружні та перспективні. Незважаючи на значну географічну відстань між двома країнами, багато чинників сприяють їхньому плідному співробітництву. Перш за все, обидві країни мають схожі погляди у питаннях міжнародних відносин і світової політики. Це дозволяє їм спільно працювати над рішенням спільних завдань і підтримувати міжнародну стабільність. Між обома країнами відсутні серйозні політичні суперечки у двосторонніх відносинах. Важливим аспектом, який об'єднує Україну і Японію, є спільне ставлення до проблем окупації територій Росією. Як в Україні, так і в Японії існують територіальні конфлікти з Росією: анексія Криму та частина Донбасу – в Україні і питання Курильських островів – у Японії. Це сприяє спільній підтримці та спільним заходам у відповідь на дії російської влади.

Обидві країни стикалися з катастрофами на атомних електростанціях: аварія на атомній електростанції «Фукусіма-1» в Японії і Чорнобильська катастрофа в Україні. Ці події об'єднують їх у питаннях безпеки атомної енергетики та дослідження наслідків таких аварій. Загалом, українсько-японські відносини вражають своєю спільністю і співпрацею в різних сферах. Це створює перспективи для подальшого розвитку обох країн [4].

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Варто зазначити, що у січні 2011 р. Президент України В.Янукович підписав Спільну заяву про глобальне партнерство між Україною та Японією під час свого візиту до Японії, що стало ключовою подією у розвитку відносин між країнами. У квітні 2016 р. під час візиту Президента України П.Порошенка до Японії, прем'єр-міністр Японії Сіндзо Абе підтвердив підтримку суверенітету та територіальної цілісності України, засудив анексію Криму Росією і обіцяв надавати допомогу Україні, включаючи фінансову, технічну підтримку і підтримку у проведенні реформ. Це свідчить про міцні дипломатичні відносини та готовність Японії підтримувати Україну в міжнародних питаннях. Із початком широкомасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, уряд Японії надавав значну фінансову, військово-технічну, гуманітарну та іншу допомогу Україні як на двосторонній основі, так і через міжнародні організації.

Японія є важливим партнером для України у Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, і обидві країни мають спільну мету укріпити вигідну для них обох багатосторонню взаємодію в різних сферах. Ця співпраця охоплює політичні, торгово-економічні, науково-технічні, гуманітарні та багато інших практичних галузей. У політичній сфері, Україна та Японія спільно працюють над міжнародними питаннями та поділяють погляди на важливі глобальні виклики. Обидві країни взаємоузгоджено діють в міжнародних організаціях та підтримують міжнародний порядок і законність. Загалом, Україна та Японія прагнуть до зміцнення своїх відносин у багатьох галузях, що сприяє створенню стійкої і вигідної співпраці в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні.

У 2021 р. торгівля між Україною та Японією досягла рекордного рівня за останні десять років, складавши 1,574 млн. дол. США. Це зумовлено зростанням українського експорту до Японії та імпорту з неї. Основні товари, які Україна експортує в Японію, включають руди, тютюнові вироби, алюміній і деревину. З іншого боку, основні товари, що Японія імпортує з України, – це автомобілі, вироби машинобудування, оптичні прилади та гума. Важливо відзначити, що багато японських компаній, які працюють в Україні, експортують товари не в Японію, а в інші регіони, такі як Південно-Східна Азія, ЄС, країни Африки, КНР. Торгівля послугами також зросла, але імпорт японських послуг в Україну зменшився у зв'язку з обмеження подорожей, зумовлених пандемією. Негативно на це вплинула російська агресія, адже більшість торгівлі України з Японією відбувалось через морські порти Чорного і Азовського морів [5].

У березні 2022 р. опитування Kyodo News показали, що майже 86% японців підтримали введення санкцій проти Росії, а 91% підтримали прийом біженців з України. 3 квітня 2022 р. Японія прийняла понад 2300 переміщених осіб з України, яким надали дозвіл на працевлаштування, доступ до освіти і медичних послуг. Більшість з них проживають у великих індустріальних містах, таких як Токіо, Осака та Нагоя. У лютому 2023 р. майже 95% опитаних японців висловили недружнє ставлення до Росії. Посол України в Японії С.Корсунський підкреслив, що підтримка України з боку японської влади впливає із бажання зберегти світовий порядок на основі правил та принципів [3]. На липень 2023 р. уряд Японії ввів 21 пакет санкцій проти Російської Федерації та інші обмежувальні заходи проти осіб, які мають відношення до конфлікту в Україні. Японія підтримує Україну у реакції на агресію та підтримує обмежувальні заходи проти тих, хто сприяє конфлікту. Зазначимо, що до початку повномасштабної війни Росії проти України, Японія активно надавала технічну, грантову та фінансову допомогу для підтримки реформ та розвитку в Україні [2].

Отже, Україна та Японія розвивають тісні та різносторонні відносини у різних сферах. Обидві країни мають спільні цілі та інтереси в політиці, торгівлі, науці, техніці, гуманітарних справах та інших практичних галузях. Їхнє співробітництво включає спільну роботу у міжнародних питаннях, підтримку міжнародного порядку та законності. У політичному плані обидві країни спільно діють в міжнародних організаціях та поділяють подібні погляди на глобальні виклики. Важливим аспектом є спільне ставлення до

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

проблем окупації територій Росією, що сприяє спільній підтримці та спільним заходам у відповідь на агресивні дії РФ.

Джерела та література

1. Історія українсько-японських відносин. URL: https://www.wikidata.uk-ua.nina.az/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D1%8F%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BD%D0%B8.html.
2. Українсько-японські відносини. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/ukrayina-yaponiya/ukrayinsko-yaponski-vidnosini>.
3. Ерман Г. Союзник №1 в Азії. Як особливе партнерство з Японією може допомогти перемозі та відбудові України. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c6pqrn92g3lo>.
4. Волович О. Японія – наш надійний друг і глобальний партнер. URL: https://bintel.org.ua/nash_archiv/archiv-regioni/archiv-aziya/archiv-insha-aziya/japonija-nash-nadezhnyj-drug/.
5. Поточний стан економічного співробітництва. Японсько-українська двостороння торгівля. 30 жовтня 2020 р. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/264-torgovelyno-ekonomichne-spivrobotnictvo/potochnij-stand-ekonomichnogo-spivrobotnictva#:~:text=%D0%AF%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%2D%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%B4%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80>.
6. Ukraine-Japan Political Relations. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/en/partnership/256-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-japonijeju#:~:text=Diplomatic%20relations%20between%20our%20two,of%20Ukraine's%20P%20resident%20to%20Japan>.

М. В. Наголюк – студент 2 курсу магістратури ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
Н. І. Романюк – кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

«БЕЗВІЗОВІ» ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ В ПЕРІОД ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ

В період російсько-української війни Європейський Союз залишається надійним партнером України на шляху відсічі російському агресору, а вступ України до ЄС – стратегічно важливим зовнішньополітичним завданням нашої держави. ЄС всіляко підтримує Україну: надає зброю і військову техніку, навчає українських військових на своїй території, надає макрофінансову і гуманітарну допомогу тощо.

Надзвичайним кроком солідарності ЄС з Україною у цій війні є підписання в 2022 р. п'яти угод у рамках євроінтеграції, які стосуються «енергетичного безвізу», «економічного безвізу», «транспортного безвізу», «митного безвізу» та «цифрового безвізу».

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

У березні 2022 р. запрацював «енергетичний безвіз». 16 березня 2022 р. Україна офіційно приєдналася до об'єднаної енергосистеми континентальної Європи ENTSO-E і більше не пов'язана з енергосистемами Росії та Білорусі [2]. Наша держава готувалася до цього об'єднання п'ять років і за планом мала інтегруватися з ENTSO-E в першому кварталі 2023 р. [1]. Усі технічні питання було вирішено до 2022 р., а протягом цього року лишалося тільки пройти два тестові періоди в ізолюваному режимі. Через широкомасштабне вторгнення Росії в Україну процес синхронізації змушені були пришвидшити.

Завдяки синхронізації з європейською енергосистемою, Україна може вільно експортувати та імпортувати електроенергію в та з ЄС. Через три місяці після отримання «енергетичного безвізу» почався довгоочікуваний експорт української електроенергії в Європу. У 2022 р. Україна заробила на експорті електроенергії близько 9,51 млрд грн., а за 9 місяців 2023 р. – 176 млн. грн. [12]. Основними причинами зменшення експорту у 2023 р. можна виділити наступні: у вересні 2022 р. зупинила роботу Запорізька АЕС (давала майже 25 % електроенергії), що викликало дефіцит цього ресурсу в Україні; наша держава не перейшла на європейські правила проведення експортних аукціонів, що заблокувало поставки електроенергії в Румунію (до цієї країни експортувати електроенергію найвигідніше); Європа протягом 2022 р. диверсифікувала поставки газу, тому у 2023 р. ціни на електроенергію майже зрівнялись з українськими (наприклад, у 2022 р. ціна МВт/год у Словаччині іноді сягала 400 євро, зараз – 138 євро, а в Україні, відповідно, 89 дол. США в 2022 р., зараз – 102 євро), що робить експорт не дуже вигідним.

Після пошкоджень агресором критично важливої енергетичної інфраструктури у жовтні 2022 р. Україна змогла з січня 2023 р. отримувати електроенергією з ЄС, що дало можливість покрити дефіцит в Україні і, таким чином, забезпечити енергетичну безпеку. У разі дефіциту цього ресурсу в Україні на зимовий період 2023–2024 рр., ЄС готовий постачати Україні необхідну кількість електроенергії.

Російська агресія проти України завдає значної шкоди економічному розвитку нашої держави. Прикладом економічної підтримки з боку ЄС є запровадження «економічного безвізу». У стандартному режимі вільної торгівлі між Україною та ЄС, який діяв до червня 2022 р., безмитний експорт товарів був доступний лише за квотами. 30 травня 2022 р. ЄС затвердив регуляторні правила щодо тимчасового пільгового режиму торгівлі. Згідно з Регламентом № 870 ЄС у 2022 р. призупинив для українських товарів усі антидемпінгові мита, усі тарифні квоти, застосування системи мінімальних вхідних цін для фруктів та овочів. Мита для промислових товарів припинили діяти з 1 січня 2023 р. за умовами Угоди про асоціацію [5]. Рада ЄС 25 травня 2023 р. ухвалила Постанову, яка продовжує призупинення всіх мит, квот і заходів торгового захисту на український експорт до країн ЄС до червня 2024 р. [4].

Завдяки «економічному безвізу» значно збільшилися обсяги експорту української аграрної продукції. Зокрема, український аграрний експорт до ЄС зріс з 6,9 млрд євро у 2021 р. до 13,2 млрд євро у 2022 р. [11]. Після початку російського повномасштабного вторгнення в Україну та блокади українських чорноморських портів ЄС створив «коридори солідарності» на кордонах з Україною для транспортування українських продовольчих товарів на світові ринки.

Збільшення потоку сільськогосподарської продукції з України спричинило ускладнення на ринках п'яти країн-сусідів (Болгарії, Угорщини, Польщі, Румунії та Словаччини): частина агропродукції залишалася на ринках «транзитних» країн і створила тиск на внутрішню кон'юнктуру; міжнародні трейдери почали замінювати українським зерном закупівлі в місцевих фермерів. Ці країни прийняли рішення захистити свої ринки від українського зерна. За оцінками Європейської комісії, фермери цих країн втратили 417 млн. євро від напливу дешевого українського зерна на їхні ринки [7].

Єврокомісія розблокувала заборону на імпорт української агропродукції з 15 вересня 2023 р., але з певними умовами [3]. Наприклад, запровадити систему

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

ліцензування експорту, щоб уникнути сплеску цін на зерно. Польща, Угорщина та Словаччина, в односторонньому порядку, запроваджують власне ембарго на ввезення зернових з України до кінця 2023 р. [14]. На нашу думку, це виключно політичне рішення. Україна має вести перемовини з цими країнами і розблокувати експорт зернових або застосувати дзеркальні заходи по відношенню до цих країн, оскільки українські експортери вже зазнали та продовжують зазнавати значних збитків через прості, додаткові витрати та неможливість виконання зовнішньоекономічних угод.

Така ситуація наглядно демонструє, що попри спільні правила торгівлі в межах спільного ринку ЄС, країни намагаються відстоювати власні національні інтереси, ігноруючи навіть рішення Єврокомісії. Тому перемовини з ЄС, які має розпочати Україна найближчим часом, будуть не легкими і тривалими. Наша держава має також прикладати зусиль для відстоювання власних національних інтересів у процесі інтеграції до єдиного ринку ЄС. Вступ до ЄС не має бути самоціллю, за будь-яку ціну.

Важливим фактором для спрощення зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС було також запровадження «транспортного безвізу». У червні 2022 р. було підписано Угоду між Україною та ЄС про вантажні перевезення автомобільним транспортом [8]. Метою цієї Угоди є тимчасове полегшення автомобільних вантажних перевезень між ЄС та Україною у зв'язку із наслідками війни Росії та значними збоями у роботі всіх видів транспорту в країні. Угода скасувала необхідність отримання українськими перевізниками відповідних дозволів для здійснення двосторонніх та транзитних перевезень в держави ЄС, а також передбачила заходи щодо спрощення визнання водійських документів.

За даними Міністерства інфраструктури після запровадження «транспортного безвізу» з червня 2022 р. і до кінця 2022 р. кількість перевізників, які перетинали кордон в напрямку ЄС, у порівнянні з аналогічним періодом 2021 р. збільшилась на 53 %, а сама ж кількість перетинів – на 43% [13]. Дія Угоди пролонгована до 30 червня 2024 р.

Однак, у листопаді 2023 р. польські перевізники розпочали страйк на українсько-польському кордоні, який, можливо, триватиме два місяці. Причиною акції вони оголосили проблему надмірної конкуренції після лібералізації міжнародних перевезень між Україною та ЄС. Україна провела перемовини з керівництвом Директорату Єврокомісії з питань мобільності (DG MOVE) і отримала запевнення в тому, що транспортний безвіз не буде порушено, як мінімум до липня 2024 р. [9].

Ця ситуація демонструє те, що Україна може створити конкуренцію в певних сферах на європейському ринку, до якої не готові навіть деякі країни-члени ЄС. Потрібно не забувати, що рішення про початок перемовин з Україною будуть приймати усі 27 членів ЄС. Тому воно може бути прийняте не найближчим часом, що не на користь України. Потрібно багато працювати на дипломатичному фронті і на рівні найвищого політичного діалогу, щоб отримати одностайне рішення про початок перемовин з ЄС.

Суттєвою підтримкою торговельно-економічних відносин України з ЄС є також запровадження у 2022 р. «митного безвізу». 1 жовтня 2022 р. Україна долучилася до Конвенцій про спільний транзит та спрощення формальностей у торгівлі товарами [6]. Режим спільного транзиту (NCTS) передбачає, що український експортно-імпортний бізнес та перевізники матимуть можливість переміщати товари по всьому європейському регіону за принципом: один транспорт – одна декларація – одна гарантія. Вантажовідправник має можливість перетину по одній декларації кордону декількох країн. Єдиний транзитний документ зменшує час, необхідний для проходження митних процедур і їх вартість. А відтак зменшуються черги на кордоні і потік товарів значно пришвидшується.

Приєднання України до Нової комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS) дало змогу спростити транзит товару з та в Україну. Але щоб скористатись перевагами «митного безвізу», бізнесу треба приєднатись до системи NCTS, а це означає довести,

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

що компанія відповідає заданим критеріям, та перейти на європейські стандарти розкриття інформації про товар.

«Митний безвіз» допоможе вирішити проблему черг на кордоні, оскільки завдяки нововведенням оформлення товару на митниці має займати до 15 хв, а не кілька годин, як було раніше. Прийняття Закону №2510-1X у 2022 р., який вніс низку змін до Митного Кодексу України, сприяло тому, що спрощення митних формальностей мають усі підприємства, а не тільки ті, які були приєднані до АЕО (авторизованого економічного оператора).

За рік дії «митного безвізу» успішно завершено понад 19 500 переміщень, розпочатих митними органами України. Водночас в Україні успішно завершено понад 4000 переміщень, розпочатих в інших країнах-учасницях Конвенції про процедуру спільного транзиту [8]. Із 1 жовтня 2022 р. в системі управління гарантіями NCTS зареєстровано 31 загальну гарантію, 20 з яких на суму майже 60 млн євро є чинними станом на початок жовтня 2023 р.

5 вересня 2022 р. була підписана Угода про участь України в програмі ЄС «Цифрова Європа» (2021–2027 рр.), що є частиною «цифрового безвізу» [14]. Вона отримала доступ до фінансування цифрових проєктів у межах програми ЄС «Цифрова Європа» на 6 млрд євро. Верховна рада України в грудні 2022 р. прийняла в цілому законопроект №6173 про взаємне визнання кваліфікованих електронних довірчих послуг та імплементацію законодавства Європейського Союзу у сфері електронної ідентифікації. Це дасть нові можливості для українців, які перебувають в країнах ЄС, та для України загалом у сфері електронної ідентифікації і електронних довірчих послуг. Зокрема, українці зможуть підписувати європейські документи «Дія. Підписом-EU», який відповідає регламенту eIDAS ЄС.

Отже, широкомасштабна збройна агресія Росії щодо України активізувала євроінтеграційні процеси і продемонструвала всіляку підтримку з боку ЄС нашої держави. Запровадження ЄС пільгових умов для України у торгівлі, при перетині митниці, вантажних перевезеннях, синхронізація наших енергетичних систем, «цифровий безвіз» є кроками солідарності у період війни, які сприяли підтримці української економіки та продемонстрували переваги майбутньої інтеграції України до спільного ринку ЄС. З іншої сторони, ці «безвізові відносини» показали, що не всі країни-члени ЄС готові до конкуренції з Україною на спільному європейському ринку.

Джерела та література

1. Галущенко Г. Енергетичний безвіз. Єдиним фронтом з Європою. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/19/684314/>.
2. Енергетичний безвіз із ЄС запрацював: Україна розпочала експорт електроенергії до Румунії. URL: <https://www.unn.com.ua/uk/news/1983612-energetichniy-bezviz-iz-yes-zapratsyuvav-ukrayina-rozpochala-eksport-elektroenergiy-do-rumuniyi>.
3. ЄС зняв заборону на імпорт зерна з України, але з умовами. URL: <https://www.dw.com/uk/es-znav-zaboronu-na-import-zerna-z-ukraini-ale-z-umovami/a-66827299>.
4. ЄС продовжив на рік режим безмитної торгівлі з Україною. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/236930.html.
5. Журавльова О. ЄС подовжив «економічний безвіз» з Україною на рік. URL: <https://www.dw.com/uk/es-podovziv-ekonomichnij-bezviz-z-ukrainou-na-rik/a-65733467>.
6. Крейденко В. «Митний безвіз» – черговий крок до євроінтеграції. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/30/692047/>.
7. Собенко Н., Мельник Х. Єврокомісар з сільгосппитань виступив за продовження заборони на імпорт зерна з України. URL: <https://suspihne.media/566115-evrokomisar-z-silgosp-pitan-vistupiv-za-prodovzenna-zaboroni-na-import-zerna-z-ukraini>.

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

8. Тарасовський Ю. Рік «митного безвізу». Мінфін показав результати застосування Україною NCTS. URL: <https://forbes.ua/news/rik-mitnogo-bezvizu-minfin-pokazav-rezultati-zastosuvannya-ukrainoyu-ncts-04102023-16439>.

9. «Транспортний безвіз» із ЄС діятиме до середини 2024 року. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/944660.html>.

10. Угода між Україною та Європейським союзом про вантажні перевезення автомобільним транспортом. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-22#Text.

11. Україна залишається одним із найважливіших аграрних експортерів до ЄС – Єврокомісія. URL: [https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3753033-ukraina-zalisaetsa-odnim-iz-najvazlivisih-agrarnih-eksporteriv-do-es-evrokomisia.html#:~:text="](https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3753033-ukraina-zalisaetsa-odnim-iz-najvazlivisih-agrarnih-eksporteriv-do-es-evrokomisia.html#:~:text=)

12. Україна заробила на експорті електрики в 50 разів менше, ніж торік. URL: <https://forbes.ua/money/ukraina-zarobila-na-eksporti-elektriki-v-50-raziv-menshe-nizh-torik-naybilshiy-pributok-u-kompaniy-akhmetova-ale-tse-navit-ne-1-mln-chomu-tak-viyshlo-17102023-16729>.

13. Україна та ЄС продовжили «транспортний безвіз». URL: <https://www.unian.ua/economics /transport/ukrajina-ta-yes-prodovzhili-transportniy-bezviz-12181710.html>.

14. Цифровий безвіз, підтримка бюджету та гранти: Україна та ЄС підписали одразу п'ять угод. URL: <https://delo.ua/politics/ukrayina-ta-jes-pidpisali-odrazu-pyat-ugod-403627/>.

15. Шепелева А. Три країни ЄС ввели свою заборону на ввезення зерна з України. URL: <https://www.dw.com/uk/tri-kraini-es-vveli-nacionalnu-zaboronu-na-import-zerna-z-ukraini/a-66830580>.

Л. В. Губицький – доктор історичних наук, професор кафедри філософії, соціології та політології Державного торговельно-економічного університету

Г. М. Мельник – кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка

ЗАБОРОНА НА ВВЕЗЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗБІЖЖЯ ДО ПОЛЬЩІ 2023 РОКУ: НЕПОРОЗУМІННЯ ЧИ СВІДОМИЙ КРОК?

Актуальність дослідження викликана пошуками засобів посилення впливу України на західних сусідів. Мета полягає у визначенні дипломатичної диспозиції України та Польщі стосовно торгівлі та транспортування українського зерна в швидкоплинних реаліях 2023 р.

В умовах виходу Російської Федерації з Чорноморської зернової угоди (липень 2023 р.) загострилася потреба пошуку маршрутів, якими можна було б збувати на світовому ринку продукцію українського агросектору. Уряд офіційного Києва очікував схвальної позиції Польщі у цьому питанні, як це відбувалося протягом 2022 та на початку 2023 р.

На зміну позиції офіційної Варшави вплинули такі чинники: військова загроза, посилення тиску нелегальних мігрантів на польсько-білоруському кордоні, захист власного ринку та парламентські вибори у Польщі в жовтні 2023 р.

Військова загроза пов'язана з фактами потрапляння російських ракет на територію Польщі, порушення польського кордону білоруською авіацією, посилення присутності білоруської та російської армій поблизу кордону Польщі (через проведення військових навчань, які проходять безперервно з 29 квітня 2022 р.) [2], передислокація російської

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

ядерної зброї до Білорусі, постійні заклики російської пропаганди до застосування зброї, у т. ч., ядерної проти Варшави, аж до знищення польської державності. У відповідь на цю загрозу польський уряд здійснив низку адекватних кроків: отримав обіцянку від НАТО, і, зокрема, від США щодо посилення східного флангу через розширення сил швидкого реагування до 300 тис. осіб (Вільнюський саміт НАТО); здійснив закупівлю новітнього озброєння в Південній Кореї, Німеччині, США. Ймовірний сценарій, який змалював М.Печинський, а саме: «Польща могла б зосередитися лише на своїй власній безпеці тут і тепер та перестати допомагати Україні» [3] несе загрозу не лише Україні, а й Польщі, Європі та світу. Відкидати такі сценарії не варто, тому що польські стратеги розглядали і повністю не відкинули можливість протистояння НАТО і РФ.

З метою запобігання нелегальним переходам та провокативним діям мігрантів з країн Азії та Африки через Білорусь 2 жовтня 2022 р. завершено будівництво захисного бар'єру на кордоні Польщі та Білорусі. Країни розділив 187-км паркан, висотою 5,5 м. Огородження зробили зі сталевих панелей заввишки 4,5 м зверху з колючим дротом [7].

Сильна конкуренція на політичному полі, втрата підтримки ПіС серед населення, зростання проєвропейських поглядів серед польських громадян спонукали президента А. Дуду та уряд М. Моравецького до пошуку електоральної ніші, яка б дозволила зберегти контроль над урядом. Ця електоральна ніша знаходилася на межі крайніх поглядів «Конфедерації», а саме захист інтересів польського виробника (насамперед, фермерів), що незадоволені допуском української аграрної продукції на польські ринки.

У порівнянні з 2021 р., в умовах зростання спеки та зниження врожайності на 9%, за 2022 р. в усіх країнах ЄС аграріями було зібрано 270,9 млн т зернових, що на 26,7 млн т менше, ніж у попередньому році [9]. Відповідно українське збіжжя без перепон потрапляло на європейські ринки, у тому числі і на польський. Зокрема, це пояснюється політичним рішенням ЄС про лібералізацію торгівлі з Україною в умовах російського повномасштабного вторгнення протягом періоду з 4 червня 2022 р. по 5 червня 2023 р. За умов скорочення експорту товарів з України у 2022 р. на 35%, українська агропродукція зайняла провідні позиції серед експортних товарів. Більшість надходжень від експорту – 20,9 млрд. дол. США з 44,2 млрд. дол. США забезпечили українські агровиробники [8]. Протягом перших місяців 2023 р. торгівля збіжжям зайняла ще більшу частку в експорті держави. Зокрема, у першому кварталі 2023 р. частка сільськогосподарської продукції в експорті України зросла до 65% [6]. За вказаний період Україна експортувала на 3,2 млрд дол. США зернових культур, що становить 30,7 % загального товарного експорту України. Республіка Польща за підсумками першого кварталу 2023 р. стала країною-лідером для українського експорту (14,6%). Українські експортери у 2022 р. продали товарів у Польщі на суму 6,7 млрд. дол. США (зростання 28,8% у порівнянні із 2021 р.), що становило 15,2% від загальної суми українського експорту [6]. Станом на листопад 2023 р. експорт з України зернових, зернобобових та борошна є на 31% нижчим, ніж був у 2022 р. [4].

Українському уряду доведеться поборотися за польський ринок, оскільки офіційна Варшава згодна лише зберегти транзит українського зерна до третіх країн (обсяг 3,5 млн т щомісяця з весни 2023 р.) [5]. Ситуація ускладнена тим, що ідентичну позицію зайняли Словаччина, Румунія, Болгарія та Угорщина.

Стійкість українського війська та суспільства переконала усіх всередині держави та в інших державах у тому, що Україна – це нова потуга, що здатна протистояти російській армії та відстояти власний суверенітет. Українську державу перестали сприймати лише як жертву агресії, а відновилося ставлення як до конкурента. Зазначена обставина спонукає західних сусідів України сприймати ситуацію, як таку, що українська влада тепер уже зобов'язана надавати союзникам якщо не матеріальний еквівалент вдячності, то принаймні політичний, як наприклад, просування у справі ексгумації жертв Волинської трагедії. Польський дослідник Л. Адамський певен, що «у Польщі минув стан початкового емоційного шоку, викликаний російською агресією, воєнними злочинами та геноцидною

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

риторикою» [1]. На нашу думку, усі союзники України і насамперед Польща мають право стверджувати, що «Київ не повинен думати, що польська допомога дана раз і назавжди та буде діяти безумовно» [3].

Отже, маємо справу із свідомим кроком для захисту польських фермерів в конкурентній боротьбі з виробниками українського збіжжя. А бажання офіційного Києва сприймати закриття ринку стратегічного партнера як непорозуміння є зайвим підтвердженням завищених очікувань до союзників, що також бачать загрозу української агропродукції, яка незабаром стане ще більшим конкурентом для польської після здобуття Україною статусу члена ЄС.

Джерела та література

1. Адамський Л. Яких відносин із союзником прагне Київ? Погляд із Варшави на конфлікт з Україною. *Європейська правда*. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/08/18/7167800/>.
2. Албул С. У Білорусі знову продовжили військові навчання. URL: https://lb.ua/society/2023/04/07/551273_bilorusi_znovu_prodovzhili.html.
3. Дружба з «перекосами»: яких змін чекає Польща у відносинах з Україною. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/08/22/7167934/>.
4. Кузьменко Ю. Експорт зерна з України за рік упав на понад 30%. URL: <https://suspilne.media/610695-eksport-zerna-z-ukraini-za-rik-upav-na-ponad-30/>.
5. Непорозуміння щодо зерна не вплине на підтримку Польщею України – радник глави МЗС. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3763737-neverozuminna-sodo-zerna-ne-vpline-na-pidtrimku-polseu-ukraini-radnik-glavi-mzs.html>.
6. Підсумки зовнішньої торгівлі товарами України у I кварталі 2023 року. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhнародni-vidnosyny/pidsumky-zovnishnoyi-torhivli-tovaramy-ukrayiny-u-i-kvarta>.
7. Собенко Н. Польща добудувала стіну на кордоні з Білоруссю. Суспільне. Новини. 02.09.2022. URL: <https://suspilne.media/287715-polsa-dobuduvala-stinu-na-kordoni-z-bilorussu/>.
8. Forbes визначив найбільших експортерів воєнного року – 50 компаній, які дали змогу вистояти українській економіці у 2022 році. URL: <https://forbes.ua/ratings/50-naybilshikh-eksporteriv-ukraini-2022-02032023-12098>.
9. Sharp decline in cereal production in 2022. URL: <https://europa.eu/!tJrTj6>.

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

А. В. Бондарук – студентка 2 року магістратури ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

С. А. Ціпошук – студентка 1 року магістратури ОПП «Середня освіта. Географія. Економіка» географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки

СУЧАСНІ УГОРСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ПРОТИРІЧЧЯ

Науковий керівник:

В. О. Патійчук – кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Угорщина має давні двосторонні відносини з Україною. Після здобуття незалежності нашою державою в 1991 р., Угорщина однією з перших встановила дипломатичні стосунки й започаткувала двосторонню співпрацю в торговельно-економічній та військово-безпековій сфері. В 90-х р. ХХ ст. вона підписала комплексні угоди про транскордонне співробітництва й співпрацю з прикордонними територіями обох держав і налагодила різноманітні форми двостороннього співробітництва, насамперед, на рівні прикордонних регіонів, що межують із Закарпатською областю України, де проживає понад 150 тис. етнічних угорців [3]. Останні, починаючи з 2010 р. за сприяння угорського керівництва, почали масово брати угорські паспорти, що призвело до дипломатичного скандалу між Україною та Угорщиною в цей період. За статистикою 2015 р., понад 95 тис. українських громадян мали угорське громадянство [2]. Саме цей регіон нашої держави становить геополітичний інтерес сучасного угорського керівництва, де інколи домінують крайні праві націоналістичні позиції про відновлення т. зв. «великої Угорщини» в межах окремих сучасних територій України, Румунії, Словаччини, Австрії, Хорватії та Сербії, які в різні історичні часи входили до Угорського царства (ХІ–ХХ ст.), Австро-Угорщини (1867–1918 рр.), яка проіснувала до Першої світової війни, а згодом – знову до 1920 р. реорганізована в Угорське королівство. Ця держава була союзницею фашистської Німеччини під час Другої світової війни, після завершення якої в 1945 р., Закарпатська область відійшла до складу УРСР. У 1956 р. відбувся сумнозвісний угорський путч (повстання націоналістів), який був придушений радянськими військами. Тоді ж на території Угорщини була сформована Південна група військ СРСР, що проіснувала тут до 1991 р., коли радянський військовий контингент було виведено з території цієї країни.

Починаючи з 1992 р. між двома країнами часто відбувалися міжнародні зустрічі на високому рівні. На них обговорювали численні перспективи двосторонньої співпраці у сфері економіки, середнього бізнесу, туризму, обміну інформацією, прикордонної співпраці, а також міжурядові консультації з питань військового співробітництва та торгівлі [1]. 5 грудня 1994 р. в Будапешті було підписано Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї за участю США, Великобританії та Росії.

Протягом наступних років між угорським урядом та українським було здійснено чимало подібних домовленостей щодо військово-технічного авіаційного співробітництва та організації військових навчань, а також військової освіти та підготовки військових кадрів. Слід зазначити, що більшість угод у військовій сфері були підписані ще до вступу Угорщини до НАТО в 1999 р. Після приєднання Угорщини до ЄС у 2004 р. та Шенгенської

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

зони у 2007 р., виникла необхідність у підписанні нових документів щодо зміни протоколу прикордонного транзиту. Так, наприкінці 2016 р. в м. Захонь було створено спільний контактний пункт завдяки співпраці Державної прикордонної служби України та поліції Угорщини, де відбувалися професійні навчання та обміни фахівцями прикордонної та митної служб [2]. Це було запроваджено з метою забезпечення швидкого обміну інформацією між двома країнами, покращення виявлення транскордонної злочинності (контрабанди людей, товарів і наркотиків), скорочення процедурних питань і посилення інтенсивності виявлення злочинів при перетині кордону.

Транскордонне співробітництво між Україною та Угорщиною передбачає не лише двосторонні, а й багатосторонні проекти і налагодження бізнесу, створення спільних підприємств та інвестування багатьох видів господарчої діяльності. Найпопулярнішими сферами діяльності угорського міжнародного бізнесу на теренах України є: оптова торгівля, зокрема деревиною, оренда нерухомості й вирощування зернових культур, будівельний бізнес і сфера послуг. Наприклад, програма транскордонного співробітництва передбачала участь у реалізації її проектів із боку України, Угорщини, Словаччини та Румунії на 2014–2020 рр. та була однією з 16 програм на зовнішніх кордонах ЄС, що реалізували в рамках Європейського інструменту сусідства (ENI). Так звану Шестирічну програму фінансував Європейський інструмент сусідства та Європейський фонд регіонального розвитку на суму 74 млн. євро [5].

Події на Майдані 2014 р., анексія Криму та початок збройного конфлікту на Сході України кардинально змінили ситуацію щодо угорсько-українського співробітництва. У цей час угорська сторона часто висловлювала думку, що Кримський півострів належить Росії [1]. В 2015–2018 рр. між Україною та Угорщиною спалахнув новий – «мовний конфлікт», який стосувався того, що Верховна Рада України прийняла Закон про освіту, що законодавчо затверджував навчання українською мовою та обмежував етнічні мови, зводячи їх до факультативного вивчення. Останні дії вкрай не сподобалися угорському керівництву, яке починаючи з 2000-х років масово стимулювало та фінансувало розвиток мадярських шкіл на території Закарпаття [8].

Попри багаторічні дружні відносини України з Угорщиною ми все частіше стикаємося з досить неоднозначними поглядами угорського уряду щодо російської агресії та загалом щодо ключових зовнішньополітичних і безпекових питань ЄС. Особливо ця політична проблематика стала помітною із початком широкомасштабного російського вторгнення на територію України в лютому 2022 р. Тоді угорське керівництво зробило різкі політичні заяви та прямо, чи опосередковано виступило на боці країни-агресора [4].

Починаючи з весни 2022 р., Угорщина разом із Польщею, Словаччиною, Болгарією та Румунією блокує міжнародні зернові угоди з Україною та не пропускає транспортування українського зерна через свою територію. Крім того, вона активно співпрацює з РФ в енергетичній сфері та лобює свої політичні інтереси в Закарпатті, надаючи не тільки притулок українським біженцям, а знову масово видаючи свої внутрішні паспорти громадянам нашої держави.

Угорщина восени 2023 р. запропонувала розділити пакет допомоги ЄС Україні у розмірі 50 млрд євро, який планували виділити протягом 2024–2027 рр. і фінансову допомогу на суму 18 млрд євро на наступний рік [6]. Прем'єр міністр Угорщини В.Орбан заявив, що хоча Угорщина й засуджує російську агресію та підтримує український народ, проте вони не бажають ставити інтереси нашої держави вище за інтереси своєї країни [7]. Така позиція Угорщини загрожує повним зривом фінансування допомоги для України, оскільки зміни до бюджетних правил ЄС вимагають одноголосного схвалення усіх членів держав-учасниць. Також нещодавно Міністр закордонних справ Угорщини П.Сіярто розкритикував санкції ЄС проти РФ, визнаючи той факт, що російська економіка не постраждала від санкцій, на відміну від європейської. Сучасний угорський уряд також

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

часто висловлювався про те, що вони будуть всіляко протистояти євроінтеграційним прагненням України та заблокують її вступ до НАТО та ЄС [4].

Крім того, Угорщина оголосила про налагодження двосторонніх відносин, у тому числі, і у військовій сфері з Іраном, який постачає ракети-шахіди в Росію. Все частіше на рівні угорських парламентарів порушується питання перегляду державних кордонів між Угорщиною та Україною, що може становити серйозну безпекову загрозу для нашої держави та Європи в цілому [7].

Незважаючи на такі політичні розбіжності, на території України продовжують працювати сотні компаній з угорським капіталом. Тобто українсько-угорські відносини продовжують свій економічний, політичний розвиток на засадах взаємоповаги, спільного прагнення підтримання миру й міжнародної безпеки. Угорський уряд заявляє про те, що потрібно подбати про те, щоб Україна залишалась суверенною державою, аби російські агресори не змогла становити загрози для Європи [4].

Таким чином, сучасні українсько-угорські взаємовідносини мають низку позитивних тенденцій, але й між обома державами наявні серйозні протиріччя, які можуть становити серйозні безпекові загрози не тільки в двосторонньому плані, але й європейському геополітичному регіоні загалом.

Джерела та література

1. Акерман Ш., Капітоненко М. Вплив двосторонніх відносин між Україною та Угорщиною на питання регіональної безпеки. К.: Міжнародний центр перспективних досліджень, 2020. 14 с.

2. Закарпаття – останнє, що Орбан хотів би приєднати до Угорщини. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/08/12/7126451/>.

3. Небезпечні «ігри Орбана»: чим може завершитися протистояння Угорщини та керівництва ЄС? URL: www.Infopost.Media.

4. Угорщина блокуватиме початок переговорів з Україною про вступ до ЄС. URL: <https://umoloda.kyiv.ua/number/0/180/179396/>.

5. Угорщина заблокувала виділення Україні 18 млрд євро допомоги в 2023 році. URL: <https://zaxid.net/news/>.

6. Угорщина знову заблокувала черговий транш ЄС на військову допомогу для України. URL: <https://zaxid.net/news/>.

7. Що криється за мовним конфліктом між Україною та Угорщиною? URL: www.bbc.com.

8. European Comission. URL: <https://ec.europa.eu/info/>.

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

М. М. Базилюк – студентка 2 курсу магістратури ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
С. М. Кулик – кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ НА ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ УКРАЇНИ В КРАЇНАХ БАЛТІЇ

Діаспора впливає на імідж держави через різні культурні, політичні, економічні та громадські зв'язки. Вона слугує носієм традицій та культурних цінностей держави закордоном. Завдяки діаспорі може сформувати позитивний, або ж негативний імідж країни. Так, особи можуть поширювати мову, традиції, мистецтво, національні страви та інші елементи національної ідентичності. Діаспора також може відігравати значну роль у політичному впливі, підтримуючи інтереси своєї держави на міжнародному рівні, а також бути активною в громадських ініціативах. Діаспори стали потужними суб'єктами, оскільки вони визнані «м'якою силою» у сфері зовнішньополітичної стратегії, та дедалі більше справляють політичний вплив на приймаючі країни та на імідж країни походження [5].

На кінець 2020 р. в Естонії проживало 24 897 осіб українського походження, що складало 1,9% від загального населення. Проте, з початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, понад 115 тис. українських біженців прибули до Естонії, половина з яких були транзитом [7]. З початком російського вторгнення, українська діаспора в Естонії пережила істотні зміни. По-перше, через прибуття багатьох біженців, її кількість зросла, і цей процес ще триває. По-друге, українська тема стала центром уваги як естонського суспільства, так і влади. Жителі країни, як окремо, так і через нові громадські ініціативи, активно долучилися до надання допомоги біженцям та ЗСУ [6]. Українська діаспора в цій країні внесла значний внесок у медійну сферу. Естонські ЗМІ пропонують більше україномовних новин. Наприклад, відома приватна газета Естонії «Postimees» розміщує частину своїх новин українською мовою. Це відбулося в контексті зростання кількості україномовних осіб, які прибули в Естонію з України. Також українською мовою публікують вакансії у державних органах [7].

Українська культура та традиції в країнах Балтії зберігаються завдяки конкретним людям та ініціативам. У Ризі є можливість навчання дитини української мови. Зокрема, в місті функціонує Ризька українська середня школа, яка є єдиною на території країн Балтії. Українці у Латвії зберігають національний дух через любов до батьківщини і, водночас, це є непросто через російську пропаганду та брак коштів для діяльності діаспори. Наприклад, на День вишиванки у 2015 р. через соціальні мережі було оголошено збір учасників в Ризі, на мітинг прийшло декілька десятків людей. Серед них були і ті, хто мешкає в Латвії протягом багатьох років, і українські студенти, що навчаються тут лише кілька місяців. Українська діаспора в Латвії, яка є четвертою за розміром у світі і налічує приблизно 54 тис. осіб, зазнає труднощів у встановленні ефективного зв'язку як між собою, так і з іншими країнами. За словами активістів, на мітингу практично не було журналістів, навіть попри той факт, що в Ризі одночасно проходив саміт «Східного партнерства», і багато українських медіа представлені в місті [1]. Нещодавно Товариство латвійсько-української дружби запустило проект «Прапори перемоги» в рамках програми розмінування звільнених українських територій. Раніше Товариство латвійсько-української дружби вже брало участь у кількох проектах допомоги українським військам. Так, під час зимової кампанії було створено 70 тис. окопних свічок [8].

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Українці є четвертою за чисельністю національною громадою в Литві, після польської, російської та білоруської. За даними Департаменту статистики Литовської Республіки, станом на 2021 р., в Литві постійно проживало близько 28 тис. етнічних українців, які є громадянами цієї країни (що становить 1,4% від загального населення країни). Українці в основному розташовані у містах, таких як Вільнюс, Клайпеда, Каунас, Вісагінас, Шяуляй та Йонава. Після 24 лютого 2022 р. до Литви прибуло понад 77 тис. громадян України (практично всі з них – жінки і діти), які змушені були тимчасово покинути свої домівки через російську військову агресію. Понад 41 тис. українців подали документи і отримали дозвіл на тимчасове проживання в країні. Органами державної влади, що відповідають за питання національних меншин, включаючи підтримку українців за кордоном, є Департамент національних меншин при Уряді Литовської Республіки (створений у липні 2015 р.) і Рада національних меншин при Міністерстві культури Литви (яка є консультативним органом і розпочала свою діяльність 8 січня 2016 р.).

На Литовському національному радіо і телебаченні («LRT») регулярно транслюють телевізійні програми та проекти про Україну: «Українська хвиля», передача «Ми з України» і міжнародний медіапроект «Факти ЛРТ. Україна», які були створені українськими журналістами. Також на каналі «Look TV» транслюють телепроект «Двері в Україну». Із 2000 р. Церква Пресвятої Трійці у м. Вільнюс (УГКЦ) видає щотижневу газету «Парафіяльне слово» українською мовою. Редактор цієї газети В. Капкан є активістом Громади українців у м. Вільнюс [4]. Також існують веб-сайти, наприклад, Український культурно-просвітницький центр «Родина» у м. Клайпеда [2], який підтримують, включаючи фінансову підтримку у рамках реалізації бюджетної програми 1401110. У Центрі «Родина» у місті Клайпеда діють різні ансамблі та групи, що виконують українську народну музику і танці. Серед них – ансамбль народної пісні «Рушничок» та Молодіжний ансамбль «Калина». В інших містах Литви також існують ансамблі: «Калина» у м. Вісагінас, «Веселка» у громаді українців «Карпати» у м. Шяуляй, ансамбль української народної пісні «Просвіт» у м. Клайпеда та ансамбль Каунаського українського товариства «Мрія» [4]. Громадська організація «Український Центр захисту трудових прав» також має свій веб-сайт [3]. Асоціація прибалтійських українців у м. Клайпеда видавала інформаційний бюлетень під назвою «Слово та голос».

У червні 2022 р. у Вільнюсі було відкрито перший в Європейському Союзі «Український центр», який став важливим культурним центром для українців у столиці Литви. Завдяки підтримці Посольства України в Литві та ініціативам Міністерства освіти, науки та спорту Литви у 2022 р. були створені українські класи та наймані учителі з України в трьох державних литовських школах у м. Клайпеда та м. Шяуляй. Це було зроблено для підтримки тимчасово проживаючих на території Литви громадян України. Три приватні школи у Вільнюсі та Каунасі отримали схвалення від Міністерства освіти, науки та спорту Литви для проведення навчання українською мовою згідно з українською навчальною програмою. Ці школи отримали фінансову підтримку для забезпечення роботи українських вчителів, які прибули від тимчасово переміщених осіб. У Литві функціонують суботні та недільні школи для дітей, які належать до громади українців Литви та громадян України, що тимчасово перебувають на території Литви. Ці школи розташовані у містах Вільнюс, Каунас, Клайпеда та Вісагінас.

Громадські організації представників української діаспори в Литві активно брали участь у підтримці України у її зусиллях боротьби проти російської агресії. Вони надають волонтерську допомогу Збройним Силам України та проводять різноманітні громадські акції, спрямовані на підтримку України, її європейської та євроатлантичної інтеграції. Спільно з Посольством України регулярно організують заходи з нагоди Дня Соборності України, Дня Державного Прапора України, річниць Незалежності України, Дня Кримськотатарського Прапора, Дня Гідності та Свободи. Також встановлюють пам'ятні хрести на честь українських воїнів на Горі Хрестів, священному місці Литви поблизу м.

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Шяуляй, і проводять ритуальне прикрашання синьо-жовтими стрічками та покладання квітів в День захисника України.

Організують регулярні покази документальних та художніх фільмів, присвячених важливим подіям в історії України, а також музичні фестивалі, такі як «Мости мистецтва» та «Балтійський бриз». Здійснюють інші ініціативи, такі як Дні української культури, Дні українського кіно та День вишиванки. Крім того, щорічно проводять Міжнародні турніри з гандболу серед ветеранів на Кубок Посла України у Литовській Республіці та інші події, які залучають представників литовського політичного середовища, дипломатичного корпусу, широкого загалу литовської громадськості та ЗМІ. Все це сприяє формуванню позитивного іміджу України в Литві [4].

Таким чином, українська діаспора в країнах Балтії позитивно впливає на формування іміджу держави. Завдяки ініціативам від українців за кордоном, поширюють українську культуру, цінності та звичаї. З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну, діаспора стала відігравати все більшу роль, оскільки завдяки їй балтійці масово підтримують та допомагають Україні.

Джерела та література

1. День вишиванки: як живеться українській діаспорі в Латвії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27029670.html>.
2. Ми – родина. URL: <http://www.rodynaklaipeda.lt/index.php/uk/about-us>.
3. Український центр захисту трудових прав. URL: <https://centr-zahistu.lt/>.
4. Українці Литви. URL: <https://lithuania.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/4883-ukrainian-communities-in-lt>.
5. Diaspora and Foreign Policy: A Global Perspective. URL: <https://www.arcjournals.org/pdfs/ijps/v6-i4/2.pdf>.
6. Lithuanian fighting in Ukraine: 'When you have big heart and small mind, you don't realise what death is'. URL: <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1802532/lithuanian-fighting-in-ukraine-when-you-have-big-heart-and-small-mind-you-don-t-realise-what-death-is>.
7. Over 115,000 Ukrainian refugees entered Estonia since February. URL: <https://news.err.ee/1608792319/over-115-000-ukrainian-refugees-entered-estonia-since-february>.
8. Solutions to win: Ukrainian community in Latvia starts producing flags to mark areas of demining. URL: <https://rubryka.com/en/2023/07/25/rishennya-dlya-peremogy-u-latviyi-diasporna-organizatsiya-vygotovlyaye-praportsi-neobhidni-dlya-rozminuvannya-ukrayiny/>.

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

Я. Б. Трубій – аспірант 1 курсу
ОНП «Міжнародні відносини і стратегічні
комунікації України та ЄС»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету імені
Лесі Українки

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА МІЖНАРОДНУ АРЕНУ

Науковий керівник:

А. А. Моренчук – кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних комунікацій та
політичного аналізу факультету міжнародних
відносин Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Європейський Союз – це унікальна політична та економічна модель, яка об'єднує країни Європи в одну велику спільноту. Заснований на ідеях спільності, мирного співробітництва та економічного розвитку, ЄС зменшився не тільки в своїй економічній вазі, але й стратегічним планом розвитку регіону.

Структура Європейського Союзу складається з кількох основних інституцій. Європейський парламент є законодавчим органом, обраним громадянами ЄС через регулярні вибори. Європейська Комісія відповідає на виконання рішень та прийняття ініціатив, а Європейська Рада, яка об'єднує лідерів країн-членів, визначає загальні стратегічні напрямки. Економічний бік ЄС базується на створенні єдиного ринку, де товари, послуги та капітал можуть вільно рухатися. Впровадження євро як єдиної валюти в частині країн-членів є додатковим кроком у глибокій економічній інтеграції.

Історія створення Європейського Союзу має своє коріння у прагненні до зникнення масових конфліктів, які сколихнули Європу в першій половині ХХ ст. Головною ідеєю було бажання створити тісніше економічне та політичне співтовариство між європейськими націями для запобігання повторенню жахів двох світових воєн. Створення ЄС як такого можна розділити на етапи за своєю хронологією, а саме:

1. Шлях до Європейського Співтовариства вугілля та сталі (1951 р.):

Перший конкретний крок був зроблений у 1951 р., коли Франція, Німеччина, Італія, Бельгія, Нідерланди та Люксембург уклали Паризьку угоду, яка створила Європейське Співтовариство вугілля та сталі. Це було спрямовано на об'єднання ринків вугілля та сталі, щоб забезпечити мир та економічний розвиток.

2. Розширення до Європейського Економічного Співтовариства (1957 р.):

У 1957 р. були підписані Римські угоди, створюючи Європейське економічне товариство (ЄЕС) та Європейське товариство з атомної енергії (ЄВРАТОМ). Ці угоди розширили співпрацю на галузі економіки та атомної енергетики, щоб сприяти спільному економічному розвитку.

1. Створення Європейського Співтовариства (1967 р.):

У 1967 р. Європейське Економічне Співтовариство, Європейське Співтовариство з Атомної Енергії та Європейське Співтовариство вугілля та сталі об'єдналися в одне єдине Європейське Співтовариство (ЄС).

2. Місто Маастрихт (1992 р.) та створення ЄС:

Маастрихтський договір, укладений у 1992 р., офіційно встановив ЄС, що розширив його компетенцію у таких сферах: валюта, юстиція та спільна зовнішня політика.

3. Розширення Європейського Союзу та Лісабонський Договір (2007 р.):

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

ЄС відзначався численними розширеннями, включаючи приєднання нових країн. Лісабонський договір, який прийняли у 2007 р., підсилив інституційну структуру та розширив компетенції ЄС.

Зовнішньополітичні цілі ЄС орієнтовані на забезпечення стабільності світу та розвитку як у самому Європейському регіоні, так і в інших частинах світу. Виступає суттєвим гравцем у світовій політиці, взаємодіючи з кращими країнами та регіонами Європи. Нижче наведені основні зовнішньополітичні групи ЄС.

- Мир та безпека – однією з основних цілей ЄС є збереження та зміцнення світу в Європі та поза її межами. активно сприяє розв'язанню конфліктів, веде миротворчі операції та сприяє демократії та правам людини в регіонах, що потребують стабільності;

- Розвиток та гуманітарна допомога – ЄС вкладає значні зусилля в розвиток країни поза межами Європи. Це включає надання фінансової допомоги, розвиток інфраструктури, підтримку освіти та здоров'я, а також гуманітарну допомогу в кризових ситуаціях;

- Торгівля та економічна інтеграція – ЄС активно веде торговельні переговори та укладає угоди про вільну торгівлю з іншими країнами та регіонами ЄС. Створення економічних партнерств завдяки розвитку та взаємовигідним відносинам;

- Боротьба зі зміною клімату – ЄС останнім амбіційними цілями у сфері боротьби зі зміною клімату. Він співпрацює з іншими країнами для впровадження заходів щодо зменшення викидів парникових газів та підтримує проекти відновлювальної енергетики;

- Безпека енергопостачання – забезпечення стійкого та безпечного енергопостачання забезпечує важливу роль у зовнішній політиці ЄС. Він співпрацює з партнерами для мінімізації відносин від одного джерела енергії;

- Боротьба з міжнародним тероризмом – співпрацює з іншими країнами та міжнародними організаціями для запобігання терористичним актам та забезпечення глобальної безпеки ЄС;

- Партнерства та співпраця – розвиває стратегічні партнерства з іншими регіонами світу, такими як Африка, Латинська Америка та прагне до ЄС побудови відносин, які ґрунтуються на взаєморозумінні та взаємовигоді.

ЄС збільшує не тільки свою економічну та політичну міцність, але й як нормативну силу, що втілює та просуває цінності та стандарти на світовій арені. Його вплив сягає далеко за межі самого Союзу, а його політика стане прикладом для багатьох інших. На перший погляд, ЄС виступає як нормативна сила через впровадження стандартів у сферу прав людини, демократії та соціально-економічного розвитку. кожному, принципи, визначені в Хартії основних прав ЄС, включаючи свободу, рівність та права людини, відображають норми, якими керується ЄС, і які він активно просуває як свою внутрішню, так і зовнішню цінність.

ЄС розглядають як модель для інших регіонів у справі політичної інтеграції та співпраці. Проекти, такі як Європейська політика наближена (ЄНП), що спрямовані на підтримку стабільності та розвитку в сусідніх регіонах, стають прикладом успішної нормативної діяльності. ЄС виступає ініціатором та активним учасником міжнародних договорів та угод, спрямованих на вирішення глобальних викликів світу, таких як зміна клімату, боротьба з бідністю та забезпечення світу. При цьому він часто встановлює високі стандарти у сфері торгівлі, екології та прав людини. Стратегічною ціллю об'єднання є також вплив на розбудову міжнародного правопорядку. Своїми діями ЄС підтримує і розвиває принципи міжнародного права та судової системи. Це робить його суб'єктом у формуванні та розвитку міжнародної норми.

Загалом, ЄС має свою здатність не лише формувати внутрішній лад, а й виступати як нормативна сила, яка змінює стандарти та визначає напрямок розвитку світового порядку.

М'яка сила та економічний вплив ЄС розпочалася його здатність приваблювати та впливати на інші країни без застосування силових методів. ЄС успішно використовує

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

свою м'яку силу та економічну здатність для досягнення своїх стратегічних цілей. Сила ЄС виражається у його здатності формувати і втілювати спільні цінності, стандарти та підходи до розвитку, активно підтримуючи принципи демократії, прав людини, рівності та соціальної справедливості, що робить його привабливим партнером для інших країн та регіонів. Програми обміну, студентські обміни та ініціативи в галузі культури, такі як програма «Європейська столиця культури», сприяють розумінню та взаємній довірі.

Економічний вплив ЄС базується на його величезному внутрішньому ринку та глобальному віддзеркаленні його торговельних відносин. Як найбільший світовий експортер та імпортер товарів та послуг, ЄС володіє вагомим впливом у світовій економіці. Його здатність вести переговори та укласти торговельні угоди стає інструментом для досягнення політичних та стратегічних цілей. ЄС також використовує економічний інструментарій для досягнення зовнішньополітичних завдань. Надання фінансової допомоги, інвестицій у розвиток та вплив на умови доступу до внутрішнього ринку ЄС дозволяють його здатним впливати на розвиток інших країн.

Узагальнюючи, м'яка сила та економічний вплив ЄС взаємодіють для формування враження та впливу на інші країни. Ця комбінація дозволяє ЄС зберегти свою роль ключового гравця його на світовій арені та допомогти геополітичній значущості.

ЄС, незважаючи на свої досягнення, стикається з численними викликами та об'єктивною критикою, що породжує обговорення його ролі та ефективності. Одним із важливих викликів є проблема внутрішньої дисгармонії та диспропорцій у розвитку між країнами-членами. Різні рівні економічного розвитку та соціокультурні контексти можуть ускладнювати процеси прийняття загальноєвропейських різних рішень. Також важливо відзначити, що під час економічних криз, таких як криза євро, ЄС стикається із викликами, пов'язаними із забезпеченням економічної стабільності та ефективного управління економікою в умовах різноманітності країн.

Великою проблемою є також питання міграції. Криза біженців у 2015 р. поставила ЄС перед завданням ефективної координації країн-членів та розробки спільної стратегії прийому та інтеграції біженців. Іншим викликом є російська агресія, особливо в контексті східних країн-членів ЄС. Розширення ЄС на схід породжує проблеми забезпечення безпеки та управління геополітичними ризиками. Критика ЄС часто вимагає демократичного дефіциту та недостатньої прозорості в його рішеннях. Рівень влади, що зосереджено в інституціях ЄС, іноді породжує відчуття віддаленості та втрати національного контролю.

ЄС висвітлює як слабкість, так і виклики, що стоять перед завданням постійного вдосконалення та адаптації. Попри це, ЄС залишається ключовим гравцем у справі регіональної та глобальної стабільності та розвитку.

Джерела та література

1. Кордон М. В. Європейська та євроатлантична інтеграція України. Навч. посібн. К.: Центр учбової літератури, 2016. С. 35-45.
2. Офіційний сайт Європейського представництва в Україні. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk.
3. Офіційний сайт Європейського Союзу. URL: <https://european-union.europa.eu>.
4. Сабан М. В. Переваги і недоліки інтеграції України до ЄС. URL: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67697.doc.htm.
5. Яковюк І. В. Історичні передумови і основні етапи європейської інтеграції. *Вісник Академії правових наук України*. 2013. №4. С. 82-92.

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

В. М. Лабаніч – студент 2 курсу магістратури ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
І. О. Балак – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та регіональних студій факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ШВЕЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЧЛЕНСТВА В ЄС

Членство Швеції в Європейському Союзі з 1995 р. суттєво вплинуло на її зовнішню політику, відкриваючи нові горизонти для міжнародної співпраці та інтеграції. Швеція, займаючи третє місце за площею серед країн ЄС, має значний вплив у Європарламенті зі своїми 20 депутатами та в Раді ЄС з 10 голосами. Перед вступом до ЄС, Швеція була частиною Європейської асоціації вільної торгівлі (далі ЄАВТ) разом з нордичними країнами, з якими досі підтримує міцні зв'язки [1].

ЄАВТ – це міжурядова організація, яка була створена з метою сприяння вільній торгівлі та економічній інтеграції між своїми членами у Європі. Вона була заснована в 1960 р. Швеція була однією з засновниць ЄАВТ, проте вона залишила організацію у 1995 р., коли приєдналася до ЄС. Приєднання до ЄС означало, що Швеція перейшла на єдину торгову політику ЄС, яка включала в себе митний союз і спільну зовнішньоторговельну політику.

Приєднавшись до ЄС, Швеція зберегла свою політику нейтралітету, яка історично ґрунтувалася на неутручанні у військові конфлікти та відсутності військових альянсів. Ця політика дозволила Швеції відстоювати свою незалежність і зберігати мир у регіоні, особливо під час Другої світової війни. В контексті ЄС, політика нейтралітету Швеції стала предметом дискусій, особливо в рамках спільної зовнішньої та оборонної політики ЄС. Швеція активно бере участь у різних миротворчих та гуманітарних місіях під егідою ЄС, але уникає прямої військової участі. Це відображає її прагнення до сприяння міжнародному миру та стабільності, водночас дотримуючись своїх принципів нейтралітету.

У сучасному геополітичному контексті, шведська політика нейтралітету стикається з викликами, особливо з огляду на зростаючі напруження в Європі та світі. Швеція знаходить баланс між підтримкою спільних цілей ЄС та збереженням своєї незалежної політики. Це включає участь в економічних санкціях або політичних заходах, ініційованих ЄС, при цьому уникаючи прямого військового ангажування.

Однак, в останні роки відбувається переосмислення традиційної політики нейтралітету Швеції у відповідь на змінені безпекові умови в Європі, особливо з огляду на активність росії та інші регіональні загрози. Це порушило питання про можливість глибшої інтеграції Швеції у військово-політичні структури ЄС та перегляд її довгострокової оборонної політики.

Членство Швеції в ЄС надало країні низку переваг [2]:

1. Економічні переваги. Однією з основних переваг вступу Швеції до ЄС було полегшення торгівлі та збільшення експортних можливостей. Як член ЄС, Швеція отримала доступ до великого єдиного ринку, що дозволило збільшити торгівлю з іншими країнами-членами без митних бар'єрів. Це сприяло зростанню шведської економіки, особливо у секторах, які залежали від експорту, таких як виробництво і технології.

2. Політичні та соціальні переваги. Вступ до ЄС дав Швеції можливість брати участь у формуванні політики на європейському рівні, посилюючи її політичний вплив у

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

регіоні. Також членство в ЄС сприяло просуванню прав людини, демократії та верховенства права, що відповідає основним цінностям Швеції.

Водночас, є й певні виклики та недоліки, які можуть виникнути у зв'язку з членством в ЄС [3]:

1. Економічні виклики. Швеція мусила адаптуватися до європейських стандартів та регуляції, що могло бути складним для деяких вітчизняних галузей і малого бізнесу. Також, як член ЄС, Швеція зобов'язана вносити значні внески до бюджету ЄС, що є предметом дискусій серед шведської громадськості.

2. Суверенітет та міграційна політика. Швеція, як член ЄС, повинна була прийняти деякі рішення ЄС, які суперечили її внутрішнім політикам або інтересам. Крім того, питання міграції та відкритих кордонів у рамках Шенгенської угоди також стало важливим питанням для Швеції, особливо у контексті зростаючих міграційних потоків до Європи.

Виходячи з цих даних, ми можемо сформувані SWOT аналіз, який відповідатиме політиці Швеції в контексті членства ЄС (табл. 1).

Таблиця 1

SWOT-аналіз зовнішньої політики Швеції як члена ЄС

Сильні сторони	Слабкі сторони	Можливості	Загрози
Сильна економіка та стабільна політична система	Високий рівень життя та оподаткування	Доступ до єдиного європейського ринку	Економічна та політична нестабільність всередині ЄС
Високий рівень інновацій та технологічного розвитку	Залежність від правил та політики ЄС	Вплив на формування політики та регулювання ЄС	Потенційні конфлікти між національними інтересами та інтересами ЄС
Позитивна репутація та впливовий голос в ЄС	Потенційні обмеження національного суверенітету	Можливості для регіонального співробітництва та розвитку	Виклики, пов'язані з міграцією та прикордонним контролем
Ефективна система соціального забезпечення та високий рівень життя	Виклики в адаптації до спільної політики ЄС	Отримання вигоди від фондів ЄС для досліджень, розвитку та інновацій	Ризики, пов'язані зі спільними зобов'язаннями ЄС

* Складено за: [1].

Цей аналіз підкреслює сильні сторони Швеції в економічній стабільності, інноваціях та соціальному забезпеченні, а також відзначає виклики, пов'язані з високою вартістю життя та залежністю від політики ЄС. Можливості полягають у доступі до ринків і впливі на політику ЄС, тоді як загрози включають потенційні конфлікти інтересів і регіональну нестабільність.

Отже, членство Швеції в Європейському Союзі відіграло ключову роль у формуванні її сучасної зовнішньої політики та економіки. Це членство не тільки збільшило вплив Швеції в Європейському парламенті та Раді ЄС, але й сприяло глибшій економічній інтеграції із країнами Європи, зберігаючи при цьому міцні зв'язки з колишніми партнерами по ЄАВТ. Членство в ЄС також дозволило Швеції продовжувати свою політику нейтралітету, активно беручи участь в миротворчих місіях, але уникаючи прямого військового втручання. Водночас, Швеція зіткнулася з викликами у сферах економічної

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

адаптації та суверенітету, зокрема у питаннях міграційної політики, що вимагає зваженого підходу в контексті змінюваних геополітичних реалій.

Джерела та література

1. Шевченко А. Р. Основні принципи та напрями зовнішньої політики Швеції. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук, спеціальність 23.00.04; Національна академія наук України, Інститут світової економіки і міжнародних відносин. К., 2013. 19 с.

2. Henrekson, M., & Jakobsson, U. «Where Schumpeter was Nearly Right – The Swedish Model and Capitalism, Socialism and Democracy». *Journal of Evolutionary Economics*. Т. 10, №3, 2000, p. 251-273. DOI: 10.1007/s001910000046.

3. Campos, N. F., Coricelli, F., & Moretti, L. Economic Growth and Political Integration: Synthetic Counterfactuals Evidence from Europe. Centre for Economic Policy Research, 2019.

А. О. Бояр – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

СУЧАСНІ ІМПЕРАТИВИ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Торгівельна політика є одним з найважливіших напрямів економічної політики як держави, так і міждержавного регіонально-економічного об'єднання. Під торгівельною політикою доцільно розуміти сукупність заходів, які приймаються керівними органами певних цілісних політико-економічних утворень (у нашому випадку інституціями Європейського Союзу) для регулювання взаємовідносин між господарськими суб'єктами у сфері торгівлі. Спільна торгівельна політика міждержавного регіонального інтеграційного об'єднання означає суттєву втрату суверенітету держав-членів у цій сфері. Це, однак, компенсується, позитивними економічними ефектами для кожної держави-учасниці, що настають від формування спільного економічного простору (скасування бар'єрів у торгово-економічних відносинах одна з одною).

Усвідомлення цих втрат і здобутків є надзвичайно актуальним сьогодні для України, яка як ніколи близько підійшла до набуття членства у ЄС. Тому метою представленого матеріалу є окреслити ключові функціональні сторони торговельної політики Союзу та переваги і недоліки її впровадження в Україні після реалізації нею євроінтеграційного курсу.

Єдина торгівельна політика є фактично політикою Союзу у сфері регулювання зовнішньоторговельних відносин. Вона покликана сприяти гармонійному розвитку світової торгівлі, поступовій відміні обмежень в міжнародній торгівлі і зниженню митних бар'єрів. Торгівельна політика спрямована на досягнення економічних і політичних інтересів ЄС у таких сферах як торгівля товарами і послугами, інтелектуальна власність, інвестиції і конкуренція [2, с. 229].

До основних чинників, які обумовили формування єдиної торгівельної політики у ЄС, слід віднести: транснаціоналізацію міжнародних господарських зв'язків, відносно високу соціально-економічну однорідність країн Західної Європи, тривалий період і досвід їх взаємного економічного співробітництва, науково-технічну революцію, однотипність економічних систем та намагання вирівняти рівні економічного розвитку серед європейських країн та інші.

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

Характерними рисами зовнішньої торгівлі ЄС на сучасному етапі є переважно позитивне торгівельного сальдо (виняткова ситуація у 2022 р.), високий рівень орієнтації на торгівельні відносини в середині Союзу, з іншими європейськими країнами та з іншими пост-індустріальними високо розвинутими країнами. Названі показники і характеристики є предметом і, в значній мірі, досягненням єдиної торгівельної політики ЄС.

Торгівельне право займає важливе місце у законодавстві ЄС. Його формують засновницькі договори, нормативно-правові акти інституцій ЄС (регламенти, директиви, рішення) та рішення Суду ЄС, а також багато- і двосторонні угоди Союзу у сфері торгівлі. Гармонізація національних законодавств країн-членів у торгівельній та митній сферах проводилась десятками років і має найдовшу історію – понад 70 років. Єдина торгівельна політика ЄС є його виключною прерогативою і ключовою складовою його зовнішньої політики в цілому. Це визначено ст. 3 Договору про функціонування ЄС.

На сьогоднішній день за рівнем митно-тарифних стягнень на своєму зовнішньому кордоні ЄС залишається однією з найбільш відкритих для торгівлі економік світу. Імпортні товари, що перетинають кордон будь-якої з держав-членів ЄС з третіми країнами, оподатковуються єдиним універсальним митним тарифом ЄС, який отримав назву Єдиний митний тариф. Митна процедура здійснюється один раз: у яку б іншу державу-член ЄС надалі не надходив імпортований товар, митний збір з нього більше не стягується [1, с. 160].

Важливою складовою зовнішньоторгівельної політики ЄС є антидемпінгове та антисубсидійне регулювання. Перше спрямоване на компенсацію торгівельного дисбалансу, викликаного ціновою політикою компаній третіх країн на ринку ЄС. Антисубсидійні заходи переслідують мету ліквідації торгівельного дисбалансу усередині ЄС, викликаного несправедливим субсидуванням експорту у Союз урядами країн-експортерів. Обмеження імпорту до ЄС виготовлених з такими порушеннями товарів відбувається шляхом встановлення додаткових до існуючих мит, які носять назви антидемпінгових і компенсаційних.

У торгівельній практиці Європейського Союзу досить поширеним явищем є тарифні преференції, які є пільговими ставками митних зборів, що вживаються відповідно до митно-тарифного законодавства ЄС відносно імпорту товарів з окремих країн, груп країн або територій. Найбільшого поширення така практика набула в рамках Загальної системи преференцій ЄС, яка створена Союзом з метою сприяння розвитку країн, що розвиваються, хоча поширюється далеко не тільки на цю категорію країн.

Технічні норми та стандарти ЄС також відіграють важливу роль у регулюванні зовнішньої торгівлі. Вони покликані піклуватися про те, щоб в обороті перебували лише безпечні для людини та середовища виробни. Символом відповідності виробу нормам, зазначеним у директивах ЄС, є знак *CE*. Наявність такого символу на продукції (в тому числі імпортованій) означає, що її виробник провів необхідну процедуру оцінки цього товару і може вільно реалізовувати його на ринку ЄС.

У контексті європейської інтеграції нашої держави важливо зауважити, що сьогодні Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка передбачає поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі між сторонами, є основним правовим інструментом регулювання торгівлі між сторонами. Вона дає змогу усунути тарифні та нетарифні (технічні) бар'єри у взаємній торгівлі і розширити доступ до внутрішнього ринку ЄС для українських експортерів і навпаки – європейських експортерів до українського ринку. Це, зі свого боку, забезпечує поступову інтеграцію економіки України до ринку Союзу і підвищує якість життя українців і підвищує конкурентоспроможність вітчизняного бізнесу. Втрата суверенітету у сфері регулювання зовнішньої торгівлі та адаптаційні витрати (втрати) з лихвою будуть компенсовані зазначеними економічними здобутками, а також розширеними ресурсно-фінансовими та політико-безпековими можливостями України.

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

Джерела та література

1. Бояр А. О. Європейський Союз у світовій торгівлі. *Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Міжнародні відносини*. 2007. №7. С. 159–168.
2. Зелений і безпечний Європейський Союз: монографія [А. О. Бояр (кер. авт. кол.), І. В. Кицюк, Н. І. Романюк та ін.]; за ред. А. О. Бояра, В. Й. Лажніка. Луцьк: Вежа-друк, 2023. 592 с.

А. О. Бояр – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

В. В. Киричук – студент 1 року навчання ОПП «Міжнародні економічні відносини» Волинського національного університету імені Лесі Українки, віце-президент Волинської торгово-промислової палати

МІСЦЕ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СВІТОВІЙ ТОРГІВЛІ

Європейський Союз є унікальним політичним та економічним союзом 27 держав-членів, які поділяють спільні цінності та цілі. ЄС має єдиний ринок, який допускає вільний рух товарів, послуг, капіталу та людей у його межах. ЄС також має спільну валюту євро, яку використовують 20 держав-членів. Головними інституціями, які здійснюють управління Європейським Союзом, є Європейська Рада, Європейський парламент, Європейська комісія, Рада ЄС та Суд ЄС [1].

ЄС посідає провідну позицію у світовій торгівлі. Відкритість торговельного режиму ЄС означає, що він є найбільшим учасником глобального ринку та залишається сприятливим регіоном для ведення бізнесу. Країни ЄС досягли сильної позиції, діючи разом на глобальному ринку, а не використовуючи окремі торговельні стратегії. Європа глибоко інтегрувалася у світові ринки. Завдяки простоті сучасного транспорту та комунікацій тепер легше виробляти, купувати та продавати товари по всьому світу, що дає європейським компаніям будь-якого розміру потенціал для торгівлі за межами Європи. Європа є найбільшим у світі експортером промислових товарів і послуг і сама по собі є найбільшим експортним ринком приблизно для вісімдесяти країн. Разом на країни-члени ЄС припадає 16 % світового імпорту та експорту [1]. Таким чином, аналіз позицій та місця ЄС у світовій торгівлі є надзвичайно актуальним питанням сьогодні.

Метою публікації є висвітлення ролі ЄС у світовій торгівлі, зокрема його внеску у діяльність Світової організації торгівлі (СОТ), створенні перспектив для торговельного партнерства, підтримці сталого розвитку і прав людини, політиці пов'язаної з питаннями охорони навколишнього середовища та зміною клімату, основних поточних проблем і подій у торговельних відносинах.

Розвиток торгівлі – за належного управління – це можливість для економічного зростання. Тому торговельна політика ЄС спрямована, передусім, на створення передумов для економічного розвитку та створення робочих місць шляхом збільшення можливостей для торгівлі та інвестицій з рештою світу. Працюючи разом, ЄС має вагомий вплив на формування відкритої глобальної торговельної системи, заснованої на

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

єдиних справедливих правилах. Успіх ЄС нерозривно пов'язаний з успіхом торговельних партнерів, як у розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються. З цієї причини сталий розвиток є центральним у торговельній політиці. ЄС є привабливим ринком для ведення бізнесу. ЄС є найбільшим єдиним ринком у світі з прозорими правилами та положеннями, з надійною правовою інвестиційною базою, яка є однією з найбільш відкритих у світі. Він є найбільш відкритим ринком для країн, що розвиваються, у світі.

ЄС є однією з найбільших економік світу з високими показниками ВВП на душу населення (40000 євро) та ринком у 447 млн споживачів. ЄС – найбільший у світі торговельний блок та продавець промислових товарів і послуг. Він займає перше місце як за вхідними, так і за вихідними міжнародними інвестиціями.

ЄС імпортує більше з країн, що розвиваються, ніж США, Канада, Японія та Китай разом узяті. ЄС отримує переваги від того, що є однією з найбільш відкритих економік у світі, і залишається відданим вільній торгівлі. Середній тариф для товарів, імпортованих до ЄС, дуже низький. Понад 70% імпорту надходить до ЄС за нульовими або зниженими тарифами. Інвестиційний режим ЄС в цілому орієнтований на відкриті ринки. На нього припадає близько 14% світової торгівлі товарами [1].

ЄС має потужну здатність укладати та виконувати торговельні угоди. Угоди про вільну торгівлю з Південною Кореєю і Сінгапуром є прикладами цього, і ЄС має амбіційну програму торговельних угод у розробці [4]. Торговельні угоди ЄС забезпечують зростання та робочі місця, підтримують сталий розвиток. Одним із основоположних принципів є сприяння відкритій і чесній торгівлі з рештою світу. Союз несе відповідальність за торговельну політику своїх держав-членів і веде переговори щодо торговельних угод від їх імені. Держави-члени висловлюють спільну позицію у міжнародних торговельних переговорах, що надає ЄС більшої ваги та впливу, ніж кожній окремій країні.

ЄС має торговельні угоди з країнами або регіональними угрупованнями по всьому світу, такими як Канада, Японія, Південна Корея, MERCOSUR, а також Африканська, Карибська та Тихоокеанська групи держав. Ці угоди надають взаємовигідний доступ до ринків один одного і можуть включати зниження тарифів, правила щодо інтелектуальної власності чи сталого розвитку або положення про права людини. ЄС також працює над новими або оновленими торговельними угодами з іншими партнерами, такими як Австралія, Нова Зеландія, Індія та США [8].

ЄС також є членом СОТ, яка встановлює правила та стандарти міжнародної торгівлі та вирішує торговельні суперечки між своїми членами. ЄС підтримує багатосторонню торговельну систему та співпрацює з СОТ для усунення торговельних бар'єрів, забезпечення чесної конкуренції та вирішення глобальних проблем, таких як зміна клімату, цифровізація та розвиток.

У СОТ 5 та 7 червня 2023 р. було проведено засідання, присвячене п'ятнадцятому Огляду торговельної політики ЄС. Торговельна політика ЄС базується на правилах багатосторонньої торговельної системи. У лютому 2021 р. було прийнято нову торговельну стратегію ЄС «Відкрита, стала та рішуча торговельна політика» («An Open, Sustainable, and Assertive Trade Policy»), яка ґрунтується на принципах відкритості та справедливості у торгівлі, проте передбачає необхідність впровадження концепції «відкритої стратегічної автономії». Це означає, що розвиток багатостороннього співробітництва залишається пріоритетом ЄС, водночас за необхідності ЄС здійснює захист своїх інтересів та цінностей. З метою імплементації цієї стратегії Європейською комісією було підготовлено чисельні пропозиції щодо регламентів, деякі з яких вже прийнято, наприклад, регламенти про іноземні субсидії та про заходи, що можуть застосовуватися з метою захисту міжнародних торговельних угод [5].

Обсяги зовнішньої торгівлі товарами та послугами ЄС склали 6,3 трлн євро у 2021 р., що становило 21,5% у відношенні до ВВП. Частка ЄС у світовому експорті товарів та послуг становила 16,6%, а у світовому імпорті – 15,8%. У структурі торгівлі

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

товарами ЄС домінує несільськогосподарська продукція (понад 90 % в вартісному вираженні). Одними із основних груп промислових товарів є машини, електричне, транспортне обладнання та продукція хімічної промисловості. Частка сільськогосподарської продукції становила близько 9% у структурі торгівлі товарами ЄС протягом останніх трьох років. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами ЄС у 2021 р. суттєво зменшилося (до 56,8 млрд євро) за рахунок значного підвищення вартості імпорту, насамперед через зростання цін на продукцію паливно-енергетичного комплексу. Що стосується торгівлі послугами, то після значного падіння обсягів у 2020 р. тенденція зростання відновилася у 2021 р. (експорт – на 16%, імпорт – на 4% у порівнянні з 2020 р.), що призвело до збільшення сальдо зовнішньої торгівлі послугами до 122 млрд євро. Комп'ютерні, транспортні, фінансові, професійні та інші комерційні послуги є основними видами послуг у торгівлі ЄС. Головні торговельні партнери ЄС – Китай, Швейцарія, Велика Британія та США [5].

На засіданні, присвяченому п'ятнадцятому Огляду торговельної політики ЄС, відзначалась активна участь ЄС у діяльності СОТ, його лідерство у багатьох сферах, включаючи реформування СОТ, удосконалення системи вирішення спорів та досягнення багатосторонньої домовленості про тимчасовий апеляційний арбітраж, а також реалізацію спільних ініціатив, обговорень щодо взаємозв'язку торгівлі та охорони навколишнього природного середовища, посилення ролі жінок у міжнародній торгівлі тощо. Зазначалося, що ЄС є найбільшим донором технічної допомоги та програм розвитку потенціалу членів СОТ. Згадувалося про приділення значної уваги ЄС питанням лібералізації режиму торгівлі та розвитку дво- та багатосторонніх відносин шляхом укладення регіональних торговельних угод (на даний час ЄС укладено 44 такі угоди), угод про асоціацію, про партнерство та співробітництво, про повітряне сполучення, цифрове партнерство та захист особистих даних тощо. Особливий інтерес членів СОТ викликали аспекти торговельної політики ЄС, пов'язані з питаннями охорони навколишнього середовища та зміною клімату. Високо оцінюючи амбітні цілі ЄС у цій сфері, деякі учасники наголошували на тому, що відповідні заходи не повинні призводити до створення бар'єрів у торгівлі, закликаючи ЄС забезпечити неухильне дотримання правил СОТ під час їх імплементації. Водночас позитивно оцінювалися зміни у сфері інтелектуальної власності ЄС, включаючи запровадження нової унітарної патентної системи та розширення переліку продукції із статусом захищеного географічного зазначення [5].

Торгівля приносить багато переваг ЄС та його партнерам, наприклад нижчі ціни, більший вибір, вищу якість і кращі стандарти для споживачів і виробників. Торгівля також стимулює економічне зростання, створює робочі місця та сприяє інноваціям і конкурентоспроможності. Разом із тим, торгівля може підтримувати соціальні та екологічні цілі, такі як зменшення бідності, захист прав людини та боротьба зі зміною клімату. Однак торгівля також створює деякі проблеми, такі як пристосування до мінливих ринків, забезпечення чесною та етичною торговою практикою та збалансування інтересів різних зацікавлених сторін. Тому ЄС прагне проводити ефективну, прозору та інклюзивну торговельну політику [8].

До основних поточних викликів у сфері торговельної політики ЄС можна віднести:

1) вплив пандемії COVID-19 на торговельні потоки і ланцюжки поставок, а також необхідність скоординованої стійкої відповіді для підтримки відновлення світової економіки;

2) імплементація Угоди про торгівлю та співробітництво між ЄС та Великою Британією, яка встановлює умови нових відносин між сторонами після Brexit, а також управління невіршеними питаннями та суперечками, такими як Протокол щодо Північної Ірландії [3];

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

3) ратифікація та набуття чинності Угоди про асоціацію між ЄС і MERCOSUR, яка є найбільшою торговельною угодою, яку будь-коли укладав ЄС, і охоплює ринок із майже 800 мільйонами людей;

4) переговори щодо Всеосяжної угоди про інвестиції між ЄС та Китаєм, метою яких є покращення доступу до ринку, забезпечення рівних умов та забезпечення сталого розвитку для обох сторін;

5) започаткування Ради з торгівлі та технологій між ЄС та США, яка має на меті сприяти співпраці та координації з питань торгівлі та технологій, таких як цифрові стандарти, кібербезпека, штучний інтелект та потоки даних.

Таким чином, можна констатувати, що ЄС:

1) є однією з найбільших зовнішньоорієнтованих економік у світі;

2) найбільший єдиний ринок у світі. Вільна торгівля між його членами була одним із основоположних принципів ЄС, і він прагне покращувати світову торгівлю;

3) несе відповідальність за торговельну політику країн-членів. Держави-члени ЄС виступають спільно у світових торговельних відносинах. Формуючи спільну стратегію, ЄС має більшу впливовість в світових торговельних переговорах, ніж кожен окремих член [2; 6]. Кожна угода є унікальною та може передбачати зниження тарифів, правила щодо таких питань, як інтелектуальна власність чи сталий розвиток або положення про права людини. ЄС також залучає представників громадськості, бізнесу та неурядових організацій під час переговорів щодо торговельних угод або правил [4];

4) активно співпрацює з державами або регіональними угрупованнями для укладення торговельних угод. Ці угоди надають взаємовигідний доступ до ринків один одного. Компанії з ЄС можуть розвивати свій бізнес, а також можуть легше імпортувати сировину, яку вони використовують для виробництва своєї продукції;

5) підтримує та захищає промисловість і бізнес ЄС, працюючи над усуненням торговельних бар'єрів, щоб європейські експортери отримали справедливі умови та доступ до інших ринків. У той же час ЄС підтримує іноземні компанії практичною інформацією про те, як вийти на ринок ЄС;

6) співпрацює із СОТ, щоб допомогти встановити правила глобальної торгівлі та усунути перешкоди для торгівлі між членами СОТ.

Джерела та література

1. EU position in world trade / EU trade relationships by country/region / European Commission. URL: <http://surl.li/ncpgn>.

2. External trade / Summaries of EU legislation / Eur-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/07.html>.

3. Facts and figures on the European Union economy // Economy / European Union. URL: <http://surl.li/ncpgh>.

4. Negotiations and agreements / EU trade relationships by country/region / European Commission. URL: <http://surl.li/ncpgd>.

5. Огляд торговельної політики Європейського Союзу / Участь України в роботі регулярних органів СОТ / Міністерство економіки України. URL: <http://surl.li/ifisq>.

6. Statistical data on the EU's economic relations with its main trading partners / Statistics / European Union. URL: <http://surl.li/ncpfi>.

7. TIBR report 2018 / Trade and Investment Barrier Reports / CIRCABC. URL: <http://surl.li/ncpfd>.

8. Towards open and fair world-wide trade / Trade / European Union. URL: <http://surl.li/ncpey>.

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

І. В. Ковальчук – студент 2 курсу магістратури ОПП «Міжнародні економічні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
І. В. Кицюк – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та управління проєктами факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ДЛЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Малі та середні підприємства (МСП) – ключовий драйвер економіки. У Європейському Союзі налічується понад 23 млн малих і середніх підприємств, що становить 99 % усіх підприємств у ЄС, а також забезпечують дві третини загальної зайнятості у приватному секторі [4].

Підприємства відіграють важливу роль у створенні робочих місць і забезпеченні зростання після економічної кризи 2008 р., саме тому Європейський Союз має на меті створити середовище, яке б сприяло розвитку винахідливості, підприємництва та співпраці для максимізації власного потенціалу [1, с. 196].

Європейський Союз активно підтримує розвиток МСП [1, с. 199–200]:

- 1) створює сприятливе для бізнесу середовище;
- 2) сприяє розвитку підприємству;
- 3) покращує доступ до нових ринків й інтернаціоналізацію;
- 4) полегшує доступ до фінансів;
- 5) підтримує конкурентоспроможність й інноваційність малого та середнього бізнесу;
- 6) забезпечує ключові мережі підтримки та надає необхідну інформацію для малого та середнього бізнесу;
- 7) підтримує стартапи та розширює масштаби діяльності.

За допомогою Стратегії МСП для сталої та цифрової Європи (An SME Strategy for a Sustainable and Digital Europe) Європейська комісія хоче підтримати та розширити можливості МСП усіх розмірів і секторів: від інноваційних технологічних стартапів до традиційних ремесел. Стратегія пропонує дії, що ґрунтуються на трьох стовпах: розвиток спроможності та підтримка переходу до сталості й цифровізації; зменшення регуляторного навантаження та спрощення доступу до ринку; спрощення доступу до фінансування [3].

Наявні програми ЄС допомагають малим і середнім підприємствам отримати доступ до фінансування та ринків, а також підтримують підприємство, створення бізнесу, інтернаціоналізацію й зростання [2].

Так, загальні цілі Програми єдиного ринку ЄС (2021–2027 рр.) включають покращення функціонування внутрішнього ринку, зокрема для захисту та розширення можливостей громадськості, споживачів і підприємств, особливо МСП [4]:

– у межах цієї Програми є спеціальний бюджет (1 млрд євро), доступний для проєктів і заходів, пов'язаних із МСП. Основна мета полягає в тому, щоб допомогти впоратися з ключовими проблемами, з якими стикаються ці підприємства щодо забезпечення конкурентоспроможності та стійкості. Діяльність, що підтримують в межах компонента МСП цієї Програми, також зосереджена на таких цілях: сприяння підприємству, нові можливості для бізнесу (зокрема, з доступом до ринків), посилення конкурентоспроможності промислових екосистем, розвиток промислових ланцюжків доданої вартості;

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

– проекти та заходи, що підтримують в межах компонента МСП цієї Програми, зазвичай реалізують суб'єкти, які надають відповідну підтримку, й інші органи, залучені до співпраці з МСП. Деякі з цих проектів також надають фінансування від третіх осіб для МСП, які беруть участь у розробці, тестуванні та впровадженні рішень або послуг;

– Програма єдиного ринку та її компонент МСП – це не інвестиційна програма. Інші інструменти ЄС, наприклад, InvestEU та структурні фонди, забезпечують підтримку інвестицій у бізнес.

Кошти в межах програм ЄС зазвичай не надають як пряме фінансування. Переважно здійснюють підтримку через місцеві, регіональні чи національні органи влади або фінансових посередників – банки й організації венчурного капіталу, які здійснюють фінансування за допомогою фінансових інструментів.

Фінансові інструменти ЄС – це схеми розподілу ризиків. Прикладом є гарантії для фінансових посередників, які надають позики, здійснюють фінансування оренди або спільні інвестиції з фондами венчурного капіталу, підкріпленими фондами ЄС.

Остаточну підтримку надають авторитетні фінансові посередники – банки, лізингодавці, товариства взаємних гарантій, надавачі мікрофінансування та фонди венчурного капіталу. Вони «ближчі» до кінцевих бенефіціарів і, відповідно, більш кваліфіковані для оцінки їхніх потреб та ризиків. Рішення щодо надання позик, гарантій чи венчурного капіталу ухвалюють місцеві фінансові установи. Точні умови фінансування (сума, тривалість, відсоткова ставка та збори) залежать від фінансової установи. Фінансові інструменти ЄС зорієнтовані на ринок, асигнування країн не передбачені, а доступність фінансування залежить від зацікавленості місцевих фінансових установ, які беруть участь у схемі. Зазвичай фінансові посередники створюють індивідуальні продукти, що відповідають потребам МСП на їхньому ринку.

Європейська комісія використовує фінансові інструменти й допомагає країнам ЄС поширювати добрі практики у таких напрямках політики: позики та гарантії, венчурний капітал, бізнес-ангели, зростання фондових ринків, краудфандинг, фінтех/блокчейн.

Спільне опитування Європейської комісії та Європейського центрального банку щодо доступу до фінансування підприємств (Survey on the Access to Finance of Enterprises, SAFE) відстежує зміни в доступі до фінансування малого бізнесу [1, с. 202-203].

Основні фінансові ініціативи ЄС на бюджетний період 2021–2027 рр.:

- InvestEU, що є інструментом фінансової підтримки (наприклад, позики, гранти, капітал) для бізнесу, особливо для стартапів, малих і середніх компаній, які є високоінноваційними та не мають інвестицій для своїх проектів;

- поточна програма «Конкурентоспроможність підприємств малого та середнього бізнесу» (Competitiveness of Enterprises and Small and Medium-Sized Enterprises, COSME), що покращує доступ до кредитів і фінансування власного капіталу для малого бізнесу, залишається на підтримку ініціатив єдиного ринку;

- нова програма «Цифрова Європа» (The Digital Europe Programme (DIGITAL)), що спрямована на цифрову трансформацію МСП, зокрема на створення центрів цифрових інновацій у всіх європейських регіонах, щоб полегшити цифрову трансформацію малого бізнесу;

- ЄС має намір сприяти інноваціям і вдосконаленню дослідницької діяльності в контексті загальноєвропейської дослідницької програми «Горизонт Європа» (Horizon Europe). Подальшу підтримку інноваційним компаніям із високим технологічним потенціалом надаватиме Європейська рада з інновацій (Enhanced European Innovation Council, EIC) [5].

Щорічний звіт про діяльність Європейських МСП – це частина Огляду продуктивності МСП (SME Performance Review), одного з основних інструментів, який використовує Європейська комісія для моніторингу й оцінки прогресу країн у впровадженні Закону про малий бізнес ЄС на щорічній основі [1, с. 203].

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

Отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС є фактично вибором стратегічного вектору розвитку. Досвід ЄС має вагомим значення для України. Проте, за останні роки внаслідок економічних, політичних та військових обставин стан суб'єктів малого та середнього підприємництва в Україні значно погіршився, що вимагає постійних зусиль як з боку держави, так і власне суб'єктів бізнесу.

Таким чином, вирішення проблем розвитку МСП в Україні має стати одним із ключових напрямків державної політики, адже саме підприємства малого та середнього бізнесу сприятимуть значному підвищенню ефективності реалізації економічного потенціалу держави, оптимізації участі країни в міжнародному поділі праці, посиленні конкурентоспроможності національної економіки в цілому.

Джерела та література

1. Кицюк І. В. Бізнес і промисловість. *Зелений і безпечний Європейський Союз: монографія* / [А. О. Бояр (кер. авт. кол.), І. В. Кицюк, Н. І. Романюк та ін.]; за ред. А.О.Бояра, В.Й.Лажніка. Луцьк: Вежа-друк, 2023. 592 с. С. 193-207.

2. Business and industry. *European Union*. URL: https://european-union.europa.eu/priorities-and-actions/actions-topic/business-and-industry_en.

3. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. An SME Strategy for a sustainable and digital Europe. COM/2020/103 final. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0103>.

4. Small and medium-sized enterprises. *EUR-Lex*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/small-and-medium-sized-enterprises.html>.

5. The Negotiations of the EU budget 2021–2027: take-aways for digital SMEs. *European Digital SME Alliance*. URL: <https://www.digitalsme.eu/the-negotiations-of-the-eu-budget-2021-2027-take-aways-for-digital-smes/>.

А. Р. Бондаренко – студентка 2 курсу магістратури ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ПОЗИЦІЯ КРАЇН БЕНІЛЮКСУ ЩОДО ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄС

Науковий керівник:

С. М. Кулик – кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Європейський Союз вважають одним із найуспішніших інтеграційних об'єднань у світі, яке відзначається розробкою та застосуванням єдиної системи правил для всіх його учасників. Початок інтеграційних процесів припадає на 40-50-ті роки минулого століття і продовжується дотепер шляхом прийняття нових країн-членів та вдосконаленням сформованої єдиної економічної системи. Бельгія, Нідерланди та Люксембург займають позицію ініціаторів європейської інтеграції, які своїм досвідом підтверджують успішність об'єднувачих заходів з метою досягнення визначених цілей. Досвід та стратегії Бельгії,

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

Нідерландів та Люксембургу є важливим прикладом для інших країн, що прагнуть вступити до ЄС, враховуючи конфлікти, значення рівноправ'я між країнами та необхідність постійного розвитку [10].

В умовах геополітичних викликів Україна активно відстоює свою позицію щодо вступу до ЄС. Україна вперше висловила свій намір розвивати відносини з ЄС у Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 р., що визначала основні напрями зовнішньої політики. Далі цей стратегічний курс був підтверджений та розширений шляхом прийняття Стратегії інтеграції України до ЄС 11 червня 1998 р. та Програми інтеграції України до ЄС, схваленої 14 вересня 2000 р. [9].

Таблиця 1

Ключові етапи євроінтеграції України*

Дата	Подія
Березень 2014 р.	Укладення політичної частини Угоди про асоціацію після Революції Гідності
Червень 2014 р.	Підписання економічної частини Угоди, включаючи DCFTA (англ. Deep and Comprehensive Free Trade Area) – «Глибока та всебічна зона вільної торгівлі»
Вересень 2014 р.	Ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС
Грудень 2014 р.	Запуск консультативної комісії ЄС в Україні
Січень 2016	Початок функціонування DCFTA між Україною та ЄС
Червень 2017 р.	Набуття чинності Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у повному форматі
Вересень 2017 р.	Старт безвізового режиму для українців до ЄС
Жовтень 2021 р.	Укладення Угоди про спільний авіаційний простір
Березень 2022 р.	Приєднання України до ENTSO-E (European Network of Transmission System Operators for Electricity) – організація, яка об'єднує операторів передачі електроенергії
Червень 2022 р.	Надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС

* Складено за: [19].

Вибір Україною європейського напрямку розвитку вимагає від неї виконання низки рекомендацій, наданих Європейською Комісією після отримання статусу кандидата 23 червня 2022 р. Серед них виділимо сім важливих завдань:

- 1) Проведення необхідних реформ у Конституційному суді.
- 2) Продовження судової реформи для забезпечення незалежності судової системи.
- 3) Ефективна боротьба з корупцією, включаючи призначення керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП).
- 4) Активна діяльність з уникнення відмивання коштів та фінансової корупції.
- 5) Впровадження антиолігархічного законодавства для обмеження впливу олігархів у політиці та економіці.
- 6) Гармонізація аудіовізуального законодавства з європейськими стандартами для забезпечення свободи слова та незалежності медіа.
- 7) Зміни в законодавстві про національні меншини для захисту їхніх прав та підтримки міжетнічної взаємодії та толерантності [7].

Ці кроки у впровадженні реформ є ключовими для сприяння розвитку України в напрямку відповідності європейським стандартам і цінностям. Країни Бенілюксу, що утворюють важливу частину ЄС, підтримують процес євроінтеграції. Наприклад, у 2015 р. ратифікація Угоди про асоціацію Люксембургом стала важливим етапом на шляху України до європейської інтеграції, відзначивши зближення країни з ЄС та її відданість європейським стандартам. Декларація, укладена між Бельгією та Україною 26 листопада 2022 р., відіграла важливу роль у відображенні позитивних налаштувань обох країн щодо

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

євроінтеграції України, підкресливши підтримку України у її європейському курсі. Пізніше, 30 травня 2023 р., Сенат, Верхня палата парламенту Нідерландів, ратифікувала Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, що ще раз підтвердило сприятливе співробітництво між Нідерландами та Україною у контексті європейської інтеграції [13; 1; 5].

Взаємодія між Україною, Бельгією, Нідерландами та Люксембургом постійно еволюціонувала, набираючи нових форм та напрямків, адже вона відкриває нові можливості у сферах торгівлі, культурного обміну та політичного співробітництва. Двосторонні відносини України з Бельгією мають свої особливості та історію, адже Бельгія є важливим торговельним партнером для України в Європі. Її зацікавленість в Україні можна пояснити тісними торговельними зв'язками з Дніпропетровською, Одеською та Київською областями. Бельгійські компанії, зокрема, виявляють зацікавленість до імпорту залізних руд, мінерального палива, чорних металів, а також інших недорогочінних металів. За даними Державної служби статистики України, за результатами 2020 р. Бельгія посідає 11 місце за обсягами двосторонньої торгівлі товарами між Україною та Європою, що складає майже 2% від загального товарообігу європейських країн [2; 15].

Нідерланди є одним із найбільших інвестиційних та торговельних партнерів України в ЄС. Ця країна відома своєю високорозвиненою економікою та передовими технологіями, відіграє важливу роль у забезпеченні сталого розвитку та економічного зростання України. За останні роки українсько-нідерландська співпраця в енергетичній галузі стала ключовою. Використання передових енергоефективних та енергозберігаючих технологій мало на меті розвиток альтернативних джерел енергії для запобігання можливості енергетичного тиску на Європу з боку країни-агресора, а також продовження підтримки України з боку Нідерландів у контексті протистояння з Російською Федерацією. Крім того, Нідерланди виявили зацікавленість у співпраці в галузі агропромислового сектору, що було підтверджено висновками фінансистів нідерландського банку «ABN AMRO». Вони вбачають перспективи українського аграрного ринку і його привабливість для інвесторів, зокрема у сфері виробництва сільськогосподарської техніки та кормів. Те, що зараз в Україні функціонує майже п'ятсот підприємств з нідерландським капіталом, є цьому підтвердженням [18; 20].

Історія співробітництва між Україною та Люксембургом є прикладом прагматичних і взаємовигідних відносин. Ця невелика європейська країна виявила великий інтерес до України, особливо в контексті сучасних викликів. Співпраця охоплює різні сфери, включаючи сільське господарство, високі технології та освоєння космосу. Важливим аспектом є також інвестиційна активність Люксембургу. Станом на 2021 р. обсяг люксембурзьких інвестицій в українську економіку становив 1,18 млрд. дол. США. Ці інвестиції застосовують у різних галузях, включаючи промисловість, оптову та роздрібну торгівлю, будівництво та транспорт. У сфері космічних досліджень важливим є діалог між керівництвом Державного космічного агентства України (ДКАУ) та лідером у галузі супутникового зв'язку, люксембурзькою компанією – «Société Européenne des Satellites» (SES). Спільні обговорення стосуються перспектив співпраці у галузі експлуатації національної супутникової системи зв'язку «Либідь» та можливого будівництва космічних апаратів. Це свідчить про відкритість подальшої взаємовигідної співпраці між Україною та Люксембургом в сфері наукових та технічних інновацій [12; 13; 19].

Інтеграція України до ЄС не тільки відкриває нові можливості для країни, але й є стратегічним кроком у забезпеченні миру, стабільності та розвитку в Європі. Проевропейська орієнтація України, яка спостерігається в політичних змінах, проведених реформах та зміцненні демократичних інститутів, підкреслює стрімке просування до стандартів ЄС. Починаючи свій шлях з ратифікації Угоди про асоціацію та підписання зони вільної торгівлі з ЄС, країна продемонструвала свою здатність до суттєвих змін та вдосконалення у всіх сферах. Щодо співпраці з країнами Бенілюксу, вона допомагає Україні активно розширювати свою присутність на європейському континенті. Взаємодія

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

з країнами альянсу сприяє спільному обговоренню ключових аспектів, таких як демократія, права людини та стабільність в Україні. Однак різноманітність підходів країн Бенілюксу до євроінтеграції України визначають внутрішньополітичні та економічні умови цих країн, що впливає на їхню позицію в цьому питанні.

Позитивне ставлення:

Бельгія: активно підтримує вступ України до ЄС, висловлює підтримку заходів, спрямованих на підвищення рівня демократії та прав людини в Україні [23].

Нейтралітет:

Нідерланди: спірні думки. Більшість політичних партій виступають проти ідеї «корумпованої України в ЄС», зокрема, Народна партія за свободу і демократію, що очолює прем'єр-міністр М.Рютте. Проте соціал-ліберальна партія «Демократи 66» підтримує вступ України, вважаючи це кращою реакцією на російську збройну агресію [22]; Люксембург: незважаючи на підтримку початку переговорів, дата членства ще не визначена [21].

Отже країни Бенілюксу мають різні погляди на європейську інтеграцію України. Це свідчить про обережність щодо ризиків та відповідальності цих країн за процес.

Джерела та література

1. Антоніна Доломанджи. Україна та Бельгія підписали документ, який допоможе Києву з євроінтеграцією. URL: <https://www.unian.ua/politics/ukrajina-i-belgiya-pidpisali-deklaraciju-pro-pidtrimku-yevropeyskoji-perspektivi-ukrajini-novini-ukrajina-amp-12057732.html>.

2. Бельгія підтримує рух України до членства в ЄС та НАТО, сторони підписали декларацію. URL: <https://www.slovoidilo.ua/amp/2022/11/26/novyna/polityka/belhiya-pidtrymuje-ruh-ukrayiny-chlenstva-yes-ta-nato-storony-pidpysaly-deklaraciju>.

3. В Люксембурзі пройшов Бізнес-форум «Rapid Recovery of Ukraine». URL: <https://belgium.mfa.gov.ua/news/v-lyuksemburzi-projshov-biznes-forum-rapid-recovery-ukraine>.

4. Відділ зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації. Люксембург долучиться до підтримки малого та середнього бізнесу в Україні. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=5ddb5747-a87e-43bf-9782-5bc4b6d70f5e&title=LiuksemburgDoluchitsia>.

5. Дубенський В. Нідерланди проведуть референдум щодо асоціації Україна – ЄС. URL: <https://www.dw.com/uk/>.

6. Договірні-правова база українсько-бельгійських двосторонніх відносин в економічній сфері. URL: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/ugodi_z_ukrain/?country=blg.

7. Коломієць Д. Україна – ЄС: що ми маємо зробити у статусі кандидата і коли можливий вступ в Євросоюз. URL: <https://suspilne.media/253476-ukraina-es-so-mi-maemo-zrobiti-u-statusi-kandidata-i-koli-mozlivij-vstup-v-evrosouz/>.

8. Зеленський попросив країни Бенілюксу підписати декларації щодо перспективи членства України в ЄС. URL: <https://espresso.tv/zelenkiy-poprosiv-kraini-benilyuksu-pidpisati-deklaratsii-shchodo-perspektivi-chlenstva-ukraini-v-es?amp>.

9. Історія становлення відносин Україна – ЄС. URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es>.

10. Країни Бенілюкс: єдність економічного розвитку та місце у європейській спільноті. URL: <https://ev.fmm.kpi.ua/article/view/181697/181592>.

11. «Люксембург буде з Україною поки продовжуватиметься російська війна». URL: <https://dia.dp.gov.ua/lyuksemburg-bude-z-ukra%20%97noyu-poki-prodovzhuvatimetsya-rosijska-vijna/>.

12. Люксембург підтримує початок переговорів про вступ України в ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/11/13/7173447/>.

13. Люксембург. Особливості країни. URL: <https://i-lug.gov.ua/country/luxembourg>.

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

14. Нідерланди ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. URL: <https://www.ispc.org.ua/archives/4450>.
15. Богданьок О. Бельгія в Раді ЄС просуватиме членство України в Євросоюзі – Кулеба. URL: <https://suspihne.media/amp/612491-belgia-v-radi-es-prosuvatime-clenstvo-ukraini-v-evrosouzi-kuleba/>.
16. Оновлення медійного законодавства на шляху України в ЄС – Валентин Коваль зустрівся з Послом Королівства Бельгії в Україні. URL: <https://webportal.nrada.gov.ua/onovlennya-medijnogo-zakonodavstva-na-shlyahu-ukrayiny-v-yes-valentyn-koval-zustrivsyia-z-poslom-korolivstva-belgiyi-v-ukrayini/>.
17. Прем'єр Нідерландів відкинув можливість вступу України до ЄС у 2030-му. URL: <https://fakty.com.ua/ua/svit/20231006-premyer-niderlandiv-vidkynuv-mozhlyvist-vstupu-ukrayiny-do-yes-u-2030-mu/amp/>.
18. Чим є Україна для агробізнесу Нідерландів. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/03/16/7046324/>.
19. Свириденко Ю. Люксембург долучиться до підтримки малого й середнього бізнесу в Україні. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/liuksemburh-doluchytsia-do-pidtrymky-maloho-i-serednoho-biznesu-v-ukraini-iuliia-svyrydenko>.
20. Як Україна рухається до ЄС. URL: <https://minjust.gov.ua/m/yak-ukraina-ruhaetsya-do-es>.
21. Agence France-Presse. Ukraine Says It 'Has Fulfilled' EU Accession Reforms. URL: <https://www.voanews.com/amp/ukraine-says-it-has-fulfilled-eu-accession-reforms-/6992403.html>.
22. How was the European Union formed and how could Ukraine help it. URL: https://visitukraine.today/blog/2839/how-was-the-european-union-formed-and-how-could-ukraine-help-it#google_vignette.
23. Dickinson P. Historic progress: Ukraine receives green light for EU membership talks. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/historic-progress-ukraine-receives-green-light-for-eu-membership-talks/>.

A. Bobier – student 2 roku II stopnia
Wydział stosunków międzynarodowych
Uniwersytet w Białymstoku

EUROPEJSKA POLITYKA ENERGETYCZNA W ŚWIETLE FRANCUSKO-NIEMIECKIEGO SPORU O ENERGIĘ ATOMOWĄ

Wstęp

W kontekście przeciwdziałania negatywnym skutkom zmian klimatu kluczowa jest konsekwentność w wykonywaniu proekologicznych działań na szczeblu państwowym. Zauważalne są przy tym rozbieżności w interpretacji niezbędnych kroków do wykonania przez różne państwa Europy. Dlatego też bardzo ważna jest wspólna polityka energetyczna Unii Europejskiej, która koordynuje działania państw członkowskich w zakresie wypełniania wspólnych strategii klimatycznych. Od czasu agresji Federacji Rosyjskiej na Ukrainę znacznie wzrosło znaczenie uniezależnienia się państw UE od dostaw surowców z Rosji. Ma to na celu izolację gospodarczą i energetyczną FR od Europy. Celem artykułu jest analiza celów, tendencji oraz rozbieżności w wizji tworzenia europejskiej strategii rozwoju energetyki na przykładzie różnych perspektyw dwóch wiodących krajów UE.

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

Europejska Polityka Energetyczna

Unia Europejska wywodzi się pośrednio ze wspólnot europejskich, tj. m.in. Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali. Wymienione w nazwie organizacji surowce podkreślały przemysłowo-ekonomiczne powiązania krajów Europy, zaś pewnego rodzaju poprzednikiem europejskiej współpracy energetycznej była Europejska Wspólnota Energii Atomowej (Euratom).

W 2015 r. Komisja Europejska uchwaliła strategię wspólnej polityki energetycznej. Ma ona na celu zintegrowanie europejskiego rynku energetycznego, poprzez intensyfikację połączeń sieciowych pomiędzy państwami członkowskimi UE i zwiększenie wewnętrznej konkurencji, co docelowo ma wpłynąć na niższe ceny energii. Jako kolejny główny cel postawiono dywersyfikację źródeł dostaw surowców, zwiększając znaczenie Skandynawii oraz Azji Centralnej, co wywołane zostało pogorszeniem relacji z Rosją po aneksji Krymu w 2014. Wspólna polityka energetyczna ma w swoich założeniach zmniejszyć zależność UE od importu oraz zapewnić pewną pozycję Europy na światowym rynku. Zwrócono uwagę na potrzebę rozwoju LNG, czyli skroplonego gazu ziemnego oraz nisko- oraz nieemisyjnych źródeł energii [1, s. 1].

W 2019 r. uchwalony został tzw. Europejski Zielony Ład (European Green Deal). Zakłada dążenie Europy do stania się pierwszym «kontynentem neutralnym dla klimatu». Zakłada on jedność wszystkich krajów Europy w dążeniu do tego celu [16, s. 2-3]. W dokumencie zwrócono uwagę na potrzebę dostarczania taniej i bezpiecznej energii na rynku UE. Wśród wymienionych źródeł znalazły się niskoemisyjny gaz oraz wodór, na które to należy położyć szczególną uwagę w rozwoju innowacji energetycznych [16, s. 7].

Obecnie główną strategią UE na polu energetyki w połączeniu z ideą zrównoważonego rozwoju jest *Gotowi na 55* (ang. *Fit for 55*). Obejmuje ona nie tylko sferę energetyczną, lecz w praktyce ogół działalności gospodarczej. Głównym celem jest zmniejszenie do 2030 r. emisji gazów cieplarnianych o 55% w porównaniu z poziomem z 1990 r. W dalszej perspektywie planowane jest osiągnięcie Net-zero (emisja dwutlenku węgla na poziomie nie wyższym, niż jego pochłanianie). Cel ten jest wyznaczony na rok 2050 [4, s. 1-3].

Charakterystyka źródeł energii we Francji i w Niemczech

Zdecydowanie najważniejszym źródłem energii we Francji są elektrownie jądrowe. Przez lata energetyka jądrowa była dumą Francji, gdyż uniezależniła kraj od importu zza granicy, przy czym sprawiała, że mimo braku złóż naturalnych, Francuzi potrafili sprzedawać ją poza granice swojego państwa. Francja jest krajem o największym udziale atomu w swoim miksie energetycznym [13, s. 1-2]. Za produkcję energii nuklearnej od 1946 r. odpowiedzialny jest państwowy koncern EDF. W szczytowym momencie w 2005 r. produkował 575 TWh energii z reaktorów atomowych [13, s. 1-2]. W 2010 r. UE naciskała na restrukturyzację spółki, w celu demonopolizacji i wprowadzenia konkurencji na rynku francuskim. Spowodowało to osłabienie państwowego giganta, zmniejszając również liczbę jego klientów. Problemem okazało się również niszczenie starszych reaktorów spowodowane korozją. Na przełomie 2021 i 2022 r. Francja ze względu na zamknięcie 10 z 56 swoich elektrowni, musiała zacząć importować energię z, według Francuzów, bardzo słabych energetycznie Niemiec [9].

Niemiecki mikś energetyczny opiera się głównie na paliwach kopalnych – ropie naftowej i gazie ziemnym. Są one importowane z zagranicy. Jeszcze w 2013 r. 95% gazu ziemnego w Niemczech pochodziło z dostaw z trzech krajów – Rosji, Norwegii i Holandii [8, s. 5]. Właśnie dostawy surowców z Rosji do Niemiec, między innymi poprzez inwestycje jak rurociąg Nord Stream i Nord Stream 2 stanowiły największy problem w dywersyfikacji źródeł energii w Niemczech. Powiązania z Rosją były konsekwencją prowadzonej od czasów Williego Brandta *ostpolitik*. Po zjednoczeniu Niemiec, prowadzenie interesów z Moskwą miało według liberalnej myśli politycznej osłabiać autorytaryzm w Rosji i zbliżać ją do Zachodu poprzez zasadę «*Wandel durch Handeln*» [15, s. 4-6]. Krokiem w stronę dekarbonizacji miała być *Energiewende*, ogłoszona w 2010 roku, która oprócz strategii rozwoju odnawialnych źródeł energii, postawiła energię gazową ponad atomową. Długotrwałym celem miało być całkowite zastąpienie energii jądrowej przez OZE [12, s. 13].

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

Elektrownie atomowe w Niemczech jeszcze w latach 90. XX w. generowały 30% energii elektrycznej. Jednak od już od lat 70. rosła liczba przeciwników atomu, następnie przekształcając się w środowisko polityczne w postaci partii Zielonych. Sprzeciw wobec energii jądrowej wzrósł gwałtownie po katastrofie w Czarnobylu. W 2000 r. rząd SPD i Zielonych zdecydował o stopniowym wygaszaniu elektrowni atomowych w Niemczech. Po katastrofie elektrowni w Fukuszymie w 2011 r. do antyatomowego stronnictwa dołączyli chadecy. Rząd Angeli Merkel ogłosił odejście od energii atomowej do końca 2022 r. Ostatecznie trzy ostatnie elektrownie zostały wygaszone 15 kwietnia 2023 r. [7].

Spór francusko-niemiecki o energię atomową

Nowy rozdział w polityce europejskiej, który otworzyła rosyjska zbrojna napaść na Ukrainę odznaczał się potrzebą przededefiniowania zarówno kierunku działań unijnej dyplomacji jak i polityki energetycznej. Podjęto więc działania legislacyjne mające na celu uporządkować kwestie produkcji energii w Unii Europejskiej. Według francuskiego ministra finansów Bruno Le Maire'a celem jest umożliwienie krajom członkowskim samodzielne wytwarzanie energii przez państwa członkowskie i zwiększenie konkurencyjności UE względem USA i Chin [8].

Pojawił się jednak spór między dwoma najważniejszymi krajami w UE – Francją i Niemcami o uznanie energii atomowej jako priorytetowej w przyszłej polityce energetycznej. Z racji istnienia tzw. mechanizmu cen krańcowych, wiążących ceny energii z cenami najdroższego surowca, na obecnej sytuacji cierpiała Francja, która zmuszona była płacić wyższe ceny za własną i relatywnie tanią energię jądrową. Emmanuel Macron zmanifestował chęć uwolnienia z tego systemu francuskich elektrowni. Paryżowi zależy zatem, by do priorytetów rozwojowych wpisać energię nieemisyjną, jaką jest energia atomowa [14].

Inna jest jednak perspektywa niemiecka. Niemcy z racji wygaszania elektrowni atomowych optują za legislacją faworyzującą energię odnawialną, która jest znacznie mocniej rozwijana w ich kraju. W dodatku pojawiły się zarzuty wobec Francji, że finansując energię elektryczną za pomocą znacjonalizowanego giganta EDF, mogą doprowadzić do faworyzowania francuskich firm w konkurencji z przedsiębiorstwami niemieckimi [14]. Misję zniechęcenia Francuzów wobec atomu miały wykonywać niemieckie think-tanki, które wg. dziennika L'Express prowadziły we Francji szkolenia i stypendia krytykujące energię nuklearną [19].

Stronę niemiecką w tym sporze wspierały tradycyjnie antyatomowe Austria oraz Luksemburg. Wizję francuską zaś popierały szczególnie kraje Europy Środkowo-Wschodniej, widząc rozwój energii atomowej jako skuteczniejszy sposób na niezależność surowcową. Ostatecznie 17 października 2023 r. podczas spotkania w Luksemburgu Niemcy zdecydowały się pozwolić na francuskie wsparcie państwowe i w ramach UE w zakresie energii atomowej. Zakończyło to wielomiesięczny spór wstrzymujący proces uchwalania wspólnej unijnej polityki energetycznej [6]. Obecnie możliwe będzie fundowanie rozwoju nowych elektrowni atomowych w UE w ramach polityki, której dalszym procesem legislacyjnym zajmuje się obecnie Parlament Europejski [20].

Podsumowanie

Europejska polityka energetyczna mimo wyraźnie postawionych podstawowych celów wyrażonych w uchwale z 2015 r. oraz strategiach *Green Deal* oraz *Fit for 55* napotyka na różnice w wizjach Francji i Niemiec wynikające z ich wewnętrznej polityki energetycznej. Spór między nimi może obrazować brak pełnej solidarności w ramach UE i zmniejszać wydajność w działaniu wspólnoty, względem innych geopolitycznych gigantów jak Chiny i USA. Zbrojna agresja Rosji na Ukrainę w 2022 r. i wynikająca z niej niemiecka *Zeitenwende* sprawiła jednak pogorszenie wizerunku Niemiec przez prowadzoną poprzednio politykę wobec Moskwy. Osłabienie pozycji RFN wymusiło ostatecznie ustępstwa wobec Francji i wspierających ją innych krajów europejskich. Obecne działania są niejako triumfem energetyki wspieranej (lub też sterowanej) państwowo nad tendencjami prywatyzacyjnymi.

ROZDZIAŁ 4. EUROPEJSKI SOJUSZ: POLITYKA, STRATEGIA, ROZWIĄZANIE

Źródła i literatura

1. *A framework Strategy from a Resilient Energy Union with a Forward-Looking Climate Change Policy*, Communication from the Commission for the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee, The Committee of the Regions and the European Investment Bank, COM/2015/080 final.
2. Chazan Guy, White Sarah, Abboud Leila, *Germany seeks 'grand bargain' with France over energy*, Financial Times 04.10.2023. URL: <https://www.ft.com/content/8a57f1be-20cb-4632-aecd-1a68f5211057>.
3. *Dlaczego Niemcy odeszli od atomu? Przyczyny, skutki i konsekwencje dla Europy*, OSW-Ośrodek Studiów Wschodnich 26.04.2023. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eFm22a9Zt9A>.
4. *'Fit for 55': Delivering the EU's 2030 Climate Target on the way to climate neutrality*, Communication from the Commission for the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee, The Committee of the Regions, COM/2021/550 final.
5. Gizińska Ilona, Sadecki Andrzej, *Rosyjski atom na Węgrzech: rosnąca rola Francji*, Ośrodek Studiów Wschodnich 04.07.2023. URL: https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/Komentarze%20OSW%20520_0.pdf.
6. Hancock Alice, *Germany caves in to French demands over EU electricity market reform*, Financial Times 04.11.2023. URL: <https://www.ft.com/content/73629c7f-d8a8-4d31-9487-02301c9fe894>.
7. Kędzierski Michał, *Dokonano się: koniec atomu w Niemczech*, Ośrodek Studiów Wschodnich 21.04.2023. URL: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-04-21/dokonano-sie-koniec-atomu-w-niemczech>.
8. Lawder David, *France, Germany close to EU energy market reform deal, finance minister LeMaire says*, Reuters 12.10.2023. URL: <https://www.reuters.com/business/energy/france-germany-close-eu-energy-market-reform-deal-le-maire-2023-10-12/>.
9. Maślanka Łukasz, *Kryzys energetyczny we Francji*, Biuletyn PISM nr 32 (2451) 18.02.2022, Polski Instytut Stosunków Międzynarodowych. URL: <https://www.pism.pl/publikacje/kryzys-energetyczny-we-francji>.
10. Młynarski Tomasz, *Unia Europejska w procesie transformacji energetycznej*, Krakow International Studies/ URL: 1/2019, <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=809499>.
11. Molo Beata, *Problem zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego Niemiec w kontekście stopniowej rezygnacji z użytkowania elektrowni jądrowych*, Przegląd Zachodni 02/2013. URL: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=259950>.
12. *Niemiecka Transformacja Energetyczna. Fakty*, Heinrich Boll Stiftung Warszawa 2015. URL: <https://pl.boell.org/pl/2016/02/03/cala-prawda-o-energiewende-niemiecka-transformacja-energetyczna-w-faktach-i-liczbach>.
13. Olkusiński Tadeusz, *Analiza struktury produkcji energetycznej we Francji i w Polsce*, Polityka Energetyczna T. 16 3/2013.
14. Sawicki Bartłomiej, *Francja zaostrza ton w energetycznej rozgrywce z Niemcami. Polska może zyskać*, Rzeczpospolita 04.10.2023. URL: <https://energia.rp.pl/atom/art39217161-francja-zaostrza-ton-w-energetycznej-rozgrywce-z-niemcami-polska-moze-zyskac>.
15. Stępin Arkadiusz, *Niemiecka «Zeitenwende». Głęboka zamiana czy trwałe zawirowanie?*, Analiza CSM 06/2022, Centrum Stosunków Międzynarodowych. URL: <https://csm.org.pl/analiza-csm-niemiecka-zeitwende/>.
16. *The European Green Deal*, Communication from the Commission for the European Parliament, The Council, The European Economic and Social Committee, The Committee of the Regions, COM/2019/650 final.

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

17. White Sarah, Hancock Alice, Pitel Laura, *The nuclear dispute driving a wedge between France and Germany*, Financial Times 15.10.2023. URL: <https://www.ft.com/content/b1dbd7b4-d8b9-45eb-bd18-4976f7c9af5e>.

18. Wiech Jakub, *Bruksela niszczy Energiewende? «Czerwone światło dla niemieckich mocy gazowych»*, Energetyka24 26.06.2023. URL: <https://energetyka24.com/gaz/analizy-i-komentarze/bruksela-zniszczy-energiewende-czerwone-swiatlo-dla-niemieckich-mocy-gazowych-komentarz>.

19. Wiech Jakub, *Francja: Niemcy poprzez fundacje osłabiają przemysł jądrowy*, Energetyka24 29.06.2023. URL: <https://energetyka24.com/atom/analizy-i-komentarze/francja-niemcy-poprzez-fundacje-oslabiaja-przemysl-jadrowy-komentarz>.

20. Wiech Jakub, *Niemcy ustępują w sprawie atomu. Duży sukces Francji w UE*, Energetyka24 18.10.2023. URL: <https://energetyka24.com/atom/wiadomosci/niemcy-ustepuja-w-sprawie-atomu-duzy-sukces-francji-w-ue>.

Я. О. Пасічник – студент 2 року магістратури Навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

ПОЛІТИКА ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ЗАХОДІВ ЯК МЕТОД ПОДОЛАННЯ ПАНДЕМІЇ COVID-19: ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПИ

Науковий керівник:

М. М. Бессонова – кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка

В умовах російсько-української війни більшість інших проблем міжнародних відносин на певний час відійшли на другий план. Тим не менш, пандемія COVID-19 та її наслідки все ще зберігають свою актуальність для сучасних країн та регіонів світу, вчені відкривають нові штами вірусу, який викликав пандемію, тож загроза ще не минула, якщо розглядати її у світових масштабах.

Швидке поширення пандемії COVID-19 стало глобальним викликом, що вимагав швидкого пошуку ефективної протидії. Аналіз досвіду країн світу та регіональні особливості реагування на нову загрозу є важливим для врахування цього досвіду, а також помилок та недоліків для подальшої боротьби з масовими епідеміями. Тому ця проблематика залишається актуальною. Метою цієї публікації є узагальнення основних вимірів політики деяких країн Європи, оскільки географічно поширення пандемії відбувалося зі сходу на захід, тож європейський досвід є цікавим саме для України.

Укладачі аналітичної записки «Пандемія COVID-19 в ЄС» програми Регіональних ініціатив та сусідства та Європейських студій Ради зовнішньої політики «Українська призма» визначили основні виміри тих загроз, які постали перед європейськими країнами на початку пандемії:

1) криза системи охорони здоров'я, що мала потенціал спровокувати соціально-економічну кризу;

2) криза забезпечення базових принципів функціонування ЄС, зокрема свободу пересування у рамках Шенгенської зони чи солідарність у відповідь на спільні загрози;

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

3) здатність інституцій ЄС своєчасно надавати допомогу чи принаймні координувати відповіді держав-членів у кризових ситуаціях;

4) загострення внутрішньополітичних дискусій євроскептиків щодо пошуку державами-членами ЄС індивідуальних шляхів протидії COVID-19;

5) вразливість ЄС через інформаційну пандемію («infodemic»), спричинену надміром низькоякісного неправдивого контенту, поширюваного через соціальні мережі, що впливало на суспільні настрої та політичні рішення [1, с. 4-5]. Зазначимо, що на думку авторів аналітичної записки Росія відіграла у цьому подвійну роль. З одного боку саме вона сприяла поширенню дезінформації про коронавірус та тим саме підтримувала євроскептичні настрої в країнах ЄС, що стало одним з інструментів російської тактики розхитування ЄС зсередини, намагання вплинути на довіру європейців до інституцій ЄС. З іншого боку, пандемія створила сприятливу можливість для РФ аби спробувати розпочати дискусію про скасування санкцій проти неї, запроваджених через анексію Криму. Так, надсилання обладнання до лікарень Італії мало спрацювати на покращення іміджу Росії та створити передумови для обговорення зняття санкцій [1, с. 6].

Крім тих заходів, які здійснювали в рамках діяльності ООН, яка власне і надала хворобі COVID-19 статус пандемії, у всіх регіонах світу формувалися свої власні підходи до боротьби з коронавірусом [4]. На початку формування загальноєвропейського підходу щодо реагування на пандемію було проблематичним. Це було пов'язано з кількома чинниками, серед яких: відсутність досвіду загальноєвропейських структур оперативно реагувати на такі виклики; охорона здоров'я залишається національною прерогативою; швидке поширення пандемії, що унеможливило оперативну узгоджену реакцію бюрократичних структур ЄС. Тим не менш вже на середину березня 2020 р. інституції ЄС представили низку ініціатив з пом'якшення наслідків пандемії економічними інструментами. Фокус таких ініціатив був зосереджений на збереженні цілісності єдиного ринку ЄС, наданні підтримки громадянам та підприємствам ЄС та визначенні заходів оперативного реагування для підтримки стабільності та солідарності держав-членів ЄС.

Експерти Міжнародного центру перспективних досліджень, який є одним з провідних незалежних аналітичних центрів України, що беруть участь у розробці й аналізі державної політики, вже у березні 2020 р. зробили огляд перших оперативних кроків країн Європи, здійснених як на загальноєвропейському, так і на національному рівнях у контексті першої реакції на виклики пандемії та локдауну [3]. Україні доцільно вивчити ці кроки, щоб використовувати найбільш позитивні практики у майбутньому.

Для початку, доцільно розглянути заходи, які запроваджували країни-члени ЄС в боротьбі з пандемією COVID-19 загалом. Серед найпоширеніших заходів виділимо «соціальне дистанціювання» та «несуттєве пересування».

Запровадження та популяризація такого поняття як «соціальне дистанціювання» стало одним з перших засобів боротьби з коронавірусом. Дотримання соціальної дистанції у місцях потенційних скупчень людей стало однією з найбільш поширених практик у більшості країн Європи та інших регіонів світу. Зазначимо, що масово у ЗМІ почали поширювати рекламні кампанії, що пропагували обмеження рукоштовань та зменшення фізичних контактів між людьми, до цього залучали відомих людей (політиків, акторів, спортсменів). До заходів соціального дистанціювання належить закриття шкіл, значне зменшення присутності людей у робочих колективах, карантин, запровадження самоізоляції, санітарні зони тощо. Таку ж практику використовували на території України в період пандемії COVID-19.

Іншим поширеним засобом стало введення поняття «несуттєве пересування» та обмеження подібних пересувань. Тобто в країнах світу, та зокрема Європейського союзу визначалося «суттєве» та «несуттєве» пересування, на які встановлювалися певні обмеження. Так, суттєвими вважались пересування по населеному пункту, які мають поважну причину: в магазин за продуктами харчування, в аптеку за необхідними ліками, на роботу, звичайно, якщо людина працює офлайн. В урядах країн ЄС прекрасно

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

розуміли, що вказане обмеження може призвести до негативних економічних наслідків, тому була пропрацьована окрема політика, спрямована на роботу з роботодавцями, для чіткого відсіву працівників, які без нанесення збитку підприємству можуть працювати онлайн. До «несуттєвих поїздок» відносилися поїздки на далекі відстані, мандрівки, туризм тощо. Тобто, до Європи та до шенгенської зони зокрема істотно обмежувався в'їзд великої кількості потенційних носіїв COVID-19, що могли приїхати з-за кордону [3].

Обмежувальні заходи запроваджували на загальноєвропейському і на національному рівнях. Спробуємо узагальнити ті заходи, що їх найчастіше запроваджували у країнах Європи.

Так, заборонили всі масові заходи (у тому числі вистави, концерти, спортивні змагання, похорони та весілля, церковні служби тощо); заборонили збиратися навіть у невеличких групах; запровадили обмеження у годинах роботи або повністю закрили бари й ресторани, деяким дозволили працювати тільки для готування їжі на винос; запровадили обмеження або повну заборону на в'їзд до країни; обмежили рух громадського транспорту у містах.

Через запроваджений карантин закривали заклади освіти, ТРЦ, великі музеї, театри, філармонії та опери, кінотеатри та театри, перукарні, салони краси, казино, стадіони та спортзали, гірськолижні курорти, заборонялися спортивні пробіжки та велосипедні тренування. Наслідком обмежувальних заходів стало передчасне завершення спортивних змагань (в Австрії зупинилася хокейна ліга, призупинила матчі футбольна бундеслига [3]). Населення закликали мінімізувати контакти дітей з представниками старшого покоління, яке вважали головною групою ризику, впроваджували санітарний контроль на кордонах між країнами Європи.

Крім означених універсальних обмежень, у кожній країні була специфіка. Так, різною була мінімальна кількість осіб, які могли збиратися разом: у Нідерландах діяла заборона на зібрання понад сто осіб, в Австрії не можна було збиратися у групах понад п'ять, у Бельгії понад три особи. У деяких країнах такі обмеження викликали стихійні протести проти поліції та сутички з нею (в Іспанії); в інших країнах вводили комендантську годину (у Сербії та в Австрії – у федеральній землі Тіроль, що на кордоні з Італією). В Іспанії три автономії (Каталонія, Валенсія та Балеарські острови) перекривали дороги й припинили залізничне та авіасполучення з іншими частинами країни. У Нідерландах заборонили пасажирські рейси з Китаю, Ірану, Італії та Південної Кореї, у той час як у деяких країнах були заборонені міжнародні рейси зовсім (Латвія).

Також запроваджували каральні підходи – суворі штрафи за порушення карантину і недотримання обмежувальних заходів. Сума штрафів та дії, за які їх могли накласти на правопорушника, були різними: порушення правил карантину у ФРН карали штрафом до 450 тис. євро або позбавленням волі на термін до двох років, в Австрії – від 1450 до 3600 євро, у Бельгії – 700 євро, у Польщі – у розмірі 5 тис. злотих (1150 євро), в Іспанії – від 100 до 30 тис. євро, в Італії порушникам карантину загрожував штраф 206 євро або три місяці в'язниці, а якщо карантин порушувала інфікована особа – до 21 року в'язниці [3].

Як зазначено в аналітичному огляді експертки з міжнародних комунікацій Аналітичного центру ADAstra Н. Деркач, – пандемія спровокувала необхідність переоцінки глибокого рівня інтеграції, якої сягнув світ в контексті глобалізації. На її думку, ця криза висвітлила зворотній бік глибокої міжнародної інтеграції, а саме – роздмухала страх щодо іноземців (як осіб, які становлять загрозу потенційного зараження від смертельної хвороби) та надала легітимності національним урядам обмежувати рух потоків людей та обмежувати міжнародну торгівлю [2].

Отже, переважна більшість заходів із подолання пандемії була спрямована на запобігання її розповсюдження, зниження рівня захворюваності через мінімізацію контактів між людьми, що запроваджувалося переважно обмежувальними заходами, заборонами та штрафами. Це підняло низку питань щодо дотримання прав людини та необхідності пошуку балансу між необхідністю мінімізувати поширення пандемії та

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

зберегти право людини на свободу пересування. Слід відзначити, що реакція урядів європейських держав не обмежувалася тільки заборонами. Так, у країнах Європи була створена низка заходів економічної та фінансової підтримки для малого та середнього бізнесу, втім це відбувалося не одразу. Це, а також низка інших питань потребують подальшого розгляду для кращого розуміння які із запроваджених засобів були дієвими, а які навпаки поглибили економічні, соціальні та політичні проблеми у суспільствах.

Джерела та література

1. Аналітична записка «Пандемія COVID-19 В ЄС: егоїзм, солідарність чи поширення впливу?». *Рада зовнішньої політики «Українська призма»*, 2020. 55 с. URL: <https://prismua.org/wp-content/uploads/2020/05/COVID19EU.pdf>.

2. Деркач Н. Чи стане коронавірус кінцем глобалізації? *ADASTRA*. 27.04.2020. URL: <https://adastra.org.ua/blog/chi-stane-koronavirus-kincem-globalizaciyi>.

3. Як борються з COVID-19 у світі: варіанти урядових рішень. *Міжнародний центр перспективних досліджень*. 27.03.2020. URL: <https://icps.com.ua/yak-boryutsya-z-covid-19-u-sviti-varianty-uryadovykh-rishen/>.

4. UN Response to COVID-19. URL: *United Nations official website*. <https://www.un.org/en/coronavirus/UN-response>.

Р. І. Коцан – доктор політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій факульту міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

БЕЗПЕКА КОРДОНІВ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Безпека кордонів належить до заходів і стратегій, спрямованих на забезпечення та захист національних кордонів країни від різних загроз і викликів. Ця безпека може включати в себе заходи з контролю кордонів, моніторингу, прикордонного патрулювання, запобігання нелегальній міграції, боротьби з контрабандою, а також військовий захист кордонів у випадку необхідності. Розглянемо проблематику безпеки кордонів на прикладі Європейського Союзу.

Безпека кордонів має велике значення для країн та регіонів з точки зору національної безпеки та стабільності. Добре забезпечені кордони можуть запобігти незаконному проникненню, тероризму, організованій злочинності, розповсюдженню наркотиків, зброї, контрабанді та іншим загрозам. Крім того, безпека кордонів є важливим елементом для забезпечення миру і співпраці між країнами.

Забезпечення безпеки кордонів також передбачає обмін досвідом та кращими практиками між країнами, навчання та співпрацю у сфері безпеки. Загальна інформація про безпеку кордонів є важливою для розуміння заходів, які приймають для забезпечення безпеки та стабільності в різних регіонах світу.

Важливість безпеки кордонів для ЄС важко переоцінити, оскільки ця організація ставить перед собою низку стратегічних цілей і завдань, пов'язаних зі збереженням стабільності, безпеки та добробуту для своїх країн-членів та їх громадян.

ЄС стикається зі значними потоками мігрантів, які намагаються незаконно перетнути кордони для в'їзду на його територію. Забезпечення безпеки кордонів допомагає запобігти нелегальній міграції та контролювати потоки мігрантів, що може впливати на соціальну та економічну стабільність країн-членів.

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

Терористи можуть використовувати незахищені кордони для переміщення і обміну інформацією. Забезпечення безпеки кордонів допомагає виявляти і завершувати терористичні загрози на ранніх стадіях, запобігає їхньому поширенню. Контрабанда, така як незаконний обіг наркотиків, зброї та інших товарів, може призвести до злочинності та загроз для громадянської безпеки. Контроль кордонів допомагає у протидії контрабанді та збереженні законного порядку.

ЄС має одну економічну зону, і безпека кордонів відіграє важливу роль у захисті економічних інтересів її країн-членів. Це стосується як торгівлі товарами, так і захисту інтелектуальної власності та конкурентних переваг. Безпека кордонів сприяє збереженню миру та стабільності в регіоні. Країни ЄС, що поділяють спільні кордони, співпрацюють у сфері безпеки для запобігання конфліктам і розвитку спільних стратегій. Також ЄС активно співпрацює з іншими міжнародними організаціями та країнами щодо безпеки кордонів. Ця співпраця сприяє розвитку міжнародних стандартів і підвищує рівень безпеки на глобальному рівні.

Загалом, безпека кордонів є ключовою складовою безпеки, стабільності та процвітання для країн-членів Європейського Союзу. Це робить її важливою темою для дослідження і розуміння в контексті європейської політики та безпеки. У системі ЄС існують різні органи та агентства, які забезпечують безпеку кордонів та координують заходи у цій сфері. Одним із найважливіших органів забезпечення безпеки в ЄС є Європейське агентство з охорони зовнішніх кордонів країн-членів, відомий як *Frontex* (з англійської – «*Frontières extérieures*»), є агентством ЄС, створеним для забезпечення безпеки кордонів ЄС та координації заходів з контролю прикордонного простору. *Frontex* був створений у 2004 р. і має свою штаб-квартиру в Варшаві (Польща).

Головними функціями *Frontex* є: координація, моніторинг, навчання та розвиток спільних стандартів. *Frontex* відповідає за координацію діяльності на кордонах між країнами-членами ЄС та країнами, що входять до Шенгенської зони. Це включає в себе спільне проведення операцій на кордонах та обмін інформацією між країнами щодо прикордонного контролю. Також *Frontex* проводить розвідку та моніторинг кордонів, щоб виявляти незаконні перетини та інші потенційні загрози на прикордонному просторі. Ця інформація служить для забезпечення оперативної реакції та контролю.

Frontex може організовувати операції на кордонах для запобігання нелегальній міграції, контрабанді та іншим загрозам. Ці операції можуть включати в себе роботу на морі, на повітряних кордонах та на суші. Агентство проводить навчання для прикордонних служб країн-членів ЄС, сприяє розвитку спільних стандартів і процедур щодо контролю кордонів. *Frontex* грає ключову роль у забезпеченні безпеки кордонів Європейського Союзу, сприяє збереженню стабільності та контролю на прикордонному просторі. Це агентство також допомагає країнам-членам ЄС спільно реагувати на виклики, пов'язані з прикордонною безпекою, та розвивати спільні стратегії та підходи [4].

Ще одним органом, який забезпечує безпеку кордонів є Європейська служба зовнішньої дії (*European External Action Service, EEAS*), яка відповідає за формування та реалізацію зовнішньої політики ЄС, включаючи питання прикордонної безпеки. Вона співпрацює з країнами-партнерами ЄС та іншими міжнародними організаціями з питань безпеки кордонів.

Європейське поліцейське управління (*European Police Office, Europol*) спеціалізується на боротьбі з організованою злочинністю та тероризмом, включаючи питання, пов'язані з безпекою на кордонах [3].

Європейське агентство з морської безпеки (*European Maritime Safety Agency, EMSA*): *EMSA* спеціалізується на безпеці морських кордонів ЄС і забезпечує координацію та технічну підтримку в цій сфері.

Європейське оборонне агентство (*European Defence Agency, EDA*) сприяє розвитку військових спроможностей ЄС та співпраці в галузі безпеки.

РОЗДІЛ 4. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК

Ці органи та агентства співпрацюють між собою та з країнами-членами ЄС для гарантування безпеки кордонів та виконання завдань, пов'язаних з прикордонним контролем, міграцією, боротьбою зі злочинністю та іншими викликами у цій сфері. Ця співпраця важлива для забезпечення стабільності та безпеки в ЄС і його прикордонних регіонах.

Джерела та література

1. Купрієнко Д. А. Аналіз сучасних тенденцій розвитку системи управління прикордонною безпекою Європейського Союзу. *Честь і закон*. 2016. Т. 1. №56. С. 20-25.
2. Безпека без кордонів: в ЄС знову заговорили про «військовий Шенген». URL: <https://www.unian.ua/world/2134801-bezpeka-bez-kordoniv-v-es-znovu-zagovorili-pro-viyskoviy-shengen.html>.
3. Our Thinking: A strategy for security. Europol. URL: <https://www.europol.europa.eu/about-europol/our-thinking>.
4. Who we are? Frontex. URL: <https://www.frontex.europa.eu/about-frontex/who-we-are/tasks-mission/>.

РОЗДІЛ 5. СУЧАСНІ ТРЕНДИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

В. В. Кухарик – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ЄС – КИТАЙ

Економічна дипломатія відіграє вирішальну роль в економічних відносинах між Китаєм та ЄС. Китайські дослідники виокремлюють кілька фаз у розвитку економічної дипломатії ЄС – Китай, зокрема:

Перша фаза 1975–1988 рр.: початок торговельних відносин ЄС – Китай. На цьому етапі відбулося встановлення дипломатичних відносин між Китаєм та ЄС. У 1975 р. було створено Спільний комітет, що контролював усі комерційні відносини між двома сторонами та був основним органом для супроводу та розвитку китайсько-європейських торгових відносин [4], а також підписано Угоду про торгівлю та співробітництво між ЄС та Китаєм (1985 р.) [5].

Друга фаза 1989–1992 рр.: період погіршення відносин. Економічні санкції ЄС, включаючи припинення контактів на високому рівні, проектів співпраці та інших економічних обмінів, були частиною європейської економічної дипломатії у формі негативних наративів. Відносини ЄС і Китаю вступили у важкий період. Проте, вже наприкінці 1991 р. більшість санкцій було знято. Згодом, у 1992 р. ЄС та її країни-члени почали коригувати свою політику щодо Китаю.

Третя фаза 1993–2005 рр.: нова ера відносин між ЄС і Китаєм. Нове ставлення до «трансформації через залучення та партнерство» було поступово прийнято в Європі щодо Китаю. У 2003 р. створили Всеосяжне стратегічне партнерство між ЄС і Китаєм, що поглибило та розширило співпрацю в широкому діапазоні сфер.

Четверта фаза із 2006 р. і дотепер: «турбулентність», стрімкий розвиток торговельних відносин між ЄС і Китаєм [7].

У 2013 р. був ухвалений Стратегічний порядок денний щодо співпраці між ЄС і Китаєм до 2020 р, який закликав до співробітництва у сферах «миру, процвітання, сталого розвитку». Обидві сторони зобов'язалися повністю виконувати Стратегічний порядок денний через щорічні саміти, які будуть забезпечувати стратегічне керівництво взаємними відносинами за допомогою: щорічного Стратегічного діалогу на високому рівні; щорічного економічного і торговельного діалогу на високому рівні; та міжлюдського діалогу, що проводитимуть раз на два роки, а також через регулярні зустрічі з колегами та через широкий спектр галузевих діалогів тощо [1].

Цей порядок денний співпраці між ЄС і Китаєм виконував важливу роль спільного документу найвищого рівня. Проте, ЄС потребував власної стратегії, яка буде ставити його власні інтереси на перший план у нових відносинах, пропагувати загальнолюдські цінності та буде базується на позитивній програмі партнерства в поєднанні з конструктивним вирішенням розбіжностей. Саме тому, 2016 р. ЄС прийняв стратегію щодо Китаю під назвою «Спільне повідомлення про елементи нової стратегії ЄС щодо Китаю». Стратегія мала на меті створити китайський вимір реалізації політичних вказівок Комісії Юнкера, сприяючи створенню робочих місць, зростанню та інвестиціям, а також зміцненню ЄС як глобального гравця. Окрім того, вона узгоджувалася зі стратегією Європейської Комісії «Торгівля для всіх» [4].

Загалом, вироблення політики в ЄС щодо Китаю є складним і переплетеним процесом формулювання спільного інтересу, який охоплює різні рівні управління. Різні

РОЗДІЛ 5. СУЧАСНІ ТРЕНДИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

учасники зі специфічними інтересами співпрацюють як горизонтально (між інституціями ЄС, так і між державами-членами), так і вертикально (між європейським, національним і субнаціональним рівнями), для спільного узгодження механізму вирішення проблем і способів їх використання. Щоб підкреслити свою позицію щодо відносин між ЄС і Китаєм, Комісія регулярно надсилає звіти (т. зв. «комунікації») до Європейського парламенту та Європейської Ради (наприклад, Європейська комісія 2006b, 2006c, 2016 та 2019) [6].

Із 2016 р. ЄС став більш критичним щодо Китаю. По перше, в Європі зростає сприйняття КНР як нечесного конкурента; по друге, негативна оцінка Європою політичного розвитку КНР під керівництвом Сі Цзіньпіна, включаючи більш націоналістичну політику та жорсткий підхід Пекіна до Сінцзяну та Гонконгу; по третє, офіційні особи ЄС сприймають китайську дипломатію як підрив європейської єдності [3].

У своєму документі «ЄС – Китай – стратегічний погляд» (березень 2019 р.) Європейська служба зовнішніх дій описала Китай одночасно як «партнера», «конкурента» і «системного суперника» [2]. У 2021 р. відбувся дипломатичний конфлікт між Литвою та Китаєм після неявного дипломатичного визнання останньою Тайваню. Відкриття представництва Тайваню (замість Тайбею) у Вільнюсі спровокувало одностороннє блокування Китаєм імпорту литовської продукції. У цьому випадку ЄС відреагував розділено. Комісар з питань торгівлі В.Домбровскіс виступив за створення нового інструменту, який мав би надати Комісії повноваження швидко діяти в конфліктах, подібних литовському, і відповідати агресору (Китаю) спеціальними податками та іншими каральними торговими заходами. У вирішенні цього питання необхідна одностайність, а такі країни як Швеція та Нідерланди, не погоджувалися, хвилюючись, що такі дії можуть легко запустити «болісний цикл» помсти між ЄС і Китаєм, потенційно завдавши серйозної шкоди взаємним торговельним відносинам. Комісія передала справу Литви до СОТ – процедура, яка, ймовірно, займе багато часу та з меншою ймовірністю вразить китайський уряд. Хоча країни ЄС у цьому випадку були єдині в засудженні поведінки Китаю, проте вони не змогли домовитися про спільну стратегію Комісії для вирішення проблеми [6].

Отже, економічна дипломатія між ЄС і КНР має свої особливості розвитку і на сучасному етапі досить складна і багатовимірною.

Джерела та література

1. EU-China 2020 Strategic Agenda for Cooperation. URL: <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/20131123.pdf>.
2. European Commission and HR/VP contribution to the European Council. EU-China – A strategic outlook. 12 March 2019. URL: <https://commission.europa.eu/system/files/2019-03/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf>.
3. Europe-China relations. URL: <https://timruhlig.eu/research/eu-cn>.
4. Joint Communication to the European Parliament and the Council. Elements for a new EU strategy on China. URL: https://eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/joint_communication_to_the_european_parliament_and_the_council_-_elements_for_a_new_eu_strategy_on_china.pdf.
5. Reuben Wong. The Issue of Identity in the EU-China Relationship. Dans *Politique européenne*, 2013/1 (№ 39), p. 158–185. URL: <https://www.cairn.info/revue-politique-europeenne-2013-1-page-158.htm>.
6. Van der Harst. The European Commission and the «Europeanisation» of EU trade diplomacy: the case of EU-China relations, 1999–2021. *Asia Europe Journal*. 2023, 21, p. 413–427. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10308-023-00670-0>.
7. Zhang Xiaotong. EU-China Economic Diplomacy: When Economics Meets Politics. Wuhan University Center for Economic Diplomacy. 2014. URL: <http://ced.whu.edu.cn/Show/?id=103&siteid=3>.

РОЗДІЛ 5. СУЧАСНІ ТРЕНДИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

М. Ф. Жеребило – студентка 2 курсу магістратури ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ПРОТИСТОЯННЯ США ТА КНР

Науковий керівник:

Г. В. Копачинська – кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Торговельні протистояння виникають, коли одна країна відповідає іншій, підвищуючи імпорتنі мита або встановлюючи певні обмеження на імпорт іншої країни. Крім того, торговельні протистояння часто є результатом неправильного розуміння широких переваг вільної торгівлі. Таке протистояння виникло між КНР та США і стало однією з найбільш вагомих та впливових подій у світовій економіці та геополітиці в останнє десятиліття. Торговельно-економічне протистояння між обома державами можна навіть назвати торговельною війною, яка спочатку здавалася відокремленою серією тарифних санкцій та економічних вимог, швидко перетворилася на складний глобальний конфлікт, який став предметом уваги та обговорення на всій планеті [9].

Формально початком торговельної війни США та Китаю став березень 2018 р., коли під час розслідування крадіжок інтелектуальної власності американських компаній китайською стороною, було виявлено, що Китай використовує дискримінаційні практики, які завдають шкоди американській торгівлі. У результаті Китай і США прийняли низку рішень, у рамках яких сторони ввели взаємні підвищені мита.

Розпочалося з того, що американський президент Д. Трамп оголосив про підвищення мита на 25% на сталь та на 10% на алюміній для Китаю, Росії та Японії. У відповідь на це 5 квітня Китай ініціював спір у СОТ проти США та запросив консультації зі США щодо мит, які США ввели на імпорт сталі та алюмінієвої продукції. Але на цьому Китай не зупинився і оголосив про підвищення мит на американську продукцію загальною вартістю 3 млрд. дол. США недовго чекали з відповіддю і оголосили про підвищення мит на загальну вартість 50 млрд дол. США та згодом мита були підвищені на 200 млрд. дол. США. На цьому протистояння не завершилось і Китай заявив про чергові дзеркальні заходи. Тоді США прийняли рішення про введення мит на весь китайський імпорт, вартість якого становила 500 млрд. дол. США [7].

На тлі зростання напруги між двома великими економіками країни вирішили провести переговори. У 2019 р. між США та КНР відбулось декілька етапів переговорів, спрямованих на врегулювання торговельного конфлікту між країнами. Основною метою їх було досягнення взаємовигідної торговельної угоди та зменшення напруги у торговельних відносинах. Важливим моментом було укладання «фази один» у 2019 р. – угоди між США та Китаєм, яка передбачала призупинення нових мит на деякий час. Зокрема, США погодилися поетапно знизити свої мита на китайські товари, а КНР натомість збільшить імпорт із США. Закупивши великі партії сільськогосподарської продукції, промислових товарів та енергоресурсів на загальну суму не менше 200 млрд. дол. США протягом 2020–2021 рр. порівняно з обсягом експорту у 2017 р. Проте, Китай не виконав свої зобов'язання, імпортувавши американських товарів лише на 65,9 млрд дол. США, що становить 53% від очікуваного за цей період показника [4].

Серед причин, чому Китай не досяг цілей першої фази угоди, можна виокремити проблеми в економіці Китаю, викликані пандемією COVID-2019. Тому варто зазначити,

РОЗДІЛ 5. СУЧАСНІ ТРЕНДИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

що пандемія спричинила призупинення економіки та вплинула на торговельні відносини між країнами. Укладання другої фази угоди не відбулося і обидві сторони взяли паузу у виконанні деяких зобов'язань згідно з «фазою один» [6].

Зазначимо, що на фоні торговельного протистояння виникла суперечка навколо компанії Huawei, китайського виробника телекомунікаційного обладнання та смартфонів. Спеціалісти у сфері кібербезпеки заявили, що Китай може використовувати обладнання Huawei для шпигування за США. Тому США ввели обмеження на продаж та використання продукції цієї компанії, а Д. Трамп підписав розпорядження про заборону американським компаніям використовувати телекомунікаційне обладнання від виробників, що становлять загрозу національній безпеці [5].

Отже, політика Д. Трампа в торговельній війні між США та КНР характеризувалася низкою суворих заходів та стратегій, спрямованих на зміцнення торговельних позицій США. Політика торговельної війни нового президента США Д. Байдена (із січня 2021р.). дещо відрізняється від політики його попередника, проте Д. Байден прихильник того, щоб зберегти чинний відсоток мита. Таким чином, він сподівається стимулювати економіку країни, на яку суттєво вплинула пандемія COVID-19, і потребує відновлення. Також, його адміністрація заявила про намір продовжити перемовини з Китаєм щодо угоди «фази два» для вирішення торговельних суперечок та подальший розвиток відносин між країнами [1].

Вплив торговельної війни на економіку обох країн значний. У 2018–2019 рр. імпорт США з Китаю впав на 16,3% до рівня, якого не було з 2013 р., а експорт до Китаю впав на 11,5% до рівня 2011 р. Торівля (особливо американський експорт) відновилася у 2021 р., але імпорт зріс лише до рівня 2017 р. Дворічна торговельна угода «фаза один», яка діяла з січня 2020 р. до грудня 2021 р., встановила нереально високі цілі на галузевому рівні щодо вартості китайського імпорту зі США [2].

У США торговельна війна викликала багато тривоги у власників бізнесу та фермерів. Економічне зростання США сповільнилося. Введення мит на китайські товари призвело до збільшення цін на споживчі товари та виробничі матеріали у США, що вплинуло на споживачів і підприємства. Деякі американські компанії втратили доступ до китайського ринку, що призвело до збитків і зменшення конкурентоспроможності.

Невизначеність і ризики в торговельних відносинах змусили деякі іноземні компанії переглянути свої інвестиції в Китаї, що призвело до зменшення інвестиційного потоку в країні. Збитки КНР здебільшого пов'язані з експортними втратами. Найбільш постраждалим виробничим сектором у Китаї стали комп'ютерне та комунікаційне обладнання, експорт якого скоротився на 15 млрд дол. США [3].

Торговельна війна стала глобальною проблемою, оскільки вона вплинула на світову торговельну систему, геополітичні відносини та глобальні ринки. Інші країни також відчували значний вплив через зміни в цінах, постачанні та інвестиціях. Збільшення вартості американських та китайських товарів змушує споживачів та імпортерів шукати альтернативних постачальників продукції. Крім того, все більше американських компаній передислоковують свої виробничі потужності з Китаю до інших азіатських держав, з метою уникнення тарифів та додаткових витрат [8].

Отже, торговельно-економічне протистояння між США та Китаєм стала однією із значних подій у сучасній економіці та політиці. Воно викликало збільшення торговельних напруг, зміни в ланцюгах постачання, збільшення цін на імпортні товари та зростання іноземних інвестицій, що спричинило значні складнощі для підприємств. Протистояння призвело до збільшення витрат обох країн, підвищення цін на товари та сировину, економічної нестабільності та загострення відносин між двома країнами, що має серйозний вплив на подальшу співпрацю між ними та міжнародні відносини загалом.

РОЗДІЛ 5. СУЧАСНІ ТРЕНДИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Джерела та література

1. Вперше за президентства Байдена: Китай та США обговорили торговельні зв'язки. URL: https://24tv.ua/economy/kitay-ssha-obgovorili-torgovelni-ekonomichni-novini-ukrayini_n1639627/amp.
2. Вплив торговельної війни між США та Китаєм на розвиток зовнішньої торгівлі в Азійському регіоні. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/80/1133.pdf>.
3. Припинення вогню в торговельній війні – це саме те, що потрібно американській економіці: URL: <https://edition.cnn.com/2019/12/13/perspectives/phase-one-trade-deal/index.html>.
4. Сполучені Штати – деякі заходи щодо сталевих та алюмінієвих виробів. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds544_e.htm.
5. США занесли китайську компанію Huawei до «чорного списку». URL: <https://www.holosameryky.com/a/huawei-us-emergency/4919699.html>.
6. США і Китай оголосили про «першу фазу» торгової угоди. URL: https://lb.ua/world/2019/12/13/444832_ssha_kitay_obyavili_pervoy_faze.html.
7. США: мита на сталь та алюміній. URL: <https://12kanal.com/ssha-mita-na-stal-i-alyuminij/>.
8. Торговельна війна між США та Китаєм: які країни отримують вигоду? URL: [https://adastra.org.ua/blog/torgoveln-vijna-mizh-ssha-ta-kitayem-yaki-krayini-otrimuyut-vigodu#:~:text="](https://adastra.org.ua/blog/torgoveln-vijna-mizh-ssha-ta-kitayem-yaki-krayini-otrimuyut-vigodu#:~:text=)
9. Торговельні війни: історія, плюси та мінуси та приклад США та Китаю. URL: <https://www.investopedia.com/terms/t/trade-war.asp>.

І. В. Войціцька – студентка 4 курсу
ОПП «Міжнародна інформація» факультету
міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі
Українки

А. А. Моренчук – кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних комунікацій та
політичного аналізу факультету міжнародних
відносин Волинського національного
університету імені Лесі Українки

ЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У РЕГІОНАХ СВІТУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Війна в Україні, розв'язана росією ще у 2014 р., заклала підвалини глобальних змін світового порядку та економіки. Цінність глобалізації і як моделі розвитку через залучення до світової економіки різних країн хоча б на рівні базового технологічного поділу, і як системи політико-економічних відносин, полягала саме в її цілісності, коли кожен окремий з її аспектів міг піддаватися сумніву або викликати протест (наприклад, гендерна надтолерантність). Але загалом концепт та вектор її розвитку сумніву не піддавався.

Система глобалізації до кінця 2010-х рр. мала три стратегічні особливості:

1) Країна чи простір, що залучені до процесів глобалізації, свідомо погоджувалися втратити частину свого суверенітету, для початку – економічного, потім, як наслідок, і політичного. Глобалізація у своєму класичному трактуванні (Е. Гідденс [3]) і у своїх операційних проявах 2010-х рр. означала поступовий процес десуверенізації

РОЗДІЛ 5. СУЧАСНІ ТРЕНДИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

національних держав, на рівні стратегічного осмислення – відмова від формату національної держави в принципі в межах радикальної моделі Ф. Фукуями [2].

2) Інтеграція в глобалізацію відбувалась у межах класичної американської моделі гри з «ненульовою сумою» [1], яка передбачала неминучість жертвування частини власних інтересів. А в умовах американоцентричності процесів глобалізації (з кінця 1990-х рр.), це означало підлаштування під інтереси американської бізнес-еліти (ТНК) та політичні інтереси США (через систему регіональних політичних та економічних інститутів, центральним, але не єдиним елементом якої були євроатлантичні інститути). Іншими словами, інтеграція тієї чи іншої країни (простору, економічної системи) до умовно глобальної економіки означала посилення впливу США.

3) Визначальним елементом пізньої глобалізації є соціальна глобалізація, побудована на перспективі вирівнювання стандарту споживання між країнами «ядра» глобалізації (країнами постіндустріального постмодерну) та її «периферії». Виникла проблема випадання частини «світу, що розвивається» (за термінологією 1970–1980-х рр.) у зону соціально-економічної деградації.

За останні п'ять років ми спостерігали спроби закріплення як протоідеологічної опори глобалізації кількох різноспрямованих ідеологічних конструктів. Ці процеси відбивали усвідомлюваний глобальними елітами факт стагнації геоекономічного розвитку світової економіки та наростання важливих політичних суперечностей. Це підвищувало значення соціально-ідеологічної і соціально-інформаційної складової глобалізації. Однак, у системі глобалізації, побудованої на пріоритеті соціальної інтеграції та наздоганяючого споживання, сформувалися об'єктивні межі можливостей ідеологічної консолідації. Ключова структурна суперечність «світу пізньої глобалізації» може бути визначена так:

1) з одного боку, був очевидний запит на розукрупнення системи глобалізації, формування цілісних регіональних сегментів. Це називалося регіоналізацією, хоча сам термін не відображав процеси, що відбувалися. Цей процес пісилювала активність ревізіоністських держав «другого» та «третього» ряду, які до початку 2020-х рр. почали усвідомлювати власні не лише політичні та геополітичні, але й геоекономічні інтереси. Йдеться про Туреччину та Іран, а також і про Єгипет, Індонезію, Алжир та низку інших східних держав;

2) з іншого боку, паралельно формувався очевидний запит на спрощення системоутворювальних зв'язків усередині «світу глобалізації» без зміни його зовнішніх параметрів. В умовах колапсу інституційної структури глобального світу це потребувало посилення ідеологічного забезпечення [1].

Війна в Україні, яку росія розв'язала, з певною метою, але нашттовхнулась на препони і почала подавати її під іншим ідеологічним змістом, спричинила зіткнення різних (більше двох) бачень подальшого розвитку світових геополітичних процесів, а не лише результатом протиріч Сходу та Заходу. В основі цього протистояння у всіх випадках є визнання неможливості збереження жодного «передхаосу», ні розвитку глобалізації у колишніх форматах і за колишньою моделлю. Криза глобалізації не є кризою навколо однієї держави чи ідеології (якщо говорити про Україну). Це криза Євразії у Східній Європі (загалом, але з явним вектором у південно-східному напрямку), пов'язана із нездатністю сучасних нам механізмів глобалізації забезпечити інтеграцію цілої низки територій у систему «колективного Заходу» у межах існуючих інституційних моделей.

Окупація Кримського півострова і його анексія, відторгнення від державної території України пов'язана іншими регіональними геоекономічними та політичними системами, зокрема з «придунайським» простором. З іншого боку, необхідність пошуку заходів протидії росії змусила Захід форсувати розблокування трансформацій у низці інших регіонів, які не мали відношення до російсько-української війни. Спільно ці два процеси продемонстрували розшарування з точки зору інтересів Заходу на регіони, у яких

РОЗДІЛ 5. СУЧАСНІ ТРЕНДИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

переважають інтереси Сходу та росії (Угорщина, Чорногорія, частково Франція та Чехія) та Заходу (країни Балтії, Фінляндія, Данія, Польща, Великобританія).

Як підсумок, ми спостерігаємо, що накопичення тактичних зрушень – класичний приклад переходу кількості в якість у геоekonomіці, а потім і в геополітиці, призвело до початку стратегічних зрушень, загострених перспективами виникнення «системи доміно» у сфері регіональної стабільності, починаючи від Балкан і до Східної та Південно-Східної Азії.

Центральною стає проблема нового розуміння національного суверенітету, який далі не можна розглядати і оцінювати в рамках класичної вестфальської методології, а має включати і надпросторові елементи. Тематика вироблення методології оцінки та забезпечення «поствестфальського суверенітету» належить до пріоритетних аспектів теоретичного осмислення перспективного постглобального світу.

Трансформації системи (архітектури) відбуваються паралельно з різноспрямованими трансформаціями економічної географії, системи світогосподарських зв'язків, що неминуче спричиняє злам традиційного політичного устрою світу, включаючи державні кордони. Але це означає, що виникнення будь-якої цілісної системи на глобальному рівні стає принципово неможливим. Політичні трансформації, можливо, не відбуватимуться услід за геоekonomічними трансформаціями, а випереджатимуть їх, формуючи під нові геоekonomічні системи захищений простір.

Центральним елементом трансформацій на цьому етапі стало повернення до просторовості, причому з більшості елементів, які для глобалізації були системоутворюючими. Усі «рівні» глобалізації тією чи іншою мірою проходять через процес локалізації/регіоналізації та адаптації до конкретних операційних просторів. Але перехід до просторовості відбувається у відносно високому темпі, який не дав достатньо часу на адаптацію системи. Тому науковці та дипломати не мають чіткої інституційної структури просторового світу у зв'язку з глобальними зрушеннями [4]. Адаптація національних та регіональних (коаліційних) систем управління та середньострокового цілепокладання найбільших суб'єктів системи міжнародних відносин до нових операційних умов йде «на ходу, ситуативно», створюючи враження хаотизації найважливіших глобальних і навіть частини регіональних процесів, хоча останні відрізняються більшою логічністю та раціональністю.

Проблема сьогоdnішнього стану системи міжнародних економічних та політичних відносин у тому, що постпросторовий постіндустріалізм став, безумовно, вже неможливий політично та військово-політично, але постіндустріальна модель економічного розвитку та побудований на її основі фінансовий капіталізм все ще залишаються актуальними, хоч уже й не універсальною моделлю економічного розвитку. Суперечності між політичним та економічним станом глобалізованої частини світу, з одного боку, перетворюють постіндустріальний постмодерн на явище, яке сприймають як мінімум як стагнуюче, а з іншого – формують множинні географічні та секторальні «точки розриву» між політикою та економікою, які значною мірою концентруються сфері соціальних відносин.

Джерела та література

1. Євстаф'єв Д. Г. Новий світовий порядок: потреба в «чистому листі» та геоekonomічні реалії сьогоdnення. *Міжнародне життя*. 2022. №4.
2. Fukuyama F. The decline of state order. New York, 2017. 300 p.
3. Giddens A. Runaway World: How Globalization is Reshaping our Lives. N. Y.: Routledge, 2003.
4. Haass R. Present at the Destruction. Trump's Final Act Has Accelerated the Onset of a Post-American World. *Foreign Affairs*. 2021. 11.01. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-01-11/present-destruction>.

РОЗДІЛ 5. СУЧАСНІ ТРЕНДИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

С. В. Хомич – студентка 2 курсу магістратури
ОПП «Міжнародні економічні відносини»
факультету міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі Українки

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ

Науковий керівник:

І. В. Кицюк – кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних
відносин та управління проектами факультету
міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі Українки

Сучасний етап становлення світової фінансової системи характеризує новий тип економіки – віртуальної, основу якої становлять криптовалюти, засновані на технології блокчейн, а також явища та процеси, пов'язані з їх впровадженням і розвитком.

Впровадження криптовалют пов'язане зі світовою фінансовою кризою 2008 р., кризою державних фінансів, зменшенням ефективності управлінських рішень влади для громадян, ціною та курсовою нестабільністю. Тому громадяни шукають можливості позбавитись «хворої» валюти й тримати свої цінності та інвестиції у більш надійній формі. Інші мотиви створення аналогу «звичайним грошам» полягають у потребах, які не змогли задовольнити банки та інші фінансові установи, а також у застарілості фінансових організацій та втраті довіри до них, як авторитетів своєї справи.

Криптовалюта – це цифрова (віртуальна) валюта, з одиницею «coin» (монета), курс якої підтримують лише попитом та пропозицією. Криптовалюту емітують у мережі за певними принципами криптографії для забезпечення операцій та контролю створення нових монет. Її не контролює держава, вона вільно поширюється, не знецінюється, а операції з нею є прозорими. Сьогодні у світі існує понад дві тисячі криптовалют, кожна з яких має своє призначення та функціонування. Найвідомішою монетою зі швидким розвитком є Bitcoin (біткоїн). Ця платіжна система має відкритий вихідний код, який був використаний для створення різноманітних форків (платіжні системи, що побудовані на базі біткоїна, і здебільшого є його копіями).

Стрімке зростання популярності криптовалют сприяли розповсюдженню блокчейн технології, на якій, власне, побудована та функціонує система віртуальних монет. Технологія дає змогу учасникам системи передавати активи один одному надійним способом, без участі посередників, а також забезпечує прозорість усіх транзакцій, які можуть бути відслідковані, записані, проаналізовані і збережені, тобто знаходяться у зоні доступу. Завдяки блокчейн технології забезпечені основні принципи функціонування криптовалют: прозорість, анонімність, швидкість, децентралізація, захищеність, гарантія. Окрім того, технологія блокчейн є не лише механізмом функціонування криптовалют, а й охоплює всі без винятку сфери економічної діяльності і має безліч галузей застосування.

Процес активного майнінгу та поширення криптовалют у світі не оминув і Україну. Популярність криптовалют набула поширення у 2014 р., коли ентузіасти створили громадську організацію, що мала на меті поширення, розвиток та вивчення bitcoin та інших віртуальних валют на території України – Bitcoin Foundation Ukraine (BFU). У цей час з'явилися перші компанії та агенції, які пропонували фізичний обмін криптовалют за готівку, а також здійснення грошових онлайн-операцій [1, с. 22].

Зараз Україна входить до першої десятки країн світу за використанням біткоїн-нодів або вузлів, майже 40% всіх угод з використанням цієї криптовалюти були укладені на біржах з українським корінням. У Києві навіть створили офлайн-майнданчик – Satoshi Square Kiev, на якому крім всього іншого також проводять аукціони біткоїнів. У 2023 р.

РОЗДІЛ 5. СУЧАСНІ ТРЕНДИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

зацікавленість українців до криптовалют сягнула історичного максимуму – найбільше у Запоріжжі, Херсоні, Києві, Одесі та Харкові [3]. Під час російського вторгнення українці оцінили зручність криптовалютних переказів. Їх можна проводити будь-коли та будь-куди на планеті. Тільки за перші три місяці вторгнення Україна отримала 125 млн. дол. США допомоги саме у крипті. Тому кількість компаній, чий бізнес пов'язаний з торгівлею цими активами, також збільшується. Перелік магазинів та сервісів в Україні, що приймають платежі у криптовалюті, постійно поповнюється. Зокрема, це автозаправна станція WOG, магазини побутової техніки (Фотос, Фокстрот, Стилус, eStore, Техно Їжак, Game Shop, New Time, Asic Trade), супермаркети та бутіки чоловічого та жіночого одягу (Rechi UA, Varus, OKWINE), заклади громадського харчування (Містер Кет), Аптека Низьких Цін, юридичні (Juscutum, Ілляшев та партнери) та туристичні (Фарватер Тревел, Tickets UA) компанії [4].

У листопаді 2023 р. Міністерство цифрової трансформації спільно з народними депутатами та компаніями підготувало та зареєструвало у Верховній Раді законопроект №10225-1 про розподіл віртуальних активів в Україні. Законопроект містить такі положення:

- 1) визначення правового статусу віртуальних активів;
- 2) класифікацію цифрових активів та послуг, які відповідають Європейському стандарту регулювання криптографічних активів (MiSA);
- 3) створення інноваційних зон, які працюють без попереднього дозволу протягом трьох років;
- 4) впровадження рекомендацій FATF щодо фінансового моніторингу ринку криптоактивів.

Законопроект встановлює зрозумілі умови оподаткування для компаній, що працюють у сфері віртуальних активів. Відповідно до нього, ставки податку для фізичних осіб передбачені: 5% протягом перших трьох років; 9% протягом наступних п'яти років; 18%, починаючи з восьмого року [2].

Таким чином, криптовалютний ринок в Україні розвивається, однак біткоїн та інші криптовалюти досі не мають визначеного правового статусу, що обмежує їх активне розповсюдження. При відповідному законодавчому регулюванні та створенні відповідної інфраструктури ця технологія займе вагоме місце в повсякденному житті населення України.

Джерела та література

1. Васильчак С. В., Куницька-Іляш М. В., Дубина М. П. Використання криптовалют в сучасних економічних системах України: перспективи та ризики. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. Серія: Економічні науки*. 2017. Т. 19, №76. С. 19-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/smlnues_2017_19_76_6.
2. Мінцифри внесло свій законопроект про обіг віртуальних активів: які податки пропонують. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/11/17/706725/>.
3. Голуб М. Українці проявляють рекордний інтерес до криптовалюти. URL: <https://informer.ua/uk/ukrajinci-proyavlyayut-rekordniy-interes-do-kriptoalyuti-google-trends>.
4. Треjder І. Що можна купити за криптовалюту в Україні? URL: <https://probitcoin.com.ua/shcho-mozhna-kupyty-za-kryptovaliutu-v-ukraini.html>.

РОЗДІЛ 5. СУЧАСНІ ТРЕНДИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

О. С. Шрамко – студент 2 курсу магістратури ОПП «Міжнародні економічні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
В. В. Кухарик – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТНК В УКРАЇНІ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Найважливішим чинником, що прискорює економічне зростання є міжнародні інвестиції. На нинішньому етапі розвитку світового господарства однією з найактуальніших проблем як для розвинених країн, так і для країн, що розвиваються, є залучення та ефективне використання прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Успішне вирішення цього завдання залежить від вдалої державної політики у сфері регулювання іноземного інвестування. Вже деякий час глобальний клімат для торгівлі та інвестицій є не таким сприятливим, як це було у розквіт зростання та розвитку. Однак необхідність залучення ПІІ для підтримки індустріалізації, економічної диверсифікації та структурної трансформації є такою ж великою, як ніколи, для країн, що розвиваються, особливо найменш розвинених країн.

За даними Конференції ООН із торгівлі і розвитку (ЮНКТАД) у Доповіді про світові інвестиції (World Investment Report 2023), у 2022 р. глобальні потоки ПІІ скоротилися на 12 %, до 1,3 трлн. дол. США. Численні кризи та виклики на світовій арені – війна в Україні, високі ціни на продовольство та енергоносії, ризики рецесії та борговий тиск у багатьох країнах – негативно вплинули на глобальні ПІІ. Глобальне середовище для міжнародного бізнесу та транскордонних інвестицій залишається складним у 2023 р. Хоча економічні перешкоди, що сформували інвестиційні тенденції у 2022 р., дещо вщухли, проте вони не зникли. Ціни на товари, які різко зросли після початку війни в Україні, знизилися, але війна триває, а геополітична напруженість все ще висока. ЮНКТАД очікує, що у 2023 р. тиск на глобальні ПІІ продовжиться. Попередні показники за 1 квартал 2023 р. показують слабкі тенденції в міжнародному проектному фінансуванні та ЗіП [1].

Російське вторгнення вдарило по українській економіці сильніше. Так, у 2022 р. ВВП країни скоротився на рекордні 33,4%, а безробіття сягнуло 35% серед усього працездатного населення [3]. Саме тому з метою відновлення економіки Урядом України розроблено План відновлення країни на десятирічну перспективу. Він передбачає три етапи:

- стійкість, передбачає заходи з відновлення найважливіших об'єктів критичної інфраструктури до кінця 2022 р. Зокрема, йдеться про ремонти котелень, мереж, житла, підтримки бізнесу з фокусом на малий і середній;
- відновлення – 2023–2025 рр., передбачає реалізацію більшості проектів усього плану, відбудову об'єктів соціальної сфери, будівництво житла;
- модернізація – 2026–2032 рр., передбачає заходи для вступу України до ЄС [2].

У відновленні майбутньої України велику роль буде відігравати і приватний бізнес, зокрема ТНК, що сприяє залученню ПІІ, технологічному розвитку країни, створенню робочих місць, прискоренню інтернаціоналізації господарського життя тощо. Саме тому, для післявоєнної відбудови України важливим буде залучення в економіку нашої країни ТНК та ППІ.

У серпні 2022 р. було проведено опитування підприємств великого бізнесу щодо заходів для відродження економіки України. В опитуванні [4] брали участь керівники двадцяти українських компаній, що є лідерами у своїй галузі, зокрема: групи компаній

РОЗДІЛ 5. СУЧАСНІ ТРЕНДИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

«ДЕТЕК» та «Метінвест», «АрселорМіттал Кривий Ріг», авіаперевізник «SkyUp», «EPAM», холдинг «UFuture», «Райффайзен банк» та інвестиційна компанія «Concorde Capital». Ці великі компанії запропонували перспективні кроки в умовах війни та післявоєнного відновлення економіки країни, а саме:

1) відновлення логістики після блокади українських портів. Чорноморські порти були основними точками, звідки продукція чи сировина надходила в Азію та Європу. Нині, ці порти – або заблоковані, або окуповані росією. Вся логістика йде через західні кордони, які не справляються з необхідними обсягами перевезень. Розв'язати проблему і сприяти українському експорту можна за допомогою розвитку експорту залізницею у напрямку найближчих портів Польщі. Потребує збільшення обсягу залізничних перевезень через західні переходи до рівня понад 3000 вагонів на добу (з поточних 1900 вагонів на добу). Також допоможе створення перевалки у неглибоководних українських портах на р. Дунай, і відновлення безпечної роботи чорноморських портів;

2) дешеве кредитування та реструктуризація боргу (для вітчизняних компаній). Пільгове кредитування є видом бюджетної підтримки для великого бізнесу. Для цього держава могла б розробити пільгові програми кредитування. Також слід «реалістично» реструктурувати борги, які бізнес має перед банками, що утворилися внаслідок війни;

3) залучення ПІІ. Для відновлення економіки України потрібні інвестиції від іноземних ТНК, банків та кредитних агентств. Для цього інвесторам потрібні державні гарантії від ЄС, США та інших країн Великої двадцятки. Це допоможе гарантувати повернення інвестицій, якщо їх знищить війна. Статус кандидата в члени ЄС дозволяє Україні отримувати доступ до програм фінансування й розвитку;

4) отримання коштів з країни-агресора. Для відновлення постраждалого внаслідок війни бізнесу потрібна пряма фінансова допомога чи надання пільг, що відбувається чийось коштом. Найкращим варіантом є залучення коштів країни-агресора шляхом накладання відповідних санкцій;

5) повернення ПДВ експортерам. Бізнес чекає на повноцінне відновлення повернення ПДВ, яке уряд призупинив у березні 2022 р. Експортери критично залежать від вчасного відшкодування ПДВ, яке вони сплачують під час купівлі сировини та послуг. Це дозволить відновити експорт і нарощувати виробництво тощо [4].

Нині в Україні «гальмується» діяльність ТНК із зв'язку з воєнними діями на її території. Проте, уряд країни розробив план відновлення, який буде сприяти залученню ПІІ, гарантуватиме їхнє повернення інвесторам. А це повинно позитивно позначитися на післявоєнному відновленні нашої країни.

Джерела та література:

1. World Investment Report 2023. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2023_en.pdf.

2. Богуславець М. План відновлення України: розпочати відбудову хочуть вже у 2022 році. URL: https://lb.ua/blog/martyna_boguslavets/524339_plan_vidnovlennya_ukraini_rozпочati.html.

3. Великий бізнес розповів, що треба для відродження України. URL: <https://ua-retail.com/2022/08/velikij-biznes-rozpoviv-shho-treba-dlya-vidrodzhennya-ukra%D1%97ni/>.

4. Як Україні досягти успіху після війни: поради від топів Sky Up, EPAM, Метінвест і UFUTURE URL: <https://biz.liga.net/ua/all/all/article/ukraina-mojet-stat-evropeyskim-tigrom-10-sovetov-biznesa-kak-postroit-stranu-mechty>.

РОЗДІЛ 6. ЄВРОРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

РОЗДІЛ 6. ЄВРОРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

І. П. Мандрик – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Міжрегіональні державні зв'язки сьогодні є одним із основних елементів світових інтеграційних процесів. Тому міжрегіональне співробітництво слід розглядати як інструмент стимулювання економічного розвитку регіонів, особливо прикордонних, а також як інструмент реалізації євроінтеграційного курсу України. Це визначає необхідність активізації взаємовідносин України та сусідніх держав, передусім Польщі, яка сьогодні є стратегічним партнером нашої держави.

Західні прикордонні області України та воєводства Польщі мають вже певний накопичений досвід міжрегіонального співробітництва, однак його сучасний стан не відповідає потенційним можливостям. Причиною цього є наявність низки проблем, які умовно можна згрупувати так: адміністративно-правові; соціально-економічні; суспільно-громадського характеру; пов'язані з розвитком інфраструктури та комунікацій; пов'язані з війною в Україні.

До адміністративно-правових належать: відсутність ширших юридичних повноважень у регіонах, недостатня кількість міжнародних договорів та законодавчо визначених норм, неадаптованість законодавчих систем і правового поля міжрегіональної співпраці; відмінні правові приписи і компетенції органів самоврядування по обидва боки кордону у питанні міжрегіонального співробітництва та його фінансуванні; брак умінь, навичок та досвіду в отриманні допомоги європейських фондів на розвиток міжрегіональної співпраці [6].

Слабкість інституційної бази регіонального розвитку України, а також відсутність у місцевих органів влади усвідомлення того, що завдання розвитку міжрегіонального співробітництва вимагають від них координаційних дій, а не жорсткого адміністрування. Ще однією проблемою правового характеру є розбіжності у законодавствах обох країн, що доволі часто призводить до виникнення колізій та унеможливлення вирішення конкретних завдань.

Організаційні проблеми чітко видно на прикладі діяльності єврорегіонів. Учасники таких об'єднань зазвичай мають різний рівень компетенції та зацікавленості у розвитку регіональних ініціатив. Постає питання, як об'єднати всі сторони для більш злагодженої та конструктивної співпраці [1].

Основним проблемами соціально-економічного розвитку міжрегіонального співробітництва є різні рівні розвитку і характер трансформації господарств регіонів України та Польщі; різний економічний потенціал країн; нестача фінансових ресурсів на проведення активної політики регіонального розвитку; нестача інвестиційного забезпечення спільних проектів; соціальні та демографічні проблеми окремих регіонів. Прикордонні регіони як з боку України, так і з боку Польщі мають низький рівень соціально-економічного розвитку, що зумовлює дублювання проблем по обидві сторони кордону та перешкоджає їх вирішенню без зовнішньої допомоги. Негативними економічними чинниками, які стримують розвиток взаємовідносин регіонів, є тарифні та нетарифні обмеження зовнішньої торгівлі між Україною та Польщею.

Суспільними проблемами міжрегіонального розвитку є негативний історичний досвід, різниця у менталітеті та рівнях суспільної свідомості обох країн, надмірні вимоги

РОЗДІЛ 6. ЄВРОРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

та очікування від ефектів міжрегіонального співробітництва, висока його політизація, недостатнє інформаційне забезпечення регіональних спільнот [5].

Однією з головних проблем, що ускладнюють економічну та транскордонну співпрацю, є недостатній рівень розвитку транспортної та прикордонної інфраструктури, що значно ускладнює вільний рух людей і товарів. Низька пропускна здатність польсько-українського кордону вимагає подвоєння кількості прикордонних переходів та кращого використання потенціалу залізничних перевезень [10].

Не використовують повною мірою можливості залізничного транспорту, зокрема у Львівській області. Три залізничних переходи в Україну на території Львівської області з колією європейського стандарту 1435 мм не використовують взагалі. Це маршрути: Гребенне – Рава-Руська; Перемишль – Нижанковичі – Хирів та Хирів – Смільниця – Устрики Долішні – Загуж [3].

Повномасштабна війна росії проти України загострила низку проблем економічного та гуманітарного характеру. Зокрема, прикордонні регіони України та Польщі прийняли найбільшу кількість біженців. Тому гостро постали соціальні проблеми: забезпеченість їх житлом, роботою, соціальними виплатами, гуманітарною допомогою тощо.

Вирішенню окреслених проблем сприятиме реалізація Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021–2027 рр. [8]. Метою цієї Програми є підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів України шляхом активізації та розвитку транскордонного співробітництва, сприяння встановленню і поглибленню економічних, соціальних, наукових, технологічних, екологічних, культурних, туристичних та інших відносин між суб'єктами та учасниками таких відносин України та інших держав в умовах співпраці.

Важливе значення для вирішення проблем, які існують в межах українсько-польського прикордоння, має реалізація Програми INTERREG NEXT Україна – Польща 2021–2027 рр. [7]. Програма охоплює територію: у Польщі NUTS 3: Білостоцький, Ломжинський, Сувальський, Остроленцький, Седлецький, Більський, Люблінський, Пулавський, Хелмсько-Замойський, Перемишльський, Жешівський, Тарнобрезький, Кросненський, в Україні – області: Волинська, Львівська, Закарпатська, Рівненська, Тернопільська, Івано-Франківська. Загальна площа – 177 128 км², 57% в Україні і 43% в Польщі. Головні пріоритети цієї Програми: довкілля; здоров'я; туризм; співпраця; кордони.

Зважаючи на мету, завдання та пріоритети програм, виділимо стратегічні напрями міжрегіонального співробітництва прикордонних областей України та воєводств Польщі. Насамперед, це розбудова прикордонної транспортної інфраструктури, що повинна включати як реконструкцію існуючих пунктів пропуску, так і відкриття нових, особливо, що стосується переходів місцевого значення. Також з української сторони кордону слід приділити увагу стану автомобільних шляхів та приведення їх якості до стандартів ЄС [10].

З цією метою Волинь і Люблінщина планують побудувати новий пункт пропуску на кордоні «Адамчуки – Збереже». Проєкт постійного пункту пропуску передбачає будівництво мосту через р. Західний Буг з облаштуванням автомобільного сполучення вантажоспроможністю до 3,5 т та організацією пішого руху [4]. Між Закарпатською областю і Підкарпатським воєводством планують будівництво першого пішохідного пункту пропуску «Лубня – Волосате». Він має бути побудований у гірському районі. Тут розташовані заповідні території (Бещадський національний парк з польського боку, Національний парк Ужанський – з українського). Його облаштування підштовхне розвиток навколишнього доволі депресивного регіону, сприятиме розвитку екологічного та культурного туризму [9].

Щодо залізничної інфраструктури, то важливими проєкти модернізації під євростандарт залізничних колій: «Львів (Скнилів) – Мостиська 1» (вартість понад 33 млн

РОЗДІЛ 6. ЄВРОРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

дол. США); Держкордон – Старжава – Хирів – Нижанковичі – Держкордон» (вартість 22 млн дол. США); Рава-Руська – держкордон (Гребенне)» (вартість 4 млн дол. США) [3].

Щодо перспектив соціально-економічного співробітництва, то важливо розширювати географію партнерства прикордонних областей України та воєводств Польщі, оскільки це дасть змогу залучити більшу кількість інвестицій. Слід розробити механізм надання пільгових умов для польських інвесторів, що сприятиме створенню більшої кількості спільних підприємств [10].

Перспективними для українсько-польського співробітництва інноваційними організаційними формами можуть бути інноваційні центри, кластери та технопарки, оскільки Львівська та Волинська області володіють значним науковим потенціалом, який повинен використовуватися набагато ефективніше. Тут зосереджено багато академічних і галузевих науково-дослідних інститутів, що сприяє створенню потужного технопарку, який би сприяв як забезпеченню інноваційного розвитку економіки, так і випуску наукомісткої конкурентоздатної продукції [2].

Важливим напрямом міжрегіональної співпраці є сфера туризму, розвиток якої пов'язаний із добре збереженим природним середовищем та культурною спадщиною, що характерно для Полісся та Карпатського регіону. Одним зі шляхів активізації міжнародного туризму є використання транскордонних природно-рекреаційних і історико-культурних, особливо етнографічних, ресурсів шляхом формування комплексного туристичного продукту в сегменті культурно-пізнавального туризму [6].

Важливим є питання розвитку інституційних форм. До них можна віднести спільні агентства регіонального розвитку, які можуть бути мобільними та здатними на інновації, генеральні та почесні консульства. Принцип їх формування та функціонування повинен відповідати європейським принципам міжрегіонального співробітництва [10].

Отже, попри декларування важливості міжрегіонального співробітництва як одного із механізмів стимулювання розвитку регіонів, потенціал цього інструменту використовують не повністю. Основними проблемами, що гальмують налагодження міжрегіональних контактів, є адміністративно-правові, соціально-економічні, суспільно-громадського характеру, проблеми, пов'язані з розвитком інфраструктури та комунікацій, війна з росією. Вирішенню окреслених проблем сприятиме реалізація Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021–2027 рр. та Програми INTERREG NEXT Україна – Польща 2021–2027. Перспективними сферами міжрегіонального співробітництва залишаються економіка, екологія, наука, освіта, туризм.

Джерела та література

1. Білоконь Ю. М. Досвід транскордонного планування в Україні: уроки і перспективи. *Український географічний журнал*. 2008. №3. С. 17–23.
2. Буднікевич І. М., Крупенна І. А., Гавриш І. І. Методика розробки стратегій розвитку міжрегіонального співробітництва. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2019. Вип. 809. С. 27–33.
3. Бучко Ю. Чому Львівщині важливо стати учасником програми INTERREG. Форпост. 07.06.2022. URL: <https://forpost.lviv.ua/txt/ekonomika/42982-chomu-lvivshchyni-vvazhlyvo-staty-uchasnykom-prohramy-interreg>.
4. Волинь і Люблінщина планують побудувати новий пункт пропуску на кордоні. *Волинський монітор*. 31.03.2023. URL: <https://monitorwolynski.com/uk/news/4866-przejscie-adamczuki-zbereze>.
5. Гевко В. Історичні передумови встановлення і поглиблення двосторонніх міждержавних відносин між Україною і Польщею в нових геополітичних умовах. *Динаміка наукових досліджень : матеріали II міжнародної науково-практичної конференції*. Т. 3. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. С. 38–40.

РОЗДІЛ 6. ЄВРОРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

6. Любіцева О. О., Сировець С. Ю., Урбанська Д. С. Туризм в системі транскордонного співробітництва України. *Географія та туризм*. 2021. Вип. 57. С. 9–16.

7. Програма Interreg NEXT Польща-Україна 2021–2027. URL: https://oda.te.gov.ua/storage/app/sites/2B0_2021-2027.pdf.

8. Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021–2027 роки. Постанова Кабінету міністрів України від 14 квітня 2021 р. №408. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP210408?an=10>.

9. Пункт пропуску Лубня – Волосате: головні факти. URL: <https://europewb.org.ua/punkt-propusku-lubnya-volosate-golovni-fakty/>.

10. Стан та перспективи стратегічного партнерства Польщі та України Погляд з Польщі та України. Аналітична доповідь. URL: https://ies.lublin.pl/wp-content/uploads/2022/01/stan-i-perspektywy-partnerstwa_ua_web-1.pdf.

I. O. Balak – PhD in Economic sciences, associate professor of the international relations and regional studies department of the Lesya Ukrainka Volyn national university

POLAND PARTICIPATION IN THE INTERREG VI PROGRAMS AS COHESION POLICY INSTRUMENT

The priority direction of EU cohesion policy implementation is the development of NUTS2 level regions, taking into account territorial and interregional cooperation. The Republic of Poland actively participates in cooperation programs at the state and regional levels, which allows optimizing the economic development of regions, in particular, border regions. One of the effective tools of the cohesion policy is the interregional cooperation programs within the European Interreg VI-A and Interreg VI-B programmes.

One of the programs is Interreg VI-A Czech Republic – Poland. Its main goal is to improve the living conditions and economic development of the cross-border communities of these states. Financial resources should be aimed at supporting small businesses, solving environmental issues, and sustainable use of cultural and natural heritage of cross-border regions of states. Within the framework of this program, considerable attention will also be paid to improving the transport infrastructure of the regions, namely the modernization of road and railway connections. Six Euroregions are involved in the implementation of this program. In general, within the framework of this program, financing from the European Regional Development Fund in the amount of 178.870508 million euros and 44.717632 million euros from national budgets is provided [3]. Two European groups of territorial cooperation (EGTC) – NOVUM and TRITIA – also operate on the Czech-Polish border.

The Brandenburg – Lubuskie cross-border region covers the central part of the German – Polish cross-border region. The Interreg VI-A Germany / Brandenburg – Poland program is part of the cross-border cooperation between Germany and Poland and is aimed at solving the most important problems of the cooperation intensification along the German – Polish border in accordance with the cohesion policy for 2021–2027 goals number. It is about supporting cross-border cooperation between state institutions, the private sector and civil society. Strategically, the program focuses on cooperation between border research institutions. Attention is paid to environmental issues such as climate change, development of cultural heritage and tourism, increased investment in education and training in the cross-border region. The program is financed from the ERDF (75 %) and at the expense of Poland's national contributions (25 %), with a total volume of 110.375 million euros [4].

РОЗДІЛ 6. ЄВРОРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

The cooperation program Interreg VI-A Germany / Mecklenburg – Vorpommern / Brandenburg – Poland is aimed at solving cross-border problems in the north of Germany and Poland: overcoming socio-cultural and language barriers. It aims to promote further cooperation of research institutions, exchange of innovations, transfer of technologies on both sides of the border, optimization of solving environmental issues, climate change. Within the framework of the program, funding from the European Regional Development Fund in the amount of 124.580 million euros and 31.145001 million euros from national budgets is provided [5].

As an instrument of cohesion policy, the Interreg VI-A NEXT Poland – Belarus – Ukraine program is coordinated to strengthen cross-border cooperation in Polish and Ukrainian regions that have been severely affected by Russian military aggression against Ukraine. Belarus is currently excluded from participating in this program. The total volume of financing is 208.239990 million euros [8]. This will give the regions the opportunity to implement joint projects to improve the state of the environment, reconstruct health and social care facilities, and protect cultural and natural heritage. Also, this program is aimed at improving people-to-people contacts and cooperation in managing the common border.

Interreg VI-A cross-border cooperation program Poland – Denmark – Germany – Lithuania – Sweden (South Baltic) aims to solve problems along the southern Baltic border in line with the Cohesion Policy objectives for 2021–2027. The program will focus on four priorities: digitalization, cooperation between small and medium-sized businesses and research institutions, transfer of technologies to optimize the economic potential of the region, solving problems of ecology and climate change, in particular, the transition to a circular and resource-efficient economy. The program will make a significant contribution to the implementation of the EU strategy for the Baltic Sea region and provides funding in the amount of 117.253016 million euros [9].

The Interreg VI-B Baltic Sea region program offers more than EU funding in the amount of 313.731031 million euros [1]. It brings together cultures, perspectives and experiences to find ideas and optimal joint solutions. The program focuses on four priorities: innovation, smart consumption of water resources, climate-neutral societies, cooperative management. At the macro-regional level, the program is a tool for implementing the goals of the EU Strategy for the Baltic Sea region.

The new Interreg VI-B Central Europe program targets Central Europe to reduce social and economic inequality. It focuses on the processes of economic transition, climate change and the long-term socio-economic consequences of the COVID-2019 pandemic. This program should support innovation business, climate neutrality of communities, improvement of transport connections of rural and peripheral regions in Central Europe. 280.779753 million euros are provided for its financing [2].

Poland participates in the Interact programme, which includes 27 member states and participating countries such as Norway and Switzerland. Its purpose is to increase the effectiveness of the cohesion policy. The program acts as a «one-stop shop» for almost 100 Interreg programs and focuses on improving the cooperation process within Interreg and beyond, i.e. management capacity. Within the framework of the program, financing from the European Regional Development Fund in the amount of 45 million euros and 11.250 million euros from national contributions is foreseen [6].

With a total overall budget of €474.353337 million, representatives of the 27 EU Member States, Norway and Switzerland will cooperate within the framework of Interreg Europe's «Better Governance Cooperation» program as an instrument of EU cohesion policy. Interreg Europe focus on supporting regional authorities. Funds will be focused on policy areas that are most relevant and urgent for Europe's regions: «A smarter Europe, a greener Europe and a more social Europe, including support for labor markets, health and culture and sustainable tourism» [7]. It is assumed that the program will support projects of interregional cooperation and promote the capitalization of best practices of regional policy.

РОЗДІЛ 6. ЄВРОРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Therefore, the Republic of Poland takes an active part in the policy of EU cohesion. Interreg VI programs contribute to the activation of interregional cooperation to solve urgent programs, optimize the economic potential of cross-border regions, and create an innovative and environmentally responsible society.

Sources and literature

1. Baltic Sea region. European Union: website. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2021-2027/pl/2021tc16fftn003_en.
2. Central Europe. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2021-2027/pl/2021tc16rftn003_en.
3. Czechia-Poland. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2021-2027/pl/2021tc16rfcb024_en.
4. Germany/Brandenburg-Poland. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2021-2027/pl/2021tc16rfcb010_en.
5. Germany/Mecklenburg-Western Pomerania/Brandenburg-Poland. *European Union*: website. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2021-2027/pl/2021tc16rfcb018_en.
6. Interact. *European Union*: website. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2021-2027/pl/2021tc16rfir002_en.
7. Interreg Europe. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2021-2027/pl/2021tc16rfir001_en.
8. NEXT Poland Belarus Ukraine. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2021-2027/pl/2021tc16nxcb009_en.
9. Poland – Denmark – Germany – Lithuania-Sweden (South Baltic). URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/in-your-country/programmes/2021-2027/pl/2021tc16rfcb012_en.

РОЗДІЛ 7. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВ СВІТУ

РОЗДІЛ 7. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВ СВІТУ

В. В. Гулай – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної інформації Національного університету «Львівська політехніка»

В. П. Гулима – асистент кафедри міжнародної інформації Національного університету «Львівська політехніка»

СТАВЛЕННЯ ДО УКРАЇНИ ТА УКРАЇНЦІВ КРІЗЬ ПРИЗМУ РЕЙТИНГІВ ПРОВІДНИХ ПОЛІТИЧНИХ СИЛ ПОЛЬЩІ НАПЕРЕДОДНІ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 15 ЖОВТНЯ 2023 РОКУ

Цьогорічна виборча кампанія до Сейму та Сенату Республіки Польща викликає найжвавіше обговорення в Україні, діаметрально протилежні прогнози, найнесподіваніші очікування. Переконані, що для фахового аналізу теперішніх передумов, причин, характеру та наслідків взаємної публічної ескалації українсько-польських відносин варто максимально відійти від емоційного сприйняття перебігу парламентських виборів у наших сусідів та почекати завершення оформлення нової конфігурації політичної системи Польщі, бо саме ці вибори більшість експертів вважали головним подразником актуальної кризи відносин наших двох держав, цілком очевидно, що на користь держави-агресора.

На нашу думку, виклад варто розпочати з аналізу дослідження, яке впродовж 22-25 вересня провела агенцією Ipsos для OKO.press і TOK FM (методом CATI (на загальнонаціональній репрезентативній вибірці дорослих жінок і чоловіків Польщі, N=1000)) (опубліковано 30 вересня 2023 р.) [1], що майже не відображене у вітчизняному медіа-просторі. Отже, на питання щодо оцінки продовження подальшої військової та політичної підтримки Польщею України 45% опитаних підтримують та 29% швидше підтримують продовження такої допомоги, тобто в сумі це становить 74%.

При цьому варто зупинитися на продовженні підтримки України серед прихильників провідних політичних сил Польщі на цих парламентських виборах. Як впливає з наведених результатів соціологічного опитування, підтримують та швидше підтримують політичну та військову підтримку України 74% виборців партії «Право і Справедливість», 88% – «Громадянської платформи», 77% – «Лівіці», 72% – «Третього Шляху» та тільки 41% електорату «Конфедерації».

Демографічна група, яка помітно виділяється серед польської більшості проукраїнських настроїв, – це наймолодші респонденти. Респонденти віком 18–29 років виявляють значно менший ентузіазм щодо підтримки України, ніж респонденти старших вікових груп. У цій наймолодшій віковій групі загалом 54% респондентів підтримують продовження надання політичної та військової допомоги воюючій країні, а 40% із них хотіли б, щоб Польща вийшла з неї.

Ймовірно, значною мірою це результат впливу «Конфедерації», яка є другим вибором цієї групи (20%) після лівих (32%). У цьому опитуванні «Конфедерація» все ще перемагає серед чоловіків до 40 років (28%), випереджаючи ПіС (22%) і ГП (18%). Також можна припустити, що саме наймолодші респонденти найчастіше стикалися з проросійською пропагандою та дезінформацією, яку поширюють у соціальних мережах.

У решті вікових груп прихильники продовження військово-політичної допомоги Україні вже становлять переважну більшість. Ідея підтримки України має найбільшу підтримку серед групи 40–49 років (80%) та 50–59 років (81%). При цьому задекларована

РОЗДІЛ 7. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВ СВІТУ

підтримка політичної та військової підтримки України не зовсім узгоджена з готовністю надалі допомагати українським біженцям. У зазначеному опитуванні також запитали польських жінок і чоловіків, чи хочуть вони продовжити або припинити підтримку українських біженців з 1 січня 2024 р., наприклад, через допомогу 800 плюс або право на безкоштовні медичні послуги. У цьому випадку переважання позитивних відповідей було значно меншим, ніж на запитання про політичну та військову підтримку країни, що воює. Хоча 48% респондентів підтримують продовження підтримки українських біженців, 42% мають протилежну думку.

Варто також порівняти результати цього дослідження і опитування електоральних симпатій поляків напередодні голосування 15 жовтня 2023 р.

Отже, 10 жовтня опубліковано результати соціологічного опитування Ipsos для OKO.press і TOK FM, відповідно до яких лідерами є такі суб'єкти цьогоорічного парламентського виборчого процесу: «Об'єднана Правиця» (на чолі з партією «Право і Справедливість») – 36%; «Громадянська Коаліція» (на чолі з партією «Громадянська позиція») – 28%; «Конфедерація Свободи і Незалежності» – 9%; «Третій шлях» (Польської селянської партії та Руху Польща 2050 Шимона Головні) – 8%; «Нова Лівиця» (партії «Весна», Союз демократичних лівих та «Разом») – 8% [4].

11 жовтня з'явилися результати соціологічного дослідження агенції «United Surveys» для «Wirtualnej Polski», згідно яких найбільше голосів мали б отримати: «Право і справедливість» – 33,8%; «Громадянська коаліція» – 28,1%; «Нова Лівиця» – 10,2%; «Третій шлях» – 9,4%; «Конфедерація» – 8,4% [3].

Того ж дня 11 жовтня портал wPolityse.pl опублікував підсумки соціологічного опитування поляків агенцією «Social Changes», відповідно до яких результати переможців були такими: «Право і Справедливість» – 39%; «Громадянська Коаліція» – 30%; «Нова Лівиця» – 11%; «Конфедерація Свободи і Незалежності» – 9%; «Третій шлях» – 8%.

12 жовтня було оприлюднено черговий партійних виборчий рейтинг CBOS, лідерами якого були: «Право і Справедливість» – 35%; «Громадянська Коаліція» – 22%; «Конфедерація Свободи і Незалежності» – 6%; «Третій шлях» – 6%; «Нова Лівиця» – 5% [5].

Того ж дня, 12 жовтня оголошено результати соціологічного опитування агенції Kantar для «Faktów» TVN і TVN24: «Право і Справедливість» – 31%; «Громадянська Коаліція» – 26%; «Третій шлях» – 12%; «Нова Лівиця» – 11%; «Конфедерація Свободи і Незалежності» – 8% [6]. За таких результатів голосування розподіл мандатів послів Сейму нової каденції умовно був би таким (загальна чисельність депутатів – 460): «Право і Справедливість» – 173; «Громадянська Коаліція» – 150; «Третій шлях» – 52; «Нова Лівиця» – 48; «Конфедерація Свободи і Незалежності» – 36.

Таким чином, узагальнюючи наведені вище результати соціологічних опитувань останнього тижня перед днем голосування 15 жовтня 2023 р., помітні істотні розбіжності в електоральному потенціалі провідних учасників цьогоорічних виборів до Сейму Республіки Польща:

- «Об'єднана Правиця» – від 31% до 39% голосів виборців;
- «Громадянська коаліція» – від 22% до 30%;
- «Третій шлях» – від 5% до 12%;
- «Нова Лівиця» – від 6% до 11%;
- «Конфедерація» – від 6% до 9%.

За результатами підрахунку голосів на виборах до Сейму Республіки Польща зазначені вище розбіжності виявилися ще більшими. Можна припустити, що Польща вступила майже у півторамісячний період формування нового уряду. Це принесе чимало несподіванок для усіх учасників політичного процесу – від майже триумфального до Різдвяних свят 2023 р. повернення вже втретє на посаду голови уряду країни лідера

РОЗДІЛ 7. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВ СВІТУ

«Громадянської коаліції» Д.Туска та до початку вже в новому 2024 р. системної інституційної політичної кризи «президент – парламент – уряд». Її негативні наслідки відчують як Україна загалом, так й українці у Республіці Польща зокрема.

Джерела та література

1. Głowacki W. Sondaż Ipsos. Ogromna większość Polaków chce dalej pomagać militarnie i politycznie Ukrainie. URL: <https://oko.press/sondaz-ipsos-wiekszosc-polakow-pomagac-ukrainie>.

2. Kuta W. Nowy sondaż. PiS utrzymuje przewagę nad KO, Lewica wskoczyła na podium. URL: <https://www.wnp.pl/parlamentarny/sondaze/nowy-sondaz-pis-utrzymuje-przewage-nad-ko-lewica-wskoczyła-na-podium,1342.html>.

3. REM. Ostatnia prosta przed wyborami. Oto co pokazują sondaże. URL: <https://businessinsider.com.pl/polityka/ostatnia-prosta-przed-wyborami-oto-co-pokazuja-sondaze/8yze0fm>.

4. Danielewski M., Pacewicz P. Sondaż Ipsos. PiS stoi w miejscu, opozycja lekko spada. W niedzielę liczyć się będzie każdy głos. URL: <https://oko.press/sondaz-ipsos-pis-stoi-w-miejscu-opozycja-lekko-spada>.

5. PAP. Sondaż. PiS powiększa przewagę nad KO. Trzecia Droga i Konfederacja idą łeb w łeb. URL: <https://www.wnp.pl/parlamentarny/sondaze/sondaz-pis-powieksza-przewage-nad-ko-trzecia-droga-i-konfederacja-ida-leb-w-leb,1351.html>.

6. TVN24. Wybory 2023. Ostatnie sondaże w tej kampanii – kto ma szanse na sejmową większość. URL: <https://tvn24.pl/polska/wybory-parlamentarne-2023-najnowszy-sondaz-kantar-ibris-united-surveys-ipsos-cbos-zestawienie-sondazy-7311252>.

Д. Б. Злотко – студентка 3 курсу
ОПП «Міжнародні відносини» факультету
міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі Українки

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ДО ПОЛЬЩІ У ЗВ'ЯЗКУ З РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЮ ВІЙНОЮ

Науковий керівник:

С. М. Кулик – кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин і
регіональних студій факультету міжнародних
відносин Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Повномасштабна агресія росії спровокувала масштабну міграцію, змусивши мільйони українців виїхати закордон в пошуках безпеки. Європейські країни прихистили наших громадян. Для такої молоді країни як Україна, міграція населення це є серйозною проблемою. Рятуючись від ворога, громадяни змушені зриватися з насиджених місць, полишати свої домівки і нажите майно і бігти в безодню, прихопивши з собою змучених і наляканих дітей, батьків.

Протягом 2022 р. українські громадяни активно шукали безпеки в різних країнах Європи. Згідно з даними УВКБ ООН станом на 29 листопада 2022 р., 7 891 977 українців були вимушені покинути рідну землю, а практично 4,8 млн з них отримали тимчасовий

РОЗДІЛ 7. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВ СВІТУ

прихисток [4]. Польща стала основною країною, куди масово мігрували українці. Згідно з опитуванням, проведеним у листопаді 2022 р., 52% українців, які шукали захист від війни, знаходять тимчасове житло у квартирах, 18% в гуртожитках чи хостелах, 10% в приватних будинках, аналогічну кількість опитаних поляки надали притулок у своїх домівках [5].

Польські джерела повідомляють, що з початку повномасштабного вторгнення російських збройних сил в Україну українські біженці в Польщі сплатили податків на 2 млрд євро. Ця сума втричі перевищує видатки країни на допомогу переселенцям [6]. За даними Департаменту статистики серед дорослих біженців у Польщі значну частину складають жінки (80% проти 54% серед довоєнних мігрантів). Серед усіх мігрантів з України переважають особи з вищою освітою. З початком війни серед біженців помітно зменшилася частка осіб старше 60 років. Незалежно від біженців, у Польщі перебуває велика група довоєнних мігрантів з України, які масово приїжджали до Польщі починаючи з 2014 р. Згідно з реєстрами PESEL, у листопаді 2022 р. у Польщі перебувало приблизно 560 тис. дорослих біженців з України та 460 тис. дітей [2]. Крім того, дані, опубліковані Головним статистичним управлінням, показали, що кількість мігрантів з України, які перебували в Польщі, наприкінці 2019 р. становила приблизно 1,3 млн осіб [1].

Наплив біженців з України вніс свої корективи у звичне життя як поляків, так і українців. Мігранти 2022 р. прибувши до Польщі вимушені були співіснувати із тими, хто приїхав до країни раніше, до повномасштабної війни і становили значну частину пропозиції робочої сили в Польщі вже до 2022 р. Варто відзначити, що особи, які приїхали до Польщі від 24 лютого 2022 р., в більшості своїй були змушені переїхати до Польщі через війну, і їхньою першочерговою метою не була праця. Тим не менш, ці особи також характеризуються високою професійною активністю в Польщі. Приблизно 65% працюють, приблизно 24% шукають відповідну роботу (безробітні), і лише 11% є професійно неактивними [2].

Для будь якої іноземної країни наплив людського ресурсу має на меті його активне використання. Однак ситуація з українцями мала іншу мету. Українці, втікаючи від війни, перш за все шукали прихистку. Людина, яка виїжджає на заробітки має чітку мету – знайти роботу. Міграція українців спровокувала значний вплив на ринок праці, на державні фінанси, на економічну активність.

Українці виїжджали за кордон, з порожніми руками і очікували, можливо, на швидке завершення війни і бойових дій та повернення додому. Однак досить скоро стало зрозуміло, що цього, на жаль, швидко не станеться, а тому довелося облаштовувати свій побут. Біженці з України стали джерелом нової робочої сили в країнах ЄС, зокрема Польщі. Ті, хто знаходить роботу, поступово стають трудовими мігрантами. Вони активно інтегруються у європейський ринок праці та почали платити податки. Приплив робочої сили та витрати українських мігрантів є позитивним чинником для економіки до Польщі. Одна, разом із цим, приплив мігрантів створює низку викликів, зокрема для державних фінансів. Водночас чистий фіскальний ефект для Європи в довгостроковому періоді буде додатним, оскільки українці активно інтегруються в європейський ринок праці і платять податки. Витрати українських мігрантів підтримують економіки країн перебування насамперед через приватне споживання (частково нівелюючи) [3].

За даними експертів-міжнародників, саме в Польщі відзначається найвищий відсоток працевлаштування українців. Так, роботу мають половина із тих, хто приїхав як біженець, а став трудовим мігрантом. Однак ця робота у сферах із нижчим рівнем оплати праці – логістиці, промисловості, сільському господарстві, будівництві та готельному бізнесі. І це навіть попри те, що більша частина біженці мали вищу кваліфікацію.

Різні дослідницькі центри вважають, що присутність українців у Польщі має виразно позитивний ефект для обох сторін. Зокрема, експерти Організації з економічної співпраці та розвитку стверджують, що це призводить до додаткового внеску у щорічний приріст

РОЗДІЛ 7. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВ СВІТУ

ВВП Польщі на рівні 1,2% на рік завдяки значній міграції українців. За оцінками Oxford Economics, якщо 650 тис. українських мігрантів залишаться у Польщі, робоча сила та потенційний ВВП зростуть на 1,2% порівняно з базовим прогнозом. Збільшення кількості мігрантів до одного мільйона призведе до ще більшого зростання робочої сили і ВВП – на 2% [7]. Таким чином, значна міграція до Польщі та поселення там для багатьох українців стали не лише можливістю, а й джерелом підтримки, тоді як для Польщі вона призвела до покращення економічної ситуації. Важливо відзначити, що в Польщі спостерігається активна реєстрація нових українських підприємців, і прогнозують збільшення соціальних внесків, які вони сплачують, на 50% до майже 1,4 млрд дол. США у 2023 р. [7].

Отже, попри первинні виклики для країни-сусідки від припливу українських мігрантів, вигоди для економіки цієї країни є більшою в середньо- та довгостроковому періоді завдяки активній інтеграції українців на ринку праці, так і в суспільство загалом.

Джерела та література

1. ГУС (2020). Кількість іноземців в Польщі у часи COVID-19. URL: https://nbp.pl/wp-content/uploads/2023/04/Raport_Imigranci_UA.pdf.
2. Звіт за результатами опитування. Департамент статистики, 2023. Варшава. URL: https://nbp.pl/wp-content/uploads/2023/04/Raport_Imigranci_UA.pdf.
3. Негативний вплив повномасштабної війни росії проти України на реальне приватне споживання в ЄС. URL: https://www.eib.org/attachments/publications/how_bad_is_the_ukraine_war_for_the_european_recovery_en.pdf.
4. Ситуація з біженцями в Україні / Портал оперативних даних про біженців УВКБ ООН. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.
5. Пільги скасують, наскільки це критично. У яких умовах та чиїм коштом проживають українські біженці у Польщі – опитування, інфографіка. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/uyakih-vidah-zhitla-zhivut-ukrajinski-bizhenci-u-polshchi-ta-hto-za-kogo-platit-doslidzhennya-50284267.html>.
6. Wałakyr A. Українці платять більше податків у Польщі, ніж країна витрачає на біженців. URL: <https://ukrayina.pl/ukrayina/7,183830,29091034,1059-1082-1088-1072-1111-1085-1094-1110-1087-1083-1072-1090-1103-1090-1100.html>.
7. Зануда А. Як українські біженці допомогли економіці ЄС і що може втратити Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/ceqvw58zj8po>.

РОЗДІЛ 7. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВ СВІТУ

М. О. Годорожа – студентка 4 курсу
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі Українки

МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА

Науковий керівник:

Г. В. Копачинська – кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Міграційна політика охоплює систему заходів, що включає в себе правові, фінансові, адміністративні та організаційні компоненти, призначені для контролю та регулювання руху мігрантів. Ця політика визначається міграційними пріоритетами, керованістю та якістю міграційних потоків, а також їх соціальною, демографічною та економічною структурою.

Зовнішня міграційна стратегія повинна сприяти забезпеченню безпеки країни, розвитку її економічного потенціалу та підвищенню добробуту населення. Ключові аспекти цієї політики в сфері праці включають захист національного ринку праці, можливість залучення іноземних фахівців та працівників зі спеціалізованими навичками, а також забезпечення соціального та правового захисту для працівників, які іммігрували [2].

Забезпечення виконання міграційної політики Польщі на міжнародному рівні відіграє важливу роль та потребує співпраці відповідно до загальних принципів. По-перше, оскільки міжнародні міграційні процеси мають складний та багатогранний характер і часто визначаються глобальними та регіональними тенденціями і факторами, які виходять за межі окремих держав, керування цими процесами вимагає постійної співпраці та координації дій як на локальному рівні, так і в рамках регіональних (включаючи ЄС) і глобальних зусиль. Особливо важливо це в контексті ЄС, де багато аспектів міграційної політики та притулку біженцям піддаються поетапній гармонізації, і розвиток різних сфер повинен враховувати різноманітні, часто неоднакові підходи країн-членів.

По-друге, зростання впливу міжнародної міграції на соціальну реальність призвело до визнання необхідності ефективного управління нею та забезпечення мігрантам належного рівня безпеки, особливо в умовах зростаючого числа мігрантів. Ця проблематика стала ключовим пріоритетом для Польщі [3].

Для втілення основних принципів міграційної політики, органи державного управління Польщі розглядають такі аспекти, як забезпечення міжнародної співпраці, яка спрямована на підтримку польських пріоритетів у створенні національної міграційної політики. Ця співпраця повинна бути підкріплена гарантуванням найвищого рівня безпеки, захисту соціальної єдності та адаптації міграційних процесів для задоволення потреб польської економіки.

Необхідність підтримки в рамках членства Польщі в міжнародних організаціях, включаючи ЄС, та в двосторонніх контактах для розвинутого та відповідального підходу до управління міграцією та притулком. Цей підхід має відповідати актуальним викликам, зокрема, щодо проблем масштабної нелегальної міграції. Через це управління Польщі забезпечує координацію та погодження дій на міжнародному рівні між різними суб'єктами державного управління [3].

РОЗДІЛ 7. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВ СВІТУ

Також при аналізі міграційної політики можна виділити ключові аспекти. Польща має значний потік внутрішньої міграції, коли громадяни переселяються з менш розвинених регіонів країни в більш розвинені зони, такі як Варшава, Краків у в пошуках кращих можливостей для праці та життя. Польща приймає громадян інших країн ЄС для працевлаштування та проживання в рамках свободи руху осіб. Ця категорія міграції стала значною внаслідок вступу Польщі до ЄС. Неодноразово країна приймає іноземців з країн поза ЄС. Для отримання робочих дозволів та проживання іноземці повинні відповідати певним умовам та критеріям. Польща має процедури для надання статусу біженця та захисту тим, хто потребує міжнародного захисту через політичні, релігійні або інші обставини. Одночасно розвиває програми для інтеграції мігрантів у суспільство, включаючи курси польської мови, професійну адаптацію та підтримку в пошуку роботи. Важливим аспектом міграційної політики є забезпечення доступу мігрантів до основних соціальних послуг, таких як охорона здоров'я, освіта та житло. Особливо приділяють увагу контролю та запобіганню нелегальній міграції та незаконному працевлаштуванню.

Не зважаючи на всі позитивні результати міграційної політики, є ще деякі аспекти, які потрібно опрацювати. Перше, це сподівання на те, що тимчасові працівники залишаться тимчасовими. Громадяни України, Білорусі та деяких інших пострадянських країн можуть працювати до шести місяців у Польщі без візи. Польські чиновники легковажно ставляться до таких працівників, які працюють на «сірому ринку» і не платять соціальне страхування. Проте з іншого боку, польські роботодавці впевнені, що біженцям або мігрантам підходить будь-яка робота за малі і середні гроші. Поліпшення економічного становища на Батьківщині чи інших країнах, спонукає народ вертатись і розвиватись ближче до сім'ї і будинку. Наступна проблема полягає в тому що деякі польські чиновники вважають, що їм не варто турбуватися про інтеграцію, бо українці культурно дуже схожі на поляків. Вони виглядають однаково, переважно є християнами та розмовляють схожими мовами. Проте подібність не можна вважати досконалим щитом від упереджень. Таким чином вони можуть знищувати власну ідентифікацію та культуру [4].

Засоби реалізації також можуть змінюватися відповідно до зміни політичних обставин, глобальних тенденцій і потреб суспільства. Членство Польщі в ЄС передбачає дотримання спільних правових норм у важливих секторах міграційної політики. В межах цієї політики ЄС прагне підвищити свою ефективність за допомогою відповідних законодавчих пропозицій та оперативних дій. Ці сектори включають захист зовнішнього кордону, стримування нелегальної міграції, боротьбу з контрабандою мігрантів і торгівлею людьми, а також запобігання цих злочинів. Наприклад, була утворена Європейська прикордонна служба і берегова охорона, що складається з Європейського Агентства прикордонної служби та берегової охорони і національних служб, відповідальних за управління кордонами. У 2019 р. внесли зміни до цієї постанови, що посилює мандат інституції і розширило можливості реагування ЄС на надзвичайні ситуації на зовнішніх кордонах.

Розробка великомасштабних телеінформаційних систем, включаючи Шенгенську інформаційну систему, Візову інформаційну систему та інші. Також планують впровадити нові інформаційні системи, такі як система в'їзду та виїзду, європейська інформаційна система в'їзду та авторизації і база даних обвинувальних вироків громадян третіх країн. Обов'язково, звертають увагу на здійснення та підтримку у співробітництва з третіми країнами в сфері міграції. Всі ці заходи сприяли Польщі швидко допомогти Україні під час військових дій.

Підписаний Президентом Республіки Польща А.Дудою 12 березня 2022 р. «Закон про надання допомоги громадянам України у зв'язку із збройним конфліктом на території їхньої держави» юридично захищає права українців і відповідає на важливі питання, пов'язані з їхнім перебуванням на території Польщі, включаючи термін перебування,

РОЗДІЛ 7. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВ СВІТУ

видання ідентифікаційних номерів, медичну допомогу, освіту для школярів і студентів, підтримку материнства і багато інших чинників [1]. Всі ці дії надають біженцям законність перебування на території Польщі, гарантують соціальну та матеріальну допомогу.

Тому допомога, яку Україні та українцям надають уряд Польщі та звичайні громадяни під час війни, має величезну цінність. Практика доводить, що кожне місто або гміна приймають індивідуальні рішення на рівні місцевої влади щодо надання допомоги українцям, які знаходяться на їхній території, враховуючи кількість осіб та їхні потреби.

Медичні установи надають першу допомогу та проводять операції безкоштовно для українських громадян, включаючи онкохворих. Школи встановили підготовчі класи для українських учнів, вищі навчальні заклади запропонували різноманітні програми та конкурси для українських студентів, а також грантові програми для підтримки українських вчених на конкурсній основі. Поляки відкрили свої двері та прийняли вдома українських громадян, надаючи незамінну підтримку волонтерами. У цьому полягає солідарність, добросусідство та взаємопідтримка, що є основами демократії.

Джерела та література

1. Василик І. Особливості міграційної політики Польщі: спецзакон про підтримку громадян з України. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/osoblyvosti-migratsijnoyi-polityky-polshhi-spetszakon-pro-pidtrymku-gromadyan-z-ukrayiny>.

2. Герасимович А.М., Алексеєнко М.Д., Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз банківської діяльності / Регулювання міграційних процесів. Міграційна політика: підручн. К.: КНЕУ, 2004. 599 с. URL: <https://buklib.net/books/27404/>.

3. Фліссак К. Польська міграційна політика в рамках права ЄС. *Актуальні проблеми правознавства*. №4(24), 2020. С. 74-80. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41967/1/%D0%A4%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%81%D0%B0%D0%BA.pdf>.

4. Poland is cocking up migration in a very European way. URL: <https://www.economist.com/europe/2020/02/22/poland-is-cocking-up-migration-in-a-very-european-way>.

Н. В. Дячук – студентка 4 курсу
ОПП «Міжнародні відносини» факультету
міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі Українки
Є. В. Вознюк – кандидат політичних наук,
доцент, завідувачка кафедри міжнародних
комунікацій та політичного аналізу факультету
міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі Українки

ПОЛІТИКО-ПРАВОВА СИСТЕМА КАНАДИ

Канада є конституційною монархією, яку очолює король Чарльз III, а в країні його представляє (з 1952 р. – з канадських громадян) генерал-губернатор держави, якого на чотирирічний термін призначає Прем'єр міністр з погодженням монарха.

Канада поєднує американську федеративну форму правління із британською кабінетною системою. Як федерація вона складається з десяти провінцій і трьох

РОЗДІЛ 7. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВ СВІТУ

територій. Центральний уряд в Оттаві представляє всі національності держави. Кожна провінція має свій уряд і парламент.

Федеральний парламент Канади складається з Корони та двох палат: верхньої палати (призначеної) – Сенату і нижньої (виборної) – Палати Громад. Сенат складається з 104 членів і має меншу владу, ніж Палата Громад. Їх членів, чиї місця визначаються на регіональній основі, розподіляє прем'єр-міністр та формально призначає генерал-губернатор; сенаторам дозволено залишатися на посаді до 75-річного віку. Сенат зазвичай розглядає та ухвалює законопроекти, які були прийняті Палатою Громад. Однак він не має права виступати із законодавчою ініціативою із фінансових питань, контролювати виконавчу владу чи голосувати за недовіру уряду [2].

Членів Палати Громад обирають терміном на 5 років (загальним, прямим, таємним голосуванням в одномандатних округах, за мажоритарною системою). 301 члену належить провідна роль у прийнятті рішень, так як їх обирають більшістю голосів і вони представляють майже сто тисяч мешканців, тому зі збільшенням кількості населення зростає чисельність членів Палати.

Лідер партії, що отримала на виборах найбільшу кількість місць в Палаті, стає прем'єр міністром і формує уряд країни. Другу за кількістю місць партію традиційно називають «офіційною опозицією» [1].

Кабінет міністрів Канади поєднує в собі законодавчу та виконавчу гілки влади. Прем'єр міністр – глава уряду держави. Він остаточно формує кабінет міністрів, який призначає генерал-губернатор країни. Кабінет Міністрів складається з депутатів Палати Громад. Виконавча влада також належить прем'єр міністру й Кабінету. Нині чинним прем'єр міністром Канади є Джастін Трюдо (з 4 листопада 2015 р.; лідер Ліберальної партії Канади).

У Канаді є дві основні політичні партії, які змінювали одна одну протягом багатьох років: Ліберальна та Консервативна (при владі довгий період часу, але з 1993 р. послабила позиції) партії. Ліберальна партія почала займати все більше і більше місць у нижній палаті, останні прем'єр міністри були представниками саме цієї політичної сили. Виділяємо наступні канадські партії: Канадський альянс, Квебекський блок, Нова демократична партія, Зелена партія Канади, Прогресивно-консервативна партія.

Судова система Канади заснована на провінційних судах [2]. Так, кожна провінція має можливість виконувати свої законодавчі повноваження, допомагати в організації провінційних судів, розглядати цивільні справи та встановлювати процесуальні стандарти. На противагу цьому, федеральний парламент контролює кримінальне право, судову систему та призначає суддів провінційних судів. Кожна провінція створює міську поліцію для забезпечення порядку в провінції. До повноважень муніципальної поліції входить право забезпечувати порядок на дорогах. Менші, бідніші провінції створили кінну поліцію, яка вимагає менше ресурсів для роботи [4].

Правова система Канади є однією із найскладніших у світі. Вона має три різні системи, які є незалежними, але часто накладаються одна на одну в деяких провінціях: англосаксонське (англо-американське) право, загальне право / «суддівське право» і закони аборигенів.

Система англосаксонського права є найстарішою і значною мірою ґрунтується на цивільному кодексі. Більшість із десяти провінцій Канади використовують цей тип системи, але Квебек використовує власну унікальну версію, яка відрізняється від інших частин держави [5].

Система загального права є найновішою з правових систем Канади. В цій системі використовують британські загальні закони і вона більш гнучка, ніж цивільний кодекс, оскільки створення прецедентів для подібних справ у майбутніх судових процесах залежить від суддів [3]. Кримінальне право підпадає під цю правову систему, і воно визначає, які заходи слід застосувати, коли громадяни не дотримуються правил.

РОЗДІЛ 7. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВ СВІТУ

Закон аборигенів Канади – це правова система, розроблена корінними жителями території, яка стала Канадою, і вона відрізняється від законів, запроваджених європейськими поселенцями. У аборигенів був свій набір звичаїв і традицій, сформованих середовищем, яке відрізнялося від більшості інших країн. Ці звичаї вплинули на те, як вони вирішували внутрішні суперечки та як взаємодіяли з європейцями, коли ті вперше прибули до Північної Америки [5]. Усі провінції Канади використовують ці три системи, і в кожній з них є власний суд, який розглядає позови на їхній основі. Суди цивільного права називають «судами цивільної юрисдикції», суди загального права – «провінційними судами», а змішана система використовує обидва типи.

Верховний суд Канади – це суд, який розглядає апеляції у справах усіх трьох систем. Він має спеціальні повноваження, такі як слухання певних позовів без попередніх рішень щодо подібних правових питань у судах нижчої інстанції. Це дозволяє приймати важливі юридичні рішення, які є обов'язковими для всіх провінцій Канади [1].

Загалом, політико-правова система Канади визначається принципами демократії, правової держави, рівністю, багатомовністю, що робить її однією із передових країн світу з точки зору захисту прав і свобод громадян.

Джерела та література

1. Державний устрій і політична система Канади. URL: <https://moyaosvita.com.ua/geografija/derzhavnij-ustrij-i-politichna-sistema-kanadi/>.
2. Характеристика політичної системи Канади. URL: https://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2055/Zbirnik_politologiya_8994.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
3. Canada's Political System. URL: <https://electionsanddemocracy.ca/parliament/canadas-political-system>.
4. The Canadian Legal System. URL: <https://thecanadaguide.com/basics/legal-system/>.
5. Three Legal Systems: The Roots of Canada. URL: <http://www.multiculturalcanada.ca/2021/10/07/three-legal-systems/>.

РОЗДІЛ 8. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ТУРИСТИЧНОГО РЕГІОНОЗНАВСТВА

РОЗДІЛ 8. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ТУРИСТИЧНОГО РЕГІОНОЗНАВСТВА

В. О. Патійчук – кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій аналізу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

СУЧАСНА ТУРИСТИЧНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Політика ЄС у сфері туризму спрямована на збереження позицій Європи як провідного світового виробника сучасних та якісних туристичних послуг й створення регіонального туристичного продукту, який може достойно конкурувати з США, Китаєм, передовими туристичними лідерами азійського континенту, країнами Близького й Середнього Сходу. Туристична сфера розглядається європейським керівництвом як одна з пріоритетних галузей економіки Спільноти. Сучасний туризм в Європі, з позиції держав-учасниць ЄС, повинен стати досить соціально орієнтованим із врахуванням інклюзивних потреб населення, а також бути безпечним та екологічно спрямованим [7]. Європейські лідери докладають багато зусиль, щоб населення їхніх країн було максимально забезпечено усім необхідним пакетом соціальних послуг, уключаючи рекреаційні та туристичні. Крім того, міжнародний туризм є досить прибутковою галуззю економіки багатьох держав, оскільки за офіційною статистикою, він у 2022 р. він забезпечив майже 10 % фінансових прибутків для сукупного ВВП ЄС, а також у цій сфері та суміжних працювало близько 23 млн працівників Спільноти [3]. Тому Євросоюз надає неабиякого значення реалізації різнопланової туристичної політики в межах цього інтеграційного утворення та за кордонами Співтовариства. Він всіляко підтримує, координує та доповнює дії держав ЄС, які пов'язані з туризмом, за його межами.

Загальні правові засади спільної туристичної політики Спільноти записані в Статті 195 Консолідованих Договорів про функціонування Європейського Союзу, де підтверджено, що ЄС доповнює дії держав-членів у сфері туризму, зокрема, шляхом сприяння конкурентоспроможності підприємств Союзу в цій галузі [7]. Тому ЄС намагається всіляко підтримувати різноманітні ініціативи держав-учасниць у цій сфері діяльності та налагоджувати культурно-туристичне співробітництво поза своїми межами. На початку нового тисячоліття європейські держави підписали комплексні колективні угоди та договори про туристичне співробітництво та сприяння переміщенню іноземних відпочивальників на своїй території, які дістали назву в науковому світі як туристичний маніфест Європи, який мав на меті розроблення спільних культурно-туристичних програм, реалізацію міжнародних туристичних проєктів і пошук шляхів їхнього фінансування [5]. З цією метою у 2010 р. була прийнята спільна для всіх членів ЄС комплексна програма розвитку туризму «Європа – найбільший світовий туристичний напрямок: нова політична рамка для туризму в Європі», яка передбачала вивести туристичний ринок ЄС на передові світові місця й зробити європейський регіон абсолютним лідером міжнародного туризму [1]. Цьому процесу значної шкоди завдала світова фінансово-економічна криза 2008–2011 р., а також політичні події т. зв. «арабської весни» 2010 р., які призвели до значного напливу нелегальних мігрантів і біженців із країн Північної Африки та Близького й Середнього Сходу, що стали причиною загального падіння рівня життя в межах ЄС, підвищили соціально-політичну напругу в державах Південної Європи та Спільноти в цілому, а також значно вплинули на затримку реалізації великих європейських туристичних програм і проєктів. У 2012 р. Єврокомісія брала участь у розробці, фінансуванні та реалізації довгострокової стратегії «Напрямок Європа 2020». У ній весь європейський регіон розглядають як перспективний туристичний ринок для віддалених регіонів світу [7].

РОЗДІЛ 8. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ТУРИСТИЧНОГО РЕГІОНОЗНАВСТВА

Наступним і досить важливим політико-правовим кроком щодо реалізації спільної туристичної політики в ЄС було прийняття програми «Європейська стратегія для більшого зростання та робочих місць у прибережному та морському туризмі», яка була прийнята в 2014 р. і розрахована на наступних десять років. Згідно цього документу було підготовлено новий план розвитку прибережного й морського туризму в ЄС, щоб більш повно та ефективно залучити потенціал цього перспективного туристичного сегмента. Крім того, згідно його програмних цілей передбачали застосовувати змішане й комплексне фінансування з різних джерел для реалізації цієї нової туристичної стратегії [2]. Наприклад, значні кошти для реалізації проектів цієї програми надійшли з Європейського Фонду регіонального розвитку (ERDF), програми «Горизонт 2020» та «ЄС COSME» на 2014–2020 р., які були адресно спрямовані для підтримки досліджень та інновацій у діяльності малих і середніх підприємств у сфері туризму на прибережних територіях країн ЄС [7]. Одним з пунктів цієї програми було розроблення стратегії стійкого розвитку в туризмі, де намічалася участь відповідних інституцій ЄС у фінансуванні та формуванні транснаціональних туристських продуктів за рахунок розробки єдиних стандартів у туристичному обслуговуванні населення згідно European Tourism Indicators System (ETIS) й сприяння зростання туризму й підтримки кампанії з популяризації екологічно чистих велосипедних, піших і кінних, водних та онлайн-віртуальних маршрутів на території всієї Європи [2].

Значних фінансово-економічних і фактичних збитків у сфері туризму ЄС принесла пандемія COVID-19 із загальними втратами майже 50% річних прибутків у сфері туризму та скороченням діяльності туристичних підприємств на 70% і звільненням майже 7 млн працівників туристичного бізнесу та обслуговуючих галузей [4]. З метою стабілізації європейського ринку туристичних послуг і виходу з кризової ситуації й подолання пандемічних наслідків ЄС у 2020 р. прийняв комплексну програму для розвитку туризму в межах «Європейської порядку денного для туризму 2030». Остання передбачала орієнтацію всієї економіки ЄС на т. зв. екскурс – «зелене й безпечне господарство». Зазначені політичні документи, підтримували розвиток туризму на рівні керівних інституцій ЄС та забезпечували надійне фінансування узгодженої туристичної політики Спільноти, а також були створені спеціальні фонди з метою інвестування спільних туристичних проєктів у межах держав-учасниць [7]. Із цією метою був створений Європейський фонд стратегічних інвестицій, який має щорічний бюджет понад 300 млрд євро [4]. Він координує фінансування туристичної інфраструктури й спеціалізованих туристичних транспортних засобів, готелів і курортів. Під його опікою перебувають також інвестування проєктів енергозощадливості в туризмі та очищення т. зв. забруднених і занедбаних територій («brown fields») та їх пристосування для рекреаційних цілей. Він також функціонує з метою координації фінансової діяльності в туристичній сфері ЄС та створення нових інвестиційних платформ.

Екосистема туризму ЄС була найбільш постраждалою від пандемії COVID-2019 і вона стикається з серйозними викликами при досягненні намічених програмних заходів щодо цифрового переходу в туризмі на період до 2030 р., тому 4 лютого 2022 р. Єврокомісія прийняла «Порядок денний про шляхи переходу для туризму». Він визначає 27 сфер заходів для зеленого та цифрового переходу, а також низку нововведень для загального покращення стійкості європейського туризму. Шляхи розбудови інфраструктури для туризму на майбутнє розроблені робочою групою Індустріального форуму 2EN спільно із зацікавленими сторонами і структурами. Було проведено в цілому понад 30 ділових консультативних зустрічей та семінарів, які узгодили нову повістку для розвитку європейського туризму в рамках спільного екскурсу для всієї економіки ЄС. 1 грудня 2022 р. Рада Європейського Союзу прийняла «Порядок денний для туризму 2030», який ґрунтується на шляхах переходу туризму на екорейки та включає багатоцільовий робочий план із комплексними заходами, які мають бути прийняті країнами ЄС, Єврокомісією та зацікавленими сторонами у сфері туризму. В цьому

РОЗДІЛ 8. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ТУРИСТИЧНОГО РЕГІОНОЗНАВСТВА

документі зазначалося, що перехід європейського туризму на екскурс має високий рівень різноманітності та складності. Він повинен охопити всі сегменти туристичного ринку ЄС і врахувати сучасні глобалізаційні виклики та жорстку конкуренцію на міжнародному ринку туристичних послуг [7]. Цей процес повинен координувати спільну діяльність кількох секторів сфери послуг, включаючи діяльність туристичних агентств і туроператорів, ресторанно-готельного бізнесу, онлайн-інформаційних, рекламних і сервісних центрів (спеціалізованих туристичних офісів або цифрових платформ), підрозділів з управління персоналом і підготовки туристичних кадрів, закладів розваг і пасажирського транспорту (беручи до уваги діяльність авіакомпаній та аеропортів, залізничних і морських вокзалів, автостанцій) тощо. Незважаючи на помітні розбіжності між країнами ЄС у розвитку туризму, вони повинні об'єднатися з метою створення єдиної системи надання якісних туристичних послуг у територіальних межах ЄС та спільному економічному просторі. Для цього потрібно охопити перспективні екосистеми європейського регіону, які постраждали від згубної діяльності промисловості, щоб прискорити зелену та цифрову трансформацію Спільноти в цілому й збільшити стійкість європейського туризму до глобальних викликів [6]. З цією метою Європейська Комісія запропонувала спільно створити узгоджені шляхи переходу економіки ЄС на зелену та безпечну модель функціонування господарства країн-учасниць разом із промисловістю, агрокомплексом, транспортною та інфраструктурною галузями, публічними органами, соціальними партнерами та іншими зацікавленими сторонами.

Нова концепція екосистеми туризму ЄС передбачає [7]:

- підтримку стійкого та екологічно-безпечного розвитку туризму, де туристична політика ЄС повинна бути спрямована на забезпечення зменшення негативного впливу туристичної діяльності на навколишнє середовище й повинна бути заснована на соціальному підході;

- забезпечення якості та безпеки відпочинку в межах ЄС на основі запровадження гарантованих безпекових систем захисту діяльності туризму та встановлення єдиних європейських стандартів у системі туристичного обслуговування і сприяння діяльності туристичних підприємств на всіх рівнях підтримки, включаючи законодавче та фінансове;

- закріплення позитивного туристичного іміджу за ЄС як світовим туристичним центром і популяризація європейського туристичного продукту на міжнародному туристичному ринку, використання нових і прогресивних маркетингових технологій у туризмі та всіляке сприяння розширення туристичних ринків і туристичних потоків у межах Спільноти;

- координацію та запровадження нової транспортної політики в ЄС, яка повинна орієнтуватися на покращення транспортної інфраструктури, заміни та оновлення транспортних засобів на екологічно чисті форми й сприяння зручності пересування туристів усередині Європи;

- цифрову трансформацію та введення інновацій в ЄС у сфері туризму, зокрема в системі онлайн-бронювання та електронної і рекламно-популяризаційної інформації для туристів, а також віртуальний доступ до відомих туристичних атракцій (музеїв, мистецьких виставок, галерей і вернісажів) тощо.

Загалом можна констатувати, що ЄС активно координує туристичну діяльність усіх учасників інтеграційного утворення, проте його центральні органи управління не надто втручаються у національну політику держав-учасниць, яким він надає повну свободу у виборі дій та процесах створення й просування власних національних туристичних продуктів на регіональний та глобальний ринок товарів і послуг. Слід зазначити, що ЄС як інтеграційне утворення, приділяє значну увагу новій – екоорієнтованій та цифровій туристичній політиці. Зараз діє низка комплексних програм та спільних ініціатив Євросоюзу щодо виходу його економіки з кризового стану та запроваджуються інноваційні заходи щодо модернізації й стабілізації єдиного європейського туристичного

РОЗДІЛ 8. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ТУРИСТИЧНОГО РЕГІОНОЗНАВСТВА

ринку та здійснюються його узгоджений перехід на сталий розвиток та екскурс і цифровізацію до 2030 р. в контексті глобальних економічних викликів.

Джерела та література

1. Європейська інтеграція : навч. посіб. / за ред. М. І. Макаренка, Л. І. Хомутенко. К.: Центр учбової літератури, 2019. 344 с.
2. Кожушко С. П., Ключник Р. М. Туристична політика в умовах глобальних викликів: європейський досвід. *Європейський вектор економічного розвитку*. 2021. №1 (30). С. 56-63.
3. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації. URL: www.unwto.org.
4. Офіційний сайт Євростату. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/>.
5. Право Європейського Союзу: підручн. / [Р.А.Петров (кер. авт. кол.), А.О.Вакуленко та ін.]. Вид. 9-те, змін. та доп. Х.: Право, 2019. 442 с.
6. Туристична політика зарубіжних країн: підручн. / кол. авт.; за ред. А.Ю.Парфіненка. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 220 с.
7. European Comission. URL: <https://ec.europa.eu/info/>.

А. О. Корсун – студентка 1 курсу магістратури ОПП «Міжнародна інформація та суспільні комунікації» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ТУРИСТИЧНИЙ ІМІДЖ КНР

Науковий керівник:

Н. П. Карпчук – доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

XXI століття інколи називають «епохою іміджу», адже боротьба за «могутність іміджу» – одна з головних форм прояву конкуренції у ринковій економіці [8]. Імідж є ознакою політичної сили, економічного розвитку і могутності держави. Одним з найважливіших секторів економіки, що впливає на формування міжнародного іміджу є туризм.

Розвиток міжнародного туризму в КНР обумовлений необхідністю посилити економічний потенціал країни. В'їзний туризм у Китай тривалий час був спрямований на отримання іноземної валюти та прибутку [10, с. 97]. За даними Національного Бюро статистики Китаю, за останні 40 років від початку впровадження політики «реформ і відкритості» ВВП Китаю зріс із 149,5 млрд дол. США до понад 14 трлн дол. США у період з 1978 до 2019 р.; наявний дохід на душу населення міських жителів зріс з 343,3 юаня до 42,359 юанів у період з 1978 р. до 2019 р. [7]. У КНР туризм відіграє значну роль у формуванні валового внутрішнього продукту, активізації торгових відносин, вирішенні проблеми безробіття й забезпеченні працевлаштування, а також впливає на галузі економіки, інфраструктури, сільського господарства та науки.

Особливо актуально проблема просування національного бренду постала після пандемії коронавірусу, адже міжнародний імідж КНР погіршився. Згідно опитування «Pew Research Centre» 2020 р., більшість респондентів у Іспанії, Німеччині, Канаді,

РОЗДІЛ 8. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ТУРИСТИЧНОГО РЕГІОНОЗНАВСТВА

Нідерландах, США, Великій Британії, Південній Кореї, Швеції та Австралії виявили негативне ставлення до Китаю [2]. Відповідно до показників бази даних Statista, у 2019 р. Китай відвідало 145, 31 млн туристів, а в 2021 р. їх кількість зменшилась до 31,98 млн осіб [4]. Це може призвести до уповільнення процесів глобалізації, економічної дестабілізації, а також втрати провідних позицій КНР на міжнародній арені.

В'їзний туризм є інструментом «м'якої сили» КНР. Керівництвом країни була прийнята низка заходів та програм для покращення міжкультурної комунікації, зокрема до них належить «Добрі розповіді про Китай». Цей принцип чітко визначає «що поширювати», «кому поширювати», «хто поширює» та «як поширює» [10, с. 99]. Припускаємо, що за допомогою принципу «Добрі розповіді про Китай» влада маніпулює свідомістю іноземних громадян та штучно створює позитивний імідж, демонструючи виключно вигідну для країни позицію.

Туризм є засобом досягнення зовнішньополітичних цілей та розповсюдження ідеології. На думку китайського дослідника Лін Чуньфена, «червоний» туризм – різновид туризму, за якого люди відвідують туристичні місця, що мають історичне значення для Комуністичної партії Китаю або китайської революції [1, с. 1]. Хоча «червоний» туризм, здебільшого спрямований на місцевих жителів, він також є частиною формування загального іміджу держави. На думку румунської дослідниці Г. Слюсарук, у Китаї цей вид туризму має економічні переваги для районів, які різко розвинулися завдяки великій кількості туристів, бо «червоний» туризм пов'язаний із запрограмованим відродженням сільської місцевості, диверсифікацією сільського господарства та покращенням якості місцевого життя [3]. Тобто, стратегія розвитку китайської зовнішньої політики спрямована на демонстрацію економічного потенціалу, підкреслення мирного характеру та створення іміджу країни, яка відкрита до співпраці.

Китай відомий своєю багатою унікальною культурою, надбаної протягом багатолітньої історії. Керівництво КНР використовує кампанії з популяризації культури, щоб привернути увагу не тільки туристів, а й міжнародних акторів. КНР активно беруть участь у форумах та заходах, які спрямовані на співпрацю із західною цивілізацією для поширення глобального впливу. Щоб просунути «бренд Китаю» розробляють «рекламні кампанії». Серед них згадаємо День китайського туризму, який відзначають 19 травня [11].

Китайські вчені Чжао Яньюнь та Лю Бінцзе описали характер розвитку туризму, та виокремили такі тенденції, притаманні в'їзному туризму: велика кількість традиційних китайських свят та фестивалів, одночасний розвиток декількох різновидів туризму, високорозвинене транспортне сполучення, спрощена процедура видачі віз [5, с. 348-349]. Тому туризм в КНР стає дедалі доступнішим для іноземців, що вказує на «відкритість» КНР для всього світу.

21 вересня 2023 р. міністр культури КНР Ху Хепін заявив про необхідність розвитку масового, освітнього та екологічного туризму, а також наголосив на співпраці з іншими країнами [9]. Тобто, зовнішня політика КНР спрямована на демонстрацію технічного розвитку, і включає питання захисту навколишнього середовища, що є актуальною проблемою XXI ст.

Таким чином, туризм є одним із ефективних засобів покращення негативного іміджу КНР, сформованого після епідемії COVID-19. Метою туризму є приваблення іноземних партнерів до співпраці шляхом демонстрації економічного та технічного потенціалу, відкритості, доступності. Керівництво країни шукає нові способи, щоб «прорекламувати бренд» КНР у всьому світі. До таких належать: централізований план розвитку туристичної галузі, активна участь у міжнародних форумах та конференціях, впровадження програм, що регулюють спосіб комунікації та взаємодії з іноземними партнерами.

РОЗДІЛ 8. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ТУРИСТИЧНОГО РЕГІОНОЗНАВСТВА

Джерела та література

1. Chunfeng Lin. Red Toursim in China: Propaganda, Space, Commodification. Urbana, 2018. 358 p.
2. Silver L., Delvin K., Huang C. Unfavorable Views of China Reach Historic Highs in Many Countries. URL: <https://www.pewresearch.org/global/2020/10/06/unfavorable-views-of-china-reach-historic-highs-in-many-countries/>.
3. Slusariuc G. Red tourism particularities and development. URL: <http://www.revistadeturism.ro/rdt/article/view/613/356>.
4. Statista. URL: <https://www.statista.com/statistics/234785/international-tourists-arrivals-in-china/>.
5. Yanyun Zhao, Bingjie Liu. The evolution and new trends of China's tourism industry. *National Accounting Review*. 2020, №4, p. 337-335.
6. 陈麦池. 中国国家旅游形象理论阐释与研究综述 // 中国发展. 2013. №4. 页 54-58.
7. 国家统计局. URL: <http://www.stats.gov.cn/sj/>.
8. 旅游形象. URL: <https://baike.baidu.com/item/%E6%97%85%E6%B8%B8%E5%BD%A2%E8%B1%A1/926901>.
9. 世界旅游经济论坛·澳门2023” 开幕. URL: https://www.mct.gov.cn/whzx/whyw/202309/t20230922_947412.htm.
10. 万铤, 吴大伟, 孙桂珍. 中国入境旅游发展报告: 世界旅游联盟. 北京, 2021. 132页.
11. 文化和旅游部办公厅关于开展2023年“5·19中国旅游日”活动的通知. URL: https://www.gov.cn/zhengce/zhengceku/2023-03/24/content_5748213.htm.

О. В. Панас – студент 2 курсу
ОПП «Середня освіта (Географія) (середня
освіта «Географія. Економіка») географічного
факультету Волинського національного
університету імені Лесі Українки

ТУРИСТИЧНИЙ БІЗНЕС УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Науковий керівник:

В. В. Панас – асистент кафедри міжнародних
комунікацій на політичного аналізу факультету
міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі Українки

Війна в Україні створює нові проблеми для глобального економічного середовища та ризикує завадити відновленню довіри до безпеки подорожей. Хоча на Україну припадало менше одного відсотка витрат на міжнародний туризм у 2020 р., закриття повітряного простору та заборона на діяльність російських перевізників вплинули на внутрішньоєвропейський туризм. Це також призвело до відхилень на далекомагістральних рейсах між Європою та Східною Азією, що підвищує витрати. Глобальна індустрія туризму може втратити щонайменше 14 млрд дол. США у доходах, якщо конфлікт затягнеться [2]. ООН ініціювала засідання Ради Безпеки на тему «Знищення культурної спадщини як наслідок російської агресії проти України», на якій були присутні представники держав-членів ООН, ЮНЕСКО та Міжнародної ради пам'яток та видатних місць (ICOMOS), які відвідали Україну.

РОЗДІЛ 8. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ТУРИСТИЧНОГО РЕГІОНОЗНАВСТВА

Від початку військової агресії росіяни здійснили 423 злочини проти української культурної спадщини і ця кількість не є остаточною, бо військовий конфлікт триває. Знищують як історичну, так і природну спадщину. Серед пошкоджених об'єктів: 128 об'єктів нерухомої культурної спадщини, що мають офіційний статус пам'яток; 147 культових споруд (50 з них перебувають на обліку як пам'ятки історії, архітектури та містобудування або цінні історичні споруди); 136 – належать до християнських громад (125 – православні, 10 – протестантські, 2 – католицькі), 4 – до ісламських, 6 – до єврейських; 46 меморіальних пам'ятників на честь історичних осіб та подій XIX–початку XXI ст.; 33 музеї та заповідники; 59 культурних центрів, театрів і кінотеатрів; 40 бібліотек [5].

Пошкодження та руйнування об'єктів нерухомої культурної спадщини, що є результатом ракетних ударів, бомбардувань та артилерійських обстрілів, зафіксовано майже по всій території України. Втрачено природні туристичні локації на територіях, що тимчасово окуповані: Олешківські піски, Асканія-Нова, Кінборська коса, Джарилгач, побережжя Азовського моря (Генічеськ і Рожеві солоні озера, Кирилівка, Скадовськ, Бердянськ, Очаків, частково Скіфський курган). Також тимчасово замінованими є прикордонні райони України з Білоруссю, що унеможливляє відпочинок на озерах Волині та сплави по ріках НПП Прип'ять-Стохід [1].

Армія агресора не зважає на релігійні споруди на території України, що демонструє повне забуття моралі та відмову від загальнолюдських цінностей. З початку повномасштабного вторгнення російські загарбники завдали руйнувань щонайменше 183 релігійним спорудам в Україні за інформацією пресслужби Міністерства культури та інформаційної політики. 5 із 183 ушкоджених внаслідок атаки росії споруд є мусульманські, 5 – єврейські, решта 173 – християнські. Найбільша кількість зруйнованих релігійних споруд розташовані у Донецькій (45) та Луганській (40) областях, далі – у Київській (34) та Харківській (25) областях [4]. Найвідомішими об'єктами сакрального туризму, що пошкоджені в ході воєнних дій, є: Святогірська лавра та собори Чернігівщини, серед них Чернігівський дитинець та історичні вали, Спасо-Преображенський собор XI ст., Катерининська церква XVIII ст., Борисоглібський собор XII ст., Єлецький Успенський монастир XI ст. та інші.

Недоступною стала Чорнобильська зона, яка приваблювала знану кількість іноземних та внутрішніх туристів, яких цікавить темний туризм. Дуже пошкоджена готельна інфраструктура в Чернігові, Одесі, Бахмуті.

Найгірша ситуація склалась з транспортною інфраструктурою, яка входить в комплекс туристичної індустрії і без належного функціонування якої неможливо організувати будь-яку туристичну діяльність, окрім пішої. Об'єкти транспортної інфраструктури Київської, Житомирської, Чернігівської, Сумської, Харківської та інших областей пошкоджені і не здатні забезпечити належний рівень обслуговування туристів.

За даними оцінки KSE за підтримки Офісу Президента України, Міністерства економіки, Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій, Міністерства інфраструктури та Міністерства розвитку громад та територій пошкодження інфраструктури становить: 23,8 тис. км доріг, на ремонт яких потрібно витратити 29,8 млн. дол. США; 11 аеропортів (6,8 млн. дол. США); 6,6 тис км залізничних колій та 41 залізничних мостів (3,6 млн. дол. США); 295 автомобільних дорожніх перехресть та мостів (1,6 млн. дол. США) [3]. та інша транспортна інфраструктура, така як водна, ще не оцінена. Особливо це стосується водних портів Одеси та окупованих територій, які пошкоджені, і це негативно впливає на міжнародні експортні потоки, адже саме їх обслуговував морський транспорт.

Знищення культурного та інфраструктурного надбання в ході бойових дій негативно вплинуло на діяльність всієї туристичної сфери України та позначилося на економічній її ефективності. Від початку збройного вторгнення росії кількість туристичних підприємств в Україні скоротилася на 10% зі зниженням на 24% загальної суми сплачених податків

РОЗДІЛ 8. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ТУРИСТИЧНОГО РЕГІОНОЗНАВСТВА

суб'єктами туризму. Загальна сума прямих збитків через руйнування активів туристичної галузі, з яких 28 об'єктів зруйновано і 21 об'єкт пошкоджено, складає 0,40 млрд грн. (без врахування культурних і релігійних споруд). Загальні непрямі втрати туристичної галузі, що вимірюються зменшенням доходів від туризму, оцінюють у 110,8 млрд. грн., що становить 3% всіх непрямих втрат економіки України від російського вторгнення. Загальна попередня потреба у відновленні туристичної галузі оцінена у 16,80 млрд грн., що становить лише 0,26% від загальної потреби у відновленні економіки України [6].

Витрати на відновлення туристичної галузі умовно можна поділити на прямі (ремонт та відбудова об'єктів туристичної галузі, витрати на розмінування тощо) та непрямі, наприклад, витрати на відновлення / будівництво доріг, мостів, аеропортів, тобто на створення тих об'єктів, без яких не може повноцінно функціонувати туристична індустрія.

Дослідження негативного впливу війни на туристичну галузь в Україні, дозволило розробити комплексний план поступового відродження туристичної діяльності, який складається з п'яти взаємопов'язаних блоків, що доповнюють один одного та максимізують ефективність. Це – фінансове забезпечення; територіальне вдосконалення туристичних потоків (транспортна логістика); галузева оптимізація (поєднання підприємств у кластерні утворення); покращення маркетингу шляхом створення національної туристичної маркетингової організації та її дочірніх філій; секторальне (видове) вдосконалення туризму України. Реалізація цих заходів у поєднанні з синергетичним ефектом від їх одночасного застосування, дозволить урятувати туристичну індустрію України.

Джерела та література

1. Бордун О., Шевчук В., Монастирський В., Лучка О. Втрати та напрями порятунку туристичного бізнесу України в умовах війни. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2022. Вип. 62. С. 178–196. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/02/Bordun-Visnuk_Univer_Economics-stattya-22.pdf.
2. Війна в Україні може завадити відновленню туризму. URL: <https://forbes.ua/lifestyle/turizm-v-umovakh-povnomasshtabnoi-viyni-kudi-ikhati-yakiy-napryam-obirati-ta-yak-planuvati-svoi-podorozhi-20102023-1675>.
3. Звіт про прямі збитки інфраструктури, непрямі втрати економіки від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України, та попередня оцінка потреб України у фінансуванні відновлення. 2022. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/07/NRC_CLEAN_Final_Jul1_Losses-and-Needs-Report.pdf.
4. Росіяни зруйнували 183 релігійні споруди в Україні. Найбільше на Донеччині. URL: https://risu.ua/rosiyani-zrujnuvali-25-religijnih-sporud-u-harkivskij-oblasti_n131102.
5. Члени Ради Безпеки ООН визнають дії Росії такими, що спрямовані на знищення культурної спадщини українців. URL: https://risu.ua/chleni-radi-bezpeki-onn-viznayutdiyi-rosiyi-takimi-shcho-spryamovani-na-znishchennya-kulturnoyi-spadshchiniukrayinciv_n130916.
6. Astrov V., Ghodsi M., Grieveson R. and other. Russia's invasion of Ukraine: assessment of the humanitarian, economic and financial impact in the short and medium term. 2022. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10368-022-00546-5>.

Л. О. Маковецька – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки

Н. М. Ткачук – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки

С. А. Ціпошук – студентка 1 року магістратури ОПП «Середня освіта. Географія. Економіка» географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ПОДРОЖЕЙ МУЗЕЯМИ СВІТУ

Міжнародний туризм зазнав суттєвих втрат у період пандемії COVID-19. Жорсткі карантинні обмеження, широкомасштабні локдауни, інші заборони призвели до потреби введення онлайн-навчання в системі освіти та активізації віртуального туризму шляхом створення доступних інформаційних платформ й оцифрування культурної спадщини людства та фондів всесвітньовідомих музеїв. Із метою оцифрування видатних культурно-мистецьких цінностей та широкого доступу населення різних країн світу до них, можливості здійснювати віртуальні тури та екскурсії, а також застосування їх у навчальній та науковій практиці ще у лютому 2011 р. була створена найбільша міжнародна Інтернет-платформа «Google Art Project». На початку діяльності цього міжнародного проєкту його підтримали лише 17 відомих музеїв світу, переважно в Європі та США. У зв'язку з пандемією коронавірусу в 2020 р. до нього приєдналися понад 184 музеї світу. Сьогодні уже зафіксовано понад 200 учасників [3].

Процес віртуалізації та оцифрування музейних фондів набрав широкого розмаху й підтримки міжнародних організацій. Наприклад, у 2021 р. в ЄС була запущена програма «Цифрова Європа 2021–2027», основною метою якої є: підтримка впровадження цифрових технологій та інновацій в культурі та освіті; широкий доступ населення до цифрової інфраструктури та послуг; запровадження цифрового бізнесу у багатьох сферах економіки держав; підвищення конкурентоспроможності на міжнародному цифровому ринку; створення нових робочих місць і підготовка фахівців для цифрового бізнесу; підвищення цифрової безпеки тощо [2]. Окремим аспектом цієї діяльності є оцифрування наявних ресурсів провідних музеїв світу та інших культурно-мистецьких об'єктів і створення віртуальних подорожей до них. Тобто, якщо немає можливості наживо побачити культурні шедеври, то сучасні інформаційні технології дають таку можливість. Із залученням кібер- та онлайн-технологій музейна діяльність вийшла на новий якісний рівень. За допомогою мережі Internet зараз відомі музеї світу відвідують мільйони користувачів (табл. 1).

Таблиця 1

ТОП-25 найбільш відвідуваних віртуальних музеїв світу у 2023 р.

Назва музею, місце розташування	Спеціалізація музею	Основні експонати	Мета використання	Електронна адреса
<i>Лувр, Париж, Франція</i>	Мистецько-культурна	Мистецько-культурні цінності	Культурно-пізнавальна,	louvre.fr/en/visites-en-ligne

РОЗДІЛ 8. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ТУРИСТИЧНОГО РЕГІОНОЗНАВСТВА

			мистецька і навчальна	
<i>«Версаль», Франція</i>	Мистецько-культурна	Мистецько-культурні цінності королівського Версальського палацу й галерея	Культурно-пізнавальна	artsandculture.google.com/streetview/versailles-gardens
<i>Музей Орсе, Париж, Франція</i>	Мистецько-культурна	Численні експонати французького живопису і скульптури періоду XVIII–XIX ст.	Культурно-пізнавальна і мистецька	musee-orsay.fr
<i>Музеї Ватикану, Рим, Італія</i>	Культурно-релігійна	Релігійні експонати, фрески	Релігійна і культурна	vatican.va
<i>Галерея Уффіці, Флоренція, Італія</i>	Картинна галерея	Картинна галерея європейських художників XIII–XVIII ст.; роботи Мікеланджело, Рафаеля, Леонардо да Вінчі та ін.	Культурно-пізнавальна, мистецька і навчальна	artsandculture.google.com
<i>Музей Галілея, Флоренція, Італія</i>	Науковий музей	Найбільша у світі колекція наукових інструментів; речі пов'язані з Галілеєм	Наукова і пізнавальна	catalogue.museogalileo.it
<i>Британська Національна Галерея, Лондон</i>	Культурно-мистецька	3,5 млн експонатів західноєвропейського живопису XIII–XX ст.; картини Тиціана, Рубенса, Лорен, Тернера та ін.	Культурно-пізнавальна, мистецька і навчальна	nationalgallery.org.uk
<i>Музей мадам Тюссо, Лондон, Вел. Британія</i>	Культурно-пізнавальна	Музей кількох сотень воскових фігур відомих особистостей	Культурно-пізнавальна	sphericalimages.com
<i>Театр-музей С. Далі, Фігерас, Іспанія</i>	Мистецький музей сюрреалізму	Картини Сальвадора Далі	Культурна і мистецька	salvador-dali.org
<i>Музей «Прадо», Мадрид, Іспанія</i>	Мистецько-культурний	Понад 11 тис. мистецьких творів	Культурна і мистецька	museodelprado.es
<i>Національний музей природної історії у Вашингтоні, США</i>	Природничий	126 млн зразків рослин, тварин, копалин, мінералів, порід, метеоритів і інших археологічних артефактів	Пізнавальна і навчальна	mnh.si.edu

РОЗДІЛ 8. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ТУРИСТИЧНОГО РЕГІОНОЗНАВСТВА

<i>Колекція Фріка в Нью-Йорку, США</i>	Мистецько-культурна	Полотна Вермеєра, Гойї, Ван Дейка, Тіціана, Ель Греко та інші західно-європейських художників	Культурно-пізнавальна, мистецька і навчальна	frick.org
<i>Національна галерея мистецтва у Вашингтоні, США</i>	Мистецько-культурна	Творіння Вермеєра, Рембрандта, Моне, Ван Гога, да Вінчі	Культурно-пізнавальна, мистецька і навчальна	nga.gov
<i>Білий Дім, Вашингтон, США</i>	Культурно-пізнавальна, управлінська	Будинок і робоче місце американських президентів	Культурно-пізнавальна	whitehousemuseum.org
<i>Метрополітен-музей, Нью-Йорк, США</i>	Комплексний мистецький музей	Понад 2 млн робіт: твори мистецтва, картини, скульптури	Культурно-пізнавальна, мистецька і навчальна	partner/the-metropolitan-museum-of-art
<i>Національний музей Кореї, Сеул, Пд. Корея</i>	Найбільший художній та історичний музей	Зразки середньовічної зброї, посуду та прикрас	Культурна, наукова і пізнавальна	streetview/national-museum-of-korea
<i>Національний музей «Мехіко», Мексика</i>	Національний музей антропології у Мексиці	Унікальна колекція антропологічних та археологічних експонатів	Наукова і пізнавальна	artsandculture.google.com/streetview/museum-nacional-de-antropolog
<i>Музей «Хамамацу», Сідзуока, Японія</i>	Музей музичних інструментів	Понад 1300 надзвичайних експонатів зі всього світу	Культурна, наукова і пізнавальна	streetview/hamamatsu-museum-of-musical-instruments
<i>Музей Ван Гога, Амстердам, Нідерланди</i>	Мистецький музей	Понад 200 полотен Ван Гога та його сучасників: Поля Гогена, Жоржа Сера, Клода Моне та ін.	Культурна, наукова і пізнавальна	vangoghmuseum.nl
<i>Пергамський музей, Берлін, Німеччина</i>	Комплексний музей ісламського, грецького і римського мистецтва	Численні експонати різних історичних епох та 1.591 експонат і 8 онлайн-виставок	Культурна, наукова і пізнавальна	partner/the-metropolitan-museum-of-art
<i>Національний музей, Краків, Польща</i>	Мистецький музей	Багатотисячна колекція картин, живопису, графіки, різьби	Культурна, наукова і пізнавальна	mnk.pl
<i>Музей образотворчих</i>	Історико-культурний	Велика колекція мистецьких творів західноєвропейськи	Культурна, наукова і пізнавальна	szepmuveszeti.hu

РОЗДІЛ 8. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ТУРИСТИЧНОГО РЕГІОНОЗНАВСТВА

<i>мистецтв, Будапешт, Угорщина</i>		х країн, Угорщини, Єгипту і давньої Греції		
<i>Музей Ізраїлю, Єрусалим</i>	Комплексно історико- культурний	Мистецькі, культурні та історичні цінності Ізраїлю	Культурна, наукова і пізнавальна	enjoyingisrael.c om
<i>Канадський музей історії, Гатіно</i>	Історико- культурний	Найбільша колекція артефактів епохи вікінгів, мистецьких творів і картин	Культурна, наукова і пізнавальна	civilization.ca
<i>Музей «Імперіал», Ріо-де- Жанейро, Бразилія</i>	Історико- культурний	Понад 300 тис. творів мистецтва, книг і документів епохи колонізації	Культурна, наукова і пізнавальна	rascoimperial.c om

* Складено за: [1].

Найбільш відвідуваними віртуальними об'єктами світу є музейні заклади США (Національний музей природної історії, Національна галерея мистецтва, Білий дім у Вашингтоні, Метрополітен-музей та колекція Фріка в Нью-Йорку), Франції (Лувр, Версаль, Орсе), Великої Британії (Британська Національна Галерея, музей мадам Тюссо), Іспанії (театр-музей Сальвадора Далі, музей Прадо), Італії (Уффіці, Г. Галілея) та музеї Ватикану тощо. Їх використовують у культурно-пізнавальному та мистецькому плані, а також в освітніх та наукових цілях, уключаючи інклюзивні потреби. Сьогодні віртуальні подорожі розроблені до багатьох найвідоміших культурно-мистецьких та історико-архітектурних пам'яток світу, до яких в сучасних умовах міжнародних відносин ускладнено подорожувати через поширення пандемії та наявні збройні конфлікти, наприклад, в Ізраїлі та інших країнах Близького й Середнього Сходу, в тому числі й України.

Зараз функціонують найбільш відвідувані віртуальні подорожі до таких відомих туристичних об'єктів, як Колізей в Римі, Тадж Махалу в Індії, гора Фудзіяма в Японії, єгипетських музеїв та пірамід, алеї зірок у Голівуді, музею Ван Гога в Амстердамі, Ейфелевої вежі в Парижі, до Віденської опери та Берлінської філармонії тощо. Тобто у найцікавіших онлайн-турах до видатних культурно-історичних і мистецьких місць можна не тільки побачити зблизька багато цікавого й почути екскурсії різними мовами, але й є нагода слухати концерти видатних музикантів у реальному часі, а також брати участь в їх обговореннях на відкритих форумах. Окрім того, для здобувачів освіти, викладачів, науковців, цілувальників мистецтва та всіх, кого цікавить історія та культура, з'явилася можливість побачити колекції відомих культурно-мистецьких, бібліотечних і музейних закладів за допомогою віртуальних турів. Тобто зацікавлена особа не тратить зайвого часу на переїзд і перебування в інших країнах, не сплачує внески за відвідування цих закладів і не простояє у чергах. Світові музейні цінності таким чином стають доступними для широкого загалу відвідувачів із інших країн. Особливо актуальними віртуальні тури є для українських дослідників, науковців, здобувачів освіти, які в умовах війни, продовжують дослідницьку, навчальну та пізнавальну діяльність у різних галузях науки й не мають змоги подорожувати.

Багато українських музеїв почали також долучатися до міжнародного web-простору, серед яких такі, як: Національний музей народної архітектури та побуту на околицях Києва, музей архітектури та побуту в Ужгороді, Резиденція Б.Хмельницького в Чигирині, Запорізька Січ на Хортиці, палеонтологічний музей мінералів та музей-квартиру родини І. Франка в Києві, Личаківське кладовище та палац Потоцьких у Львові, музей

РОЗДІЛ 8. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ТУРИСТИЧНОГО РЕГІОНОЗНАВСТВА

ретроавтомобілів «Машина часу» в Дніпрі, Національний музей космонавтики та садибу С.Корольова в Житомирі та ін.

Успіх діяльності віртуальних музеїв залежить від багатьох чинників: ресурсно-фінансових; інженерно-технічних – способів оцифрування, збереження й передачі музейної інформації, а також можливостей доступу до неї; кадрової політики тощо. Їхня робота сприяє залученню нових груп населення, як наприклад, людей з інклюзивними потребами та осіб похилого віку. Вдалим прикладом упровадження ІТ-інклюзій в українському інформаційному просторі є сайт музею Ханенків. На його офіційній веб-сторінці розроблені з дотриманням міжнародних норм інклюзивний ІТ-дизайн для користувачів із вадами зору, слуху й розумового розвитку. Проєкт реалізували за підтримки Українського культурного фонду та інших зацікавлених структур [1].

Таким чином, віртуальні подорожі в Україні мають значні перспективи не тільки для місцевих відвідувачів, але й іноземних шанувальників культури та мистецтва. Вітчизняні фахівці вивчають наявний передовий досвід використання віртуальних подорожей музеями світу та реалізують його практично з метою популяризації українських культурних цінностей і збереження музейної спадщини нашого народу та обміну міжнародною культурною інформацією й розвитку веб-туризму та онлайн-навчання.

Джерела та література

1. Двадцять музеїв зі всього світу, які можна побачити онлайн. URL: www.rubryka.com.
2. Цифрова Європа (2021–2027). URL: <https://www.eeas.europa.eu>.
3. Google Art Project. URL: <https://artsandculture.google.com/>.

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

М. С. Березинський – магістр 2 року навчання
ОПП «Міжнародна інформація та суспільні
комунікації» факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету імені
Лесі Українки

СПРИЯННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ УКРАЇНІ У БОРОТЬБІ З ФЕЙКАМИ І ДЕЗІНФОРМАЦІЮ РФ

Науковий керівник:

Н. П. Карпчук – доктор політичних наук,
професор кафедри міжнародних комунікацій та
політичного аналізу факультету міжнародних
відносин Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Дезінформація є однією з найважливіших і далекосяжних видів зброї Кремля. Росія ввела в дію концепцію постійної суперницької конкуренції в інформаційному середовищі, заохочуючи розвиток екосистеми дезінформації та пропаганди. Ця екосистема створює та поширює неправдиві нарративи для стратегічного просування політичних цілей Москви. Сьогодні дезінформація й пропаганда є елементом «м'якої» сили РФ й частиною її безпекової політики, зокрема гібридних війн. У 2012–2013 рр. після обрання на третій президентський термін, В. Путін почав використовувати кібератаки й дезінформацію, щоб протидіяти «м'якій» силі Заходу й компенсувати слабкість власної конвенційної стратегії. Російська стратегія дезінформації й пропаганди функціонує на основі «спроб і помилок» і чітко розроблена для кожної країни чи групи, зосереджуючись на нарративах і поганих новинах, які найкраще спрацьовують у конкретному оточенні [5].

Саме для того, щоб допомогти споживачам інформації переконатися у вірогідності інформаційних джерел, у ЄС створено сайт EUvsDisinfo.eu, який є частиною кампанії, орієнтованої на краще прогнозування, розгляд і реагування на прокремлівську дезінформацію. Кампанію «ЄС проти дезінформації» проводить Оперативна група East Stratcom Європейської служби зовнішніх справ, створена після того, як у березні 2015 р. глави держав та урядів ЄС наголосили на необхідності оскарження поточних кампаній з дезінформації з боку Росії [4].

На сайті EUvsDisinfo в розділі «Ukraine» зазначено, що Україна не лише витримала жорстокість російського нападу, але й відстоює фундаментальні цінності свободи, суверенітету та права на самовизначення, демонструючи світові справжнє значення мужності. Крім того, Україна витримала безпрецедентні прокремлівські кампанії дезінформації та маніпуляції інформацією для підтримки злочинної війни Росії. Оскільки міжнародне співтовариство продовжує підтримувати боротьбу України за свободу та суверенітет, воно також має не шкодувати зусиль, щоб демонтувати фальшиву реальність про війну, яку Росія побудувала на брехні та обмані. Минуло багато місяців відтоді, як Путін розв'язав свою «триденну війну» проти України, можливо, розраховуючи на швидку перемогу чи вірячи власній брехні та пропаганді. На жаль, війна триває – як на полі бою, так і в інформаційному просторі. EUvsDisinfo підготувала огляд брехні Кремля протягом перших сто днів війни та продовжує відстежувати та аналізувати прокремлівську дезінформацію в статтях і щотижневому огляді дезінформації [2].

База EUvsDisinfo пропонує майже п'ять тисяч результатів англійською мовою пошуку за ключовим словом «Ukraine». Ось деякі з повідомлень:

База даних дезінформації про Україну*

Дата, 2023 р.	Повідомлення	Джерело	Країна, на яку поширювали
10 липня	Надіслана в Україну зброя потрапила на протести у Франції та була використана проти поліції	sputniknews.lat	Франція, Україна
08 липня	Американці можуть надати Україні ядерну зброю	pl.sputniknews.com	США, РФ, Україна
03 липня	НАТО отримує великі прибутки від війни в Україні	actualidad-rt.com	Україна, РФ, ЄС, США, Канада
30 червня	Київ готує напад на ЗАЕС	sputnikglobe.com	РФ, Україна
28 червня	Не Росія, а західні країни напали на Україну	afripods.africa, podcasts.apple.com, podcasts.apple.com, deezer.page.link, podcastaddict.com, facebook.com, fr.sputniknews.africa, cebook.com, castbox.fm, fr.sputniknews.africa	Україна, РФ, ЄС, США
27 червня	Українські війська використовують бронезилети, які не є куленепробивними через корупцію	t.me, fr.news-front.info, news-front.info	Україна
23 червня	Захід перетворив українців на антинарод, який використовують проти Росії	sputnik.by	РФ, Україна, Білорусь

* Складено за: [2].

За рік повномасштабного вторгнення в Україну Кремль розгорнув дезінформаційну рулетку неправдивих наративів, щоб ввести в оману світ щодо неоімперських намірів Кремля та спробувати виправдати невинуватну війну. Кремль регулярно змінював свої фальшиві заяви, щоб відволікти увагу від невдач на полі бою та політичної ізоляції. Від «оточення» НАТО та «геноциду Донбасу» до «денацифікації», «десатанізації» та «захисту суверенітету Росії», ці фальшиві риторичні викривлення служать одній меті – замаскувати очевидні зусилля Росії знищити суверенну незалежну державу Україна з карти світу і підкорити її людей [3].

Дослідження та звіти EUvsDisinfo акцентують увагу таких питань [1]: пояснення, як поширюють дезінформацію; як діють та як впливають RT та Sputnik (екосистема російських медіа); втручання РФ у вибори у світі; аналітичні матеріали про вплив дезінформації; РФ пропаганда популізму та вплив політичного екстремізму; «м'яка сила» РФ для підривної діяльності заради відновлення статусу РФ як великої держави; реакція держав, звіти й розслідування як відповідь на російську дезінформацію та спроби ворожого впливу; заходи протидії (про діяльність East StratCom); як світові медіа-платформи протидіють дезінформації; ініціативи журналістських розслідувань, медіа-грамотності, академічні дослідження.

Увесь величезний обсяг роботи експерти EUvsDisinfo здійснюють за допомогою міжнародних фахівців, що реалізують ініціативи, присвячені журналістським розслідуванням, медіаграмотності, боротьбі з дезінформацією, академічним

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

дослідженням [1]: Bellingcat, START2THINK Collection of Fact-checking Tools, Digital Forensics Research Lab, The Atlantic Council, Alliance for Securing Democracy, NATO StratCom Centre of Excellence, Hybrid CoE, Polygraph, Graphika, Programme On Democracy & Technology, OII, Arena, LSE, Institute for Strategic Dialogue, New Knowledge, StopFake, Ukraine Crisis Media Center, Free Russia Foundation, Kremlin Watch program of the European Values Center for Security Policy, GLOBSEC.

Кампанія з протидії кремлівській дезінформації, яку культивували й поширювали упродовж багатьох років, потребує тривалого часу й великих зусиль, адже є споживачі інформації, які сприймають факти саме в момент показу; але є й ті, хто потребує більшого переконання, повторення повідомлень, щоб виправити свої помилкові судження. До протидії й боротьби з дезінформацією мають залучати журналістів різних медіа, діяльність яких ґрунтується на принципах транспарентності, відповідальності, чіткому відокремленню перевірених фактів від думок; владні структури не повинні втручатися в інформаційну політику медіа; організації громадянського суспільства можуть реалізовувати проекти з підвищення медіа-грамотності громадян.

Джерела та література

1. Дослідження та звіти. *EUvsDisinfo*. 2022. URL: <https://euvsdisinfo.eu/uk/%d0%b4%d0%be%d1%81%d0%bb%d1%96%d0%b4%d0%b6%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f-%d1%96-%d0%b7%d0%b2%d1%96%d1%82%d0%b8/>.
2. Disinfo Database. *EUvsDisinfo*. 2023. URL: https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/?text=Ukraine&date=&disinfo_language%5B%5D=English&orderby=date.
3. Disinformation Roulette: The Kremlin's Year of Lies to Justify an Unjustifiable War. Report. *US Department of State*. February 23. 2023. URL: <https://www.state.gov/disarming-disinformation/disinformation-roulette-the-kremlins-year-of-lies-to-justify-an-unjustifiable-war/>.
4. *EUvsDisinfo*. 2023. URL: <https://euvsdisinfo.eu/about/>.
5. Yuskiv B., Karpchuk N., Pelekh O. The Structure of Wartime Strategic Communications: Case Study of the Telegram Channel Insider Ukraine. *Politologija*. 2022. Vol. 107 (3). P. 90-119. URL: <https://www.journals.vu.lt/politologija/article/view/28365/28762>.

Т. Е. Омельчук – студентка 3 курсу
ОПП «Міжнародна інформація та суспільні
комунікації» факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету імені
Лесі Українки

МЕДІАСУПРОВІД АГРЕСІЇ З БОКУ ДЕРЖАВНИХ ТЕЛЕКАНАЛІВ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Науковий керівник:

А. А. Моренчук – кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних комунікацій та
політичного аналізу факультету міжнародних
відносин Волинського національного імені Лесі
Українки

Медійний простір наповнений різноманітною інформацією. На жаль, не завжди інформація, яка подається в ЗМІ, є корисною. Досить часто глядачу пропонують кадри з демонстрацією насильства чи інших агресивних дій. Агресія може виникати у глядача під

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

впливом змісту, який він спостерігає на екрані, а також через інші фактори, пов'язані з переглядом телевізійних програм. Показ насильства, агресивних сцен або жорстоких подій у фільмах, серіалах, новинах чи спортивних програмах може збудити агресивні реакції у глядачів. Пропагування негативних емоцій, наприклад, гніву, образи, антипатії, також може викликати агресивну реакцію у глядачів.

Україна переживає не найкращі свої часи. Руйнується промисловість, освітня, медична сфера, гинуть люди. Росія вже майже два роки з моменту повномасштабного вторгнення намагається перемогти Україну на полі бою та в інформаційному просторі. Ворог працює у своєму суспільстві, розповідаючи про неіснуючу перемогу та значні досягнення, а також прагне посилити прірву між тими, хто залишився жити на тимчасово окупованих територіях, і людьми з вільної України [1]. Дослідження агресії в медіа просторі з боку російських каналів продовжує бути актуальним питанням, оскільки з дня на день з'являються нові фейки, які розгойдують суспільство і підривають авторитет України на міжнародній арені. Кожного дня росія використовує медіа-пропаганду для радикалізації суспільства та сіяння хаосу у світі. Одним із найпотужніших інструментів впливу на людей по всьому світу є телеканал Russia Today. Журналісти та медіа-експерти наголошують, що проблема російської пропаганди є серйозною і цьому треба якнайшвидше протидіяти [4].

Телеканал Russia Today від початку війни росії проти України у 2014 р. день за днем посилює пропаганду вкидаючи в медіа-ефіри фейкові новини з метою дискредитувати ЗСУ, звинуватити українців у різних «гріхах» надуманого характеру, посилити агресію в суспільстві та розгорнути нову – інформаційну війну. Методика роботи з аудиторією побудована за принципом психологічного впливу медіа на глядача. У глядачів не повинно бути сумніву щодо правдивості поданої інформації.

Медійна агресія – це термін, який характеризує використання масових медіа – телебачення, радіо, преса, Інтернет, соціальні мережі та інші засоби масової інформації, для поширення агресивного чи насильницького змісту. Ольга Герасим'юк, керівниця Національної ради з телебачення та радіомовлення, розповіла про роль регулятора у протидії дезінформації під час війни: «Ракети – це ще не все, адже Україну накривають хвилі дезінформації та пропаганди... Після обстрілів росіяни розганяли брехню, щоб разом із вибухами посіяти паніку. Уся робота українських медіа зараз підпорядкована єдиній меті – інформаційному спротиву. На жаль, важливість інформаційної складової розуміє ворог, тому, заходячи в міста і села, вони руйнують інформаційну інфраструктуру, вбивають і залякують тих, хто може їм у цьому завадити» [2].

Російські державні канали активно застосовують пропаганду та маніпуляції, спрямовані на формування певного світогляду серед глядачів. Використовуючи різні техніки для маніпулювання громадською думкою, пропагандистські ЗМІ використовують емоційно заряджений матеріал, з метою впливу на переконання та уявлення глядачів. Медіасупровід виступає інструментом для формування іміджу країни на міжнародному рівні, зосереджуючи увагу на найболючіших аспектах життя та роблячи «сенсацію» з перевернутих подій. Розпізнати допустимі межі медійної агресії та визначити її вплив на медійного споживача насправді досить важко, оскільки, в першу чергу, це залежить від особистих оцінок та переконань. Посилюючи песимізм і зраду, сіючи розбрат в суспільстві росія маніпулює болючими для України питаннями. Дезінформаційні наративи, які поширюють російські ЗМІ залежать в основному від ситуації на фронті, дипломатичній арені та економіці [3]. Однак, Україна повинна не лише запобігати розв'язанню агресії в суспільстві, але й вміти відрізнити фейки від правди. Для цього варто дивитися і слухати лише перевірені канали, яких, на жаль, в Україні дуже мало.

Отже, медіасупровід агресії з боку державних каналів російської федерації виступає важливим елементом сучасного інформаційного простору, та інструментом впливу на громадську думку всередині суспільства та ззовні. Державні медіа використовують для ретрансляції офіційну політику Кремля, поширення пропагандистських матеріалів та

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

маніпулювання громадською думкою. Використання різноманітних технік, таких як дезінформація, агресивна риторика та активність в соціальних мережах, доводить важливість медіасупроводу у формуванні образу країни та її впливу на глобальний інформаційний простір. Аналіз цієї проблеми необхідний для розуміння взаємозв'язку між медіа та політичною сферою держави. Вона вимагає уваги та аналізу як з боку науковців, так і з боку громадськості, оскільки впливає на сприйняття актуальних подій та процесів.

Джерела та література

1. Бондарчук А. Окуповані. Як Росія маніпулює почуттями українців, які опинилися по різні боки лінії фронту. 2023. URL: https://lb.ua/news/2023/07/01/563005_okupovani_yak_rosiya_manipulyuie.html.

2. Бриж Є. Досвід України у протистоянні російській агресії може бути корисним для світової спільноти. URL: <https://detector.media/community/article/203740/2022-10-15-dosvid-ukrainy-uprotystoyanni-rosiyskiy-agresii-mozhe-buty-korysnyum-dlya-svitovoi-spilnoty>.

3. Зима О. Продукують тисячі фейків: як працює російська пропаганда в Україні, РФ та в усьому світі. 2023. URL: <https://dostyp.com.ua/novini/produkuyut-tisyachi-fejkiv-yak-pracyuye-rosijska-propaganda-v-ukrayini-rf-ta-v-usomu-sviti/>.

4. Центр міжнародної безпеки та партнерств. Як протидіяти російській пропаганді розказали медіа-експерти. 2023. URL: <https://www.ispc.org.ua/archives/1274>.

O. S. Baranyk – third-year student International Relations Faculty Lesya Ukrainka Volyn National University

Ye. V. Vozniuk – Candidate of Political Sciences, Associate Professor of the International Communications and Political Analysis Department, Lesya Ukrainka Volyn National University

GLOBAL IMPACT OF INFORMATION WEAPONS

In the modern world, armed conflicts demonstrate that the information revolution has become one of the key mechanisms of war. Changes that are taking place not only in the military but also in the field of information technology make the world more vulnerable to new types of weapons. Information warfare of the new generation is not always aimed at the direct physical destruction of the enemy, but it is capable of achieving a political goal without conducting open military operations. It is worth noting that each conflict has certain characteristics, but they all reflect general trends and characteristics of development.

The concept of «information weapon» is defined as a set of means, ways and methods of influencing the information infrastructure of a certain territory, as well as the human psyche, which changes the perception of certain situations and events around. The main objects of its direction are information resources, mass media, computer programs, the communication system and the emotional state of a person [3].

According to the objects of influence, information weapons are divided into classes:

1) information-technical – a weapon affecting civil, state and military information infrastructure;

2) informational and psychological – a weapon that affects the moral and psychological state of an individual, a group of people and society in general [4].

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Information weapons, also known as cyber weapons or cyber capabilities used for information operations, have a profound global impact on various aspects of society, politics, and security. Analysed key ways in which information weapons affect the world: disinformation and propaganda, election interference, PsyOps, geopolitical tensions, impact on civil society, economic consequences, norms and governance showed the global impact of information weapons underscores the need for enhanced cyber security measures, international cooperation, and robust defence mechanisms to mitigate the risks posed by cyber-enabled threats to security, stability, and democratic values.

Disinformation and Propaganda – information weapons are frequently used to spread disinformation, false narratives, and propaganda to influence public opinion, sow discord, and manipulate political processes both domestically and internationally. State actors, non-state actors, and individuals utilize social media platforms, websites, and other digital channels to disseminate misleading or fabricated information.

Election Interference – information weapons have been employed to interfere in elections by spreading disinformation, hacking political campaigns, and manipulating social media discussions to undermine the integrity of democratic processes. This can include tactics such as spreading false information about candidates, amplifying divisive issues, or hacking into election infrastructure.

Cyber Espionage – information weapons are used for cyber espionage to steal sensitive information, intellectual property, and government secrets from targeted entities. State-sponsored actors, criminal organizations, and hackers deploy sophisticated cyber capabilities to infiltrate computer networks, conduct reconnaissance, and gather intelligence for strategic, political, or economic purposes.

Psychological Operations (PsyOps) – information weapons are employed in psychological operations to influence the attitudes, beliefs, and behaviours of target audiences. These operations may involve shaping perceptions, spreading propaganda, conducting perception management campaigns, or conducting influence operations to achieve strategic objectives.

Geopolitical Tensions – the use of information weapons contributes to geopolitical tensions and conflicts between states by exacerbating mistrust, escalating cyber incidents, and fueling diplomatic disputes. Cyber-enabled information operations can heighten tensions between rival countries, trigger retaliatory measures, and complicate efforts to resolve international disputes peacefully.

Impact on Civil Society – information weapons have a significant impact on civil society by eroding trust in institutions, fostering polarization, and undermining democratic norms. Disinformation campaigns can create confusion, amplify social divisions, and weaken societal resilience against manipulation and propaganda.

Economic Consequences – information weapons pose economic risks and vulnerabilities by targeting critical infrastructure, financial systems, and corporate networks. Cyber-attacks and data breaches can result in financial losses, disruption of services, and damage to business reputation, affecting global economic stability and resilience.

Norms and Governance – the proliferation of information weapons challenges existing norms and governance frameworks for cyberspace, raising questions about accountability, responsibility, and regulation. International efforts to establish norms of responsible state behaviour in cyberspace face challenges in addressing the complex and evolving nature of information warfare.

Russia is waging a large-scale information war against Ukraine using a wide range of information weapons. In modern understanding, information warfare is a systematic and objective process aimed at achieving the strategic goals of the authorities in peacetime and wartime through complex influence on the enemy's management system and protection of one's information resources. This approach involves influence on state and military structures,

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

and public opinion, and is also aimed at ensuring the strategic interests of the authorities in the media space [1].

In a world where information defines many spheres of social life, the American researcher McLuhan expresses an interesting opinion: «A truly total war is a war waged with the help of information». In modern conditions, information war and information as a means of this war is one of the most dangerous forms of weapons. The use of compromising materials, the distribution of negative information, and attempts and methods of misleading through the manipulation of information become the basis of existence for many totalitarian systems [2].

Therefore, the global impact of information weapons is determined by various aspects of society, politics, technology and security: geopolitical conflicts (through manipulation of public opinion, discrediting opponents and influence on international relations, which can lead to aggravation of tension between states and undermining of diplomatic relations); economic consequences (serious economic consequences, such as production losses, recovery costs, disruption of financial systems and threats to production security); political consequences (often used to interfere in electoral processes by spreading disinformation, manipulation and influencing public opinion, which can lead to changing election results, discrediting candidates or undermining trust in democratic institutions); social consequences (deepening of differences in society, divisions between groups and deterioration of mutual understanding between people, which can lead to aggravation of conflicts and a threat to social stability); technological consequences (threat of cyber security, cyber attacks, spread of malicious programs and use of vulnerabilities in computer networks).

In general, information weapons have a profound and significant impact on global security, politics and society, and require a comprehensive approach to effectively counter these threats.

Sources and literature

1. Корсунський С. Інформаційна складова війни: як Росія намагається послабити підтримку заходу. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/informatsiy-na-viyna-rosiyskyu-vplyv/31811302.html>.

2. Яковчук В. С. Інформаційні війни в сучасному світі. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstr>.

3. Blikhar M., Melnyk Yu. Information as a weapon: features of application in modern realities URL: https://www.researchgate.net/publication/375734089_Information_as_a_weapon_features_of_application_in_modern_realities.

4. Information weapons. Great Ukrainian Encyclopedia. URL: https://vue.gov.ua/Зброя_інформаційна.

Ю. Р. Швайдак – студентка 1 курсу магістратури ОПП «Міжнародна інформація та суспільні комунікації» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ВИДИ ТА МЕТОДИ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ

Науковий керівник:

Н. П. Карпчук – доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

На сучасному етапі розвитку міжнародних держави все частіше використовують недержавних акторів та інформаційні технології для тиску на своїх супротивників. У цьому контексті особлива увага приділяється інформаційно-психологічним операціям (ІПСО), які на рівні з військовими операціями виступають руйнівним фактором впливу. В наш час, коли інформаційний простір переповнений різноманітними повідомленнями та перспективами, розуміння та аналіз ІПСО стає важливою складовою інформаційної безпеки.

Автор низки праць, які стосуються інформаційної та гібридної війн, М.Туранський характеризує й визначає інформаційно-психологічну операцію як систему засобів пропаганди для протидії супротивнику, що виступає специфічним видом зброї на рівні з військовими інструментами [5, с. 111-121]. Зазвичай ІПСО розуміють як сплановані дії з передачі конкретної інформації та індикаторів до іноземних аудиторій, щоб вплинути на їхні почуття, мотиви, критичне мислення і, зрештою, на діяльність іноземних урядів, організацій, груп чи індивідів [1, с. 147].

Загалом існують дві категорії інформаційно-психологічних операцій: наступальні і оборонні. Проте В.Горбулін в своїй роботі зауважував, що у більшості випадків інформаційні операції можуть мати комбінований характер, поєднуючи елементи обох цих підходів. [2, с. 19]. Згідно з В.Петриком, інформаційно-психологічні операції можна класифікувати за такими критеріями:

1) операції, спрямовані проти державних діячів та інших суб'єктів, які приймають рішення в країні. Ці операції призначені для впливу на політичний процес та роботу владних структур шляхом маніпуляції інформацією та психологічним тиском на ці суб'єкти;

2) компрометуючі операції, які спрямовані на розголошення негативних або компрометуючих даних про цільових об'єктів, з метою дискредитації їхньої репутації та авторитету;

3) операції, спрямовані на створення дестабілізуючого впливу на політичну або економічну ситуацію. Ці операції створюють умови для хаосу та нестабільності в суспільстві, політиці або економіці, сприяючи змішанню картини інформаційного середовища [4, с. 73].

За часом проведення зазвичай йдеться про короткострокові (1-2 тижні), середньострокові (2-4 тижні) і довгострокові (понад місяць) операції [4, с. 71]. Довгострокові інформаційно-психологічні операції спрямовані на формування або зміну поглядів, переконань та цінностей і їх здійснюють з метою непомітного або спланованого впливу на цільову аудиторію.

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Найпопулярніші методи, які застосовують під час інформаційно-психологічних операцій, є: фейки, маніпуляції, так звані чутки, пропагандистські наративи, саботаж, кібератаки тощо. Цільовими аудиторіями інформаційно-психологічних операцій є населення та їх свідомість [3, с. 87-93]. Інформаційно-психологічний вплив здійснюють переважно через неформальні комунікаційні канали, фейкові інформаційні повідомлення у месенджерах тощо. Загалом, ці канали, які намагаються досягти якнайбільшої кількості людей, є полем комунікації для реалізації ІПСО. Спочатку формують певну аудиторію, яку спонукають думати у «бажаних» напрямках, вкладаючи необхідні аргументи. Наступного етапу аудиторії «наказують», що потрібно робити.

Аналізуючи історичні події, можна пригадати безліч прикладів використання методів інформаційно-психологічних операцій. Такі операції включали в себе різні заходи: обмеження свободи слова, обмеження друку новин та інформації, яка суперечила поглядам політичним лідерам, переписування історії, фінансування рухів, що підтримували політичних лідерів, які вели війну на інших територіях, а також використання пропаганди, що включала в себе навіть використання дітей. Прикладами такої діяльності слугує режим Гітлера й Сталіна. Лідер Лівії М.Каддафі проводив кампанії, які впливали на масову свідомість, і викликали відчуття ненависті та відрази до усього, що знаходиться за межами їхньої держави.

Сучасним прикладом тривалої інформаційно-психологічної діяльності є режим Путіна. В контексті повномасштабного вторгнення в Україну президент РФ В.Путін, постійно погрожує ядерною зброєю, створюючи психологічний тиск з метою змусити Україну. Зауважимо, що ІПСО часто виникають внаслідок постійного використання патріотичних закликів та деяких хибних тез зі шкідливим змістом, і, в результаті, шкідливі тези поширюють під покривом правильних гасел. Мета таких дій – експресивна маніпуляція ворогом чи людьми зі свого оточення.

У сучасному світі, у якому інформація відіграє ключове значення, ІПСО стали надзвичайно важливими інструментами для досягнення різних політичних та військових цілей. Розуміння та ефективна протидія таким операціям стають дедалі більш важливими для забезпечення безпеки та стабільності в державі. Адже через залучення до свого боку громадської думки, дискредитацію опонентів ІПСО є засобом для досягнення рушійних цілей.

У сучасних умовах України життєво необхідно боротися з проявами інформаційно-психологічних операцій не лише на рівні держави, але і на особистому рівні кожного конкретного громадянина.

Джерела та література

1. Веденєєв Д. В., Семенюк О. Г. Організаційно-управлінський механізм розбудов та діяльності структур інформаційно-психологічного протиборства Збройних Сил України (2007–2021 рр.). *Право та державне управління*. 2022. №3. С. 147–152.
2. Горбулін В. П. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання. К.: Інтертехнологія, 2009. 164 с.
3. Демедюк С., Марков В. Кіберполіція України. *Наше право*. 2015. №6. С.87–93.
4. Петрик В. Сутність і особливості проведення спеціальних інформаційних операцій та акцій інформаційного впливу. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2009. №3(6). С. 71–75.
5. Туранський М. О. Інформаційно-психологічні операції в гібридній війні: історіографічний аспект. *Вісник Черкаського університету. Серія «Історичні науки»*. 2018. №1. С. 111-121.

Д. А. Кобилинський – студент 2 року магістратури ОПП «Міжнародна інформація та суспільні комунікації» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

УПЛИВ ГЕОПОЛІТИКИ НА КОМУНІКАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ДЕРЖАВ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ

Науковий керівник:

Н. П. Карпчук – доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу Волинського національного університету імені Лесі Українки

У сучасному світі, де стабільність глобальної геополітичної структури помітно замінюється тривалим періодом нестабільності, геополітичні теорії мають особливе значення. Геополітичний аналіз неможливий без врахування територіальної основи, на якій формуються головні цінності національної держави. Держава, як просторова територіальна організація, відіграє ключову роль у формуванні її політики.

Відомий шведський дослідник Рудольф Челлен підкреслював, що спостереження за державою ззовні визначає її політику. Геополітика допомагає зберегти єдність держави у її полі, сприяючи розумінню її сутності. Параметри, такі як розмір території та наявність ресурсів, визначають спосіб реалізації зовнішньої політики. Геополітичні теорії стверджують, що головним геополітичним актором є держава, а її політика обумовлена географічним розташуванням [4].

Поруч із Р.Челленом, німецький географ Фрідріх Ратцель розробив концепцію, де територія або простір є необхідним політичним ресурсом для зовнішньої та внутрішньої політики держави. Ф.Ратцель підкреслював, що простір визначає внутрішні та зовнішні політичні процеси та є основою її ідентичності [3].

Сучасні геополітичні теорії розширюють ці підходи, звертаючи увагу на зв'язок між територіальними параметрами та глобальним впливом держав. Один із визначних дослідників, що стверджував важливість простору у геополітиці, – Збігнев Бжезінський, у своїй праці «Велика шахівниця» ввів поняття «Євразійський балканський простір», який став ключовим для аналізу взаємовідносин Росії, Туреччини та Ірану. Ця концепція вказує на важливі ресурси та політичні амбіції цих країн на великому геополітичному «шаховому полі» [1]. Поміж сучасних теоретиків геополітики важливе місце належить також Андреасу Дорпалену, який акцентує увагу на тому, як геополітика стає мистецтвом керування практичною політикою [2]. Вона допомагає розкрити зв'язок між геополітичним аналізом та практичною діяльністю держав. Відзначимо також внесок Стівена Волта, який критикує традиційний ліберальний світовий порядок та підкреслює важливість дипломатів для досягнення міжнародних угод [5].

Оскільки геополітика – це галузь політичної науки, що вивчає взаємозв'язок між політичними подіями, географічними умовами та впливом на міжнародні відносини, то геополітичний аналіз розглядає важливість географічного розташування, природних ресурсів, територіальних конфліктів та інших географічних аспектів для формування політичних стратегій і впливу на міжнародний порядок. Відповідно, взаємозв'язок між геополітикою та стратегічними комунікаціями полягає в тому, що геополітичний контекст має значущий вплив на спосіб, як організації, країни чи міжнародні блоки спілкуються зі світом та один з одним. Геополітика формує основу для стратегічного розуміння, як реагувати на глобальні виклики та можливості.

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Стратегічні комунікації, зі свого боку, використовують геополітичний аналіз для адаптації свого повідомлення до конкретного географічного, політичного та культурного контексту. Організації та держави розробляють комунікаційні стратегії з урахуванням геополітичних факторів, що впливають на їхні відносини з іншими суб'єктами міжнародних відносин.

Отже, геополітика і стратегічні комунікації взаємопов'язані: геополітичний контекст визначає потреби та напрями комунікаційної діяльності, а стратегічні комунікації допомагають впровадити геополітичний аналіз у практичні дії та взаємодії на міжнародній арені. Можемо виділити декілька аспектів такого взаємозв'язку.

По-перше, геополітика є визначальним фактором стратегічних комунікацій, – а геополітичні особливості регіону визначають цільову аудиторію комунікаційної стратегії. Наприклад, відмінний культурний фон та менталітет країни може вимагати адаптації повідомлень для досягнення більшої ефективності. Також геополітика визначає ключові питання, які стають актуальними для комунікаційної стратегії. При визначенні зовнішньополітичних позицій, держава чи організація враховують свої інтереси у контексті геополітичної ситуації.

По-друге, це геополітичні ризики та виклики. Адже геополітичні суперечки можуть призвести до поширення дезінформації та фейків. Стратегічні комунікації повинні включати механізми для розпізнавання та протидії дезінформації. Конфлікти та кризові ситуації зазвичай потребують негайної комунікації для мінімізації негативних наслідків. Тому геополітичний контекст впливає на вибір комунікаційних стратегій у таких випадках.

По-третє, це контекст міжнародних відносин. Розвиток глобальних подій та відносин між країнами може вимагати перегляду комунікаційних стратегій для підтримки своїх позицій або вирішення конфліктів. Геополітична позиція країни чи організації може вплинути на її імідж і сприйняття іншими суб'єктами міжнародних відносин. Відповідно, стратегічні комунікації повинні адекватно відображати цю позицію.

І, по-четверте, це сприяння досягненню цілей міжнародних акторів. Стратегічні комунікації застосовують для лобювання своїх інтересів, підтримки важливих партнерств та впливу на прийняття рішень. Геополітичний контекст може надати підґрунтя для спрямованих на співпрацю ініціатив. Стратегічні комунікації в цьому випадку сприяють виробленню спільного розуміння та взаємної підтримки.

Отже, геополітика та стратегічні комунікації взаємодіють у широкому спектрі сфер, у яких геополітичний контекст впливає на вибір, виконання та ефективність комунікаційних стратегій, а також допомагає досягати визначених цілей у міжнародних відносинах.

У сучасних умовах геополітична активність міжнародних акторів має важливий вплив на динаміку регіональних та міжнародних подій. Розуміння та аналіз сучасних геополітичних теорій та підходів допомагають розкрити різні аспекти комунікаційних стратегій держав та інтеграційних об'єднань на міжнародній арені. Аналіз теоретичного доробку в геополітичну думку розкриває багатогранність та складність цієї галузі, що визначає її важливість для розуміння сучасних міжнародних процесів. Проте, необхідно досліджувати сучасну геополітику на прикладах з реального світу, щоб краще розуміти взаємозв'язок між геополітичними теоріями та комунікаційними стратегіями держав. Розглянемо ситуацію в Східній Європі, де російсько-український конфлікт став важливим тестом для геополітичних стратегій країн. Росія наголошує на баченні себе як ключового актора у регіоні, намагаючись зберегти свої впливові сфери та контроль над стратегічними ресурсами. Такий підхід має свої відображення в комунікаційних стратегіях, де Росія активно використовує інформаційну війну, медіа та соціальні мережі для впливу на суспільство та думку в інших країнах. Україна, зі свого боку, намагається використовувати свої геополітичні позиції для мобілізації міжнародної підтримки. Комунікаційні стратегії України орієнтовані на висвітлення агресії та порушення її територіальної цілісності, залучаючи міжнародні організації та партнерів до спільних дій.

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Також можна розглянути ситуацію в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, де Китай прагне розширити свої зони впливу за межами своїх кордонів. Ця стратегія ґрунтується на геополітичних підходах, які вважають простір ключовим елементом геополітики. Китай прагне створити економічні інфраструктурні проєкти, такі як «Один пояс, один шлях», для розширення свого впливу. Ця стратегія має геополітичні та комунікаційні аспекти: Китай активно сприяє обміну інформацією, культурним взаємодіям та використовує м'яку силу для підтримки своїх інтересів.

Аналіз сучасних геополітичних теорій та їх впливу на комунікаційні стратегії держав та інтеграційних об'єднань розкриває складний спектр відносин між геополітикою, простором, політикою та комунікаціями. А приклади з різних регіонів світу свідчать про важливість геополітичних підходів у формуванні міжнародних стратегій та взаємодій. Щодо Європейського Союзу, який є унікальним інтеграційним об'єднанням, то геополітика впливає на комунікаційні стратегії як його членів, так і унії загалом. ЄС об'єднує країни з різною геополітичною історією та інтересами. Він є прикладом того, як геополітичні теорії та реалії можуть впливати на формування спільної комунікаційної стратегії. Наприклад, ідея «м'якої сили», запропонована американським політологом Джозефом Найєм, активно використовує ЄС для розширення впливу на своїх сусідів та партнерів. Ця стратегія передбачає використання економічних і культурних засобів для досягнення своїх цілей, уникнення військового конфлікту та сприяння стабільності.

Крім того, ЄС активно використовує комунікаційні інструменти для забезпечення єдності та спільності між своїми членами. Концепція «єднання в різноманітності» відображає бажання створити єдиний простір, де різні національності та інтереси зберігають свою ідентичність, але спільно працюють над спільними цілями. Це важливий елемент комунікаційної стратегії для забезпечення стабільності та згуртованості. Водночас приклад ЄС свідчить про важливість адаптації геополітичних підходів для досягнення спільних цілей та забезпечення стабільності в умовах глобальної нестабільності.

Джерела та література

1. Brzezinski Z. *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*. BasicBooks. 1998. URL: <https://archive.org/details/ZbigniewBrzezinskiTheGrandChessboardAmericanPrimacyAndItsGeostrategicImperatives1998BasicBooks>.
2. Dorpalen A. *The World General Haushofer. Geopolitics in Action*. Farrar & Rinehart; N. Y. 1984. 337 p.
3. Ratzel F. *Politische Geographie*. München, R. Oldenbourg. 1897. 752 p. URL: https://openlibrary.org/books/OL6912167M/Politische_Geographie.
4. Tunander O. Swedish-German Geopolitics for a New Century – Rudolf Kjellén's 'The State as a Living Organism'. *Review of International Studies*, vol. 27, 2001, №3.
5. Walt S. M. The State Department Needs Rehab. *Foreign Policy*, 05.03.2018. URL: <https://foreignpolicy.com/2018/03/05/the-state-department-needs-rehab/>.

THE ROLE OF SOCIAL MEDIA IN MODERN INTERNATIONAL CONFLICTS

Social media plays a significant role in modern international conflicts, impacting various aspects such as propaganda, communication, mobilization, and perception management. We distinguish several key ways in which social media currently influences the process of international conflict escalation:

- Propaganda and Disinformation: Social media platforms are often used as tools for spreading propaganda and disinformation to manipulate public opinion both domestically and internationally. State actors, non-state actors, and individuals exploit social media to disseminate false narratives, distort facts, and create confusion;

- Information Warfare: Social media is a battleground for information warfare, where state and non-state actors engage in strategic communication to shape perceptions, influence decision-making, and undermine adversaries. This includes efforts such as spreading propaganda, conducting psychological operations, and conducting influence campaigns;

- International Diplomacy: Social media has become an integral part of diplomatic communication, allowing diplomats and government officials to engage with each other and the public in real time. Leaders use platforms like Twitter (X) to make official statements, express diplomatic positions, and engage in public diplomacy efforts;

- Cyber Espionage and Sabotage: State actors use social media platforms for cyber espionage and sabotage operations, including hacking, data theft, and disruption of critical infrastructure. Social engineering techniques often trick users into revealing sensitive information or downloading malicious software;

- Crisis Communication: During international conflicts or crises, social media serves as a critical communication tool for governments, military organizations, humanitarian agencies, and civilians to disseminate information, provide updates, and coordinate responses. It can also be used to issue warnings, share emergency instructions, and request assistance;

- Civilian Reporting and Citizen Journalism: Social media platforms enable civilians to report on events, share firsthand accounts, and document human rights violations in conflict zones. Citizen journalists use platforms like Twitter, YouTube, and Instagram to bypass traditional media gatekeepers and provide alternative perspectives on conflicts;

- Cross-border Solidarity and Activism: Social media facilitates cross-border solidarity and activism by connecting individuals and communities across geographical boundaries. During international conflicts, activists use platforms to raise awareness, organize protests, and mobilize support for various causes, including human rights, peace, and justice;

- Mobilization and Recruitment: Extremist groups and insurgent movements leverage social media to recruit members, spread their ideologies, and coordinate activities. Platforms like Twitter, Facebook, and Telegram provide a means for radical organizations to reach a global audience and recruit sympathizers or operatives.

To analyze the influence of social media on the development and escalation of international conflicts, it is worth paying attention to the initial basic steps of the aggressor states towards the conflicting party, as well as preventive actions to fight and overcome their harmful influence.

Let's start with the strengthening of aggressive Russian propaganda in India. On buses, on taxis, and on billboards, advertising of the Russia Today TV channel is spread, which is completely anti-Western with such appeals as «Does the American fleet pose a threat to India?», «Why does the West still see India as a third-world country?», «Why won't Britain

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

return the Mountain of Light diamond?», etc., already creating a substantial basis for the further implementation of anti-European policy.

The famous social network X «got rich» with another scandalous statement by the ex-

president of Mongolia, which can easily be used to stir up conflict for imperial purposes. Tsakhia Elbegdorj, after watching Putin's interview, posted a historical map of Mongolia and hinted at who owned most of Russia. This is how the high-ranking official reacted to Putin's pseudo-historical statements in an interview with Tucker Carlson on the X network and «threatened» the Russian Federation to withdraw its historical territories, although he emphasized that they are a peaceful and free nation, so they should not worry.

Having mentioned the social network Twitter or X, it is worth analyzing the ranking of individuals and groups that are considered the most dangerous on the Internet due to their actions that contribute to global instability, compiled by Wired magazine [1], where the richest man in the world, Elon Musk, took the first place. The publication explains this by Musk's efforts to «reform» the X social network. In particular, it talks about the restoration of accounts belonging to conspiracy theorists and the spread of anti-Semitic statements. (For comparison, the 2nd to 5th place in this rating is occupied by a number of hacker groups associated with the Russian Federation – Sandworm, etc.).

In order to counter or limit the influence, in December 2023, the European Union launched an investigation into the social network X. It is about violations of the law on digital services (transparency, fight against disinformation, etc.). As a result, the social network can be fined 6% of the total revenue or blocked altogether.

In Italy, pro-Russian propaganda activities, which are widely spread on social networks, have begun to be more actively banned. As an example, the screening of the film «Witness», which is a visualization of Russian lies about crimes in Buch during the occupation in the first month of the war and was specially made for Western audiences, was cancelled.

At the level of government decisions, it is worth quoting as an example of the state policy of one of the EU member states – Poland, where the state television channels TVP Info and TVP3 stopped broadcasting due to government decisions. The management of Polish state media – public television, radio and news agency PAP (Polish Press Agency) was sent to resign. The new government emphasizes that these state media have become a means of propaganda during the eight years of the «Law and Justice» party's rule. In turn, Prime Minister

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Donald Tusk's coalition promised to create new mass media that would have a more balanced and non-committal approach to television, radio and social broadcasting.

They can also consider Tinder as a global platform for online dating, where you can meet new people, expand your circle or meet local people in more than 190 countries around the world, but which can be used not only by criminals, but also by the authorities to achieve their goals. The media reported that the app will stop working in Belarus, because from February 15, 2024, access to accounts and internal purchases will be completely closed, probably because the special services, KGB and security forces of Belarus were looking for participants in the anti-Lukashenka protests under the guise of acquaintances in this app.

Another social network TikTok is also frequently mentioned in the investigations and the most recent research showed, that about 13,000 Russian bots in TikTok generated fakes about corruption in Ukraine, according to the investigation of the Laboratory of Digital Forensic Research [3]. A massive secret operation was directed mostly at Oleksiy Reznikov. The company TikTok proclaimed that this was the largest information campaign discovered on the platform.

We cannot ignore the fact that Ukrainians consider Telegram channels their main source of information. During the research, they came to the conclusion that Telegram poses real threats to Ukrainian society, at the level of Odnoklassniki, V Kontakte, etc. It is not about individual users or individual media that are presented on this platform, it is about the platform itself. It contains a number of threats to the information, and not only information, security of our country. Russia spent \$250,000 on the anti-Ukrainian information operation «Maidan-3» (Putin's plan) in Telegram itself [2]. This is the most expensive campaign of the Russian Federation (total budget \$1.5 billion) from 2014 and the Revolution of Dignity. The bot attack was aimed at inciting enmity, exacerbating contradictions in Ukraine, as well as spreading fear and panic.

The subject of the hacking of the Department of Information Communications of the Ministry of Defense of the Russian Federation and their analytical system «Katyusha» appeared in several English-language publications that specialize in the topics of hacking and cyber security. For example, CyberNews, Trust IT and others. Also, this topic appeared in many opposition Russian-language publications – Moscow Times, Kasparov and others, which focused their attention on the price of «Katyusha» and the operation of the Ministry of Defense of the Russian Federation regarding the infiltration of Z-channels, which support aggression against Ukraine, but criticize the Kremlin. And for this, such channels were included in the monitoring of «Katyusha» in the «negative» section. It seems that the monitoring is carried out for a reason, and some administrators of the «negative» Z-channels have already come under persecution, as is known, Girkin went to prison, and the warlord Mikhail Luchin «accidentally» came under cluster bombardment and died, Gray Zone also came under shelling and died, military officer Maksudov – he was actually killed because they did not specifically provide help. Telegram channel «Akhmat» started hunting for «13th» because of the criticism of Kadyrivites, and after that «13th» was immediately marked in «Katyusha» in the «negative» section.

Social media's role in modern international conflicts is multifaceted, influencing perceptions, behaviours, and outcomes in complex ways. While it offers communication, mobilization, and advocacy opportunities, it also poses significant challenges related to propaganda, disinformation, and security threats.

Sources and literature

1. Ілона Маска визнали найнебезпечнішою людиною в Інтернеті URL: https://24tv.ua/tech/ilon-mask-ofitsiyno-naynebezpechnisha-lyudina-interneti_n2462821.
2. Скільки Росія витратила на «Майдан-3»: колосальна сума. URL: https://24tv.ua/skilki-rosiya-vitratila-feyk-pro-maydan-3-gur-mo-nazvali-sumu_n2441683.

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

3. Massive Russian Influence Operation Targeted Former Ukrainian Defense Minister on TikTok. URL: <https://dfrlab.org/2023/12/14/massive-russian-influence-operation-targeted-former-ukrainian-defense-minister-on-tiktok/>.

А. А. Моренчук – аспірант 4 року
ОНП «Міжнародні відносини і стратегічні
комунікації України та ЄС»
кафедри міжнародних комунікацій та
політичного аналізу факультету міжнародних
відносин Волинського національного
університету імені Лесі Українки

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ЯПОНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ

Стратегічні комунікації держави – еволюційний процес, адаптований до змін у геополітичному оточенні і внутрішніх потреб країни. Стратегічні комунікації Японії – це сукупність заходів, спрямованих на ефективне спілкування та взаємодію зі світом через різноманітні канали з метою сприяти своїм політичним, економічним та культурним інтересам.

Японія прикладає значні зусилля у ведення стратегічних комунікацій на міжнародній арені. Загалом міністерство закордонних справ Японської Держави впроваджує стратегічні комунікації на основі підходу, що складається з трьох компонентів:

- 1) поширення інформації про політику, ініціативи та позицію Японії у сфері міжнародних відносин;
- 2) ознайомлення іноземців з Японією;
- 3) розширення кола осіб, яким подобається Японії, або знають про неї, одночасно збільшуючи можливості її закордонних місій, які здійснюють публічну дипломатію [6].

Так, при реалізації першого компонента стратегічних комунікацій, МЗС Японії зосереджене головним чином на донесенні до світової громадськості внеску Японії в мир, стабільність і процвітання на міжнародній арені, а також на підтримці та зміцненні міжнародного порядку, заснованого на верховенстві права. Здійснюють це за допомогою проведення прес-конференцій, інтерв'ю, публікацій статей та виступів прем'єр-міністра, міністра закордонних справ та інших урядовців під час офіційних візитів до іноземних країн і міжнародних конференцій. Дипломатичні представництва Японії за кордоном також повідомляють урядам відповідних країн, їхнім громадянам і ЗМІ про позицію Японії з тих чи інших питань. Коли іноземні ЗМІ публікують повідомлення, які містять фактичні помилки, штаб-квартира МЗС і дипломатичні представництва за кордоном негайно подають протести або публікують спростування.

Крім того, МЗС Японії активно спілкується з громадськістю за допомогою онлайн-інструментів, таких як його офіційний веб-сайт і соціальні мережі, одночасно створюючи рекламні матеріали, наприклад, відео про зовнішню політику Японії, і використовує їх у різних формах.

Для того, щоб донести погляди Японії на політичні питання, також важливо покращити координацію з експертами та аналітичними центрами. З цією метою Міністерство закордонних справ Японії запрошує до своєї країни впливових експертів і представників ЗМІ з-за кордону та надає їм можливість обміну думками з різними особами, включно з японськими урядовцями, а також відвідувати різні місця Японії для ознайомчих поїздок і брати інтерв'ю. Міністерство закордонних справ направляє

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

японських експертів за кордон, одночасно розширює підтримку семінарів, пов'язаних з Японією, які проводять закордонні дослідницькі установи. Міністерство закордонних справ Японії реалізує ініціативи без особистого обміну, наприклад, онлайн-семінари (вебінари), а також співпрацюючи з дослідницькими інститутами та іншими організаціями за кордоном.

Питання яким Японія традиційно привертає значну увагу, здійснюючи стратегічні комунікації, це визнання історичної вини за агресивні дії під час Другої світової війни. Також інформують про позицію щодо територіальних питань та суверенітету Японії. Влада Японії завжди оперативно реагує на глобальні виклики, наприклад, на зміни клімату, проблеми голоду тощо.

У 2022 р. викликом міжнародному порядку стала агресія Російської Федерації проти України. МЗС Японії використало різноманітні дипломатичні можливості та ініціативи для стратегічних комунікацій щодо підтримки нашої держави і здійснення тиску на агресора. Японія активізувала співробітництво з країнами G7, а також з країнами АСЕАН, Південної та Центральної Азії, Кавказу, Океанії, Близького Сходу, Африки, Латинської Америки та Карибського регіону. Спільно з ними вона працювала у питаннях захисту міжнародного порядку, підтримки України та зупинення агресії Росії. Суттєві зусилля Японської Держави були направлені на консолідацію партнерів в ООН, зокрема, при підготовці голосування Резолюцій Генеральної Асамблеї ООН «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН» (12 жовтня 2022 р.) і «Формула миру» (23 лютого 2023 р.). Ці резолюції підтримали відповідно 143 і 141 країна, тобто понад 70% усіх держав-членів ООН [6].

Японія систематично закликає країни світу, які не беруть участі в санкціях проти Росії, приєднатися до них, щоб переконати її, що неправомірні дії мають високу ціну, і таким чином змусити її якомога швидше припинити свою агресію. Ще одним напрямом активних комунікацій Японії є G7. Вже 24 лютого 2022 р., було проведено відеоконференцію лідерів G7. На ній було засуджено агресію Росії, підтверджено, що ця криза є серйозною загрозою для міжнародного порядку, що її вплив не обмежено Європою, і що зміна міжнародно визнаних кордонів силою не може бути виправдана. В результаті було оприлюднено заяву лідерів G7, в якій засуджено агресію Росії проти України [6].

У 2022 р. члени G7 тісно співпрацювали. Було проведено шість зустрічей лідерів та одинадцять зустрічей міністрів закордонних справ, у тому числі онлайн. Це безпрецедентна кількість. На усіх них чільне місце займали питання підтримки України та здійснення тиску на агресора.

24 січня 2022 р. Японія та США спільно організували зустріч міністрів закордонних справ у форматі G7+, у якій брали участь члени Великої сімки, міністри закордонних справ України Д. Кулеба та країн-однорумців – Польщі, Чехії, Румунії, Словаччини, Болгарії, країн Балтії, представники міжнародних організацій – Світового банку, Програми розвитку ООН (ПРООН), Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Європейського економічного співтовариства (ЄЕС). На зустрічі обговорювали питання підтримки енергетичного сектора України.

Важливу роль Японії у підтримці України у G7 підкреслив Президент України В.Зеленський під час прес-конференції 24 лютого 2023 р.: «Японія зробила велику, повірте мені, підтримку Україні... Яку роль відіграла Японія у «Великій сімці», я думаю, після завершення війни ми зможемо детальніше проговорити. Роль ця важлива і дуже потужна та позитивна» [4].

У 2022 р. Японія продовжувала тісну співпрацю з країнами світу збільшуючи кількість особистих візитів високих гостей та використання телеконференцій і телефонних дзвінків. Усвідомлюючи зростання нових ризиків та загроз, і те, що традиційна система безпеки в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, що базується на присутності США у регіоні, може не справитись зі зростаючими потугами Китаю і Північної

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Кореї японська дипломатія посилила свої зусилля в здійсненні діалогу з країнами Заходу. При цьому акценти було зроблено на безпекові питаннях та ситуацію в Україні. Так, прем'єр-міністр Ф.Кішіда та міністр закордонних справ Хаясі провели зустрічі на вищому рівні та зустрічі міністрів закордонних справ з різними європейськими країнами, скориставшись нагодою особистої участі в Мюнхенській конференції з безпеки (лютий 2022 р.), зустрічі міністрів закордонних справ НАТО (квітень 2022 р.), а також саміті НАТО (червень 2022 р.). Вони підтвердили співпрацю у реагуванні на ситуацію в Україні [6].

21 березня 2023 р. прем'єр-міністр Ф.Кішіда здійснив свій перший візит з початку повномасштабної агресії з боку Росії до України та провів зустріч на вищому рівні з Президентом України В.Зеленським. Цей візит підкреслив переконання Японії в тому, що безпека Європи та Індо-Тихоокеанського регіону нероздільні. Під час зустрічі на вищому рівні прем'єр-міністр Ф.Кішіда висловив повагу до мужності та наполегливості українського народу, який під керівництвом Президента В.Зеленського став на захист своєї Батьківщини та свободи. Він також передав непохитну підтримку та солідарність Японії з українським народом, рішучість Японії захищати міжнародний порядок, заснований на верховенстві права, як країни, яка головує у G7. Під час цього візиту два лідери домовилися зміцнювати двосторонню співпрацю та опублікували «Спільну заяву про особливе глобальне партнерство між Японією та Україною». Вона стала ключовим документом, який визначає головні сфери співпраці між державами [2]. З огляду на величезний потенціал, двосторонні відносини було вирішено вивести на рівень особливого глобального партнерства [5].

Варто зауважити, що «глобальне партнерство» між Україною та Японією було зафіксоване ще у січні 2011 р. у відповідній заяві, підписаній В. Януковичем та тодішнім прем'єр-міністром Японської Держави Н.Кан у Токіо. Українська влада таким чином пробувала залучити якомога більше японських кредитів та інвестицій під обіцянки реформ, які залишилися нереалізованими [3].

Натомість «Спільна заява про особливе глобальне партнерство», яку підписали В.Зеленський та Ф.Кішіда, відображає спільне ставлення до безпекових загроз у світі. У ній йдеться, що російська агресія створює загрозу миру та безпеці не лише в Європі, а й в Індо-Тихоокеанському регіоні. Підкреслено необхідність опиратися насильницькому захопленню територій і зміні статус-кво силою. Заява містить натяк на несприйняття політики Китаю, який намагається посилити свої позиції у Східній Азії та погрожує встановити контроль над Тайванем військовим шляхом. В документі також зафіксовано, що країни розділяють спільні цінності – свободу, демократію, верховенство права, повагу до міжнародного права та прав людини. Під час візиту до України прем'єр-міністр Ф.Кішіда мав можливість безпосередньо спостерігати за ситуацією в Україні, в тому числі й побачити місця злочинів російських окупантів.

Ще одним наслідком російської агресії стало те, що Міністерство закордонних справ направило зусилля на посилення інституційних функцій, наприклад, шляхом тісної співпраці між відділами інформації та департаментами з питань публічної інформації та політики, щоб реагувати на інформаційну війну, включаючи поширення дезінформації. «Стратегія національної безпеки», схвалена постановою Кабінету Міністрів Японії в грудні 2022 р., наголошує на важливості боротьби з дезінформацією [6].

Посол України в Японії С.Корсунський відмічає важливість ефекту, який відіграла брехливість російських політиків напередодні повномасштабного вторгнення на японський істеблішмент та загалом японське суспільство: «У Японії виступали російські чиновники і дипломати, в тому числі колишній посол Росії М.Галузін, ... заступник С.Лаврова. Він брехав, казав, що нічого не буде, ніякого нападу не буде. Потім ці ж слова С.Лавров повторював. І коли почалася повномасштабна війна, це стало вибухом в інформаційному полі. ... І от з того моменту, коли вони побачили, що росіяни брехали, вони розуміли прекрасно, що агресія нічим не спровокована, то й стали на наш бік» [1].

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Таким чином, Японія приділяє серйозну увагу стратегічним комунікаціям. Вона відповіла на агресію Росії проти України в тісній співпраці з країнами-однодумцями, включно з G7, а також з ООН та іншими міжнародними організаціями. Японія та її народ проявили неабияке співчуття Україні та надали їй величезну підтримку.

Джерела та література

1. Глуховський М. Посол Сергій Корсунський: Японці стали на наш бік, коли побачили, що росіяни брешуть. URL: <https://glavcom.ua/longreads/posol-serhij-korsunskij-jarontsi-stali-na-nash-bik-koli-pobachili-shcho-rosijani-brekhali-978003.html>.
2. Договірні-правова база відносин між Україною та Японією. Посольство України в Японії. URL: <https://japan.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/255-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-japonijeju>.
3. Ерман Г. Союзник №1 в Азії? Як особливе партнерство з Японією може допомогти перемозі та відбудові України. BBC NEWS Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cbrqmn92g3lo>.
4. Пресконференція Зеленського 24 лютого 2023 року онлайн. Новини України. ТСН. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wgPLu9oMVp4>.
5. Спільна заява про особливе глобальне партнерство між Україною та Японією. Президент України. Володимир Зеленський. Офіційне-інтернет-представництво. URL: <https://www.president.gov.ua/news/spilna-zayava-pro-osoblive-globalne-partnerstvo-mizh-ukrayin-81717>.
6. Diplomatic Bluebook 2023. Ministry of Foreign Affairs of Japan. URL: https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2023/en_html/index.html.

А. О. Міхацький – студент 2 курсу магістратури ОПП «Міжнародна інформація та суспільні комунікації» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

КОМУНІКАЦІЯ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ЯК СУЧАСНА МЕДІА-ТЕХНОЛОГІЯ ПРОТЕСТІВ

Науковий керівник:

Н. П. Карпчук – доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Соціальні медіа-мережі мають значний вплив на широкий спектр проблем сучасного світу, включаючи соціальні рухи та протести. Останніми роками відчутний вплив цих технологій на розвиток соціальних рухів виявляється у всіх куточках світу, охоплюючи розвинені країни, а також країни, що розвиваються, зокрема країни Північної Африки та Близького Сходу, а також Південно-Східної Азії та пострадянські держави. Спостерігається інтенсивне використання інтернету та, зокрема, соціальних медіа в ході популярних демонстрацій, які мають різноманітні форми та сценарії. Соціальні рухи відчули вплив соціальних медіа, зокрема у плані організації та забезпечення комунікації.

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Слід відзначити, що сучасні соціальні рухи, як і інші аспекти сучасного світу, мають спільні риси, навіть в різних контекстах. Соціальні мережі в цьому контексті відіграють подвійну роль, служачи не лише засобом поширення інформації, але й інструментом для організації самого руху, який отримує ресурси для розвитку з самого себе [4].

Сучасні технології комунікації – соціальні медіа – важливий інструмент в арсеналі соціальних рухів у всьому світі. Зокрема, М. Кастельс підкреслює, що інтернет-технології є «привілейованим інструментом для дії, інформування, вербування, організації та протидії» [2]. Використовуючи ці технології, рухи можуть встановлювати зв'язки з подібними групами на міжнародному рівні, навчаючись на досвіді попередніх кампаній. Цей процес перетворює ізольовані центри активності в масштабні рухи, здатні впливати на політичні інституції. Зараз важливою особливістю активістів є високий рівень кваліфікації в галузі медіа, що вказує на зміни в їхньому профілі, від політично-орієнтованих агітаторів до кваліфікованих медіа-професіоналів [2].

Популярність соціальних медіа (сайти соціальних медіа, ССМ), яка зробила їх найбільш відомими веб-сайтами в світі, суттєво сприяла поширенню соціальних демонстрацій. Переломним моментом у консолідації населення навколо соціальних медіа були 2010–2011 рр. У таких регіонах, як Близький Схід, Латинська Америка, Європа та Африка, користувачі інтернету витратили майже чверть всього часу, проведеного в інтернеті, на соціальні медіа в 2011 р., що становило зростання на 35% у порівнянні з 2010 р. [3].

Великі сучасні протести здійснювали шляхом мобілізації за допомогою соціальних мереж і мали наслідком масові демонстрації в реальних локаціях. Соціальні медіа також привертають до протестів увагу міжнародної громадськості й впливових акторів.

Із погляду використання технологій соціальної комунікації для організації протестів можна виділити три етапи розвитку протестної ССМ-комунікації: використання децентралізованої ССМ-комунікації, що включає в себе використання «класичних» соціальних мереж та їхніх сайтів (Арабська весна); конвергентна комунікація, яка поєднує в собі елементи комунікації в соціальних мережах з технологіями «традиційних» засобів масової комунікації (Революція Гідності); комунікація через комотовані публічні канали, що представлена головно технологією мобільного месенджера Telegram (білоруські протести). Послідовність застосування цих моделей комунікації також відображає хронологію їхньої появи, що може вказувати на певну технологічну еволюцію в сфері протестних комунікацій. Розглянемо це детальніше.

Перші масові протести, засновані на соціальних комунікаціях, базувалися саме на технології соціальних мереж, доповненій мобільним доступом до інтернету, що мало серйозні політичні наслідки. Це протести Арабської весни. На Близькому Сході та в Північній Африці стрімкий розвиток ІКТ, особливо мобільного зв'язку, став важливим фактором для взаємодії протестувальників. Спалах протестів стався, коли технології стали доступними для громадськості.

Поширення нових ІКТ відкриває нові можливості для обміну інформацією та спілкування, але їх також можна розглядати як технологічні виклики ієрархічному соціальному порядку багатьох суспільств у Північній Африці, на Близькому Сході та в Східній Європі. Розвиток соціальних мереж, як-от впровадження арабської мови у Facebook у 2009 р., нашоувхнувся на сильний спротив з боку урядів, які намагалися обмежити онлайн-активність та її використання для опозиційних груп. Досвід демократичних рухів у багатьох країнах Близького Сходу (Туніс, Лівія, Єгипет, Сирія) показує, як ІКТ під час соціальних протестів і заворушень можуть бути вирішальним чинником організації та мобілізації [5]. За відносно короткий проміжок часу між 2003 і 2005 рр. жителі отримали доступ до великої кількості інформації, яка раніше була заблокована. Розвиток соціальних мереж розширив можливості для користувачів. Лише за кілька років більшість країн регіону зіткнулися з конфліктами через стрімке зростання потреб у інформації та національні зусилля щодо обмеження доступу до інформації.

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Насправді обмеження доступу до таких сайтів, як YouTube, були причиною багатьох ранніх протестів. Успіх протестів Арабської весни може полягати, зокрема, у швидкому прийнятті та використанні ІКТ у регіоні. Поширення сайтів соціальних мереж, таких як Facebook, додало нового виміру громадянським заворушенням. Ще в квітні 2008 р. єгипетські студенти використовували Facebook, щоб протестувати проти бездіяльності уряду щодо підвищення цін на продукти харчування. Єгипетські студенти та молоді спеціалісти використовували Facebook, щоб ділитися анонімною критикою уряду. Мітинги та протести організовувалися через сторінки у Facebook та мобільні телефони. Про це молоді люди повідомили за допомогою смс, попередивши один одного про дії поліції. Як тільки демонстрація почалася, нападаюча поліція зіткнулася з великою групою людей із мобільними телефонами, які зафіксували інцидент на відео. Результати були опубліковані на YouTube протягом кількох годин [1].

Інформаційні технології можна розглядати і як причину, і як наслідок протестів на Близькому Сході/в Північній Африці. Переважна більшість авторів зазначає, що рушійною силою громадських рухів є спілкування громадян, об'єднаних у соціальні мережі, тобто прояв «цифрової демократії», що відбувається в контексті соціального невдоволення [6]. Натомість соціальні мережі забезпечують платформу, яка може швидко об'єднати протестувальників навколо спільної мети.

Приводом для масових виступів стало самогубство Мохаммада Буазізі в місті Сіді Бузід у грудні 2010 р. на знак протесту проти корупції в органах місцевого самоврядування. Його смерть викликала протести груп у соціальних мережах. Незважаючи на те, що на той час лише чверть населення Тунісу була в інтернеті, і влада обмежувала його, майже 85-відсоткове покриття мобільного зв'язку забезпечувало блискавичні новини та ефективну організацію протестів.

Новини про успіх протестів у Тунісі поширилися в інших країнах Близького Сходу/Північної Африки та показали потенціал громадських дій. Одним із результатів стала серія демонстрацій, які почалися 25 січня 2011 р. на площі Тахрір у Каїрі. Twitter і Facebook використовували для розпалювання протестів, незважаючи на спроби уряду Єгипту заблокувати доступ до соціальних мереж. Весь доступ до інтернету та більшість комунікацій між Єгиптом та рештою світу були обмежені протягом декількох днів. Міжнародні ЗМІ висвітлювали протести за допомогою традиційних новин, а доступ ЗМІ до прямих супутникових каналів забезпечував візуальне відстеження.

Навіть коли доступ до інтернету обмежено, YouTube був важливим засобом протесту. По-перше, YouTube є джерелом контенту для інших ЗМІ, потім відеозображення передають через телебачення та супутникові сервіси, по-друге, його використовували для розповсюдження контенту серед тих, хто має доступ до інтернету. До середини 2011 р. багато відео протестів у Тунісі були доступні на YouTube, причому понад 5000 відео з тегами Сіді Бузід були опубліковані в Тунісі, Лівії (5800 відео), Сирії (6000 відео) та Ємені (5500 відео) [7]. Хоча YouTube було заблоковано в деяких країнах, до нього можна було отримати зовнішній доступ.

Під час Революції Гідності в Україні було впроваджено вражаючу та інноваційну комунікаційну стратегію, яка зіграла важливу роль у координації та мобілізації протестуючих та вилилася в значний успіх. Особливістю цієї революційної події стало ефективне використання онлайн-телебачення як ключового інструменту комунікації. Як ми відзначили, під час початку протестів в Україні телебачення залишалося найважливішим джерелом масової інформації. Однак влада намагалася здійснити тотальний контроль над цим каналом шляхом впровадження кодованого стандарту наземного телебачення T2 та обмежень на прийом супутникових каналів. Такі спроби обмеження свободи інформації створили необхідність у знаходженні альтернативних шляхів комунікації.

У цьому контексті незалежні стрім-канали потокового мовлення відіграли вирішальну роль у підтримці та зростанні протестних настроїв. Ці стрімери надавали

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

аудиторії незалежний потік новин, який активно поширювався через соціальні мережі. Ці стрімери використовували сучасні технології, зокрема сервіс Ustream, для оперативної організації трансляцій з місця подій. Ця технологія дозволяла забезпечити доступ до потоку для широкої аудиторії, що прагнула отримати актуальну інформацію. Це було можливо завдяки технологічній конвергенції масової комунікації під час Революції гідності. Інноваційний підхід поєднав цифрові телевізійні технології з можливостями інтернету, дозволяючи проводити прямі ефіри та стрім-трансляції. Ця гібридна система комунікації розширила можливості сприймання новин та подій, забезпечивши доступ до реального часу, а також дозволила широкій аудиторії взяти участь у діалозі. Отже, комунікаційна стратегія Революції гідності в Україні відіграла важливу роль у здійсненні масової мобілізації та організації протестів, а технологічна конвергенція комунікаційних каналів дала новий рівень взаємодії та обміну інформацією між громадянами та активістами.

Третє покоління сучасних протестних комунікаційних технологій на основі соціальних мереж виникло на основі публічних каналів у програмах обміну миттєвими повідомленнями, і основним гравцем на цьому полі є популярний месенджер Телеграм. Це покоління має свої особливості порівняно з попередніми двома.

Перше покоління комунікаційних каналів відображалось у сайтах соціальних мереж, де активні групи спільнот здійснювали взаємодію та обмін повідомленнями. Друге покоління представляло собою поєднання різних видів каналів, включаючи напівінституційні та інституціоналізовані, які спеціалізувались на новинах. У свою чергу, третє покоління, до якого відносяться комуніковані канали, виокремлюється як об'єднання безіменних учасників, де переважає одностороння масова комунікація. Публічні комуніковані канали відрізняються від попередніх поколінь тим, що вони зосереджуються на медійному дискурсі, а не на взаємодії. Вони нагадують класичні ЗМІ, але мають більшу невизначеність і неінституціоналізованість. Такий формат виник як реакція на посилення контролю влади над соціальними мережами та спробу обмежити свободу інформації. Анонімність і технічно захищені ІТ-платформи дозволили швидко розповсюджувати інформацію під псевдонімами.

Відмінності між публічними комунікованими каналами та сайтами соціальних мереж проявляються в їхньому підході до інтерактивності, що обмежує вільне висловлення позиції аудиторії, але зменшує вплив негативної реакції на авторів. Також обмеженість власних дописів знижує «цифровий шум». Важливою характеристикою публічних комунікованих каналів є їхній типовий медіа-дискурс, який включає різні вербальні, медійні, гіпертекстові та функціонально-жанрові складові. Однак вони також мають свої особливості, такі як спеціалізація на певних темах, анонімність авторів та поширення інформації невизначеної достовірності. У публічних комунікованих каналах відсутність цензури є ключовою особливістю, але це може призвести до поширення непідтверджених даних. Інсайди та неофіційна інформація можуть стати поширеними засобами комунікації. Це вимагає від аудиторії більшої критичності та здатності аналізувати інформацію з різних джерел.

Отже, публічні комуніковані канали – це новий рівень інтерактивної комунікації під час протестів, у якому акцент зміщується із взаємодії на медійний дискурс. Вони надають можливість швидко розповсюджувати інформацію під анонімними псевдонімами, але одночасно вимагають більшої критичності з боку аудиторії щодо достовірності інформації.

Джерела та література

1. ТСН. Безкоштовні супутникові ТБ-канали можуть зникнути. 29.05.2012. URL: <http://tsn.ua/groshi/bezkoshtovni-suputnikovi-tb-kanali-mozhut-zniknuti.html>.
Castells M. *The Internet Galaxy. Reflections on the Internet*. Oxford: UP. 2001.

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

3. ComScore. ComScore video metrix. 2011. URL: <http://www.comscore.com/por/>. 10 March 2015.
4. Nicoletti A. S. Participação política e as nuances das manifestações populares de junho de 2013 no Brasil. In *Encontro da associação brasileira de ciência política*, 9, Brasília, DF. Anais eletrônicos [...], Rio de Janeiro: ABCP, 2014, pp. 1-18.
5. Palfrey J. Four Phases of Internet Regulation. *Social Research*, vol. 77, №3, 2010, pp. 981-1003.
6. Rainie Lee and Wellman Barry. *Networked: The New Social Operating System*. Cambridge, MA: MIT Press, 2012.
7. Wilson Mark I. and Corey Kenneth E. The role of ICT in Arab spring movements. *Netcom*, 26-3/4, 2012, p. 343-356.

А. Г. Нетудихата – студент 2 року магістратури ОПП «Міжнародна інформація та суспільні комунікації» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ДОПОМОГА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ УКРАЇНІ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Науковий керівник:

Н. П. Карпчук – доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

На сайті DG ECHO зазначено: у лютому 2022 р. російське вторгнення в Україну спровокувало найшвидше зростаючу кризу біженців у світі, змусивши мільйони людей покинути свої домівки. Більшість – жінки й діти. Мільйони людей не мають доступу до основних послуг, включаючи воду, електрику та опалення, а запаси продуктів харчування закінчуються. Війна спровокувала значні проблеми захисту, оскільки цивільні особи піддаються обстрілам, збройному насильству, мінам, розлуці сімей, грабунку або виселенню, а також торгівлі людьми [7].

Щоб надати екстрену допомогу українцям, Єврокомісія координує свою найбільшу в історії операцію в рамках Механізму цивільного захисту ЄС. Усі 27 країн ЄС, а також Норвегія, Туреччина, Північна Македонія, Ісландія та Сербія запропонували допомогу в натуральній формі, починаючи від медичних товарів і речей для притулку до транспортних засобів та енергетичного обладнання.

У 2022 р. ЄС виділив 7,2 млрд євро макрофінансової допомоги від ЄС і € 620 млн бюджетної підтримки. 500 млн євро бюджетної підтримки є частиною внесків у рамках глобальної кампанії зі збору коштів Stand Up for Ukraine і травневої конференції 2022 р. високого рівня міжнародних донорів, щоб допомогти Україні задовольнити на місцях нагальні житлові й освітні потреби, а також потреби сільськогосподарської галузі. Загалом підтримка, надана або гарантована протягом року з бюджету ЄС, становить 11,6 млрд. євро. Щоб і надалі підтримувати Україну, ЄС надає у 2023 р. безпрецедентний пакет підтримки у розмірі до 18 млрд євро у вигляді винятково пільгових кредитів. Перший платіж у 3 млрд євро зроблено в січні 2023 р. [7].

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

523 млн євро було виділено на програми гуманітарної допомоги для підтримки цивільних осіб, які постраждали внаслідок війни в Україні. Із цих коштів 485 млн євро призначено Україні, а 38 млн євро – Молдові, для допомоги людям, які рятуються від агресії. Ця гуманітарна допомога від ЄС передбачає забезпечення продуктами харчування, водою, медичними послугами, притулком та допомогою в задоволенні базових потреб таких осіб. 330 млн євро підуть на програму екстреної допомоги, спрямовану на те, щоб забезпечити доступ до основних товарів та послуг, а саме: освіта, охорона здоров'я і їжа. Водночас вона допомагає захистити населення, як внутрішньо переміщених осіб, так і приймаючі громади, підтримати малі та середні підприємства і сільське господарство. Іншою важливою ціллю є відбудова дрібної цивільної інфраструктури, гарантування енергетичної безпеки і посилення кібербезпеки, свобода медіа та дії, спрямовані на запобігання дезінформації. Попередні проєкти, що ще тривають, вартістю 192 млн євро були скориговані для задоволення нагальних потреб на місцях [1].

Через Механізм цивільного захисту ЄС спрямовує допомогу Україні від 31 країни: від 27 держав-членів ЄС, Норвегії, Туреччини, Північної Македонії та Ісландії. Це включає такі життєво необхідні товари: ліки, продукти харчування і предмети притулку, стратегічне обладнання (пожежні машини, електрогенератори, автомобілі швидкої допомоги та мобільні лікарні).

Молдова теж ввела у дію Механізм цивільного захисту ЄС для допомоги людям, які прибули з України до цієї держави. 19 держав-членів ЄС і Норвегія запропонували Молдові різноманітну допомогу, зокрема намети, гігієнічні набори та електрогенератори. Комісія також скоординувала підтримку для Польщі, Словаччини та Чехії у сфері цивільного захисту, щоб допомогти українським біженцям. Польща вже отримала допомогу через цей Механізм від Франції, Данії, Німеччини, Австрії, Бельгії, Іспанії і Норвегії: їй надають обладнання для притулків та медикаменти [2].

Через зростання потреб у геометричній прогресії, ЄС мобілізував для України медичне обладнання і обладнання для притулків, а також спеціалізоване обладнання із резервів rescEU, розміщених у Німеччині, Угорщині, Нідерландах, Греції, Румунії, Швеції й Данії, для реагування на ризики для громадського здоров'я (хімічні, біологічні, радіологічні та ядерні загрози). Допомога із резервів rescEU (майже 36 млн євро) включає житлові модулі, захисні костюми, дезактиватори, легеневі вентилятори, інфузійні насоси, монітори стеження за станом пацієнта, ультразвукове обладнання тощо. ЄС координує медичну евакуацію українських пацієнтів, які потребують невідкладного лікування, перевівши понад 1700 пацієнтів до лікарень в усій Європі для отримання спеціалізованої допомоги. У вересні в Жешуві (Польща) був відкритий новий центр ЄС з медичної евакуації українських пацієнтів, який запропонує безпечне розміщення пацієнтів, які прибувають з України, перш ніж вони будуть перевезені на лікування до шпиталю іншої європейської країни [5].

Крім того, Комісія створила логістичні центри цивільного захисту в Польщі, Румунії і Словаччині, щоб якомога швидше надавати необхідну допомогу Україні. Такі центри акумулюватимуть і розподілятимуть допомогу, яка надають в рамках Механізму цивільного захисту ЄС.

4 березня 2022 р. ЄС погодив введення в дію Директиви про тимчасовий захист, щоб надати швидко та ефективно допомогу людям, які рятуються від війни в Україні. Усім, хто рятується від конфлікту, надають дозвіл на в'їзд до ЄС. Відповідно до цієї Директиви, такі особи отримують у ЄС тимчасовий захист, а це означає, що вони зможуть перебувати в ЄС принаймні протягом одного року і матимуть дозвіл на проживання, доступ до освіти і ринку праці. Тимчасовий захист означає: право на проживання, доступ до ринку праці на умовах політики ринку праці держав-членів ЄС, забезпечення житлом, соціальну допомогу, медичну або іншу допомогу, діти та підлітки без супроводу мають право на призначення законних опікунів і на доступ до освіти [5].

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

У межах заходів ЄС у відповідь на російську агресію проти України, Європейська комісія та прикордонні держави-члени ЄС встановили 12 травня 2022 р. Шляхи солідарності між Україною та ЄС. Шляхи солідарності є важливими коридорами для українського аграрного експорту, а також експорту та імпорту інших товарів. Починаючи з травня шляхи солідарності: допомогли експортувати з України приблизно 23 млн т сільськогосподарської продукції (зерно, олійні культури та супутні товари), що принесло Україні необхідний дохід й уможливило доставку зерна до країн, які його потребують; сприяли технічній підтримці України, Молдови та країн ЄС, щоб полегшити та прискорити перевезення і усунути «вузькі місця» на кордоні; уможливили створення передумов для укладення угоди про вантажні перевезення між Україною й Молдовою (підписана 29 червня 2022 р.), щоб полегшити транзит і перевезення між країнами [1].

Інші види підтримки:

- В енергетичній галузі, електромережа України була синхронізована з ЄС. ЄС продовжуватиме підтримувати Україну в енергетичній галузі, забезпечуючи реверсні потоки газу в державу. Україна також зможе скористатися спільною закупівлею ЄС газу, зрідженого природного газу й водню.

- За допомогою Механізму цивільного захисту, 20 європейських країн запропонували Україні понад 1300 електрогенераторів. Для покриття нагальних потреб в енергетичній галузі, на вимогу Європейської комісії було виділено 156 млн євро у рамках Фонду підтримки енергетики України, створеного Енергетичним співтовариством.

- ЄС зупинив на один рік імпорتنі мита на весь український експорт до ЄС і всі антидемпінгові та захисні заходи ЄС на експорт сталі.

- Комісія закликала європейських операторів зв'язку продовжити дію угоди про зупинення або значне зниження будь-яких тарифів на роумінг для українців у ЄС.

- Від початку війни ЄС посилив невідкладну допомогу для зміцнення кіберстійкості України, надавши 10 млн євро у вигляді обладнання, програмного забезпечення та іншої пов'язаної з цим підтримки. Ще 15 млн євро із пакету в розмірі 330 млн євро було надано для підтримки стійкої цифрової трансформації.

- ЄС надає підтримку шляхом гарантій ЄС, виданих такими фінансовими інституціями, як Європейський інвестиційний банк та Європейський банк реконструкції та розвитку. Це має забезпечити українському уряду можливість кредитування, а компаніям дає змогу пропонувати життєво важливі послуги.

- ЄС також підтримує боротьбу з безкарністю в Україні за допомогою проєкту в розмірі 7,5 млн. євро для сприяння розслідуванню Міжнародним кримінальним судом військових злочинів, скоєних Росією. Спільна слідча група ЄС створена разом з Польщею, Латвією, Естонією, Словаччиною, Румунією, Литвою та Україною за підтримки Євроюсту [1].

Поки триває загарбницька війна Росії, загальні потреби у відбудові України ще не відомі. Тим не менш, у ЄС переконані, що важливо розробити основні будівельні блоки цієї міжнародної діяльності вже зараз [6].

Щоб відновити Україну після війни, будуть потрібні великі глобальні фінансові зусилля, очолені українською владою у тісному партнерстві з ЄС і ключовими партнерами («Велика сімка» і «Велика двадцятка»), а також з міжнародними фінансовими інституціями та міжнародними організаціями. Оголошено про намір створити міжнародну координаційну платформу – «Платформу відбудови України», яку очолюють ЄК та український уряд. Ця платформа відповідатиме за реалізацію плану відбудови, укладеного і втіленого Україною, за підтримки адміністративного потенціалу і технічної допомоги з боку ЄС. Вона об'єднає партнерів і організації, які надають допомогу, включно з державами-членами ЄС, інших двосторонніх і багатосторонніх партнерів та міжнародні фінансові інституції. Український парламент і Європейський парламент братимуть участь як спостерігач [2].

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Президент Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн наголосила на трьох ключових елементах для успішної реконструкції України: впевненість, що Україна в будь-який час отримує необхідну підтримку – від допомоги до реабілітації та довгострокової реконструкції, правильний механізм, щоб зробити підтримку якомога більш широкою та інклюзивною, залучення зусиль України у відбудову в рамках її шляху до ЄС [6].

Для підтримки плану відбудови Комісія запропонувала створити Механізм RebuildUkraine як основний правовий інструмент підтримки з боку ЄС, шляхом поєднання грантів і кредитів. Він буде вбудований в бюджет ЄС, забезпечуючи прозорість, підзвітність і належне фінансове управління цією ініціативою, з чітким зв'язком з інвестиціями та реформами [2].

Попри власні кризи й катастрофи, 20 квітня 2023 р. Україна приєдналася до Механізму цивільного захисту ЄС, щоб долучатися до допомоги іншим постраждалим країнам [9].

Руйнування дамби Каховської ГЕС у червні 2023 р. призвело до руйнівних гуманітарних та екологічних наслідків. Поки триває евакуація постраждалого населення, Україна звернулася до міжнародної допомоги ЄС у вигляді обладнання та техніки для надання допомоги. У відповідь на це ЄС виділив допомогу через Механізм цивільного захисту завдяки першим пропозиціям від Німеччини, Австрії Литви: ФРН: 5000 фільтрів для води та 56 генераторів; Австрія: 20 контейнерів з водою та 10 грязьових насосів; Литва та Німеччина: обладнання для укриття, включаючи намети, ліжка та ковдри [8].

Координаційний центр реагування на надзвичайні ситуації ЄС підтримує прямий зв'язок з українськими екстреними службами для моніторингу точних потреб на місцях і готовий координувати подальшу допомогу Україні на основі нових потреб. Водночас гуманітарне представництво ЄС в Україні координує роботу зі своїми гуманітарними партнерами, щоб швидко реагувати на потреби постраждалих від повеней, у тому числі надаючи продовольчу допомогу та питну воду.

Депутати Європейського парламенту назвали підлив греблі Каховської ГЕС російськими окупантами 6 червня 2023 р. воєнним злочином. Парламентарі рішуче засудили ці дії загарбників. Про це йдеться в повідомленні Європарламенту [4] за підсумками пленарного засідання у Страсбурзі 14 червня 2023 р.

За кілька днів після катастрофи 16 європейських країн (Австрія, Бельгія, Болгарія, Чеська Республіка, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Латвія, Литва, Нідерланди, Норвегія, Польща, Іспанія й Швеція) запропонували допомогу через Механізм цивільного захисту ЄС. Допомога включає поставки баків для води, водяних pomp, човнів, рятувального обладнання, генераторів та інших речей, необхідних для порятунку людей у районах, уражених катастрофою. Крім того, Єврокомісія прийняла рішення про надання Україні трьох потужних мобільних станцій для обробки води, кожна з яких здатна надати до 120 тис. л чистої питної води на добу. ЄС також продовжує координацію із гуманітарними організаціями та партнерами з доставки постраждалим українцям предметів першої необхідності, включаючи питну воду, продовольчі набори, грошову допомогу та надання обладнання для організації притулку. Для забезпечення таких гуманітарних операцій у постраждалих унаслідок підливу Каховської ГЕС районах ЄС мобілізував додатково 500 тис. євро. Ця допомога доповнює загальний пакет гуманітарної допомоги ЄС для України, вартість якого у 2023 р. перевищила 200 млн євро [3].

Отже, ЄС був та залишається надійним партнером України й донором гуманітарної допомоги й цивільного захисту.

Джерела та література

1. Допомога ЄС Україні. *Європейська комісія*. 2023. URL: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine_uk#ref-%D0%B3%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%80%D0

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

%BD%D0%B0-%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B0.

2. Карпчук Н. Цивільний захист, гуманітарна допомога та миротворча діяльність як складові частини стратегічних комунікацій ЄС. *Стратегічні комунікації ЄС: протидія деструктивним впливам*: кол. моногр. / за заг. ред. д-ра політ. наук, проф. Н. Карпчук. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 305 с. С. 280-302.

3. Стратегічні комунікації ЄС: протидія деструктивним впливам: кол. моногр. / за заг. ред. д-ра політ. наук, проф. Н. Карпчук. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. 305 с.

4. Черновол К. Європарламент визнав підрив Каховської ГЕС росіянами воєнним злочином. 14.06.2023. URL: <https://www.unian.ua/world/yevroparlament-viznav-pidriv-kahovskoji-ges-rosiyanami-voyennim-zlochynom-12293745.html>.

5. EU Support to Ukraine. *Humanitarian Aid & Civil Protection*, May, 2023. URL: <https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/system/files/2023-05/EU%20Support%20to%20Ukraine.pdf>.

6. Reconstruction of Ukraine. Building blocks for a recovery. EU Solidarity with Ukraine. *European Commission*. 2022. URL: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine/reconstruction-ukraine_en.

7. Ukraine. Factsheet. *European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations*. 2022. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/where/europe/ukraine_en.

8. Ukraine: EU mobilising support after the Kakhovka dam destruction. *European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations*. June 7, 2023. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/news-stories/news/ukraine-eu-mobilising-support-after-kakhovka-dam-destruction-2023-06-07_en.

9. Ukraine joins the EU Civil Protection Mechanism. *European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations*. April. 2023. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/news-stories/news/ukraine-joins-eu-civil-protection-mechanism-2023-04-20_en.

В. Р. Май – студентка 1 курсу магістратури
ОПП «Міжнародна інформація та суспільні
комунікації» факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету імені
Лесі Українки

КІБЕРБЕЗПЕКА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗИ

Науковий керівник:

Н. П. Карпчук – доктор політичних наук,
професор кафедри міжнародних комунікацій та
політичного аналізу факультету міжнародних
відносин Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Світ, який стає все більше пов'язаним завдяки цифровим технологіям, потребує захисту в кіберсфері. Кібербезпека більше не розкіш, а необхідність, і стратегія цифрової безпеки Європейського Союзу є яскравим доказом захисту своїх членів та партнерів. Європейський Союз чітко усвідомлює цей імператив і вживає рішучих кроків для посилення політики безпеки в цифровій сфері.

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Важливу роль у політиці цифрової безпеки Європейського Союзу відіграє Агентство Європейського Союзу з кібербезпеки (ENISA). ENISA діє як блок, якому доручено реалізувати ініціативи Європейського Союзу у сфері кібербезпеки. Даний проєкт є комплексним. Мається на увазі, що його ініціативи варіюються від заохочення талантів у сфері кібербезпеки до забезпечення оперативної співпраці між державами-членами. Агентство Європейського Союзу з кібербезпеки надає експертні поради та виступає як центральний інформаційний центр для членів ЄС, тим самим зміцнюючи захист від кібератак [1].

Варто зазначити, що Європейський Союз розробляє та удосконалює нормативну базу для кібербезпеки, як приклад, загальний регламент про захист персональних даних (GDPR), що дозволяє громадянам контролювати доступ до їхніх персональних даних. До того ж, директиви встановлюють вимоги до кіберзахисту для критичної інфраструктури. Загальний регламент про захист персональних даних (GDPR), створений у 2018 р., змусив компанії у всьому світі переглянути стратегії обробки персональних даних, щоб відповідати стандартам. Саме це, підкреслює вплив ЄС на глобальний розвиток та зміни у цифровій політиці [3].

Директива про мережеві та інформаційні системи (NIS) є ще одним важливим компонентом. Визначаються стандарти безпеки для критично важливих інфраструктур та заходи для забезпечення стійкості мереж та інформаційних систем. Це сприяє захисту від кіберзагроз та посиленню цифрової безпеки, гарантуючи, що критичні сектори, як енергетика, транспорт та фінанси, будуть захищені від кібератак [2].

Варто зазначити, що Європейський Союз напругу бореться з кіберзагрозами та активно підтримує ініціативи розвитку цифрової безпеки. До того ж, ЄС запровадив такі стратегії, як Стратегія кібербезпеки ЄС [3] і програма цифрової Європи [3], виділивши кошти на підвищення цифрових навичок робочої сили та вдосконалення цифрової інфраструктури. Такі ініціативи вказують на те, що ЄС залишається попереду в боротьбі з кіберзагрозами та розвитку кіберсистем.

Розвиток цифрової безпеки не обмежується кордонами Європейського Союзу. ЄС співпрацює з міжнародними партнерами для просування стандартів кібербезпеки та покращення своїх наративів. Сприяючи більш безпечному міжнародному цифровому полю, Європейський Союз тісно співпрацює зі США та НАТО.

ЄС розширює горизонт кібербезпеки та тісно співпрацює з Україною. Співпраця є свідченням широкого бачення безпечної цифрової спільноти та колективного захисту. Україна розташована на стратегічному перехресті Європи і стає дедалі важливішим центром політики ЄС у сфері кібербезпеки. Співпраця у сфері цифрової політики ґрунтується на створенні стійкої цифрової інфраструктури, задля боротьби з кібератаками та витоку даних. ЄС пропонує Україні велику кількість ресурсів та програм, які можна адаптувати та впровадити у своїх цифрових системах. За допомогою спільних навчань, експерти з ЄС та України можуть оцінити свою готовність до потенційних проблем у цифровій сфері. Стратегічне партнерство з Україною символізує майбутнє, де кібербезпека буде спільною та стійкою перед можливими загрозами [1].

Підхід Європейського Союзу до кібербезпеки та цифрової політики демонструє далекоглядність і непохитну відданість захисту не лише свого цифрового поля, але й допомозі партнерам. Кібербезпека в ЄС є пріоритетом, отже, співпраця між країнами над зміцненням кіберзахисту та поширенням власних технологій, є надзвичайно важливою.

Джерела і література

1. European Union Agency for Cybersecurity. URL: <https://www.enisa.europa.eu>.
2. European Union Agency for Cybersecurity NIS Directive. URL: <https://www.enisa.europa.eu/topics/cybersecurity-policy/nis-directive-new>.
3. European Union Site. URL: https://european-union.europa.eu/index_uk.

В. С. Сенік – студент 3 курсу
ОПП «Міжнародна інформація та суспільні
комунікації» факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету імені
Лесі Українки

КІБЕРАТАКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Науковий керівник:

А. А. Моренчук – доцент кафедри міжнародних
комунікацій та політичного аналізу факультету
міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі Українки

Кібератаки відіграють все більшу роль у світовому контексті, впливаючи на безпеку держав, економічне процвітання та приватність індивідів. В умовах глобалізації та все більшої залежності від цифрових систем, такі атаки використовують як засіб ведення конфліктів, включаючи розвідувальну діяльність та маніпуляцію інформацією. У відповідь на такі загрози, багато країн розробили стратегії кібербезпеки та законодавчі ініціативи для захисту своєї безпеки.

Кібератака – це будь-яка навмисна спроба викрасти, розкрити, змінити, вивести з ладу або знищити дані, програми чи інші активи шляхом несанкціонованого доступу до мережі, комп'ютерної системи або цифрового пристрою. Зловмисники здійснюють кібератаки з різних причин – від дрібних крадіжок до військових дій. Для отримання несанкціонованого доступу до цільових систем зловмисники використовують різноманітні тактики, такі як атаки шкідливих програм, шахрайство з використанням соціальної інженерії та крадіжка паролів [2].

Кібервійна Росії включає в себе атаки типу «відмова в обслуговуванні», хакерські атаки, поширення дезінформації та пропаганди, участь спонсорованих державою команд у політичних блогах, стеження за Інтернетом з використанням технології СОРМ, переслідування кібердисидентів та інші активні заходи. За словами журналіста-розслідувача Андрія Солдатова, деякі з цих заходів координувала російська радіорозвідка, яка є частиною ФСБ, а раніше входила до складу 16-го відділу КДБ. Аналіз, проведений Головним управлінням розвідки Міністерства оборони у 2017 р., окреслює погляд Росії на «інформаційні контрзаходи» як на «стратегічно вирішальні та критично важливі для контролю над своїм внутрішнім населенням і впливу на держави-супротивники», поділяючи «інформаційні контрзаходи» на дві категорії: «інформаційно-технічні» та «інформаційно-психологічні» групи. Перша охоплює мережеві операції, пов'язані з захистом, атакою та експлуатацією, а друга – «спроби змінити поведінку або переконання людей на користь цілей російського уряду» [4].

Історично склалося так, що кібердіяльність Росії була резонансною і навмисно демонстративною, на відміну від інших країн, які надають перевагу таємним операціям. Поступово керівництво цими операціями перейшло від ФСБ до ГРУ, що призвело до формування культури агресії і більшої толерантності до операційного ризику в кіберпросторі. Останнім часом посилення активності цивільної служби зовнішньої розвідки Росії – СЗР, свідчить про зростаючий акцент на довгострокових, таємних операціях з кібершпигунства [6].

Кіберстратегія Росії також передбачає розширення охоплення і прихованості її діяльності в Інтернеті, в основному за рахунок проникнення в систему третіх сторін, що ускладнює виявлення порушень і дозволяє охопити багато жертв одночасно. Ця стратегія включає прямий збір розвідувальної інформації від сторонніх сервісів, якими користуються мішені, наприклад, хмарних мережевих ресурсів [6].

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Відомі кібератаки, пов'язані з діяльністю російських спецслужб:

Естонія (2007 р.): серія кібератак на фінансові ЗМІ та урядові вебсайти викликана спам-атаками, які, як стверджували, були здійснені з російських IP-адрес.

Франція (2015, 2017 рр.): атака на телеканал TV5Monde та витік електронних листів перед виборами президента, пов'язані з АРТ28, групою, афілійованою з ГРУ.

Грузія (2008 р.): кібератаки, які у часі співпали із збройним конфліктом, імовірно здійснені під час війни в Південній Осетії.

Україна (з 2014 р.): застосування вірусу «Snake» та атаки Android-мальварі на українські військові системи, а також атаки, що спричинили відключення електроенергії.

США (2020 р.): втручання АРТ29 або «Cozy Bear» до систем управління мережею SolarWinds Orion, що призвело до порушення роботи в декількох урядових установах США [3].

Ці кібератаки спричинили серйозне занепокоєння на міжнародному рівні, викликали дипломатичні конфлікти та змусили країни зміцнювати свою кібербезпеку. Вони також підвищили ризики для глобальної стабільності та довіри між державами, оскільки кіберпростір став новим полем бою у міжнародних відносинах.

Міжнародне співтовариство продемонструвало готовність реагувати на російські кібератаки, а потенційні дії у відповідь або санкції варіюються залежно від серйозності кіберінцидентів. США у співпраці з союзниками по НАТО активно координують зусилля з розширення захисту від загроз у кіберпросторі. Відповідні заходи не обмежують санкціями. Вони включають фізичні або кібернетичні контрудари по серверах, задіяних у кібератаках. Були випадки, коли росіяни, відповідальні за кібератаки, потрапляли до санкційних чорних списків, з можливістю додавання нових осіб [5].

У відповідь на агресивну кібердіяльність Росії, Сполучені Штати запровадили цільові санкції проти російських технологічних компаній та кіберсуб'єктів, спрямовані на те, щоб позбавити Кремль можливості уникати санкцій і продовжувати свої військові дії. Ці санкції покликані обмежити доступ Росії до західних технологій і міжнародної фінансової системи. США також зосередилися на санкціях проти осіб, причетних до зловмисної кібердіяльності, намагаючись притягнути до відповідальності тих, хто бере участь у дестабілізуючих кіберопераціях проти США та їхніх союзників [1].

Кібератаки на Україну стали важливим аспектом конфлікту з Росією. У січні 2022 р. масштабна кібератака вивела з ладу понад десяток українських урядових веб-сайтів. За даними українських урядовців, постраждало 70 урядових веб-сайтів, які здебільшого були відновлені протягом кількох годин. Паралельно з цим проти багатьох українських організацій було здійснено руйнівні атаки шкідливого програмного забезпечення, відомого як WhisperGate, спрямовані на знищення файлів, а не на утримання їх з метою отримання викупу.

Крім того, напередодні вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 р. було виявлено шкідливе програмне забезпечення HermeticWiper, що свідчить про цілеспрямовану та сплановану стратегію кібератак, направлену на українську інфраструктуру, включаючи фінансовий, оборонний та IT-сектори. Ці кібератаки не лише завдали прямої шкоди, але й продемонстрували використання кібервійни в сучасних конфліктах, поєднуючи традиційну військову тактику з технологічними атаками на критично важливу цифрову інфраструктуру [7].

Отже, кібератаки проти України та інших країн підтверджують зростаючу тенденцію поєднання звичайної війни з тактикою кібервійни. Ці інциденти демонструють кіберопераційний потенціал для руйнування національної інфраструктури до або під час активних військових дій. Використання таких шкідливих програм, як WhisperGate і HermeticWiper, підкреслює намір завдати довгострокової шкоди критично важливим системам. Міжнародне співтовариство, визнаючи серйозність цих загроз, закликає зміцнювати механізми спільної оборони і підвищувати готовність до таких кіберзагроз. Кіберпростір є критично важливим полем битви в сучасних конфліктах, а атаки зі боку

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Росії є суворим нагадуванням про кібервразливість, з якою сьогодні стикаються держави світу.

Джерела та література

1. Additional Sanctions on Russia's Technology Companies and Cyber Actors. U.S. Department of State. URL: <https://www.state.gov/additional-sanctions-on-russias-technology-companies-and-cyber-actors/>.
2. Cyber Attack. IBM. URL: <https://www.ibm.com/topics/cyber-attack>.
3. Nakashima, Ellen. Russian government spies are behind a broad hacking campaign that has breached U.S. agencies and a top cyber firm. The Washington Post. URL: <https://www.washingtonpost.com/2020/12/13/russian-government-spies-are-behind-broad-hacking-campaign-that-has-breached-us-agencies-top-cyber-firm/>.
4. Military Power Publications. URL: <https://www.dia.mil> (архівовано з оригіналу 26.09.2017).
5. U.S. allies ready to retaliate for Russian cyberattacks, say officials. URL: <https://www.reuters.com/world/us-allies-ready-retaliate-russian-cyberattacks-say-officials-2022-02-15/>.
6. Understanding Russia's Cyber Strategy. Foreign Policy Research Institute. URL: <https://www.fpri.org/article/2021/07/understanding-russias-cyber-strategy/>.
7. HermeticWiper: New data-wiping malware hits Ukraine. WeLiveSecurity. URL: <https://www.welivesecurity.com/2022/02/24/hermeticwiper-new-data-wiping-malware-hits-ukraine/>.

О. П. Борисюк – асистент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій, аспірант 2 року навчання ОНП «Міжнародні відносини і стратегічні комунікації України та ЄС» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

С. М. Кулик – кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин і регіональних студій факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА ЕСТОНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ У СФЕРІ КІБЕРБЕЗПЕКИ

14 лютого 2022 р. на екстреному засіданні членів естонського уряду у зв'язку з ситуацією в Україні, Таллінн заявив, що зосередження безпрецедентної кількості військ РФ поблизу кордонів України, не становить прямої загрози для Естонської Республіки. Водночас влада вважає, що країні слід підготуватися до можливих наслідків у різних сферах, зокрема, кібербезпеки [1]. Однак вже на другий день війни, 25 лютого, коли бої тривали у передмістях Києва, почалася евакуація персоналу посольства. В столиці залишилися лише військовий аташе і його заступник. Всі інші поїхали у Львів, ще пізніше посольство на чотири тижні виїхало до Жешува (Республіка Польща) [2]. А вже у квітні 2022 р. Естонія повернула своє посольство до Києва і відразу заявила про цілковиту та всеосяжну підтримку України.

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

31 липня 2023 р. Надзвичайний і Повноважний Посол Естонії в Україні Каймо Куус завершив свою дипломатичну місію. Двадцять один рік своєї кар'єри він віддав Службі зовнішньої розвідки Естонії, з них одинадцять – на посаді заступника генерального директора Служби. Основною сферою його зацікавлень була Росія. Тому його не здивувало те, наскільки жорстоко росіяни воюють, які злочини вони вчинили проти цивільного населення, бо, за його словами, він «пам'ятає, що вони робили в Чечні, у Сирії». Тому закономірно, що за півтора року російсько-української війни К.Куус був важливою фігурою у логістиці масштабної допомоги, яку Естонія надала Україні. Загалом, стосунки посольства Естонії з урядом України, «конструктивною опозицією» і свої персональні він характеризував як хороші. У травні 2023 р. президент Естонії обрав А.Кольк новим послом в Україні. Аннелі з 1999 р. працює в дипломатичній системі Естонії, до цього очолювала посольство в Турецькій Республіці. Ще раніше була заступницею генерального директора МЗС, закінчила Академію внутрішніх справ, юридичний напрямок, міжнародні відносини. Вона фахівець у справі експертиз в документуванні військових злочинів РФ і сприятиме тому, щоб певні справи були передані в Гагу в межах Міжнародного трибуналу. Крім того, Естонська Республіка ініціювала процес передачі заморожених активів Росії Україні і намагається адвокатувати і поширити цю схему на інші країни [2]. 10 серпня 2023 р. заступник міністра закордонних справ України Є.Перебийніс прийняв копії вірчих грамот у новопризначеної посла Естонської Республіки в Україні. У травні 2022 р., під час свого візиту до Києва міністерка закордонних справ Естонії Е.-М.Лійметс оголосила, що її країна бере під свій патронат відновлення Житомирської області.

Естонія активно створювала систему електронної держави і є визнаним лідером цифрової трансформації в світі. Президент Естонії А.Каріс влітку 2022 р. стверджував, що в найближчі п'ять-десять років Росія не наважиться напасти на його країну. Водночас, набагато реальнішими є масштабні кібератаки з боку Росії, що їх неодноразово зазнала Естонія [3]. Тому влада країни приділяє велику увагу кібер та інформаційній безпеці держав, з якими співпрацює. Так, у березні 2019 р. на панельній дискусії в Національному університеті кораблебудування ім. Адмірала Макарова в Миколаєві (Україна) експерти з Естонії та України обговорили, які можливості і ризики передбачає впровадження цифрових технологій, та яким навичкам потрібно навчати майбутніх фахівців для забезпечення інформаційної безпеки і кіберзахисту [4].

10 червня 2021 р. Посол Естонії в Україні К. Куус брав участь в онлайн-конференції з приводу зміни підходів у сфері надання адміністративних послуг в Україні. Учасники поділися досвідом розробки й запровадження інформаційної системи «Вулик» і «Трембіта», що забезпечують зручний уніфікований доступ до даних державних реєстрів і дозволяють автоматизувати роботу Центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП). Естонія є частиною цього масштабного проекту і змогла допомогти Україні – «Трембіта» і «Вулик» значно спростили надання послуг людям», – зазначив Посол Естонії в Україні К. Куус. Результатом цієї співпраці було залучення 484 громади по всій Україні до програми створення або модернізації ЦНАП, 250 ЦНАП підключили до системи «Вулик» і 1300 точок доступу до адміністративних послуг створили за підсумками проекту [5].

У рамках двосторонньої співпраці директор Бюро економічної безпеки України 11 травня 2022 р., провів зустріч з представниками посольства Естонської Республіки в Україні. В.Мельник поінформував про роботу Бюро, бачення та методи його роботи. Зокрема, йшлося про аналітичну складову у побудові системи економічної безпеки України. Пріоритетними напрямками роботи БЕБ під час війни у рамках міжнародного співробітництва є повернення незаконно виведених з України коштів та протидія їх легалізації у фінансовій системі ЄС. Також було обговорено актуальні питання, що становили спільний інтерес для компетентних органів Естонії та України у сфері економічної безпеки – обмін інформацією та досвідом щодо протидії економічним злочинам, методологічна допомога та участь у спільних розслідуваннях і операціях,

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

потреби інституційної та міжнародної технічної допомоги для Бюро. Сторони налагодити постійну комунікацію та обмін інформацією з представниками відповідних органів країн ЄС, що здійснюють розслідування злочинів в економічній сфері [6]. У вересні 2022 р. відбувся візит в Україну міністра з питань підприємництва та інформаційних технологій Естонії К.Ярвана. Він провів зустріч із віцепрем'єр-міністром – міністром цифрової трансформації України М.Федоровим. За її результатами підписали угоду про співпрацю для сприяння обміну досвідом у сфері цифрової трансформації, зокрема, про розробку в Естонії державного додатка, подібного за функціями до української «Дії». Було наголошено, що під час війни основним пріоритетом співпраці у цифрової трансформації є кібербезпека [7]. У червні 2023 р. вже новий міністр економіки та ІТ Естонії Т.Ріісало відвідав Київ.

У посольстві Естонської Республіки, окрім аташе з питань оборони і заступника аташе з питань оборони, працює Лаурі Лухт (Lauri Luht) – аташе з питань кібербезпеки та співпраці [8]. Лаурі досвідчений і визнаний фахівець у своїй справі, обіймав відповідальні посади. В університеті Тарту він отримав ступінь бакалавра політики (уряд і політика), магістра політики (міжнародні відносини) у 2003–2007–2012 рр. Його знання і навички охоплюють планування і управління проектами, національну безпеку, політику безпеки, аналіз політики [9]. У 2017 р. Л.Лухт був керівником антикризового управління Державного агентства інформаційних систем і стверджує, що він «одержимий» темою запобігання та розв'язання кіберкриз із 2007 р. Саме тоді у ніч з 26 на 27 квітня кібератак зазнали веб-сайти президента Естонії, уряду, парламенту, МЗС та поліції, приватні компанії, зокрема банк «Eesti Uhispank» [10]. Ця хакерська атака, відома під назвою «бронзова ніч», мала чітко виражений ідеологічний контекст. Естонський уряд неодноразово заявляв, що атаки ведуть не лише з громадських серверів, а й із серверів адміністрації президента та уряду РФ. У 2019 р. Л.Лухт, керівник відділу кібернавчачь Центру передового досвіду НАТО з питань кіберзахисту (CCDCOE), був учасником найбільших та найскладніших міжнародних навчань кіберзахисту з бойовою стрільбою у світі Live-Fire «Locked Shields 2019» [11]. Навчання були зосереджені на захисті ключових систем енергетики та зв'язку. Пізніше він очолював Національний ситуаційний центр у Офісі уряду Естонії, працював з лідерами естонської безпеки, безпеки та цифрової держави.

Кібербезпека є дуже важливою сферою для Естонії як цифрової держави у міжнародному співробітництві. Естонія робить свій внесок у досягнення Цілей сталого розвитку ООН за допомогою цифровізації та технологічного прогресу, а також підтримує глобальний розвиток стійких можливостей кіберзахисту. З цією метою у 2020 р. МЗС Естонської Республіки з фондів співробітництва у сфері розвитку та гуманітарної допомоги фінансувало видання посібника «Національна кібербезпека на практиці». У ньому експерти розглянули ключові елементи, що є основою архітектури кібербезпеки будь-якої країни, та узагальнили досвід відповідних державних органів Естонії і Фінляндії у забезпеченні національної кібербезпеки [12].

Із 07 листопада 2022 р. Л.Лухт очолював відділ Східного партнерства Естонського центру міжнародного розвитку (ESTDEV). Він відповідав за стратегічне управління ініціативами та програмами в країнах Східного партнерства, розбудову офісу та формування команди. Метою програми реалізації ESTDEV для країн Східного партнерства та Балкан є створення демократії та верховенства права, безпеки та економічно успішних регіонів, що поступово інтегруються в ЄС. Л.Лухт вважає першочерговою підтримку, розвиток та інтеграцію України з ЄС у найближчі роки [13]. Перебуваючи на цій посаді Л.Лухт спільно з послом Естонії в Україні К.Кууск у січні 2023 р. передали дитячій музичній школі м. Малин (Житомирська обл.) музичні інструменти. Малин дуже постраждав від ракетного обстрілу РФ на початку війни, внаслідок чого інструменти школи стали непридатними. Збір музичних інструментів організували ESTDEV та МЗС Естонії. Кошти на придбання інструментів надійшли від «Delfi Media»,

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

яка вирішила пожертвувати вартість різдвяних подарунків своєї компанії на підтримку музичної школи. Вручення подарунків відбулося в укритті у зв'язку з повітряною тривоною [14].

Естонія – це країна з найбільшою кількістю цифрових послуг. Саме Естонія була першою країною, приклад якої Україна наслідувала, коли розпочала створення Міністерства цифрової трансформації. Важливість джиталізації в країнах, захисту інформації підкреслює той факт, що у посольстві Естонської Республіки в Україні на постійній основі працює аташе з питань кібербезпеки. Події російсько-української війни довели, що Україна та Естонія у сфері кіберзахисту є наддержавами, тому повинні співпрацювати й надалі.

Джерела та література

1. Котенко Т. Естонія зробила заяву щодо посольства у Києві. URL: <https://glavcom.ua/country/incidents/estoniya-zrobila-zayavu-shchodo-posolstva-u-kijevi-821879.html> (14.02.2022).
2. Кузьменко Є. Посол Естонії Каймо Кууск: «Ми були надзвичайно щасливі, коли ви збили ракету «Кинджал» над Києвом. Це був прямо рок-н-рольний момент!» URL: https://censor.net/ua/resonance/3435901/posol_estoniyi_kayimo_kuusku_my_buly_nadzvychno_schaslyvi_koly_vy_zbyly_raketu_kyndjal_nad_kyuevom (08.08.2023).
3. Духніч О. Північна холонокровність. Ймовірність нападу РФ, нова розстановка сил у Європі та посольство у Москві – інтерв'ю НВ із президентом Естонії. URL: <https://nv.ua/ukr/world/countries/rosiya-estoniya-chi-ochikuvati-napadu-rf-i-chi-potribne-posolstvo-estoniji-v-moskvi-alar-karis-50255094.html> (09.07.2022).
4. Естонські та українські експерти про виклики та можливості інформаційних технологій. URL: <https://kyiv.mfa.ee/2019/03/jestonsk-ta-ukrajinsk-jeksperti-pro-vikliki-ta-mozhlyvost-nformacjnih-tehnologij/> (22.03.2019).
5. Посольство Естонії активно підтримує цифрові трансформації в Україні. URL: <https://www.facebook.com/watch/?v=489515235432852> (10.06.2021).
6. Посольство Естонії та БЕБ домовились про співпрацю у сфері економічної безпеки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/posolstvo-estoniyi-ta-beb-domovilis-pro-spivpracyu-u-sferi-ekonomichnoyi-bezpeki> (11.05.2022).
7. Туягіна Н. «Україна задає темп і ціль»: міністр ІТ Естонії про цифровізацію України та боротьбу за свободу. URL: <https://rubryka.com/article/kristjan-jarvan/> (07.09.2022).
8. Посольство Естонії в Україні. Посольство. Команда Посольства. URL: <https://kyiv.mfa.ee/personal-posolstva/>.
9. Lauri Luht's Location. URL: https://rocketreach.co/lauri-luht-email_30651258.
10. Кібернетичні атаки в Естонії: новий прояв технологічних війн? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/964058.html> (21.05.2007).
11. International Live-Fire Cyber Defence Exercise Locked Shields Kicks Off Today. URL: <https://ccdcoe.org/news/2019/international-live-fire-cyber-defence-exercise-locked-shields-kicks-off-today/>.
12. National Cyber Security in Practice. Estonia & Finland. URL: <https://ega.ee/publication/national-cyber-security-handbook/>.
13. Lauri Luht to Head ESTDEV's Eastern Partnership Department. URL: <https://estdev.ee/en/articles/lauri-luht-head-estdevs-eastern-partnership-department> (07.11.2022).
14. Musical Instruments Donated by Delfi Media Have Reached Ukraine. URL: <https://estdev.ee/en/articles/musical-instruments-donated-delfi-media-have-reached-ukraine> (30.01.2023).

О. В. Матейчук – студентка 3 курсу
ОПП «Міжнародна інформація та суспільні
комунікації» факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету імені
Лесі Українки

Є. В. Вознюк – кандидат політичних наук,
доцент, завідувачка кафедри міжнародних
комунікацій та політичного аналізу факультету
міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі Українки

СУЧАСНІ МАНІПУЛЯТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Особливістю сучасних маніпулятивних технологій є: наявність суб'єкта, зацікавленого в маніпуляції; орієнтація на духовні, психологічні складові людської особистості, суспільної свідомості загалом; приховування справжніх цілей маніпулятора; наявність широкого набору методів і технологій маніпуляції; управління ставленням об'єкта маніпуляції до предметів і явищ навколишнього світу в заданому напрямку; встановлення контролю над думками, почуттями, поведінкою, свідоме спотворення фактів дійсності; деструктивність.

Маніпуляції є векторним процесом, який здійснюють безпосередньо або через ЗМІ. Т.Стасюк розглядає маніпуляцію як «сукупність прийомів або операцій практичної діяльності, що співвідносяться з комунікативними цілями суб'єкта, які впливають на вирішення конкретних завдань або полегшують досягнення конкретної мети» [5]. В.Лойко вважає маніпуляцією програмування суспільних думок, настроїв і навіть психічного стану, щоб забезпечити поведінку, вигідну маніпуляторам [2]. Н.Місяць, в свою чергу, розкриває маніпуляцію як не фізичне насильство, а вид духовного, психічного впливу, при якому мішенню стають структури особистості [3].

Прийоми сучасної маніпуляції суспільною свідомістю: використання стереотипів, які формують уявлення про соціальний об'єкт у спрощеному схематичному вигляді; підміна імен, назв, насадження штампів і «приклеювання» ярликів; обмін повідомленнями напівправдивого змісту; посилення на чийсь анонімний авторитет, на чийсь професійну думку; «спіраль мовчання», або маніпулювання опитуваннями громадської думки; відволікання уваги на щось несуттєве; принцип нанесення контрастів; створення асоціацій; інформаційне блокування «невигідної» інформації тощо.

У загальному вигляді методи маніпулювання поданням інформації можна розділити на такі групи: пряме фальсифікування фактів; упереджене тлумачення фактів; надання неправдивої інформації; навішування ярликів; використання групових інтересів тощо.

Ознаками прихованого маніпулювання є подання інформації у спрощеній, стереотипній формі, з частими повтореннями, високим емоційним забарвленням, що ментально впливає на аудиторію. Чим простіша подача інформації, тим більше шансів, що дії, на які вона спрямовує, будуть виконані автоматично, особливо якщо вони не кардинально суперечать переконанням суб'єкта.

Зі стрімким розвитком інформаційних технологій роль засобів масової інформації стає все більш важливою, оскільки із застосуванням складних вербальних і невербальних ресурсів, знань про людську психологію мовні технології та інші засоби дають можливість маніпулювання думкою за допомогою різного доступного контенту, що безпосередньо впливає на громадську свідомість.

Процес впливу інформації на суспільство відбувається за таким алгоритмом:

1) підкреслюється та зосереджується увага в соціальних мережах;

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

- 2) ідентифікують й визначають фокус-групи / цільову аудиторію;
- 3) розробляють моделі поведінкових норм;
- 4) об'єднують канали інформації в потоки на основі порядку представлення;
- 5) створюють приводи для сильного соціального невдоволення (провокації);
- 6) виводять людей / піднімають протести на вулиці за допомогою соціальних мереж;
- 7) запускають модифікатор якісних змін шаблону. Контроль і корекція вектора формування активності [4, с. 6].

Ще однією із сучасних тенденцій маніпуляції є пропаганда, яку широко використовують країни «вісі зла», а саме Російська Федерація, КНР та Іран. Пропаганда – це форма комунікації, спрямована на поширення світогляду, теорій, тверджень, фактів, аргументів, чуток та іншої інформації в суспільстві з метою впливу на громадську думку та підтримки спільної справи чи громадської позиції. Пропаганду можна класифікувати за джерелом і характером інформації. Це може бути «чорна пропаганда» – вигадані події та вигадані персонажі, «сіра пропаганда» – напівправа та напівбрехня, або «біла пропаганда», де джерела інформації та подій є достовірними, позитивними [1, с. 25].

В умовах інформаційної війни найважливішим аспектом пропаганди є створення недостовірної інформації та управління нею. Для боротьби з негативною пропагандою та маніпуляціями необхідно розуміти, як відбуваються процеси неструктурованого управління в суспільстві, розуміти методи обробки інформації для пошуку та відбору достовірних даних, боротися з негативними формами інформаційного впливу на суспільство.

Отже, сучасні маніпулятивні технології – це різноманітні способи впливу на людей з метою керування їхніми думками, поведінкою або переконаннями:

– соціальні медіа та алгоритми. Платформи соціальних медіа використовують алгоритми, які аналізують наші дії та вподобання для створення персоналізованого контенту. Це може призводити до «фільтрування мінливості» (фільтрування контенту так, щоб відображати тільки те, що підтверджує наші погляди), що зміцнює наші вже існуючі переконання та утримує нас у «інформаційному бульбашці»;

– фейки. Поширення недостовірної інформації або фейкових новин з метою впливу на громадську думку, формування певних переконань або розгортання конфліктів;

– психологічні впливи. Використання знань з психології для створення рекламних кампаній, що активно маніпулюють емоціями або створюють штучну необхідність у певних товарах або послугах;

– маніпулятивні техніки у політиці. Використання специфічних комунікаційних стратегій, таких як пропаганда, гіпербола, дезінформація для впливу на громадську думку та виборчий процес;

– технології віртуальної та доповненої реальності. Їх використовують для створення ілюзій або зміни враження про дійсність, що може бути використано для маніпуляції сприйняття людини.

Усі ці маніпулятивні технології можуть мати як позитивний, так і негативний вплив, залежно від контексту та мети їхнього використання. Важливо розвивати критичне мислення та медійну грамотність, щоб усвідомлено оцінювати інформацію, яка до нас приходиться, та розрізняти факти від маніпуляцій. Як механізм захисту суспільства від деструктивного впливу маніпулятивних технологій пропонуємо спосіб формування в масовій свідомості своєрідних «фільтрів», що дозволяє розпізнавати маніпуляцію. В основі цього методу лежить просвітницька діяльність: доведення до населення інформації про стратегії, тактики, методи, форми, можливі наслідки як явного, так і прихованого впливу на масову свідомість.

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Джерела та література

1. Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології навчання: термінологічний словник. Львів: Вид-во «СПОЛОМ», 2009. 260 с.
2. Лойко В. В. До питання маніпуляції суспільною свідомістю у політичному дискурсі ЗМІ. *Вісник Житомирського державного університету*. 2011. №57. С. 179-181.
3. Місяць Н. Психологічна природа мовленнєвого маніпулювання. Univerzitná knižnica Prešovskej univerzity v Prešove. URL: <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova9/subor/Misiats.pdf>.
4. Основні поняття маніпулятивного впливу. URL: http://pidruchniki.com/19311113/psihologiya/osnovni_ponyattya_manipulyativnogo_vplivu.
5. Стасюк Т. Технології мовного впливу як компонент сучасної комунікації. *Українська правда*. 2010. №1. С. 82-87.

О. Д. Шателюк – студент 2 року магістратури ОПП «Міжнародна інформація та суспільні комунікації» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ВІДКРИТА ВЗАЄМОДІЯ ЯК ОСНОВА VUCA-КОМУНІКАЦІЇ

Науковий керівник:

Н. П. Карпчук – доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Існують різні концепції комунікації протесту в соціальних мережах, які спираються на специфіку мережної комунікації. Але ми розглянемо лише кілька її характеристик, що спричиняють «вірусність» протестів і їх значення у VUCA-світі. Можливо головною особливістю мережної комунікації в цьому аспекті є її відкрита природа. Тобто принциповою характеристикою інтерактивної комунікації протесту є свобода обміну інформацією, тобто ресурсами. А це – ознака форми суспільної організації, яку можна назвати відкритою взаємодією. Головною її ознакою є принципова орієнтація не на внутрішньоорганізаційні ресурси й контакти, а на взаємодію з мережею. За такого підходу змінюється сама суть організації, – вона втрачає сенс щодо якогось формально існуючого суб'єкта і формується «назовні», не будучи підпорядкованою жодному формальному впливу і розвивається стохастично.

Слід зауважити, що відкрита взаємодія охоплює не лише сферу бізнесу, а всі сфери, де завдяки мережній комунікації відбулося перетворення споживача (консумера) в проактивного споживача (прос'юмера). Відкрита взаємодія радикально міняє концепцію організації на ринку – вона перетворюється із класичної моделі Коуза (1937) [6], що відгороджує власні ресурси від зовнішнього оточення, у відкриту, що отримує ресурси з мережі, де є необмежена кількість прос'юмерів та інших зацікавлених суб'єктів, які знаходяться на відстані кліку «мишки».

Про таку відкриту взаємодію в аспекті комунікації соціальних медіа говорить Бредлі (2011). Він же дає таке її визначення, називаючи «Mass Collaboration»: «це здатність великої кількості людей, які, можливо, не мають зв'язку, ефективно працювати задля

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

досягнення спільної мети» [4]. Кресс та ін. (2016) визначають таку взаємодія як форму колективної співпраці, яка відбувається тоді, коли значна кількість учасників працює незалежно над спільним проектом, часто модульного характеру [7].

Тобто феномен відкритої взаємодії полягає, по-перше, у відкритості організаційної моделі, – у випадку комунікації протесту в соціальних медіа це може виглядати як «горизонтальність» через відсутність формальних організаційних структур. Осередки активності в таких мережах отримують ресурси з мережі (тобто ззовні, з точки зору класичної організації). При цьому не можна говорити про відсутність організації. Насправді вона просто нічим не регламентована. Може мати місце суто віртуальна присутність організації. На практиці можуть мати місце різні варіації – від відсутності будь-якої офіційної організації до класичної дії з організаційним посередництвом, тобто йде мова про «гібридну» організацію [3, с. 47].

Другою специфічною рисою відкритої взаємодії є мотивація кожного її учасника [8], що полягає в можливості як споживання ресурсу з мережі, так і оферти такого ресурсу. У випадку комунікації протесту таким ресурсом є інформація, що стосується самої ключової проблеми, що хвилює протестуючих. Таким ресурсом у випадку арабської весни були відеоролики YouTube, що поширювалися зацікавленими учасниками мережі на своїх сторінках у Фейсбуці. Під час українського Майдану цим ресурсом стали стрім-трансляції численних стрімерів, які в режимі реального часу завантажувалися на платформу UStream і лінки на які негайно поширювалися у тому ж ФБ та інших соціальних мережах регіонального рівня. Недавні білоруські протести майже повністю базувалися на повідомленнях, фото- і відео матеріалах, що надавалися тисячами учасників протестів організаторам Telegram-каналів (таких як NEXTA), а ті їх публікували в стрічці повідомлень для багатомільйонної аудиторії підписників. Абсолютна більшість учасників цих протестів мали технічну можливість і мотивацію для того, щоб поділитися найбільш актуальною інформацією і також отримати з мережі подібні повідомлення від інших таких самих учасників протесту.

У мережі формується значна кількість осередків соціальної активності, які концентруються не лише навколо сталих інституцій чи процесів, але також навколо постійних і тимчасових проблем. І такими є проблеми, що викликають протест. Звісно, своїх послідовників у постаті підписників соціальних мереж мають політичні партії/діячі, виборчі проекти чи блогери. Але навколо випадкових подій (таких як стихійні лиха, епідемії чи непрогнозовані соціальні потрясіння) дуже швидко групуються користувачі соціальних мереж, які підтримують спілкування навколо спільного контенту й можуть оформлюватися у відповідні тематичні групи. Причому ці випадкові події швидко приваблюють користувачів уже існуючих груп, які переорієнтовуються на комунікацію в каналах, що спричинені більш активним інформаційним подразником. І ця активність спричиняє інформаційне «підживлення» стихійно виниклої теми. У свою чергу нові топ-теми викликають інтерес професійних журналістів і переходять у площину формально інституціалізованих ЗМІ.

У такому аспекті протестна комунікація, по суті, є варіантом спіралі знань, в сенсі, близькому до концепції розвитку інновацій Нонаки (1995) [9]. По суті, протест – це також певна соціальна інновація, що розвивається циклічно, але по висхідній спіралі. А відсутність формальних і процедурних правил і обмежень масового співробітництва є запорукою значно швидшого, у порівнянні з моделями на основі традиційних засобів і моделей комунікації, обороту цих знань.

Із такої точки зору виділимо дві особливості протестної комунікації в умовах відкритої взаємодії. По-перше, це її об'єктна орієнтація, тобто відсутність системно-структурного підходу в організації – інтерактивна комунікація протесту не спирається на формальні й ієрархічні структури й часто може не мати організаційних центрів. Незважаючи на таку несистемність і неінституційність, комунікація протесту, тим не менше, в сумі призводить до консолідації значних мас протестувальників. Об'єктно-

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

орієнтований підхід у розумінні комунікації протесту пов'язаний з виділенням об'єктів (а не процесів), коли статична структура системи описується в термінах об'єктів і зв'язків між ними, а поведінка – в термінах обміну повідомленнями між об'єктами. По суті, протестна комунікація в розподілених інтерактивних мережах формується навколо відособлених тем за участі незалежних комунікаторів, що загалом пояснює успіх неінституціалізованих протестів і революцій сучасності.

У зв'язку з необмеженою кількістю учасників взаємодії й самочинності (позаорганізаційності й позаструктурності), кожного з них, комунікаційним процесам в соціальних мережах притаманна властивість Маркова [1]: в будь-який момент часу умовний розподіл майбутніх станів процесу з заданими поточним і минулими станами залежить тільки від поточного стану, але не від минулих станів (властивість відсутності пам'яті), що притаманно сукупностям великих чисел, – а такі ознаки й мають соціальні мережі в інтернеті. А послідовність подій у соціальній мережі моделюється як ланцюг Маркова – низка подій, у якій кожна наступна подія залежить від попередньої. Як правило, такий підхід не здатний створити послідовність, у якій би спостерігалась якась тенденція, але ця властивість є суттєвою з точки зору формування впливу в соціальних мережах [5]. Із точки зору прогнозування розвитку протестів це ключова проблема і один з основних VUCA-факторів, що спричиняють «вірусність» і неконтрольованість протестів епохи соціальних мереж. Так, українські протести 2013–2014 рр. не були передбачені в спеціальному прогнозному дослідженні, проведеному Національним інститутом стратегічних досліджень. Також і в суспільстві не вбачався потенційний вибух протестів, – за декілька місяців до початку революції вважали можливими акції протесту лише 25,5% опитаних українців, що лише на 9% більше, ніж роком раніше [2].

Марківська властивість проявляється в тому як набувають популярності інтернет-сторінки, особливо в середовищі ССМ, – показником ранжування стає індукований стаціонарний розподіл сторінок (на найбільш відвідувані сторінки в усталеному стані посилаються інші часто відвідувані сторінки, і, таким чином, більш відвідувані стають найбільш релевантними [10]. З точки зору адміністрування це – слабо структурована система проектного управління, яка для досягнення планованого результату потребує утворення фокусів впливу. На практиці таке фокусування здійснюється за допомогою підключення традиційних (інституційних) ЗМІ.

Складність прогнозування процесів, що відбуваються у колаборативних мережах, полягає в тому, що такі мережі не мають стабільних центрів і організаційних зв'язків, які можна покласти в основу прогнозних моделей. Причина – в однорідності цих мереж і потенційній можливості виникнення спонтанних флуктуацій, що пояснюється їх однорідною природою. У результаті ймовірність появи неформальних лідерів ще підвищується, але можливість протидіяти такій появі пов'язана зі складністю прогнозування розвитку процесів у такого виду системах, що також породжує невизначеність, тобто є VUCA-фактором.

Вважаємо, що феномен VUCA, який полягає в усе більшій непередбачуваності подій, у нашому випадку протестів, значною мірою пов'язаний з відкритою взаємодією і залученням до соціально-економічних взаємодій необмеженого кола проактивних учасників. Сучасна система комунікацій трансформувалася від переважно одновекторної, спрямованої на масову аудиторію, до також масової, але інтерактивної, у якій комунікантами є не лише спеціалізовані суб'єкти комунікаційного процесу, але й усі учасники, що віддзеркалює усі компоненти концепції VUCA.

В умовах «VUCA-світу» визначальними є новизна і швидкість розгортання процесів. А базою можуть стати новітні технологічні рішення, природні катаклізми, епідемії чи інші несподівані події, які спричиняють лавиноподібне інформаційне захоплення абсолютної більшості аудиторії.

Головною проблемою, яка спричиняє труднощі в управлінні процесами в умовах мікро- й макрооточення «світу VUCA» є принципова неадекватність сучасним викликам

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

традиційної моделі адміністрування, яка ґрунтується на виокремленні й обмеженні інституції разом з її ресурсами. Це домінуюча модель, обґрунтована ще в 30-х рр. минулого століття Коузом (1937) [6], але вона перестає працювати в умовах VUCA. VUCA-комунікація передбачає розширення чи навіть «розмивання» меж традиційного підприємства/інституції, яке все частіше використовує для отримання прибутку зовнішні знання і ресурси замість того, щоб покладатися на внутрішні, закриті й ієрархічні моделі. Виникають відкриті мережні корпорації, що співпрацюють із експертами й клієнтами в глобальному масштабі завдяки глобальним каналам зв'язку. Інтернет перетворився із засобу представлення інформації в інформаційний простір нового покоління з необмеженими інтелектуальними можливостями, здатний задовольняти потреби як споживачів, так і оферентів продуктів.

Тобто, немає сенсу боротися з невизначеністю і волатильністю чи намагатися мінімізувати вплив чисельних факторів. Оскільки VUCA є наслідком великої кількості самодіяльних комунікаторів, то необхідно використовувати їхній комунікаційний потенціал для пошуку й залучення ресурсів. А це є не що інше як описана вище відкрита взаємодія.

Джерела та література

1. Марков А. Теория алгорифмов. М.– Л.: Изд-во АН СССР, 1954.
2. Українська правда. За півроку кількість українців, готових йти на протести, збільшилась. 11.06.2013. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/06/11/6992004/>.
3. Bennett W. L. and Segerberg A. The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics. New York, NY: Cambridge University Press, 2013.
4. Bradley A. J. Defining Social Media: Mass Collaboration is Its Unique Value. Gartner, March 08, 2011. URL: https://blogs.gartner.com/anthony_bradley/2011/03/08/defining-social-media-mass-collaboration-is-its-unique-value/.
5. Chen Y. and Ying J. Modeling Community Influence in Social Networks with Markov Chains. International Conference on Cloud Computing and Big Data, Fuzhou, China, 2013, p. 515-520.
6. Coase R. The Nature of the Firm. *Economica* (Blackwell Publishing). 1937. 4 (16). P. 386-405.
7. Cress U., Feinkohl I., Jirschwitz J., Kimmerle J. Mass Collaboration as Coevolution of Cognitive and Social Systems. In: Cress, U., Moskaliuk, J., Jeong, H. (eds) *Mass Collaboration and Education. Computer-Supported Collaborative Learning Series*, vol 16. 2016. Springer, Cham. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-13536-6_5.
8. Jost J.T., Barberá P., et al. How Social Media Facilitates Political Protest: Information, Motivation, and Social Networks. *Political Psychology*, 2018. URL: <https://doi.org/10.1111/pops.12478>.
9. Nonaka T. *The Knowledge-Creating Company – How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation*. New York Oxford, 1995.
10. Rocca J. Introduction to Markov chains. Definitions, properties and PageRank example. *Towards Data Science*. Feb 25. 2019. URL: <https://towardsdatascience.com/brief-introduction-to-markov-chains-2c8cab9c98ab>.

Є. Б. Тихомирова – доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних комунікацій та політичного аналізу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

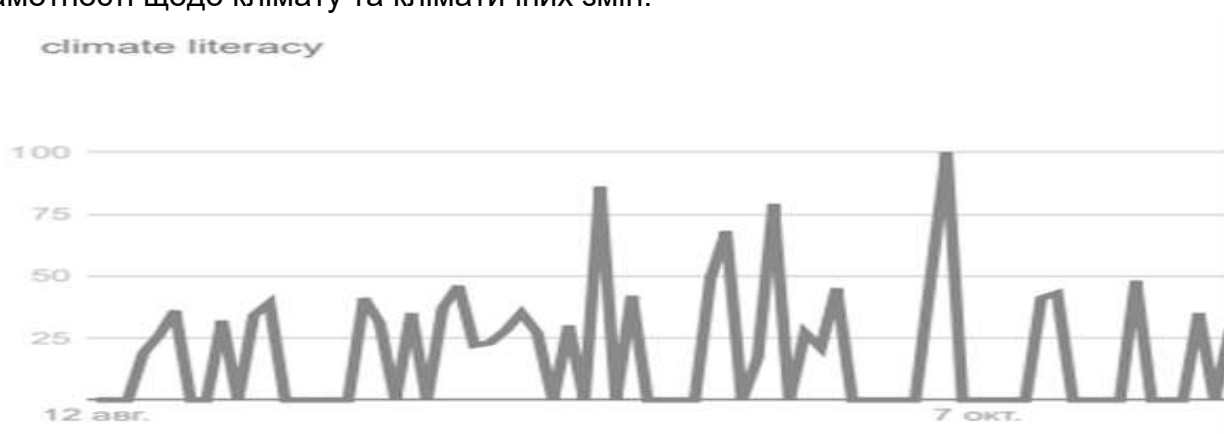
КЛІМАТИЧНА ГРАМОТНІСТЬ ЯК ФАКТОР ПРОТИДІЇ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ

Актуальність зазначеної проблеми обумовлена, по-перше, суспільним інтересом до теми кліматичних змін, який посилюється дедалі більше, та тим, що кліматична грамотність є «ключовою навичкою протистояння кліматичній кризі» [1], по-друге, занепокоєнням щодо поширення кліматичної дезінформації, що здатна потужно впливати на кліматичні дії, по-третє, невеликим масштабом дослідження тематики кліматичної грамотності та низкам рівнем її розвитку в Україні.

Мета дослідження: дослідити сутність кліматичної грамотності, з'ясувати та визначити взаємовпливи цього різновиду грамотності та поширенням кліматичної дезінформації.

Результати дослідження. Проведені у різних країнах світу опитування свідчать, що більшість людей не можуть пояснити різні кліматичні зміни, що відбуваються у світі сьогодні, оскільки бракує знань про зміни клімату. Так, в одному з досліджень виявлено, що жодна людина не змогла точно пояснити механізм глобального потепління навіть на базовому рівні [2]. А це заважає адекватному сприйняттю обґрунтованих рішень щодо одної з центральних проблем кліматичних змін. Громадськість, яка не обізнана з проблемами, пов'язаними зі зміною клімату, може чинити опір політиці зміни клімату або виступати проти неї, що має велике значення для політиків і державних лідерів, та викликає високий рівень занепокоєння у світовому суспільстві [3].

Спроба виявити поширеність терміну «кліматична грамотність» в українській науці та інформаційному просторі країни за допомогою програми *Google Trends* виявилася невдалою: вона відповіла, що «даних за цим запитом досить мало». З англійським варіантом терміну «climate literacy» було отримано результат, поданий далі на *Рис. 1*. Як зрозуміло з графіку, цей термін в англійськомовному середовищі є досить поширеним, причому досить давно. Не зважаючи на те, що для ілюстрації ситуації на графіку, було вибрано останні 90 днів, подібна ситуація спостерігалася нами і при налаштуванні програми і на рік, і на 5 років і на період від 2008 р. до теперішнього часу. Тому було проаналізовано саме англійськомовні джерела щодо кліматичної грамотності, які дозволили виявити не лише визначення зазначеного терміну, але різні термінологічні підходи до грамотності щодо клімату та кліматичних змін.

Рис. 1. Динаміка популярності терміну «Climate Literacy» у всьому світі за три місяця 2023 р. [4]

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

До речі, огляд проблематики кліматичної грамотності за допомогою бібліометричного аналізу 1337 статей із бази даних Web of Science, опублікованих між 2000 і 2023 рр. (січень) дозволив пакистанським аналітикам визначити темпи зростання в цій галузі протягом попередніх 23 років, а також найбільший вплив на дослідження кліматичної грамотності таких країн як США, Китай, Великобританія та Австралія [5, с. 275].

Аналіз джерел виявив, що найбільш поширеними є словосполучення: кліматична та кліматологічна грамотність, наукова грамотність щодо клімату, екологічна грамотність, грамотність щодо зміни клімату, глобального потепління, втрати біорізноманіття та інших чинників сучасних кліматичних змін. Зрозуміло, що зміна клімату – це найширше поняття, ніж поєднання слово «кліматичні» з переліченими факторами кліматичних змін, тому всі зазначені терміни, крім першого, фактично можна розглядати як складові кліматичної грамотності.

Розробка проблеми кліматичної грамотності була започаткована Національним управлінням океанічних і атмосферних досліджень США (NOAA) і Американською асоціацією сприяння розвитку науки (AAAS) у 2006 р. як синонім «кліматологічної грамотності», тобто «розуміння вашого впливу на клімат і впливу клімату на вас і суспільство». Більш детально її розглядали в брошурі NOAA 2009 р. «Кліматична грамотність: основні принципи кліматологічної науки» [6].

Кліматологічна грамотність (climate science literacy) з самого початку трактувалася як кліматична наукова грамотність, включаючи:

- розуміння основних принципів кліматичної системи Землі;
- володіння науково достовірною інформацією про клімат;
- змістовна поінформованість про клімат і зміну клімату;
- здатність приймати обґрунтовані та відповідальні рішення щодо дій, які можуть вплинути на клімат [6].

Зрозуміло, науковці, що говорили про кліматологічну грамотність очікували, що кожна людина не буде розуміти деталі усіх фундаментальних концепцій кліматологічної грамотності. Можливо тому у брошурі, на яку ми посилаємося, вісім разів вживається і поширений зараз термін «кліматична грамотність» («climate literacy»), у тому числі і у назві. З таким розведенням понять кліматологічна та кліматична грамотність погодилися і науковці-гумантарії, які вважають, що *кліматична грамотність* – розуміння наших зв'язків, обов'язків і діяльності щодо зміни клімату. Вони схильні розглядати кліматичну грамотність, як біль ширшу концепцію, що включає не лише «різноманітні дисциплінарні лінзи», але й тип знання, яке «емоційно заряджене та тісно пов'язане зі світоглядом людини та парадигмами часу, простору та природи» [7, с. 98].

Підсумовуючи, що саме охоплює кліматична грамотність, можемо виокремити три чинники:

- наявність певних знань про клімат та кліматичні зміни та їхні епістемічні компоненти (до них віднося висловлювання з епістемічними модальностями «знає», «вважає», «вірує», «думає», «відомо», «доведено», «підтверджується», «сумнівається», «переконаний» і подібне [8]);
- володіння компетенціями, які дозволяють реалізувати відповідну інформацію та знання у вербальні та фізичні дії;
- виявлення набору ставлень щодо клімату та кліматичних змін.

Говорячи про інформаційну складову кліматичної грамотності, доречно звернути увагу на потребу відрізнити три поняття, на що звертають увагу німецькі дослідниці: *поінформованість*, *необізнаність* і *мізінформованість*. В контексті дослідження кліматичної грамотності така постановка питання, як нам здається, є досить продуктивною. Зокрема, вони говорять, що поінформованій людині потрібно мати фактичні переконання, але при цьому необхідно, щоб переконання були точними. У випадку, коли люди взагалі не вірять у факти, вони просто не поінформовані. Але «якщо

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

вони твердо дотримуються переконань, які випадково є неправильними, вони мізінформовані». Щодо знань про зміну клімату та особливо знань, пов'язаних із діями, неправильне сприйняття може бути проблематично пов'язане з повсякденною діяльністю. Мізінформація, тобто дезінформація, в основі якої лежать помилкові факти, призводить до більш проблематичних установок і поведінкових намірів, ніж відсутність. Для деяких запитань результати можуть не дати суттєвої поведінкової різниці щодо того, чи громадяни не відповідають на запитання про знання або дають неправильну відповідь. Однак, якщо говорити про заходи, що сприяють клімату, то мізінформація чи непоінформованість може призвести до іншого ставлення та поведінки [9].

У зв'язку з цим, дедалі більш актуальною і необхідною стає формування кліматичної грамотності населення на фоні спростування різноманітних дезінформаційних наративів. На думку І. Харкер-Шух, «визначення того, що означає бути кліматично грамотним, знаходиться між розділами наукової комунікації та наукової освіти. З одного боку, гуманістичні погляди на антропогенну зміну клімату, тобто комунікація наукових ризиків (загрози, впливи та наслідки), а з іншого, розуміння та обмін науковими знаннями, тобто наукова освіта (фізичні та хімічні механізми, які описують клімат Землі)». Програма дослідження глобальних змін США (USGCRP/NOAA) визначає кліматичну грамотність (CL) як «розуміння свого впливу на клімат і впливу клімату на вас і суспільство», а «кліматогромотна людина розуміє основні принципи кліматичної системи Землі», а також хоча це визначення CL корисне тим, що воно охоплює складність зміни клімату, враховуючи взаємодію між діями людини та кліматичною системою, воно ставить антропогенну зміну клімату попереду фізичної науки про клімат Землі [10].

Боротьба з мізінформацією є важливою метою освіти щодо зміни клімату, яка допомагає громадянам приймати обґрунтовані рішення, надає інструменти для критичної оцінки певної інформації. Погляди чи думки, які є неправильними або недостовірними, поєднані зі їхніми спростуваннями, збільшують знання щодо зміни клімату [11, с. 140].

Висновки. Кліматичні виклики, а також можливості, що породжені ними, потребують від громадян кліматичної грамотності. Суспільству потрібні громадяни, які не лише розуміють клімат і кліматичні зміни, але і знають, як застосувати свої знання та беруть участь у кліматичних діях. Кліматична грамотність й надалі має залишатися важливим елементом суспільного дискурсу, існує нагальна потреба у її комплексній оцінці, у дослідженнях, і в професійному розвитку різних сфер життя суспільства. Будучи основним інструментом для розуміння та прийняття обґрунтованих рішень щодо глобального потепління, кліматична грамотність потенційно може вплинути на весь процес від індивідуальної обізнаності до залучення громадськості до глобальної зміни клімату.

Джерела та література

1. Azevedo, J., & Marques, M. (2017). Climate literacy: a systematic review and model integration. *International Journal of Global Warming*, №12(3-4), p. 414-430. URL: https://www.researchgate.net/publication/318075012_Climate_literacy_A_systematic_review_and_model_integration/.
2. Ranney M., Reinholz D., Goldwasser L. How Global Warming Works: Climate Change's Mechanism Explained. URL: <https://www.howglobalwarmingworks.org/transcripts.html>.
3. Lorenzoni, I., Pidgeon, N. F. (2006). Public Views on Climate Change: European and USA Perspectives. *Climatic Change*. №77 (1-2), p. 73-95. URL: <https://www.atmosp.physics.utoronto.ca/people/lev/ESSgc/lorenzoniPclimchng06.pdf>.
4. Google Trends. (2023). URL: <https://trends.google.com/trends/explore?date=today%203-m&q=climate%20literacy&hl=ru>.
5. Ali, I., & Ahmed, F. (2023). Climate Literacy: Assessment of Its Growth and New Trends. *International Journal of Social Science & Entrepreneurship*, 3(2), 275-295.

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

6. Climate Literacy: The Essential Principles of Climate Science. Second Version: March 2009. URL: https://gpm.nasa.gov/education/sites/default/files/article_images/Climate%20Literacy%20Booklet%20Hi-Res.pdf.

7. Hiser, K. K., & Lynch, M. K. (2021). Worry and Hope: What College Students Know, Think, Feel, and Do about Climate Change. *Journal of Community Engagement and Scholarship*, 13(3), 96–107.

8. Епістемічна логіка. URL: https://pidru4niki.com/1541010440338/logika/epistemichna_logika.

9. Hoppe, I., Taddicken, M., & Reif, A. (2018). What do people know about climate change – and how confident are they? On measurements and analyses of science related knowledge. *Journal of Science Communication (Jcom)*, 17(3): A01, p. 1-26. URL: https://jcom.sissa.it/article/pubid/JCOM_1703_2018_A01/.

10. Harker-Schuch I. Defining climate literacy: Developing a working definition on what it means to be climate literate, EGU General Assembly Vienna, Austria, 23-27 May 2022, EGU22-2302. URL: <https://doi.org/10.5194/egusphere-egu22-2302>, 2022.

11. Ranney M.A., Velautham L. Climate change cognition and education: given no silver bullet for denial, diverse information-hunks increase global warming acceptance. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 2021, 42:139–146. URL: <https://escholarship.org/content/qt586899rp/qt586899rp.pdf?t=rwnucm>.

С. О. Байрак – кандидат політичних наук, доцент кафедри політології та публічного управління факультету історії, політології та національної безпеки Волинського національного університету імені Лесі Українки
М. С. Юрченко – студентка 2 року магістратури ОПП «Публічне управління та адміністрування» факультету історії, політології та національної безпеки Волинського національного університету імені Лесі Українки

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Сучасний стан розвитку держави характеризується стрімким розвитком інформаційних технологій, які використовують в усіх сферах життя суспільства. В умовах глобалізації процес інформатизації охопив усі країни світу. Сучасні інформаційні технології інтенсивно впроваджують у процес управління. Водночас посилюється небезпека несанкціонованого втручання в роботу інформаційних систем і вагомість наслідків такого втручання дуже сильно зростає. Неспроможність ефективного управління, невідповідність інформаційної структури новим умовам існування може призвести до втрати власного суверенітету. Як наслідок, в багатьох країнах все більше уваги приділяють проблемам захисту інформації та пошуків шляхів їх вирішення. Отже, незаперечним є те, що в будь-якій розвиненій країні має існувати система забезпечення інформаційної безпеки, а функції та повноваження відповідних державних органів повинні бути закріплені на законодавчому рівні.

Інформаційну політику держави в сучасному політичному процесі розглядають як окремий вид політичної діяльності. Основні підходи до проблеми становлення державної

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

інформаційної політики сформовані ще в XIX ст. й отримали новий поштовх до розвитку в 60-х рр. XX ст. у зв'язку зі вступом розвинених країн у стадію інформаційного суспільства, коли ЗМІ з інструменту відображення реальності перетворились на інструмент створення реальності [1, с. 74].

Цікавим є визначення державної інформаційної політики через категорію «влада», яке запропонував В. Степанов. Воно ґрунтується на твердженні про те, що влада як феномен має здатність і можливість одних суб'єктів чинити визначальний вплив на діяльність і поведінку інших суб'єктів за допомогою різних засобів. І тому, з позицій системного підходу, інформаційну політику визначають як діяльність органів державної влади за певними напрямками [4, с. 82]. А це, у свою чергу, дозволяє диференційовано представити різні завдання, що вирішують на цьому рівні.

Група британських науковців (П. Норріс, Д. Сандерс) дала інформаційній політиці таке визначення: це – особлива сфера життєдіяльності людей (політиків, учених-аналітиків, журналістів, слухачів, читачів тощо), що пов'язана з відтворенням і поширенням інформації, яка задовольняє інтереси держави і громадянського суспільства, та спрямована на забезпечення творчого, конструктивного діалогу між ними та їхніми представниками. У формуванні інформаційної політики важлива роль належить ЗМІ. Інформація, поширювана каналами ЗМІ, як вважають деякі зарубіжні автори, впливає на населення за трьома напрямками: «дає їм можливість стежити за тим, що відбувається в світі»; «розподіляє основні політичні питання за важливістю» та «формує політичні уподобання людей» [7, с. 82–83].

Інформаційну політику держави також розглядають як її діяльність в інформаційній сфері, спрямовану на задоволення інформаційних потреб людини і громадянина через формування відкритого інформаційного суспільства на основі розвитку єдиного інформаційного простору цілісної держави та його інтеграції у світовий інформаційний простір з урахуванням національних особливостей і інтересів під час забезпечення інформаційної безпеки на внутрішньодержавному та міжнародному рівнях [6, с. 6].

Статтею 6 Закону України «Про інформацію» встановлено, що державна інформаційна політика – це сукупність основних напрямів і способів діяльності держави по одержанню, використанню, поширенню та зберіганню інформації. Основною метою державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки при цьому є управління реальними та потенційними загрозами з метою створення необхідних умов для задоволення інформаційних потреб людини та громадянина, а також реалізації національних інтересів. Як зазначають Р. Шаповал та В. Ключко, державна політика у сфері забезпечення інформаційної безпеки України – це діяльність державно-правових інституцій щодо управління реальними та потенційними загрозами та небезпеками з метою задоволення інформаційних потреб людини та громадянина, а також реалізації національних інтересів, тож державна інформаційна політика та державна політика у сфері забезпечення інформаційної безпеки співвідносяться як ціле та частина [6, с. 6]. Отже, інформаційна безпека забезпечується проведенням єдиної державної політики в інформаційній сфері, системою заходів економічного, політичного й організаційного характеру, які є адекватними загрозам національній безпеці, а також можливостям держави щодо здійснення управління відповідними ризиками. Система забезпечення інформаційної безпеки є інструментом реалізації державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки. Головне призначення цієї системи полягає у досягненні цілей національної безпеки в інформаційній сфері, а отже, її основна функція – це забезпечення збалансованого існування інтересів особи, суспільства і держави в інформаційній сфері [5, с. 42].

Державна політика у сфері забезпечення інформаційної безпеки має три основних вектори: захист інформаційних прав і свобод людини; захист державної безпеки в інформаційній сфері та захист національного інформаційного ринку, економічних

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

інтересів держави в інформаційній сфері, національних виробників інформаційної продукції [2, с. 146].

Враховуючи національні інтереси в інформаційній сфері, Закон України «Про основи національної безпеки України» визначає основні загрози та напрями державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки [3]. Основними реальними та потенційними загрозами національним інтересам і національній безпеці України в інформаційній сфері законом визначені: прояви обмеження свободи слова та доступу до публічної інформації; поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії; комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм; розголошення інформації, яка становить державну таємницю, або іншої інформації з обмеженим доступом, спрямованої на задоволення потреб і забезпечення захисту національних інтересів суспільства і держави; намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації.

Відповідно, основними напрями державної політики з питань національної безпеки в інформаційній сфері є: забезпечення інформаційного суверенітету України; вдосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери шляхом створення нормативно-правових та економічних передумов для розвитку національної інформаційної інфраструктури та ресурсів, впровадження новітніх технологій у цій сфері, наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну; активне залучення засобів масової інформації до запобігання і протидії корупції, зловживанням службовим становищем, іншим явищам, які загрожують національній безпеці України; забезпечення неухильного дотримання конституційних прав на свободу слова, доступ до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації та журналістів, заборони цензури, дискримінації в інформаційній сфері і переслідування журналістів за політичні позиції, за виконання професійних обов'язків, за критику; вжиття комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору та протидії монополізації інформаційної сфери України.

У цьому контексті варто наголосити на тому, що єдність і взаємозв'язок напрямів державної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки має забезпечуватися визначеними на законодавчому рівні правовими механізмами. Серед них: чіткі цілі і завдання державної політики; взаємодія державних і громадських інститутів із реалізацією міжвідомчих напрямів державної політики; організація системи інформування суб'єктів, що діють у сфері забезпечення інформаційної безпеки, про актуальні проблеми, виявлення потенційних і реальних загроз та їх джерела, а також доцільні заходи і засоби щодо їх попередження, нейтралізації та ліквідації можливих наслідків; узгоджені і цілеспрямовані дії суб'єктів, що діють у різних сферах життєдіяльності суспільства і держави з питань адекватного реагування на виявлені потенційні і реальні загрози; загальнодержавне керівництво, координація та контроль у сфері забезпечення інформаційної безпеки.

Отже, забезпечення інформаційної безпеки є визначальним напрямом державної політики, від якого залежить існування суверенної і незалежної держави, її національна безпека, соціально-економічний розвиток та відповідне місце у світовому співтоваристві. Державна інформаційна політика на сучасному етапі має вирішувати завдання, що передбачають гармонійне забезпечення інформаційної безпеки держави, особи і суспільства з одночасним виокремленням нагальних пріоритетів, до яких варто віднести створення/відновлення основних точок захисту системи національної безпеки в інформаційній сфері, створення ефективною системи інформаційної безпеки держави, перегляд списку нових інформаційних загроз, усунення наявних із визначенням ступеня можливих наслідків та рівнів їх інтенсивності.

РОЗДІЛ 9. СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Джерела та література

1. Почепцов Г., Чукут С. Інформаційна політика. К.: Знання, 2008. 663 с.
2. Кормич Б. Організаційно-правові засади політики інформаційної безпеки України. Одеса: Юридична література, 2003. 472 с.
3. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003, №964-IV. URL: https://kodeksy.com.ua/pro_osnovi_natsionalnoyi_bezpeki_ukrayini.htm.
4. Степанов В. Визначення поняття державної інформаційної політики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. №21. С. 81–84.
5. Ткачук Т. Державна політика у сфері забезпечення інформаційної безпеки на сучасному етапі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: Серія: Право* / гол. ред. Ю. Бисага. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2017. Т. 2. Вип. 46. С. 39–42.
6. Шаповал Р., Клочко В. Вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України. *Наше право*. 2014, №6. С. 5–9.
7. Norris P. A. *Virtuous Circle? Political Communication in Postindustrial Societies* / P.A. Norris. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 398 p.

РОЗДІЛ 10. БЕЗПЕКА СТАЛОГО, ІНКЛЮЗИВНОГО ТА СМАРТ РОЗВИТКУ

РОЗДІЛ 10. БЕЗПЕКА СТАЛОГО, ІНКЛЮЗИВНОГО ТА СМАРТ РОЗВИТКУ

С. О. Левицький – магістр 2 курсу
ОПП «Міжнародні економічні відносини»
факультету міжнародних відносин Волинського
національного університету імені Лесі України

ГЛОБАЛІЗОВАНЕ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНСТРУМЕНТІВ ЕКОНОМІКИ ЗАМКНЕНОГО ЦИКЛУ

Науковий керівник:

О. А. Корнелюк – кандидат економічних наук,
доцент, кафедра міжнародних економічних
відносин та управління проектами Волинського
національного університету імені Лесі України

Економіка замкненого циклу є концепцією, яка відрізняється від традиційної лінійної економіки, де ресурси використовують, а потім викидають як відходи. Основні принципи економіки замкненого циклу спрямовані на зменшення відходів та максимізацію використання ресурсів, при цьому змінюються підходи до управління відходами та зменшується їх негативний вплив на довкілля. Циркулярна економіка спрямована на зменшення кількості відходів за рахунок ефективнішого використання ресурсів, підтримує ініціативи, спрямовані на розвиток переробки та вторинного використання матеріалів. За рахунок цього збільшується термін служби матеріалів і зменшується потреба в нових ресурсах.

Циркулярна економіка ставить перед собою завдання зменшити кількість відходів, які потрапляють на сміттєзвалища чи в природне середовище; підвищення ефективності використання ресурсів за рахунок зменшення необґрунтованого споживання та підвищення вартості кожного використаного ресурсу. Такі первинні матеріальні ресурси, як метали, мінерали, викопне паливо та біомаса вилучаються з навколишнього середовища для виробництва продуктів або енергії. Коли їхній перший життєвий цикл завершується, вони переробляються, спалюються або утилізуються як залишкові відходи. Таким чином, чим більше первинної сировини переробляється та використовується знову, тим менше природних матеріалів доведеться вилучити із довкілля, заподіюючи значну шкоду [6]. Концепція циркулярної економіки сприяє розвитку інноваційних рішень у керуванні відходами, включаючи нові технології, методи переробки, моделі бізнесу та покращені системи управління життєвим циклом продукту, які допомагають зменшити негативний вплив відходів на навколишнє середовище [4; 7].

У циркулярній економіці відходи розглядаються як ресурс, який можна використати для створення нових продуктів або для виробництва енергії. Завдяки замкненим циклам, відходи стають сировиною для нового виробництва. Особливе значення для повторного використання має концепція дизайну продукту, яка передбачає створення продуктів з урахуванням їх подальшої переробки та зменшення таким чином створення відходів на початковому етапі життєвого циклу. В економіці замкненого циклу надається перевага продуктам, які легко ремонтуються, модернізуються та відновлюються, що підвищує тривалість їх служби та зменшує обсяги відходів.

Багато компаній у різних галузях успішно впроваджують циркулярні принципи в управління відходами, реалізуючи сталі та стали взаємовигідні моделі використання ресурсів. Компанія «ІКЕА» активно працює над зменшенням впливу своєї продукції на навколишнє середовище. Вони впроваджують принципи економіки замкненого циклу, розробляючи вироби, які легко можна розібрати і використовувати для вторинної переробки. Крім того, «ІКЕА» реалізує програми з прийому та вторинної переробки

РОЗДІЛ 10. БЕЗПЕКА СТАЛОГО, ІНКЛЮЗИВНОГО ТА СМАРТ РОЗВИТКУ

старих меблів. Компанія взяла на себе зобов'язання до 2030 р. виробляти всю свою продукцію з вторинної сировини або відновлених матеріалів. «Coca-Cola» підтримує циркулярні принципи в управлінні відходами впроваджуючи ініціативи з переробки та використання вторинної сировини для виробництва пакувальних матеріалів. Компанія активно працює над розробкою біорозкладаючих матеріалів для упаковки та інвестує у технології вторинної переробки пластику. Компанія «Unilever» (один з лідерів на ринку продуктів харчування та товарів побутової хімії) ставить перед собою завдання збільшити використання вторинної сировини та зменшити екологічний слід у виробництві, для цього вона працює над зменшенням відходів та впровадженням циркулярних принципів в упаковці, зокрема стосовно використання переробленого пластику, досліджує можливості використання біоресурсів.

Відомий виробник верхнього одягу «Patagonia» прагне створити високоякісні продукти з тривалим терміном служби, пропагує ідеї циркулярної економіки практикуючи ремонт та вдосконалення своїх виробів, розвиває програму обміну та вторинної переробки, що дозволяє клієнтам повертати використаний одяг для використання його як вторинної сировини. Компанія «Nike» використовує циркулярні принципи для виробництва взуття та одягу. Вони створюють продукти, які легко розбираються та використовують для вторинної переробки. Nike також реалізує програми збору та вторинної переробки вживаного взуття. «Interface», виробник килимових покриттів, реалізує програму Net-Works. Ця програма збирає відходи з рибальства в Азії та переробляє їх у волокна для виробництва килимів. Компанія працює над розширенням можливостей використанням вторинних матеріалів і створенням килимів, які можна легко переробити та використати знову [1; 2]. Ці приклади вказують на те, що компанії різних секторів можуть успішно впроваджувати циркулярні принципи, щоб зменшити свій вплив на навколишнє середовище та розвивати стале управління відходами.

Не зважаючи на наявність стримуючих факторів переходу до управління відходами на засадах економіки замкнутого циклу, помітні позитивні результати і динаміка. Так, майже 13% матеріальних ресурсів, які використовують в ЄС, припадає на перероблені відходи, тобто на вторинну сировину. Це на 8% більше, ніж у 2004 р. (перший рік, за який були зафіксовані відповідні дані). Найбільший показник використання вторинної сировини у Нідерландах: 31% нових товарів у цій країні виготовляють із перероблених відходів. Також, серед лідерів Бельгія (23%), Франція (22%), Італія (21%), Естонія (17%), Люксембург (14%), Чехія (14%), Німеччина (14%). Найбільше у замкнутому циклі європейського виробництва використовують метали: майже 25% усієї металевої продукції в ЄС – це перероблені старі вироби. Друге місце з використання вторинної сировини посідають мінерали (скло чи кварц) – майже 16%. Папір та деревина серед повторно використаних матеріалів займають частку 10% [6].

Напрямки діяльності розвинених країн щодо поводження з відходами є дуже різноманітними. Нідерланди вважаються однією з країн-піонерів у розвитку циркулярної економіки. Їхні програми включають в себе розширені системи роздільного збору відходів, ефективні схеми переробки та стимулювання використання вторинної сировини у виробництві. Швеція значну частину відходів використовує для виробництва енергії через технології спалювання та біогазових установок. Країна активно просуває використання вторинних ресурсів. Швейцарія підтримує високий рівень роздільного збору і сортування відходів, здійснює активну підтримку досліджень та інновацій у сфері управління відходами, працює над зменшенням використання нових матеріалів у виробництві. Японія використовує стратегії управління відходами з високим ступенем переробки, заохочує використання вторинної сировини та розвиває нові технології виробництва циркулярних продуктів. Данія використовує свою інтегровану стратегію управління відходами, включаючи розвиток програми вторинної переробки та збору, а також підтримку бізнесів, спрямованих на циркулярне виробництво. Німеччина визнана своєю ефективною системою переробки та роздільного збору відходів. Країна активно

РОЗДІЛ 10. БЕЗПЕКА СТАЛОГО, ІНКЛЮЗИВНОГО ТА СМАРТ РОЗВИТКУ

заохочує інновації у сфері вторинної переробки та стимулює використання відновлювальних ресурсів. Ці країни доводять, що впровадження економіки замкнутого циклу в управлінні відходами є успішним та дієвим способом зменшення негативного впливу на довкілля та оптимізацію використання ресурсів [3; 5].

Загалом, економіка замкнутого циклу сприяє збереженню природних ресурсів, зменшенню екологічного відбитку, створенню більш сталого та ефективного підходу до управління відходами та екобезпечному розвитку.

Джерела та література

1. Кондратенко Н., Шиловцева Н. Реалізація принципів циркулярної економіки у діяльності міжнародних компаній. *Економіка та суспільство*. 2023. (49). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-28>.
2. Корнелюк О. А. Інноваційні бізнес-моделі та проекти циркулярної економіки. *Актуальні проблеми міжнародних відносин і регіональних досліджень*: Матеріали II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (м. Луцьк, 9 листопада 2022 р.). Луцьк, Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. С. 125-127. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22331>.
3. Кращі європейські практики управління відходами (посібник) [за заг. ред. О.Кравченко]. Львів: 2019. 64 с. URL: http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/Krashchi_ES_praktuku_NET.pdf.
4. Павліха Н.В., Корнелюк О.А., Цимбалюк І.О. Методології проектного менеджменту для циркулярних бізнес-моделей: переваги та можливості. *Інтелект XXI*. 2023. №3. С. 74-80. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2023-3.11>.
5. Управління відходами за кордоном: міжнародний досвід. URL: <http://ukrecoalliance.com.ua/upravlinnia-vidkhodamy-za-kordonom-mizhnarodnyy-dosvid/>.
6. Які європейські країни стали лідерами з використання вторинної сировини? (2021). URL: <https://lc-les.com/press-center/posts/yaki-yevropejski-krayini-stali-liderami-z-vikoristanya-vtorinoyi-sirovini>.
7. Pavlikha N., Korneliuk O. World experience of circular economy implementation and prospects for Ukraine. *Economic, social and legal aspects of enterprise management. Context of the political and economic crisis* / scientific editors Monika Dobska, Ryszard Kamiński. Poznań, 2022. P. 155-168. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22295>.

О. А. Корнелюк – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин та управління проектами факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

РОЛЬ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сталий розвиток стає ключовим аспектом стратегічного планування для країн і регіонів, які прагнуть гармонійного поєднання економічного зростання, соціальної справедливості та безпеки довкілля. Циркулярна економіка ґрунтується на ідеї використання ресурсів у замкнутих циклах, мінімізуючи відходи. Це означає перехід від традиційної лінійної економіки, що базується на одноразовому споживанні ресурсів, до моделей, у яких використані ресурси використовують повторно, переробляють та зберігають максимально довго.

РОЗДІЛ 10. БЕЗПЕКА СТАЛОГО, ІНКЛЮЗИВНОГО ТА СМАРТ РОЗВИТКУ

Цілі сталого розвитку (ЦСР), визначені Організацією Об'єднаних Націй в рамках Підсумкової декларації ювілейної 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН на Саміті зі сталого розвитку у 2015 р. та передбачені в Стратегії сталого розвитку до 2030 р. (Agenda 2030), включають у себе різні аспекти, пов'язані з циркулярною економікою. Зокрема, ЦСР 6 «Чиста вода та належні санітарні умови» передбачає забезпечення доступу до чистої води та санітарії для всіх. Від дефіциту води страждає понад 40% населення земної кулі і прогнозують зростання цього показника, що пов'язане з підвищенням температури. Скорочення запасів питної води впливає на всі континенти, а збільшення опустелювання земель лише посилює ці тенденції. Прогнозують, що до 2050 р. принаймні кожна четверта людина відчуватиме постійну нестачу води. Циркулярна економіка може ефективно сприяти досягненню цілі «Чиста вода та належні санітарні умови» через кілька ключових механізмів: раціональне використання водних ресурсів, повторне використання води та зменшення забруднення. Одним із них є оптимізація використання водних ресурсів. Ефективне використання водних ресурсів можна забезпечити шляхом впровадження технологій з рециркуляцією води в промисловості та зменшенням втрат води на всіх етапах виробництва. Циркулярна економіка стимулює розробку та впровадження технологій очищення стічних вод, щоб їх можна було повторно використовувати в промисловості чи сільському господарстві. У циркулярній економіці воду розглядають як цінний ресурс, і створення систем замкнених циклів водопостачання, у яких воду повторно використовують, сприяє зменшенню обсягів використання прісної води. Крім цього, зменшення використання шкідливих хімічних речовин та забруднювачів сприяє збереженню якості води.

Питання енергетичної безпеки та збільшення енергозабезпечення закріплені ЦСР 7 «Доступна та чиста енергія». Оскільки населення в світі продовжує зростати, зростає і попит на дешеву енергію, тому економіка, залежна від викопного палива, провокує різкі зміни клімату. Однією з ключових ідей циркулярної економіки є ефективне використання енергії та використання відновлювальних джерел енергії для зменшення викидів CO₂. Впровадження енергоефективних виробничих процесів та технологій, таких як LED-освітлення, енергоефективні будівельні та транспортні засоби, зменшують витрати енергії у виробництві та споживання ресурсів. Циркулярна економіка сприяє переходу до використання відновлювальних джерел енергії, таких як сонячна, вітрова та гідроенергетика. Це зменшує залежність від традиційних джерел енергії, таких як вугілля та нафта, що є не лише вичерпними, але негативно впливають на довкілля. Також циркулярна економіка пропонує використовувати вторинні матеріали, які можуть бути вилучені з відходів та використані для виробництва енергії (наприклад, відходи сільського господарства). Циркулярна економіка стимулює інновації в галузі енергетики, спрямовані на забезпечення чистої та доступної енергії.

Збалансований розвиток промисловості, інновацій та інфраструктури, передбачений ЦСР 9, можливий за рахунок циркулярних підходів у виробництві, які зменшують відходи та збільшують ресурсоефективність, сприяють створенню нових бізнес-моделей, технологій та інфраструктури для використання вторинних ресурсів. Використання промислового симбіозу та екодизайну дозволяє знайти підходи до оптимізації промислових процесів та створення екосистем, у яких відходи одного підприємства можуть стати ресурсами для інших виробництв. Циркулярна економіка сприяє створенню нових інноваційних бізнес-моделей, що базуються на повторному використанні, ремонті та переробці товарів, що стимулює розвиток нових ринків та послуг, спрямованих на тривале використання. Розвиток зелених технологій та інновацій спрямований на виробництво товарів та послуг із зменшеним впливом на навколишнє середовище. Усі ці механізми циркулярної економіки сприяють формуванню сталої та інноваційної промисловості та інфраструктури, що враховує екологічні, економічні та соціальні аспекти [5].

РОЗДІЛ 10. БЕЗПЕКА СТАЛОГО, ІНКЛЮЗИВНОГО ТА СМАРТ РОЗВИТКУ

ЦСР 11 «Сталий розвиток міст і громад» передбачає завдання забезпечення доступності, безпеки та стійкості. В цьому контексті імплементація циркулярних принципів означає зменшення викидів та споживання ресурсів; управління відходами, переробка та використання вторинних матеріалів для будівництва та інфраструктурних проектів, що сприятиме сталому використанню урбанізованих середовищ. Ефективне використання енергії та перехід до чистих джерел зменшує викиди та робить міста і громади екологічно безпечнішими. Впровадження інноваційних технологій та бізнес-моделей для управління ресурсами у містах може включати ефективне використання транспорту, розумне управління водопостачанням та опаленням, а також інші аспекти розвитку розумного міста [1; 4].

Мета №12 «Відповідальне споживання та виробництво» тісно пов'язана з циркулярною економікою. Вона має на меті забезпечити стале виробництво та споживання, зменшити відходи і негативний вплив на навколишнє середовище. Переробка та використання вторинних ресурсів зменшує обсяг відходів, стимулювання використання вторинних матеріалів дозволяє ефективніше використовувати ресурси та зменшує залежність від первинної сировини, а продовження терміну служби продукції стимулює розробку та виробництво продукції з урахуванням ремонтпридатності і легкості відновлення, відповідальне споживання включає в себе свідомий вибір товарів, надання переваги відновним і вторинним матеріалам, активну участь у системі вторинного використання товарів. Циркулярна економіка відіграє важливу роль у зменшенні впливу на зміну клімату, визначеної в Цілі сталого розвитку 13 «Пом'якшення наслідків зміни клімату». Зокрема, вона сприяє зменшенню виробництва та споживання нових товарів, а отже, зменшує потребу в енергозатратах та сировині, тим самим знижуючи рівень викидів парникових газів, таких як CO₂, які спричиняють кліматичні зміни. Використання відновлювальних джерел енергії замість традиційних, що призводять до викидів парникових газів, також зменшує негативний вплив на клімат. Збереження природних ресурсів завдяки їх раціональному використанню дозволяє зберегти ліси та екосистеми, що важливо для поглинання вуглецю і зменшення парникового ефекту [2; 3].

Одним із ключових аспектів ефективності циркулярної економіки у забезпеченні сталого розвитку є зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. Шляхом переходу до переробки та повторного використання ресурсів зменшуються обсяги відходів, забруднення повітря та води, сприяючи досягненню цілей сталого розвитку 14 і 15 щодо збереження морських ресурсів і захисту та відновлення екосистем суші.

Таким чином, використання циркулярної економіки сприяє сталому розвитку у багатьох напрямках: зменшення відходів, ефективне використання ресурсів, стимулювання інновацій, зниження викидів, скорочення енергоспоживання тощо. Це сприяє економічному розвитку та створює нові можливості для підприємницької діяльності. Оскільки циркулярні принципи передбачають зменшення енергоспоживання, скорочується необхідність видобутку нових ресурсів та зменшується залежність від імпорту енергоносіїв. Цілі сталого розвитку взаємодіють з принципами циркулярної економіки, вказуючи на необхідність здійснення переходу до більш сталої, ефективної та відповідальної моделі виробництва та споживання для забезпечення гармонії між соціальними, екологічними та економічними сферами.

Джерела та література

1. Корнелюк О. Особливості запровадження циркулярних моделей розвитку в регіоні. *UKRAINE INNOVATE: сучасні моделі для відновлення*: збірник тез доповідей V Міжнародної мультидисциплінарної науково-практичної конференції (Луцьк, 25 жовтня 2023 р.). / за заг. ред. Павліхи Н.В. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. С. 178-181. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/23094>.

РОЗДІЛ 10. БЕЗПЕКА СТАЛОГО, ІНКЛЮЗИВНОГО ТА СМАРТ РОЗВИТКУ

2. Кушніренко О., Гахович, Н. Розвиток циркулярної економіки як фактор забезпечення економічної безпеки. *Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців. Серія: економіка, управління, безпека, технології.* 2022. 1(1). DOI: <https://doi.org/10.56197/2786-5827/2022-1-1-5>.

3. Павліха Н.В., Корнелюк О.А., Цимбалюк І.О. Методології проєктного менеджменту для циркулярних бізнес-моделей: переваги та можливості. *Інтелект XXI.* 2023. №3. С. 74-80. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2023-3.11>.

4. Павліха Н.В., Цимбалюк І.О., Хомюк Н.Л., Войчук М.В., Савчук А.Ю., Коломечюк В.В., Цимбалюк С.М. Безпека сталого розвитку регіонів та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання: монографія / Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк: Вежа-Друк. 2022. 514 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22187>.

5. Pavlikha N., Korneliuk O. World experience of circular economy implementation and prospects for Ukraine. *Economic, social and legal aspects of enterprise management. Context of the political and economic crisis / scientific editors Monika Dobska, Ryszard Kamiński.* Poznań, 2022. P. 155-168. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/22295>.

